

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1400–1482

Inntektskapitler: 4400–4481 og 5578

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1400–1482

Inntektskapitler: 4400–4481 og 5578

Forord

Prop. 1 S (2024–2025) fra Klima- og miljødepartementet består av tre deler:

Del I presenterer hovedutfordringer, resultatområder og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken og hovedprioriteringer innenfor departementets budsjett i 2025. I del I er det også en oversikt over anmodningsvedtakene fra Stortinget.

Del II inneholder budsjettforslaget fra Klima- og miljødepartementet fordelt på programkategorier, kapitler og poster. I tillegg redegjøres det for politikken for å nå de nasjonale målene.

Klima- og miljødepartementet er et sektorovergripende departement med ansvar for å samordne klima- og miljøpolitikken til regjeringen.

Del III har en omtale av klima- og miljøpolitikken i de andre departementene, inklusive satsinger i 2025. Del III inneholder også Klima- og miljødepartementets rapportering på FNs bærekraftsmål og gir en omtale av miljøforvaltningens arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap og likestilling.

Særskilt vedlegg inneholder Regjeringens klimastatus og -plan («Grønn bok»). Grønn bok er regjeringens oppfyllelse av klimaloven § 6 og viser status og fremdrift i klimapolitikken, hvordan Norge ligger an til å oppfylle klimamålene for 2030 og 2050, og regjeringens planer for å nå disse målene.

Innhold

Del I	Innledning	11	<i>Programkategori 12.30 Kulturmiljø</i>	152
1	Om klima- og miljø- utfordringene	13	Kap. 1429 Riksantikvaren	156
			Kap. 4429 Riksantikvaren	166
			Kap. 1432 Norsk kulturminnefond	167
2	Resultatområder og nasjonale mål i klima- og miljø- politikken	18	<i>Programkategori 12.60 Nord- og polar- områdene</i>	169
2.1	Naturmangfold	18	Kap. 1471 Norsk Polarinstitut	173
2.2	Kulturmiljø	18	Kap. 4471 Norsk Polarinstitut	175
2.3	Friluftsliv	19	Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond	175
2.4	Forurensning	19	Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	176
2.5	Klima	21	Kap. 1473 Kings Bay AS	176
2.6	Polarområdene	23	Kap. 1474 Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	177
3	Hovedprioriteringer i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2025	25	<i>Programkategori 12.70 Internasjonalt klimaarbeid</i>	179
			Kap. 1481 Klimakvoter	186
4	Oversiktstabeller	28	Kap. 4481 Salg av klimakvoter	188
			Kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak	188
5	Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak	33		
Del II	Budsjettforslag	53	Del III	Omtale av særlige tema
6	Nærmere omtale av bevilgningsforslagene	55	7	Omtale av sektorovergripende klima- og miljøpolitikk
Programområde 12 Klima og miljø	55	7.1	Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet	205
<i>Programkategori 12.10 Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt samarbeid m.m.</i>	55	7.2	Klima- og miljøpolitikk i departementene	208
Kap. 1400 Klima- og miljødepartementet	59	7.2.1	Utenriksdepartementet	208
Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø	67	7.2.2	Kunnskapsdepartementet	211
Kap. 1411 Artsdatabanken	72	7.2.3	Kultur- og likestillings- departementet	212
Kap. 1412 Meteorologiformål	74	7.2.4	Justis- og beredskaps- departementet	214
<i>Programkategori 12.20 Klima, naturmangfold og forurensning</i>	78	7.2.5	Kommunal- og distrikts- departementet	214
Kap. 1420 Miljødirektoratet	94	7.2.6	Helse- og omsorgs- departementet	215
Kap. 4420 Miljødirektoratet	136	7.2.7	Barne- og familiedepartementet ...	216
Kap. 1422 Miljøvennlig skipsfart	139	7.2.8	Nærings- og fiskeridepartement ..	217
Kap. 1423 Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	141	7.2.9	Landbruks- og matdepartementet..	219
Kap. 4423 Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	143	7.2.10	Samferdselsdepartementet	222
Kap. 1424 Senter mot marin forsøpling	143	7.2.11	Digitaliserings- og forvaltnings- departementet	223
Kap. 1425 Fisketiltak	144	7.2.12	Finansdepartementet	224
Kap. 1428 Enova SF	145	7.2.13	Forsvarsdepartementet	224
Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	149	7.2.14	Energidepartementet	225
		7.3	Klima- og miljøforskning i departementene	227

7.4	FNs bærekraftsmål	228	9.2	Tilsettingsvilkår for ledere i heleide statlige foretak under klima- og miljødepartementet	243
8	Samfunnssikkerhet og beredskap	238	Forslag	245
8.1	Ansvarsområde	238	Vedlegg		
8.2	Informasjonssikkerhet i miljøforvaltningen	239	1	Standardiserte nøkkeltall for nettobudsjetterte virksomheter under Klima- og miljø- departementet	256
8.3	Forebyggende sikkerhets- tjeneste	239			
8.4	Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø	239			
9	Arbeid med likestilling og mangfold i miljøforvaltningen...	241			
9.1	Rapport om likestilling og mangfold i miljøforvaltningen	241			

Oversikt over bokser

Boks 6.1 Ekstremværet Hans 75

Tabelloversikt

Tabell 5.1	Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer	33	Tabell 7.2	Oversikt over Forskningsrådets tildelinger til forskning på klima og miljø i 2023	228
Tabell 6.1	Tilskudd til organisasjoner i 2023	61	Tabell 9.1	Lønns- og kjønnsfordeling i de ulike stillingsgruppene, pr. 31. des. 2023	241
Tabell 6.2	Resultatområder under programkategori 12.20	79	Tabell 9.2	Prosentoversikt over deltid, midlertidig ansatte, legemeldt sykefravær og foreldrepermisjon for kvinner og menn	242
Tabell 6.3	Fordeling til driftsområde i Skjærgårdstjenesten	122	Vedlegg		
Tabell 6.4	Totale beløp per senterkategori	133	Tabell 1.1	Meteorologisk institutt. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art	256
Tabell 6.5	Budsjettet for 2025 fordeler seg slik på de ulike gebyrordningene	138	Tabell 1.2	Meteorologisk institutt. Inntekter spesifisert etter inntektskilde	258
Tabell 6.6	Klima- og energifondets resultat og disponeringer i 2023, korrigererte for kanselleringer	148	Tabell 1.3	Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Meteorologisk institutt	259
Tabell 6.7	Beregning av kapital til Statens fiskefond i 2025	150	Tabell 1.4	Norsk kulturminnefond. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art	261
Tabell 6.8	Samlet ressursbruk av inntekter til Statens fiskefond i 2025	151	Tabell 1.5	Norsk kulturminnefond. Inntekter spesifisert etter inntektskilde	263
Tabell 6.9	Resultatområde under programkategori 12.30	152	Tabell 1.6	Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Norsk kulturminnefond	264
Tabell 6.10	Resultatområder under programkategori 12.60	170			
Tabell 6.11	Nasjonale mål under programkategori 12.70	179			
Tabell 7.1	Viktige satsninger i statsbudsjettet for 2025, alle departementer (økning fra saldert budsjett 2024)	205			

DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 1400–1482

Inntektskapitler: 4400–4481 og 5578

*Tilråding fra Klima- og miljødepartementet 20. september 2024,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

Del I
Innledning

1 Om klima- og miljøutfordringene

Klimautfordringene

Klimaendringene er en alvorlig trussel mot samfunnssikkerheten nasjonalt og for stabilitet i verden. Hyppigere og mer langvarige ekstreme hendelser, blant annet styrtregn og hetebølger, fører til tørke, flom og skogbranner. Det truer liv, helse, matsikkerhet, ødelegger kritisk infrastruktur, sender folk på flukt fra hjemmene sine og forsterker og forverrer underliggende årsaker til konflikter.

FNs klimapanel slår fast at den globale menneskeskapte oppvarmingen har oversteget 1,1 grader over førindustrielt nivå (1850–1900). Temperaturen stiger raskere enn forskerne noen gang har observert, og i de kommende tiårene forventes det at klimaendringene vil øke og intensiveres i alle verdens regioner. Naturen på land og i havet leverer økosystemtjenester slik som å binde og lagre karbon. I scenarier med høyere fremtidige CO₂-utslipp, blir disse tjenestene stadig svekket, mer CO₂ havner i atmosfæren og fører til økende oppvarming. Hver måned fra juni 2023 til august 2024 slo temperaturen varmerekorder og lå i snitt på 1,64 grader over det førindustrielle gjennomsnittet. Hetebølger både på land og i havet har ført til massedød i skog, bleking og massedød av koraller og tap av tareskog. Allerede ved 1,5 graders global oppvarming, vil mellom 3 og 14 pst. av artene på land sannsynligvis ha høy risiko for å bli utryddet. Selv om mange land har forsterket målene sine under Parisavtalen de siste årene, er det ikke nok. Hvert tonn med utslipp øker konsekvensene for jordas økosystemer. Derfor vil utslippskuttene som gjennomføres i dag være helt avgjørende for klodens og menneskenes framtid.

De siste 50 årene har oppvarmingen i Arktis skjedd tre ganger raskere enn det globale gjennomsnittet. Det er ifølge FNs klimapanel så godt som sikkert at regionen vil fortsette å varmes opp mer enn dobbelt så raskt som det globale gjennomsnittet. Nærheten til Arktis gjør at temperaturen i Norge øker raskere enn det globale gjennomsnittet. Rundt Svalbard blir det stadig mindre sjøis. På grunn av havets og innlandsisens lange responstid på et varmere klima, gjør dagens kli-

magassutslipp at havnivåstigningen vil fortsette i flere hundre til tusener av år. Selv om bratt topografi ofte begrenser flom fra havet, gjør Norges lange og varierte kystlinje at forholdsvis store områder likevel kan være utsatt. Kystbyer og en betydelig mengde infrastruktur er i faresonen. Havnivåstigning vil også føre med seg en kraftig økning i flomfrekvens. En havnivåstigning på eksempelvis 0,1 m vil føre til en tredobling av flomrisikoen mange steder. Allerede nå ser vi at flommene i Norge har økt de siste 50 årene, med en økning i hundreårsflommen på cirka 5 pst. per tiår.

Tap av natur og naturmangfold

Naturen gir oss et mangfold av økosystemtjenester, det vi ofte også kaller for naturgoder. Velfungerende økosystemer med et mangfold av arter og naturtyper er nødvendige for at naturen fortsatt skal gi oss disse tjenestene, samtidig som naturen fortsatt kan være et viktig grunnlag for samfunnet, videre utvikling og verdiskaping. Ifølge FNs naturpanel, IPBES, påvirker menneskelig aktivitet naturen og naturmangfoldet i stor grad. Naturpanelet anslår at tre fjerdedeler av landjorda i vesentlig grad er påvirket av mennesker, og tilstanden i flere av økosystemene er i stadig forverring. Uten tiltak vil vi se et fortsatt akselererende globalt tap av arter. Endringer vi forårsaker i dag, vil ha konsekvenser for fremtiden til dagens unge og kommende generasjoner. Potensialet for alvorlige konsekvenser er stort, fordi menneskets påvirkning på naturen fortsetter å øke.

I Norge er situasjonen for natur på flere områder mer positiv enn i mange andre land, men også her er det utfordringer. Arealendringer i form av nedbygging, fragmentering, intensiv bruk og gjengroing er de viktigste påvirkningene som forårsaker at naturtyper og arter står i fare for å forsvinne også i Norge. Arealendringer påvirker ni av ti truede arter i Norge. Dette omfatter blant annet utbygging og skogbruk, men også opphør av landbruksdrift og jordbruk. Nedbyggingen kjennetegnes ved at den skjer bit-for-bit og er

spredt over hele landet. Samlet sett reduserer dette naturens evne til å gi oss grunnleggende bidrag som eksempelvis rent vann, ren luft og stabil tilgang til mat.

Andre viktige påvirkningsfaktorer er fremmede arter, klimaendringer, forurensning og overhøsting. Klimaendringene forsterker også truslene mot naturen både på land og til havs. Klimaendringene påvirker allerede økosystemene våre negativt, og vil få økende negativ betydning fremover.

Naturen tar også opp klimagasser, for eksempel i myr, skog og tareskog. Robuste økosystemer kan bidra til å dempe effekten av klimaendringene, for eksempel i form av flomdemping eller vern mot erosjon. Klimapanelets spesialrapport om klimaendringer og landareal viser til at landbaserte tiltak for å restaurere og bevare viktige økosystemer kan medvirke både økt karbonbinding og klimatilpasning, samtidig som viktig natur kan bli ivaretatt.

I desember 2022 ble verdens land enige om Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold – Naturavtalen. Formålet med naturavtalen er å stanse og reversere tapet av naturmangfold på land og til havs gjennom etablering av felles mål og tilhørende tiltak, som må gjennomføres raskt for å sikre at naturen skal kunne gjenopprettes til beste for menneskene og planeten. Naturavtalen har fire langsiktige hovedmål for 2050 og 23 mål for 2030, som beskriver spesifikke handlinger eller tilnærminger som må settes i gang og gjennomføres for å nå 2050-målene. Naturavtalen inneholder også mekanismer som skal bidra til en effektiv gjennomføring, og legger opp til at alle land skal legge frem oppdaterte nasjonale handlingsplaner for natur, som viser hvordan de vil bidra til å følge opp de globale målene. Norges oppfølging av den globale naturavtalen i Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – norsk handlingsplan for naturmangfold*.

Forurensning

Konsekvensene av forurensning, klimaendringer og tap av natur påvirker og forsterker hverandre. For eksempel kan forurensning føre til havforsuring og reduksjon av ozonlaget og påvirke jordens evne til å reflektere sollys (albedo-effekten). Klimaendringer kan påvirke frigjøring og spredning av miljøgifter, mens reduksjoner i luftforurensning også kan gi lavere utslipp av klimagasser. Globalt forårsaker forurensning alvorlig sykdom og død, dårlige levekår og ødelagte øko-

systemer gjennom luftforurensning, utslipp fra avløp, avrenning fra jordbruk, eksponering for miljøgifter, og dårlig avfallshåndtering for eksempel av elektrisk og elektronisk avfall. Miljøgiftene brytes sakte ned i naturen og hoper seg opp i næringskjedene, og de kan ha alvorlige langtidseffekter. Stans i bruk og utslipp av miljøgifter er derfor grunnleggende for god folkehelse, et rent miljø, trygg matproduksjon og for å beskytte økosystemene. Mye norsk verdiskaping, produksjon og velferd er også avhengig av et rent miljø.

Utslipp fra norske kilder er gjennom mange års innsats redusert betydelig. Imidlertid spres forurensning over lange avstander via luft og vann, og ved at produkter med helse- og miljøfarlige kjemikalier omsettes i et globalt marked. Reduksjon av forurensning krever derfor felles handling og arbeid gjennom de regionale og globale miljøavtalene. Som grunnlag for ytterligere handling er det behov for felles kunnskapsgrunnlag og FN etablerer nå et nytt globalt panel om forsvarlig håndtering av kjemikalier og avfall, og å forebygge forurensning. Panelets arbeid skal danne grunnlag for ny politikk og regelverk, og vil i tillegg til klimapanelet og naturpanelet gi viktige bidrag til arbeidet med de tre globale miljøutfordringene.

Plastforurensning er også et økende globalt miljøproblem. Plast er nyttig i bruk, blant annet fordi den er så holdbar. Samtidig er det viktig å stanse tilførselen av plastavfall til miljøet og redusere forbruket av plast. Produksjonen og håndtering av plast fører til klimagassutslipp fra utvinning og transport av olje og gass, raffinering og produksjon av råstoff og produkt og avfallshåndtering. Plastprodukter inneholder også en rekke kjemikalier. Det finnes plastavfall og mikroplast i miljøet over hele jorden. Marine arter skades eller dør når de spiser plastavfall eller mat forurenset med plast, eller setter seg fast i plastavfall som tau og fiskegarn. Plasten kan også brytes ned til mikroplast, som gjenfinnes i mange typer levende organismer og er for eksempel påvist i blod og morsmelk hos mennesker. Mikroplasten kan også bidra til å spre miljøgifter og fungere som en vektor for spredning av fremmede arter som kan forårsake sykdom. Opprydding av plastavfall er viktig for å redusere nedbrytingen av plast til mikroplast.

Mengden plastforurensning vil øke betraktelig både i Norge og globalt dersom vi ikke iverksetter tiltak. Norge har lenge jobbet for sterkere internasjonale forpliktelser for å redusere plastforurensning. I 2022 ble det enighet om å få på plass en rettslig bindende global avtale om å stanse plast-

forurensning. Avtalen skal etter planen være ferdigforhandlet i 2024. Det skal utvikles bestemmelser i avtalen knyttet til målsettinger, tiltak for bærekraftig produksjon og forbruk, inkludert produktdesign og bærekraftig avfallshåndtering.

Miljøgifter og andre helse- og miljøfarlige stoffer i produkter hindrer trygg materialgjenvinning, og gir lavere kvalitet på sekundære råvarer. Ved å fjerne slike stoffer fra kretsløpet kan mer sekundært råmateriale erstatte nytt, og redusere behovet for utvinning av jomfruelig råvare. Den sirkulære økonomien må utvikles innenfor disse rammene.

Utfordringer med å ivareta kulturmiljø

Klimaendringene skaper utfordringer med å ivareta kulturmiljø ved å forårsake akutte hendelser som flom og skred, og saktegående prosesser som følge av økt temperatur og mer nedbør. Stigende havnivå, økte stormflonivå og kraftigere kysterrosjon har negativ påvirkning på kulturmiljø langs kysten og under vann. Lengre vekstsesong bidrar til at kulturlandskap gror raskere igjen. Klimaendringene øker også risikoen for kjemisk nedbrytning av stein og metaller, og mekanisk nedbrytning på grunn av hyppigere fryse- og tineprosesser. Det får negative følger for blant annet ruiner og bergkunst.

I tillegg til klimaendringene, kan arealbruksendringer legge press på kulturmiljø. Det kan for eksempel være gjennom utbygging og fortetting i bymiljø, eller fraflytting og funksjonstømming i distriktene. Både langs kysten og i landbruksområdene er dette tydeligere utfordringer. Langs kysten registreres det et betydelig tap og fremskredet forfall for et stort antall kulturminner. Landbruksområder som går ut av bruk eller bygges ned, er felles utfordringer for næringen selv og kulturmiljøforvaltningen. Kulturhistorisk viktige elementer i kulturlandskapet kan komme i konflikt med behovet for rasjonell drift, og automatisk fredete kulturminner i jorda blir utsatt for stadig større påkjenninger fra tyngre maskiner og tiltak i jord- og skogbruk, noe som fører til at mange kulturminner går tapt.

Økende press på havmiljøet

Økende befolkning og økonomisk vekst globalt skaper stadig større behov for transport, mat, energi og andre ressurser fra havet. Målet om raske reduksjoner i klimagassutslippene forsterker dette behovet, blant annet når det gjelder satsing på produksjon av fornybar energi til havs,

produksjon av sjømat med lave klimagassutslipp, og lagring av CO₂ under havbunnen. Dette betyr samtidig at verdens havområder, fra kyst til dyp-hav, er under økende press fra menneskelig aktivitet, både gjennom fiskerier, forurensning, inngrep i kystsonen, spredning av fremmede arter, og storskala fysiske, kjemiske og økologiske endringer som følge av utslipp av klimagasser og global oppvarming. Disse storskala endringene betyr at miljøforholdene og artenes utbredelse i ulike deler av norske havområder vil være i kontinuerlig endring. Blant annet vil eksisterende arter forflytte seg og nye arter vil komme til, og mange arter og økosystemer vil bli mer sårbare, også for påvirkning fra aktivitet i havområdene. Dette skaper usikkerhet om framtidige miljøforhold og ny dynamikk i grunnlaget for høsting og annen bruk av havområdene.

Kystområdene og havet utenfor er nært koblet sammen. De kystnære områdene spiller en viktig rolle for det marine miljøet i store deler av de norske havområdene. Arter vandrer i utstrakt grad mellom kyst og åpent hav. Mange fiskeslag har sine gyteområder i fjordene og langs kysten, mens beite- og oppvekstområdene er i åpne havområder. Tilsvarende vandrer mange sjøfugl og sjøpattedyr mellom åpent hav og kyst på nærings-søk eller som del av en syklus der de utnytter ulike områder til ulike deler av året. Også når det gjelder påvirkning på miljøet fra menneskelig aktivitet er det tette sammenhenger mellom kyst og hav. Vannmassene er i kontinuerlig bevegelse og utveksles mellom fjorder, kystfarvann og åpne havområder. Det betyr at forurensning fra kilder på land kan tilføres og påvirke miljøet også i åpne havområder. Samtidig vil forurensning og avfall som fraktes med havstrømmene kunne havne i kystfarvann og fjorder. Det er behov for å styrke kunnskapen om sammenhengen mellom kyst og hav for å få en bedre forståelse av hvordan ulike arter og miljøtilstanden vil bli påvirket av menneskelig aktivitet i kombinasjon med klimaendringer.

Naturpanelets (IPBES) hovedrapport om naturens tilstand fra 2019 fremholder at arealendringer er den enkeltfaktoren som i størst grad medfører tap av naturmangfold globalt. Dette er ifølge Naturpanelet også en viktig påvirkningsfaktor i havområdene. Gjennom det globale Kunming–Montreal-rammeverket for naturmangfold har landene også forpliktet seg til det globale målet om innen 2030 å: «Sikre at alle arealer er omfattet av deltakende og helhetlig arealplanlegging som inkluderer hensyn til naturmangfold og/eller effektive forvaltningsprosesser som tar

tak i arealbruksendringer på land og i hav, slik at tapet av arealer som er viktige for naturmangfold, inkludert økosystemer med god økologisk tilstand, nærmer seg null innen 2030, samtidig som urfolks og lokalsamfunns rettigheter respekteres».

Miljøutfordringer i nord- og i polarområdene

Raske klimaendringer og økt aktivitet gir økte miljøutfordringer og press på naturen i polarområdene. Klimaendringene er særlig raske langt nord. Oppvarmingen av Arktis fører allerede til mindre sjøis, smelting av snø og isbreer, tining av permafrost og endring i nedbørsmønstre. Dette har store og økende konsekvenser for arktiske arter og økosystemer, og påvirker også globale klima- og værmønstre. Nordområdene påvirkes i tillegg av havforsuring og forurensning, inkludert langtransporterte miljøgifter og marin forsøpling og mikroplast.

Antarktis spiller også en sentral rolle i de globale klimasystemene, og som i Arktis, kan endringer her påvirke værmønstre i resten av verden. Antarktis er særskilt viktig med tanke på smelting av innlandsisen, som kan føre til havnivåstigning av et omfang som kan få store globale konsekvenser. Også i Antarktis er det økende menneskelig aktivitet, og utfordringer knyttet til havforsuring, fiskerier og økende turisme.

På Svalbard er hovedutfordringen å sikre at målet om bevaring av Svalbards særegne villmarksnatur opprettholdes i en tid hvor klimaendringene sammen med aktivitet og ferdsel legger press på villmarksområdene. For å nå miljømålene på Svalbard er det viktig å begrense påvirkningen også fra lokal aktivitet.

Klimaendringene kombinert med økt menneskelig aktivitet stiller de arktiske statene overfor store felles regionale utfordringer. Det grønne skiftet kan gi nye muligheter i nordområdene, men kan også føre til konflikter knyttet til bruk av natur og areal. For å håndtere disse utfordringene er det viktig med et solid felles kunnskapsgrunnlag og regionalt samarbeid for å finne gode tiltak og løsninger på klima- og miljøutfordringene. Stabilitet og konstruktivt samarbeid i Arktis er et overordnet mål for det norske lederskapet i Arktisk råd i 2023-2025. Miljøsam arbeidet i Barentsregionen videreføres mellom Norge, Sverige og Finland.

For å håndtere utfordringene i nord- og polarområdene er det nødvendig med oppdatert kunnskap om status og endringene som skjer. Forskning, miljøovervåking og sammenstilling av

kunnskap danner grunnlag for en god og kunnskapsbasert miljøforvaltning. Norsk polarforskning og miljøovervåking gir viktige bidrag til det felles internasjonale kunnskapsgrunnlaget.

Grønn omstilling

For å møte klima- og miljøutfordringene må det norske samfunnet gjennomgå en grønn omstilling. Det er et mål at Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Det er nedfelt i klimaloven at klimagassutslippene i 2050 skal reduseres med 90–95 pst. sammenliknet med 1990. Ved vurdering av måloppnåelse skal det tas hensyn til effekten av norsk deltakelse i det europeiske klimakvotestystemet for virksomheter. I årene som kommer vil konkurranseevne, verdiskaping og arbeidsplasser avhenge av at norske virksomheter lykkes med denne omstillingen. Norske virksomheter møter gradvis strengere krav til nullutslippsløsninger, økodesign og lavkarbonprodukter hos våre viktigste handelspartnere.

Parallelt med omstillingen til et lavutslippssamfunn må vi skape et klimarobust samfunn som er forberedt på og tilpasset klimaendringene. Dette krever blant annet at en bevarer både naturmangfoldet og økosystemer. Den grønne omstillingen krever at klimatiltak, miljø og naturmangfold blir håndtert sammen. Vekst og utvikling må skje innenfor naturens tålegrenser. Samtidig gir den grønne omstillingen muligheter for nye arbeidsplasser og videreutvikling av velferden.

Energisystemene må være basert på fornybar energi eller andre nullutslippsløsninger, industrien må kutte alle utslipp, og produktene som blir omsatt i markedet, må ha lave miljøfotavtrykk gjennom hele livsløpet. For å komme dit er det behov for blant annet mer fornybar energi, energi-effektivisering, ny teknologi og nye sirkulære forretningsmodeller.

Offentlige og private investeringer må kanaliseres til løsninger som har en plass i et lavutslippssamfunn, og det må utvikles insentiver for grønne valg, både i offentlig sektor, i næringslivet og hos husholdningene. Innovasjon og teknologiutvikling som gir redusert ressursbruk og mindre miljøbelastning står sentralt i arbeidet med å tilrettelegge for den grønne omstillingen av samfunnet.

Det offentlige må i større grad bruke rollen sin som stor aktør i markedet til å øke etterspørrelsen etter grønne og mindre miljøbelastende varer og tjenester.

Omstilling til et grønnere samfunn vil være utfordrende. I en tid med geopolitisk uro og høye

kostnader er omstillingen både viktigere og mer krevende. Det vil koste i en overgangsperiode, og endringer kan også skape usikkerhet. Det er derfor viktig at kostnadene ved den grønne omstillingen blir rettferdig fordelte i samfunnet, og at folk opplever at de selv har muligheten til å finne en plass i en bærekraftig økonomi.

Internasjonalt samarbeid er avgjørende for å løse de globale klima- og miljøutfordringene

Klima- og miljøutfordringene kan bare løses gjennom globalt samarbeid.

Klima- og miljødepartementet arbeider både bilateralt, regionalt i Europa og Norden og globalt. Gjennom internasjonale forhandlinger bidrar Norge til at alle land setter seg felles mål for å redusere produksjonen og bruken av miljøgifter (Stockholm-konvensjonen og Minimata-konvensjonen), stanser og reverserer tapet av naturmangfold (Naturavtalen og FNs konvensjon om biologisk mangfold), håndterer klimaendringene og redusere klimagassutslipp (Parisavtalen og klimakonvensjonen) og beskytter verdens kultur- og naturarv (Verdensarvkonvensjonen). Internasjonale avtaler og rammeverk, slik som Parisavtalen og bærekraftsmålene, følges opp i Norge, og bidrar til politikkutvikling nasjonalt. I 2025 skal landene melde inn nye, nasjonalt fastsatte bidrag (utslippsmål) under Parisavtalen. Disse skal være mer ambisiøse enn tidligere, og skal samlet bidra til at Parisavtalens temperaturmål holdes innen rekkevidde. Norge har en ledende rolle i de pågående forhandlingene om en global plastavtale.

Uten å redusere og reversere tap av verdens regnskoger, når vi verken målene i Parisavtalen, naturavtalen eller bærekraftmålene. Skogene bidrar til et stabilt klima, til naturmangfold, og de utgjør livsgrunnlaget for millioner av mennesker, spesielt urfolksgrupper. Det er krevende å gjennomføre en helhetlig arealpolitikk på tvers av sektorer og myndighetsnivåer som hindrer ødeleg-

gelse av regnskogen. Utfordringen forsterkes av at globale markeder etterspør varer som fører til avskoging. Likevel har land som Brasil og Indonesia gjennom arealreformer, beskyttelse av skog og lovhåndhevelse redusert avskogingen betydelig. Det internasjonale Klima- og skoginitiativet er Norges innsats for å bistå skoglandene, og for å redusere markedspresset på skogene.

De globale klima- og miljøutfordringene må også ses i sammenheng med internasjonal handel, investeringer og finanssektoren. Handel og investeringer kan øke presset på naturen og gi økte utslipp, men kan også bidra til å fremme mer bærekraftig produksjon og forbruk og sirkulære løsninger som reduserer ressursbruk. Handels- og investeringsavtaler setter, i likhet med klima- og miljøavtaler, rammer for nasjonal klima- og miljøpolitikk. Klima- og miljødepartementet arbeider derfor for at slike avtaler blir utformet slik at de fremmer grønn vekst og støtter opp om klima- og miljøhensyn.

Europas grønne giv har satt grønn omstilling i sentrum for europeisk økonomi og politikkutvikling og ført til en betydelig skjerpning av EUs klima- og miljøpolitikk. Norge er tett knyttet til EU på klima og miljø. En stor mengde nytt EU-regelverk vurderes nå for innlemmelse i EØS-avtalen og nasjonal gjennomføring. Det meste av dette er vesentlig mer ambisiøst og sektorovergripende enn regelverket som har vært innlemmet i EØS-avtalen så langt. Samtidig fortsetter politikkutviklingen i EU i forlengelse av Europas grønne giv, blant annet følges flere rettsaker nå opp med omfattende underliggende utfyllende regelverk. EUs klimapolitikk mot 2040 begynner også å ta form.

I 2023 ble det etablert en grønn allianse mellom Norge og EU. Dette er et ikke-bindende rammeverk for forsterket samarbeid om den grønne omstillingen i Europa og internasjonalt, og utgjør et supplement til det forpliktende EØS-arbeidet.

2 Resultatområder og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken

Klima- og miljøpolitikken er delt opp i seks resultatområder. Resultatområdene er etablert for å vise helheten i Klima- og miljødepartementets politikkområder.

På hvert resultatområde er det tilhørende nasjonale klima- og miljømål som gjenspeiler hva Norge vil oppnå på området, og indikatorer for hvert mål, som viser utviklingen over tid. Målene og utviklingen i indikatorene over tid er beskrevet på Miljøstatus.no.

Nedenfor følger en nærmere omtale av resultatområdene og de nasjonale målene.

2.1 Naturmangfold

Nasjonale mål:

- Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.
- Ingen arter og naturtyper skal utrykkes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres.
- Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner.

Naturen er selve livsgrunnlaget vårt. Naturen renser vann og luft, resirkulerer næringsstoffer, binder jordsmonn, produserer mat, demper flommer, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og sørger for pollinering av planter. I tillegg medvirker naturen til opplevelser og verdiskaping. For at naturen skal fortsette å levere disse økosystemtjenestene, er det en forutsetning at tilstanden til økosystemene er god.

Tilstanden for fjell er ifølge Miljøstatus god, men utviklingen er negativ. I skog er tilstanden så vidt middels. Tilstanden i hav og kyst er god, men havområdene i Nordsjøen og Skagerrak er betydelig påvirket av menneskelig aktivitet, og situasjonen for livet i Oslofjorden er svært alvorlig og under sterkt press. Tilstanden for elver og innsjøer er middels med nøytral utvikling, mens våtmark og kulturlandskap og åpent lavland begge har middels tilstand med negativ utvikling.

Artene er byggsteinene i naturen, og ivaretagelse av et mangfold av arter er avgjørende for å

oppretholde robuste og velfungerende økosystemer. Arter har også en egenverdi, uavhengig av nytteverdien de har for mennesket. Tilstanden for truede og nær truede arter og naturtyper er ifølge Miljøstatus sprikende, men generelt ikke god nok til å nå det nasjonale målet for arter og naturtyper. Ifølge Norsk rødliste for naturtyper (2018) er nesten halvparten av de vurderte naturtypene truet eller nær truet. Ifølge Norsk rødliste for arter (2021) er 18 pst. av de vurderte artene truet eller nær truet. 107 arter er klassifisert som regionalt utdødde, i tillegg til 40 arter som klassifiseres som «trolig utdødd»

Å bevare et representativt utvalg av norsk natur for kommende generasjoner, innebærer å ta vare på områder som representerer variasjonsbredden i norsk natur. Dette er viktig for å opprettholde økosystemene på lang sikt. Tilstanden i naturen er avhengig av de ulike økosystemene, artene og deres samspill, og det er et mål at kommende generasjoner skal kunne oppleve denne rike variasjonsbredden og lære av den. Regjeringen er opptatt av å ivareta naturmangfoldet gjennom bærekraftig forvaltning som inkluderer både fortsatt bærekraftig bruk og bevaring. Status for måloppnåelse på dette nasjonale målet er samlet sett ifølge Miljøstatus beregnet til 75 pst., og utviklingen er positiv. I dag har Norge vernet ca. 25,7 pst. av landarealet medregnet Svalbard og Jan Mayen. Dette fordeler seg på ca. 17,7 pst. av fastlandet og 69,1 pst. av landarealet på Svalbard og Jan Mayen. Det er imidlertid en stor variasjon i fordeling av vern mellom hovedøkosystemene på Fastlandet; 35 pst. av fjellarealene over 900 meter over havet, 5,3 pst. av skogen og 4,5 pst. av hav og kystvann innenfor 12 nautiske mil (territorialfarvannet) er vernet.

2.2 Kulturmiljø

Nasjonale mål:

- Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø.
- Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging.

- Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Kulturmiljø viser et kulturelt, sosialt og geografisk mangfold fra ulike tidsperioder og bidrar til å dokumentere og forstå den historiske utviklingen. Kulturmiljø er en samlebetegnelse som dekker begrepene «kulturminner, kulturmiljøer og landskap», og brukes når feltet omtales som helhet. Kulturmiljøbegrepet understreker betydningen av helhet og sammenheng, og tydeliggjør tilknytningen til den øvrige klima- og miljøpolitikken. Begrepet ble innført og tatt i bruk i forbindelse med Stortingets tilslutning til Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*, og nye nasjonale mål på kulturmiljøfeltet.

De nasjonale målene på kulturmiljøfeltet understreker betydningen av å legge til rette for engasjement, bærekraft og mangfold. Mange i Norge er opptatt av kulturmiljø, både gjennom generell interesse og aktivt engasjement. 37 pst. av befolkningen oppgir at de er svært eller ganske interessert i kulturminner og kulturmiljøer. Om lag 15 pst. deltar aktivt og engasjerer seg for å bevare kulturminner og kulturmiljøer på ulike måter. Interessen og den aktive deltakelsen ligger på et stabilt nivå.

Kulturmiljøarbeid i kommuner og fylkeskommuner bidrar til en bærekraftig utvikling. Omtrent to av tre kommuner har en egen kulturmiljøplan. Ressursinnsatsen og antall årsverk som brukes til kulturmiljø i kommuner og fylkeskommuner viser overordnet en stabil utvikling. Et stort mangfold av kulturminner, kulturmiljøer og landskap fra ulike tidsepoker og ulike deler av landet er vernet. Det er imidlertid behov for mer kunnskap om hvordan etnisitet, ulike sosial klasser og næringer er ivaretatt.

2.3 Friluftsliv

Nasjonale mål:

- Friluftslivets posisjon skal tas vare på og utvikles videre gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle.
- Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.

Friluftsliv er en del av vår nasjonale identitet og en viktig del av livet til mange nordmenn. De nasjonale målene om friluftsliv er forankret i Meld. St. 18 (2015–2016) *Friluftsliv – Natur som kilde til*

helse og livskvalitet. Det er en lovfestet rett å kunne ferdes fritt og oppholde seg i naturen, og dette skal være gratis. Dette er forankret i fri-luftsloven av 1957 gjennom allemannsretten. Det er samtidig viktig å gi befolkningen kunnskap om naturvennlig ferdsel og opphold i naturen.

Ifølge Miljøstatus er andelen som utøver friluftsliv høy, og utviklingen er stabil. Det er likevel registrert en nedgang i barns lek og opphold i natur. Skal en stor del av befolkningen utøve friluftsliv jevnlig, er det avgjørende med attraktive naturområder i nærheten av der folk bor. Tilgangen til turterreng i nærmiljøet er fortsatt mangelfull, og om lag halvparten av skolene og barnehagene mangler trygg tilgang til nærturterreng.

2.4 Forurensning

Nasjonale mål:

- Forurensning skal ikke skade helse og miljø.
- Bruk og utslipp av kjemikalier på prioritetslista skal stanses.
- Utviklingen av mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten.
- Materialgjenvinningen av avfall skal øke.
- Eksponering av mennesker og miljø for radioaktiv forurensning skal holdes så lav som mulig.
- Å sikre trygg luft. Basert på dagens kunnskapsstatus blir følgende nivå sett på som trygg luft:
 - årsmiddel PM₁₀: 20 µg/m³
 - årsmiddel PM_{2,5}: 8 µg/m³
 - årsmiddel NO₂: 30 µg/m³
- Støyplager skal reduseres med 10 pst. innen 2020 sammenlignet med 1999. Antall personer som er utsatt for over 38 dB innendørs støynivå, skal reduseres med 30 pst. innen 2020 sammenliknet med 2005.

Alle har rett til et miljø som trykker helse og velferd, og til en natur der mangfoldet og produksjonsevnene blir tatt vare på. Norge har ambisiøse mål om å redusere forurensning. Det overordnede målet innebærer at forurensning ikke skal skade helse og miljø. Det er også fastsatt mer spesifikke mål for områder som har særlig oppmerksomhet.

Mennesker og miljøet utsettes fortsatt for miljøgifter, hormonforstyrrende stoffer og andre farlige kjemikalier fra ulike kilder. Strenge krav har gjort at bruk av og utslipp fra produkter, landbasert industri og olje- og gassvirksomhet er kraftig redusert i Norge og nivåene i miljøet går ned. Miljø-

gifter som PCB, DDT, bromerte og klorerte flammehemmere og fluorstoffer (PFAS-er) finnes likevel fortsatt i norsk natur, i dyr langt opp i næringskjeden, i mennesker og i mat og drikkevann. Det samme gjelder flere stoffer som er ført opp på den norske prioritetslista i nyere tid, og som foreløpig ikke er tilstrekkelig regulert.

Arbeidet med opprydding i forurenset sjøbunn går fremover, og undersøkelser i de fleste av de prioriterte områdene er gjennomført. I flere av områdene er de viktigste oppryddingstiltakene igangsatt eller gjennomført. Arbeidet med opprydding i forurenset grunn fortsetter også ved behov. Av de viktigste arbeidene som ble gjennomført i 2023 er ferdigstilling av oppryddingstiltak i Hammerfest Havn og videreføring av opprydding i Store Lungegårdsvann i Bergen. Utslipp av næringssalter som fosfor og nitrogen og organisk materiale kan føre til økt algeoppblomstring og overgjødning, og dermed medføre dårlig vannkvalitet og at livet i vannet dør. I kystområdene er de største kildene til tilførsel av næringssalter avrenning fra jordbruk, utslipp fra kommunale avløp og fiskeoppdrett og gjennom naturlig avrenning, mens de største utslippskildene er jordbruk og kommunalt avløp langs Skagerrakkysten, og fiskeoppdrett langs de andre kyststrekningene.

For petroleumsvirksomheten er det et mål at utslipp til sjø av de mest miljøfarlige tilsatte kjemikalier skal stanses, og at utslipp av prioriterte miljøgifter som finnes naturlig, skal stanses eller minimeres. For olje og andre stoffer, er målet ingen utslipp eller minimering av utslipp som kan gi miljøskade. Nullutslippsmålet for petroleumsvirksomheten er gjengitt i sin helhet i Meld. St. 35 (2016–2017) *Oppdatering av forvaltningsplanen for Norskehavet* og gjelder for hele norsk sokkel.

Farlig avfall skal håndteres forsvarlig og enten gå til gjenvinning eller være sikret god nok nasjonal behandlingsskapasitet. I dag blir nesten alt farlig avfall gjenvunnet eller levert til godkjent behandling.

Gjennom Montrealprotokollen forplikter medlemslandene seg til å fase ut bruken av gasser som er skadelige for ozonlaget. Bruken av stoffene er på verdensbasis redusert med over 98 pst., og overvåkingsresultater viser nå at ozonlaget er i ferd med å bli tjukkere. Norge oppfylder forpliktelsene i Montrealprotokollen.

Internasjonale avtaler har redusert tilførselen av langtransportert luftforurensning siden 1980. Likevel vil vannforsuring fortsatt være et problem i store deler av Norge i flere tiår framover uten ytterligere utslippsreduksjoner. Nasjonalt har

Norge redusert de samlede årlige utslippene av svoveldioksid, nitrogenoksid, flyktige organiske forbindelser og små helseskadelige partikler (PM_{2,5}) i tråd med de internasjonale forpliktelsene i Göteborgprotokollen og i EØS-avtalen. For utslipp av ammoniakk kan virkemiddelbruken måtte forsterkes for at Norge skal overholde forpliktelsene i de internasjonale avtalene.

Plastforurensning er et økende problem i Norge og verden, og vi får stadig mer kunnskap om hvilke alvorlige konsekvenser dette kan ha for mennesker, dyr og natur. I Norge arbeider vi med å øke kunnskapen om kilder til og spredningsveier for plastforurensning. Det iverksettes tiltak regionalt og nasjonalt for å redusere mengden plast som havner i naturen, for eksempel forbud mot enkelte engangsartikler i plast. Siden plastforurensning og -forurensning spres på tvers av landegrensene, arbeider vi også med å få på plass en internasjonal avtale med tiltak i hele plastens livsløp.

De nasjonale avfallsmålene er at veksten i mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten, og at materialgjenvinningen av avfall skal øke. Tidligere var trenden at avfallsmengdene enten har vokst i takt med økonomien eller raskere fra år til år, med en foreløpig topp i 2019. Brutto nasjonalproduktet økte med litt over 5 pst. fra 2019 til 2022, mens avfallsmengdene gikk ned med 1,2 pst. i samme tidsperiode. Fra 2019 til 2022 forble materialgjenvinningen av ordinært avfall uendret på 41 pst. Dette er lavere enn for ti år siden. For husholdningsavfall og lignende avfall fra næringslivet har EU/EØS bindende mål for materialgjenvinning og forberedelse til ombruk på hhv. 55 pst. i 2025, 60 pst. i 2030 og 65 pst. i 2035. Norge rapporterte for 2022 37,3 pst. (når tap i gjenvinningsprosessen er trukket fra).

Radioaktiv forurensning har et eget mål for å tydelig få fram bredden i arbeidet på området. Det er generelt lite radioaktiv forurensning i Norge. Fremdeles er nedfallet etter ulykken i Tsjernobyl i 1986 en viktig kilde til radioaktiv forurensning i norsk natur.

Utslipp fra veitrafikk og vedfyring er de viktigste kildene til lokal luftforurensning i Norge. Generelt har den lokale luftforurensningen gått ned siden 1990, og den nedadgående trenden forventes å fortsette, forutsatt at dagens nasjonale og internasjonale klima- og miljøpolitikk videreføres. Lokale luftkvalitetsmålinger i 2023 viser at målet for årsmiddel for svevestøv (PM₁₀) ble brutt i tre kommuner, mens målet for fint svevestøv (PM_{2,5}) ble brutt i åtte kommuner. Det nasjonale miljømå-

let for nitrogendioksid (NO₂) ble ikke brutt i noen kommuner.

Med bakgrunn i ny kunnskap, oppdaterte verdens helseorganisasjon (WHO) sine retningslinjer for hva som regnes som trygg luft i 2021. Folkehelseinstituttet og Miljødirektoratet oppdaterte i 2023 luftkvalitetskriteriene, basert på WHOs vurdering og annen ny forskning på helseeffekten av luftforurensning. Klima- og miljødepartementet vil komme tilbake med en vurdering av hvordan den nye kunnskapen kan følges opp i miljømålet.

Støy er forurensning etter forurensningsloven og er det forurensningsproblemet som rammer flest. Vi har over tid hatt nasjonale mål for reduksjon av støyplager, men i dag når ikke Norge de fastsatte målene. Det blir arbeidet med oppdatert kunnskapsgrunnlag for å revidere støymålet. Forebyggende tiltak og god arealplanlegging er de viktigste verktøyene vi har. Oppdatert støyretningslinje T-1442/2021 og veiledning ble publisert i juni 2021. Denne oppdaterte retningslinja har mer fokus enn tidligere på å hindre plager og sikre god bokvalitet. I tillegg bidrar Miljødirektoratet med blant annet veiledning til både kommuner og myndigheter for å bidra til at retningslinjen blir tatt i bruk i større grad enn i dag.

2.5 Klima

Nasjonale mål:

- Norge har under Parisavtalen tatt på seg en forpliktelse om å redusere utslippene av klimagasser med minst 55 pst. innen 2030 sammenlignet med 1990.
- Norge har lovfestet et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050.
- Som et delmål på veien mot netto-null-utslipp og lavutslippssamfunnet, har regjeringen satt et omstillingsmål for hele økonomien i 2030. Dette er formulert som et mål om å kutte norske utslipp med 55 pst. sammenlignet med 1990.
- Norge skal være klimanøytralt fra og med 2030.
- Medvirke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og mer bærekraftig utvikling
- Samfunnet og økosystemene skal forberedes på og tilpasses klimaendringene.

Resultatområdet klima omfatter arbeidet med å redusere utslipp og øke opptak av klimagasser,

internasjonal klimafinansiering og klimatilpassning.

Nedenfor finnes en kort omtale av de nasjonale målene. Nærmere omtale av mål og politikk for å nå disse finnes i det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan*.

Norges klimamål under Parisavtalen for 2030

Norges nasjonalt fastsatte bidrag under Parisavtalen er å redusere utslippene med minst 55 pst. innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå. Den globale klimaavtalen som ble vedtatt i Paris i desember 2015, legger grunnlaget for norsk klimapolitikk. Regjeringen ratifiserte Parisavtalen i juni 2016, i tråd med Stortingets samtykke (Prop. 115 S (2015–2016)). I 2025 skal Norge melde inn et klimamål for 2035 under Parisavtalen. Målet skal innebære en progresjon fra forrige mål og reflektere Norges høyeste mulige ambisjon.

Lov om klimamål (klimaloven) lovfester klimamålene for 2030 og 2050. Regjeringen rapporterer om arbeidet med å nå klimamålene for 2030 og 2050 i rapporteringen etter klimaloven, se det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus- og plan*. Norges klimamål under Parisavtalen ble forsterket i november 2022. Regjeringen fremmet i april 2023 en proposisjon til Stortinget (Prop. 107 L (2022–2023)) for å oppdatere lovteksten i tråd med det økte målet, og lovteksten ble oppdatert i tråd med det forsterkede målet i desember 2023.

Regjeringen ønsker å oppfylle det forsterkede målet sammen med EU. Gjennom klimaavtalen med EU har Norge allerede forpliktet seg til å samarbeide med EU om å redusere utslippene med minst 40 pst. innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå. EU meldte i desember 2020 inn et forsterket klimamål under Parisavtalen. Det forsterkede målet er å redusere netto utslipp med minst 55 pst. innen 2030. For å nå sitt forsterkede klimamål, har EU blant annet vedtatt endringer i klimakvotesystemet, innsatsfordelingsforordningen og skog- og arealbruksregelverket. Endringene må gjøres gjeldende for Island og Norge dersom vi skal kunne bruke EU-regelverket til å sikre at vi når våre klimamål. Endringene for å forsterke klimakvotesystemet ble innlemmet i EØS-avtalen og gjennomført i norsk rett i desember 2023. Island og Norge er fremdeles i dialog med EU om hvorvidt, og på hvilke vilkår, endringene i innsatsfordelingen og skog- og arealbruksregelverket skal gjelde for oss. Inlemmelse av dette regelverket i EØS-avtalen forutsetter samtykke fra Stortinget.

Nasjonalt omstillingsmål for hele økonomien

Som et delmål på veien mot netto-null-utslipp og lavutslippssamfunnet, har regjeringen satt et omstillingsmål for hele økonomien i 2030. Dette er formulert som et mål om å kutte norske utslipp med 55 pst. sammenlignet med 1990. Det innebærer at regjeringen har et nasjonalt mål om å omstille både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor. Målet skal nås gjennom en ambisiøs og ansvarlig klimapolitikk, og vi er avhengige av både norsk og internasjonal teknologiutvikling for å kunne oppnå det. Det skal legges vekt på at norsk næringsliv skal være konkurransedyktig i fremtiden, og det legges til grunn at Norge fortsatt skal ha overskudd i kraftbalansen, se nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2022. Formålet er at hele det norske næringslivet skal omstille seg i retning lavutslippssamfunnet. Omstillingsmålet er ikke lovfestet eller meldt inn til Parisavtalen.

Norges lovfestede klimamål for 2050

For 2050 er målet at Norge skal bli et lavutslippssamfunn. Målet er lovfestet i klimaloven. Innen 2050 skal klimagassutslippene reduseres i størrelsesorden 90–95 pst. sammenlignet med utslippsnivået i 1990. Ved vurdering av måloppnåelsen skal det tas hensyn til effekten av EUs kvotesystem. Parisavtalen sier at alle land bør søke å formulere og melde inn langsiktige strategier for lavutslipp av klimagasser, i lys av de langsiktige målsettingene i Parisavtalen. Norge la høsten 2019 fram en lavutslippstrategi for 2050 (se Klima- og miljødepartementets budsjettproposisjon 2019–2020, vedlegg I). En oppfølging av lavutslippstrategien var å sette ned et utvalg om veier til lavutslippssamfunnet i 2050, og i august 2021 ble det satt ned et slikt offentlig utvalg. Klimautvalget 2050 leverte utredningen sin 27. oktober 2023. Regjeringen vil komme tilbake til oppfølging av utvalgets anbefalinger i ny stortingsmelding om klima som legges frem våren 2025.

Nytt klimamål for 2035

I henhold til Parisavtalen skal alle land i 2025 melde inn nye klimamål for perioden etter 2030. Norge arbeider med et nytt mål som skal legges frem for Stortinget og meldes inn til FN i 2025. Regjeringen sender forslag til Norges nye klimamål på høring. Etter høringen er gjennomført vil regjeringen vurdere høringsinnspillene og legge frem forslag til nytt klimamål for 2035 for Stortinget. Regjeringen foreslår at det nye målet lovfestes i klimaloven.

Norges internasjonale innsats for utslippsreduksjoner

I tillegg til den nasjonale innsatsen bidrar Klima- og miljødepartementet til globale utslippsreduksjoner gjennom bilaterale samarbeid under Parisavtalens artikkel 6. Innsatsen skjer gjennom Initiativ for globale utslippsreduksjoner og kommer i tillegg til bevilgninger over det norske bistandsbudsjettet. Stortinget har vedtatt at Norge fra og med 1. januar 2030 skal være klimanøytralt, jf. Innst. 407 S (2015–2016) om samtykke til ratifikasjon av Parisavtalen. Det innebærer at Norge skal sørge for klimagassreduksjoner i andre land tilsvarende årlig resterende norske utslipp fra 2030. Utslippsreduksjoner som Norge betaler for under Parisavtalens artikkel 6 kan bidra til at Norge blir klimanøytralt fra og med 2030. Stortingets mål om klimanøytralitet fra og med 2030 er ikke en del av Norges innmeldte bidrag til Parisavtalen, men vil bidra til at Parisavtalens temperaturmål kan nås. Utslippsreduksjoner oppnådd gjennom artikkel 6-samarbeid kan også benyttes til å dekke det som eventuelt mangler for å oppfylle Norges 2030-mål under Parisavtalen, i en tenkt situasjon hvor EUsamarbeidet ikke tar oss helt til 55 pst. utslippsreduksjon.

Norge bidrar også til storskala utslippsreduksjoner gjennom innsatsen for å bevare tropisk skog i utviklingsland. Innsatsen skjer gjennom Klima- og skoginitiativet, som er en del av norsk offentlig bistand. Klima- og skoginitiativet er et resultat av klimaforliket i 2008, og ble opprettholdt i forliket i 2012. Gjennom Meld. St. 24 (2016–2017) *Felles ansvar for felles fremtid* ble det vedtatt at initiativet skal opprettholdes på et høyt nivå frem til 2030. Klima- og skoginitiativet har vært Norges viktigste internasjonale klima- og natur-satsing i 15 år. Det neste tiåret er kritisk for regnskogen. De tropiske skoglandene må gjennomføre politikk som håndterer presset på skogen også etter 2030. Norge vil fortsette å være en strategisk og troverdig samarbeidspartner for å bevare regnskog. I august 2024 vedtok derfor regjeringen å forlenge initiativet til og med 2035. Klima- og skoginitiativet har som mål å bidra til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og en mer bærekraftig utvikling. Initiativet har inngått partnerskap med en rekke sentrale skogland konsentrerte rundt de tre store regnskogbassengene i verden: Amazonas, Kongobassenget/Sentral-Afrika og Indonesia.

Samarbeid under Parisavtalens artikkel 6, Klima- og skoginitiativet og annen internasjonal innsats er nærmere omtalt i del II, programkate-

gori 12.70 og i Prop. 1 S (2024–2025) for Utenriksdepartementet.

Klimatilpasning

Klimaet endrer seg allerede, og endringene påvirker både natur og samfunn. Både samfunnet og økosystemene skal forberedes på og tilpasses klimaendringene.

Regjeringen la i 2023 frem Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Meldingen inneholder tiltak i mange sektorer og følges opp i ulike sektorer og av ulike departementer. Miljødirektoratet har fått i oppdrag å gjennomføre en klimasårbarhetsanalyse som skal gi bedre oversikt over risiko og sårbarhet for Norge. Regjeringen har også oppnevnt et ekspertutvalg som skal fremskaffe mer kunnskap om samfunnsøkonomiske konsekvenser av klimaendringer.

Tiltak for klimatilpasning, utslippsreduksjoner og natur må sees i sammenheng. Robuste og sunne økosystemer kan for eksempel bidra til temperaturregulering, flomdemping, skredforebygging, vannregulering og ivaretagelse av grunnvannet, beskyttelse av kystområder mot havnivåstigning og erosjon. Regjeringen skal i løpet av 2024 legge fram en stortingsmelding om naturmangfold for å følge opp den nye internasjonale naturavtalen. Klimatilpasning er sentralt i arbeidet med naturmeldingen.

Kapitel 7 i Regjeringens klimastatus og -plan inneholder en mer utfyllende omtale av status på klimatilpasningsarbeidet.

Avgjørelser i klimasaker i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har våren 2024 behandlet tre klimaklagesaker: Duarte mot Portugal m.fl. (Norge og 31 andre stater), Carême mot Frankrike og KlimaSeniorinnen mot Sveits. Alle de tre sakene handlet om at klagerne mener nasjonale myndigheter ikke gjør nok for å begrense klimaendringene, og derfor bryter deres menneskerettigheter.

Domstolen avviste saken mot Portugal m.fl. og saken mot Frankrike. Saken mot Sveits ble derimot tatt opp til behandling og EMD konstaterte i den saken at Sveits hadde brutt menneskerettighetene. EMD slår i avgjørelsen fast at det utfra den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) kan utledes en plikt for nasjonale myndigheter til å beskytte borgerne mot alvorlige skadevirkninger som følge av global oppvarming. EMD

kom til at Sveits ikke hadde overholdt denne plikten, bl.a. fordi Sveits ikke hadde etablert et tilstrekkelig bindende regulatorisk rammeverk for å hindre negative konsekvenser av klimaendringer. EMD slår fast at hver stat som er part til EMK må iverksette tiltak for vesentlig og progressiv reduksjon av deres respektive klimagassutslipp, med sikte på å nå netto nøytralitet, i prinsippet innen de tre neste tiår. Dette bør ifølge EMD inkorporeres i et bindende regulatorisk rammeverk på nasjonalt nivå og følges opp av tilstrekkelig gjennomføring. EMD gir statene vid skjønnsmargin til å selv velge tiltak for å redusere utslipp, men mer begrenset skjønnsmargin når det gjelder å sette de nødvendige målene. EMD legger opp til en helhetlig vurdering av om statene har holdt seg innenfor disse rammene. For dette formål stiller EMD opp en liste med momenter som den vurderer om statenes lovgivende, utøvende eller dømmende myndigheter har tatt behørig hensyn til.

Norge er forpliktet av EMK, og EMDs praksis er en sentral rettskilde ved tolkningen av konvensjonen. Derfor er føringene som gis i de sakene som gjelder andres stater, også relevante for Norge. Klima- og miljødepartementet arbeider med å analysere EMDs avgjørelse i klimaklagesaken mot Sveits, herunder implikasjoner den måtte ha for Norge. Regjeringen vil komme tilbake med forslag til eventuelle lovendringer etter en grundig vurdering av dommen.

2.6 Polarområdene

Nasjonale mål:

- Omfanget av villmarkspregede områder på Svalbard skal opprettholdes.
- Naturmangfoldet på Svalbard skal bevares tilnærmet upåvirket av lokal aktivitet.
- De 100 viktigste kulturminnene og kulturmiljøene på Svalbard skal sikres gjennom forutsigbar og langsiktig forvaltning.
- Negativ menneskelig påvirkning og risiko for påvirkning på miljøet i polarområdene skal reduseres.

Bevaring av Svalbards særegne villmarksnatur er en av de lange linjene i svalbardpolitikken, og har vært ett av de overordnede målene siden de første gang ble formulert i St.meld. nr. 40 (1985–86) *Svalbard*. Svalbard har et internasjonalt viktig og verdifullt natur- og kulturmiljø som Norge har et særskilt ansvar for å bevare. Dette er understreket i de fire siste stortingsmeldingene om Svalbard, og gjennom Stortingets behandling av disse

meldingene. De spesifikke miljømålene for Svalbard fremgår av Meld. St. 26 (2023–2024) *Svalbard*.

Villmarksnaturen på Svalbard er godt bevart. Med unntak av områdene rundt lokalsamfunnene og gruveområdene, fremstår Svalbard som et stort sammenhengende villmarksområde. Aktivitet og ferdsel i og utenfor planområdene utfordrer de nasjonale målene, og fra 2025 gjelder nye bestemmelser i svalbardmiljøloven med forskrifter. Det er blant annet fastsatt bestemte ilandstigningslokaliteter for reiselivet i verneområdene utenfor Isfjorden, avstandskrav til isbjørn og forbud mot bruk av droner ved fuglefjell.

Fremmede arter er en trussel mot naturmangfoldet på Svalbard. Flere nye arter er observert, dels som følge av klimaendringer og dels som følge av introduksjon av fremmede arter.

Langtransporterte miljøgifter er fortsatt en utfordring i Arktis. På Svalbard er PFAS spesielt aktuelt, i tillegg til lokale kilder til forurensning.

Klimaendringene på Svalbard og slitasje som følge av økt ferdsel har store konsekvenser for kulturmiljø. Mange av kulturminnene ligger ved kysten, og mindre sjøis, mer erosjon, fuktigere klima og tinende permafrost innebærer at flere kulturminner står i fare for å gå tapt.

For å håndtere de regionale klima- og miljøutfordringene i nord er det avgjørende med et fungerende regionalt miljøsamarbeid i Arktis. Dette er spesielt viktig for å sikre et felles internasjonalt kunnskapsgrunnlag om klimaendringer, miljø og naturressurser i nordområdene. Arktisk råds

arbeid innen klima og miljø gir viktige bidrag til økt forståelse og innsats internasjonalt. Norge leder arbeidet i Arktisk råd fram til mai 2025.

Grenseområdene i Barentsområdet har unike naturkvaliteter og har noen av de siste større områdene med intakt natur på det europeiske fastlandet. Regionen har også mange felles miljøutfordringer. Det er derfor viktig med et fortsatt aktivt miljøsamarbeid mellom Norge, Finland og Sverige. Samarbeidet skal bedre kunnskapen og videreutvikle forvaltning av grenseoverskridende verneverdier, dyrestander og vannressurser. Miljøkartlegging og miljøovervåking, inkludert videreføring av lange tidsserier og styrking av kunnskapsgrunnlaget om klima og miljøet i Barentsområdet, er høyt prioritert.

Et av de overordnede målene for norsk Antarktispolitikk er at Norge skal være en pådriver for å verne om miljøet og sikre området som et referanseområde for forskning. Dette går fram av Meld. St. 32 (2014–2015) *Norske interesser og politikk i Antarktis*. Norge bidrar aktivt i Antarktistraktatsamarbeidet for å oppfylle dette målet. Norges forskning i Antarktis har høy kvalitet og stor internasjonal verdi. Forskningen ved den norske forskningsstasjonen Troll i Dronning Maud Land bidrar til internasjonal kunnskapsutvikling som er sentral i arbeidet med å løse globale utfordringer knyttet til klima og miljø. Forskning fra Troll bidrar blant annet til å styrke kunnskapsgrunnlaget i FNs klimapanel og FNs naturpanel, og som grunnlag for best mulig forvaltning av Antarktis.

3 Hovedprioriteringer i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2025

Klima- og miljødepartementets budsjettforslag har en utgiftsramme på 26 790,444 mill. kroner i 2025, mot 26 781,360 mill. kroner i 2024.

Utgiftene under Klima- og miljødepartementet alene gir ikke et fullstendig uttrykk for regjeringens samlede politiske prioriteringer av klima og miljø. Klimapolitikken er sektorovergripende. Viktige klimapolitiske satsinger ligger også under budsjettene til andre departementer. I tillegg blir mye av klima- og miljøpolitikken ført ved hjelp av skatter, avgifter, reguleringer og anskaffelser. Regjeringens klimastyringssystem skal systematisere arbeidet til regjeringen for å nå klimamålene og legge til rette for at disse kan bli nådd.

Klimapolitikken blir blant annet utviklet i meldinger til Stortinget og Regjeringens årlige *klimastatus og -plan* («Grønn bok»). I Grønn bok legger regjeringen fram status for hvordan Norge ligger an til å nå klimamålene og hvilke planer regjeringen har for å nå målene. Rapporteringen og framdriften i klimapolitikken blir på denne måten godt tilgjengelig for allmennheten.

Regjeringens visjon er at Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi som reduserer den samlede miljø- og klimabelastningen og skaper nye arbeidsplasser i hele landet. Regjeringens handlingsplan for sirkulær økonomi, som ble lagt frem i mars 2024 inneholder flere tiltak og virkemidler, se nærmere omtale i del II, programkategori 12.20. Flere departementer har ansvar for ulike satsingsområder i handlingsplanen, se også del III.

Våren 2024 satte regjeringen ned en ekspertgruppe som skal se på virkemidler for å redusere ressursbruken og bidra til en mer sirkulær økonomi. Ekspertgruppen skal se på hvilke virkemidler som kan fremme sirkulære aktiviteter for å gi bedre utnyttelse av fornybare og ikke-fornybare ressurser, bærekraftig produksjon og forbruk, og økt verdiskapning. Ekspertgruppen skal levere sin rapport med anbefaling innen april 2025.

Det er også nedsatt et ekspertutvalg som skal vurdere de samfunnsøkonomiske konsekvensene av klimaendringer. Ekspertutvalget skal skaffe

kunnskap om samfunnsøkonomiske konsekvenser av klimaendringer for utsatte sektorer og regioner i Norge. Det skal også finne områder hvor potensialet for å redusere klimarelatert risiko er stort, sammenlignet med kostnadene ved tiltakene. Ekspertutvalget skal levere sin rapport innen 1. juli 2026.

Europas grønne giv er den mest ambisiøse grønne omstillingen gjennom tidene. Europas grønne giv er også motor for Norges grønne omstilling gjennom EØS-avtalen og vår tette kobling til det indre marked. Det er over de senere år vedtatt en stor mengde nytt og revidert regelverk i EU som løpende vurderes for innlemmelse i EØS-avtalen og gjennomføring i Norge. Dette er gjennomgående ambisiøst og sektorovergripende. Det er nødvendig å styrke forvaltningen for å ivareta dette arbeidet.

Som en del av EUs grønne giv har EU vedtatt å innføre CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism). Mekanismen skal prise utslipp fra produksjon av varer, og skal gjelde ved import av varene aluminium, hydrogen, elektrisitet, sement, gjødsel, stål og jern fra land utenfor EU. Forordningen skal etter planen tre i kraft i EU fra 1. januar 2026. Regjeringen arbeider for at CBAM skal kunne være operativt i Norge samtidig med EU dersom Norge velger å slutte seg til forordningen. Det er derfor satt av 50 mill. kroner til nødvendig arbeid med CBAM, fordelt på 3 mill. kroner til Klima- og miljødepartementet (kap. 1400, post 01), 16 mill. kroner til Miljødirektoratet (kap. 1420, post 01), 15 mill. kroner til Tolletaten (kap. 1610, post 01) og 16 mill. kroner til Skatteetaten (kap. 1618, post 01).

Neste syklus med kunnskapsrapporter fra FNs klimapanel skal etter planen legges fram i 2028. For at Norge skal bidra med simuleringer til FNs klimapanel og nedskalere globale modeller til lokale forhold i neste rapporteringssyklus, må en norsk klimamodell oppgraderes og videreutvikles slik at den er i stand til å inkludere nye beregningsmetoder basert på oppdatert klimakunnskap.

Regjeringen har blitt enige med representanter fra industrien (LO, NHO, Fellesforbundet, Norsk Industri og IE & FLT) om en omlegging av den norske CO₂-kompensasjonsordningen, der minst 40 pst. av midlene skal brukes til tiltak som kutter utslipp og bidrar til energieffektivisering. Formålet med kompensasjonsordningen er å motvirke karbonlekkasje fra Europa, grunnet økning i elektrisitetspriser som følge av EUs klimakvotestystem. Regjeringen har sendt forskriften som vil stille klima- og energikrav på høring. Endringer i forskriften vil kreve mer omfattende saksbehandling fra direktoratets side enn tidligere.

Enova er et viktig klima- og energivirkemiddel. Gjennom å støtte opp om utvikling og utbredelse av nye klima- og energiløsninger bidrar Enova til utslippsreduksjoner og en effektiv energiomstilling. Regjeringen vil inngå en ny styringsavtale med Enova gjeldende for perioden 2025–2028. Enovas formål skal være å bidra til å nå Norges klimapliktelser, og å fremme effektive klima- og energiomstillingstiltak på veien mot lavutslippssamfunnet. Styringsavtalen skal særlig legge til rette for utslippsreduksjoner under innsatsfordelingsforordningen frem mot 2030. Videre skal Enova bidra til en effektiv energiomstilling som støtter opp om mål og satsinger i klima- og energipolitikken, og til innovasjon innenfor klima- og energiløsninger.

For å øke farten på utslippskutt og omstilling i næringslivet har regjeringen tatt i bruk klimapartnerskap med ulike bransjer som ny samarbeidsmodell og nytt virkemiddel. Med utgangspunkt i intensjonsavtalen om klimapartnerskap som regjeringen inngikk med partene i arbeidslivet i januar 2023, har regjeringen startet opp dialog om klimapartnerskap med tre prioriterte næringer: maritim sektor, bygg, anlegg og eiendom (BAE) og prosessindustrien. Regjeringen tar sikte på å inngå klimapartnerskapsavtaler med sentrale organisasjoner fra både arbeidstaker- og arbeidsgiversiden i de tre prioriterte næringene.

Innfasing av null- og lavutslippsløsninger for hurtigbåter og ferjer er sentralt i regjeringens satsing på grønn skipsfart. Regjeringen foreslår å styrke satsingen på nullutslipp for hurtigbåter med 200 mill. kroner i form av økt tilsagnsfullmakt til Miljødirektoratet (Hurtigbåtprogrammet). Midlene skal bidra til å finansiere raskere innfasing av nullutslippsløsninger på utvalgte fylkeskommunale hurtigbåtssamband etter søknad og konkurranse. Regjeringen vil innføre krav til nullutslipp i nye offentlige anskaffelser av ferger og fergetjenester for anbud som lyses ut fra 1. januar 2025. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2024–

2025) fra Samferdselsdepartementet og Regjeringens klimastatus og -plan.

Klima- og skoginitiativet er regjeringens viktigste internasjonale klima- og natursatsing. Det er et betydelig momentum for skogbevaring. Sentrale skogland som Brasil, Indonesia og Colombia har de siste årene gjennom ulike reformer redusert avskoging betydelig. Norge har vært en viktig støttespiller i dette arbeidet. I tråd med foringene fra Regjeringen og Stortinget er det inngått partnerskapsavtaler med en rekke skogland som helt eller delvis omfatter betaling for verifiserte utslippsreduksjoner, og samtidig støtter bevaring av naturmangfold og bærekraftig utvikling. I 2025 legger regjeringen opp til at Norge betaler for utslippsreduksjoner i bilaterale partnerskap så vel som gjennom LEAF-koalisjonen, der Norge legger til rette for privat finansiering fra det frivillige karbonmarkedet.

Regjeringen etablerer Initiativ for globale utslippsreduksjoner. For å kunne etterleve Stortingets mål om klimanøytralitet fra og med 2030 (jf. Innst. 407 S (2015–2016)) arbeider Klima- og miljødepartementet for å utvikle nye program for markedssamarbeid i samsvar med artikkel 6 under Parisavtalen. Initiativet omfatter kapasitetsbygging, programutvikling og kvotekjøp fra partnerland, og bygger på tidligere arbeid gjennom det norske kvotekjøpsprogrammet. Initiativet er en del av Norges internasjonale innsats for den grønne omstillingen globalt og skal bidra til varige utslippsreduksjoner i utviklingsland.

I 2022 ble det enighet om en ny global naturavtale. Med naturavtalen har verdens land blitt enige om å snu det alarmerende tapet av natur og nedbrytning av økosystemer vi ser i dag. Avtalen inneholder globale mål for å bevare naturen, oppnå bærekraftig forvaltning av naturen, og bekjempe årsakene til nedbygging og forringelse av økosystemer innen 2030. Målene for 2030 er milepæls mål på vei mot 2050, da naturtapet skal være stanset og reversert. For å gjennomføre naturavtalen i Norge har regjeringen lagt fram Norges oppfølging av den globale naturavtalen i Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – norsk handlingsplan for naturmangfold*. Her viser regjeringen hva vi allerede gjør for naturen, og hvordan vi skal bidra til å nå de globale målene.

Regjeringens nye handlingsplan for natur vil ligge til grunn for arbeidet med å ta vare på norsk natur. I handlingsplanen legger regjeringen fram viktige grep for en mer kraftfull naturpolitikk. En helhetlig forvaltning av økosystemene er det viktigste prinsippet i forvaltningen av norsk natur, og

er nødvendig for å nå ulike samfunns mål og for å gjøre gode avveininger mellom ulike interesser. I handlingsplanen har regjeringen fastsatt et mål for nedbygging av særlig viktige naturarealer i Norge, og det er løftet frem prinsipper som skal bidra til en mer bærekraftig arealforvaltning på land fremover. Regjeringen vil i 2025 fortsette arbeidet med å styrke kommunenes kompetanse og kapasitet for å ta bedre vare på natur, blant annet gjennom tilskuddsordningen «Naturesats». Fremover vil regjeringen hvert fjerde år legge frem en oversikt til Stortinget over status, måloppnåelse og tiltakene som gjennomføres ved norsk handlingsplan for naturmangfold, gjennom blant annet å bygge på de etablerte prosessene knyttet til meny av tiltak og naturregnskap. For å lykkes med en presis og treffsikker arealforvaltning som tar mer hensyn til naturmangfold, trenger vi mer naturdata. I 2025 vil regjeringen derfor styrke arbeidet med å innhente naturdata til naturregnskap. Dette skal bidra til en langsiktig og bærekraftig forvaltning av norske naturressurser.

I handlingsplanen for naturmangfold fremmes forslag til en «Meny av tiltak for skog», med mål og tiltak for å opprettholde eller forbedre økologisk tilstand i skog. Oppfølgingen av denne vil være viktig i 2025. Regjeringen vil også bruke disse erfaringene til å etablere tilsvarende menyer av tiltak for hovedøkosystemene fjell og kulturlandskap og åpent lavland. Videre utvikling av naturregnskapet vil fortsette i 2025, og vil på sikt ligge til grunn for å vurdere status og utvikling i økosystemene.

For å lykkes med en kostnadseffektiv gjennomføring av naturrestaurering, skal det i 2025 brukes midler til å klargjøre omfang av forringet naturareal i alle økosystemer. Videre vil regjeringen øke innsatsen på gjennomføring av naturrestaureringstiltak der man oppnår størst nytte for samfunnet i alle økosystemer. Tiltakene vil bli gjennomført i regi av miljøforvaltningen, kommuner og private aktører.

Regjeringen vil i 2025 fortsette arbeidet med å gjøre skogvernet mest mulig treffsikkert, og vil videreføre vedtatte verneprosesser for å sikre leveområder for truede arter og naturtyper og for å gjøre vernet mer representativt.

Regjeringen vil følge opp Stortingets behandling våren 2024 av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein*, jf. Innst. 374 S (2023–2024). En viktig oppfølging er utarbeidelse og vedtakelse av tiltaksplaner for Norges 24 villreinom-

råder. I utgangspunktet legges det opp til at de seks første tiltaksplanene vedtas i 2025.

Regjeringen prioriterer arbeidet for å bevare og styrke villaksbestandene i 2025, blant annet gjennom styrket innsats med bekjempelse av pukcellaks. Pukcellaksen er en skadelig fremmed art som utgjør en stor risiko for våre hjemmehørende laksebestander. Regjeringens mål er å begrense gytningen av pukcellaks i Norge mest mulig. I tillegg vil regjeringen starte opp behandling av Drammensregionen mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* i vassdragene.

Tilstanden for livet i Oslofjorden er svært alvorlig. Påvirkningsbildet er komplekst, og de største påvirkningsfaktorene inkluderer utslipp fra avløp, avrenning fra jordbruk og fiskeri. I 2021 ble *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv* lagt frem. Regjeringen følger aktivt opp planen, og er i gang med et krafttak med et særlig fokus på de største påvirkningene. Regjeringen prioriterer fortsatt satsingen på å oppnå en ren og rik Oslofjord høyt.

På kulturmiljøfeltet iverksetter regjeringen bevaringsstrategier for kystens kulturmiljø og landbrukets kulturmiljø. Bevaringsstrategiene skal i hovedsak bidra til at et mangfold av kulturmiljø tas vare på gjennom bedre samordning av virkemidler på tvers av sektorer. Kulturmiljølovutvalget ble utnevnt av Kongen i statsråd 22. juni 2022. Utvalget utreder et forslag til ny kulturmiljølov til erstatning for den nåværende kulturminneloven. Utvalget skal levere utredningen sin i form av en NOU (Norges offentlige utredninger) innen 1. februar 2025, og foreslå en ny lov om kulturmiljø. Forpliktelser som følge av Unescos verdensarvkonvensjon er lagt stor vekt på gjennom regjeringens målsetting om at de norske verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturmiljøforvaltning. Revidering av prioritetsplanen for verdensarvsenter ved de norske verdensarvområdene (2017–2026) skal bidra til bedre forutsigbarhet i utvikling av sentrene. Det gjenstår å autorisere to verdensarvsentre for å nå ambisjonen om verdensarvsenter ved alle de norske verdensarvområdene. Det vil bli tillagt vekt i kommende budsjettprioriteringer å autorisere verdensarvsenter for Bryggen i Bergen og Nærøyfjorden (Aurland, sørområdet av Vestnorsk fjordlandskap). Investeringstilskuddsordningen for verdensarvsentre vil når det gjelder større byggeprosjekter være forbeholdt mindre, særskilt avgrensede tilskudd.

4 Oversiktstabeller

Regjeringen foreslår en samlet bevilgning til Kroner på utgiftssiden og 3 554,8 mill. kroner på inntektssiden.
Klima- og miljødepartementet på 26 790,4 mill.

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2025
12.10	Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.	2 406 694	2 470 017	2 465 257	2 685 011
12.20	Klima, naturmangfold og forurensning	15 766 037	18 628 300	18 860 100	18 122 617
12.30	Kulturmiljø	822 010	838 911	837 911	874 948
12.60	Nord- og polarområdene	590 163	553 040	536 260	556 887
12.70	Internasjonalt klimaarbeid	3 074 151	4 291 092	4 231 492	4 550 981
	Sum programområde 12	22 659 055	26 781 360	26 931 020	26 790 444

Inntekter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2025
12.10	Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.	36 302	39 749	39 749	37 405
12.20	Klima, naturmangfold og forurensning	891 550	867 291	871 291	258 528
12.30	Kulturmiljø	4 941	5 604	5 604	5 123
12.60	Nord- og polarområdene	177 520	110 222	111 722	118 632
12.70	Internasjonalt klimaarbeid	3 022 743	2 826 518	1 908 518	3 135 116
	Sum programområde 12	4 133 056	3 849 384	2 936 884	3 554 804

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
01–29	Statens egne driftsutgifter	3 457 860	3 504 392	4 151 321	18,5
30–49	Nybygg, anlegg mv.	940 045	992 416	563 198	-43,2
50–89	Overføringer til andre	18 261 150	22 284 552	22 075 925	-0,9
	Sum under departementet	22 659 055	26 781 360	26 790 444	0,0

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
01–29	Salg av varer og tjenester	3 403 564	3 118 396	3 517 098	12,8
30–49	Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv.	1 177	1 069		-100,0
50–89	Overføringer fra andre	728 315	729 919	37 706	-94,8
	Sum under departementet	4 133 056	3 849 384	3 554 804	-7,7

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
	Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.				
1400	Klima- og miljødepartementet	648 029	617 367	673 634	9,1
1410	Kunnskap om klima og miljø	1 163 382	1 220 410	1 338 666	9,7
1411	Artsdatabanken	81 841	84 862	87 709	3,4
1412	Meteorologiformål	513 442	547 378	585 002	6,9
	<i>Sum kategori 12.10</i>	<i>2 406 694</i>	<i>2 470 017</i>	<i>2 685 011</i>	<i>8,7</i>
	Klima, naturmangfold og forurensning				
1420	Miljødirektoratet	8 774 018	11 042 138	11 229 552	1,7
1422	Miljøvennlig skipsfart	46 481	48 140	46 855	-2,7
1423	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	40 074	39 667	46 782	17,9
1424	Senter mot marin forsøpling	55 973			0,0

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1425	Fisketiltak	15 037	16 686	17 853	7,0
1428	Enova SF	6 834 454	7 481 669	6 781 575	-9,4
	<i>Sum kategori 12.20</i>	<i>15 766 037</i>	<i>18 628 300</i>	<i>18 122 617</i>	<i>-2,7</i>
	Kulturmiljø				
1429	Riksantikvaren	694 794	706 613	737 694	4,4
1432	Norsk kulturminnefond	127 216	132 298	137 254	3,7
	<i>Sum kategori 12.30</i>	<i>822 010</i>	<i>838 911</i>	<i>874 948</i>	<i>4,3</i>
	Nord- og polarområdene				
1471	Norsk Polarinstitutt	451 674	401 133	396 147	-1,2
1472	Svalbards miljøvernfond	17 455	15 000	18 632	24,2
1473	Kings Bay AS	66 383	79 152	82 160	3,8
1474	Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	54 651	57 755	59 948	3,8
	<i>Sum kategori 12.60</i>	<i>590 163</i>	<i>553 040</i>	<i>556 887</i>	<i>0,7</i>
	Internasjonalt klimaarbeid				
1481	Klimakvoter	80 350	122 798	302 873	146,6
1482	Internasjonale klima- og utviklings- tiltak	2 993 801	4 168 294	4 248 108	1,9
	<i>Sum kategori 12.70</i>	<i>3 074 151</i>	<i>4 291 092</i>	<i>4 550 981</i>	<i>6,1</i>
	Sum programområde 12	22 659 055	26 781 360	26 790 444	0,0
	Sum utgifter	22 659 055	26 781 360	26 790 444	0,0

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
	Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.				
4400	Klima- og miljødepartementet	36 302	39 749	37 405	-5,9
	<i>Sum kategori 12.10</i>	<i>36 302</i>	<i>39 749</i>	<i>37 405</i>	<i>-5,9</i>
	Klima, naturmangfold og forurensning				
4420	Miljødirektoratet	188 372	158 257	238 284	50,6
4423	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	396	1 127	1 170	3,8

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	702 782	707 907	19 074	-97,3
	<i>Sum kategori 12.20</i>	<i>891 550</i>	<i>867 291</i>	<i>258 528</i>	<i>-70,2</i>
	Kulturmiljø				
4429	Riksantikvaren	4 941	5 604	5 123	-8,6
	<i>Sum kategori 12.30</i>	<i>4 941</i>	<i>5 604</i>	<i>5 123</i>	<i>-8,6</i>
	Nord- og polarområdene				
4471	Norsk Polarinstitutt	161 176	95 210	100 000	5,0
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	16 344	15 012	18 632	24,1
	<i>Sum kategori 12.60</i>	<i>177 520</i>	<i>110 222</i>	<i>118 632</i>	<i>7,6</i>
	Internasjonalt klimaarbeid				
4481	Salg av klimavoter	3 022 743	2 826 518	3 135 116	10,9
	<i>Sum kategori 12.70</i>	<i>3 022 743</i>	<i>2 826 518</i>	<i>3 135 116</i>	<i>10,9</i>
	Sum programområde 12	4 133 056	3 849 384	3 554 804	-7,7
	Sum inntekter	4 133 056	3 849 384	3 554 804	-7,7

Under Klima- og miljødepartementet blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)					
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2024	Forslag 2025	
1400	74	Tilskudd til AMAP		5 900	
1400	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak	6 454	111 244	
1410	23	MAREANO	8 131	70 622	
1410	73	Norges forskningsråd		444 695	
1411	21	Spesielle driftsutgifter		27 047	
1411	70	Tilskudd til å styrke kunnskap om og formidling av naturmangfoldet	3 012	14 156	
1420	60	Tilskudd til natursats – tiltak og planlegging for natur i kommunene		18 226	
1420	61	Tilskudd til klimatiltak og klimatilpasning	39 567	173 300	
1420	62	Tilskudd til grønn skipsfart	21 883	34 027	
1420	69	Oppryddingstiltak	52 083	40 632	
1420	71	Tilskudd til tiltak mot marin forsøpling	8 452	27 363	

(i 1 000 kr)

Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2024	Forslag 2025
1420	73	Tilskudd til rovvilttiltak	3 484	71 706
1420	78	Tilskudd til friluftslivsformål	9 325	219 680
1420	79	Oppryddingstiltak	482	492
1420	80	Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur	1 518	164 908
1420	81	Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven	1 114	13 192
1420	85	Tilskudd til besøkssenter for natur og verdensarv	1 513	103 898
1425	70	Tilskudd til fiskeformål	4	17 553
1429	22	Flerårige prosjekter kulturmiljøforvaltning	10 726	33 408
1429	70	Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner	24	41 952
1429	71	Tilskudd til fredet kulturmiljø i privat eie	3 671	153 459
1429	72	Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner	1 020	62 798
1429	73	Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalderen og brannsikring	22 909	52 850
1429	74	Tilskudd til fartøyvern	5	76 472
1429	75	Tilskudd til fartøyvernsentrene	4 237	18 886
1429	76	Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder		18 534
1429	77	Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturmiljøområdet	2 253	11 986
1429	79	Tilskudd til verdensarven	1 223	56 785
1471	21	Spesielle driftsutgifter	425	129 623
1474	01	Lønn og godtgjørelser		274
1474	50	Tilskudd til statlige mottakere		27 645
1474	70	Tilskudd til private mottakere	920	32 029
1481	01	Driftsutgifter		2 873
1481	22	Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6	9 770	300 000
1482	21	Spesielle driftsutgifter		60 000
1482	73	Klima- og skoginitiativet	92 912	4 108 751

5 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak

Tabell 5.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (ja/nei)
2023–2024	40	Forurensningsfri fotballglede	Nei
2023–2024	42	Stortingsmelding om utslippskutt	Ja
2023–2024	57	Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift	Nei
2023–2024	72	Dialog med industrien om CO ₂ -kompensasjonsordningen	Ja
2023–2024	75	Klimamål i tildelingsbrev	Nei
2023–2024	95	Utrede konsekvenser ved innføring av sterke statlige føringer for å bedre tilstanden i Oslofjorden	Ja
2023–2024	406	Utrede forbud mot mineralolje til oppvarming	Nei
2023–2024	455	Koordinerende nasjonal overvannsmyndighet	Ja
2023–2024	458	Styrket fagkompetanse innen klimatilpasning for kommunesektoren	Nei
2023–2024	459	Regionale klimatilpasningsnettverk Vurdere å utvide ordningen til alle fylker	Nei
2023–2024	793	Sikre følgeforskning for best mulig kunnskapsgrunnlag om tiltak for Oslofjorden	Nei
2023–2024	783	Villreinfangsten på Dovre	Nei
2023–2024	785	Avbøtende tiltak for frivilling sektor	Nei
2023–2024	786	Reetablere villrein i Nordfjellet	Nei
2023–2024	914	Forbud mot torvuutak	Nei
2022–2023	92	Fremme krav om lav- og nullutslipp til offshore	Nei
2022–2023	98	Gå i dialog med industrien om CO ₂ -kompensasjonsordningen	Ja
2022–2023	101	Forvaltningsplanene for norske havområder – vurdere varig petroleumsfrie områder	Ja
2022–2023	108	Fremme forslag om forbud mot nedbygging av myr til utbyggingsformål i 2023	Nei
2022–2023	112	Varsle et forbud mot bruk av fossile brensler til energiformål i industrien innen 2030	Ja
2022–2023	113	Utrede og fremme forslag om forbud mot bruk av fossil gass i byggvarme	Nei

Tabell 5.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (ja/nei)
2022–2023	450	Bidraget fra virkemiddelapparatet til en mer sirkulær økonomi	Ja
2022–2023	451	Kompetansebehov knyttet til nye sirkulære forretningsmodeller	Ja
2022–2023	608	Gamle nedlagte gruver i Norge og forurensningsfaren de utgjør	Ja
2022–2023	632	En plan for hvordan Norge kan få en ledende posisjon i produksjonen av bærekraftig drivstoff	Nei
2022–2023	633	En plan for å øke produksjonen av avansert biodrivstoff i Norge	Nei
2022–2023	760	En oppdatert Klimaplan med konkrete virkemidler	Ja
2022–2023	917	Øke omsetningskravet for biodrivstoff for ikke-veigående maskiner	Nei
2022–2023	918	Øke omsetningskravet for biodrivstoff til sjøfart	Nei
2022–2023	919	Rett prising av negative utslipp	Nei
2021–2022	35.4	Virkemiddel for raske utslippskutt for store punktutslipp	Ja
2021–2022	35.10	Krav om nullutslipp og fossilfrie bygg og anleggsplasser i offentlige anbud	Nei
2021–2022	35.11	Forbud mot bruk av fossile brensler på byggeplasser	Nei
2021–2022	35.15	Nullutslipp eller fossilfrie anleggsplasser i planregler	Ja
2021–2022	35.16	Erstatte fossile brensel i industrien	Ja
2021–2022	35.20	Oppfylle mål om 10 pst. vern av kyst- og havområder og fremme nasjonal plan for marint vern	Nei
2021–2022	713	Virkemidler som kan bidra til å gjøre direkte karbonfangst fra luft (DAC) lønnsomt	Nei
2021–2022	753	Levere en plan for harmonisering av rammeverk for biogass i Norden	Nei
2020–2021	690	Bidra til gjennomføring av tiltak initiert av lokale og regionale styresmakter som reduserer utslipp i verdensarvfjordene	Ja
2020–2021	691	Tiltak som sikrer verdensarvfjordene som anløpshavn for cruisebåter også etter 2026 – etablering av landstrøm i Flåm mv.	Ja
2020–2021	973	Forslag om revidering av motorferdselloven	Nei
2020–2021	976	Oppfølging av globalt rammeverk for naturmangfold	Ja
2020–2021	831	Nasjonal plan for å gjøre land- og ladestrøm, hydrogen, ammoniakk og andre grønne drivstoff tilgjengelig	Nei

Tabell 5.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (ja/nei)
2020–2021	1009	Harmonisere rammevilkårene for biogassproduksjon i Norden	Nei
2019–2020	708	Nye mål i kulturmiljøpolitikken	Ja
2018–2019	383	Erstatningsreglene ved tap av beitedyr til rovvilt og kompensasjonsordningen (FKT)	Nei
2017–2018	481	Gjenbruk gjennom kommunene sine gjenbruksstasjoner	Ja
2017–2018	482	Utleie av avfallskonteinere fra godkjente avfallsselskap	Ja
2017–2018	661	Utrede strengere krav til svartvann- og gråvannsutslipp fra cruiseskip	Nei
2017–2018	672	Implementere krav og reguleringer til utslipp fra cruiseskip og annen skipstrafikk i turistfjorder m.m	Nei
2016–2017	914	Forslag til tiltak og virkemidler for overvannsproblematikk	Nei
2015–2016	674	Handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugl	Nei
2015–2016	681	Forbud mot mikroplast i kroppspleieprodukter	Ja

Stortingssesjon 2023–2024

Foruensningsfri fotballglede

Vedtak nr. 40, 21. november 2023

«Stortinget ber regjeringen legge frem en handlingsplan for omstilling fra bruk av gummigranulat i Norge, som sikrer vår oppnåelse av det vedtatte omsetningsforbudet mot gummigranulat fra REACH-forordningen i EU fra oktober 2031.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av representantforslag fra stortingsrepresentantene Lan Marie Nguyen Berg og Une Bastholm om foruensningsfri fotballglede, jf. Dok. 8:265 S (2022–2023) og Innst. 44 S (2023–2024).

I 2024 er det bevilget 5,5 millioner kroner til Norges Fotballforbund (NFF) for å bidra til kartlegging av alle kunstgressbaner i Norge. Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingsmelding om utslippskutt

Vedtak nr. 42, 20. desember 2023

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget i løpet av våren 2024 med en stor-

tingsmelding som viser hvordan Norge skal kutte utslippene i perioden frem mot 2030 i tråd med Norges klimamål.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandling av innstilling fra energi- og miljøkomiteen om endringer i klimaloven, jf. Innst. 38 L (2023–2024).

Bakgrunnen for anmodningsvedtaket fra Stortinget fremgår av innstillingen, og er begrunnet i at flere representanter fra opposisjonen kritiserer at formatet Grønn bok er lagt fram på, dvs. som et særskilt vedlegg til Klima- og miljødepartementets budsjettproposisjon, gjør at klimaplanen for 2030 ikke kan behandles av Stortinget. Stortinget har imidlertid, når det foreligger særskilte hennsyn, anledning til å anmode presidentskapet om å behandle Grønn bok som en del av sin innstilling til Prop. 1 S, eventuelt i en egen innstilling.

Regjeringen legger nå for tredje gang en plan for hvordan Norge skal kutte utslippene, blant annet i perioden frem mot 2030, i tråd med Norges klimamål, i Regjeringens klimastatus og -plan. Regjeringen sendte 1. oktober på høring et forslag til endring av klimaloven med regjeringens forslag til Norges nye klimamål for 2035. Et nytt klimamål for 2035 vil være en viktig milepæl på veien til lavutslippssamfunnet i 2050, og regjeringen ønsker åpenhet og offentlig debatt om hva dette målet bør være. Regjeringen ønsker derfor innspill fra

offentligheten på hva målet bør være, før et endelig forslag til mål som forankres i klimaloven legges frem for behandling i Stortinget våren 2025. I tillegg vil regjeringen våren 2025 legge frem en stortingsmelding om klima for 2035 i lys av at Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift

Vedtak nr. 57, 30. november 2023

«Stortinget ber regjeringen legge fram en plan for økt gjenbruk og gjenvinning av kritiske mineraler, herunder sjeldne jordartsmetaller, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av representantforslag fra stortingsrepresentantene Lan Marie Nguyen Berg, Rasmus Hansson og Une Bastholm om Fensfeltet og naturvennlig, sirkulær gruvedrift jf. Dok 8:236 S (2022-2023) og Innst. 74 S (2023-2024). Den 8. mai 2024 ga Klima- og miljødepartementet i oppdrag til Miljødirektoratet å utarbeide et forslag til en helhetlig plan for økt ombruk og materialgjenvinning av kritiske råmaterialer, herunder sjeldne jordartsmetaller. Endelig anbefaling skal foreligge i oktober 2026. Regjeringen kommer tilbake til Stortinget på egnet måte.

Dialog med industrien om CO₂-kompensasjonsordningen

Vedtak nr. 72 4. desember 2023

«Stortinget ber regjeringen snarest fortsette dialogen med industrien for å finne en langsiktig og forutsigbar løsning for CO₂-kompensasjonsordningen som er økonomisk bærekraftig, sikrer forutsigbarhet og som bidrar med utslippsreduksjoner og energieffektivisering i tråd med omstillingsmålet, og komme tilbake til Stortinget med forslag til dette senest i forbindelse med statsbudsjettet for 2025.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2024 og forslaget til statsbudsjett for 2024, jf. Innst. 2 S (2023–2024).

Regjeringen og representanter fra industrien (LO, NHO, Fellesforbundet, Norsk Industri og IE & FLT) kom etter forutgående dialog til enighet 15. mars 2024 om forslag til en langsiktig og forut-

sigbar CO₂-kompensasjonsordning som også vil bidra til utslippsreduksjoner og energieffektivisering i tråd med omstillingsmålet. Enigheten innebærer blant annet å innføre et årlig bevilgningstak på ordningen på 7 mrd. kroner som prisjusteres årlig. Kvoteprisgulvet i ordningen vil fjernes. Videre innebærer enigheten at det innføres krav i ordningen om at minst 40 pst. av kompensasjonen bedriftene mottar i perioden (budsjettårene 2025-2031) skal benyttes på tiltak som bidrar til utslippsreduksjoner og energieffektivisering i bedriften eller i bedriftens konsern. Tiltakene skal gjennomføres i Norge.

Regjeringen har sendt forslag til forskrift på høring. Det tas forbehold om godkjenning fra ESA i det videre arbeidet. Departementet anser vedtaket som fulgt opp.

Klimamål i tildelingsbrev

Vedtak nr. 75, 4. desember 2023

«Stortinget ber regjeringen fra og med januar 2024 i årlige tildelingsbrev til samferdselsetatene og -selskapene, de regionale helseforetakene, Sykehusbygg, Forsvarsbygg og Statsbygg, pålegge etatene å utarbeide klimamål og å rapportere på dette.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2024 og forslaget til statsbudsjett for 2024, jf. Innst. 2 S (2023–2024).

Regjeringen styrket forventningene på klima og miljø til selskapene med statlig eierskap i Meld. St. 6 (2022–2023) *Et grønnere og mer aktivt eierskap*. Staten forventer blant annet at selskapene setter mål og iverksetter tiltak for reduksjon i klimagassutslipp på kort og lang sikt i tråd med Parisavtalens mål. For 2024 har regjeringen også gitt en fellesføring til underliggende virksomheter om systematisk og helhetlig arbeid for å redusere klimagassutslipp. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Utrede konsekvenser ved innføring av sterke statlige føringer for å bedre tilstanden i Oslofjorden

Vedtak nr. 95, 21. november 2023

«Stortinget ber regjeringen i samråd med kommunene i nedbørsfeltet for Oslofjorden om å utrede konsekvensene ved å innføre sterke statlige føringer, tiltak som kan stimulere til mer interkommunalt samarbeid og ev. andre rele-

vante virkemidler som kan bedre tilstanden i fjorden. Selvkost skal være et viktig prinsipp i vurderingen.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2024 og forslaget til statsbudsjett for 2024, jf. Innst. 2 S (2023–2024).

Arbeidet med å bedre tilstanden i Oslofjorden er høyt prioritert, og Klima- og miljødepartementet følger aktivt opp *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv*. Klima- og miljødepartementet har vurdert flere ulike virkemidler som kan bedre tilstanden i Oslofjorden.

På bakgrunn av oppdrag fra Klima- og miljødepartementet til Miljødirektoratet, har Menon Economics, Norconsult og Berngaard på oppdrag fra Miljødirektoratet kartlagt interkommunale samarbeid på avløpsområdet, blant kommuner i Oslofjordens nedbørsfeltet. Rapporten ble ferdigstilt og levert til Miljødirektoratet i februar 2024. Rapporten gir nyttig innsikt i barrierer og insentiver for interkommunalt samarbeid på avløpsområdet blant kommuner i nedbørsfeltet til Oslofjorden, og tas med i det videre arbeidet for å bedre tilstanden i fjorden.

Når det gjelder statlige føringer og krav, er ikke hovedutfordringen at dagens krav ikke er strenge nok, men heller at kommunene ikke etterlever regelverket og de pliktene de allerede har som eiere av avløpsanlegg.

For å bedre tilstanden i Oslofjorden har regjeringen styrket Miljødirektoratet og statsforvalterne slik at kommunene skal få god veiledning og saksbehandlingen av nye tillatelser skal gå raskere. Videre etablerte regjeringen i 2023 en tilskuddsordning til planlegging og prosjektering av nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg. I 2024 er totalbeløpet for ordningen 52,4 millioner kroner. Av disse er 32 mill. kroner tildelt allerede, og Miljødirektoratet har prioritert prosjekter som gir raskest mulig reduksjon av nitrogentilførselene til Oslofjorden og prosjekter hvor midlene kommer flere kommuner til gode.

Regjeringen vil løpende vurdere behovet for ytterligere virkemidler for å følge opp Oslofjordplanen og bedre tilstanden i Oslofjorden.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Utrede forbud mot mineralolje til oppvarming

Vedtak nr. 406, 20. desember 2023

«Stortinget ber regjeringen utrede å utvide dagens forbud mot bruk av mineralolje til permanent oppvarming til å inkludere fossil gass med sikte på innføring fra 2028. Konsekvensene for sikkerhet, beredskap og sjølforsyning skal særskilt vektlegges i konsekvensutredningen av endringen.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandling av energi- og miljøkomiteens innstilling om bevilgninger på statsbudsjettet for 2024, kapitler under Olje- og energidepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljødepartementet, jf. Innst. 9 S (2023–2024).

Vedtaket er under oppfølging. Miljødirektoratet har fått i oppdrag å utrede en utvidelse av dagens oljefyrforbud til å inkludere fossil gass. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Koordinerende nasjonal overvannsmyndighet

Vedtak nr. 455, 16. januar 2024

«Stortinget ber regjeringen vurdere å utnevne en koordinerende nasjonal overvannsmyndighet.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandling av Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*, jf. Innst. 161 S (2023–2024).

I august 2024 leverte Miljødirektoratet en vurdering av behovet for å utnevne en koordinerende nasjonal overvannsmyndighet som svar på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet. Norge har valgt en sektorbasert forvaltning der felles utfordringer løses gjennom tverrsektorielt samarbeid. For å lykkes med å redusere overvannsutfordringene er det nødvendig med vilje til samordning i alle ledd, og etter ansvarsprinsippet er det viktig at alle aktører er bevisst eget samordningsansvar. Miljødirektoratet og departementet mener en introduksjon av ny nasjonal koordinerende myndighet for overvann vil bryte med sektorprinsippet i norsk forvaltning. Klima- og miljødepartementet mener derfor overvannsutfordringene best løses innenfor eksisterende forvaltning med eksisterende sektormyndigheter.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Styrket fagkompetanse innen klimatilpasning for kommunesektoren – Vurdere opprettelse av kompetanseprogram

Vedtak nr. 458, 16. januar 2024

«Stortinget ber regjeringen, i samarbeid med KS og relevante utdanningsinstitusjoner, vurdere opprettelsen av kortere modulbaserte kompetanseprogram for kommunesektoren for å styrke fagkompetanse innen klimatilpasning.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandling av Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et robust samfunn*, jf. Innst. 161 S (2023–2024). Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Regionale klimatilpasningsnettverk – Vurdere å utvide ordningen til alle fylker

Vedtak nr. 459, 16. januar 2024

«Stortinget ber regjeringen høste erfaringer fra pilotprosjekt med opprettelse og drift av regionale klimatilpasningsnettverk, og vurdere å utvide ordningen til alle fylker.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandling av Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et robust samfunn*, jf. Innst. 161 S (2023–2024).

Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Sikre følgeforskning for best mulig kunnskapsgrunnlag om tiltak for Oslofjorden

Vedtak nr. 793, 14. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen sørge for at arbeidet med å ta vare på Oslofjorden ledsages av følgeforskning som gir best mulig kunnskapsgrunnlag for vellykket oppbygging av økosystemene over tid.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med Dok. 8:146 S (2023–2024) *Representantforslag om å bevare og restaurerer økosystemet i Oslofjorden*, jf. Innst. 402 S (2023–2024). Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Villreinfangsten på Dovre

Vedtak nr. 783, 13. juni 2024

«Stortinget ber regjeringa gå vidare med å setje Villreinfangsten på Dovre' på Noregs tentative liste for verdsarv»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein*, jf. Innst. 374 S (2023–2024). Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Avbøtende tiltak for frivillig sektor

Vedtak nr. 785, 13. juni 2024

«Stortinget ber regjeringa sikre gode avbøtande tiltak for frivillig sektor i dei tilfelle merkete stiar eller turishytter må leggjast ned eller flyttast»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein*, jf. Innst. 374 S (2023–2024). Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Reetablere villrein i Nordfjella

Vedtak nr. 786, 13. juni 2024

«Stortinget ber regjeringa snarast mogleg reetablere villrein i Nordfjella i sone 1 med villrein frå sone 2 når denne kjeldebestanden er friskmeld på bestandsnivå, slik at risikoen for resmitte er handtert på eit akseptabelt nivå.»

Vedtaket ble gjort i forbindelse med behandlingen av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein*, jf. Innst. 374 S (2023–2024). Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forbud mot torvuutak

Vedtak nr. 914, 21. juni 2024

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2024 sende på høring forslag om forbud mot nye torvuttak, med ikrafttredelse av forbudet så raskt som mulig og før 1. oktober 2025.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2024, jf. Innst. 447 S (2023–2024).

Klima- og miljødepartementet har gitt Miljødirektoratet i oppdrag å lage utkast til høringsnotat med forslag til forskriftsendringer og eventuelle nødvendige lovendringer for å gjennomføre et slikt forbud. Oppdraget har frist 1. oktober 2024. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2022–2023

Gå i dialog med industrien om CO₂-kompensasjonsordningen

Vedtak nr. 98, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen gå i dialog med industrien om CO₂-kompensasjonsordningen for å utvikle ordningen til å bli forpliktende for utslippskutt og energieffektivisering i tråd med nasjonale målsettinger. Aktuelle løsninger kan være krav, klimaavtale, fondsordning eller andre måter. Det må hensyntas at det er ulik økonomisk bærekraft i ulike bransjer, og at enkelte bedrifter har lave CO₂-utslipp og lite potensial for energieffektivisering. Regjeringen bes legge frem sak om dette i statsbudsjettet for 2024.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Regjeringen og representanter fra industrien (LO, NHO, Fellesforbundet, Norsk Industri og IE & FLT) kom etter forutgående dialog til enighet 15. mars 2024 om forslag til en langsiktig og forutsigbar CO₂-kompensasjonsordning som også vil bidra til utslippsreduksjoner og energieffektivisering i tråd med omstillingsmålet. Enigheten innebærer blant annet å innføre et årlig bevilgningstak på ordningen på 7 mrd. kroner som prisjusteres årlig. Kvoteprisgulvet i ordningen vil fjernes. Videre innebærer enigheten at det innføres krav i ordningen om at minst 40 pst. av kompensasjonen bedriftene mottar i perioden (budsjettårene 2025–2031) skal benyttes på tiltak som bidrar til utslippsreduksjoner og energieffektivisering i bedriften eller i bedriftens konsern. Tiltakene skal gjennomføres i Norge.

Regjeringen har sendt forslag til forskrift er på høring. Det tas forbehold om godkjenning fra ESA i det videre arbeidet. Departementet anser vedtaket som fulgt opp.

Fremme forslag om forbud mot nedbygging av myr til utbyggingsformål i 2023

Vedtak nr. 108, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om forbud mot nedbygging av myr til utbyggingsformål i løpet av 2023. Det skal utredes mulige dispensasjoner fra forbudet for å ta vare på andre arealer med høy verdi og utbygging av samfunnskritisk infrastruktur. Målet er at forbudet reelt sett skal redusere nedbyggingen av myr.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Vedtaket er under oppfølging. Miljødirektoratet har utredet et forbud mot nedbygging av myr, med forslag til ny lovtekst og forskrift. Miljødirektoratets forslag ble levert 1. desember 2023. Forslaget er til behandling i departementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Varsle et forbud mot bruk av fossile brenslere til energiformål i industrien innen 2030

Vedtak nr. 112, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2023 varsle et forbud mot bruk av fossile brenslere til energiformål i industrien innen 2030 og utrede innretningen av forbudet. Samtidig varsles det at det utredes hva som kan være hensiktsmessige avgrensinger.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Miljødirektoratet fikk høsten 2022 i oppdrag å konsekvensutrede et mulig forbud mot fossil fyring til energiformål i industrien. Oppdraget har også omfattet hva som vil være en tjenlig avgrensning av forbudet. Miljødirektoratet leverte våren 2023 konsekvensutredningen *Forbud mot bruk av fossile brenslere til energiformål i industrien fra 2030*.

Regjeringen vil i 2030 innføre et forbud mot bruk av fossile brenslere til indirekte fyring i industrien som gir utslipp under innsatsfordelingen. Det blir gitt mulighet for unntak i tilfeller der forbudet vil innebære svært høye kostnader målt opp mot nytteverdien eller andre åpenbart urimelige

konsekvenser, irednet avgrensninger i tilgangen på nett og kapasitet. Regjeringen vil vurdere å utvide forbudet til også å inkludere direkte fyring etter 2030. Forslag til forskrift er sendt på høring. Departementet ser med dette vedtaket som fulgt opp.

Utrede og fremme forslag om forbud mot bruk av fossil gass i byggvarme

Vedtaket nr. 113, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen utrede og fremme forslag om forbud mot bruk av fossil gass i byggvarme, med sikte på ikrafttredelse i 2025.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Vedtaket er under oppfølging. Miljødirektoratet sendte et forslag til forbud mot bruk av fossil gass i byggvarme på høring i mai 2024. Klima- og miljødepartementet gjennomgår nå høringssvarene. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Bidraget fra virkemiddelapparatet til en mer sirkulær økonomi

Vedtaket nr. 450, 12. januar 2023

«Stortinget ber regjeringen kartlegge hvordan virkemiddelapparatet kan innrettes slik at man i sterkere grad støtter opp under deler av eller hele verdikjeder som bidrar til en overgang til mer sirkulærøkonomi.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Innst. 124 S (2022–2023).

Sirkulær ressursbruk er god klimapolitikk fordi vi reduserer utslippene fra produksjon av nye produkter. Det er god miljøpolitikk fordi mindre avfall kommer på avveie, og behovet for jomfruelige råvarer og mineraler reduseres. Det er god næringspolitikk fordi det kan gi verdiskaping og nye arbeidsplasser og næringer. Sirkulær økonomi og mer effektiv bruk av ressursene er sentralt i den grønne omstillingen av samfunnet og næringslivet. Det eksisterer et bredt sett av offentlige virkemidler som kan støtte opp om forskning og innovasjon innenfor sirkulærøkonomi. I det næringsrettede virkemiddelapparatet er det flere tverrgående satsinger på grønn omstilling som er

relevante, se nærmere omtale i del II, programkategori 12.20.

Videre har regjeringen gitt Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Siva føringer om å styrke innsatsen og koordinere det tverrgående arbeidet innenfor sirkulærøkonomi. Regjeringen innførte også i 2023 et hovedprinsipp for grønn dreining av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Regjeringen foreslår i 2025 å gjøre mindre justeringer i hovedprinsippet for å tydeliggjøre at innsatsen gjennom virkemiddelapparatet skal være i tråd med Parisavtalen. Det justerte hovedprinsippet vil dermed være at prosjekter som får støtte gjennom det næringsrettede virkemiddelapparatet, skal ha en plass på veien mot Norges forpliktelser under Parisavtalen og lavutslippssamfunnet i 2050. Prinsippet favner både prosjekter med nøytral effekt og prosjekter med positiv effekt på grønn omstilling og er f.eks. ikke til hinder for å støtte gode prosjekter i petroleumsnæringen. Regjeringen foreslår i 2025 at hovedprinsippet i utgangspunktet gjøres gjeldende for hele det næringsrettede virkemiddelapparatet. Justeringene følger av Stortingets anmodningsvedtak nr. 78 av 4. desember 2024, jf. omtale i kap. 4 i Prop. 1 S (2024–2025) for Nærings- og fiskeridepartementet.

I tillegg er sirkulærøkonomi et sentralt tema i Meld. St. 5 (2022–2023) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032*. I langtidsplanen blir økt sirkularitet og bærekraftig bioøkonomi pekt på som en hovedutfordring og et område hvor vi har store kunnskapsbehov. I regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi (2024–2025) som ble lagt frem i mars 2024 er sirkulær verdiskaping et hovedtema. Et av handlingspunktene i handlingsplanen er å utrede et nytt samfunnsoppdrag for sirkulær økonomi i 2024. Målruttede samfunnsoppdrag er innovative og prioriterer medvirkning fra alle relevante aktører for å løse store samfunnsutfordringer. Virkemiddelapparatet bidrar aktivt i dette arbeidet. Regjeringen har våren 2024 satt ned en ekspertgruppe for å se på virkemidler for å redusere ressursbruken og bidra til en mer sirkulær økonomi. Ekspertgruppen skal se på hvilke virkemidler som kan fremme sirkulære aktiviteter for å gi bedre utnyttelse av fornybare og ikke-fornybare ressurser, bærekraftig produksjon og forbruk, og økt verdiskaping. Det innebærer å identifisere hvilke virkemidler som er samfunnsøkonomisk lønnsomme, og med bakgrunn i dette foreslå eventuelle endringer i dagens virkemiddelbruk. Ekspertgruppen skal levere en samlet rapport og anbefaling innen april 2025.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Kompetansebehov knyttet til nye sirkulære forretningsmodeller

Vedtak nr. 451, 12. januar 2023

«Stortinget ber regjeringen i samarbeid med aktuelle bransjer og næringer, å innhente oppdatert kunnskapsgrunnlag om kompetansebehovet forbundet med nye, sirkulære forretningsmodeller, og etablere flere treparts bransjeprogrammer.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Innst. 124 S (2022–2023).

I regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi (2024–2025) som ble lagt frem i mars 2024 er kompetanseutvikling et sentralt tema. Utviklingen av sirkulær økonomi vil kreve nye typer kompetanse på tvers av sektorer og utdanningsnivåer. I mars 2023 la regjeringen fram Meld. St. 14 (2022–2023) *Utsyn over kompetansebehovet i Norge* (Utsynsmeldingen) (Innst. 472 S (2022–2023)). I meldingen varsler regjeringen at kompetanse som er nødvendig for å gjennomføre det grønne skiftet er et av de prioriterte områdene i utdannings og kompetansepoltikken framover. Kompetansebehovsutvalgets rapport om fremtidige kompetansebehov: *Utfordringer for grønn omstilling i arbeidslivet* som ble lagt frem i juni 2023 gir også et viktig kunnskapsgrunnlag knyttet til arbeidet med å øke kompetansen om sirkulær økonomi.

Tiltak for å bedre kompetansen som er nødvendig for en sirkulær økonomi, må utvikles på tvers av organisasjoner og verdikjeder, og tverrfaglig samarbeid vil spille en viktig rolle. Regjeringen har løpende dialog og samarbeid med aktuelle næringer, forsknings- og utdanningsmiljøer, kommunesektoren og sivilsamfunn som bidrar til et oppdatert kunnskapsgrunnlag om kompetansebehovet forbundet med nye, sirkulære forretningsmodeller.

Regjeringen vil bruke Rådet for rettfærdig omstilling i arbeidslivet til å videreutvikle dialogen mellom regjeringen, partene i arbeidslivet og relevante organisasjoner om sirkulær økonomi. Arbeidslivet som læringsarena spiller en nøkkelrolle i å nå klima- og miljømålene. Tiltak for kompetanseutvikling for sysselsatte som trenger oppdatert eller ny kompetanse kan motvirke varig utenforskap og styrke den grønne omstillingsevnen i norsk økonomi. Regjeringen vil at de poli-

tiske veivalgene skal skje på en mest mulig rettfærdig måte, uten at forskjellene i samfunnet øker. Det er viktig at vi styrker det generelle arbeidet for et rettfærdig og anstendig arbeidsliv, som å legge til rette for videre- og etterutdanning for smidigere overganger for arbeidstakere som søker arbeid i nye grønne næringer. Regjeringen vil også bruke klimapartnerskap som en arena for økt samhandling om sirkularitet i næringene.

Gjennom treparts bransjeprogram for kompetanseutvikling utvikles det etter- og videreutdanningstilbud som skal bidra til økt deltagelse i kompetanseutvikling. Målet med ordningen er blant annet at ansatte i aktuelle bransjer blir bedre rustet til å mestre omstilling. Flere bransjer har lyst ut temaer for å møte grønn omstilling og sirkulær økonomi. I mai 2024 ble partene i arbeidslivet invitert til å nominere nye bransjer til bransjeprogram. Nominasjonene vil vurderes etter blant annet i hvilken grad en bransje er med på å oppfylle prioriteringene i Utsynsmeldingen.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Gamle nedlagte gruver i Norge og forurensningsfaren de utgjør

Vedtak nr. 608, 18. april 2023

«Stortinget ber regjeringen innhente en total oversikt over gamle nedlagte gruver i Norge og forurensningsfaren de utgjør ut ifra de stedegne kvalitetene til vann- og jordforekomstene, og innen utgangen av vårsesjonen 2024 komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Vedtaket ble gjort ved behandling av innstilling fra næringskomiteen om *Representantforslag om opprydding av nedlagte og forurensede gruver*, jf. Innst. 265 S (2022–2023).

Klima- og miljødepartementet ga Miljødirektoratet i oppdrag å innhente en oversikt over alle kjente nedlagte gruver og forurensningstilstanden ved gruvene, basert på eksisterende og tilgjengelig kunnskap. Miljødirektoratet svarte på oppdraget 19. desember 2023 og ved revidert svar 9. april 2024. Miljødirektoratet har identifisert om lag 500 gruver med over 1000 påvirkede vannforekomster. Basert på en omfattende kartlegging av nedlagte gruver og vannforekomster fra 80- og 90-tallet utarbeidet Miljødirektoratet da en liste på 100 gruver der de gruvene med størst forurensningspotensial ble prioritert for oppfølging. Miljødirektoratet anbefaler å videreføre arbeidet med 15 gruver, som basert på eksisterende og tilgjen-

gelig kunnskap er de gruvene med størst forurensningspotensial.

På generelt grunnlag vurderer Miljødirektoratet at kisgruver er de gruvene med størst forurensningspotensial. Det er ikke gjennomført en stedsspesifikk vurdering av alle nedlagte gruver i Norge, da dette vil kreve ressurser som Miljødirektoratet per i dag ikke har tilgjengelig. En individuell vurdering vil blant annet innebære prøvetaking for å dokumentere påvirkningen av vann og jord. Dette er utenfor Miljødirektoratets ansvarsområde, og de er derfor avhengig av å kjøpe ekstern konsulentbistand for problemkartlegging/overvåkning. En individuell kartlegging blir ytterligere komplisert siden flere av gruvene er kulturminneverdige og tiltak kan påvirke bevaringen av disse. En annen problemstilling er at dersom Miljødirektoratet skal pålegge den ansvarlige undersøkelser eller tiltak, krever dette en kartlegging av ansvarsforhold. Selskapene for de fleste gruvene eksisterer ikke lengre, og grunneier vil kunne stå som den ansvarlige i form av «å ha» noe som kan føre til forurensning. Kartlegging og tiltak har i de fleste tilfeller en stor kostnadsramme og det vil ofte være urimelig etter forurensningsloven § 51 første ledd å pålegge en grunneier kartlegging og tiltak. En kartlegging av ansvarsforhold vil være både tid- og ressurskrevende.

Nytten av eventuelle tiltak er også usikker, blant annet fordi gruvene ligger i områder med naturlig høye konsentrasjoner av mineraler og metaller. Reduksjon av vanngjennomstrømming i gruveområdet vil være effektivt, men kan være krevende å gjennomføre på grunn av store områder. Selv om tiltak gjennomføres, vil avrenning aldri avta helt. Miljødirektoratet vurderer derfor at den beste løsningen i mange tilfeller vil være å unngå inngrep. Departementet mener at man har tilstrekkelig oversikt over de problematiske gruvene basert på Miljødirektoratets kartlegging på 80- og 90-tallet. Det er ikke grunn til å tro at forurensningspotensialet har endret seg vesentlig fra forrige kartlegging. Forurensningssituasjonen er i de fleste tilfeller jevn og stabil, med liten sannsynlighet for plutselig forverring. Situasjonen kan imidlertid endre seg dersom det forekommer aktivitet som kan påvirke prosessene (for eksempel terrenginngrep, endret vannføring, skred mm.). På bakgrunn av dette mener departementet at det er u hensiktsmessig å gjennomføre en stedsspesifikk vurdering av alle nedlagte gruver i Norge, sett i lys av den potensielle miljønyttens sammenlignet med ressursbruken en slik kartlegging vil kreve. Miljødirektoratet vil følge opp arbeidet med de 15 prioriterte gruvene, og ytterligere gruver

kan prioriteres dersom forurensningspotensialet endres.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

En plan for hvordan Norge kan få en ledende posisjon i produksjonen av bærekraftig drivstoff

Vedtak nr. 632, 2. mai 2023

«Stortinget ber regjeringen legge frem en plan for hvordan Norge kan få en ledende posisjon i produksjonen av bærekraftig drivstoff, slik at Norge er godt posisjonert gjennom et industrielt miljø når innblandingskravene blir innført i EU, og komme tilbake til Stortinget på en egnet måte.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Meld. St. 10 (2022–2023) *Bærekraftig og sikker luftfart – Nasjonal luftfartstrategi*, jf. Innst. 301 S (2022–2023).

Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

En plan for å øke produksjonen av avansert biodrivstoff i Norge

Vedtak nr. 633, 2. mai 2023

«Stortinget ber regjeringen raskt legge frem en plan for å øke produksjonen av avansert biodrivstoff i Norge.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Meld. St. 10 (2022–2023) *Bærekraftig og sikker luftfart – Nasjonal luftfartstrategi*, jf. Innst. 301 S (2022–2023).

Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

En oppdatert Klimaplan med konkrete virkemidler

Vedtak nr. 760, 5. juni 2023

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2024 legge frem for Stortinget en oppdatert Klimaplan med konkrete virkemidler som viser hvordan klimamålene i 2030 skal nås.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av representantforslag fra stortingsrepresentantene Lars Haltbrekken, Birgit Oline Kjerstad og Kari Elisabeth Kaski om klimatiltak som monner, jf. Innst. 475 S (2022–2023).

Norge har meldt inn til FN under Parisavtalen at vi skal redusere klimagassutslippene innen 2030 med 55 pst. sammenlignet med 1990. Regjeringen jobber systematisk med å følge opp og sikre framgang med konkrete virkemidler som vil gi utslippskutt.

Hovedvirkemidlene i klimapolitikken som prising av utslipp gjennom CO₂-avgift og EUs kvotesystem, i tillegg til bruk av krav, og støtte til teknologiutvikling, er godt forankret gjennom tidligere klimaforlik og klimameldinger. *Klimastatus og -plan* er regjeringens klimaplan med konkrete virkemidler som legges fram årlig og sammenfatter klimapolitikken til regjeringen.

I tillegg vil regjeringen før påsken 2025 legge fram en stortingsmelding om klima for perioden fram mot 2035. Klimapolitikken blir utviklet og styrket over tid. Stortingsmeldingen vil bygge videre på klimapolitikken med et perspektiv mot 2035 i lys av at Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050.

Departementet anser med dette vedtaket som oppfylt.

Øke omsetningskravet for biodrivstoff for ikke-veigående maskiner

Vedtaket nr. 917, 16. juni 2023

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å øke omsetningskravet for biodrivstoff for ikke-veigående maskiner på høring med sikte på innføring fra 1. januar 2024. Følgende omsetningskrav sendes på høring: 12 pst., 15 pst. og 19 pst.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2023, jf. Innst. 490 S (2022–2023).

Opptrapping av omsetningskravet for ikke-veigående maskiner som skissert i vedtak 917 forutsetter nye, større konsekvensutredninger. Blant annet bør avgrensning mot landbasert kvotepliktig industri vurderes, i tillegg til at konsekvenser for aktørene innenfor jordbruk og skogbruk bør belyses nærmere. Omsetningskravet for biodrivstoff på 10 pst. for ikke-veigående maskiner ble innført 1. januar 2023, og vi har ikke hatt tid til å erfare hvordan kravet fungerer i praksis.

Det er ikke mulig å sikre forsvarlige utredninger, stabilitet og forutsigelige rammevilkår med tidslinjen som vedtaket legger opp til. Videre trenger omsetter av drivstoff tid på å innrette seg nye krav. Utredningen vil ikke være ferdig før våren 2025. Det er uheldig å endre omsetningskravene midt i et kalenderår. Eventuelle økninger kan derfor varsles i statsbudsjettet høsten 2025 og tre i

kraft fra tidligst 1. januar 2026. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Øke omsetningskravet for biodrivstoff til sjøfart

Vedtaket nr. 918, 16. juni 2023

«Stortinget ber regjeringen høsten 2023 sende på høring et forslag om å øke omsetningskravet for biodrivstoff til sjøfart. Det sendes på høring forslag om økning til 8 pst., 10 pst. og 12 pst.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2023, jf. Innst. 490 S (2022–2023).

Omsetningskravet for sjøfart på 6 pst. ble innført 1. oktober 2023. Det er følgelig behov for å trekke inn erfaringer før kravet øker. Vedtaket innebærer videre en vesentlig økning i omsetningskravet og må konsekvensutredes i tråd med kravene i utredningsinstruksjonen og høres i tråd med kravene i forvaltningsloven. For å sikre forsvarlige utredninger, stabilitet og forutsigbare rammevilkår er det ikke mulig med tidslinjen som vedtaket legger opp til. Utredningen vil ikke være ferdig før våren 2025. Det er uheldig å endre omsetningskravene midt i et kalenderår. Eventuelle økninger kan derfor varsles i statsbudsjettet høsten 2025 og tre i kraft fra tidligst 1. januar 2026. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Rett prising av negative utslipp

Vedtaket nr. 919, 16. juni 2023

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en ekstern utredning av virkemidler for samfunnsøkonomisk riktig prising av negative utslipp, slik som negativ CO₂-avgift eller omvendte auksjoner, og vurdere muligheten for at støtte til CO₂-fjerning (negative utslipp) kan kombineres med salg av klimakreditter.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2023, jf. Innst. 490 S (2022–2023).

Som en oppfølging av dette vedtaket har Miljødirektoratet satt ut en utredning som ble gjennomført av Oslo Economics, og ferdigstilt mars 2024. Regjeringen vil følge opp utredningen nærmere, inkludert å vurdere å innføre midlertidige virkemidler som reduserer barrierene og markedssviktene i verdikjeden for CO₂-håndtering. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Fremme krav om lav- og nullutslipp til offshorefartøy
Vedtak nr. 92, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen i løpet av 2023 fremme krav om lavutslipp til offshorefartøy med sikte på innføring fra 2025 og nullutslipp fra 2029, eller tilsvarende krav som gir samme utslippseffekt for offshorefartøy.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Klima- og miljødepartementet har gitt Sjøfartsdirektoratet i oppdrag å se på hvordan lav- og nullutslippskrav til offshorefartøy kan utformes og innrettes. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forvaltningsplanene for norske havområder –
vurdere varig petroleumsfrie områder

Vedtak nr. 101, 1. desember 2022

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med revisjonen av forvaltningsplanen for norske havområder vurdere om deler av de områdene hvor det etter gjeldende forvaltningsplan ikke skal tildeles nye tillatelser, eller enkelte ikke-åpnede områder, bør defineres som varig petroleumsfrie områder.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2023 og forslaget til statsbudsjett for 2023, jf. Innst. 2 S (2022–2023).

Regjeringen la frem justeringer av de område-spesifikke rammene for petroleumsvirkomheten i Meld. St. 21 (2023–2024) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene*. Meldingen ble behandlet av Stortinget i juni 2024. Rammene som ble fastsatt i forvaltningsplanmeldingen gjelder inntil de eventuelt blir oppdatert ved senere oppdatering av forvaltningsplanene.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Stortingssesjon 2021–2022

Virkemiddel for raske utslippskutt for store punktutslipp

Vedtak nr. 35.4, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen vurdere ulike virkemidler som kan bidra til raske utslippskutt for store industrielle punktutslipp, inkludert systemer for differansekontrakter.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstillingen fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

Det trengs mye teknologiutvikling for at industrien skal være i stand til å kutte utslippene sine. Punktutslippsprogrammet ble lansert av Enova i 2023 og er en overbygning for Enovas helhetlige satsing for å bidra til avkarbonisering av industrien på sikt. Dette innebærer både støtte til pilotprosjekter, investeringsprosjekter, samt til modning av slike prosjekter fram mot en investeringsbeslutning. I forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2024 ble Enova bevilget 1,5 mrd. kroner for å øke innsatsen mot de store punktutslippene i industrien. Ny innretning av CO₂-kompensasjonsordningen kan også bidra til å utløse klimaprojekter knyttet til de store punktutslippene i industrien. Den nye innretningen innebærer krav om at minst 40 pst. av midlene skal brukes på tiltak som fører til reduksjon i utslipp av klimagasser og energieffektivisering hos bedriftene som er omfattet av ordningen. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Krav om nullutslipp og fossilfrie bygge- og anleggsplasser i offentlige anbud

Vedtak nr. 35.10, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen utrede forslag om krav om nullutslipp og fossilfrie bygge- og anleggsplasser i offentlige anbud i løpet av 2022.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstillingen fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

Som en del av oppfølgingen av dette anmodningsvedtaket har Klima- og miljødepartementet bestilt et oppdatert kunnskapsgrunnlag fra Miljødirektoratet om barrierer og potensial for utslippskutt i bygge- og anleggsbransjen. Dette kunn-

skapsgrunnlaget ble levert 26. mai 2023. I rapporten er offentlige tilbud av flere virkemiddel som kan bidra til å redusere barrierer for omstillingen av bygge- og anleggsnæringen. Klima- og miljødepartementet har gitt Miljødirektoratet i oppdrag å utrede krav i offentlige anskaffelser. Miljødirektoratet har levert del 1 av oppdraget, som gir en vurdering av mulig innretning av et slikt krav, overordnet vurdering av mulige effekter og samspill mellom et krav i offentlige anskaffelser og andre eksisterende og foreslåtte virkemidler. Rapporten er til vurdering i departementet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forbud mot bruk av fossile brenslere på byggeplasser
Vedtak nr. 35.11, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen utrede forbud mot bruk av fossile brenslere på byggeplasser og melde tilbake til Stortinget senest i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2022.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

Som en del av oppfølgingen av dette anmodningsvedtaket har Klima- og miljødepartementet bestilt et oppdatert kunnskapsgrunnlag fra Miljødirektoratet om barrierer og potensial for utslippskutt i bygge- og anleggsvirksomhet. Dette kunnskapsgrunnlaget ble levert 26. mai 2023. Fordele og ulemper ved å varsle et forbud mot fossile brenslere langt fram i tid er et virkemiddel som må utredes nærmere. Derfor har Klima- og miljødepartementet gitt Miljødirektoratet i oppdrag å utrede et forbud mot fossile brenslere på byggeplasser. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Nullutslipp eller fossilfrie anleggsplasser i planregler (PLAN)

Vedtak 35 nr. 15, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen utrede muligheten for å endre plan- og bygningsloven for å sikre at kommunene har hjemmel til å kunne stille krav om nullutslipp eller fossilfrie anleggsplasser i planbestemmelser.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstillingen fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for

2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

Klima- og miljødepartementet og Kommunal- og distriktsdepartementet ga den 19.05.2022 Miljødirektoratet i oppdrag å vurdere juridiske, klimafaglige og samfunnsøkonomiske problemstillinger knyttet til å innføre en lovhjemmel for klimakrav til bygge- og anleggsplasser. Direktoratet sendte sin besvarelse til Klima- og miljødepartementet i oktober 2022. I utredningen gikk Miljødirektoratet langt i å peke på forurensningsloven som best egnet. Som en videre oppfølging ble Miljødirektoratet i tildelingsbrev for 2023 bedt om å «Utarbeide underlag til videre oppfølging av prosesser for å fastsette hjemmel for kommunene til å stille klimakrav til bygg- og anleggsvirksomhet» (oppdrag 39). Oppdraget ble utdypet i oppdragsbrev av 17.3.2023, der Klima- og miljødepartementet i samarbeid med Kommunal- og distriktsdepartementet og Samferdselsdepartementet ga Miljødirektoratet i oppdrag å utarbeide et høringsnotat om forslaget om å gi kommunene hjemmel til å stille klimakrav til bygge- og anleggsplasser etter forurensningslovgivningen. Oppdraget ble besvart gjennom leveranser til Klima- og miljødepartementet 9.6.2023 og 26.1.2024. Et forslag om hjemmel for kommunale klimakrav etter forurensningsloven ble sendt på offentlig høring i august 2024. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Erstatte fossile brenslere i industrien

Vedtak nr. 35.16, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen utrede hvordan man kan erstatte fossile brenslere i industrien og komme tilbake til Stortinget i løpet av 2022.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

På bakgrunn av anmodningsvedtaket fikk Miljødirektoratet våren 2022 i oppdrag å utarbeide en oversikt over mulighetene for å erstatte fossile brenslere i fastlandsindustrien. For ikke-kvotepliktige utslipp skulle det gjøres en oppdatert vurdering av underlaget fra Klimakur 2030-rapporten og en ytterligere vurdering av mulige virkemidler for å erstatte fossil fyring, som effekten av avgift til 2 000 kroner i 2030 og mulig forbud fra 2030, eventuelt i kombinasjon med støtteordninger. For de kvotepliktige utslippene skulle svaret gi en oversikt over mulige tiltak og barrierer for å redusere utslipp fra forbrenning. Oppdraget ble levert

i juni 2022. Miljødirektoratet peker i leveransen sin på at et forbud mot fossil fyring må utredes i tråd med utredningsinstruksen, med en fullstendig konsekvensutredning. På bakgrunn av dette har Miljødirektoratet gjennomført konsekvensanalysen *Forbud mot bruk av fossile brenslere til energiformål i industrien fra 2030* som ble levert våren 2023.

Miljødirektoratet tilrår at et forbud i første omgang blir avgrenset til bare å gjelde indirekte bruk av fossile brensel. Forbudet vil da i all hovedsak omfatte utslippskilder som det vil være relativt enkelt, teknisk sett, å elektrifisere. Direktoratet vurderer at det mest tjenlige er å varsle et forbud i både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig industri for å sikre likebehandling for små bedrifter innenfor og utenfor kvotesystemet.

Departementet anser dette vedtaket som fulgt opp.

Oppfylle mål om 10 pst. vern av kyst- og havområder og fremme nasjonal plan for marint vern

Vedtak nr. 35.20, 2. desember 2021

«Stortinget ber regjeringen oppfylle målet om 10 pst. vern av kyst- og havområder innen 2030, og fremme nasjonal plan for marint vern.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av innstilling fra finanskomiteen om nasjonalbudsjettet for 2022 og forslaget til statsbudsjett for 2022, jf. Innst. 2 S (2021–2022).

Oppfølgingen av tiltakene i Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur* står sentralt i arbeidet med vern av kyst- og havområder, jf. omtale i Meld. St. 21 (2023–2024) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene*. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Virkemidler som kan bidra til å gjøre direkte karbonfangst fra luft (DAC) lønnsomt

Vedtak nr. 713, 10. juni 2022

«Stortinget ber regjeringen vurdere virkemidler som kan bidra til å gjøre direkte karbonfangst fra luft (DAC) lønnsomt, herunder hvordan CO₂-avgiften og handlingsrommet innenfor kvotehandlingsystemet kan innrettes for å få til dette.»

Vedtaket ble gjort i behandlingen av Meld. St. 11 (2021–2022), tilleggs melding til Meld. St. 36 (2020–2021), jf. Innst. 446 S (2021–2022).

Vedtaket er under oppfølging. Miljødirektoratet satte ut en utredning som ble gjennomført av Oslo Economics, og ferdigstilt i mars 2024. Regjeringer arbeider med å vurdere innspillene fra utredningen. Vedtaket må ses i sammenheng med vedtak 919 av 16. juni 2023.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Levere en plan for harmonisering av rammeverk for biogass i Norden

Vedtak nr. 753, 10. juni 2022

«Stortinget ber regjeringen om å følge opp initiativ til å harmonisere rammevilkårene for biogassproduksjon i Norden og komme tilbake til Stortinget med en plan for dette i forbindelse med budsjett for 2023, samtidig gjennomgå virkemidler for biogass i andre nordiske land og vurdere endringer for å sikre at norske biogassprodusenter er mer konkurransedyktige i møte med utenlandsk gassproduksjon.»

Vedtaket ble gjort i behandlingen av Meld. St. 11 (2021–2022), tilleggs melding til Meld. St. 36 (2020–2021), jf. Innst. 446 S (2021–2022).

Miljødirektoratet har, på oppdrag fra departementet, levert en rapport som gjennomgår virkemidlene for biogass i Norge, Sverige og Danmark. Både Norge, Sverige og Danmark har virkemidler for produksjon og bruk av biogass, men virkemidlene treffer ulike deler av verdikjeden og har ulik størrelse. Landene har i tillegg strukturelle forskjeller som gjør det vanskelig å sammenligne effekten av ulike virkemidler på tvers av landene. Miljødirektoratet kom ikke med tilrådninger til hvordan eller om rammevilkårene i Norge bør endres. Den norske modellen med blant annet investeringsstøtte gjennom Enova og fritak fra CO₂-avgiften er basert på å prise ulike eksterne effekter fra bruk av biogass, og kjennetegnes med å være effektive virkemidler i klimapolitikken. I Danmark derimot inngår de langvarige kontrakter for driftsstøtte.

Strukturelle forskjeller og ulike forutsetninger for biogassproduksjon gjør det utfordrende å diskutere harmoniserte rammevilkår. Klima- og miljødepartementet har drøftet problemstillingen for Nordisk råd, hvor det ble belyst de ulike problemstillingene som oppstår ved ulik virkemiddelbruk. Vedtaket vil følges opp som en del av en helhetlig plan for norske bioressurser.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2020–2021

Bidra til gjennomføring av tiltak initierte av lokale og regionale styresmakter som reduserer utslipp i verdensarvfjordene

Vedtak nr. 690, 25. februar 2021

«Stortinget ber regjeringen bidra til gjennomføring av tiltak initiert av lokale og regionale myndigheter, som reduserer utslipp i verdensarvfjordene.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dokument 8:23 S (2020–2021) *Representantforslag om utsettelse av kravet om nullutslipp i verdensarvfjordene fra 2026*, jf. Innst. 251 S (2020–2021).

Anmodningsvedtaket er fulgt opp sammen med vedtak nr. 691, 25. februar 2021 og vedtak nr. 672, 3. mai 2018. Regjeringen har blant annet besluttet å bidra med finansiering av landstrømsanlegg i Flåm. For øvrig vises det til rapporteringen på vedtak nr. 672, 3. mai 2018. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Tiltak som sikrer verdensarvfjordene som anløpshavn for cruisebåter også etter 2026 – etablering av landstrøm i Flåm mv.

Vedtak nr. 691, 25. februar 2021

«Stortinget ber regjeringen foreslå tiltak som sikrer verdensarvfjordene som anløpshavn for cruisebåter også etter 2026, blant annet ved at staten sikrer etablering av landstrøm i Flåm som planlagt innen 2022.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dokument 8:23 S (2020–2021) *Representantforslag om utsettelse av kravet om nullutslipp i verdensarvfjordene fra 2026*, jf. Innst. 251 S (2020–2021).

Anmodningsvedtaket er fulgt opp sammen med vedtak nr. 690, 25. februar 2021 og vedtak nr. 672, 3. mai 2018. Regjeringen har blant annet besluttet å bidra med finansiering av landstrømsanlegg i Flåm. For øvrig vises det til rapporteringen på vedtak nr. 672, 3. mai 2018. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Forslag om revidering av motorferdselloven

Vedtak nr. 973, 25. mai 2021

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om revidering av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag med sikte på økt lokalt selvstyre og redu-

sert byråkrati knyttet til praktiseringen av loven, samtidig som hensyn til natur og friluftsliv blir ivaretatt.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dokument 8:155 S (2020–2021), *Representantforslag om lokalt selvstyre over motorisert ferdsel i utmark*, og Dokument 8:161 S (2020–2021), *Representantforslag om revidering av lov om motorferdsel i utmark og vassdrag med sikte på redusert byråkrati*, jf. Innst. 429 S (2020–2021)

På bakgrunn av blant annet vedtaket fra Stortinget opprettet Kongen i statsråd 3. september 2021 et offentlig utvalg som skulle gjennomgå regelverket om motorferdsel i utmark og vassdrag og foreslå endringer i dette. Utvalget leverte 21. mai 2024 sin utredning NOU 2024: 10 *Ny motorferdsellov* til regjeringen. Departementet har sendt utredningen på offentlig høring med frist 15. september. Regjeringen tar sikte på å fremme forslag til ny motorferdsellov til Stortinget våren 2025.

Oppfølging av globalt rammeverk for naturmangfold

Vedtak nr. 976, 25. mai 2021

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget om oppfølgingen av det globale rammeverket for naturmangfold på egnet måte så fort som mulig etter at rammeverket er på plass.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dok. 8:174 S (2020–2021), *Representantforslag om en strategi for arbeidet med FNs naturavtale*, jf. Innst. 434 S (2020–2021).

Forhandlingene om et globalt rammeverk for naturmangfold ble avsluttet under COP 15 i Montreal i Canada, 7.–19. desember 2022.

Regjeringen la høsten 2024 frem Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – norsk handlingsplan for naturmangfold*. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Nasjonal plan for å gjøre land- og ladestrøm, hydrogen, ammoniakk og andre grønne drivstoff tilgjengelig

Vedtak nr. 831, 22. april 2021

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en nasjonal plan for å gjøre land- og ladestrøm, hydrogen, ammoniakk og andre grønne drivstoff tilgjengelig.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Meld. St. 10 (2020–2021) *Grønnere og smartere – morgendagens maritime næring*, jf. Innst. 338 S (2020–2021).

Departementet arbeider med utforming av en nasjonal plan basert på et faglig grunnlag som blant annet inkluderer status for og barrierer for tilgjengeliggjøring av ulike alternative drivstoff til skipsfarten. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Harmonisere rammevilkårene for biogassproduksjon i Norden

Vedtak nr. 1009, 27. mai 2021

«Stortinget ber regjeringen om å ta initiativ til å harmonisere rammevilkårene for biogassproduksjon i Norden og komme tilbake til Stortinget med en plan for dette for å bidra til å utvikle biogassnæringen i Norge.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dok. 8:231 S (2020–2021) *Representantforslag om å fjerne de statlige barrierene for produksjon og bruk av biogass*, jf. Innst. 468 S (2020–2021). Miljødirektoratet har, på oppdrag fra departementet, levert en rapport som gjennomgår virkemidlene for biogass i Norge, Sverige og Danmark. Det vises også til vedtak nr. 753, 10. juni 2022, om harmonisering av rammevilkårene for biogass i Norden.

Se omtale av hvordan rapporten blir fulgt opp, under vedtak nr. 753. Vedtaket er under oppfølging. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2019–2020

Nye mål i kulturmiljøpolitikken

Vedtak 708, 16. juni 2020

«Stortinget ber regjeringen legge til grunn at en av de nye bevaringsstrategiene skal handle om kirker, og at det i den forbindelse legges til grunn en målsetting om at alle steinkirker fra middelalderen skal ha ordinært vedlikeholds nivå innen 1 000-årsjubileet for slaget på Stiklestad i 2030.»

Vedtaket ble gjort ved behandling av Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*, jf. Innst. 379 S (2019–2020).

Barne- og familiedepartementet la i februar 2024 frem *Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg*. Strategien danner grunnlaget for

disponeringen av Kirkebevaringsfondet. Strategien beskriver organiseringen av bevaringsarbeidet og hvordan tilskudd fra staten skal prioriteres og brukes. Barne- og familiedepartementet har oppnevnt et programstyre for bevaringsstrategien. Preses i Den norske kirke leder programstyret. Programstyret skal sammen med et programsekretariat forvalte statens tilskudd. Programsekretariatet er administrativt lagt til Riksantikvaren, og er lokalisert i Trondheim.

Det statlige tilskuddet erstatter ikke kommunenes økonomiske ansvar for kirkebyggene. Barne- og familiedepartementet har i forskrift fastsatt tilskuddsregelverket for den statlige finansieringen av kirkebevaringsarbeidet og krav om kommunal medfinansiering. Hovedtrekkene i den statlige tilskuddsordningen ble lagt frem for Stortinget i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2024.

Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp

Stortingssesjon 2018–2019

Erstatningsreglene ved tap av beitedyr til rovvilt og kompensasjonsordningen (FKT)

Vedtak nr. 383, 31. januar 2019

«Stortinget ber regjeringen foreta en vurdering av erstatningsordningene for tap av beitedyr til rovvilt og kompensasjonsordningen (FKT) og rapportere til Stortinget på egnet måte.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Dokument 8:239 S (2017–2018) *Representantforslag om erstatningsreglene ved tap av beitedyr til rovvilt*, jf. Innst. 140 S (2018–2019).

Departementet er i gang med oppfølgingen av dette vedtaket. Når det gjelder erstatningsordningen for tap av tamrein til rovvilt, er departementet sin forløpige vurdering at det er behov for å se på endringer i ordningen. Departementet er i gang med å vurdere endringer i ordningen i samarbeid med aktuelle parter. Når det gjelder erstatningsordningen for tap av husdyr til rovvilt, er departementet sin vurdering at det kan være behov for enkelte justeringer i ordningen, men at det blant annet av ressursmessige hensyn er tjent at videre vurderinger avventer arbeidet med erstatningsordningen for tamrein. Når det gjelder ordningen med tilskudd til forebyggende tiltak mot rovvilt-skader og konfliktdependende tiltak (FKT-ordninga), er det gjennomført høring av forslag til

revidert forskrift og målet er å vedta endringer i løpet av 2024.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2017–2018

Gjenbruk gjennom kommunene sine gjenbruksstasjoner

Vedtak nr. 481, 27. februar 2018

«Stortinget ber regjeringen gi kommunene ansvar for å legge til rette for gjenbruk gjennom kommunenes gjenbruksstasjoner.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om Meld. St. 45 (2016–2017) *Avfall som ressurs – Avfallspolitikk og sirkulær økonomi*, jf. tilrådingen i innstillingen romertall II. Det er vurdert at kommunene allerede har dette ansvaret, selv om det ikke går uttrykkelig fram av forurensningsloven, og at dette kan dekkes over avfallsgebyret, jf. Prop. 1 S (2018–2019).

Energi- og miljøkomiteen tok regjeringens vurdering til orientering og ba om en orientering som forteller om hvorvidt kommunene følger opp dette ansvaret, jf. Innst. 9 S (2018–2019).

Siden behandlingen av Meld. St. 45 (2016–2017) har sirkulær økonomi som politikkområde vært i stor utvikling og det er lagt frem en nasjonal strategi for ein grøn, sirkulær økonomi (2021) og en handlingsplan for en sirkulær økonomi (2024). Å øke andelen ombruk er en viktig del av arbeidet med å legge om til en mer sirkulær økonomi.

Kommunene spiller en sentral rolle i denne omstillingen, blant annet som tilrettelegger for økt ombruk av husholdningsavfall gjennom å skape attraktive møteplasser for ombruk og reparasjoner for innbyggere, skoler, institusjoner og virksomheter. Som oppfølging av den nasjonale strategien finansierte regjeringen i 2022 rapporten *Kommunesektorens arbeid med sirkulær økonomi* om hvordan kommuner og fylkeskommuner kan videreutvikle sitt arbeid innen sirkulær økonomi. Her blir tilrettelegging for økt ombruk løftet frem som et område hvor kommunene spiller en viktig rolle. Mange kommuner og kommunale aktører er opptatt av hvordan de kan bidra til økt ombruk, og det finnes en rekke eksempler på hvordan kommunale avfallsselskaper legger til rette for ombruk på sine gjenbruksstasjoner. Eksempelvis har Oslo kommune et dedikert ombrukstelt der

innleverte ting fra gjenbruksstasjonene omsettes, Bergensområdet interkommunale renovasjonsselskap (BIR) har en brukthall i alle miljøparkene sine, og IVAR i Stavanger åpnet i 2024 et ombrukskjøpesenter der ombrukbare varer fra gjenbruksstasjonene skal omsettes. Trondheim Renholdsverk har gjenbruksbutikken «BrukOm» og på Hamar finner du Sirkula IKS sin krets-løpspark. Flere kommuner gjennomfører for eksempel også en ombruksuke, der de har særlig fokus på å øke andelen ombruk av det som kommer inn på gjenbruksstasjonene. Samtidig ser vi også at ombruksarenaer som FINN.no, Tise og Loppo øker omsetning. Bruktundersøkelsen til FINN fra 2024 viser at flere og flere handler brukt. Det er generelt ønskelig at ombrukbare gjenstander omsettes utenfor avfallssystemet.

Departementet vurderer på denne bakgrunn at kommunene i stor grad tar ansvar for å legge til rette for ombruk på gjenbruksstasjoner og utenfor gjenbruksstasjoner. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Utleie av avfallskonteinere fra godkjente avfallsselskap

Vedtak nr. 482, 27. februar 2018

«Stortinget ber regjeringen gi kommunene anledning til selv å bestemme om de ønsker samtykke ved utleie av avfallskonteinere fra godkjente avfallsselskaper.»

Vedtaket ble gjort ved behandlingen av Meld. St. 45 (2016–2017), jf. Innst. 127 S (2017–2018) om Meld. St. 45 (2016–2017) *Avfall som ressurs – Avfallspolitikk og sirkulær økonomi*. Det følger av forurensningsloven at kommunen har plikt til å sørge for innsamling av husholdningsavfall, og at ingen må samle inn husholdningsavfall uten kommunens samtykke. Forurensningsmyndigheten kan i særlige tilfeller bestemme at kommunens samtykke ikke er nødvendig.

Komiteen viser i sin innstilling fra 2017 til at ordningen med samtykke ikke fungerer optimalt, da det er aktører som samler inn avfall fra husholdninger som ikke søker om samtykke. Departementet oppfatter at komiteen er opptatt av å forenkle ordningen, samt forbedre den. Siden 2017 har det blitt enklere for private aktører å søke om samtykke, da dette nå i større grad kan gjøres digitalt.

Departementet anser derfor at ordningen i praksis er forenklet. Departementet mener videre at det er fornuftig å opprettholde kravet om sam-

tykke, for at kommunene skal ha bedre oversikt over og kontroll på hvilke private aktører som samler inn avfall fra husholdningene, og for å eventuelt kunne stille krav som øker materialgjenvinningen av dette avfallet. Det er fortsatt behov for mer kunnskap for å vurdere ytterligere tiltak for økt materialgjenvinning av husholdningsavfallet, for å få til bedre ressursutnyttelse av avfallet og en mer sirkulær økonomi, og for å nå bindende mål om materialgjenvinning av husholdningsavfall i EUs rammedirektiv om avfall. Miljødirektoratet har i tidligere utredninger/vurderinger anbefalt at krav om samtykke opprettholdes. Direktoratet har i sin rapport fra 2023 der de vurderte virkemidler for økt forberedelse til ombruk og materialgjenvinning av grovavfall ikke anbefalt å gi kommunene mulighet til selv å velge om de ønsker slikt samtykke.

Departementet mener på denne bakgrunn at kommunene ikke bør gis anledning til å selv velge om de ønsker å kreve samtykke. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Utrede strengere krav til svartvann- og gråvannutslipp fra cruiseskip

Vedtak nr. 661, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen utrede strengere krav til svartvanns- og gråvannsutslipp fra cruiseskip.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket, er Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski, Arne Nævra og Torgeir Knag Fylkesnes om å gjennomføre Stortingets mål i klimaforliket om å kutte norske klimagassutslipp frem mot 2020, jf. Dok. 8:16 S (2017–2018) og Innst. 253 S (2017–2018),

Sjøfartsdirektoratet har utredet forslag til endring i regelverket for innføring av strengere krav til utslipp av kloakk fra skip langs kysten. En kartlegging fra Miljødirektoratet om mottakskapasiteten for kloakk og kloakkslam i havnene inngår i faggrunnlaget. Det er behov for videre utredning.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Implementere krav og reguleringer til utslipp fra cruiseskip og annen skipstrafikk i turistfjorder m.m.

Vedtak nr. 672, 3. mai 2018

«Stortinget ber regjeringen implementere krav og reguleringer til utslipp fra cruiseskip og annen skipstrafikk i turistfjorder samt andre egnede virkemidler for å sørge for innfasing av lav- og nullutslippsløsninger i skipsfarten fram mot 2030, herunder innføre krav om nullutslipp fra turistskip- og ferger i verdensarvfjordene så snart det er teknisk gjennomførbart, og senest innen 2026.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket, er Meld. St. 41 (2016–2017) *Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid*, representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski, Arne Nævra og Torgeir Knag Fylkesnes om å gjennomføre Stortingets mål i klimaforliket om å kutte norske klimagassutslipp frem mot 2020, jf. Dok. 8:16 S (2017–2018) og Innst. 253 S (2017–2018).

I 2019 ble det innført strengere utslippskrav til skip generelt i verdensarvfjordene. I 2020 utredet Sjøfartsdirektoratet muligheten for å innføre nullutslipp i verdensarvfjordene. Utredningen viste blant annet teknologiske utfordringer med å kunne oppnå nullutslipp for større turistskip innen 2026. Ved behandling av et representantforslag om å utsette nullutslippskravet i verdensarvfjordene, avviste Stortinget utsettelsen og konkluderte med anmodningsvedtak nr. 690 og vedtak nr. 691.

I oppfølgingen av anmodningsvedtakene sendte Sjøfartsdirektoratet forslag til regelverk for utslippsfrie verdensarvfjorder på høring, med høringsfrist 3. oktober 2023. Basert på høringsinnspillene oversendte Sjøfartsdirektoratet sin anbefaling til departementet 14. desember 2023. Sjøfartsdirektoratets anbefaling innebar å innføre nullutslippskrav fra 1. januar 2026, med en overgangsordning for skip over BT 10.000 frem til 2035 for å sikre videre anløp i verdensarvfjordene.

Regjeringen har besluttet å innføre krav til nullutslipp i verdensarvfjordene for skip under BT 10.000 fra 1. januar 2026, og fra 1. januar 2032 for skip over BT 10.000. Det er nødvendig med ulik innfasing siden teknologien ikke er moden for de største skipene og for å sikre verdensarvfjordene som anløpshavn også etter 2026 i tråd med anmodningsvedtak nr. 691, 25. februar 2021. Skipene kan benytte biogass for å oppfylle kravet, og

det skal stilles krav om bruk av landstrøm der dette er tilgjengelig. Det vil være et snevert unntak for beredskap, midlertidige samband, samt dispensasjonsadgang for vernede og frede skip. Inntil videre gis det unntak for fylkeskommunens rutebåt. Departementet vil arbeide med implementeringen av kravene og reguleringene.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2016–2017

Forslag til tiltak og virkemidler for overvannsproblematikk

Vedtak nr. 914, 14. juni 2017

«Stortinget ber regjeringen gjennomgå anbefalingene fra overvannsutvalget (NOU 2015: 6), og komme tilbake til Stortinget på egnet måte med forslag til tiltak og virkemidler for overvannsproblematikk, inkludert en vurdering av en egen sektorlov for vann- og avløp.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandling av Dok. 8:78 S (2016–2017), jf. Innst. 436 S (2016–2017).

Overvannsutvalget foreslo en pakke av virkemidler som må sees i sammenheng, og som til sammen vil bidra til å oppnå målene om å forebygge skade på bosetning, infrastruktur, helse og miljø. Forslag til endringer i forurensningsloven og vann- og avløpsanleggsloven ble sendt på høring i mars 2020 og er til behandling i Klima- og miljødepartementet. Kommunal- og distriktsdepartementet fremmet forslag til endringer i plan- og bygningsloven om håndtering av overvann i 2022. Forslaget ble vedtatt av Stortinget 27. juni 2022 og trådte i kraft 1. januar 2024. Forslaget til overvannsutvalget er også fulgt opp i Meld. St. 26 *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Her har regjeringen sagt at de vil vurdere fordeler og ulemper ved å innføre et eget gebyr for overvann og utrede ulike gebyrmodeller. Videre vil regjeringen sende forslag til nytt kapittel i forurensningsforskriften med krav til etablering, tømning og vedlikehold av sandfang på høring og utrede behov for endringer i forurensningsloven om ansvar for skade forårsaket av avløpsanlegg.

Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Stortingssesjon 2015–2016

Handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugl

Vedtak nr. 674, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen utarbeide en handlingsplan for å bedre situasjonen for sjøfugler. I handlingsplanen må det gjøres en vurdering av hvilke øvrige sjøfugler som bør få status som prioritert art.»

Vedtaket vart gjort ved stortingsbehandlingen av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold*, jf. Innst. 294 S (2015–2016).

Dette er et komplekst og sammensatt fagområde som involverer mange ulike sektorer. Arbeidet har tatt lang tid da det har vist seg vanskelig å få på plass et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag. Departementet mener imidlertid vi nå er i en situasjon der regjeringen kan ferdigstille en handlingsplan for sjøfugl. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forbud mot mikroplast i kroppspfleieprodukter

Vedtak nr. 681, 23. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag med sikte på å forby mikroplast i kroppspfleieprodukter.»

Stortinget gjorde vedtaket ved behandlingen av Dok. 8:44 S (2015–2016), jf. Innst. 282 S (2015–2016).

EU-kommisjonen vedtok 25. september 2023 forordning (EU) 2023/2055, som innfører en restriksjon mot tilsatt syntetiske polymere mikropartikler (mikroplast) under kjemikalierregelverket Reach. Restriksjonen innebærer et forbud mot å tilsette mikroplast med hensikt i produkter og stoffblandinger, herunder kosmetikk. Forordningen vil bli tatt inn i EØS-avtalen og gjennomføres i norsk rett. Miljødirektoratet sendte forslag til norsk gjennomføring av forordningen på høring sommeren 2023. Departementet anser med dette vedtaket som fulgt opp.

Del II
Budsjettforslag

6 Nærmere omtale av bevilgningsforslagene

Programområde 12 Klima og miljø

Programkategori 12.10 Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt samarbeid m.m.

Hovedinnhold og prioriteringer

Utgiftene under programkategori 12.10 kan føres tilbake til alle resultatområdene. Programkategorien omfatter bevilgninger til Klima- og miljødepartementet, som har ansvaret for å samordne og utvikle klima- og miljøpolitikken til regjeringen og arbeider for klima- og miljøvennlige løsninger i alle samfunnssektorer. Departementet skal være en tydelig etatsstyrer og sikre at etatene ivaretar forvaltningsoppgavene innenfor sektoren på en god måte. De ulike fagområdene er omtalt under de øvrige programkategoriene i proposisjonen.

Kategorien omfatter virksomhetene til Artsdatabanken og Meteorologisk institutt. Under programkategorien er det også budsjettmidler til arbeidet med å bedre kunnskapsgrunnlaget, som omfatter kartlegging, overvåkning, samt forskning på klima- og miljøområdet og annet arbeid knyttet til miljødata.

Deler av bevilgningen kan bli stilt til disposisjon for underliggende etater, når det er naturlig at etatene utfører oppgavene.

Kunnskapsbasert forvaltning

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for et helhetlig kunnskapsgrunnlag på klima- og miljøområdet. Kunnskapsbasert forvaltning forutsetter kontinuerlig innhenting av kunnskap og er grunnlaget for alle nasjonale råd og avgjørelser om miljø. Kunnskapen er nødvendig for å sette mål for miljøpolitikken og vurdere i hvilken grad de nasjonale miljømålene blir nådd.

Kunnskapen om tilstanden og utviklingen til klima- og miljø er grunnlaget for alle nasjonale råd og avgjørelser om klima og miljø.

Internasjonalt arbeid

Klima- og miljødepartementet deltar aktivt i en rekke internasjonale prosesser og benytter flere virkemidler for å påvirke den globale miljøtilstanden. Norges internasjonale arbeid med klima og miljø er omtalt under de ulike resultatområdene og de andre programkategoriene. Omtalen i dette kapittelet gjelder i stor grad arbeid som går på tvers av resultatområdene.

Multilateralt klima- og miljøsamarbeid

FN er en viktig aktør i det globale arbeidet med miljø- og klimaspørsmål, både som arena for forhandlinger og samarbeid mellom medlemsland, og gjennom egen virksomhet, blant annet på bistandsområdet. Norge er en vesentlig bidragsyter til FN-systemet og har fortløpende dialog med FNs aktuelle organisasjoner og programmer om integrering av klima- og miljøhensyn i deres arbeid.

Som FNs ledende organ for miljøspørsmål, er FNs miljøprogram (UNEP) en viktig partner for Norge i internasjonalt tverrgående klima- og miljøsamarbeid og spiller en sentral rolle på flere områder som er høyt prioritert fra norsk side. Dette gjelder særlig internasjonal normutvikling og kunnskapsproduksjon på miljø- og klimaområdet, samt UNEPs pådriverrolle for gjennomføring av internasjonale miljøforpliktelser gjennom bl.a. kapasitetsbygging og annen støtte til medlemsland. UNEP har også et viktig ansvar for å fremme ivaretagelse av miljødimensjonen ved FNs bærekraftsmål og innarbeiding av klima- og miljøhensyn på tvers i hele FN-systemet.

Gjennom Klima- og skoginitiativet er Norge også en sentral bidragsyter til FNs program for å redusere utslipp fra avskoging og skogferringelse

i utviklingsland (UN-REDD). Klima- og skoginitiativet har dessuten støttet multilaterale fond i Verdensbanken siden 2008, både fond som har støttet skogland med kapasitetsbygging for å bli klare for REDD+, og fond for resultatbaserte utbetalinger (*Verdensbankens Karbonfond og Biokarbonfond*). Se omtale av Klima- og skoginitiativet under programkategori 12.70.

I 2025 vil det bli viktig å følge opp rettslig bindende global plastavtale og nytt kunnskapspanel for kjemikalier, avfall og forebygge forurensning. Plastforhandlingene skal ferdigstilles i 2024, mens sluttforhandlingene om nytt panel er utsatt til 2025. For nærmere omtale av internasjonalt arbeid på forurensningsområdet, se programkategori 12.20.

For samlet omtale av FNs bærekraftsmål, se del III Omtale av sektorovergrepene klima- og miljøsaker.

Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) omfatter bevaring og bærekraftig bruk av naturmangfoldet på land og i havet og rettferdig fordeling av fordeler fra bruk av genetiske ressurser. Naturavtalen (Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold) ble vedtatt av partene til CBD i desember 2022 på konvensjonens 15. partsmøte (COP 15) i Montreal, Canada. Naturavtalens oppdrag er å handle umiddelbart for å stanse og reversere tap av naturmangfold.

Naturavtalen inneholder fire overordnede tilstandsmål for 2050 og 23 handlingsmål for 2030, med fem tilhørende vedtak om overvåking, gjennomføringsmekanismer, ressursmobilisering, kapasitetsbygging og – utvikling samt digital sekvensinformasjon. Det er forventet at partene oppdaterer sine nasjonale handlingsplaner innen COP 16 i oktober 2024, i lys av målene i naturavtalen. Regjeringen la frem Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – norsk handlingsplan for naturmangfold* høsten 2024.

Det globale miljøfondet (GEF) skal medvirke til at utviklingsland og land med overgangsekonomi kan nå målene i de globale miljøavtalene om klima, naturmangfold, forøring og miljøgifter.

Omtale av Norges hovedinnsatsområder i det internasjonale klimaarbeidet, inkludert under Parisavtalen, finnes i programkategori 12.20 og 12.70.

Miljøkriminalitet

Organisert grenseoverskridende miljøkriminalitet har store, negative konsekvenser for natur, miljø og klima. Norge bidrar til å styrke det globale arbeidet mot miljøkriminalitet gjennom FN og andre multilaterale organisasjoner.

Det finnes ingen egen, rettslig bindende overordnet internasjonal konvensjon om miljøkriminalitet, men FN-konvensjonen mot grenseoverskridende kriminalitet (UNTOC) og FN konvensjonen mot korrupsjon (UNCAC) er av særlig betydning for det internasjonale arbeidet mot miljøkriminalitet. Norge har i flere år vært en pådriver for å løfte tematikken under konvensjonsmøtene og bidra til internasjonal politikk- og rettsutvikling.

Norge gir, gjennom Klima- og skoginitiativet, tilskudd til multilaterale organisasjoner som UNODC og Interpol for å styrke deres kapasitet til å bistå lovhandhevelse i miljøkrimsaker. Klima- og skoginitiativet støtter også mange ulike sivilsamfunnsorganisasjoner med deres arbeid for å avdekke og rapportere på ulovligheter i den tropiske regnskogen.

Medvirkning i EU-samarbeidet og effektiv gjennomføring av EØS-rettsakter

EU er en pådriver innenfor internasjonalt klima- og miljøsamarbeid og fører en helhetlig og ambisiøs klima- og miljøpolitikk i egen region. En stor del av klima- og miljøpolitikken til EU blir gjennomført i norsk regelverk som følge av EØS-avtalen. Sentralt for Klima- og miljødepartementet er områder som klima, forurensning, inkludert avløp og plastforurensning, kjemikalier, produkter og avfall i den sirkulære økonomien, og grønn finans. Klima- og miljødepartementet er også avhengig av at andre departementer innlemmer og gjennomfører det regelverket de har ansvar for, for å nå sine mål om en grønn omstilling. Økt bruk av sektorovergrepene regelverk fra EU reiser utfordringer når det gjelder EØS-relevans, og nødvendiggjør bredere vurderinger hvor også konsekvenser av å ikke innlemme kommer klart frem.

Det løpende samarbeidet med EU skjer gjennom deltakelse i Kommisjonens ekspertgrupper og komiteer, og gjennom skriftlige innspill til Kommisjonens høringer. Det tas initiativ til bilaterale innspill og kontakter på ekspertnivå samt til politiske samtaler med EUs institusjoner og andre europeiske aktører der Norge har særskilte interesser. Klima- og miljødepartementet deltar i «vennegrupper» med andre land som jobber for ambisjon. Dette inkluderer REACH UP-gruppa på kjemikalieområdet, som nå også omfatter andre områder som plast, og Green Growth Group (GGG) på klimaområdet. Miljøforvaltningen har som utgangspunkt at Norge til enhver tid skal ha en nasjonal klima- eller miljøekspert i Europakommisjonen.

Norge er medlem i Det europeiske miljøbyrået (EEA) og deltar i arbeidet i komiteene og ekspertgruppene i Det europeiske kjemikaliebyrået (ECHA). Miljøbyråene er en viktig samarbeidspartner og informasjonskilde for alle som er med på å utforme, vedta, iverksette og evaluere miljøpolitikk. Gjennom EØS-avtalen er Norge medlem av flere av EU-programmene som skal bidra til å nå målene i Europas grønne giv. Norge deltar i EUs forsknings- og innovasjonsprogram Horisont Europa 2021–2027, der klima og miljø er et sentralt satsingsområde. Minst 35 pst. av totalbudsjettet til Horisont Europa skal gå til klimarelevante prosjekter. Norge deltar også i EUs romprogram 2021–2027, som inkluderer jordobservasjonssystemet Copernicus. Systemet etablerer omfattende satellittovervåkning av miljø globalt, regionalt og nasjonalt, ikke minst i havområdene og i Arktis. Gjennom norsk deltakelse i programmet for et digitalt Europa (DIGITAL) blir det lagt til rette for investering og kapasitetsbygging for digital og grønn omstilling og for bruk av innovative digitale teknologier i samfunn og næringsliv.

Norge og EU har inngått en bredt anlagt avtale om en grønn allianse. Denne åpner for styrket samarbeid om klima- og miljøomstilling i Europa og internasjonalt, og omfatter flere sektormyndigheter i Norge og på EU-siden. Klima- og miljødepartementets oppfølging av den grønne alliansen omfatter styrket kontakt med EU om temaer knyttet til natur, avskoging og grønn skipsfart.

EØS-midlene har som formål å bidra til sosial og økonomisk utjevning i Europa. Klima- og miljødepartementet ser ordningen som et viktig bidrag til gjennomføring av EUs rettsakter i mottakerlandene, i tillegg til at kulturmiljø forblir et sentralt innsatsområde. En ny programperiode under EØS-midlene er under oppstart, med grønn omstilling som en overordnet prioritet.

Nordisk samarbeid er viktig for å følge med på og påvirke utviklingen av nytt europeisk regelverk og for å bidra til fremme av klima- og miljømål i internasjonale prosesser.

For å følge opp Nordisk ministerråds Visjon 2030 om Norden som verdens mest bærekraftige og integrerte region, har det nordiske samarbeidet på klima- og miljøområdet blitt tilført vesentlig økte ressurser. Det har gitt et forsterket samarbeid mellom de nordiske landene innenfor sentrale områder som sirkulær økonomi, grønn skipsfart, plast og naturbaserte løsninger.

Klima og miljø i handels- og investeringsvernavtaler

Handels- og investeringsvernavtaler påvirker hva som blir produsert og solgt, og hvordan det gjøres, og dermed også klima- og miljøvirkningene av handel. De påvirker også hvilke tiltak vi kan bruke for å ivareta klima og miljø. I motsetning til EØS-avtalen inneholder slike avtaler ikke felles klima- og miljøregelverk. Slike avtaler må derfor utformes slik at de også legger til rette for lavere utslipp globalt og sikrer klima- og miljøhensyn. Klima- og miljødepartementet bidrar derfor til at slike avtaler får et eget kapittel om handel og bærekraftig utvikling, senker toll på klima- og miljøvennlige varer og gir rom for støtte, avgifter og reguleringer som gjør det enklere og billigere å produsere, forbruke og transportere med mindre ressurser og utslipp. Flere land legger stadig større vekt på klima- og miljømessig bærekraft i handelspolitikken. EU er blant de fremste her. EUs nye handelspolitikk får en stadig større rolle i arbeidet med bærekraftig utvikling. Det internasjonale handelssystemet blir satt under stadig sterkere press på grunn av økonomiske, politiske og sikkerhetsmessige interesser, der ringvirkningene av globaliseringen også spiller en rolle. Presset har blitt forsterket av covid-19-pandemien, Russlands angrepskrig mot Ukraina og økende geopolitiske spenninger blant annet mellom USA og Kina. Dette viser hvor utsatt globale leveransekjeder kan være i krise- og konfliktsituasjoner. Utviklingen av slike avtaler skjer nå i økende grad utenfor Verdens handelsorganisasjon (WTO). Departementet følger derfor med på og bidrar etter behov i forhandlingene mellom Norge og andre land bilateralt og gjennom den europeiske frihandelsorganisasjonen EFTA. Samtidig tar medlemsland i WTO flere nye initiativ for å styrke bidraget fra handelen til å løse klima- og miljøutfordringene. Et initiativ som Norge er med på, har blant annet handel med miljøvarer og -tjenester, sirkulær økonomi og bærekraftige leveransekjeder i fokus. Vi har og bidratt i forhandlingene mellom Costa Rica, Island, New Zealand, Norge og Sveits om avtalen om klima, handel og bærekraft (ACCTS). Forhandlingene startet i 2019 og ble avsluttet i juni i år. Avtalen skal bidra til å redusere klimagassutslipp samt tap av naturmangfold og forurensning. Den omfatter miljøvarer, miljøtjenester, fossile subsidier og miljømerking. Prosessen har vært konstruktiv og det er gjort store fremskritt gjennom forhandlingene, men Norge trenger mer tid på å vurdere om vi skal slutte opp om avtalen.

Klimautvalget 2050 omtalte i sin rapport NOU 2023: 25 også berøringspunktene mellom klima og handelspolitikken, og anbefalte at handelspolitikken utvikles for å understøtte overgangen til et lavutslippssamfunn og en sirkulær økonomi, og kom med flere konkrete forslag. Regjeringen arbeider med en stortingsmelding om handel og grønn globalisering, som blant annet skal synliggjøre hvordan virkemidler i handelspolitikken, herunder handelsavtaler, kan bidra til den grønne globale omstillingen. Departementet bidrar inn i dette arbeidet.

Klima- og miljøsamarbeid med utviklingsland

Samarbeid med økonomier i framvekst og utviklingsland er også en viktig pilar i Norges internasjonale klima- og miljøarbeid. Det største internasjonale initiativet til regjeringen innen klima og miljø er Klima- og skoginitiativet. Gjennom arbeid med fleksible mekanismer, eller kvotehandel, jobber departementet også internasjonalt for å øke ambisjonene og tempoet på utslippsreduksjoner globalt. Se nærmere omtale av disse områdene under programkategori 12.70.

Klima og miljødepartementet har egne samarbeidsavtaler med miljømyndigheter i de store fremvoksende økonomiene Kina, India og Sør-Afrika. Disse landene har stor påvirkning på klima og miljø globalt, og er sentrale i utviklingen av globale miljøavtaler. Samarbeidene handler ofte om erfaringsdeling knyttet til forvaltning, men inneholder også dialog på policy-nivå. Tematisk er samarbeidene knyttet opp til de globale klima- og miljøkonvensjonene. Finansiering av faglige samarbeid skjer i hovedsak over budsjettet til Utenriksdepartementet. Miljødirektoratet og norske miljøinstitutt er viktige partnere fra norsk side.

Kina og Norge har tett samarbeid innen klima og miljø. Miljødirektoratet har siden 2012 vært en sentral partner for å utvikle klimakvotemarkedet. Kinas nasjonale kvotemarked ble offisielt lansert i juli 2021 og er det største i verden. Andre prosjektsamarbeid styrker Kinas arbeid innen plast og marin forurensning, utslippskutt av metan, og naturrestaurering og økt biomangfold. Arbeidet støtter opp under FN's klimakonvensjon, Naturavtalen og arbeidet med en ny global avtale mot plastforurensning.

Norge gir også støtte til, og deltar med eksperter i høynivårådet China Council for International Cooperation on Environment and Development (CCICED). I 2021 ble tidligere finansminister og leder av CICERO Senter for klimaforskning, Kristin Halvorsen, utnevnt som ny nestleder i rådets styre. Rådet er opprettet og gir råd om klima og miljø og bærekraftig utvikling til den kinesiske toppledelsen.

India og Norge samarbeider også om en portefølje av klima- og miljørelaterte prosjekter. Porteføljen inkluderer flere plastprosjekter for å forhindre marin forurensning og bedre integrert havforvaltning. Andre prosjekter dreier seg om teknologioverføring og erfaringsdeling om nedfasing av de farlige klimagassene HFK (hydrofluorkarboener), bruk av mer miljøvennlig brensel i sementproduksjon og gjenvinning av bygg- og anleggsavfall.

Norge er gjennom Miljødirektoratet også i dialog med Sør-Afrika om forebygging og håndtering av plastavfall med sikte på å redusere marin forurensning.

Meteorologisk institutt (MET) er involvert i bistandsarbeid innenfor værvarsling og klimaanalyser i Afrika og Asia. MET har en femårig avtale med Norad om arbeid i Malawi, Etiopia, Mosambik, Tanzania, Bangladesh og Vietnam. Prosjektet («Institutional Support and Capacity Building for Weather and Climate Services») har fått navnet «SAREPTA». Prosjektet støtter opp under bærekraftsmålene.

MET samarbeider tett med kollegaer i de nasjonale meteorologiske instituttene i samarbeidslandene. Viktige tema i samarbeidet er lokalt vær og klima, og varsling av vær og naturfare. Avtalen med Norad støtter opp under viktige elementer i norsk utviklingspolitikk som bærekraftig utvikling, klimatilpasning og styrking av matsikkerhet. MET benytter digitale verktøy som er gratis, åpne og tilgjengelige i samarbeidet.

Værdata er også viktig i arbeidet med å varsle ekstreme værhendelser, og støtter opp under Early Warnings for All (EW4A)-initiativet fra FN. Norge og MET er en del av FN-programmet Systematic Observations Financing Facilities (SOFF) for å bedre værobservasjoner fra lavinntektsland. MET bidrar som faglige rådgivere i Bangladesh, Malawi og Etiopia.

Nærmere om budsjettforslaget

Utgifter under programkategori 12.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1400	Klima- og miljødepartementet	648 029	617 367	673 634	9,1
1410	Kunnskap om klima og miljø	1 163 382	1 220 410	1 338 666	9,7
1411	Artsdatabanken	81 841	84 862	87 709	3,4
1412	Meteorologiformål	513 442	547 378	585 002	6,9
	Sum kategori 12.10	2 406 694	2 470 017	2 685 011	8,7

Kap. 1400 Klima- og miljødepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	297 966	326 316	352 514
21	Spesielle driftsutgifter	82 838	87 156	99 693
50	Helhetlig profilering, grønne løsninger	10 987		
70	Frivillige klima- og miljøorganisasjoner samt klima- og miljøstiftelser	55 058		
71	Internasjonale organisasjoner	98 229	94 355	104 283
74	Tilskudd til AMAP, <i>kan overføres</i>	5 623	5 796	5 900
76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	97 328	103 744	111 244
	Sum kap. 1400	648 029	617 367	673 634

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås økt med 26,2 mill. kroner til 352,5 mill. kroner. Økningen for 2025 skyldes anslått lønns- og prisjustering, økt arbeidsmengde som følge av Europas grønne giv, samt forberedelser til innflytting i nytt regjeringskvartal i 2026.

Midlene på posten er rettet mot alle resultat-områdene. Foreslått bevilgning på posten skal dekke departementets egne lønns- og driftsutgifter. Utgifter til lønn utgjør to tredjedeler av bevilgningen på posten. Resterende del går til å dekke driftsutgifter som husleie, strøm, IKT-utgifter, utgifter til tjenestereiser, kurs- og konferanser og kompetanseutvikling.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Det foreslås en bevilgning på 99,7 mill. kroner i 2025. Økningen fra saldert budsjett 2024 er 12,5 mill. kroner. Endringen skyldes bl.a. at 5,7 mill. kroner er flyttet fra kap. 1400, post 76 til korrekt budsjettpost i tråd med bevilgningsreglementet. Øvrige endringer er knyttet til oppfølging av den nye loven om vern utenfor territorialfarvannet for å nå naturavtalens mål om vern/bevaring innen 2030, og økte midler til utredninger i 2025 innen forurensningsområdet.

Midlene under posten er rettet mot alle resultat-områdene. Bevilgningen på posten skal dekke utgifter til kjøp av utredninger, utvalgsarbeid og

annet kunnskapsarbeid innenfor prioriterte områder.

Rapport 2023

Bevilgningene ble brukt i tråd med formålet på postene 01 og 21. I oktober 2023 leverte Klimautvalget 2050 sin rapport, NOU 2023: 25 *Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050*. Se boks 4.5 i Klimastatus og -plan for en kort oppsummering av utvalgets hovedanbefalinger. Klima- og miljødepartementet sendte Klimautvalget 2050 sin rapport på høring med frist 28. februar 2024. Det kom inn om lag 260 høringssvar. Regjeringen arbeider med å vurdere utvalgets anbefalinger og høringssvarene.

Post 50 Helhetlig profilering, grønne løsninger

Posten og tilskuddsordningen ble avviklet i budsjettet for 2024. Det videre arbeidet med digital profilering av grønne løsninger er godt integrert i den samlede eksportsatsingen i Innovasjon

Norge, som finansieres av Nærings- og fiskeridepartementet.

Rapport 2023

Det ble utbetalt 11 mill. kroner på posten i 2023. Innovasjon Norge har i 2023 ferdigstilt arbeidet med å konsolidere flere digitale plattformer for den nasjonale merkevaren til én felles plattform: BusinessNorway.com. De tidligere plattformene The Explorer, Invinor og Norway Events ble i løpet av 2023 alle en del av Business Norway. Ifølge Innovasjon Norge er 518 grønne og bærekraftige løsninger representert på BusinessNorway.com ved utgangen av 2023. Totalt har over 45 000 unike personer besøkt BusinessNorway.com i 2023.

Post 70 Frivillige klima- og miljøorganisasjoner samt klima- og miljøstiftelser

Posten ble fra 2024 flyttet til kap. 1420 Miljødirektoratet, post 86.

Rapport 2023

Tabell 6.1 Tilskudd til organisasjoner i 2023

Organisasjon/stiftelse	(i 1 000 kroner)
Tilskudd 2023	
<i>Klima- og miljøorganisasjoner</i>	
Den Norske Turistforening	6 637
Forbundet Kysten	4 757
Fortidsminneforeningen	4 656
Framtiden i våre hender	4 826
Norges Jeger- og Fiskerforbund	4 656
Norges Naturvernforbund	7 483
Besteforeldrenes Klimaaksjon	2 100
<i>Barne- og ungdomsorganisasjoner</i>	
Natur og Ungdom	3 691
Miljøagentene	3 589
<i>Paraplyorganisasjoner</i>	
Sabima	1 432
Kulturvernforbundet	1 432
Regnskogfondet	1 432
Norsk Fyrhistorisk Forening	1 432
<i>Klima- og miljøstiftelser</i>	
Miljøstiftelsen Bellona	1 781
Norsk Kulturarv	978
WWF Norge	2 622
Zero	1 163
Norsk klimastiftelse	389
Sum	55 058

Post 71 Internasjonale organisasjoner

Midlene under posten er rettet mot alle resultat-områdene. Foreslått bevilgning for 2025 er 104,3 mill. kroner, en økning på 9,9 mill. kroner i forhold til 2024. Økningen skyldes i all hovedsak endring i valutakurs.

Mål

Målsettingen for bevilgningen er å bidra til å finansiere drift av organisasjoner, avtaler, konvensjoner og sekretariat som utfører viktig miljøarbeid av verdi for Norge. Bevilgningen skal dekke

obligatoriske bidrag til internasjonale organisasjoner, avtaler, konvensjoner og sekretariat der Norge er aktiv deltaker. Dette er en direkte følge av at Norge har ratifisert avtaler med budsjettbindinger, eller regjeringen har vedtatt medlemskap. I tillegg gis det bidrag til FNs miljøprogram (UNEP). Ordningen er ikke åpen for søknad.

Disse internasjonale organisasjonene, avtalene, konvensjonene og sekretariatene får bidrag:

- International Council of Monuments and Sites (ICOMOS)
- International Centre for the study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM)

- FNs miljøprogram (UNEP)
- International Union for Conservation of Nature (IUCN)
- RAMSAR convention on wetlands
- Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES)
- Bonn konvensjonen, Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS)
- Bonn konvensjonen, Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds (AEWA)
- Bonn konvensjonen, Agreement on the Conservation of Albatrosses and Petrels (ACAP)
- Bonn konvensjonen, Agreement on the Conservation of Populations of European Bats (EUROBATS)
- North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO)
- Convention on Biological Diversity (CBD),
- Cartagena Protocol on Biosafety, protokoll genmodifiserte organismer
- Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing, tilgang til genressurser
- Bern convention, vern av ville europeiske planter og dyr
- Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer
- Montreal Protocol, stoff som reduserer ozonlaget
- FNs klimapanel (IPCC)
- FNs klimakonvensjon (UNFCCC)
- European Environment Agency (EEA)
- European Chemicals Agency (ECHA)
- OSPAR Convention (Oslo-Paris konvensjonen)
- Konvensjonen om grenseoverskridende langt-transportert luftforurensning (CLRTAP)
- European Monitoring and Evaluation Programme (EMEP)
- Basel-konvensjonen om kontroll med grenseoverskridende transport av farlig avfall
- Stockholm-konvensjonen om regulering av persistente organiske forbindelser
- Rotterdam-konvensjonen om notifikasjon og forhåndssamtykke ved eksport av kjemikalier
- Minamata-konvensjonen om kvikksølv
- Globalt rammeverk om kjemikalier og avfall (GFC)
- Århus-konvensjonen, tilgang til miljøinformasjon, allmenn deltagelse i beslutningsprosesser, tilgang til rettsmidler på miljøområdet
- Espoo-konvensjonen, grenseoverskridende miljøkonsekvensutredninger
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

- FN-panel for kjemikalier, avfall og forebygge forurensning

Oppfølging og kontroll

Kontroll og oppfølging av organisasjoner, avtaler, konvensjoner og sekretariater skjer ved generell formaliakontroll av reviderte regnskaper og årsrapporter, deltakelse i partsmøte, generalforsamlinger, årsmøte og lignende.

Rapport 2023

Det ble utbetalt 98,2 mill. kroner i 2023. Midlene ble utbetalt i tråd med de øremerkede tildelingene i Prop. 1 S (2022–2023) korrigerert for endret valutakurs og endringer i kontingenter.

Post 74 Tilskudd til AMAP, kan overføres

Tilskuddet på 5,9 mill. kroner er rettet mot resultatområdet Polarområdene.

Mål

Målet med bevilgningen er å sikre kunnskap om miljøsituasjonen i Arktis gjennom programmet for arktisk miljøovervåking, Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP). AMAP er en arbeidsgruppe under Arktisk råd som har som formål å kartlegge nivåer og trender for forurensning og klimaendringer i Arktis, og hvilken påvirkning disse har på arktiske økosystemer og samfunn. Arbeidet omfatter overvåking, vurderinger og sammenstilling av informasjon om miljøtilstand og klimaendringer i Arktis. AMAPs sekretariat er samlokalisert med Arktisk råds sekretariat i Tromsø. Norge som vertsland for AMAP-sekretariatet har påtatt seg en internasjonal forpliktelse for å sørge for driften av sekretariatet. Stiftelsen Sekretariatet til det internasjonale miljøovervåkings- og vurderingsprogrammet AMAP er opprettet av Klima- og miljødepartementet for dette formålet.

Oppfølging og kontroll

Klima- og miljødepartementet oppnevner styret i AMAP-stiftelsen og mottar årsrapporter og reviderte regnskaper.

Rapport 2023

Arbeidet i Arktisk råd i 2023 har vært sterkt påvirket av den geopolitiske situasjonen, også etter at

Norge overtok lederskapet for Arktisk råd fra Russland i mai 2023. Det har derfor ikke vært avholdt ordinære møter i rådet eller rådets arbeidsgrupper 2023, og flere prosjekter og aktiviteter har vært satt på pause. Til tross for disse begrensningene har AMAP-sekretariatet lagt ned en betydelig arbeidsinnsats i oppfølgingen av prosjekter og rapporter i 2023. Dette vil tentativt resultere i fem leveranser fra AMAP i løpet av den norske lederskapsperioden. I 2023 har arbeidet omfattet oppfølging av AMAPs vitenskapelige utredningsrapporter, oppdatering av arktiske miljøovervåkingsprogram og innspill til internasjonale miljøkonvensjoner og FNs klimapanel.

Post 76 Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, kan overføres

Forslag til bevilgning er 111,2 mill. kroner, en økning på 7,5 mill. kroner. Posten er prisjustert. Til posten er det flyttet 8,3 mill. kroner fra kap. 1420, post 85 avsatt til Norsk villreinsenters rolle som kompetansesenter for fagsaker og rådgivning til bl.a. myndigheter. I tillegg er posten økt med 3 mill. kroner til styrking av senterets rolle i disse sakene, et ledd i oppfølgingen av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein* («Villreinmeldingen»). Grunntilskuddet til besøkssenterdelen av Norsk villreinsenter budsjetteres på kap. 1420, post 85. Øvrige endringer på posten er flytting av midler til korrekt budsjettpost i samsvar med bevilgningsreglementet.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til nasjonale og internasjonale tiltak slik at Norge oppfyller våre nasjonale mål og de internasjonale forpliktelsene. Tiltakene skal også styrke arbeidet med miljøspørsmål som er viktige for Norge, slik at vi får gjennomslag for norske miljøpolitiske prioriteringer internasjonalt. Tilskuddsordningen er også rettet mot nasjonale tiltak som skal bidra til måloppnåelse innenfor alle resultatområdene og til tverrgående tiltak som bidrar til å nå flere klima- og miljømål og fremmer grønn omstilling.

Kriterier for måloppnåelse

Tiltakene er prioritert med utgangspunkt i nasjonale mål og prioriteringer innenfor alle resultatområdene og tverrgående områder. Midlene på posten blir gitt til øremerkede tiltak.

Oppfølging og kontroll

Årsrapporter og reviderte regnskap fra gjennomførte prosjekter danner grunnlaget for generell kontroll.

Tiltak på tvers av resultatområdene

I 2025 foreslås det å gi tilskudd til:

- One Planet (UNEP) (0,5 mill. kroner)
- Eydeklyngen (1 mill. kroner)
- NHO – til nasjonalt program for leverandørutvikling for klimasmarte offentlige anskaffelser (0,25 mill. kroner)
- GRID-Arendal (6,645 mill. kroner)

Rapport 2023

GRID-Arendal mottok i 2023 4,5 mill. kroner i kjerne støtte. GRID-Arendal har som hovedformål å styrke formidling og bruk av miljødata gjennom utvikling av innovative, forskningsbaserte informasjonsprodukter samt kapasitetsbygging. GRID-Arendal har en egen samarbeidsavtale med UNEP og støtter opp under deres arbeid for å fremme miljødimensjonen av bærekraftsmålene.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) mottok støtte på 0,4 mill. kroner i 2023. Midlene ble benyttet til å støtte OECDs arbeid med å spore økonomiske instrumenter og finansiering for biodiversitet (eng: *Tracking Economic Instruments and Finance for Biodiversity*). Dette arbeidet er del av arbeidsprogrammet til OECDs miljøkomité (EPOC) for 2023 – 2024.

Naturmangfold og friluftsliv

I 2025 foreslås det tilskudd til:

- Sekretariat for etter- og videreutdanning i samsfunnsplanlegging (SEVS) (0,3 mill. kroner)
- Foreningen Norges nasjonalparkkommuner (1,1 mill. kroner)
- Driftsstøtte til Nordhordland Biosfæreområde (0,5 mill. kroner)
- Norsk villreinsenters rolle som kompetansesenter for fagsaker og rådgivning til bl.a. myndigheter (11,3 mill. kroner).

Rapport 2023

Det ble utbetalt tilskudd på 1 mill. kroner til foreningen Norges nasjonalparkkommuner. Tilskuddet blir brukt til drift av foreningen som

består av medlemskommuner som har status som nasjonalparkkommune.

Det ble tildelt 0,5 mill. kroner i driftsstøtte til Nordhordland Biosfæreområde og 0,3 mill. kroner til Sekretariat for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS). I 2023 var det under denne ordningen avsatt 2,2 mill. kroner i tilskudd til deltakelse i ekspertgrupper under Naturpanelet/IPBES. Det kom inn totalt 14 søknader på til sammen 3,1 mill. kroner, og disponibelt budsjett ble delt på de ulike søknadene.

Kulturmiljø

I 2025 blir det innenfor kulturmiljøområdet foreslått å gi tilskudd til:

- Verdensarv/Unesco-World Heritage Leadership Programme (4,3 mill. kroner)
- Foreningen fredet (0,2 mill. kroner)
- Bygg og bevar (5,0 mill. kroner). Bevilgningen er foreslått økt med 1 mill. kroner.
- Arbeid med brearkeologisk sikringsarbeid i Innlandet (0,5 mill. kroner)
- Kulturminnedagen (0,7 mill. kroner)
- Etter- og videreutdanning (1,6 mill. kroner)
- Fortidsminneforeningen (5,4 mill. kroner)
- Overføring av staten sine eiendommer på Røros (6,2 mill. kroner)
- Norges Verdensarv (1,1 mill. kroner)
- Norges metall søkerforening (0,3 mill. kroner)
- Investeringstilskudd verdensarvsenter (5 mill. kroner). Midlene er investeringstilskudd med formål å bidra til utviklingstiltak for verdensarvsenter. Tilskuddsordningen rettes inn mot utvikling av og tilrettelegging for etablering av verdensarvsentre, og kan i enkelte tilfeller også gis som mindre, særskilt avgrensede tilskudd til større byggeprosjekter. Det vil bli lagt vekt på at tilskuddet, der forholdene ligger til rette for det, blir sett i sammenheng med andre relevante statlige tilskuddsordninger. Verdensarvsenter skal som hovedregel etableres med samlokalisering av eksisterende relevante institusjoner. I tråd med gjeldende prioriteringsplan for verdensarvsenter ved de norske verdensarvområdene vil tilskuddet for 2025 øremerkes utvikling av verdensarvsenteret for Rjukan-Notodden industriarv. Det tas sikte på tilpasning av lokaler for best mulig oppfyllelse av verdensarvsenterfunksjonen, blant annet innplassering av utstillingen *Vår verdensarv*.

Bevilgningen til Statens fredete hytter på Svalbard er fra 2025 flyttet til kap 1400, post 21.

Rapport 2023

Det er i 2023 gitt støtte til:

- Verdensarv/Unesco-World Heritage Leadership Programme. Som del av Norges internasjonale engasjement under verdensarvkonvensjonen er det etablerte samarbeidet mellom Klima- og miljødepartementet og Unescos rådgivende organ IUCN og ICCROM videreført. Arbeidet er organisert som et programsamarbeid for perioden 2023-2028 (Fase II) og bygger videre på det arbeidet som er gjort for å styrke kapasitetsbygging innenfor den internasjonale verdensarvforvaltningen.
- Foreningen fredet. Foreningen Fredet er en landsdekkende interesseorganisasjon for private eiere av hus og eiendom fredet etter kulturminneloven.
- Bygg og bevar. Bygg og bevar er et samarbeidsprogram mellom Klima- og miljødepartementet og NHO Byggenæringen. I tillegg til å formidle kunnskap om fredete og verneverdige bygninger, skal Bygg og bevar koble kulturmiljøforvaltningen og byggenæringen tettere sammen, og styrke kompetansen i byggenæringen om rehabilitering og istandsetting framfor å bygge nytt.
- Arbeid med brearkeologisk sikringsarbeid i Innlandet. Den globale oppvarmingen medfører at isen i høyfjellsområdene smelter. Formålet med denne bevilgningen er å trygge de kulturhistoriske verdiene som kan gå tapt ved at funn som kommer frem ved slik smelting blir utsatt for nedbryting. Fra 2011 har et brearkeologisk sikringsarbeid blitt ledet av Kulturavdelingen i Innlandet fylkeskommune.
- Kulturminnedagen. Norges Kulturvernforbund er en paraplyorganisasjon for frivillige organisasjoner som jobber for å bedre vilkårene for det frivillige kulturvernet. Norges Kulturvernforbund har koordineringsansvaret for den årlige markeringen av kulturminnedagen, og tilskuddet går til dette formålet.
- Etter- og videreutdanning (NTNU). Tilskuddet medvirker til å sikre tilgang på kvalifiserte håndverkere som kan bidra i å sette i stand den fredete bygningsmassen.
- Fortidsminneforeningen. Fortidsminneforeningen er den eldste kulturvernorganisasjonen i landet, stiftet i 1844, og har som mål å sikre verneverdig kulturmiljø. Foreningen er en stor eiendomsforvalter. Foreningen eier eiendommer rundt omkring i landet, blant annet åtte stavkirker, Steinvikholm festning, to middelalderloft, to gårder på Røros og lystgården Vøien-

volden i Oslo. De fleste av eiendommene er åpne for publikum, og foreningen driver en form for museumsvirksomhet.

- Statens eiendommer på Røros. Forvaltningen av statens eiendommer, som ble kjøpt i 1980 etter kopperverket på Røros, ble fra 2018 overført til Statsbygg. Dette skal sikre at byggverkene blir forvaltet i samsvar med gitte krav, at staten etterlever forpliktelsene etter verdensarvkonvensjonen, og at videre bruk og bevaring av eiendommene er i tråd med fredningsformålet. Bygningsvernsenteret ved Rørosmuseet i Museene i Sør-Trøndelag as (MiST) skal utføre antikvarisk istandsetting og vedlikehold på eiendommene som ledd i forskningen, dokumentasjonen og formidlingen av virksomheten ved bergverket som museet driver. Tilskuddet dekker de årlige forvaltningskostnadene.
- Norges Verdensarv. Norges Verdensarv er en medlemsorganisasjon for alle som jobber med eller har interesse for de norske verdensarvområdene, og består av et nettverk av verdensarvområdene, bl.a. kommuner, fylkeskommuner, institusjoner og organisasjoner.
- Norges metall søkerforening. Som en oppfølging av ambisjonen til regjeringen om støtte til landsdekkende frivillige kulturvernorganisasjoner.
- Rassikring Øvre Stortvart. Prosjektering og tiltak for sikring av gruveinngangene under de fredete byggene på Øvre Stortvart.
- Kartlegging av fredete hytter på Svalbard. Midlene går til kartlegging og tilstandsvurdering av statens fredete hytter på Svalbard.

Forurensning

I 2025 blir det foreslått å gi tilskudd til:

- Matvett AS til arbeidet med reduksjon av matsvinn og for medvirkningen deres til oppfølgingen av avfallsstrategien (0,8 mill. kroner)
- Norsk institutt for luftforskning (NILU) (5,0 mill. kroner) til arbeidet for temasentre under det europeiske miljøbyrået (EEA), modelleringsnettverket FAIRMODE og EU-kommisjonens Joint Research Centre (JRC).
- Meteorologisk institutt til internasjonale oppgaver under EMEP (0,35 mill. kroner)
- Sekretariat for *Conservation of Arctic Flora and Fauna* (CAFF) (0,27 mill. kroner)
- Sekretariat for Protection of Arctic Marine Environment (PAME) (0,33 mill. kroner)
- Sekretariat for avtalen om vern av isbjørn (0,3 mill. kroner)

- Tilskudd til European Forum of Judges for the Environment (0,4 mill. kroner)
- Støtte til det internasjonale kjemikaliearbeidet (2 mill. kroner)
- Tilskudd til internasjonale og nasjonale organisasjoner som arbeider med marin forsøpling globalt (8 mill. kroner)
- NILU og NIVAs arbeid under konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning (NILU 0,37 mill. kroner og NIVA 2,5 mill. kroner)
- Oppfølging av arbeidet med sirkulær økonomi (7,2 mill. kroner), som fordeler seg slik: 2 mill. kroner til oppfølging av matsvinnutvalgets anbefalinger, 3,2 mill. kroner til Matvett AS for å styrke arbeidet mot matsvinn, og 2 mill. kroner til LOOP for å bidra med viktig arbeid for å øke utsortering av avfallsfraksjoner.

Rapport 2023

Det er gitt støtte til Matvett AS for arbeid med å kartlegge og redusere matsvinn som en oppfølging av avfallsstrategien, og betalt kontingent til NHO for at Klima- og miljødepartementet skal bidra til leverandørutviklingsprogrammet.

Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF) og Protection of Arctic Marine Environment (PAME) er Arktisk råds arbeidsgrupper for bevaring av arktisk naturmangfold og arktisk havmiljø. Klima- og miljødepartementet har gjeve støtte til Noregs andel av kostnadene til drifta av dei internasjonale sekretariata for CAFF og PAME på Island og til sekretariatet for avtalen om vern av isbjørn.

Departementet har også gitt støtte til det Europeiske forum av dommere for miljø.

Det er gitt støtte til flere institutters arbeid under konvensjonen om grenseoverskridende langtransportert luftforurensning og Det europeiske samarbeidsprogrammet for overvåking og måling av luftforurensning (EMEP). Meteorologisk institutt fikk støtte til arbeidet som internasjonalt meteorologisenter, og NIVA og NILU fikk støtte til det internasjonale og nasjonale arbeidet sitt med effekter av luftforurensning.

NILU fikk i tillegg støtte til deler av kostnadene de har ved arbeidet i temasentre under det europeiske miljøbyrået (EEA) og annet europeisk arbeid med luftkvalitet og luftforurensning.

Midlene til internasjonale tiltak på kjemikalieområdet ble i 2023 utbetalt til de internasjonale kjemikaliekonvensjonene og til forhandlingene om nytt globalt kunnskapspanel for kjemikalier, avfall og å forebygge forurensning.

Det er gitt støtte til det globale arbeidet mot marin forsøpling, blant annet et tilskudd til GRID-Arendal.

Det er også gitt støtte til å følge opp strategien for sirkulær økonomi, blant annet med støtte til Miljømerking, LOOP, Eyde-klyngen, Norske Kommuners Sentralforbund og Hovedorganisasjonen Virke.

Klima

Nasjonalt

I 2025 blir det foreslått å gi tilskudd til:

- reisestøtte i forbindelse med internasjonale klima- og miljømøter (0,6 mill. kroner)
- arbeid i forbindelse med Klimapanelets sjuende hovedsyklus (IPCC, 5,7 mill. kroner) (Kan benyttes både nasjonalt og internasjonalt).
- ForUM for Utvikling og Miljø (0,6 mill. kroner)
- Tilskudd til NHO – Grønt Landtransportprogram (1,6 mill. kroner)
- Klimapartnerskap bygg – NHO (1,0 mill. kroner)

Rapport 2023

ForUM ble tildelt 0,55 mill. kroner i driftsstøtte i 2023. ForUM lager koordinerte innspill fra norsk sivilsamfunn til regjeringen og Stortinget. De er bindeledd mellom sivilsamfunn og norske myndigheter i flere internasjonale prosesser. I 2023 kom de blant annet med innspill til oppfølging av naturavtalen fra desember 2022 og klimaforhandlingene høsten 2023, samt forberedelser til FNs miljøforsamling februar 2024.

Det ble gitt tilskudd til drift av Grønt landtransportprogram (GLP) i 2023 på 1,5 mill. kroner. Midlene gikk blant annet til pilotprosjekter innen forsering av produksjon, distribusjon og bruk av biogass til veitransport og anlegg, fossilfrie ekspressbuser, intermodal transport av kjølevare (fisk), rask utbygging av fyllestasjoner for biogass i vest og nord og utbygging av offentlig tilgjengelig ladeinfrastruktur for tunge kjøretøy. GLP lanserte en veileder for grønne innkjøp og flere analyser. I 2024 planlegger GLP å fortsette arbeidet med kunnskapsgrunnlag og pilotprosjekter.

Det ble videre gitt tilskudd på 0,5 mill. kroner i reisestøtte til ulike norske ideelle organisasjoner

for å kunne delta i internasjonale klima- og miljømøter.

Klimapanelet har gått fra sjette til sjuende hovedsyklus, med ny ledelse fra juli 2023. Norge opprettholder medlemsskapet i byrået til FNs klimapanel. I 2023 støttet Norge sluttarbeidet med synteserapporten til FNs klimapanelens sjette hovedsyklus og ga tilskudd til oppstarten av den sjuende hovedsyklus.

Internasjonalt

I 2025 blir det foreslått å gi tilskudd til:

- Koalisjonen for klima og ren luft (CCAC) (8 mill. kroner) sitt fond under FNs miljøprogram UNEP. CCAC arbeider med å redusere utslipp med klimaeffekt på kort sikt, som også fører til luftforurensning.
- Internasjonalt klimaarbeid som støtter utvikling av forpliktende samarbeid under Parisavtalen (5,0 mill. kroner) (støtte til konferanser, møter, seminarer, tilskudd til internasjonale organisasjoner osv.)
- Klimasekretariatets arbeid med å støtte gjennomføring og utvikling av Parisavtalen (10,0 mill. kroner)

Rapport 2023

Klima og miljødepartementet ga i 2023 støtte på 8 mill. kroner til Koalisjonen for klima og ren luft (CCAC) sitt arbeid med å redusere utslipp av de kortlevde klimaforurenserne metan, svart karbon, hydrofluorkarboner og bakkenært ozon. Koalisjonen jobber for å skape politisk momentum, fremme kunnskapsutvikling og gi kapasitetsbygging på myndighetsnivå. I 2023 fortsatte CCAC arbeid med å være sekretariat for det globale initiativet Global Methane Pledge og lanserte også en satsning på ren luft, Clean Air Flagship.

Det ble gitt støtte til internasjonale prosesser for å styrke internasjonalt klimasamarbeid, inkludert frivillige bidrag på til sammen 13 mill. kroner til FNs klimasekretariat for å gjennomføre og utvikle Parisavtalen. Det ble også gitt støtte til prosesser for å styrke det internasjonale samarbeidet, bl.a. klimaarbeid under OECD, arbeid for å understøtte viktige innspill om klimafinansiering i forhandlingene samt utvikling av samarbeid under artikkel 6 under Parisavtalen.

Inntekter under programkategori 12.10 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
4400	Klima- og miljødepartementet	36 302	39 749	37 405	-5,9
	Sum kategori 12.10	36 302	39 749	37 405	-5,9

Post 03 Refusjon fra Utenriksdepartementet

Det er budsjettert med 37,4 mill. kroner i refusjon fra Utenriksdepartementet. Nedgangen fra 2024 skyldes valutakursendringer. Refusjonen gjelder utgifter til medlemskap i Den Internasjonale Naturvernunionen (IUCN), konvensjonen om

internasjonal handel med truede arter (CITES), FNs klimasekretariat (IPCC), FNs rammekonvensjon om klimaendringer (UNFCCC), protokoll om stoffer som reduserer ozonlaget og HFK-gasser (Montrealprotokollen), og FNs Miljøprogram (UNEP), som alle er utgiftsført over kap. 1400, post 71 Internasjonale organisasjoner.

Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Miljødata	408 029	445 396	517 321
23	MAREANO, <i>kan overføres</i>	64 401	68 037	70 622
50	Grunnbevilgninger til miljøinstituttene under Norges forskningsråd	232 407	242 217	
51	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	400 585	408 877	
53	Internasjonalt samarbeid om klima- og miljøkunnskap	7 693		
70	Nasjonale oppgaver ved miljøinstituttene	44 545	55 883	58 007
71	Grunnbevilgning til miljøinstituttene under Norges forskningsråd			248 021
72	Tilskudd til NORCE- Senter for biosikkerhet	5 722		
73	Norges forskningsråd, <i>kan overføres</i>			444 695
	Sum kap. 1410	1 163 382	1 220 410	1 338 666

Kap. 1410 Kunnskap om klima og miljø er midler til å utvikle et helhetlig kunnskapsgrunnlag på tvers av alle resultatområdene. Dette omfatter blant annet miljødata, grunnbevilgninger til miljøinstituttene, forskning finansiert gjennom Norges forskningsråd og andre tilskudd til miljøinstituttene. Arbeidet skal understøtte en kunnskapsbasert klima- og miljøpolitikk og dekke kunnskapsbehov omtalt i Klima- og miljødepartementets kunnskapsstrategi.

Midler over kap. 1410 bidrar til Klima- og miljødepartementets oppfølging av Meld. St. 5 (2022–2023) *Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032*, spesielt innenfor den tematiske prioriteringen Klima, miljø og energi, i tillegg til prioriteringene Hav og kyst, Helse, Muliggjørende og industrielle teknologier og Tillit og fellesskap. For mer informasjon om rapporteringen på Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032, se Prop. 1 S (2024–2025) Kunnskapsdepartementet.

Post 21 Miljødata

Det er foreslått en samlet bevilgning på 517,3 mill. kroner for 2025, som er en økning på 71,9 mill. kroner fra saldert budsjett 2024. Posten er prisjustert med 16,9 mill. kroner. Det er foreslått en økning på 50 mill. kroner til innsamling av naturdata for naturregnskap, og 10 mill. kroner til arbeidet med omforent kunnskapsgrunnlag om tamrein. Videre er 5 mill. kroner flyttet fra kap. 1420, post 73 for å finansiere et midlertidig forskningsprosjekt med kommuner i Nord-Gudbrandsdalen for å skaffe forvaltningen mer kunnskap om jervens rolle som tapsårsak på sau og lam og effektive tapsreducerende tiltak. Det er også flyttet 10 mill. kroner fra Miljødirektoratets kap. 1420, post 01 for å styrke direktoratets egen kapasitet på arbeidet med geoinfrastruktur, fjernmåling, overvåking og miljødata.

Midlene på posten er rettet mot alle de seks resultatområdene naturmangfold, kulturminner og kulturmiljø, friluftsliv, forurensning, klima og polarområdene.

Regjeringens satsing på naturdata for naturregnskap skal bidra til at vi har nok naturdata til å lage gode og presise naturregnskap og en effektiv gjennomføring av tiltakene som blir presentert i den nye handlingsplanen for naturmangfold.

Miljødata er en sentral del av kunnskapsgrunnlaget for klima- og miljøpolitikken. Posten dekker datainnhenting gjennom kartlegging og overvåking fra ulike kilder, utvikling og drift av statistikk, håndtering, analyse og formidling av miljødata, samt datainfrastruktur.

Midlene fordeles på kunnskapsarbeidet i de underliggende etatene Miljødirektoratet, Riksantikvaren, Artsdatabanken, Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet og Norsk Polarinstittutt. Miljødirektoratet er nasjonalt samordningsorgan for miljødata, og kartlegger og overvåker miljøtilstand og -utvikling i samarbeid med andre etater og kunnskapsmiljø. Norsk Polarinstittutt koordinerer overvåking i polare områder, og Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet koordinerer overvåking knyttet til radioaktivitet. Riksantikvaren koordinerer overvåkingen av kulturmiljø. Artsdatabanken drifter kartportalen for økologisk grunnkart.

Midlene vil i 2025 blant annet gå til Miljødirektoratets videre arbeid med økologisk grunnkart, utvikle og etablere naturregnskap, videreutvikle standardisert og anerkjent kartleggingsmetodikk til bruk i konsekvensutredninger, og utvikle heldekkende kart for Norge med naturinformasjon til nytte i arealplanprosesser. Midlene vil også gå til

nødvendig utvikling av digitale løsninger og overvåkingsmetoder, eksempelvis fjernmåling og modellering.

Offisiell statistikk for å vurdere tilstand og utvikling over tid er en del av kunnskapsgrunnlaget. Posten dekker blant annet arbeidet med å utvikle statistikk for sirkulær økonomi, avfall og plast og annen miljøstatistikk under nasjonalt statistikkprogram og knyttet til internasjonale rapporteringsforpliktelser. I tillegg dekkes også indikatorutvikling knyttet til klima og miljø.

Rapport 2023

Midlene på posten ble i 2023 brukt til miljøkartlegging av natur og flere langsiktige overvåkingsprogrammer.

Overvåkingsprogrammene dekker ulike miljøtema som naturmangfold, klima, forurensning og kulturmiljø. Miljødirektoratet koordinerer overvåkingen og resultatene blir rapportert til departementet. Midler fra posten har også gått til å utvikle og drifte tekniske verktøy. Det er tatt i bruk ny teknologi som bildegjenkjenning, DNA-strekkoding, fjernmåling og modellering. I 2023 ble naturtyper på land som er rødlistet eller har sentrale oppgaver i et økosystem, og artene i disse naturtypene, kartlagt. Det ble kartlagt 1 830 kvadratkilometer på oppdrag fra Miljødirektoratet, og om lag 500 kvadratkilometer på oppdrag fra andre, f.eks. i forbindelse med konsekvensutredninger. Områder som er utsatt for utbyggingspress, ble prioritert. Statsforvalteren medvirket i å velge ut områder, varsle og følge opp grunneiere og kvalitetssikre data fra oppdrag om kartlegging. Resultatene fra kartleggingene på land er publisert på kart og utgjør et viktig kunnskapsgrunnlag i arealplanprosesser.

Miljødata fra denne overvåkingen er grunnlag for indikatorsystemet for fastsetting av økologisk tilstand, for Naturindeks i Norge og for å vise måloppnåelse på det nasjonale målet om at økosystemene skal ha god tilstand og leverer økosystemtjenester.

I 2023 har midlene blitt benyttet til å opparbeide betydelig ny kunnskap som har mye å si for forvaltningen av norsk natur. På bakgrunn av overvåkingen i 2023 er det eksempelvis kartlagt:

- At trekkfuglene kommer i gjennomsnitt 3,5 dager tidligere enn før.
- 20 000 insektarter.
- Ekstremvær påvirker vassdragene våre.
- Rekordhøy økning av metangasser på Svalbard.
- Norskehavet er varmere og surere enn før.

- Det er like mye mikroplast fra bildekk på havbunnen i Oslofjorden som i jordprøver ved høytrafikkerte veger.
- Mengden av enkelte miljøgifter har gått vesentlig ned de siste 40 årene som følge av forbud.

På kulturmiljøfeltet har miljøovervåkingsprogrammene gitt kunnskap om tilstand og miljøpåvirkning på kulturmiljøet. Forvaltningen har fått mer kunnskap om kulturmiljøets tålegrenser. Riksantikvaren gjennomførte i 2023 en evaluering av miljøovervåkingsprogrammene som viste at programmene i hovedsak svarer på forvaltningens behov. Programmene videreføres med mindre endringer.

Post 23 MAREANO, kan overføres

Midlene under posten dekker de fleste resultatområdene.

Det er foreslått en bevilgning på posten på 70,6 mill. kroner for 2025.

Posten dekker Klima- og miljødepartementets del av utgiftene til Mareano-programmet. Mareano-programmet kartlegger havbunnen i norske havområder gjennom systematisk innsamling av data om dybde og om geologi, landskap, naturmangfold og forurensning på havbunnen. Formålet med kartleggingen er å medvirke til en kunnskapsbasert forvaltning av de havbaserte næringene og de marine økosystemene. Mareano-programmet setter enn ny standard for kunnskap om havbunnen og har vekket internasjonal oppmerksomhet.

Rapport 2023

Fra starten i 2005 og til og med 2023 har Mareano-programmet dybdemålt totalt cirka 300 000 km², og det blir i tillegg benyttet dybde data fra andre aktører. Dybdemålingene danner grunnlaget for detaljrike dybdekart over sjøbunnen og videre planlegging og kartlegging av geologisk, biologisk og kjemisk miljøtilstand på sjøbunnen. Totalt 278 000 km² sjøbunn er kartlagt i felt med hensyn til geologi, biologi og kjemi. De høyoppløselige dybdekartene er et viktig datagrunnlag for å modellere utbredelse av naturtyper og biotoper og for å identifisere sannsynlige forekomster av korallrev på havbunnen. I 2023 ble det gjennomført dybdekartlegging av til sammen 7 652 km² havbunn. Det ble kartlagt i Barentshavet (Spitsbergenbanken og Hopendjupet) og i Nordsjøen ved vindparkområdet Sørlege Nordsjø II. I tillegg har Mareano fått tilgang til data samlet inn gjen-

nom grunnundersøkelser i Sørlege Nordsjø II. Det er gjennomført kartlegging og undersøkelser av geologiske, biologiske og kjemiske bunnforhold i til sammen 2133 km² havbunn i Nordsjøen øst for Utsira Nord og i SVO Norskerenna i Skagerrak.

Post 50 Grunnbevilgninger til miljøinstituttene under Norges forskningsråd

Posten er fra og med 2025 lagt ned og midlene er flyttet til kap. 1410, ny post 71, som følge av innføring av ny budsjettmodell for Norges forskningsråd.

Rapport 2023

Norges forskningsråd, som forvalter av ordningen, utbetalte 229 mill. kroner i grunnbevilgning til miljøinstituttene i 2023. Det er åtte miljøinstitutter som er inkludert i ordningen. Formålet med grunnbevilgningen er å sikre at forskningsinstitutter kan tilby næringsliv, offentlig sektor og samfunnsniv relevant kompetanse og forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet. Grunnbevilgningen skal brukes til langsiktig kunnskaps- og kompetanseoppbygging som er relevant for dagens og framtidens brukere. Midlene tildeles i tråd med Retningslinjer for statlig grunnbevilgning til forskningsinstitutter og forskningskonsern. Forskningsrådet rapporterer på bruken i Årsrapport 2023 for Miljøinstituttene. I tillegg benyttet Forskningsrådet 3,4 mill. kroner til samfinansiering av PES-ordningen (Prosjektetableringsstøtte) og bilateralt samarbeid.

Post 51 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd

Posten er fra og med 2025 lagt ned og midlene er flyttet til kap. 1410, ny post 73, som følge av innføring av ny budsjettmodell for Norges forskningsråd.

Rapport 2023

I 2023 bevilget Klima- og miljødepartementet 400,6 mill. kroner til Norges forskningsråd over post 51. Prosjektporteføljen innenfor Maritim Zero 2050 ble doblet i 2023 og vil gi reduksjon i klimagasser i global målestokk. Norges største samfunnsfaglige klimaforskningsprosjekt til nå, Platon, ble avsluttet i 2023 og har bygd en plattform for offentlig og nasjonalt tilgjengelig kunnskap om klimapolitikk. Klima- og miljødeparte-

mentets midler ble i størst grad benyttet til arbeid under prioriteringen Klima, miljø og miljøvennlig energi i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Det var også en betydelig innsats mot målet om Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne.

Forskningsrådet betalte Norges kontingent for deltagelse i IASA. Midlene gikk i 2023 fra tidligere kap. 1410, post 53, som fra 2024 er innlemmet i post 51 og som er foreslått endret til ny post 73 fra 2025.

Post 53 Internasjonalt samarbeid om miljø- og klimakunnskap

Posten er fra 2024 innlemmet i post 51.

Rapport 2023

Kontingenten til IASA ble betalt fra kap. 1410, post 53 i 2023. Disse midlene er fra 2024 inkludert i post 51 og vil derfor omtales der.

Post 70 Nasjonale oppgaver ved miljøinstituttene

Det er foreslått en bevilgning på posten på 58 mill. kroner for 2025. Samlet har posten økt med 2,1 mill. kroner fra saldert budsjett 2024, som følge av priskompensasjonen på posten.

Midlene under posten er rettet mot alle resultatområdene for Klima- og miljødepartementet, se også kapittel 2 Resultatområder i del I. Midlene tildeles Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (Cicero), Nansensenteret (NERSC – Nansen Environmental and Remote Sensing Center), Transportøkonomisk institutt (TØI), NORCE, divisjon Klima og miljø (Norwegian Research Centre AS) og Forskingssenter for miljø og samfunn (CIENS).

Mål

Midlene skal medvirke til at miljøinstituttene har ressurser til å bistå med rådgivning og forskning, informasjons- og databasetjenester til nytte for forvaltningen og allmenheten, samt til å delta i nasjonale og internasjonale organer der instituttene har særskilt relevant kompetanse. Midlene skal også brukes til vedlikehold av relevante databaser og driftstilskudd til ulike forskingsstasjoner og -infrastrukturer.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelsen blir vurdert på bakgrunn av årlige rapporter der mottakerne gjør rede for hvordan tilskuddet er brukt.

Oppfølging og kontroll

Forvaltningen av ordningen er fra 2024 overført fra Klima- og miljødepartementet til Miljødirektoratet, Norsk Polarinstitutt og Riksantikvaren. Instituttene som mottar tilskudd drøfter prioriteringer og planer for gjennomføring med direktoratene. Instituttene skal rapportere og sende reviderte regnskapsoversikter for bevilgningene, og kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Rapport 2023

I 2023 ble bevilgningen brukt til blant annet deltakelse og faglig støtte for miljøforvaltningen i nasjonale og internasjonale organer, databasetjenester, opprettholde algesamling som nasjonal referansesamling, metodeutvikling og nasjonal beredskap for konservering av kulturhistorisk viktige gjenstander, driftsstøtte for målestasjonene på Zeppelinfjellet og Trollhaugen i polarområdene, referanselaboratorium for målinger av luftforurensning og atmosfærisk korrosjon og videreutvikling og drift av Miljøprøvebanken. Klima- og miljødepartementet vurderer at bevilgningen i 2023 er brukt i tråd med mål og formål for posten.

Post 71 Grunnbevilgninger til miljøinstituttene under Norges forskningsråd

Stortinget har sluttet seg til at Norges forskningsråd fra og med 2025 skal bruttobudsjetteres med tilsagnsfullmakter, jf. Innst. 12 S (2023–2024). Klima- og miljødepartementet foreslår derfor at grunnbevilgningen til miljøinstituttene under Norges forskningsråd fra og med 2025 gis over kap. 1410, post 71. Det er foreslått en bevilgning på 248 mill. kroner. Midlene er flyttet fra nedlagt post 50, jf. omtale under post 50. Som en del av ny teknisk struktur på posten omfatter den nå kun miljøinstituttene grunnbevilgninger.

For en mer detaljert omtale av bakgrunnen for og hovedtrekkene ved den nye budsjettmodellen, se kap. 10 i Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Midlene tildeles i tråd med Retningslinjer for statlig grunnbevilgning til forskningsinstitutter og forskningskonsern. Grunnbevilgningen fordeles mellom miljøinstituttene Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (CICERO), Nansenteret (NERSC – Nansen Environmental and Remote Sensing Center), Transportøkonomisk institutt (TØI) og NORCE, divisjon Klima og miljø (Norwegian Research Centre AS).

Norges forskningsråd har ansvaret for at fordelingen er i tråd med retningslinjene for statlige grunnbevilgninger til forskningsinstituttene. En del av bevilgningen er fast (90 pst.), og én del er resultatbasert (10 pst.).

Mål

Formålet med grunnbevilgningen er å sikre at forskningsinstitutter kan tilby næringsliv, offentlig sektor og/eller samfunnsliv relevant kompetanse og forskningstjenester av høy internasjonal kvalitet. Grunnbevilgningen skal brukes til langsiktig kunnskaps- og kompetanseoppbygging som er relevant for dagens og framtidens brukere.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse vurderes basert på årsrapporter fra Forskningsrådet og departementets tildelingsbrev.

Oppfølging og kontroll

Miljøinstituttene sender årsrapporter og reviderte regnskaper for bevilgningene til Norges forskningsråd. Norges forskningsråd videresender rapportene til Klima- og miljødepartementet. Årsrapport for miljøinstituttene som Forskningsrådet setter sammen er grunnlaget for kontroll og oppfølging, i tillegg til dialog gjennom året.

Post 72 Tilskudd til NORCE – Senter for biosikkerhet

Posten er fra 2024 innlemmet i post 70 Nasjonale oppgaver ved miljøinstituttene.

Rapport for 2023

I 2023 ble bevilgningen brukt av NORCE ved GenØk – Senter for biosikkerhet til forskningsprosjekter for å utvikle videre kunnskapsgrunnlaget

for vurdering av helse- og miljøkonsekvenser av genmodifiserte og genredigerte organismer. Dette er prosjekter innen mikro- og molekylærbiologi, immunepidemiologi og økologi, virologi, økotoksikologi og økosystem og dessuten samfunnsvitenskapelige og etiske aspekter ved moderne bio- og nanoteknologi.

Post 73 Norges forskningsråd, kan overføres

Stortinget har sluttet seg til at Norges forskningsråd fra og med 2025 skal bruttobudsjetteres med tilsagnsfullmakter, jf. Innst. 12 S (2023–2024). Klima- og miljødepartementet foreslår derfor at bevilgningen til Norges forskningsråd fra og med 2025 gis over kap. 1410, ny post 73 og at posten gis stikkordet «kan overføres». Til posten er det flyttet 412,3 mill. kroner fra nedlagt post 51. I tillegg økes posten med 32,4 mill. kroner som følge av utbetalinger av tidligere gitte tilsagn på grunn av overgang til ny budsjettmodell. Foreslått samlet bevilgning på posten blir derfor 444,7 mill. kroner.

Regjeringen vil i den nye budsjettmodellen i de årlige budsjettene fra og med 2025-budsjettet fremme forslag om to beløp, ett for *bevilgning* og ett for *tilsagnsfullmakt* for hvert departement sine tilskuddsposter til Forskningsrådet. Beløpet for bevilgningsforslaget er satt med utgangspunkt i anslåtte kontante utbetalinger i det aktuelle budsjettåret. Bevilgningen vil bestå av anslåtte utbetalinger av tidligere gitte tilsagn og utbetaling av nye tilsagn gitt i det aktuelle budsjettåret. Beløpet for tilsagnsfullmakt angir samlet beløp for tidligere inngåtte forpliktelser og nye tilsagn som kommer til utbetaling etter det aktuelle budsjettåret.

Klima- og miljødepartementet viser til nærmere omtale av bakgrunnen for og hovedtrekkene ved den nye budsjettmodellen, i kap. 10 i Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Tildelingen over posten skal finansiere forskning som medvirker til å nå de nasjonale og internasjonale klima- og miljømålene som fremmer grønn og rettferdig omstilling. Regjeringen har nylig lagt frem Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring natur – norsk handlingsplan for naturmangfold*, som blant annet angir prioriteringer knyttet til forskning på natur. Klima- og miljødepartementet vil følge opp disse prioriteringene i sin styringsdialog med Forskningsrådet om statsbudsjettet 2025. Klima- og miljødepartementets midler går i hovedsak til porteføljene Klima og miljø, Energi og transport, Mat og bioressurser, Forskningssystemet og Helse.

Forskning er en grunnleggende del av kunnskapsgrunnlaget for effektiv forvaltning og politikkutforming for klima og miljø som sikrer bærekraftig ressursforvaltning og samfunnsplanlegging. Forskning finansiert gjennom Forskningsrådet gir oss kunnskap om hva økosystemene våre tåler, hvilke konsekvenser klimaendringene og omstillingen vil få, og hvilke tiltak som vil bidra til å nå målene for klima- og miljøforvaltningen. Internasjonalt forskningssamarbeid stimulerer til økt kvalitet i forskningen både i Norge og hos samarbeidspartnerne, og bidrar til å hente hjem kunnskap som er relevant for miljøforvaltningen. Posten dekker også kontingent for medlemskap i Internasjonal Institute for Applied Systems Analysis (IIASA). IIASA er et internasjonalt forskningsinstitutt som blant annet produserer analyser, vurderinger, utvikler strategier og er rådgiver i EU-arbeidet med klima- og luftforurensninger.

Mål

Norges forskningsråd er et viktig virkemiddel for å nå de forskningspolitiske målene i regjeringen. Forskningsrådet har fem mål:

- øke vitenskapelig kvalitet
- øke verdiskapning i næringslivet

- å møte store samfunnsutfordringer
- et velfungerende forsyningssystem
- god rådgivning

Disse målene er felles for alle departementenes bevilgninger til Forskningsrådet. Kunnskapsdepartementet har i samråd med Klima- og miljødepartementet og Forskningsrådet utarbeidet et system for departementets styring av Forskningsrådet.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse vurderes basert på årsrapporter fra Forskningsrådet, departementets tildelingsbrev og styringsmøtene.

Oppfølging og kontroll

Kunnskapsdepartementet har hovedansvaret for etatsstyringen av Forskningsrådet. Klima- og miljødepartementet har styringsmøte med Norges forskningsråd hvert halvår for å følge opp departementets tildeling og fremdrift innenfor sektorens forskningstema. I tillegg gjennomføres det sporadiske temamøter for oppfølging av enkelttema, oppdrag o.l.

Kap. 1411 Artsdatabanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	40 683	40 350	46 506
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	13 238	11 606	27 047
70	Tilskudd til å styrke kunnskap om og formidling av naturmangfoldet, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	27 920	32 906	14 156
	Sum kap. 1411	81 841	84 862	87 709

Artsdatabanken er en nasjonal kunnskapsbank om naturmangfold i Norge. Den viktigste oppgaven til Artsdatabanken er å gjøre oppdatert kunnskap om naturtyper, arter og populasjoner lett tilgjengelig for samfunnet. Artsdatabanken lager blant annet rødliste for arter og rødliste for naturtyper, de gjør risikovurderinger for fremmede arter i Norge, utvikler type- og beskrivelses-

system for natur (Natur i Norge) og har viktige oppgaver i arbeidet med å drifte og videreutvikle det økologiske grunnkartet.

Artsdatabanken er en faglig uavhengig og bruttobudsjettert etat med eget styre. Den faglige selvstendigheten, ansvaret og oppgaver styret har, er nedfelt i mandatet til Artsdatabanken.

Post 01 Driftsutgifter

Midlene under posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold.

Det er foreslått en bevilgning på posten på 46,5 mill. kroner, en økning på 6,2 mill. kroner.

Fra post 70 er det flyttet 5 mill. kroner. Av disse utgjør 2 mill. kroner en varig endring grunnet økte IT-kostnader, mens 3 mill. kroner er flyttet med en planlagt varighet på tre år for å ta igjen etterslep på IKT-siden.

Det er lagt inn 1 mill. kroner for å dekke kostnadene ved lønnsoppgjøret i staten i 2023 og en prisjustering på 0,2 mill. kroner.

Bevilgningen dekker de ordinære driftsutgiftene for Artsdatabanken slik som lønn, husleie, fornying av materiell, inventar og utstyr, drift og utvikling av IT-anlegget, reiseutgifter, kurs- og konferansevirksomhet og tiltak for kompetanseutvikling.

Rapport 2023

Om lag 74 pst. av bevilgningen ble benyttet til lønn. Det resterende ble brukt til de andre typer utgifter nevnt ovenfor.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70

Midlene under posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold. Det er foreslått en bevilgning på 27 mill. kroner, som utgjør en økning på 15,4 mill. kroner fra 2024.

Det er flyttet 15 mill. kroner fra post 70 som er ment å utgjøre en midlertidig omdisponering i to år, se nærmere begrunnelse under post 70. Omdisponeringen muliggjør at det kan utføres flere prosjekter under Rødlista for arter, Rødlista for naturtyper og for Fremmedartlista. Videre muliggjør omdisponeringen at Artsdatabanken kan ta igjen etterslep på IKT-siden.

Det er lagt inn prisjustering på 0,4 mill. kroner.

Posten dekker utgifter til blant annet Artsdatabankens kjøp av tjenester til risikovurderinger av Rødlista for arter, Rødlista for naturtyper, Fremmedartlista, Artsprosjektet, Artsobservasjoner, Artsorakelet og til kommunikasjon. Til langsiktige kontrakter om tjenestekjøp er det behov for en bestillingsfullmakt på 17,3 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2023

I 2023 ble bevilgningen benyttet til kjøp av tjenester til arbeidet med ny Fremmedartliste, til videreutvikling av Artsobservasjoner og til kommunikasjon, herunder forbedring av nettsider. Midler har også blitt benyttet til arbeidet med DNA-strekkoding i NorBOL-nettverket, noe som har løftet kunnskapsgrunnlaget om norske arter vesentlig, og videre til Forskerskolen i biosystematikk (ForBio), som har styrket og videreutviklet kompetansen og kapasiteten i de taksonomiske fagmiljøene i Norge.

Post 70 Tilskudd til å styrke kunnskap om og formidling av naturmangfoldet, kan overføres, kan nyttes under post 21

Midlene under posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold. Posten dekker tilskudd til kunnskapsoppbygging om arter og naturtyper i Norge.

Det er foreslått en bevilgning på posten på 14,2 mill. kroner, en reduksjon på 18,8 mill. kroner. Som omtalt under post 01 og 21 flyttes det til disse henholdsvis 5 og 15 mill. kroner. For 18 av de 20 mill. kroner planlegges det for en omdisponering i to år, mens 2 mill. kroner er ment å varig flyttes til post 01 for å dekke et stabilt behov for IKT-styrking.

Den midlertidige omdisponeringen av 18 mill. kroner er mulig å gjennomføre uten at det går utover formålet 70-posten gir tilskudd til. Det skyldes at Artsdatabanken tidligere har utbetalt 90 pst av tilskuddsbeløpene første år, selv om prosjektene går over flere år. Artsdatabanken vil fra nå av foreta utbetalinger jevnt fordelt over de flerårige prosjektene tilskuddet er gitt til, i tråd med *Bestemmelsene om økonomistyring i staten*, punkt 6.3.5. I en overgangsfase på to år vil dette frigjøre midler som Artsdatabanken kan bruke over post 21 til kjøp av tjenester knyttet til fagprosjektene Artsprosjektet, Artsobservasjoner og Artsorakelet, samt til risikovurderinger av fremmede arter. I tillegg vil midlene gjøre det mulig å innhente etterslep på IKT-området.

Det er lagt inn 1,3 mill. kroner i prisjustering. Det er behov for en tilsagnsfullmakt på 30,7 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI. Dette er en økning på 14,1 mill. kroner fra 2024 og skyldes at porteføljen av utestående tilsagn blir større når utbetalingene på hvert tilsagn fordeles jevnt utover i flerårsperioden.

Mål

Tilskuddsordningen skal styrke kunnskapen om mangfoldet av arter i Norge til beste for allmennheten, forvaltning og forskning, slik at vi i fremtiden er bedre rustet til å forvalte naturmangfoldet.

Kriterium for måloppnåing

Det skal legges særlig vekt på kartlegging og dokumentasjon av dårlig kjente arter og artsgrupper i Artsprosjektet. Tilskuddsordningen kan også benyttes til å bygge kunnskap om naturvariasjon basert på Natur i Norge (NiN), styrke kompetansebygging innenfor naturmangfold og styrke formidling av arter og naturtyper i Norge. Tilskudd kan videre brukes til å fremme brukerstøtte og kvalitetssikring av artsfunn i Artsobservasjoner og til kartlegging.

Tildelingskriterium

Midlene til Artsprosjektet er særlig rettet mot vitenskapelige institusjoner. For andre formål kan institusjoner, stiftelser, foretak og frivillige organisasjoner også få tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Alle tilskuddsmottakere leverer rapporter som viser den kunnskapsproduksjonen som tilskuddet har finansiert, og reviderte regnskap fra gjennomførte prosjekt. Det blir stilt krav om åpen datadeling og bruk av åpne lisenser for datadeling og gjenbruk.

Rapport 2023

Størstedelen av midlene ble brukt som tilskudd til kartlegging og dokumentasjon av dårlig kjente arter og artsgrupper i Artsprosjektet. Også i 2023 har Artsprosjektet kommet med mye ny kunnskap om dårlig kjente arter. Fra 2009 til 2023 er det funnet ca 5.000 nye arter for Norge.

Artsobservasjoner er fremdeles en stor suksess, blant annet som plattform for folkeforskning. Databasen har nå passert 32,5 mill. observasjoner og er den største enkeltdatabasen for arter i Norge. Artsdatabanken har i 2023 presentert en ny versjon av Artsobservasjoner.

Kap. 1412 Meteorologiformål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
50	Meteorologisk institutt	375 621	387 914	422 002
70	Internasjonale samarbeidsprosjekter	137 821	159 464	163 000
	Sum kap. 1412	513 442	547 378	585 002

Post 50 Meteorologisk institutt

Meteorologisk institutt (MET) står for den offentlige meteorologiske tjenesten for sivile og militære formål i Norge. MET overvåker og varsler været, som er en kritisk samfunnsfunksjon. Instituttet har en viktig rolle i arbeidet med sikkerhet og beredskap.

Meteorologisk institutt har forsknings- og værvarslingsvirksomhet i Tromsø, Bergen og Oslo, værtjenestekontor i Bardufoss, Ørland og Longyearbyen og bemannede stasjoner på Jan Mayen, Bjørnøya og Hopen. MET er alene om å ha personell på Bjørnøya og Hopen, og sikrer på denne måten norsk nærvær og støtte til søk og redning.

Observasjonsnettverket til MET dekker Norge, havområdene våre og Svalbard. Forskningsvirksomheten til MET har som formål å utvikle samfunnsnyttige tjenester. Forskingen blir raskt operasjonalisert, og tilbakemeldinger fra både interne og eksterne brukere skal drive forskningen fremover. Det er utbredt nasjonalt og internasjonalt samarbeid på forsknings- og utviklingsområdet.

Foreslått bevilgning på posten er på 422 mill. kroner. Økningen på 34,0 mill. kroner følger av prisjustering, oppgradering av beregningsmodeller og infrastruktur, samt rammeoverføring til kap. 1605, post 01 DFØ for kjøp av lønns tjenester.

Boks 6.1 Ekstremværet Hans

Ekstremværet Hans ble dannet da restene av to lavtrykk slo seg sammen over Øst-Europa, lå over Sør-Norge fra 7. til 9. august 2023 og førte med seg ekstremt mye regn. Det ble sendt ut ekstremværvarsel 6. august, og oransje og gult i tilgrensende område. Det kom mest nedbør vest i Innlandet og nordvest i Viken, og kombinasjonen av langvarig regn og kraftige regnbyer ga store konsekvenser over store områder. METs rolle var å sende ut ekstremværvarsel og andre farevarsler, delta i daglige briefinger med NVE, fylkesberedskapsråd og DSBs samvirkekonferanser samt håndtere henvendelser fra media. METs varsler traff godt. Det var usikkert hvor ekstremværet ville treffe, men ikke at det ville bli svært mye nedbør. MET varslet ut fra usikkerhet for et stort område og forsøkte å formidle at det ville treffe innenfor området, men ikke overalt.

Midler til utvikling og vedlikehold av Klimakverna er videreført på samme nivå som i 2024.

Mål

Meteorologisk institutt overvåker og varsler været med høy kvalitet og regularitet og beregner klimaet i nåtid og framtid for at myndighetene, næringslivet, institusjoner og allmennheten kan sikre liv og verdier, planlegge og verne miljøet.

Meteorologisk institutt driver forskning og utvikling på alle fagområdene sine, slik at instituttet kan yte tjenester i verdensklasse.

Rapport 2023

Samlet sett er kvaliteten på varslene for temperatur, vind og nedbør stadig bedre. Varslingsmodellene til MET er svært gode, og tilgangen til observasjoner, regnekraft og god kompetanse gjør det mulig å gi svært lokale vær- og havvarsler av gjennomgående høy kvalitet.

Meteorologisk institutt har samarbeid med flere statlige etater, blant annet innenfor værvarsling, klima, luftkvalitet og beredskap. Etter at Russland invaderte Ukraina i februar 2022, har MET støttet Direktoratet for strålevern og atomikkerhet (DSA) ved å levere modellberegninger

av eventuell spredning av radioaktive partikler fra kjernekraftverkene i Ukraina.

Meteorologisk institutt er en fast deltaker i Sentralt Totalforsvarsforum, et samarbeidsorgan i regi av Forsvarsstaben og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. I tillegg til daglige varsler, er MET en sentral leverandør for Forsvaret i forbindelse med øvelser, kriser og krig. I 2023 deltok MET i fire øvelser, flere av dem i samarbeid med NATO. MET bidro med innsending av modelldata, og ved to av øvelsene deltok også personell fra Forsvarets operative hovedkvarter (FOH).

Arbeidet med nye klimaframskrivninger for Norge basert på FNs klimapanel sin sjette hovedrapport har vært en viktig oppgave i 2023. Norsk klimaservicesenter (KSS) utarbeider oppdaterte klimaframskrivninger på regionalt nivå fram mot 2025. I statsbudsjettet for 2023 ble det bevilget midler til satsingen «Klimakverna», som skal ivareta og effektivisere verdikjeden fra globale og regionale klimaframskrivninger til kunnskap for lokal klimatilpasning. «Klimakverna» skal gjøre klimaframskrivninger lettere å bruke, lettere å finne og lettere å lage.

Prosjektet «Satsing på Enhetlig DATAforvaltning til økt nytte for brukerne» (S-ENDA) ble slutført i 2023. Et mål for prosjektet var å samordne forvaltning og tilgjengeliggjøre av dynamiske geodata i miljøinstituttene (NILU, NIVA, NINA, MET).

MET har arbeidet med fornyelse av værportalen for offentlige brukere, tidligere kjent som Halo. Den nye værportalen ble ferdig tidlig sommeren 2024 under det nye navnet «Værio». I tillegg har MET startet opp prosjektet Vegvær i 2023. Dette prosjektet har som mål å gi bedre varsling av vegbanetilstander og styrke den generelle farevarslingen for allmennheten.

Forskningsvirksomheten har hatt god innhenting av ekstern finansiering i 2023. Gjennom Copernicusprogrammet deltar MET i prosjekter innen atmosfæretjenester, klimatjenester og havtjenester.

Post 70 Internasjonale samarbeidsprosjekter

Bevilgningen på posten går i hovedsak til å innfri de forpliktelsene Norge har til å betale kontingentutgifter i forbindelse med norsk deltakelse i internasjonale meteorologiorganisasjoner.

Regjeringen foreslår en bevilgning på 163 mill. kroner. I Prop. 1 S (2023–2024) ble det omtalt at enkelte satellittprogrammer i EUMETSAT er

endret og fremskyndet i tid, og at det i tillegg er nye programmer under planlegging. I løpet av 2025–2026 skal førstegenerasjons polarbane vær-satellitter erstattes med en ny generasjon satellitter (European Polar System 2). Det nye satellitt-programmet omfatter satellitten «EPS Aeolus» som måler vind globalt, fra bakken og opp til om lag 30 km., mens den andre («EPS-Sterna») er et sett av småsatellitter med mikrobølgesensorer for måling av temperatur og fuktighet.

Mål

Målet med ordningen er å bidra til og dra nytte av utvikling og forbedring av meteorologiske tjenester gjennom internasjonalt samarbeid.

Medlemskap i internasjonale organisasjoner gir Norge tilgang til vær- og klimadata som er nødvendig for at den offentlige meteorologiske tjenesten skal være av høy kvalitet.

Kriterier for måloppnåelse

Kriteriet for måloppnåelse er at Norge innfrir forpliktelsene sine ved å delta i definerte internasjonale meteorologiske organisasjoner og samarbeidsprosjekter i samsvar med inngåtte avtaler. I tillegg skal deltakelse i organisasjonene og samarbeidsprosjektene bidra til utvikling og dra nytte av meteorologiske tjenester.

Tildelingskriterier

Posten skal dekke utgifter til kontingenter for medlemskap i følgende internasjonale meteorologiorganisasjoner:

- Den europeiske organisasjonen for meteorologiske satellitter (EUMETSAT). Eventuelle overskudd av kontingentinnbetalinger til EUMETSAT blir overført til et fond, Working Capital FUND (WCF). Fondet er hjemlet i EUMETSATs statutter.
- Det europeiske senteret for mellomlange værvarsel (ECMWF)
- Europeiske samarbeidsprosjekt mellom de meteorologiske instituttene. (EUMETNET er det største samarbeidsnettverket.)
- Den meteorologiske verdensorganisasjonen (WMO)
- European Global Ocean Observing System (EuroGOOS)
- HIRLAM (High Resolution Limited Area Model)

Norge er medlem i EUMETSAT, ECMWF og WMO gjennom å ha sluttet seg til internasjonale

konvensjoner. Budsjetttvedtak i de styrende organene er dermed forpliktende for Norge. Det prosentvise bidraget fra et land er proporsjonalt med landes bruttonasjonalinntekt. For de øvrige internasjonale organisasjonene er det Meteorologisk institutt som er medlem.

Bevilgningen på posten er også avhengig av svingninger i valutakursene og aktivitetsnivået i de ulike organisasjonene. Mesteparten av utgiftene er knyttet til Den europeiske organisasjonen for meteorologiske satellitter (EUMETSAT).

Oppfølging og kontroll

Meteorologisk institutt peker ut norske delegater til de styrende organene i organisasjonene. For WMO utnevner utenriksministeren norske delegater til styrende organ. Budsjettdokumenter, regnskaper, revisorbekreftelse, årsrapporter og andre rapporter fremlegges og vedtas i forbindelse med gjennomføring av organisasjonens/samarbeidsprosjektets virksomhet. Dette innebærer at Meteorologisk institutt utfører kontroll med at utført arbeid er i samsvar med organisasjonens/samarbeidsprosjektets vedtatte formål.

Rapport 2023

Samlet forbruk under kap. 1412, post 70, var på 137,8 millioner kroner i 2023 og dekket medlemskontingenten i de internasjonale organisasjonene som er oppført under «Tildelingskriterier» over.

Samarbeid med andre land om vær- og klimaovervåking gir Meteorologisk institutt et godt grunnlag for å bidra til å sikre liv og verdier. Medlemskap i internasjonale organisasjoner gir Norge tilgang til vær- og klimadata som er nødvendige for at den offentlige meteorologiske tjenesten skal være av høy kvalitet.

Medlemskap i det europeiske senteret for mellomlange værvarsler (ECMWF) sikrer Norge tilgang til værprognoser på mellomlang tidsskala (14 dager), måneds- og sesongvarsel. Disse globale prognosene er nødvendige for METs værprognoser med kortere prognoselengde. ECMWF har også ansvar for drift av tjenestene Copernicus Atmosphere Monitoring Service (CAMS) og Copernicus Climate Change Service (C3S). Sammen med havtjenesten Copernicus Marine Service (CMEMS) er disse tjenestene nyttige for METs varslings-tjenester når det gjelder overvåking av klima og luftforurensning.

En betydelig del av bevilgningen på posten går til kontingentutgifter til den europeiske organisasjonen for meteorologisatellitter, EUMETSAT.

Satellittdata er avgjørende for værvarsling og klimaovervåking, spesielt i Norge på grunn av vår lange kystlinje og interesser i å overvåke store hav- og landområder der det er få andre observasjoner. Satellittene utgjør kjernen i observasjonssystemet for vær og hav i Norge og norske interesseområder i Norskehavet og Nordområdene. Uten disse satellittene ville kvaliteten på varslingsene vært langt dårligere enn den er i dag.

Klimaendringer fører med seg risikoer på flere områder. Det er risiko knyttet til økt aktivitet i Arktis når sjøisen trekker seg tilbake, samt økt risiko i kystsonen som følge av høyere havnivå. Deltakelse i EUMETSAT, ECMWF og Copernicus bidrar til overvåking av dette og er viktig for vår klimatilpasning og risikohåndtering under fremtidig global oppvarming.

Den meteorologiske verdensorganisasjonen (WMO) er et FN-organ med 193 medlemsland/territorier. WMO har en viktig rolle i å samordne informasjon og aktivitet mellom ulike land og regioner slik at alle land kan få gode værvarsel.

Medlemskap i to andre organisasjoner blir også finansiert over denne posten:

- EUMETNET er et samarbeid mellom meteorologiske institutter i Europa, og mesteparten av budsjettet går til aktiviteter der medlemslandene sammen bidrar til å forbedre observasjonsgrunnlaget for vær- og klimaovervåking.
- ECOMET har 26 medlemsland, og de overordnede målene er å skape like vilkår for all meteorologisk kommersiell aktivitet i Europa. Fra 2023 går ECOMET inn som en del av aktiviteten i EUMETNET.

MET er medlem i HIRLAM-samarbeidet, der 10 europeiske land deltar. Formålet med HIRLAM er å utvikle og vedlikeholde felles værmodell. Medlemmene i HIRLAM har fra 2021 gått inn i ACCORD-konsortiet, der totalt 26 land i Europa og Nord-Afrika er medlemmer. Disse landene samarbeider om forskning og utvikling av en felles værmodell.

MET er medlem i EuroGOOS (European Global Ocean Observing System), som fremmer og koordinerer europeisk samarbeid, men uten egne programmer.

Programkategori 12.20 Klima, naturmangfold og forurensning

Hovedinnhold og prioriteringer

Reduksjon av klimagassutslipp er en av hovedprioriteringene til regjeringen. Omfanget på og alvorret i klimaendringene tilsier at vi er nødt til å tilpasse oss et endret klima, parallelt med at utslippene av klimagasser må reduseres kraftig. For å redusere utslippene, øke CO₂-opptaket og omskille Norge til et lavutslippssamfunn i tråd med klimaloven, forsterker regjeringen virkemiddelbruken, se nærmere omtale av klimastatus og virkemidler i det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan*.

Langsiktig og bærekraftig forvaltning av naturressursene er grunnprinsippet i regjeringens miljøpolitikk. Norges tre nasjonale mål for naturmangfold vil i 2025 i hovedsak følges opp med utgangspunkt i Meld. St. 35 (2023–2024) *Bærekraftig bruk og bevaring av natur – norsk handlingsplan for naturmangfold*.

Bevaring av naturmangfold er en viktig prioritering, og avgjørende for å opprettholde økosystemer og viktige økosystemtjenester, også som grunnlag for menneskelig velferd og regionale bosetninger. Dette inkluderer bevaring av både terrestriske og akvatiske økosystemer. Bærekraftig bruk av naturressurser og naturarealer står sentralt, med oppfølging av nytt mål om redusert nedbygging av svært viktige naturarealer, å lage grunnlag for en helhetlig økosystembasert forvaltning og å støtte arealforvaltning som hensyntar natur i kommunene. Stortingsmelding med ny

norsk handlingsplan for naturmangfold og stortingsmelding om en forbedret tilstand for villrein fastsetter nye systemer for langsiktig og målrettet forvaltning av norsk natur, og dette gjenspeiles i viktige budsjettprioriteringer slik som naturregnskap, naturrestaurering og relevante tilskuddsordninger for tiltak som ivaretar natur. Disse prioriteringene reflekterer behovet for å adressere tapet av naturmangfold, også i Norge, som er en av de største miljøutfordringene vi står overfor i dag. Regjeringen la også våren 2024 frem en ny melding til Stortinget om de helhetlige forvaltningsplanene for norske havområder. Meldingen fastsetter rammer og tiltak for bærekraftig bruk av havets ressurser og økosystemtjenester og bevaring av de marine økosystemene.

Globalt forårsaker forurensning alvorlig sykdom og død, dårlige levekår og ødelagte økosystemer gjennom luftforurensning, utslipp fra avløp, avrenning fra jordbruk, eksponering for miljøgifter, og dårlig avfallshåndtering for eksempel av elektrisk og elektronisk avfall. Stans i bruk og utslipp av miljøgifter er grunnleggende for god folkehelse, et rent miljø, trygg matproduksjon og for å beskytte økosystemene.

Regjeringens visjon er at Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi som reduserer den samlede miljø- og klimabelastningen og skaper nye arbeidsplasser i hele landet. Regjeringens handlingsplan for sirkulær økonomi som ble lagt frem i mars 2024 inneholder flere tiltak og virkemidler.

Resultatområder

Tabell 6.2 Resultatområder under programkategori 12.20

Resultatområder	Nasjonale mål
Naturmangfold	<ul style="list-style-type: none"> – Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester. – Ingen arter og naturtyper skal utrykkes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres. – Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner.
Friluftsliv	<ul style="list-style-type: none"> – Posisjonen friluftslivet har, skal tas vare på og utvikles videre gjennom ivaretaking av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle. – Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.
Forurensning	<ul style="list-style-type: none"> – Forurensning skal ikke skade helse og miljø. – Bruk og utslipp av kjemikalier på prioritetslisten skal stanses. – Utvikling i mengden avfall skal vere vesentlig lavere enn den økonomiske veksten. – Materialgjenvinning av avfall skal øke. – Eksponering av mennesker og miljø for radioaktiv forurensning skal holdes så lav som mulig. – Å sikre trygg luft. Basert på dagens kunnskapsstatus blir følgende nivå sett på som trygg luft: <ul style="list-style-type: none"> – Årsmiddel PM₁₀: 20 µg/m³ – Årsmiddel PM_{2,5}: 8 µg/m³ – Årsmiddel NO₂: 30 µg/m³ – Støyplager skal reduseres med 10 pst. innen 2020 sammenlignet med 1999. Antall personer som er utsatt for over 38 dB innendørs støynivå, skal reduseres med 30 pst. innen 2020 sammenlignet med 2005.¹
Klima	<ul style="list-style-type: none"> – Norge har under Parisavtalen tatt på seg en forpliktelse til å redusere utslippene av klimagasser med minst 55 pst. i 2030 sammenlignet med nivået i 1990. – Norge har lovfestet et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050. – Som et delmål på veien mot netto-null-utslipp og lavutslippssamfunnet har regjeringen satt et omstillingsmål for hele økonomien i 2030. Dette er formulert som et mål om å kutte norske utslipp med 55 pst. sammenlignet med 1990. – Norge skal sørge for klimagassreduksjoner i andre land tilsvarende norske utslipp, for å oppnå klimanøytralitet fra og med 1. januar 2030. – Medvirke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og en mer bærekraftig utvikling – Samfunnet og økosystemene skal forberedes på og tilpasses til klimaendringene.

¹ Det blir arbeidet med oppdatert kunnskapsgrunnlag for å revidere støymålet.

Politikk for å nå de nasjonale målene for naturmangfold

Helhetlig forvaltning av økosystem på land

En helhetlig forvaltning av økosystemene er grunnplanken i regjeringens politikk for å nå de

nasjonale klima- og miljømålene for naturmangfold. Samfunnet har behov for å bruke arealer til blant annet bosetning, næringsutvikling og annen infrastruktur, samtidig som arealendringer er den største trusselen mot naturmangfold i Norge. Helhetlig og bærekraftig arealforvaltning er derfor

nødvendig for å nå ulike samfunns mål og for å gjøre gode avveininger mellom ulike interesser.

Det er planlagt mye utbygging på naturareal i årene som kommer. Samtidig er naturarealene en begrenset ressurs, også i Norge. Regjeringen har derfor i Norges nye handlingsplan for naturmangfold fastsatt følgende målsetting *Norge vil arbeide for å redusere nedbyggingen av særlig viktige naturarealer innen 2030, og begrense netto tap av særlig viktige naturarealer til et minimum innen 2050. Målet skal oppnås gjennom en deltakende og helhetlig arealplanlegging, med utgangspunkt i lokalt selvstyre og respekt for urfolks rettigheter.*

For å nå det nasjonale målet om å redusere tap av naturarealer, har regjeringen i handlingsplanen for naturmangfold også løftet frem prinsipper som skal bidra til en mer arealgjerrig og bærekraftig arealforvaltning på land fremover. Videre har regjeringen i handlingsplanen redegjort for hvordan en helhetlig og økosystembasert forvaltning skal gjennomføres for alle økosystemer på land. Hvert fjerde år vil regjeringen legge frem en oversikt til Stortinget over status, måloppnåelse og tiltakene som gjennomføres i henhold til norsk handlingsplan for naturmangfold, gjennom blant annet å bygge på de etablerte prosessene knyttet til meny av tiltak og naturregnskap. Dette skal bidra til en langsiktig og bærekraftig forvaltning av norske naturressurser. Handlingsplanen for naturmangfold angir også prioriteringer knyttet til forskning på natur.

Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med å ta vare på og forbedre tilstanden i naturen. Regjeringen vil legge til rette for god arealplanlegging og tiltak som bedrer tilstanden i naturen. Kommunene kan søke om støtte til dette gjennom tilskuddsordningen for å ivareta naturmangfold i kommuneplanleggingen. Kommunedelplaner for naturmangfold er et viktig verktøy for å synliggjøre naturmangfoldverdiene i kommunenes planarbeid. Videre øker regjeringen tilskuddsordningen hvor kommuner og private kan få tilskudd til å gjennomføre restaurering av forringet eller ødelagt natur med 20 mill. kroner i 2025 (se nærmere omtale under kap. 1420, post 80).

Miljødirektoratet og SSB samarbeider med relevante fagmiljøer om å etablere et naturregnskap for Norge. I tillegg arbeider Miljødirektoratet med å styrke og tilgjengeliggjøre kunnskap om naturmangfold og hvordan det kan etableres og føres naturregnskap på regionalt og lokalt nivå. For å kunne lage gode og presise naturregnskap øker regjeringen bevilgningen til innsamling av naturdata med 50 mill. kroner i 2025, se nærmere omtale under kap. 1410, post 21.

I forbindelse med den nye nasjonale handlingsplanen for naturmangfold, har regjeringen presentert «Meny av tiltak» for økosystemet skog. Regjeringen vil bruke disse erfaringene til å etablere tilsvarende menyer av tiltak for hovedøkosystemene fjell og kulturlandskap, og åpent lavland.

Restaurering er ett av mange virkemidler for å oppnå bedre tilstand i økosystemene. Regjeringen vil derfor se restaurering i sammenheng med menyer av tiltak for de ulike økosystemene og bestemme prioriteringer i restaureringsarbeidet i denne forbindelse, og øker bevilgningen i 2025. Regjeringen ønsker også å legge til rette for at kommunene deltar mer aktivt i arbeid med naturrestaurering og øker derfor tilskuddsmidlene til restaureringstiltak.

Helhetlig vannforvaltning

Vannforskriften, som gjennomfører EUs vanddirektiv i norsk rett, gir oss et godt system for å forvalte Norges vannforekomster. Miljømålene i vannforskriften sier blant annet at alt vann i utgangspunktet skal ha god tilstand. De regionale vannforvaltningsplanene setter miljømål for alle elver og innsjøer, og alt kystvann og grunnvann i Norge. I de tilhørende tiltaksprogrammene foreslås det tiltak for å nå målene. Vannforvaltningsplanene med tilhørende tiltaksprogram er et viktig verktøy for å nå miljømålene for ferskvann, kystvann og grunnvann. Det er utfordringer med å tette gapet mellom tilstanden i dag og miljømålene etter vannforskriften, og det vil gjennomføres en rekke tiltak for å nå målene. De gjeldende regionale vannforvaltningsplanene for 2022–2027 ble godkjent av regjeringen i 2022. Med disse oppdaterte planene er innsatsen for å nå miljømålene styrket. Alle ansvarlige sektormyndigheter må gjennomføre tiltak for å nå målene. Overvåking av vannforekomster vil fortsette i 2025, og legger grunnlaget for blant annet tiltak og politiske beslutninger.

Arbeidet med helhetlig og samordnet vannforvaltning fortsetter i 2025.

Helhetlig forvaltning av havområdene

Nåværende og fremtidig havbasert verdiskaping er avhengig av god miljøtilstand og et rikt naturmangfold i norske hav- og kystområder. Gjennom de helhetlige forvaltningsplanene for havområdene er det fastsatt rammer og tiltak for bærekraftig bruk og bevaring av de marine økosystemene. Formålet med forvaltningsplanene er å legge til

rette for verdiskaping gjennom bærekraftig bruk av ressurser og økosystemtjenester i havområdene og samtidig opprettholde strukturen, virkemåten, produktiviteten og naturmangfoldet til økosystemene.

Regjeringen la våren 2024 frem en ny melding til Stortinget om oppdatering av forvaltningsplanene for Barentshavet–Lofoten, Norskehavet og Nordsjøen–Skagerrak. Meldingen er basert på et oppdatert faglig grunnlag om miljøtilstanden i havområdene, aktiviteten, verdiskapingen til og miljøpåvirkningen fra havnæringene, og måloppnåelse. Meldingen bygger også på forskning og konklusjoner fra Havpanelet så vel som rapportene fra Naturpanelet og FNs klimapanel. Arbeidet med det faglige grunnlaget for forvaltningsplanene er organisert gjennom de rådgivende gruppene Overvåkingsgruppen og Faglig forum, ledet av henholdsvis Havforskningsinstituttet og Miljødirektoratet.

Miljøtilstanden i de norske havområdene er i mange henseender god, men blir i økende grad påvirket av klimaendringer. Denne påvirkningen er tydelig når vi ser på økosystemene i Nordsjøen og i Barentshavet. Den videre utviklingen av norsk havforvaltning må bygge på en forståelse av hvordan klimaendringer og andre storskala endringer påvirker og vil endre også norske havområder, og hva det betyr for hvordan vi forvalter og bruker havområdene i et langsiktig perspektiv.

Regjeringen vil styrke kunnskapsgrunnlaget om marine økosystemer og hvordan de blir endret som følge av økende menneskelig aktivitet, klimaendringer og forurensning. Regjeringen vil også styrke kunnskapsgrunnlaget om hvilken rolle havøkosystemene har for den globale klimautviklingen. Mareano-programmet kartlegger havbunnen og har gitt betydelig ny kunnskap om marin natur. Kartleggings- og overvåkingsprogrammet for sjøfugl, SEAPOP med arealmodulen SEATRACK, har gitt mye ny kunnskap som er viktig for forvaltningen av sjøfugl. Programmene vil bli videreført i 2025.

Bevaring av viktige områder for marin natur er en viktig del av en helhetlig, økosystembasert forvaltning av de norske havområdene. Det er også satt i gang arbeid med pilotprosjekter for gjenoppbygging av økosystemene i området Skagerrak–Oslofjorden. Regjeringen vil hente mer erfaring med bevaring og restaurering av økosystemer og kartlegge områder som er viktige for karbonlagring.

Marine verneområder

Oppfølging av tiltakene i Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur* står sentralt i arbeidet med å bevare viktig natur i havet gjennom etablering av marine verneområder og andre effektive arealbaserte bevaringstiltak. Marint vern skal medvirke til at et utvalg av representative, særegne, sårbare eller truede marine naturtyper og naturverdier blir tatt vare på for fremtiden. I arbeidet med marin verneplan, er 18 av de 36 områdene som ble foreslått som marine verneområder i 2004 vernet. Det pågår verneprosesser for de resterende områdene med unntak av for to områder som ligger utenfor 12 nautiske mil. Det vil bli arbeidet videre med å etablere nye marine verneområder i 2025.

Regjeringen utarbeider en ny lov med hjemmel til å opprette marine verneområder i alle norske havområder utenfor territorialfarvannet. En slik lov vil styrke systemet for bevaring av marin natur.

Marin verneplan fra 2004 vil bli supplert med nye områder. Regjeringen vil identifisere nye kandidatområder for marint vern både innenfor og utenfor territorialgrensen for å bidra til oppfølgingen av det globale målet i Naturavtalen.

Helhetlig plan for Oslofjorden

Tilstanden for livet i Oslofjorden er svært alvorlig. Avrenning fra jordbruk, utslipp fra avløp samt fiskeri er blant de største påvirkningene. *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv* ble lagt frem i mars 2021. Planen tar tak i utfordringene for Oslofjorden og inneholder 63 tiltak og 19 punkter for kunnskapsinnhenting. Målet er å oppnå god miljøtilstand, ivareta naturmangfold, restaurere viktige naturverdier og fremme et aktivt friluftsliv. Regjeringen følger aktivt opp tiltaksplanen og er i gang med et krafttak for fjorden, med særlig oppmerksomhet mot de største utfordringene; avløp, jordbruk og fiskeri.

Ansvar for å gjennomføre tiltakene i Oslofjordplanen ligger hos miljømyndighetene og hos de enkelte sektormyndighetene. Felles innsats på tvers av sektorer ligger til grunn for tiltaksplanen. I tillegg til flere departementer er de berørte underliggende etatene, kommunene, fylkeskommunene og statsforvalterne sentrale aktører for å gjennomføre tiltakene. Oslofjordreder ble etablert i august 2021 for å sikre framdrift i arbeidet med gjennomføring av tiltak. Rådet ledes av klima- og

miljøministeren og består blant annet av ordførere, fylkesordførere og berørte departementer.

Sekretariatet for Oslofjordrådet legger årlig frem rapport om status for arbeidet med gjennomføring av tiltak. Den nyeste statusrapporten viser at det legges ned en betydelig innsats på mange fronter, men at arbeidet med å gjennomføre tiltak går for sent. De siste årene er særlig virkemidlene innen jordbruk og avløp styrket. Regjeringen vurderer i tillegg sterkere tiltak på fiskerisiden. Regjeringen vil i 2025 fortsatt prioritere satsningen på å oppnå en ren og rik Oslofjord, med utgangspunkt i de årlige statusrapportene.

Forvaltning av anadrom laksefisk

Regjeringen prioriterer villaksen. Innsiget av villaks har gått kraftig tilbake de siste årene, og sommeren 2024 stengte Miljødirektoratet en rekke elver for laksefiske. I forbindelse med godkjenningen av oppdaterte vannforvaltningsplaner i 2022, vedtok regjeringen flere tiltak som vil være med på å bedre tilstanden for vill laksefisk. Regjeringen har blant annet økt ambisjonsnivået for miljøforbedringer i regulerte vassdrag og satt i gang flere utredninger som vil kunne bidra til å redusere de negative påvirkningene fra oppdrett dersom de følges opp med konkrete miljøforbedrende tiltak. Departementet vil videreføre arbeidet med en forskrift om særlig beskyttelse av laksen i nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjorder.

Regjeringen vil i 2025 starte opp behandling av Drammensregionen mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* (gyro), som er et av de to siste gyro-infiserte laksevassdragene i Norge. Drammensregionen skal behandles med den nylig utviklede klor-metoden som bevarer livet i elva. Prosjektet vil strekke seg over fire år, fra 2025–2028.

Videre utgjør pukkellaksen en stor risiko for Atlanterhavslaksen. Fra 2017 har det vært en urovekkende trend med eksponentiell vekst i antall pukkellaks i norske elver i oddetallsår. Det ble i 2021 og 2023 iverksatt omfattende tiltak for å ta ut pukkellaks i norske elver, både gjennom målrettet fiske og egne pukkellaksfeller. Målet for arbeidet med pukkellaks er å begrense gytingen av pukkellaks i Norge mest mulig. Norges bekjempelsesstrategi har vært svært vellykket i de aller fleste elver. Regjeringen har hatt god dialog med sjølaksefiskerorganisasjonene i Finnmark og har invitert disse til å utarbeide prosjekter for å teste ut metoder eller redskaper som kan gi effektivt uttak av pukkellaks i sjøen, uten at fisket fører til mer døde-

lighet av annen anadrom laksefisk. Regjeringen vil styrke innsatsen med uttak i vassdrag i 2025.

Tiltak mot fremmede arter

Tiltaksplan 2020–2025 om bekjempelse av fremmede skadelige organismer har en overordnet føring om at tidlig innsats er avgjørende for å hindre at fremmede arter etablerer seg i Norge og sprer seg. Tiltaksplanen setter mål og tiltak for å redusere risikoen for negative effekter av fremmede skadelige organismer. Artsdatabanken publiserte ny fremmedartsliste med risikovurderinger av fremmede arter i 2023. Det har også kommet en rapport om fremmede arter fra FNs naturpanel. Rapporten slår blant annet fast at konsekvensene av fremmede arter øker raskt og er forventet å fortsette å øke i fremtiden, men at konsekvensene kan reduseres gjennom effektiv forvaltning. Klima- og miljødepartementet vil følge opp den nye kunnskapen og arbeider blant annet med en revidert forbudsliste til forskrift om fremmede organismer, der den nye Fremmedartslista fra Artsdatabanken blir et sentralt kunnskapsgrunnlag. Videre har departementet gitt Miljødirektoratet i oppdrag om å foreslå endringer i forskrift om fremmede organismer på bakgrunn av en systematisk gjennomgang av ny kunnskap.

Bruk av utenlandske treslag til skogbruksformål er regulert i en egen forskrift. Forskriften fastsetter blant annet at utsetting av utenlandske treslag krever tillatelse.

Tap av natur truer samfunnet og velferden

Naturrisikoutvalget leverte 12. februar 2024 sin utredning NOU 2024: 2 *I samspill med naturen, Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge*. Utredningen har vært på høring, og regjeringen jobber med å vurdere høringsinnspillene og hvordan utredningen bør følges opp.

Regulering av genmodifiserte organismer (GMO)

Regjeringen vil følge opp NOU 2023: 18 *Genteknologi i en bærekraftig fremtid* og høringen av denne. Sentralt i denne oppfølgingen er eventuelle endringer i genteknologiloven.

Villrein

Regjeringen vil følge opp Stortingets behandling våren 2024 av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbetra tilstand for villrein*, jf. Innst. 374 S (2023–2024). En helt sentral oppfølging av meldingen er å utarbeide

og vedta tiltaksplaner for Norges 24 villreinområder. Stortinget vektlegger at regjeringen har mandat til å iverksette tiltaksplaner som er tilstrekkelig ambisiøse til å snu den negative trenden for villrein. I utgangspunktet legges det opp til at de seks første tiltaksplanene vedtas i 2025. Regjeringen vil også styrke villreinsenteret og gjennomføre tiltak for å forbedre tilstanden for villrein.

Skrantesyke (CWD) ble påvist på villrein i Nordfjella villreinområde, sone 1, i 2016. Hele bestanden i dette området ble tatt ut som ledd i kampen for å bekjempe sykdommen. Regjeringen vil prioritere arbeidet med å reetablere villrein i Nordfjella.

Rovvilt

Regjeringen fører en mer restriktiv rovviltpolitikk med lavest mulig tap av beitedyr og der bestandsmålene for alle rovviltartene skal nås. Regjeringen bygger rovviltforvaltningen på rovviltforlikene, den todelte målsettingen, naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen. Regjeringen vil øke kunnskapen om tap av beitedyr og utvikle enda mer treffsikre tiltak.

Vern på land

I Stortingsmelding med ny norsk handlingsplan for naturmangfold gjennomgår regjeringen status og tiltak for å bidra til globalt mål 3 i naturavtalen om bevaring av land, ferskvann og hav. For å sikre langsiktig beskyttelse av naturmangfoldet og økosystemtjenestene fastslår regjeringen følgende målsetting som Norges bidrag til mål 3 på land og i ferskvann: *Norge har gjennom vern eller andre effektive arealbaserte bevaringstiltak bevart minst 30 pst. av Norges landareal inkludert Svalbard og Jan Mayen innen 2030. Tiltakene skal vise variasjonsbredden i norsk natur og Norge skal gjennom bevaringstiltakene bidra til at et globalt representativt utvalg av naturområder blir bevart.*

Skogvern er viktig særlig fordi mange truede arter og naturtyper finnes i skog, og fordi skogvernet hittil ikke dekker et representativt utvalg av norsk skognatur. Stortinget besluttet under behandlingen av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet* at 10 pst. av skogen skal vernes. Arbeidet for å nå dette målet pågår, og det vernes stadig nye områder. Et treffsikkert skogvern er viktig for å sikre effektiv bruk av skogvernmidlene. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å gjøre skogvernet mest mulig treffsikkert, og legger vekt på at vern av privateid skog skal være frivillig vern.

Regjeringen viderefører vedtatte verneprosesser for å sikre leveområder for truede arter og naturtyper og for å gjøre vernet mer representativt. Dette vil sikre at variasjonsbredden i norsk natur er fanget opp i verneområdene, og alle typer natur har en del lokaliteter som er vernet. Dette vernet vil omfatte inntil 600 km² og består av områder som Miljødirektoratet har identifisert som «aktuelle for vern av mindre områder med verdifull natur i lavlandet». Det er ventet vernevedtak for de første områdene i denne kategorien våren 2025.

Det pågår også prosesser med å vurdere utvidelse av nasjonalparker og landskapsvernområder og eventuelt opprette nye slike områder. Det vil være en forutsetning at sistnevnte prosesser bare skal skje der hvor det er kommunal aksept for det. Per juli 2024 var det utsikter til slik aksept i Masfjordfjella i Masfjord kommune og Hornelen i Bremanger kommune. Det er ikke ventet vernevedtak for de første områdene i denne kategorien vern i 2025.

Forvaltning av verneområder

Norsk natur er utsatt for en rekke trusler, slik som fremmede arter, gjengroing, ulike effekter av klimaendringene og ulovligheter. Naturen i verneområdene utsettes stort sett for de samme truslene, og i de mest verdifulle naturområdene våre må vi sette inn tiltak for å følge ekstra nøye med på tilstanden til verneverdiene. Klimaendringene fører også til at truslene mot verneverdiene både blir flere og større. Oppgavene knyttet til forvaltning av verneområder blir dermed stadig flere. Det er nødvendig med en tydeligere prioritering og effektivisering av hva forvaltningsmyndigheten for verneområdene skal jobbe med, for å optimalisere innsatsen for å opprettholde verneverdiene på lang sikt. Miljødirektoratet har foreslått en rekke tiltak for å prioritere innsatsen mot langsiktig opprettholdelse av verneverdiene i Norge. Klima- og miljødepartementet vil gå gjennom disse foreslåtte tiltakene i 2025 og følge opp ved å gjøre endringer der det er hensiktsmessig.

Politikk for å nå de nasjonale målene for friluftsliv

Friluftsliv bidrar til god helse og livskvalitet, og det er et mål at en stor del av befolkningen utøver friluftsliv jevnlig. Barn, unge og personer som er lite fysisk aktive er prioritert i den nasjonale friluftslivspolitikken. Det er derfor viktig at det er lett tilgang til attraktive naturområder og turterreng nær der folk bor. Friluftslivsområder i og ved

byer og tettsteder er prioritert i ordningen statlig sikring av friluftslivsområder, og det er over Klima- og miljødepartementets budsjett øremerket midler til utvikling av blågrønne områder i områdesatsingene i Oslo. Friluftslivsaktivitet i nærmiljøet som er lite ressurskrevende og lett tilgjengelig for ulike brukergrupper, er prioritert i tilskuddsordningen friluftslivsaktivitet. På denne måten legges det til rette for at friluftsliv har en lav terskel.

Lett tilgjengelige, merkede og skiltede ferdselsårer for friluftsliv er svært viktig for en høy deltakelse i friluftsliv. Regjeringen har tidligere besluttet å utvide Miljødirektoratets ferdselsåreprosjekt ut over opprinnelig prosjektperiode, og 2025 er det siste året for prosjektet. Målet med prosjektet er å bidra til at kommunene har utarbeidet planer for å utvikle friluftslivets ferdselsårer.

God kunnskap om friluftslivsområdene, og hvilken bruk de har, er viktig for å ivareta områdene på en god måte. I 2025 vil Miljødirektoratet starte arbeidet med å etablere et nytt prosjekt innenfor regional kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder, der friluftslivsområdene vurderes i et regionalt perspektiv og på tvers av kommunegrensene.

I 2025 er det Friluftslivets år, som friluftslivsorganisasjonene selv er ansvarlige for. Regjeringen bidrar imidlertid med midler til prosjektorganisasjonen i Norsk Friluftsliv, og vil øke denne bevilgningen vesentlig i 2025. Friluftsliv for alle, bærekraftig friluftsliv og friluftsliv i nærmiljøet er sentrale fokusområder i året. Året vil dermed bidra til å nå de overordnede målene i det statlige friluftslivsarbeidet.

Det ble våren 2024 etablert en ny tilskuddsordning som gir midler til natur- og friluftslivstiltak i områder berørt av landbaserte vindkraftverk. Ordningen vil bli utviklet videre i 2025, og den økonomiske rammen på ordningen vil bli økt vesentlig.

Det er viktig at friluftsliv og naturbasert reiseliv ikke medfører vesentlig slitasje og forstyrrelser på naturmangfoldet. I tillegg er det viktig å ivareta sikkerheten for de besøkende i norsk natur. Arbeidet med å informere om naturvennlig ferdsel og opphold i naturen vil fortsette og videreutvikles. Dette er en viktig del av regjeringens arbeid for å fremme allemannsretten, som er en avgjørende forutsetning for friluftsliv i Norge. Det vil bli lagt til rette for utarbeidelse av besøksstrategier for mye brukte naturområder, og tilskuddsordningen Nasjonale turiststier vil bidra til redusert slitasje og forstyrrelser på naturmangfoldet, samt bedret sikkerhet på de mest brukte stiene.

Motorferdsel i utmark – ny motorferdsellov

Motorferdsellovutvalget leverte 21. mai 2024 sin utredning NOU 2024: 10 med forslag til ny motorferdsellov til regjeringen. Departementet tar sikte på å fremme en proposisjon for Stortinget våren 2025.

Politikk for å nå de nasjonale målene for forurensning

Miljømyndighetenes viktigste virkemidler i arbeidet med å nå målene for forurensning, er forurensningsloven og produktkontrollloven, samt forskrifter under disse lovene. Forurensningsloven skal bidra til å verne det ytre miljøet mot forurensning, redusere eksisterende forurensning og redusere avfallsmengdene og fremme bedre avfallshåndtering. Klima- og miljødepartementet vurderer nå endringer i forurensningsloven for å sikre gjennomføring av EU/EØS-regelverk på forurensnings- og avfallsområdet. Produktkontrolllovens formål er å forebygge at produkter og forbrukertjenester fører til helseskade eller miljøskade.

I 2024 ble ny lov om bærekraftige produkter og verdikjeder vedtatt (Prop. 69 LS (2023–2024)). Denne loven regulerer helt nye områder og målet er å redusere den samlede miljøbelastningen over produktens livsløp fra produksjon og design til avfallsbehandling, se nærmere omtale i kapitlet Politikk på tvers av resultatområdene – Sirkulær økonomi.

For å avdekke eventuelle brudd på regelverket fører miljømyndighetene risikobasert tilsyn. Områdene med størst påvirkning eller risiko for påvirkning på miljøet prioriteres. Ved brudd på reglene kan miljømyndighetene vedta sanksjoner, og kan blant annet ilegge et gebyr. For å styrke kontrollen med krav til økodesign og bærekraftkrav til produkter innen prioriterte verdikjeder, bygges det også et nytt system for grensekontroll med produkter og deres bærekraftsegenskaper i det indre markedet i EU/EØS. Parallelt skjerpes også kontrollen med internasjonal handel med avfall.

I tillegg til de ovennevnte lovene og forskrifter under disse, er annet regelverk, avgifter og tilskuddsordninger virkemidler som benyttes i forurensnings-, avfalls- og produktpolitikken. Det er også avgjørende for å nå målene at man har tilgang på god kunnskap og statistikk om utslipp, mengder, spredning og ikke minst konsekvenser av forurensning.

Forpliktende, internasjonale avtaler er også sentrale for å redusere forurensning.

Kjemikalier

Kjemikaliepolitikken skal redusere risiko for skade på helse og miljø knyttet til bruk og utslipp av miljøgifter og andre farlige stoffer, og er også nødvendig for å få til en sirkulær økonomi med giftfrie kretsløp. Førre-var-prinsippet skal brukes når kunnskapen om risiko for helse og miljø er usikker.

Bruk og utslipp reduseres gjennom stadig strengere kjemikalie- og produktregelverk, krav til industriutslipp og avfallshåndtering og tiltak for opprydding av forurensning. Miljøgifter transporteres over lange strekninger med luft- og havstrømmer, ved handel med produkter og gjennom avfallsstrømmer. Innsats både nasjonalt, og på europeisk og globalt nivå er derfor en forutsetning for å redusere risikoen for effekter på menneskers helse og miljøet.

Regjeringen arbeider for å stanse bruk og utslipp av miljøgifter og andre stoffer som regnes for å utgjøre en alvorlig trussel mot helse og miljø. Stoffene føres opp på den nasjonale prioritetslista som gir føringer for myndighetenes arbeid og signaler til virksomhetene om å finne andre stoffer eller metoder og unngå utslipp. Fire nye stoffer er nå vurdert å oppfylle kriteriene for prioritetslistestoffer, og blir inkludert i listen. Dette gjelder UV-filtrene UV-326 og UV-329, samt bisfenolen *bis(4-chlorophenyl) sulphone* som alle er svært lite nedbrytbare og svært bioakkumulerende. Nytt stoff på listen er også alkylfenolen *phenol, methylstyrenated* som er lite nedbrytbar, bioakkumulerende og har alvorlige langtidsvirkninger.

Norge bidrar aktivt i arbeidet for å styrke det felleseuropeiske regelverket på kjemikalieområdet. Dette skal blant annet bidra til å få på plass regulering av flere helse- og miljøfarlige stoffer raskere. Revisjon av det omfattende europeiske regelverket for registrering, vurdering, autorisasjoner og restriksjoner av kjemikalier (REACH), vurderes som spesielt viktig. Arbeidet er svært forsinket. Norge har aktivt tatt til orde for at en slik revisjon må prioriteres. Det er også avgjørende at Norge bidrar videre i arbeidet for et generelt forbud mot perfluorerte stoffer (PFAS-er) i Europa, som Norge har fremmet sammen med fire EU-land. Norsk innsats knyttet til vurdering av aktive stoffer og biocidprodukter skal økes. Norge skal fortsatt delta aktivt i arbeidet til det europeiske kjemikaliebyrået ECHA.

Norge er en pådriver for tiltak under globale avtaler for å redusere forurensning og sikre mer forsvarlig håndtering av kjemikalier og avfall. Norge arbeider kontinuerlig for at flere stoffer skal omfattes av Stockholm-konvensjonen om persistente organiske stoffer, og for bindende krav om å fase ut de farligste stoffene i plast i global plastavtale som er under etablering. Et nytt globalt rammeverk for kjemikalier og avfall ble vedtatt i 2023, med konkrete mål for 2030 og 2035 som må følges opp for å nå visjonen om en giftfri framtid.

Norge jobber også for å få på plass et nytt globalt panel for kjemikalier, avfall og forebygge forurensning i 2025 etter modell av FNs klimapanel og FNs naturpanel. Panelet skal stadfeste globalt kunnskapsgrunnlag, og blir viktig for det internasjonale arbeidet med kjemikalier og avfall framover.

Videreutvikling av kunnskap er nødvendig som underlag for å få på plass regulering av flere farlige kjemikalier. Forskning om effekter på mennesker og miljøet, og kartlegging og overvåking i produkter, avfall og utslipp, dyr, mennesker, miljøet, mat og drikkevann fortsetter.

Regjeringen vil legge fram en oppdatering av gjeldende handlingsplan mot miljøgifter 2021-2024, med status for arbeidet i planperioden og prioriteringer framover.

Mål om nullutslipp fra petroleumsvirksomheten

For operasjonelle utslipp fra petroleumsvirksomheten til havs varierer graden av måløpnåelse mellom havområdene. Operasjonelle utslipp fra petroleumsvirksomhet i Barentshavet er begrenset og ikke av et omfang som forventes å ha bidratt til økninger i bakgrunnsnivå av olje eller andre miljøfarlige stoffer over tid. Nivåene av forurensning i Norskehavet anses som lave sammenlignet med Nordsjøen, og det har ikke vært nevneverdige endringer i mengden av tilført olje og andre miljøfarlige stoffer fra petroleumsvirksomhet i havområdet. Operasjonelle utslipp fra petroleumsvirksomhet i Nordsjøen er betydelige og bidrar til økninger i bakgrunnsnivå av olje og andre miljøfarlige stoffer og naturlig forekommende stoffer over tid.

Det er fortsatt behov for tiltak for å nå nullutslippsmålet.

Gammel forurensning i grunn og sjøbunn

Gammel forurensning lagret i jord og sjøbunn kan føre til skade på helse og miljø, og være kilde til

spredning av farlige kjemikalier. Årlig blir et stort antall lokaliteter undersøkt og registrert i databasen Grunnforurensning. Seks av de 17 høyest prioriterte områdene er ferdig ryddet. Deler av de andre prioriterte områdene er også ryddet. Opprydding i forurenset grunn og sjøbunn er kostbart og tidkrevende, og i årene fremover blir flere områder klare for opprydding, noe som er den mest kostnadskrevenne fasen i arbeidet. Prinsippet om forurenser betaler er hovedregelen. Statlige styringsmakter medvirker likevel med finansiering i noen tilfeller, se omtale av tildelingskriterium for oppryddingspostene kap. 1420, post 39, 69 og 79.

Farlig avfall

Farlig avfall på avveie kan føre til at miljøgifter spres og hopper seg opp i naturen. Derfor er det avgjørende at farlig avfall samles inn og behandles forsvarlig. I 2022 ble det ifølge SSB levert 1,88 mill. tonn farlig avfall i Norge til godkjent behandling. Dette er en økning fra året før. Farlig avfall oppstår i landbasert industri, i petroleumindustri og bergverksdrift, i husholdningene og ved avfallsforbrenning. Det er i utgangspunktet industrien selv har som ansvar for å sikre forsvarlig behandling av avfallet sitt, også farlig avfall. Samtidig er det viktig at Norge opprettholder en tilstrekkelig kapasitet til å kunne håndtere eget farlig avfall i samsvar med internasjonale forpliktelser som følger av blant annet Baselkonvensjonen og EUs rammedirektiv om avfall. Klima- og miljødepartementet følger utviklingen med etablering av ny behandlingsskapasitet for farlig avfall.

Sirkulær avfallshåndtering

Norsk avfallspolitikken gjennomføres i et samspill mellom en rekke ulike virkemidler: lov- og forskriftsregulering, avgifter, refusjons- og panteordninger, bransjeavtaler og informasjonstiltak, samt kombinasjoner av disse. De viktigste grepene for å redusere avfallsmengdene er forebyggende tiltak tidligere i verdikjeden, slik som produktdesign for blant annet lenger levetid og mulighet for reparasjon, økt ombruk av produkter og økt materialgjenvinning. Se omtale av produktpolitikken under overskriften Sirkulær økonomi. Det planlegges en oppdatering av Nasjonal avfallsplan, inkludert program for avfallsforebygging, i løpet av 2025, som vil gjelde fem år frem i tid.

Økt materialgjenvinning er et nasjonalt mål, og gjennom felleseuropeisk regelverk har vi tallfestede mål for dette. Spesielt er målet om 65 % mate-

rialgjenvinning innen 2035 i EUs rammedirektiv om avfall svært ambisiøst, og utfordrende for Norge å nå. En forutsetning for økt materialgjenvinning er at større andeler av avfallet utsorteres. Fra 1. januar 2025 blir det obligatorisk med separat innsamling av bioavfall, plastavfall, samt utsortering og separat innsamling av papp- og papiravfall, glass og metall og tekstiler, fra husholdningsavfall og husholdningslignende næringsavfall.

I 2024 vedtok EU en revidert forordning for grensekryssende forsendelser av avfall. Denne skal blant annet gjøre det enklere å transportere avfall til ombruk og materialgjenvinning innad i EU/EØS, samt styrke kontroll av ulovlige avfallstransporter.

Videre arbeides det med skjerpede krav til avfallsforebygging og økt utnyttelse av ressursene i avfallet innen prioriterte verdikjeder, hvor det er identifisert et særlig potensial for økt sirkularitet: emballasje, tekstiler, batterier, elektriske og elektroniske produkter, plast og kjøretøy.

For verdikjeden for emballasje vil det komme en ny EU/EØS-forordning som stiller nye og skjerpede miljøkrav til hele emballasjens livsløp. Dette gjelder for eksempel krav om mindre unødvendig bruk av emballasje, økt ombruk, samt mer materialgjenvinnbar emballasje. I Norge har vi en utvidet produsentansvarsordning for emballasje, som er under videreutvikling. Gjennom det gjeldende emballasjedirektivet er det satt mål for materialgjenvinning av emballasje, som er svært krevende å nå. Disse målene vil videreføres i den nye forordningen. Klima- og miljødepartementet vil fremover vurdere hvordan forordningen best gjennomføres i Norge.

Det pågår et bredt arbeid i EU og i Norge for å få på plass nye virkemidler for hele verdikjeden for tekstiler med mål om at den skal bli mer bærekraftig. Tekstiler vil reguleres i flere regelverk og det arbeides med flere nye virkemidler og tiltak.

EU-kommisjonen foreslo sommeren 2023 krav om utvidet produsentansvarsordning for tekstiler i EU/EØS i revidert rammedirektiv om avfall. Departementet ønsker å få på plass utvidet produsentansvar for tekstiler så fort som mulig, og vurderer hvordan det best kan gjøres, opp mot arbeidet som skjer parallelt i EU. Miljødirektoratet skal i 2024 utarbeide et forslag til forskriftsregulering av et utvidet produsentansvar for tekstiler i Norge. Fra 2025 skal tekstilavfall kildesorteres og sendes til materialgjenvinning.

Det stilles i tillegg skjerpede krav til utnyttelse av ressursene i batteriavfall gjennom EUs nye batteriforordning, som nå forberedes gjennomført i Norge gjennom en ny batteriforskrift. Videre er

det foreslått nye EU/EØS-krav til kjøretøy, for å stimulere til økt ombruk og økt utnyttelse av ressursene i kasserte kjøretøy. Dette omtales nærmere under overskriften Sirkulær økonomi.

Som del av revisjon av EUs rammedirektiv om avfall er det foreslått nye, forpliktende mål om reduksjon av matavfall. Det er foreslått at mål om 10 prosent reduksjon i matindustri, 30 prosent reduksjon per innbygger samlet for dagligvare, serveringssteder og husholdninger innen 2030, sammenlignet med 2020. Nasjonale virkemidler for å redusere matsvinnet er avgjørende for å nå disse målene og regjeringen følger nå opp for å redusere matsvinnet med 50 % innen 2030 sammenlignet med 2015.

Plast- og plastforurensning

For å redusere plastforurensning er det behov for en rekke ulike tiltak og virkemidler på ulike stadier i livsløpet til plast både nasjonalt, regionalt og globalt. Dette fordi plastforurensning spres over landegrensene og det er omfattende handel med plastprodukter mellom land.

Norge har en ledende rolle i forhandlingene om en global avtale mot plastforurensning, blant annet som leder av en såkalt høyambisjonskoalisjon med 65 andre land og EU. Der jobber vi for å sikre en mest mulig ambisiøs global avtale med bindende regler for hele plastens livsløp inkludert reduksjon i plastproduksjon. Norge jobber blant annet for globale forbud, særlig mot enkelte problematiske plastprodukter og mot miljøgifter og andre farlige kjemikalier brukt i plastproduksjon. Regjeringen ønsker også globale krav blant annet til mer bærekraftig design av plastprodukter, til mer ombruk og bruk av materialgjenvunnet plast og krav som sikrer tilstrekkelig innsamling av plastavfall. Forhandlingene skal etter planen ferdigstilles i 2024.

Norge jobber også aktivt under blant annet FNs sjøfartsorganisasjon IMO og den regionale OSPAR-konvensjonen for å redusere plastforurensning og marin forurensning.

Regjeringen arbeider for å redusere bruken av engangsartikler av plast i Norge, blant annet ved å gjennomføre EUs direktiv om plastprodukter. Klima- og miljødepartementet signerte et plastpartnerskap med næringslivet våren 2024 for å redusere forbruket av engangs matbeholdere for ta-med-mat, samt drikkebegre med lokk. Norge har satt seg som mål å redusere forbruket av disse produktene med 50 prosent innen 2026. Det jobbes aktivt for å rekruttere både private og offentlige virksomheter til partnerskapet. Regje-

ringen arbeider videre med å innføre regelverk om produktdesign for drikkevarebeholdere i plast til engangsbruk. Dette omfatter krav om at korker og lokk skal sitte fast og et minimum innhold av materialgjenvunnet plast.

Forbruket av plastbæreposer i Norge går nedover og var i 2023 på 140 poser per person. EUs nye emballasjeforordning vil forplikte Norge til å redusere forbruket av plastbæreposer til 40 stykker per person per år eller tilsvarende i vekt fra 31. desember 2025. Regjeringen vil fortløpende vurdere behovet for nye virkemidler og tiltak på området og har dialog med bransjen om dette.

Regjeringen jobber også med å innføre ordninger for utvidet produsentansvar for flere plastprodukter, herunder for enkelte engangsprodukter av plast og for utstyr fra fiskeri, fritidsfiske og akvakultur som inneholder plast. For enkelte engangsprodukter av plast skal ordningen også omfatte et medansvar for forsøpling, som innebærer at produsentene blant annet skal dekke kommuners utgifter knyttet til opprydding.

Under kjemikaliregelverket REACH er det vedtatt et bredt omsetningsforbud mot tilsatt mikroplast i produkter. Det omfatter blant annet kosmetikk og gummigranulat på kunstgressbaner. Forbudet trer i kraft på ulike tidspunkter for forskjellige produktgrupper. Det er også viktig å redusere utslippet av mikroplast. Fordi utslipp av plastpellets til miljøet er en av de store kildene til mikroplastforurensning, har EU-kommisjonen fremmet forslag til en forordning som innebærer krav til aktører som håndterer og transporterer pellets. Det er forventet at forordningen vil ferdigforhandles i 2025. Norge følger aktivt med på arbeidet. Sammen med tiltak mot utslipp fra tilsatt mikroplast skal dette totalt redusere mikroplastutslipp til miljøet med 30 % innen 2030.

Regjeringen vil legge frem en handlingsplan for omstilling fra bruk av gummigranulat i Norge, i tråd med anmodningsvedtak fra Stortinget 21. november 2023.

Overvåkning av plastforurensning er viktig framover. Miljødirektoratet har et overvåkningsprogram for mikroplast som dekker blant annet luft, kystvann, ferskvann og urbane områder. I tillegg overvåker Miljødirektoratet plastakkumulering på strender og plast i magesekken til strandede sjøfugl (havhest). Det pågår også et arbeid med å etablere annen overvåkning på makroplast sammensatt av både eksisterende og ny miljøovervåkning.

Tilskuddsordningen for tiltak mot marin forurensning videreføres på samme nivå som i fjor.

Forurensning fra industri, jordbruk og avløp

Industri er en kilde til forurensning av både luft, vann og i grunnen, og er strengt regulert gjennom både forskrifter og enkelttillatelser som også gjennomfører krav i EUs forordninger og direktiver, som for eksempel avløpsdirektivet og industriutslippsdirektivet. EU har vedtatt et revidert industriutslippsdirektiv som blant annet stiller krav til redusert energibruk, ressurseffektivitet og gjenbruk av vann. Et av formålene er å bidra til mer bærekraftig drift i sektorene som et steg for å sikre en renere og mer sirkulær økonomi. Klima- og miljødepartementet vurderer eventuell implementering av revidert industriutslippsdirektiv i EØS-avtalen og norsk rett. Også revidert avløpsdirektiv ventes vedtatt i EU, og vil være viktig for den grønne omstillingen i Europa, selv om direktivet kan bli krevende å gjennomføre i Norge. Vi har allerede et stort etterslep i avløpssektoren i hele landet, og særlig ser vi at Oslofjorden påvirkes negativt av utslipp fra avløp. Tilstanden for livet i Oslofjorden er svært alvorlig. Regjeringen følger opp tiltaksplanen for Oslofjorden og har særlig fokus på de største utfordringene: avløp, jordbruk og fiskeri. Derfor viderefører regjeringen tilskuddsordningen for kommunenes planlegging og prosjektering av nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg i Oslofjordens nedbørsfelt med en bevilgning på 22 mill. kroner, slik at den totale rammen for ordningen er på 28 mill. kroner i 2025.

Avrenning fra jordbruket påvirker vannforekomstene negativt, noe vi særlig ser i Oslofjorden. Regjeringen har nylig hatt på høring forslag til ny gjødselbrukforskrift, der vi blant annet foreslår krav til redusert bruk av fosforholdig gjødsel, og strammere frister for når husdyrgjødsel kan spres. Over tid kan forskriftens innstramminger bidra til å bedre vannkvaliteten i områder som er utsatt for avrenning fra jordbruket.

I tillegg har et av tiltakene vært å innføre et generelt forbud mot utslipp av kloakk fra fritidsbåter i Oslofjorden. Et slikt forbud er nå fastsatt i en nasjonal forskrift som trådte i kraft 1. juli 2024.

Den samlede akvakulturproduksjonen av fisk gjør at fiskeoppdrett er den største kilden til utslipp av næringssalter langs kysten fra Lindesnes til Nordkapp. Slike utslipp kan gi økt algevekst og føre til overgjødsling i innelukkede fjordområder. Mesteparten av akvakultur av fisk foregår i åpne anlegg i sjø og per i dag er det ikke tilgjengelig teknologi som kan rense utslipp av næringssalter fra slike anlegg. I februar 2024 trådte et nytt forurensningsregelverk i kraft for

akvakultur i sjø. Det nye regelverket innebærer at oppdrettsnæringen som ny hovedregel går bort fra individuelle utslippstillatelser og over til forskriftsfestede standardvilkår for forurensning. Det innføres nye krav til overvåking og rapportering, og nye minstekrav til miljødokumentasjon for nye lokalitetssøknader. Regjeringen jobber videre med å utvikle regelverket og kravsetting til forurensning fra oppdrettsnæringene, herunder vurdere behov og mulighetene for å stille standardiserte krav for forurensning også til landbasert akvakultur.

Overvann

Klimaendringene fører til mer, hyppigere og mer intens nedbør. Overvann kan føre til både direkte og indirekte skader. I 2015 foreslo Overvannsutvalget i NOU 2015: 16 *Overvann i byer og tettsteder – som problem og ressurs*, omfattende lov- og forskriftsendringer, knyttet til plan- og bygningsloven, vannressursloven, vass- og avløpsanleggslova og forurensningsloven. Regjeringen arbeider med å følge opp forslagene til endringer i vass- og avløpsanleggslova og forurensningsloven. Som oppfølging av Meld. St. 26 *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn* skal regjeringen vurdere fordeler og ulemper ved å innføre et eget overvannsgebyr og utrede ulike gebyrmodeller, sende forslag om krav til etablering, tømning og vedlikehold av sandfang, på høring, samt utrede behov for endringer i forurensningslovens regler om ansvar for skade forårsaket av avløpsanlegg.

Radioaktiv forurensning

Radioaktiv forurensning kan skade menneskers helse og miljøet både nå og i fremtiden, og det stilles strenge krav til utslipp fra virksomheter og til håndtering av radioaktivt avfall. Mengden radioaktivt avfall i Norge er forventet å øke fremover og avfallet må håndteres trygt, sikkert og forsvarlig i tråd med nasjonalt regelverk og internasjonale forpliktelser.

Regjeringen la i juli 2024 frem Norges første strategi for håndtering av radioaktivt avfall. Strategien gjelder for alt radioaktivt avfall i Norge, inkludert brukt atombrensel. Den beskriver blant annet viktige rammer og prinsipper for håndtering av radioaktivt avfall.

Arbeidet knyttet til dekommisjoneringen av atomanleggene i Halden og på Kjeller vil fortsatt være prioritert, og er forventet å øke i 2025. Å sikre en trygg, sikker og miljømessig forsvarlig

håndtering av radioaktivt avfall og brukt brensel fra virksomheten er særlig viktig, inkludert at det sikres tilstrekkelig behandlings-, lagrings- og deponikapasitet.

Radioaktiv forurensning blir overvåket regelmessig. Overvåking av radioaktivitet i miljøet er viktig for å kunne oppdage og vurdere omfanget ved nye utslipp. Truslene knyttet til den ustabile situasjonen i Ukraina er en påminnelse om at det er viktig å ivareta den nasjonale målberedskapen og fagkompetansen.

Luftforurensning

Norge er netto mottaker av luftforurensning som blant annet bidrar til redusert lokal luftkvalitet som kan skade menneskers helse og sur nedbør som skader økosystemer. Derfor er det internasjonale arbeidet med å redusere langtransportert luftforurensning fremdeles viktig. Arbeidet skjer innenfor rammen av UNECEs konvensjon om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning. I 2023 ble partene enige om å revidere Göteborgprotokollen, som er avtalen hvor partene har påtatt seg forpliktelser om å redusere utslipp av luftforurensning. Målet med revisjonen er å ytterligere redusere de skadelige effektene av luftforurensning på helse og miljø.

Norge benytter en rekke juridiske og økonomiske virkemidler for å redusere utslippene i tråd med forpliktelsene i Göteborgprotokollen. Avgiften på utslipp av NO_x og NO_x-avtalen mellom Klima- og miljødepartementet og 15 næringsorganisasjoner er viktige virkemiddel. Regjeringen har forlenget avtalen til og med 2027. For å redusere utslipp av ammoniakk fra jordbruket jobber regjeringen med å revidere regelverket for gjødsel.

Norge har overholdt utslippsforpliktelsene for svoveldioksid, nitrogenoksid og små helseskadelige partikler i Göteborgprotokollen alle år siden 2020, og fra 2022 har vi også overholdt utslippsforpliktelsen for flyktige organiske forbindelser.

Foreløpige utslippstall for 2023 tyder på at Norges utslipp av ammoniakk har gått ned med omtrent 9 pst fra 2005 til 2023. Dette betyr at utslippene for første gang er innenfor forpliktelsen om en reduksjon av ammoniakk på 8 pst. Jordbruket står for om lag 95 pst. av ammoniakksutslippene i Norge, mer miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel vil være et viktig tiltak for å oppnå utslippsreduksjoner. Det er etablert en tilskuddsordning for dette formålet under jordbruksavtalen, samtidig som regjeringen jobber med å revidere gjødselregelverket.

Norge har en pådriverrolle i arbeidet til FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) med å utvikle et mer effektivt regelverk for å redusere utslippene til luft fra skipsfarten.

Lokal luftkvalitet

Klima- og miljødepartementet har det overordnede ansvaret for å nå målet om trygg luft, og en koordinerende rolle mot andre departementer og etater for å få gjennomført tiltak som kan bedre den lokale luftkvaliteten. Forurensningsforskriftens kapittel 7 er det sentrale nasjonale virkemiddelet for lokal luftkvalitet.

Luftforurensning, som nitrogendioksid (NO₂) og svevestøv (PM_{2,5} og PM₁₀), kan føre til eller forverre både luftveissykdommer og hjerte- og karsykdommer. Barn, eldre og personer med diabetes, luftveissykdommer og hjerte- og karsykdommer er spesielt sårbare for luftforurensning. Sammenlignet med flere andre europeiske land er det få nordmenn som dør tidligere på grunn av luftforurensning, men også i norske byer og tettsteder fører luftforurensning til mer sykdom og høyere dødelighet. Det er beregnet at nesten 400 mennesker døde tidligere enn forventet i Norge i 2021 på grunn av eksponering av høyere nivåer av fint svevestøv enn det Verdens helseorganisasjon (WHO), Folkehelseinstituttet og Miljødirektoratet anbefaler.

Både nasjonale og lokale myndigheter har over flere år jobbet aktivt for å bedre luftkvaliteten i norske byer og tettsteder, og nivåene av luftforurensning har gått nedover. Likevel brytes grenseverdiene i forurensningsforskriften noen steder enkelte år. Bruddene skyldes ofte for høye nivåer av svevestøv, der utslipp fra veitrafikken og vedfyring er de viktigste lokale kildene, men utslipp fra lokal industri kan også føre til brudd på grenseverdiene. Luftforurensningsnivåene påvirkes av meteorologiske forhold, variasjon i lokale utslipp, langtransportert luftforurensning og hvilke tiltak som iverksettes for å forbedre luftkvaliteten. Flere av disse faktorene kan variere fra år til år.

Miljødirektoratet, Statens vegvesen, Meteorologisk institutt, Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet har gjennom «luftsamarbeidet» utarbeidet flere tjenester for lokal luftkvalitet. Formålet med samarbeidet er å gjøre informasjon om den lokale luftkvaliteten mer tilgjengelig for befolkningen og myndighetene. Denne samlingen av tjenester er unik i europeisk skala, og en oversikt over tjenestene finnes på Miljødirektoratets nettsider: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvars->

områder/forurensning/luftkvalitet/tjenester-for-
luftkvalitet/

Norge deltar aktivt i EU-prosesser for endringer og innstramninger i regelverk for lokal luftkvalitet. Det gjeldende luftkvalitetsdirektivet er bindende for Norge gjennom EØS-avtalen, og det pågår nå en prosess i EU for å revidere luftkvalitetsdirektivet. Norge har hatt strengere grenseverdier for svevestøv enn EU fra og med 2016, og dette ble ytterligere strammet inn i 2022. Dersom revidert luftkvalitetsdirektiv innlemmes i EØS-avtalen, må Norge stramme inn grenseverdiene for nitrogendioksid i forurensningsforskriften kapittel 7.

Støy

Klima- og miljødepartementet har det overordnede ansvaret for støy og en koordinerende rolle overfor andre departementer og etater for å få gjennomført tiltak som kan redusere støyplager. De nasjonale målene for reduksjon av støyplager blir ikke nådd i dag. Folkehelseinstituttet og Miljødirektoratet leverte i februar 2024 forslag til nye nasjonale mål og indikatorer for støy. Regjeringen jobber med oppfølgingen av rapporten.

Forurensningsforskriften stiller krav om støy-reducerende tiltak, kartlegging av støy og utarbeiding av handlingsplaner for å redusere støy. Arealplanlegging etter plan- og bygningsloven er også et viktig og kostnadseffektivt virkemiddel for å forebygge støyproblem og ivareta stillheten som grunnlag for friluftsliv og rekreasjon. Det er gitt felles retningslinjer (T-1442/2021) for behandling av støy i plansaker, med vekt på de største støykildene.

Politikk for å nå de nasjonale målene på klima

Regjeringen fører en ambisiøs klima- og miljøpolitikk som bygger på forvalteransvaret og føre-var-prinsippet. Regjeringen legger vekt på å styrke Norges konkurransekraft og skape grønn vekst og nye grønne arbeidsplasser. Det er nødvendig med en omstilling til et moderne, bærekraftig lavutslippssamfunn. Norge har høy kompetanse, teknologi og tilgang på kapital som gjør det mulig å medvirke sterkt til denne omstillingen. Parisavtalen legger grunnlaget for norsk klimapolitikk. Informasjon om internasjonalt klimaarbeid, inkludert Parisavtalen, finnes i programkategori 12.70 (Internasjonalt klimaarbeid).

Norges klimamål under Parisavtalen er å redusere utslippene av klimagasser med minst 55 pst. i 2030 sammenlignet med nivået i 1990. Regjerin-

gen ønsker å oppfylle målet sammen med EU. Gjennom klimaavtalen med EU har Norge allerede forpliktet seg til å samarbeide med EU om å redusere utslippene med minst 40 pst. innen 2030 sammenlignet med 1990-nivået. Regjeringen er nå i dialog med EU om oppdatering av klimaavtalen slik at samarbeidet knyttes til det forsterkede målet om å redusere utslippene med minst 55 pst. innen 2030. Se nærmere omtale i det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan*.

Regjeringen mener det er behov for høye ambisjoner i klimapolitikken og har satt et ambisiøst mål for å forsterke og videreutvikle omstillingen for at Norge skal bli et lavutslippssamfunn. Som et delmål på veien mot netto-null-utslipp og lavutslippssamfunnet, har regjeringen satt et omstellingsmål for hele økonomien i 2030. Dette er formulert i regjeringsplattformen som et mål om å kutte norske utslipp med 55 pst. sammenlignet med 1990. Det innebærer at regjeringen har et nasjonalt mål om å omstille både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor. Målet skal nås gjennom en ambisiøs og ansvarlig klimapolitikk, og vi er avhengige av både norsk og internasjonal teknologitvikling for å kunne oppnå det. Det skal legges vekt på at norsk næringsliv skal være konkurransedyktig i fremtiden, og det legges til grunn at Norge fortsatt skal ha overskudd i kraftbalansen, se nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2022. Hensikten er at hele det norske næringslivet skal omstille seg i retning lavutslippssamfunnet.

Regjeringen vil følge opp målet om at Norge skal være klimanøytralt fra og med 2030, og omstille Norge til et lavutslippssamfunn i 2050 i tråd med klimaloven.

Det vil kreve betydelig styrket innsats å nå klimamålene for 2030 og 2050. For å lykkes med omstillingen av Norge, må vi tilpasse og videreutvikle politikken for å sikre utslippskutt og omstilling i møte med en verden i endring. Teknologitviklingen og endringer i viktige markeder som energimarkedene vil ha mye å si for både effekten og kostnaden av klimapolitikken. Et viktig prinsipp i politikkkutforming er kostnadseffektivitet.

Klimapolitikk innebærer endringer i hvordan vi innretter samfunnet, som kan gi ulemper på kort sikt for enkeltmennesker og aktører, slik at mye større ulemper unngås for samfunn og folk i framtiden. Omstilling er krevende, nødvendig, og må være bredt forankret og rettferdig. Tillit til og oppslutning om klimapolitikken krever åpenhet, men også en politikk som er forutsigbar og rettferdig. Klimaomstillingen må gå hånd i hånd med Norges oppfølging av det nye globale rammeverket for natur («naturavtalen»).

En effektiv omstilling krever kombinasjoner av virkemidler. Prising av utslipp ligger i bunnen som et vedvarende insentiv til reduserte utslipp. Om lag 85 pst. av de samlede norske utslippene er ilagt enten klimaavgift, kvoteplikt eller begge deler. I tillegg til prising er mange andre virkemidler også svært viktige for å øke CO₂-opptaket og redusere klimagassutslippene, blant annet direkte regulering, standarder, avtaler og tilskudd til utslippsreducerende tiltak.

Regjeringen vil støtte utvikling og spredning av nullutslippssløsninger og bidra til å skape markeder for nullutslippsteknologi. Enova er et viktig virkemiddel i denne sammenheng. Det legges opp til at Enova og Klima- og energifondets formål i den kommende avtaleperioden skal være å bidra til å nå Norges klimaforpliktelser, og å fremme effektive klima- og energiomstillingstiltak på veien mot lavutslippssamfunnet.

Med ambisiøse klimamål er treffsikker politikk viktig. En god plan for hvordan vi gjennomfører politikken kan bidra til dette. I det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan* viser vi hva vi har gjort til nå for å kutte utslipp, hva vi planlegger for i kommende budsjettår og videre i årene fremover for å nå klimamålene vi har satt oss. Nærmere detaljer om CO₂-avgiften står i Prop. 1 LS (2024–2025) *Skatter og avgifter 2025* fra Finansdepartementet.

Regjeringen tar sikte på å legge fram en stortingsmelding om klima for perioden fram til 2035 før påske 2025. Denne meldingen vil legge helhetlige, langsiktige og overordnede rammer for klimapolitikken i lys av at Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Meldingen vil også legge fram nye og forsterkede tiltak og virkemidler for utslippskutt, økt opptak og omstilling. Regjeringen vil følge opp anbefalingene fra Klimautvalget 2050 i meldingen.

Politikk på tvers av resultatområdene

Sirkulær økonomi

Regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi (2024–2025) ble lagt fram i mars 2024. Som del av regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi er det etablert en ekspertgruppe som leverer sin rapport om virkemidler for sirkulær økonomi våren 2025. Det skal også utredes et samfunnsoppdrag for sirkulær økonomi i 2024. Målrettede samfunnsoppdrag er innovative og prioriterer medvirkning fra alle relevante aktører for å løse store samfunnsutfordringer. Kompetansen på sirkulær økonomi skal styrkes. Det skal utvi-

kles nasjonale indikatorer og vurderes nasjonale mål i 2024 og 2025.

Lov om bærekraftige produkter og verdikjeder er vedtatt av Stortinget og trådte i kraft 1. juli 2024. Stortingets ga samtidig sitt samtykke til innlemmelse av ni rettsakter under gjeldende økodesigndirektiv i EØS-avtalen. Loven gir hjemmel for å stille krav til bærekraft i hele verdikjeden på prioriterte produktområder som er ansett som særlig viktige økonomisk og miljømessig for grønn omstilling. Loven hjemler helhetlige krav til batterier, kjøretøy, emballasje, plast, elektriske og elektroniske produkter og tekstiler. Loven gir videre hjemmel for å kreve at produkter skal være laget for å passe inn i en sirkulær økonomi, gjennom å stille krav til økodesign. Økodesign innebærer at produkter har egenskaper som gir et lavt fotavtrykk i hele produktets levetid – at de utnytter ressurser effektivt, gir lave utslipp og produserer lite avfall. Produktene må blant annet inneholde materialgjenvunnet råvare, vare lengre, kunne repareres, ombrukes og materialgjenvinnes lettere. I første omgang gjelder bestemmelsen om økodesign i loven gjennomføring av de ni rettsakter under gjeldende direktiv for økodesign som Stortinget samtykket til, hvor Norge har manglet tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag i lov.

Bakgrunnen for lov om bærekraftige produkter og verdikjeder er EØS-regelverk med mål om å redusere klima- og miljøfotavtrykket fra produksjon og forbruk av produkter over hele livsløpet deres. Samtidig skal regelverket styrke Europas konkurransekraft og strategiske økonomi inkludert tilgang på ressurser som er kritiske for det grønne skiftet. Regjeringen vil så snart som mulig komme tilbake til Stortinget med forslag om å endre loven slik at den gir hjemmel for å gjennomføre EUs nylig vedtatte økodesignforordning. Forordningen omfatter alle produkter som omsettes i det indre marked, med unntak av mat og medisiner til mennesker og dyr. Med hjemmel i forordningen skal det fortløpende utvikles krav på utvalgte produktområder.

Gjennomføring i norsk rett av EUs forsterkede produktrammeverk innebærer nye forvaltnings- og kontrolloppgaver for miljømyndighetene. Gjennomføring av og tilsyn med dette omfattende rammeverket vil være en hovedprioritet framover. Regelverket innfører digitale produktpass som vil gjøre det lettere for aktørene langs hele produktets verdikjede og for forbrukerne å ta mer informerte valg, samtidig som arbeidet for tilsynsmyndigheter forenkles. Deler av informasjonen knyttet til det digitale produktpasset skal lastes opp i et sentralt register. Det bygges opp et nytt

system for grensekontroll med produkter, og informasjonen i produktpassregisteret skal blant annet benyttes av tollmyndighetene på grensen.

For å sikre et helhetlig arbeid med produkt- og avfallspolitikken, er det vesentlig å arbeide med hele verdikjeder. Klima- og miljødepartementet jobber med noen prioriterte verdikjeder: emballasje, tekstiler, batterier, elektriske og elektroniske produkter, plast og kjøretøy.

Det pågår blant annet et bredt arbeid i EU og i Norge for å få på plass nye virkemidler for hele verdikjeden for tekstiler med mål om at den skal bli mer bærekraftig. Tekstiler vil reguleres i flere regelverk. Særlig viktig er de kommende økodesignkravene til tekstiler gjennom underliggende regelverk til økodesignforordningen. I økodesignforordningen er det også vedtatt et forbud mot destruksjon av usolgte tekstiler og fottøy. I første omgang vil dette bli innført for de største marked-saktørene.

Batteriforordningen inneholder en rekke tiltak fra og med uttak av mineraler til og med avfallsstadiet med vekt på økodesignkrav og å maksimere ressurseffektiviteten i denne verdikjeden. Den legger grunnlaget for en konkurransedyktig europeisk batteriindustri basert på høye bærekraftstandarder, og skal styrke tilgangen på bærekraftig utvunnede ressurser til batteriproduksjon i EU/EØS. Gjennomføring av forordningen vil skje gjennom en egen forskrift med hjemmel i ny lov om bærekraftige produkter. Forskriften har nylig vært på høring. Den er en viktig forutsetning for regjeringens batteristrategi.

EU-kommisjonen har foreslått en ny forordning om krav til sirkulær design av kjøretøy og håndtering av kasserte kjøretøy. Forslaget støtter kjøretøysektorens overgang til en sirkulær økonomi og det foreslås også strengere krav til eksport av kjøretøy. Klima- og miljødepartementet følger med på utviklingen i kjøretøyforordningen.

EU har også vedtatt en forordning om kritiske råmaterialer som etablerer et rammeverk som skal sikre EUs tilgang til sikker og bærekraftig forsyning av kritiske råmaterialer. Forordningen setter bl.a. krav til saksbehandlingstid og at medlemsstatene må utarbeide nasjonale programmer for ombruk og materialgjenvinning av kritiske råmaterialer. Klima- og miljødepartementet vurderer sammen med Nærings- og fiskeridepartementet og andre berørte departementer, eventuell innlemmelse av forordningen i EØS-avtalen og gjennomføring i norsk rett.

Klimatilpasning

Klima- og miljødepartementet har ansvar for å legge til rette for det helhetlige arbeidet med klimatilpasning i regjeringen. Miljødirektoratet har siden 2014 vært den fagetaten som støtter Klima- og miljødepartementet i dette arbeidet og koordinerer det helhetlige klimatilpasningsarbeidet.

Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn* ble behandlet av Stortinget i januar 2024, jf. Innst. 161 S (2023–2024). Meldingen inneholder tiltak i mange sektorer, blant annet samfunnssikkerhet, landbruk, helse, samferdsel, bistand med mer, og følges opp i ulike sektorer og av ulike departementer. Miljødirektoratet skal gjennomføre en klimasårbarhetsanalyse innen utgangen av 2026 og deretter hvert 4. år, og analysen blir viktig for å prioritere innsats og tiltak i klimatilpasningsarbeid. Regjeringen har oppnevnt et ekspertutvalg som skal fremskaffe kunnskap om samfunnsøkonomiske konsekvenser av klimaendringer for utsatte sektorer og regioner i Norge, samt identifisere innsatsområder der potensialet for å redusere klimarelatert risiko er stort, vurdert opp mot kostnaden ved tiltak.

Klimautvalget 2050

I august 2021 ble Klimautvalget 2050 satt ned, som en oppfølging av Norges lavutslippsstrategi for 2050. Utvalgets mandat var å gjøre en helhetlig gjennomgang av veivalgene Norge står overfor for å nå klimamålet i 2050, og vise hvordan Norge kan bli et lavutslippsamfunn i 2050, på en mest mulig kostnadseffektiv måte, med effektiv ressursbruk og et konkurransedyktig næringsliv. Det var også spesifisert at omstillingen må bidra til en utvikling som sikrer naturmangfoldet og et bærekraftig velferdssamfunn. Utvalget skulle vurdere måloppnåelse og nytte i forhold til den samfunnsøkonomiske kostnaden.

I oktober 2023 leverte Klimautvalget 2050 sin rapport, NOU 2023: 25 *Omstilling til lavutslipp. Veivalg for klimapolitikken mot 2050*. Se boks 4.5 i Klimastatus og -plan for en kort oppsummering av utvalgets hovedanbefalinger. Klima- og miljødepartementet sendte Klimautvalget 2050 sin rapport på høring med frist 28. februar i fjor. Det kom inn om lag 260 høringssvar. Regjeringen arbeider med å vurdere utvalgets anbefalinger og høringssvarene.

Miljøkriminalitet

Regjeringen vil fortsette å følge opp Meld. St. 19 (2019–2020) *Miljøkriminalitet*, som ble behandlet av Stortinget høsten 2020. Tiltak for å styrke innsatsen mot miljøkriminalitet omfatter nasjonalt informasjons- og holdningsskapende arbeid, tilsyn/kontroll, sanksjoner, administrativ håndheving, økt bruk av teknologi og samarbeid med andre tilsynsmyndigheter, Tolletaten og politi. I 2025 vil det blant annet bli arbeidet videre med å vurdere forslag til økte strafferammer for miljøkriminalitet.

Internasjonalt er det viktig å øke bevisstheten om at miljøkriminalitet i bredt, blant annet skogkriminalitet, avfalls- og forurensningskriminalitet, flora- og faunakriminalitet, ulovlig mineralutvinning og kulturminnekriminalitet, er en grenseoverskridende og alvorlig form for organisert kriminalitet. Tiltakene omfatter utvikling av internasjonal politikk og rettsutvikling, utviklingspolitiske virkemiddel, arbeid i internasjonale organisasjoner og med sivilsamfunn, bruk av teknologi, verdikjedesporing, handelsavtaler og motvirking av ulovlig netthandel.

Nærmere om budsjettforslaget

Utgifter under programkategori 12.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1420	Miljødirektoratet	8 774 018	11 042 138	11 229 552	1,7
1422	Miljøvennlig skipsfart	46 481	48 140	46 855	-2,7
1423	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	40 074	39 667	46 782	17,9
1424	Senter mot marin forsøpling	55 973			0,0
1425	Fisketiltak	15 037	16 686	17 853	7,0
1428	Enova SF	6 834 454	7 481 669	6 781 575	-9,4
	Sum kategori 12.20	15 766 037	18 628 300	18 122 617	-2,7

Inntekter under programkategori 12.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
4420	Miljødirektoratet	188 372	158 257	238 284	50,6
4423	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø	396	1 127	1 170	3,8
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	702 782	707 907	19 074	-97,3
	Sum kategori 12.20	891 550	867 291	258 528	-70,2

Kap. 1420 Miljødirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	797 418	862 670	934 095
21	Spesielle driftsutgifter	638 974	635 824	729 873
23	Oppdrags- og gebyrrelatert virksomhet	176 944	161 801	249 601
30	Statlige erverv, bevaring av viktige friluftslivsområder, <i>kan overføres</i>	22 311	23 054	23 054
31	Tiltak i verneområder og naturrestaurering, <i>kan overføres</i>	152 781	145 452	151 252
32	Statlige erverv, vern av naturområder, <i>kan overføres</i>	750 653	815 265	380 247
39	Oppryddingstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under postene 69 og 79</i>	14 300	8 645	8 645
60	Tilskudd til natursats – tiltak og planlegging for natur i kommunene, <i>kan overføres</i>	3 083	53 226	18 226
61	Tilskudd til klimatiltak og klimatilpasning, <i>kan overføres</i>	152 504	283 800	173 300
62	Tilskudd til grønn skipsfart, <i>kan overføres</i>	32 702	56 625	34 027
63	Tilskudd til returordning for kasserte fritidsbåter	88	340	204
64	Tilskudd til skrantesykeprøver fra fallvilt	1 267	1 279	1 279
66	Tilskudd til kommuner for å bedre tilgangen til strandsonen langs Oslofjorden	2 449	3 199	3 199
69	Oppryddingstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under postene 39 og 79</i>	124 141	45 632	40 632
71	Tilskudd til tiltak mot marin forsøpling, <i>kan overføres</i>		27 363	27 363
72	Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt, <i>overslagsbevilgning</i>	141 837	148 878	148 878
73	Tilskudd til rovvilttiltak, <i>kan overføres</i>	78 590	73 898	71 706
74	CO ₂ -kompensasjonsordning for industrien	4 557 746	6 446 997	7 000 000
75	Utbetaling for vrakpant til kjøretøy og tilskudd til kassering av fritidsbåter, <i>overslagsbevilgning</i>	414 527	416 350	435 350
76	Refusjon ved innlevering av klima- og miljøskadelige stoffer, <i>overslagsbevilgning</i>	239 515	247 800	179 800
77	Tilskudd til fagspesifikke miljøorganisasjoner og -stiftelser	14 663	15 276	15 856
78	Tilskudd til friluftslivsformål, <i>kan overføres</i>	197 385	210 896	219 680
79	Oppryddingstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under postene 39 og 69</i>	420	492	492
80	Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur, <i>kan overføres</i>	137 372	165 942	164 908

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
81	Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven, <i>kan overføres</i>	12 551	13 192	13 192
84	Tilskudd til internasjonalt klima- og miljøsamarbeid	5 786	8 753	9 086
85	Tilskudd til besøkssenter for natur og verdensarv, <i>kan overføres</i>	104 011	112 135	103 898
86	Tilskudd til frivillige klima- og miljøorganisasjoner samt klima- og miljøstiftelser		57 354	59 533
87	Tilskudd til natur og friluftsliv i områder berørt av landbasert vindkraftverk			32 176
	Sum kap. 1420	8 774 018	11 042 138	11 229 552

Miljødirektoratets rolle og oppgaver

Miljødirektoratet er Klima- og miljødepartementets sentrale rådgivende og utøvende fagorgan innen klima, naturmangfold, forurensning, friluftsliv og polarområdene. Hovedoppgavene er å redusere klimagassutslipp, ta vare på naturmangfoldet og sikre den naturlige produksjonsevnen, hindre forurensning og legge til rette for friluftsliv. Dette innebærer blant annet å legge til rette for å ta vare på naturen, bærekraftig bruk og verdiskaping.

Hensynet til miljø og bærekraftig utvikling og de nasjonale klima- og miljømålene gir hovedrammen for arbeidet i Miljødirektoratet. Funksjonen til etaten er å skaffe og formidle miljøinformasjon, utøve forvaltningsmyndighet, styre og rettlede regionalt og kommunalt nivå, gi faglige råd og delta i internasjonalt miljøarbeid. Direktoratet har et sektorovergripende ansvar i alle funksjonene.

Arbeidet som Miljødirektoratet utfører, er en forutsetning for å få gjennomført nasjonal klima- og miljøpolitikk og å få iverksatt konkrete tiltak nasjonalt, regionalt og lokalt.

Europas grønne giv innebærer en omfattende politikk- og regelverksutvikling på flere områder som Miljødirektoratet har ansvaret for, og utgjør dermed en viktig ramme for Miljødirektoratets arbeid i tiden framover.

Klima- og miljødepartementet har ansvaret for å legge til rette for det helhetlige arbeidet til regjeringen med klimagassreduksjoner og klimatilpassning, og Miljødirektoratet er departementets fagetat på dette området. Direktoratet arbeider blant annet med tiltaksanalyser for reduksjon i klimagassutslipp, utvikling og rapportering av klimagass-

regnskapet til FN, utvikling og rapportering av klimagassregnskapet for kommuner, utslippsreduksjon og omstilling til lavutslippssamfunnet i kommuner og fylkeskommuner, overvåking av klimaendringer og virkninger av klimaendringer på naturmangfoldet. Direktoratet deltar i de internasjonale forhandlingene under klimakonvensjonen, særlig med spørsmål knyttet til utslippsrapportering, kvoteregisteret, forskning og overvåking. Videre er direktoratet Norges nasjonale kontaktpunkt for FNs klimapanel (IPPC) og koordinerer alle prosesser knyttet til arbeidet klimapanelet gjør. Miljødirektoratet er også nasjonalt kontaktpunkt for FNs internasjonale ressurspanel (IRP). Miljødirektoratet lager blant annet rapporter om hvordan en mer bærekraftig forvaltning av naturressurser kan bidra til å redusere klimagassutslipp og forurensning og ta vare på natur.

På naturforvaltningsområdet arbeider Miljødirektoratet blant annet med å sikre en kunnskapsbasert forvaltning der økosystemene har god tilstand og leverer økosystemtjenester, etablering og forvaltning av verneområder, naturrestaurering og forvaltning av truede arter og naturtyper, under dette forvaltning av prioriterte arter og utvalgte naturtyper og å følge opp oppfølgingsplanen for truet natur og tiltaksplan for ville pollinerende insekter. Andre viktige oppgaver er forvaltning av rovvilt, vannforvaltning, helhetlig havforvaltning, marin naturforvaltning og forvaltning av anadrom laksefisk, innlandsfisk og villrein. På Svalbard har Miljødirektoratet en viktig rolle for å sikre at kunnskapsgrunnlag, natur- og artsforvaltning er tilpasset effekter av klimaendringer. På samme måten som på klimaområdet deltar etaten i de internasjonale forhandlingene under konven-

sjon om biologisk mangfold. Direktoratet er Norges nasjonale kontaktpunkt for *Det internasjonale naturpanelet* (IPBES) og koordinerer alle prosesser knyttet til Naturpanelets arbeid. Naturpanelets ekspertgrupper støttes av såkalte tekniske støtteenheter, plassert i ulike institusjoner verden over. En av de tekniske støtteenhetene for kapasitetsbygging er plassert i Miljødirektoratets lokaler i Trondheim og ble videreført for sin tredje periode i 2023.

Etaten medvirker videre til at det blir tatt hensyn til langsiktig disponering av naturressursene i arealplanlegging etter plan- og bygningsloven.

Statens naturoppsyn er en del av Miljødirektoratet og har med hjemmel i lov om statlig naturoppsyn ansvar for å føre tilsyn med naturtilstanden, ha oppsyn med at reglene i miljølovgivningen blir fulgt, og avdekke og forebygge miljøkriminalitet. Statens naturoppsyn er også kompetansemiljø for gjennomføring av skjøtsels- og tilretteleggingstiltak i verneområdene.

Tilrettelegging for friluftsliv, motivering av befolkningen til å drive med friluftsliv og sikring og forvaltning av friluftslivsområder er også viktige oppgaver for Miljødirektoratet.

Miljødirektoratet samordner det sektorovergripende arbeidet på forurensningsområdet og samarbeider med sektorene om faktagrunnlag, analyser og videreutvikling av tiltak og virkemiddel. Viktige oppgaver på forurensningsområdet er arbeidet med å redusere plastforurensning, redusere og forebygge bruk av helse- og miljøfarlige kjemikalier, rense opp i forurenset sjøbunn og forurenset grunn, hindre forurensning i vassdrag og langs kysten, forebygge og hindre oljeforurensning, redusere luftforurensninger og sikre bærekraftige, sirkulære produkt og verdikjeder og økt ressursutnyttning og redusere miljøproblem fra avfall. Direktoratet er aktivt involvert i internasjonalt samarbeid på disse områdene. Etaten har videre ansvar for å gjennomføre risikobaserte tilsyn.

Miljødirektoratet har rollen som nasjonalt samordningsorgan for miljødata og ansvar for å samle miljødata på tvers av sektorer til Miljøstatus.no. Miljødirektoratet har bred oversikt over naturtilstanden og forurensning i Norge og formidler dette til resten av miljøforvaltningen, andre sektorer og allmennheten gjennom blant annet nettstedet Miljøstatus.no.

Etaten har også faglig instruksjonsmyndighet overfor miljøvernmyndighetene hos statsforvalterne og hos Sysselmeisteren på Svalbard.

Post 01 Driftsutgifter

Midlene under posten er rettet mot resultatområdene Naturmangfold, Friluftsliv, Forurensning og Klima.

Posten dekker lønns- og driftsutgifter til virksomheten ved Miljødirektoratets hovedkontor i Trondheim, kontoret i Oslo og Statens naturoppsyn sine kontorer i hele landet. Mer spesifikt dekker posten lønn til fast og midlertidig ansatte, husleie, reiser, IKT-utgifter, informasjon, formidling og drift av miljøinformasjonssystem og ulike nettsteder. For en grundigere gjennomgang om hva slags formål bevilgningen går til, viser vi til omtalen under «Miljødirektoratets rolle og oppgaver» ovenfor.

Utgifter knyttet til felles administrative tjenester i miljøforvaltningen og oppdrag som Statens naturoppsyn utfører for andre, blant annet Statskog, er dekket av posten. Inntektene for disse er ført under kap. 4420, post 01. Utgifter finansiert av overføringer til ulike formål fra andre blir også ført på posten.

Posten er samlet sett økt med 71,4 mill. kroner til 934,1 mill. kroner. Det er lagt inn 19,9 mill. kroner til å dekke kostnadene ved lønnsoppjøret i staten i 2024 og i tillegg en prisjustering på 5,4 mill. kroner.

Det er lagt inn 15 mill. kroner grunnet merarbeid med nytt klima- og miljøregelverk i EU knyttet til «Europas grønne giv» som er viktig for norsk næringsliv.

I tillegg er det lagt inn 16 mill. kroner til arbeidet med CBAM-forordningen, jf. omtale under overskrift «Hovedprioriteringer i Klima- og miljødepartementets budsjett for 2025» i del I.

Fra kap. 1410, post 21 er det flyttet 10 mill. kroner for å effektivisere og økonomisere Miljødirektoratets arbeid med miljøovervåking gjennom fokus på bruk av ny teknologi. Til dette blir det opprettet 8 nye stillinger som erstatter tidligere tiders konsulentkjøp innen samme oppgavefelt.

Fra kap. 1420, post 21 er det flyttet 6 mill. kroner for å ansette eget IT-personell i stedet for å anskaffe seg slike tjenester ved innleie av konsulenter.

Det videre lagt inn 4 mill. kroner fordi endringer i CO₂-kompensasjonsordningen medfører økt bemanningsbehov på ca. fire årsverk.

Fra kap. 1420, post 21 er det flyttet 3,5 mill. kroner fordi Statens naturoppsyn selv skal utføre arbeid der man tidligere kjøpte tjenester fra Statskog fjelltjenesten i Troms og Nordland.

Fra kap. 1429, post 01 er det flyttet 2 mill. kroner fordi Miljødirektoratet overtar Riksantikva-

rens dokumentforvaltning i samordnet arkivfunksjon.

Fra kap. 1420, post 21 er det flyttet 1,25 mill. kroner tilhørende en stilling som arbeider med plastforurensning, siden post 01 er den mest riktige å lønne faste ansatte fra.

Det er lagt inn 1,2 mill. kroner for å håndtere den økte saksmengden som følge av at midlene til naturrestaurering under kap. 1420, postene 31 og 80 er økt.

Bevilgningen er redusert med 7 mill. kroner siden motsvarende inntektspost 50 under kap. 4420 er redusert med 6 mill. kroner og motsvarende inntektspost 85 er redusert med 1 mill. kroner, jfr. omtale under disse. Fra posten er 5,8 mill. kroner rammeoverført til Landbruksdirektoratets kap. 1142, post 01 som følge av at ansvaret for Viltfondet og forvaltningen av høstbart vilt flyttes fra Miljødirektoratet til Landbruksdirektoratet i 2025. Midlene er finansiert av jeger- og fellingsavgifter som blir inntektsført i Viltfondet, og skal dekke utgifter knyttet til Landbruksdirektoratet forvaltning av fondet og saksbehandling og forvaltning av tilskuddsordninger for vilttiltak.

Av bevilgningen er 1,2 mill. kroner finansiert av fiskeravgifter som blir inntektsført i Statens fiskefond. Fondet overfører midler til inntektssiden av statsbudsjettet over kap. 5578, post 72. Midlene dekker Miljødirektoratets utgifter knyttet til forvaltning av fondet og saksbehandling og forvaltning av tilskuddsordninger for fisketiltak under kap. 1425, post 70.

Bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 4420, postene 01, 50 og 85.

Rapport 2023

Av regnskapsførte utgifter i 2023 ble om lag 74 pst. benyttet til lønn. Resten gikk til husleie, energi, drift og vedlikehold av IKT, reiseutgifter og kompetanse- og organisasjonsutvikling.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen på denne posten dekker utgifter til nødvendige tjenestekjøp, utredninger, planlegging og gjennomføring av tiltak og prosjekter innen alle resultatområdene. Posten dekker også kostnader til digitalisering og drift av operative digitale løsninger og andre utgifter som ikke blir dekt over post 01. Videre dekker posten drift av og deltakelse i ulike styrever, nemnder og utvalg i tillegg til langsiktige avtaler Miljødirektoratet har med andre statlige instanser. I posten inngår også

midler som statsforvalterne benytter til ulike oppgaver innenfor Miljødirektoratets ansvarsområde.

Posten dekker hele ansvarsområdet til Miljødirektoratet, og for en videre redegjørelse om hva slags formål bevilgningen går til, viser vi til omtalen lenger ned i teksten.

Lønn til ansatte som er knyttet til tidsavgrensede faglige prosjekter, kan også føres på posten.

Posten er samlet sett økt med 94 mill. kroner, og foreslått bevilgning er 729,9 mill. kroner.

Det er lagt inn 50 mill. kroner til beskyttelsestiltak for villaksen. I 2025 vil 28 mill. kroner av disse bli brukt til tiltak mot den fremmede arten pukkellaks. I tillegg kommer midler som direktoratet har fra før til dette formålet. De resterende 22 mill. kroner vil bli brukt til oppstart av behandling i Drammens-regionen for å bli kvitt lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* fra vassdragene, et prosjekt som strekker seg over fire år med fullskala prøvebehandling i 2026 og fullskala ordinær behandling i 2027 og 2028.

Posten har fått en prisjustering på 24,2 mill. kroner. Posten er videre økt med 15 mill. kroner for å modernisere digitale løsninger, styrke digital sikkerhet og redusere teknisk gjeld i direktoratet. Til oppfølging av Meld. St. 18 (2023–2024) *Ein forbettra tilstand for villrein* er det lagt inn 7 mill. kroner. Midlene skal benyttes til prioriterte tiltak innenfor stortingsmeldingens fem satsingsområder; arealforvaltning, ferdsel, villreinhold, bestandsforvaltning og restaurering av villreinens leveområder. Fra postene 31 og 32 er det flyttet 5,5 mill. kroner for å øke kapasiteten til statsforvalterne, særlig på områdene skogvern og naturrestaurering. Til to verneområdeforvaltere for nasjonalparken i Østmarka er det lagt inn 2,6 mill. kroner. Fra Norges forskningsråd under Kunnskapsdepartementet er det tilbakeført 1 mill. kroner som i en periode har finansiert en fagfelleevaluering av fagsystemet for økologisk tilstand.

Til post 01 er det flyttet 6 mill. kroner for å erstatte konsulentkjøp på IT-området med egne ansatte. Til post 01 er det også flyttet 3,5 mill. kroner for å styrke sikkerhet og drift for Statens naturoppsyn, og 1,25 mill. kroner for mer korrekt budsjettering av lønnsmidler knyttet til arbeidet med plastforurensning.

Posten er redusert med 0,5 mill. kroner fordi bevilgningen fjernes under inntektspost 40 *Salg av eiendom og innløsning av festetomter i statlig sikrede friluftslivsområder* under kap. 4420. Inntektspost 40 er knyttet med en merinntektsfullmakt til utgiftspost 30 under kap. 1420, men da inntektsposten ble opprettet i 2023-budsjettet, ble post 21

økt med 0,5 mill. kroner til prosesskostnader ved salg av festetomtene. Det er disse som nå tas ut.

Omtale av noen formål som posten dekker (ikke uttømmende)

Posten finansierer oppgaver innenfor resultatområdene Naturmangfold, Kulturminner og kulturmiljø, Friluftsliv, Forurensning, Klima og Polarområdene.

Innen klima dekker posten for eksempel arbeid knyttet til utvikling og drift av utslippsregnskap for klimagasser og langtransportert luftforurensning, utredninger for å støtte etaten i arbeidet med tiltak for økt klimagassopptak, reduserte klimagassutslipp og kortlivede klimadrivere, for å møte norske forpliktelser, utvikling av verktøy for lokal klima- og energiplanlegging og utvikling av tjenester for bedre lokal luftkvalitet. Posten dekker også finansiering av ulike oppgaver innen klimatilpasning, bl.a. støtte til Klimaservicesenteret og andre tiltak for økt kunnskap og kompetanse.

Posten dekker kostnader med prosess og utredninger for gjennomføring av vern som Stortinget har sluttet seg til, inkludert deler av utgiftene hos aktuelle statsforvaltere. I tillegg dekker posten kostnader til nasjonalparkstyrer og tilsynsutvalg, utarbeidelse av forvaltningsplaner inkludert besøksstrategier, planarbeid ved restaurering av naturtyper inkludert myr og annen våtmark, ved uttak av fremmede treslag i verneområder og innføring av merkevaren Norges nasjonalparker.

En del av tjenestekjøp og oppsynsoppgaver som Statens naturoppsyn gjør hos fjellstyrene og Statskog fjelltjenesten, blir dekt over posten. Posten dekker også forsterket motorferdselsoppsyn, diverse utgifter knyttet til nasjonal koordinering av Skjærgårdstjenesten og utgifter knyttet til arbeidet med ferdselsåreprosjektet.

I forbindelse med forvaltning av rovvilt dekker posten drift av de regionale rovviltnevnene og sekretariatene. Posten dekker også midler til tjenestekjøp i regi av direktoratet og rovviltnevnene. Videre dekker posten oppfølging og drift av kvalitetsnormen for villrein og arbeidet med utvikling av tiltaksplaner for villreinområdene som ikke har god nok kvalitet.

Posten dekker utarbeidelse og oppfølging av beslutningsgrunnlag og handlingsplaner for truede arter og naturtyper. Midlene blir også benyttet til tjenestekjøp knyttet til planlegging og gjennomføring av tiltak i statlig regi for å ta vare på truede arter og naturtyper. Slike tiltak kan for eksempel være aktiv skjøtsel, biotopforbedrende

tiltak og fjerning av fremmede skadelige organismer. Posten dekker videre utgifter knyttet til Naturindeks for Norge og til etablering av fagsystem for økologisk tilstand og gjennomføring av vurdering av økologisk tilstand.

Videre dekker posten ulike vannmiljøtiltak, for eksempel tiltak som er omtalt i revidert handlingsplan for kalking for perioden 2022–2026, inkludert kalking i laksevassdrag, innsjøer og bekker. Midlene dekker tiltak, forskning og utvikling knyttet til forvaltning av viltlevende anadrom laksefisk, inkludert tiltak mot *Gyrodactylus salaris* og pukkellaks og til bevaring i genbank. I tillegg dekker midlene arbeid med helhetlig vannforvaltning etter vannforskriften og annet arbeid med generell vannforvaltning, blant annet utvikling av klassifiseringssystem, midler til vannregionmyndighetene og arbeid i vannområdene. Her ligger også oppfølging av *Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021–2030*, arbeid med å hindre avrenning til vassdrag fra jordbruket, arbeidet med å redusere utslipp fra kommunalt avløp til Oslofjorden og oppfølging av *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv*.

Fagsystem for nasjonal styring og rapportering, driftsutgiftene til direktoratet i oppfølging av internasjonale konvensjoner og arbeid knyttet til det internasjonale naturpanelet (IPBES) og FNs klimapanel (IPCC) blir dekt av posten. Avtalen med Vitenskapskomiteen for mat og miljø om risikovurderinger knyttet til fremmede organismer, genmodifiserte organismer, internasjonal handel med truede arter og mikroorganismer blir også dekt over posten.

Posten dekker utgifter til kjøp av spisskompetanse for å vurdere helse- og miljøfare ved stoff som Norge foreslår for reguleringer i EU og globalt. Posten blir også brukt til å få fram bedre kunnskap om ulike kilder til spredning av miljøgifter som et ledd i å nå de nasjonale målene på miljøgiftområdet og til å sikre et brukervennlig elektronisk system for deklarerer av kjemikalier til *Produktregisteret*. Midler fra posten går også til å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for å følge opp arbeidet med plast i havet.

På avfallsområdet dekker posten utgifter til utredninger og utgifter direktoratet eventuelt får ved å måtte fjerne eierløst farlig avfall, farlig avfall fra konkursbo, farlig avfall som eieren ikke klarer å ta hand om på en forsvarlig måte, eller andre typer avfall som må fjernes raskt, for eksempel som følge av luktproblem, jf. forurensningsloven §§ 74 og 76.

Rapport 2023

Midlene på posten ble benyttet til tiltak knyttet til utredninger og forvaltningstiltak innenfor alle resultatområdene som Miljødirektoratet har ansvar for. I tillegg ble det benyttet midler til utvikling av digitale løsninger og til drift av ulike styrer og nemnder.

Midler til statlige vannmiljøtiltak ble flyttet til post 21 fra nå nedlagt post 22 i 2023. I en overgang har vi med en utdypende omtale av de 288 mill. kroner som i 2023 ble brukt til ulike statlige vannmiljøtiltak. Kalking av forsurede laksevassdrag, innsjøer og bekker ble utført i tråd med handlingsplanen for kalking av vassdrag 2022–2026. Videre er det gjennomført andregangs behandling av Driva-vassdraget mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*. Det brukes fortsatt betydelige midler på drift av genbanker som følge av at mange ulike laksebestander blir tatt vare på, og er under reetablering i vassdragene etter ferdige bekjempelsestiltak mot *Gyrodactylus salaris*. Uttak av pukellaks ble gjennomført i de fleste elvene med anadrom fisk i Finnmark ved bruk av fiskefeller på tvers av elvene. I vannforvaltningsarbeidet er det brukt midler på blant annet utvikling av klassifiseringssystemet for ferskvann og kystvann og til vannregionmyndighetenes arbeid. Kunnskapen om overgjødsling har økt, og arbeidet med å minske forurensning fra jordbruket fortsatte i 2023. Arbeidet med restaurering av vassdrag var en satsingsoppgave også i 2023, i tråd med blant annet FN's tiår for restaurering av natur fram mot 2030. Det er også brukt midler på arbeidet med *Helhetlig tiltaksplan for en ren og rik Oslofjord med et aktivt friluftsliv*. Rapporten *Gjennomføring av helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden: Rapport for året 2022–2023* viser at det legges ned stor innsats på mange av planens innsatsområder. Samtidig går arbeidet med å gjennomføre tiltakene for sent til å nå planens mål innen 2026. Dette gjelder for alle av planens innsatsområder, hvor det særlig haster med tiltak innen avløpssektoren.

Post 23 Oppdrags- og gebyrrelatert virksomhet

Bevilgningen er knyttet til utgifter som direktoratet har ved sin gebyrfinansierte virksomhet, og til utgifter ved oppdrag finansiert fra andre instanser. Midlene er rettet mot resultatområdene Naturmangfold, Forurensning og Klima.

Posten er samlet sett økt med 87,8 mill. kroner til 249,6 mill. kroner, der 6,1 mill. kroner er prisjustering.

Med hjemmel i flere forskrifter utfører direktoratet oppgaver som er gebyrfinansierte i samsvar med prinsippet om at forurenser betaler. Inntektene fra disse gebyrene er ført under kap. 4420, post 04 som har en forventet økning i inntektene i 2025. Dette gir grunnlag for å øke utgiftene med 27,3 mill. kroner under kap. 1420, post 23. Økningen går til å dekke økte utgifter forbundet med nevnte oppgaver.

På samme måte utfører statsforvalterne oppgaver i forbindelse med konsesjonsbehandling og kontroll etter forurensningsloven. Gebyrinntekter fra dette arbeidet blir ført på Miljødirektoratets post 06 under kap. 4420 som også forventes å øke i 2025. Økningen gir grunnlag for å øke kap. 1420, post 23 med 12,9 mill. kroner som blir tilbakeført til statsforvalterne ved tildeling, slik at disse får dekket sine utgifter til nevnte oppgaver.

For både inntekter under kap. 4420, postene 04 og 06 er motsvarende økning under kap. 1420, post 23 noe lavere fordi kostnadene budsjetteres ekskl. mva., mens inntektsanslagene inkluderer mva. for noen av ordningene.

Til utgiftene ved kontroll og verifisering av overvåkingsplaner og klimagassutslipp til kvotepfiktige aktører er det i samsvar med EU-reglene knyttet gebyr, som er ført under kap. 4420, post 07. Her er det stipulert at inntektene øker med 41,5 mill. kroner som gir grunnlag for tilsvarende utgiftsøkning under kap. 1420, post 23 til dekning av nevnte oppgaver knyttet til Europas grønne giv. Vi viser i den forbindelse til at det under kap. 1420, post 01 også er lagt inn 15 mill. kroner til Europas grønne giv.

Posten dekker også utgifter ved internasjonale oppdrag som direktoratet får refundert over kap. 4420, post 09, hovedsakelig fra andre statsinstanser.

Bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 4420, postene 04, 06 og 09, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2023

Posten ble benyttet til lønns- og driftskostnader knyttet til gebyrordningene som er nevnt over. Omtrent 48 mill. kroner av midlene ble i 2023 benyttet av statsforvaltere, knyttet til gebyrfinansierte tiltak på forurensningsområdet. Posten ble også belastet med lønn og direkte kostnader knyttet til oppdragsfinansiert internasjonal aktivitet.

Post 30 Statlige erverv, bevaring av viktige friluftslivsområder, kan overføres

Midlene på posten er rettet mot resultatområdet Friluftsliv. Midlene blir benyttet til å utvikle og etablere nye friluftslivsområder, enten ved offentlig erverv eller ved avtale om varig bruksrett (servituttavtale med grunneier). Foreslått bevilgning er 23,1 mill. kroner, det samme som i 2024.

Kommunene og de interkommunale friluftslivsrådene kan søke Miljødirektoratet om midler. Miljødirektoratet kan også i samarbeid med kommunene overta friluftslivsareal fra andre statlige etater som ikke lenger har behov for disse i sin virksomhet. I tillegg kan eksisterende kommunale friluftslivsområder vederlagsfritt gjøres om til statlig sikrede friluftslivsområder.

Midlene på posten kan også benyttes til grunnleggende istandsettningstiltak i forbindelse med at nye områder blir sikret. Midlene på posten kan benyttes til istandsettning av bygninger på de sikrede områdene som er i statlig eie, inkludert utarbeidelse av forvaltningsplaner og istandsettning av fredede og vernede bygninger på sikrede områder.

For friluftslivsområder med nasjonal og regional bruk kan staten medvirke med inntil 100 pst. av kostnadene, og for områder med i hovedsak lokal bruk kan staten medvirke med inntil 50 pst. av kostnadene. Friluftslivsområder i og ved byer og tettsteder, landfaste områder i kystsonen som har lite tilgjengelig strandsone og stort press på arealene, og sentrale områder ved innlandsvassdrag er prioritert.

Bevilgningen kan normalt ikke brukes til å kjøpe bygninger. Unntak fra dette er bygninger som enten skal rives eller brukes i friluftslivssammenheng i området.

Midlene på posten kan også dekke utgifter knyttet til de sikrede områdene i form av grenseoppganger, fradelinger og tinglysninger. Investeringsmidlene blir utbetalt når Miljødirektoratet har mottatt formell dokumentasjon på at hjemmel eller bruksrett er overført, og at vilkårene til staten er oppfylt.

Fordi prosessen fra og med løftet om statlig finansiering gis, til ferdigstillelse av sikringsprosessene vanligvis tar mer enn ett budsjett-/kalenderår, er det behov for en tilsagnsfullmakt på 45 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI.

Bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter knyttet til salg av eiendom og innløsning av festetomter i statlig sikrede friluftslivsområder under kap. 4420, post 40, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2023

Det ble i 2023 sikret 33 nye friluftslivsområder med midler fra posten. To tredjedeler av områdene kan defineres som nærområder til boligområder. Områdene som ble sikret i 2023, ligger i ni ulike fylker. Områdene gir allmennheten tilgang til flotte naturopplevelser og fysisk aktivitet. Eksempel på områder og formål er:

- Mågerø i Færder kommune – sikring og istandsettning av en tidligere forsvarseiendom ved Oslofjorden på over 400 dekar som har vært stengt for allmennheten i nærmere hundre år. Dette er utviklet til å bli et friluftslivsområde med forbindelsesveier bygd av Forsvaret som nå brukes som turveier, kulturminner, strender, skogsområder og høydedrag med utsikt mot Færder nasjonalpark.
- Bremsneshatten i Averøy kommune – sikring av lokalt og regionalt turmål og landemerke med utsikt over havet og muligheter for stivandring, klatring og grottetur.
- Kragerøbanen i Drangedal kommune – sikring av en nedlagt jernbanestrekning for etablering av universelt utformet turvei og tilrettelegging med oppholds-, bade- og fiskeplasser langs Nesdalsvatnet.
- Finnvika i Vefsn kommune – sikring av friluftslivsområde ved sjøen sentralt i kommunesenteret Mosjøen, og istandsettning med universelt utformet tilrettelegging.

Det blir sikret mange friluftslivsområder nær boligområder, i tråd med prioriteringene i ordningen. Disse områdene har jevnt over høyere sikringskostnader enn områder utenfor boligområdene. Både kommuner og interkommunale friluftslvsråd har initiert sikringsprosessene og vil stå for videre drift og tilsyn i områdene fremover. For flere av områdene har statlig medvirkning vært helt avgjørende for at de har blitt satt i stand og tilgjengeliggjort for allmennheten.

Tilsagn om statlig medvirkning til 28 nye områder ble innvilget i 2023. Kommunene og friluftslvsrådene arbeider nå med å gjennomføre sikring av disse områdene og med tilrettelegging av arealene.

Post 31 Tiltak i verneområder og naturrestaurering, kan overføres

Posten er rettet mot resultatområdene Naturmangfold og Klima. Midlene dekker statlige investeringsutgifter i verneområder og nærområder til verneområdene.

Midlene går til skjøtels- og tilretteleggingstiltak og andre tiltak som er nødvendige for å ta vare på verneverdiene, til informasjonstiltak og til utredninger som er nødvendige før tiltak.

Skjøtselstiltak blir utført for å bedre naturtilstanden og for å sikre at viktige naturtyper og arter ikke går tapt.

Tilretteleggingstiltak omfatter bl.a. opparbeidelse av stier, klopping og merking for å bedre tilgjengeligheten i verneområdene og samtidig styre ferdselen i og rundt sårbar natur. Informasjonstiltak i alle typer av verneområder blir utarbeidet i samband med merkevaren for Norges nasjonalparker.

Alle tiltak i verneområder skal prioriteres i tråd med Miljødirektoratets *Strategi for bruk av midler til tiltak i verneområder (2020–2025)* og skal i utgangspunktet være forankret i godkjent forvaltningsplan, skjøtelsplan eller besøksstrategi.

Posten skal videre brukes til å restaurere natur som har blitt forringet, i økosystem som våtmark, skog, fjell, kulturlandskap, åpent lavland, elver og innsjøer og marine naturtyper langs kysten, også utenom verneområdene. Restaurering er nødvendig for å stoppe tapet av naturmangfold, herunder tap grunnet klimaendringer. Midlene skal brukes til å gjennomføre konkrete restaureringstiltak, og til nødvendige utredninger i forkant av disse, på bakgrunn av etterspørsel fra statsforvalterne eller verneområde- og nasjonalparkstyrene. Kostnadseffektive tiltak skal prioriteres.

Posten blir også benyttet til båtinvesteringer for Statens naturoppsyn. På grunn av alder og slitasje har Statens naturoppsyn behov for utskifting og fornyelse av båter for å tilfredsstille krav til egen trygghet og stabil drift. Til materiellbestillinger (hovedsakelig båtkjøp) er det behov for en bestillingsfullmakt på 10 mill. kroner, jf. forslag til vedtak V.

Foreslått bevilgning er på 151,3 mill. kroner, en økning på 5,8 mill. kroner. Posten er styrket med 8,8 mill. kroner for å øke omfanget av naturrestaurering i statlig regi. Fra posten er det flyttet 3 mill. kroner til kap. 1420, post 21 for å styrke statsforvalternes kapasitet til å gjennomføre restaureringsprosjekter i natur.

Rapport 2023

Midlene er brukt til tiltak og investeringer for å ta vare på og forbedre verneverdiene i verneområder over hele landet. Fremmede arter er en av de største truslene mot verneverdiene, og det blir

gjort en stor innsats mot en rekke slike arter for å forhindre at disse tar over for stedegen natur i verneområdene. Tiltak i verneområder der selve verneverdien for området er truet, blir prioritert.

Mange tilretteleggings- og informasjonstiltak ble gjennomført i 2023, blant annet opparbeidelse av stier, klopping og merking for å bedre tilgjengeligheten i verneområdene og samtidig styre ferdselen i og rundt sårbar natur. Mange nasjonalparker og andre verneområder har nå utarbeidet besøksstrategier. Dette er et krav for å ta i bruk merkevaren *Norges nasjonalparker* med felles maler for skilt, informasjonstavler og innfallspor-ter samt besøksinformasjon på nettstedet norges-nasjonalparker.no. Merkevaren blir derfor nå benyttet i stadig økende grad.

I 2023 ble patruljebåten *Toppskarv* for bruk i Statens naturoppsyn sitt arbeid langs kysten i Midt-Norge ferdigstilt og levert. Patruljebåten *Tjelden* som skal benyttes langs kysten i Vestland ble også satt i bestilling. Første delbetaling ble gjort i 2023, men båten blir først ferdigstilt og levert i 2024.

Mange myrer ble restaurert i 2023, i og utenfor verneområder. Dreneringsgrøfter ble tettet, og vannstanden følgelig hevet slik at myrene kan reetableres. Torvmoser, insekter og fugl vendte tilbake, og den negative trenden med netto utslipp av klimagasser vil etter hvert snu.

Andre naturtyper ble også restaurert, blant annet åpen grunnlendt kalkmark og sanddyne-mark. Større hogster med uttak av fremmede treslag ble gjennomført i 2023. I flere fylker er truselen fra fremmede treslag mot verneverdiene nå kraftig redusert, og stedegen natur får muligheten til å komme tilbake.

Post 32 Statlige erverv, vern av naturområder, kan overføres

Posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold og dekker utgifter til fylkesvise verneplaner, nytt landbasert vern, den tidligere nasjonalparkplanen, skogvern og marint vern. Formålet med de ulike vernekategoriene som posten dekker, blir redegjort for i egne omtaler nedenfor.

Posten blir foreslått med en bevilgning på 380,2 mill. kroner, en reduksjon på 435 mill. kroner sammenlignet med 2024.

449 mill. kroner som ble lagt inn til skogvern i Stortingets forlik om 2024-budsjettet er ikke videreført. I tillegg er posten redusert ved at 2,5 mill. kroner er flyttet til kap. 1420, post 21 for å styrke statsforvalternes kapasitet til å gjennomføre skog-

vern. Det er lagt inn en samlet prisjustering på 16,5 mill. kroner.

Felles for alle vernekategoriene er at bevilgningen skal dekke utgifter til å erstatte de økonomiske tapene som eiere og rettighetshavere har ved vernetiltak etter naturmangfoldloven og markaloven, jf. erstatningsreglene i lovene. Erstatninger blir fastsatt ved minnelige avtaler eller ved rettslige skjønn. Posten kan også dekke kjøp av områder som er vernet eller forutsatt vernet etter naturmangfoldloven, og utgifter staten som grunneier har i forbindelse med overtakelse av innkjøpte eiendommer, inkludert utgifter til gjennomføring av makeskifte knyttet til nytt vern.

Posten kan også dekke andre kostnader som er direkte knyttet til etablering av de konkrete verneområdene, inkludert registrering og vurdering av verneverdiene samt grensemerking og utarbeiding av forvaltningsplaner når dette er nødvendig for å fastsette skjønnsforutsetningene.

Posten dekker også vederlagsordningen for frivillig skogvernområder som er i verneprosess. For marine områder dekker midlene utgifter til konsekvensutredninger i verneprosesser.

Fordi det tar mer enn ett budsjett-/kalenderår fra økonomiske forpliktelser om å verne et område blir inngått til verneprosessen er gjennomført og alle utbetalinger foretatt, er det behov for en samlet bestillingsfullmakt på 384,6 mill. kroner jf. forslag til vedtak V.

Bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter knyttet til salg av makeskifte- og annen eiendom i forbindelse med vernesaker under kap. 4420, post 41, jf. forslag til vedtak II.

Fylkesvise verneplaner

Midlene til formålet dekker utgifter til gjennomføring av planen for fylkesvise tematiske verneplaner, slik den er fastsatt gjennom St.meld. nr. 68 (1980–81) *Vern av norsk natur*, med tillegg av enkelte tilleggsområder.

Verneprosessene er avsluttet for alle aktuelle områder, og fylkesvise verneplaner har derfor ikke behov for bestillingsfullmakt. For noen verneplaner og enkeltområder er vern ikke gjennomført etter avveining mot andre interesser. Av de som er vernet, gjenstår det å slutføre erstatningsoppgjør for noen få, men dette er forventet å skje i 2024. Innenfor formålet er det ikke forventet utbetalinger i 2025 og formålet har følgelig ikke avsatt et konkret budsjett.

Nytt landbasert vern

Midlene skal dekke utgifter til gjennomføring av alt nytt landbasert vern utover skogvern og utover vern som er oppfølging av de eldre verneplanene St.meld. nr. 68 (1980–81) *Vern av norsk natur* og St.meld. nr. 62 (1991–92) *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge*. Midlene skal blant annet dekke utgifter til bevaring av verdifull natur (omtalt som supplerende vern i Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – Norsk handlingsplan for naturmangfold*).

Til nytt landbasert vern er det satt av 10,2 mill. kroner for å dekke forventede utbetalinger i 2025, der 0,3 mill. kroner er andel av postens prisjustering. Til formålet er det behov for en bestillingsfullmakt på 1,5 mill. kroner, som inngår i framlegget til samlet bestillingsfullmakt for posten, jf. forslag til vedtak V.

Nasjonalparker iht. St.meld. nr. 62 (1991–92)

Midlene dekker utgifter til gjennomføring av nasjonalparkplanen som ble fastlagt i St.meld. nr. 62 (1991–92) *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge*, og enkelte tilleggsområder. Nytt nasjonalparkvern som ikke er nevnt i denne meldingen, blir finansiert under kategorien «Nytt landbasert vern».

Verneprosesser er avsluttet for alle aktuelle områder i planen. For noen områder er vern ikke gjennomført etter avveining mot andre interesser. Av dem som er vernet, gjenstår slutføring av erstatningsoppgjør for noen få områder, men dette er forventet å skje i 2024.

Innenfor formålet er det ikke ventet utbetalinger i 2025, og det er følgelig avsatt hverken budsjett eller bestillingsfullmakt til den tidligere nasjonalparkplanen.

Skogvern

Midlene til formålet dekker utgifter ved skogvern etter naturmangfoldloven og markaloven, jf. erstatningsreglene i lovene.

Til skogvern er det satt av 356,2 mill. kroner for å dekke forventede utbetalinger i 2025. I tillegg til endringer for skogvern-midlene nevnt innledningsvis i postomtalen, er 15,8 mill. kroner av postens prisjustering lagt på skogvern. Samtidig er det internt på posten omdisponert 8,5 mill. kroner fra skogvern for å dekke merbehov under marint vern og nytt landbasert vern. Samlet endring for skogvern er dermed en reduksjon på 444,2 mill. kroner fra 2024.

For å følge opp Stortingets anmodningsvedtak om vern av skog på Statskog SFs areal og sikre framdrift i skogvernet, er det behov for en bestillingsfullmakt på 381,5 mill. kroner, som inngår i forslaget til samlet bestillingsfullmakt for posten, jf. forslag til vedtak V.

Marint vern

Midlene til formålet skal dekke utgifter til gjennomføring av marint vern som omtalt senest i Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur* og Meld. St. 21 (2023–2024) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene*.

Det pågår verneprosesser for 16 av de resterende kandidatområdene for marint vern i marin verneplan fra 2004. Innenfor formålet er det satt av 13,9 mill. kroner til forventede utbetalinger i 2025, som inkluderer andel av postens prisjustering på 0,4 mill. kroner.

Til formålet er det behov for en bestillingsfullmakt på 1,6 mill. kroner, som inngår i forslaget til samlet bestillingsfullmakt for posten, jf. forslag til vedtak V.

Rapport 2023

Gjennom arbeidet med ulike verneplaner bevares viktige naturområder for fremtidige generasjoner, og det bidrar til at tap av natur reduseres.

Fylkesvise verneplaner

I 2023 var hovedtyngden av utbetalingene knyttet til grensemerking og saksomkostninger i forbindelse med erstatningsforhandlinger for Maridalen landskapsvernområde og områder i verneplan for Tyrifjorden. Erstatningsutbetaling for disse områdene er forventet i løpet av 2024.

Nytt landbasert vern

Det ble igangsatt verneplanprosesser for flere områder som ledd i arbeidet med bevaring av verdifull natur, både for deltema «supplerende vern» og «nasjonalpark». Utbetalingene var i hovedsak knyttet til kartlegginger og utredninger for å øke kunnskapen om aktuelle kandidatområder for et fremtidig vern for å bedre representativiteten i vernet, bedre ivaretagelse av truet natur og for å bidra til å redusere negative effekter av klimaendringene.

Nasjonalparker

I 2023 ble erstatning fastsatt for Rondane nasjonalpark gjennom rettslig skjønn. Det er utbetalt saksomkostninger og en del av erstatningen. Sluttutbetaling for Rondane forventes gjennomført i 2024. Det er i tillegg i 2023 utbetalt saksomkostninger og/eller kostnader til grensemerking for Dovrefjell-Sunndalsfjella, Brattefjell-Vindeggen og Nærøyfjorden.

Skogvern

Skogvernet i 2023 har bidratt til et mer representativt skogvern ved økt vern i landsdeler og i klimasoner som fra før har lav vernedekning. Det ble i 2023 vernet 69 skogvernområder, med et totalt areal på 193 km² og et produktivt skogareal på 87 km². 81 pst. av områdene ligger på Østlandet, disse områdene inneholder 65 pst av den produktive skogen som ble vernet i 2023. I tillegg til opprettelse av naturreservatene ble Østmarka nasjonalpark og Østmarka friluftslivsområde opprettet høsten 2023.

Marint vern

Ingen marine verneområder ble vedtatt i 2023. Det pågikk verneprosesser for 12 områder. Utbetalingene var i hovedsak knyttet til konsekvensutredning og registrering og vurdering av verneverdier i områdene Sognefjorden, Borgan-Frelsøy og Tysfjorden.

Post 37 Skogplanting, videreføring av pilotprosjekt for stedegne treslag, kan overføres

Pilotordningen for skogplanting på nye areal med klare miljøkriterium er avsluttet, og posten er lagt ned fra 2024.

Rapport 2023

Bevilgningen ble i revidert nasjonalbudsjett redusert med 4,9 mill. kroner til 0,2 mill. kroner (jfr. Prop 118 S og Innst. 490 S (2022–2023)). Ingenting av restbeløpet ble utbetalt.

Post 39 Oppryddingstiltak, kan overføres, kan nyttes under postene 69 og 79

Posten er tilknyttet resultatområdet Forurensning. Utgiftene må ses i sammenheng med midler til det samme formålet under postene 69 og 79.

Posten blir benyttet til å dekke utgifter til undersøkelser og gjennomføring av oppryddings tiltak i grunnen på land og i bunnen i sjø og vann som er forurenset med helse- og miljøskadelige stoffer. Bevilgningen går i hovedsak til arbeid i tilknytning til opprydding i forurenset sjøbunn og til arbeidet med å rydde opp i forurenset jord. Opprydding i forurenset sjøbunn gjelder i hovedsak oppfølging av 17 prioriterte områder. Post 39 kan også brukes til å dekke utgifter til undersøkelser i områder med nedlagte kisgruver som er forurenset med helse- og miljøskadelige stoffer som del av en prosess for å gjøre tiltak i disse.

Foreslått bevilgning er på 8,6 mill. kroner.

Posten kan også benyttes til kartlegging, oppfølging og tiltaksrettet overvåkning av forurenningssituasjonen, til undersøkelser og utredninger for å legge til rette for målrettet og effektiv innsats i oppryddingsarbeidet og til annen kunnskapsbygging.

Prinsippet om at forurenser betaler ligger til grunn for arbeidet med oppryddingen og for postene 39, 69 og 79. Så langt det er rimelig, vil pålegg etter forureningsloven benyttes som virkemiddel for å sikre opprydding. Det vil likevel være ulike situasjoner der det er aktuelt at miljøforvaltningen dekker hele eller deler av utgiftene til undersøkelser, opprydding eller andre tiltak, for eksempel

- der staten ved miljøforvaltningen er den ansvarlige for forurenningen
- der den ansvarlige ikke kan identifiseres, ikke er betalingsdyktig eller av andre grunner ikke kan stå for en god opprydding
- der det av miljøgrunner haster å få ryddet opp, staten kan forskuttere oppryddingskostnadene for å komme raskt i gang og kreve kostnadene refundert fra den ansvarlige i etterkant
- der miljøforvaltningen vil skaffe grunnlag for å tilrettelegge for kunnskapsinnhenting og formidling
- der det er nødvendig for å medvirke til en samlet opprydding eller annen tiltaksgjennomføring i et område
- der det av andre grunner er urimelig at den ansvarlige skal dekke alle kostnadene.

I 2025 er det ikke planlagt oppstart av nye prosjekter. Ut ifra behovet blir det fremmet forslag om fullmakt på 5 mill. kroner, jf. forslaget til vedtak VII.

Rapport 2023

Det blir her rapportert samlet for oppryddingsarbeidet finansiert fra postene 39, 69 og 79. Arbeidet

med opprydding i forurenset sjøbunn går fremover. Frem til nå er undersøkelser gjennomført i de fleste prioriterte områdene, og i flere av områdene har de viktigste oppryddingstiltakene startet eller blitt gjennomført. Av det viktigste arbeidet som var gjennomført i 2023, er ferdigstilling av oppryddingstiltak i Hammerfest havn og oppryddingen i Store Lungegårdsvann i Bergen.

Post 60 Tilskudd til natursats – tiltak og planlegging for natur i kommunene, kan overføres

Tilskuddsordningen er knyttet til resultatområdet Naturmangfold.

Posten er opprettet som følge av Meld. St. 14 (2015–2016) *Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold*, der det går fram at man vil legge til rette for at kommunene bedrer kompetansen om naturmangfold. Midlene skal gi støtte til kommuner i arbeidet med kommunedelplan om natur.

I Stortingets forlik om 2024-budsjettet ble det lagt inn 50 mill. kroner på posten, jf. Innst. 9S. Midlene blir i 2024 brukt til ulike lokale tiltak som forbedrer tilstanden i naturen («natursats»), til å forsterke ordningen med kommuneplaner for natur og til å gå gjennom eldre arealplaner og vurdere om disse er i tråd med oppdatert kunnskap om naturverdier. Midlene fra forliket på Stortinget om 2024-budsjettet er ikke videreført, men det er lagt inn nye 15 mill. kroner for å sikre en viss fortsettelse i aktiviteten. Bevilgningen for 2025 er dermed 18,2 mill. kroner.

Til orientering er tilskuddsordningen til naturrestaurering under kap. 1420, post 80 økt med 20 mill. kroner, fra 10 til 30 mill. kroner. Kommuner som ønsker å gjennomføre naturrestaureringstiltak lokalt kan søke om midler til dette over denne ordningen.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å styrke den kommunale naturforvaltningen. Det er ønskelig at kommunene har større bevissthet om egne naturverdier, slik at de kan gjøre politiske valg på et bedre kunnskapsgrunnlag tidlig i planprosessen. Dette kan gi mer effektive planprosesser og kompetanseløft i kommunene, i tillegg vil det skape et lokalt engasjement for naturen og bedre ivaretagelse av naturmangfold. Videre er det ønskelig at kommunene gjennomfører tiltak som forbedrer tilstanden i naturen.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om midlene bidrar til en styrking av naturforvaltningen i kommunene, både ved at naturmangfold blir integrert i kommuneplanleggingen og at tiltak bedrer tilstanden i naturen.

Tildelingskriterier

Kommuner kan søke om midler til å utarbeide en egen kommunedelplan for naturmangfold, til revisjon av tidligere vedtatt kommunedelplan eller til å gå gjennom eldre arealplaner for på en bedre måte å ivareta naturverdiene. Kommunene kan også søke om midler til ulike lokale tiltak som forbedrer tilstanden i naturen.

Oppfølging og kontroll

Alle kommuner som får tilskudd, må rapportere til Miljødirektoratet om hvordan midlene er brukt, og om resultatet.

Rapport 2023

Miljødirektoratet fikk søknader om tilskudd til å lage en kommunedelplan for naturmangfold fra 21 kommuner i 2023. 17 av disse fikk tilskudd på 175 000 kroner hver. Tilskuddsordningen bidrar til økt politisk bevissthet om natur i kommunene, både blant innbyggere, næringsliv og politisk ledelse. Dette er positivt for å ivareta naturmangfoldet i det videre planarbeidet til kommunen.

Post 61 Tilskudd til klimatiltak og klimatilpasning, kan overføres

Posten er knyttet til resultatområdet Klima.

Posten omfatter de to tilskuddsordningene Klimasats (ordning for tilskudd til kommunale klimatiltak for å kutte utslipp av klimagasser) og tilskudd til klimatilpasningstiltak i kommunene.

Bevilgningen på posten er totalt på 173,3, mill. kroner for 2025, og skal dekke utbetalinger for allerede gitte tilsagn under klimasatsordningen og nye tilskudd til klimatilpasningstiltak. Bevilgningen må sees i sammenheng med tilsagnsfullmakten på posten.

Bevilgningen til klimatilpasning er videreført med 6,4 mill. kroner, som er på samme nivå som i 2024.

Klimasats

Klimasats er en tilskuddsordning som ble opprettet i 2016. Miljødirektoratet forvalter tilskuddsordningen på vegne av Klima- og miljødepartementet. Ordningen innebærer at kommuner, fylkeskommuner og Longyearbyens lokalstyre kan søke om støtte for å dekke deler av kostnaden til ulike klimaprojekter. I utgangspunktet skulle ordningen være midlertidig, med minst fem års varighet, men den har blitt videreført ett år om gangen. Klimasats ble videreført i budsjettforliket for 2024, med 120 mill. kroner til nye tilsagn. Videre ble det gitt 50 mill. kroner ekstra til nye tilsagn i RNB 2024. Klimasats videreføres i 2025 med 8,1 mill. kroner til nye tilsagn. Midlene er gitt i form av økt tilsagnsfullmakt.

Mål

Formålet med Klimasats er å fremme klimatiltak i kommuner, fylkeskommuner og Longyearbyen lokalstyre ved å støtte prosjekter som bidrar til reduksjon i utslipp av klimagasser og omstilling til lavutslippssamfunnet.

Delmålet med tilskuddsordningen er å bidra til at:

- kommunen, fylkeskommunen og Longyearbyen lokalstyre integrerer klimahensyn i sine aktiviteter
- kommunen, fylkeskommunen og Longyearbyen lokalstyre styrker rollen som samfunnsutvikler og pådriver som tilrettelegger for samarbeid på klimaområdet mellom ulike aktører

Kriterier for måloppnåelse

Kriteriet for måloppnåelse er om ordningen medvirker til klimagassreduksjon og omstilling til lavutslippssamfunnet, blant annet gjennom reduksjon i utslipp fra kommunens egen drift, mer klimavennlig arealplanlegging og annen myndighetsutøvelse, og utslippsreduksjon i samspill med andre aktører og virkemidler.

Tildelingskriterier

- a. Tiltaket skal bidra til reduserte klimagassutslipp, omstilling til lavutslippssamfunnet eller begge deler
- b. Søknaden skal være politisk forankret i kommunen
- c. Tilskuddet skal være utløsende for at tiltaket gjennomføres
- d. Kommunen må bidra med egeninnsats

Årlige satsningsområder kunngjøres i utlysningen. Se Miljødirektoratets nettsider.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging av prosjektene og resultatkontroll skjer på bakgrunn av tilskuddsmottakerens innleverte sluttrapport med resultater, dokumentasjon og stadfestet regnskap. De ulike prosjektene har individuelle rapporteringskrav og -frister, slik at man mottar relevant rapportering. Skjer det endringer i prosjektene, skal dette meldes inn underveis. For flerårige prosjekter er det krav om årlig delrapport. Tilskuddet utbetales når prosjektet er gjennomført eller igangsatt, og på grunnlag av rapport og regnskap.

Justeringer av Klimasats fra 2025

For å legge til rette for at flere kommuner og fylkeskommuner kan igangsette og fullføre sine Klimasats-prosjekter raskere, og at prosjektene i større grad gir mer kvantifiserbare utslippsreduksjoner i Norge, skal Miljødirektoratet ved søknadsbehandling og oppfølging av prosjektene i 2025:

1. øke andelen prosjekter som gir kvantifiserbare utslippskutt eller tydelige bidrag til omstilling i Norge og stille tydeligere krav til måloppnåelse.
2. prioritere prosjekter med kort gjennomføringsperiode, i de situasjonene der det er forventet god effekt av prosjektet.
3. skjerpe kravene til prosjektplan og vilkårene for utsettelse over årsskifte.
4. utbetale klimasatsstøtten i tildelingsåret i de tilfellene der dette er innenfor økonomiregverket.
5. legge til rette for å ha første utlysning på høsten før budsjettåret, med forbehold om Stortingets bevilgning, og øke antallet søknadsfrister i løpet av året.

Rapport 2023

I 2023 mottok Miljødirektoratet 279 søknader fra kommuner og fylkeskommuner, og det ble søkt om til sammen 354,1 mill. kroner. Det ble tildelt 193,8 mill. kroner til 163 prosjekter. Per 21.6.2024 er 14 av disse prosjektene avlyst, og 9 329 500 kroner er frigitt og kan tildeles nye prosjekter. Dette året var det én søknadsfrist, og utlysningen ble endret slik at det største beløpet det kunne søkes om ble nedjustert fra 12 til 8 mill. kroner. Støtte til

interkommunale klimanettverk utgikk fra årets tildelinger. Tildelingene i 2023 har blant annet ført til 18 utslippsfrie bygge- og anleggsplasser, 28 prosjekter for å styrke klimahensyn i arealplanlegging på land og i sjø, 19 prosjekter som handler om å stille systematiske og skjerpede klimakrav i offentlige anskaffelser, brenselcelle og hydrogendrift i undervisningsfartøy i videregående skole og ett fartøy som trolig er verdens første fiskebåt med hydrogendrift. En fullstendig oversikt over alle prosjekter finnes på Miljødirektoratets nettside, se Klimasats-prosjekter – Miljødirektoratet (miljodirektoratet.no)

Beregning av utslippskutt fra klimasatsprosjekter

Noen utslippskutt kan tallfestes i tonn CO₂-ekvivalenter. Eksempler er utslippsfrie byggeplasser, klimavennlige materialer, utslippsfrie maskiner og redusert matsvinn. Likevel er det flere faktorer som gjør det vanskelig å isolere effekten av enkeltprosjekter som får støtte gjennom Klimasats, slik at tallene bør benyttes med forsiktighet. Dette kan være at:

- flere virkemidler og samfunnsprosesser medvirker til utslippskuttet
- klimaeffekten kan være avhengig av at flere aktører enn kommunen handler
- noen fysiske tiltak vil kunne skape nye utslipp, som i liten grad blir kvantifisert og fratrukket klimaeffekten av tiltaket
- virketiden kan variere mellom ulike tiltak og det må gjøres skjønnsmessig vurdering av hvor lenge det er rimelig å telle klimaeffekten av et tiltak
- støtte til bruk av klimavennlige materialer gir indirekte utslippsreduksjoner i kommunen, og direkte utslippskutt fra produksjonen

Det gis klimasatsstøtte til forprosjekter der kommunene detaljplanlegger klimatiltak, areal- og transportplanlegging som bevarer karbonrike arealer og prosjekter innen metodeutvikling og klimaledelse. Felles for disse er at forarbeidet er nødvendig for å kutte utslipp, men det er vanskelig å tallfeste med en rimelig grad av sikkerhet hvor store kutt prosjektene bidrar til.

Vurdering av prosjektenes bidrag til omstilling til lavutslippssamfunnet

Ved prioritering av prosjekter til Klimasatsstøtte vurderes bidrag til omstilling med følgende parametere:

- *Innovasjon* – I hvilken grad fremmer tiltaket nytenkning, nye løsninger eller nye metoder i klimaarbeidet?
- *Dybde* – I hvilken grad bidrar tiltaket til systemendringer som forebygger utslipp?
- *Institusjonalisering* – Hvor godt integrert er og blir klimaarbeidet i kommunens virksomhet og i lokalsamfunnet? Bidrar tiltaket til at klimaarbeidet blir integrert i kommunens planer og systemer? Hvordan vil tiltaket bidra til varige endringer?
- *Bredde* – Hvor bredt virker tiltaket i samfunnet? Involverer tiltaket flere deler av kommunens virksomhet, befolkning og næringsliv? Er det regionalt samarbeid? Er riktige aktører involvert for at tiltaket skal være effektivt?

Nær alle prosjektene som får Klimasatsstøtte bidrar i middels eller stor grad til omstilling til lavutslippssamfunnet.

Forventet effekt av klimasatsprosjektene fra 2023

Av 149 prosjekter som fikk støtte i 2023, er åtte av prosjektene ferdig gjennomført per 21.6.24. For prosjektene som ikke er avsluttet, er det planlagt at 62 prosjekter skal være ferdig i 2024, 25 i 2025, 18 i 2026 og fire i 2027.

Miljødirektoratet har vurdert at det er mulig å tallfeste det forventede utslippskuttet for 45 av prosjektene som fikk støtte i 2023. Prosjektene utgjør 68 pst. av tildelingssummen, og det er forventet at de vil bidra til klimagassreduksjon på minst 46 000 tonn CO₂-ekvivalenter fram til og med 2030. I tillegg kommer utslippsreduksjoner fra de øvrige prosjektene som ikke lar seg tallfeste, og omstillingseffektene av alle prosjekter.

Klimatilpasning

Mål

Tilskuddsordningen for klimatilpasning ble opprettet i 2015. Ordningen skal fremme arbeidet med klimatilpasning i kommuner og fylkeskommuner ved å bidra til å øke kunnskapen om hvordan klimaendringene rammer dem, og hvilke tiltak som må settes i verk for å måle klimaendringene. Dette omfatter kunnskap om hvordan klimaendringene kan påvirke kommunenes og fylkeskommunenes ansvarsområder, og utredninger om hva slags tiltak kommunene må sette i verk for å møte klimaendringene.

Kriterier for måloppnåelse

Midlene må brukes på tiltak som gjør samfunnet bedre rustet mot klimaendringene.

Tildelingskriterier

Kommuner og fylkeskommuner kan søke om midler til kunnskapsoppbygging og til utredning av konkrete tilpasningstiltak. Midlene kan ikke brukes til å gjennomføre fysiske klimatilpasnings tiltak.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging av tilskudd til klimatilpasning skjer ved at det blir fulgt opp at tilskuddsmottakerne benytter midlene som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomførte. Kontroll av bruken av midler skjer også blant annet gjennom dokumentasjon i en sluttrapport innsendt av tilskuddsmottakeren.

Rapport 2023

I 2023 fikk Miljødirektoratet 46 søknader for til sammen 21,1 mill. kroner på ordningen. Av disse fikk 16 prosjekter til sammen 6,4 mill. kroner i støtte.

Midlene for 2023 ble fordelt mellom små og store kommuner i hele landet, og det er stor tematisk bredde i søknadene som får støtte. Søkere som har fått støtte, er blant annet Trondheim kommune som skal kartlegge kunnskap om ansvarsrisiko i kommunal og regional planlegging, og Vestland fylkeskommune som skal kartlegge kostnader knyttet til sikringsbehov for flomutsatte fylkesveier. Miljødirektoratet gir også støtte til flere prosjekter som omhandler flom, overvann og naturbaserte løsninger. For eksempel skal Kåfjord kommune bygge kompetanse om håndtering av flom og overvann, samt forebygging av skader fra disse.

Post 62 Tilskudd til grønn skipsfart, kan overføres

Posten er knyttet til resultatområde Klima og gjelder Hurtigbåtprogrammet i Miljødirektoratet. Det foreslås en bevilgning på 34 mill. kroner i tråd med ventede utbetalinger i 2025. Det foreslås å styrke Hurtigbåtprogrammet med 200 mill. kroner i form av økt tilsagnsfullmakt til Miljødirektoratet i 2025 for å finansiere utvalgte samband eller strekninger. Forslaget innebærer at den totale rammen for til-

sagnsfullmakt blir 240 mill. kroner i 2025. Som følge av den økte tilsagnsrammen, og at allerede gitte tilsagn utbetales over flere år, er det behov for en samlet tilsagnsfullmakt på 423,2 mill. kroner til posten, jf. forslag til vedtak VI.

Mål

Ordningen har som formål å øke bruken av null- og lavutslippsløsninger i fylkeskommunale hurtigbåtsamband.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse er at tilskuddsordningen bidrar til reduserte utslipp fra hurtigbåter, utvikling av løsninger som kan bidra til omstilling til lavutslippsambandet, eller til begge deler.

Tildelingskriterier

Kommuner og fylkeskommuner kan få tilskudd til tiltak som oppfyller disse tildelingskriteriene:

- Tiltaket skal bidra til reduserte klimagassutslipp.
- Søknaden skal være politisk forankret i fylkeskommunen/kommunen.
- Tilskuddet skal være utløsende for at tiltaket blir gjennomført.
- Søkeren må bidra med egeninnsats.

Detaljerte opplysninger finnes på www.miljodirektoratet.no.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskuddsmottakerne leverer sluttrapport med resultat, dokumentasjon og bekreftet regnskap. De ulike prosjektene har individuelle rapporteringskrav og frister, slik at en får formålstjenlig rapportering. Endringer i prosjektet blir meldt inn underveis. Flerårige prosjekter har krav om årlig delrapport. Tilskudd kommer som regel til utbetaling når prosjektet er gjennomført eller igangsatt, og på grunnlag av sluttrapporten og regnskapet deres.

Rapport 2023

I 2023 fikk Miljødirektoratet en søknad på 40 mill. kroner på Hurtigbåtprogrammet i Klimasats. Prosjektet fikk tilsagn om 40 mill. kroner i støtte.

Midlene for 2023 ble tildelt til Vestland fylkeskommune. Søknaden omhandla støtte til merkost-

nader ved utslippskutt på hurtigbåtruter i Sunnhordland i kommende anbud.

Post 63 Tilskudd til returordning for kasserte fritidsbåter, kan overføres

Posten gir tilskudd til kommunale anlegg for behandling av kasserte fritidsbåter. Tilskudd til private behandlingsanlegg og til kommunale og interkommunale virksomheter som er organiserte som selvstendige rettssubjekter, blir utbetalt fra post 75. Ordningen retter seg mot resultatområdet Forurensning. Foreslått bevilgning er på 0,2 mill. kroner for 2025.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å stimulere kommunene til å etablere godkjente mottak slik at båteiere har et sted å levere fritidsbåter.

Kriterier for måloppnåelse

Tilskuddsordningen skal bidra til å øke innleveringen av fritidsbåter som skal vrakes, slik at de kan tas hånd om på en forsvarlig måte og ikke blir etterlatt i naturen, ulovlig senket eller brent.

Tildelingskriterier

Miljødirektoratet betaler ut tilskudd til behandlingsanlegg for behandling av kasserte fritidsbåter. Tilskuddet i kroner per båt er basert på kostnadene ved å behandle fritidsbåtene. Tilskudd til private behandlingsanlegg, og kommunale og interkommunale virksomheter organisert som selvstendige rettssubjekter, blir utbetalt fra post 75.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet kontrollerer dokumentasjon fra behandlingsanlegget i forbindelse med at kasserte fritidsbåter blir behandlet.

Rapport 2023

Tilskuddsordningen er viktig for å sikre et tilgjengelig tilbud med mottaks- og behandlingsanlegg for kasserte fritidsbåter, noe som har sikret høy innlevering, utnyttelse av ressursene i båtene i en sirkulær økonomi og redusert forsøpling og annen forurensning. I 2023 ble det levert totalt om lag 10 470 kasserte fritidsbåter, jf. post 63 og post

75. Det er utbetalt om lag 0,1 mill. kroner til kommunale anlegg på post 63 i 2023.

Post 64 Tilskudd til skrantesykeprøver fra fallvilt

Tilskuddsordningen er rettet mot resultatområdet Naturmangfold.

Posten er opprettet for å dekke utgifter kommuner har med kartlegging av skrantesyke hos fallvilt. Skrantesyke er en smittsom, kronisk, dødelig nevrologisk sykdom hos hjortedyr. For å ha oversikt over spredningen av skrantesyke, skal alt fallvilt av hjortevilt som er ett år eller eldre, testes for skrantesyke i hele Norge. Kommunene skal alltid registrere fallvilt i Miljødirektoratets database Hjorteviltregisteret, inkludert om det er tatt skrantesykeprøve. Skrantesyke kan påvises i ferske prøver fra hjerne og lymfeknuter til døde dyr. Ettersøkspersonellet i kommunen er mest i kontakt med fallvilt, og det er ofte formålstjenlig at de tar ut nødvendige prøver. For å øke kunnskapen om hvordan sykdommen opptrer i ulike aldersgrupper, sender i tillegg utvalgte kommuner inn kjever fra fallvilt for aldersbestemmelse. Foreslått bevilgning er på 1,3 mill. kroner, det samme som i 2024.

Mål

Målsettingen med tilskuddsordningen er å ta prøver av døde hjortedyr med det formål å øke kunnskapen om skrantesyke og kartlegge mulig spredning av sykdommen.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er at tilskuddsordningen medvirker til økt kartlegging av skrantesyke hos fallvilt.

Tildelingskriterier

Tilskuddet gis kun til kommuner. For å få tilskudd må kommunen ta prøve av dyret og registrere fallviltet og prøven i Miljødirektoratets database *Hjorteviltregisteret*. I tillegg må Veterinærinstituttet og Norsk institutt for naturforskning (NINA) bekrefte at prøver og kjever er sendt inn slik ordningen krever. Det blir gitt en fast sats per registrerte prøve og en fast sats per kjeve.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet gjennomfører oppfølging og kontroll gjennom Elektronisk søknadssenter og Hjorteviltregisteret.

Rapport 2023

Rapportering av fallvilt følger jaktåret (1. april–31. mars), og for jaktåret 2022–2023 søkte 149 kommuner og fikk tilskudd for 2 538 prøver til en samlet sum på 1,267 mill. kroner. Summen inkluderer tilskudd til kommuner som leverer kjever i regi av kartleggingsprogrammet. Både tallet prøver det er søkt om tilskudd for, og tallet på kommuner som søkte, er stabilt sammenlignet med fjoråret. Dette tyder på at på at ordningen er godt kjent og blir mye brukt av kommunene. Det er likevel fremdeles mye fallvilt det ikke blir søkt om tilskudd for. Det blir arbeidet fortløpende for å få inn flere prøver fra fallvilt.

Post 66 Tilskudd til kommuner for å bedre tilgangen til strandsonen langs Oslofjorden

Tilskuddordningen er knyttet til resultatområde Friluftsliv. Foreslått bevilgning på posten er 3,2 mill. kroner, det samme som i 2024.

Posten finansierer en tilskuddsordning som gir midler til kommunene langs Oslofjorden til juridiske avklaringer i arbeidet med å klargjøre grensene mellom innmark og utmark langs strandsonen og arbeidet med fjerning av ulovlige stengsler og hindringer i strandsonen.

Primært skal midlene gå til juridiske avklaringer knyttet til konkrete saker, men kan også brukes til kompetanseheving i kommunene innenfor temaet, for eksempel i form av seminarer.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å bedre tilgangen for allmennheten til ferdsel og opphold langs Oslofjorden, gjennom å gi midler til juridisk bistand til kommunene i deres arbeid med å fjerne ulovlige stengsler og hindringer til og langs Oslofjorden og arbeidet med klargjøring av grensene mellom innmark og utmark.

Kriterier for måloppnåelse

Bedre muligheter for allmennheten til å utøve friluftsliv langs Oslofjorden i form av at areal der allmennhetens rett til ferdsel og opphold er hindret

av ulovlige tiltak og stengsler, blir tilgjengelige for friluftsliv.

Tildelingskriterier

Oslo kommune og kommuner i Østfold, Akershus, Buskerud, Vestfold og Telemark med grense til Oslofjorden kan søke om midler.

Oppfølging og kontroll

Alle kommuner som får tilskudd, må rapportere til Miljødirektoratet om hvorledes midlene er brukt, og om resultatet.

Rapport 2023

I løpet av 2023 kom det til sammen 11 søknader, som alle fikk tildelt tilskudd. De fleste søknadene gjaldt juridisk bistand i konkrete saker, for eksempel vurderinger omkring gjerder og stengsler, rett til ferdsel og opphold, merking av kyststi, ulovlige tiltak og dispensasjonstillatelser. Flere av tilskuddene har medført at privatisert areal er blitt tilgjengelig for allmennheten, mens noen saker fortsatt er i prosess. Det ble også søkt støtte til mer prinsipielle juridiske utredninger knyttet til problemstillinger kommunene ofte møter i strandsonesaker. I 2023 ble det i tillegg holdt webinarer for kommunepolitikere og et heldagskurs om juridiske problemstillinger knyttet til strandsonen, der ansatte fra nesten alle Oslofjord-kommunene deltok.

Post 69 Oppryddingstiltak, kan overføres, kan benyttes under postene 39 og 79

Posten er tilknyttet resultatområdet Forurensning. Utgiftene må ses i sammenheng med midler til det samme formålet under postene 39 og 79.

I de fleste områdene som får støtte, stammer forurensningen fra langt tilbake i tid, og det er vanskelig å finne den ansvarlige forurenseren. Midlene staten bevilger over de tre postene, 39, 69 og 79, er derfor nødvendige for at oppryddingen av forurensningen skal bli gjennomført.

Ellers vil den samlede bevilgningen av postene 39, 69 og 79 gå til å videreføre og gjennomføre allerede vedtatte oppryddingstiltak, inkludert tiltak der det er gitt finansieringstilsagn fra miljøstyresmaktene, og til en rekke mindre tiltak, særlig innenfor forurenset sjøbunn.

Bevilgningen er redusert i tråd med forventede utbetalinger i 2025, som er 40,6 mill. kroner.

For de tre oppryddingspostene er det behov for en fullmakt til å pådra forpliktelser for fremtidige år på til sammen 5 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VII.

Mål

Posten skal benyttes til å dekke utgifter som kommunene har til å undersøke og gjennomføre oppryddingstiltak i grunnen på land og i bunnen i sjø og vann som er forurenset med helse- og miljøskadelige stoffer.

Kriterier for måloppnåelse

Både for forurenset sjøbunn og forurenset grunn er bruken av midlene knyttet til det nasjonale målet «forurensning skal ikke skade helse og miljø» og målet «utslipp av helse- og miljøskadelige stoffer skal stanses».

Tildelingskriterier

I de prioriterte tiltaksplanområdene for forurenset sjøbunn vil kommunen ofte stå for forberedelse og gjennomføring av oppryddingstiltak. Posten skal benyttes til delfinansiering av oppryddingsprosjekt i kommunal regi og der flere aktører er med på å finansiere tiltaket. Kommunen må normalt også selv medvirke med midler. Se også omtalen under kap. 1420, postene 39 og 79.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruken av midler skjer blant annet gjennom dokumentasjon av fremdrift og sluttrapport innsendt av tilskuddsmottakeren.

Rapport 2023

Rapportering på resultat fra ressursbruken i oppryddingsarbeidet for 2023 er samlet under post 39.

Post 71 Tilskudd til tiltak mot marin forsøpling, kan overføres

Posten er rettet mot resultatområdet Forurensning og delt opp i to tilskuddsordninger. Foreslått bevilgning er på 27,4 mill. kroner på posten for 2025. Det er i tillegg behov for en tilsagnsfullmakt på denne posten på 15 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI. Ordningen Fishing for Litter skal videreføres på samme nivå som i 2024.

Mål

Ordningen skal gå til tiltak for å redusere marin forsøpling gjennom å dekke utgifter knyttet til opprydding av marint avfall og til forebyggende arbeid. Stor oppmerksomhet skal rettes mot strandsonen og rydding av marint avfall på sjøbunnen. Opprydding av avfall langs elver, vann og innsjøer er også omfattet av ordningen. Prinsippet om at forurenseren betaler, skal ligge til grunn for arbeidet. Opprydding der det finnes en ansvarlig for avfallet, er ikke omfattet av ordningen. I slike tilfeller kan forurensningsmyndigheten gi pålegg om opprydding, og den ansvarlige forurenseren skal dekke utgiftene.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse er at midlene er knyttet til de nasjonale målene om at forurensning ikke skal skade helse og miljø. arin forsøpling

Tildelingskriterier

Disse tiltakene kan støttes i henhold til forskriften for ordningen:

- opprydding av marin forsøpling og koordinering av slike prosjekter og
- prosjekter med hensikt å forebygge marin forsøpling.

Tiltaket skal videre oppfylle følgende tildelingskriterier:

- a. Tiltaket skal bidra til å redusere marin forsøpling,
- b. Tiltaket skal skje i norske områder, inkludert Svalbard,
- c. Prinsippet om at forurenser betaler skal ligge til grunn,
- d. Søker og deltakere i prosjektet skal bidra med egeninnsats og
- e. Søker må ha tilstrekkelig kompetanse til å gjennomføre tiltaket.

Årlige satsingsområder og prioriteringer for tilskuddordningen kunngjøres i utlysningen.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruken av midlene skjer blant annet gjennom sluttrapport innsendt av tilskuddsmottakeren. I tillegg kan Miljødirektoratet og Riksrevisjonen uten forvarsel føre kontroll med at tilskuddet er eller blir brukt etter forutsetningene.

Rapport 2023

Midlene på posten ble bevilget under kap. 1424 i 2023, se rapportering der.

Post 72 Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt, *overslagsbevilgning*

(i 1 000 kr)

Underpost	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
72.1	Erstatning for husdyr	51 694	55 567	55 567
72.2	Erstatning for tamrein	90 143	93 311	93 311
	Sum post 72	141 837	148 878	148 878

Posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold. Posten omfatter erstatninger for husdyr og tamrein som er drept eller skadd av rovvilt. Erstatningene kan variere fra år til år, blant annet på grunn av naturgitte forhold. Bevilgningsbehovet er slik sett vanskelig å stipulere, og posten er derfor budsjettert som overslagsbevilgning.

Bevilgningen er på 148,9 mill. kroner, det samme som i 2024.

Mål

Ordningen skal sikre full erstatning for rovviltskader på husdyr og tamrein som er dokumenterte og sannsynlige, slik dette er nedfelt i naturmangfoldloven.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er om ordningen sikrer den lovfestede retten dyreeieren har til full

erstatning i tilfeller der rovvilt er årsaken til tap av dyr.

Tildelingskriterier

Erstatninger blir utbetalt i samsvar med forskrift om rovvilterstatning for husdyr og forskrift om rovvilterstatning for tap av tamrein.

Oppfølging og kontroll

Erstatningssøknadene blir gjennomgått for å sikre at vilkårene for erstatning er oppfylte. Dokumentasjon av rovviltsskadene blir gjennomført av Statens naturoppsyn, og er et viktig grunnlag for erstatning. Bestandsregistreringen for rovvilt er omfattende, holder høy kvalitet og gir mulighet for publikum og dyreeier til å melde inn rovviltobservasjoner.

Rapport 2023

Erstatningsoppgjøret for husdyr og tamrein er gjennomført i medhold av gjeldende regler. Det er fremdeles stor variasjon i tapsutviklingen i ulike områder, men på nasjonalt nivå er det god sammenheng mellom økt innsats på forebyggende tiltak og reduksjon i sauetapene. For reinnæringa ser man ikke noen tilsvarende sammenheng. For denne næringen er det vanskeligere å finne egnede tiltak, og tapsforholdene varierer i større grad med naturgitte forhold knyttet til klima, beitegrunnlag og annet.

Post 73 Tilskudd til rovvilttiltak, kan overføres

Posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold. Posten dekker utgifter til forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltningen, inkludert godtgjøring til lokale fellingslag. Bevilgningen på posten kan også benyttes til tilskudd for å øke kunnskapsgrunnlaget som kommer målsettingen til gode. Foreslått bevilgning er 71,7 mill. kroner, en reduksjon på 2,2 mill. kroner.

Til kap. 1410, post 21 er det flyttet 5 mill. kroner for å finansiere et midlertidig forskningsprosjekt med kommuner i Nord-Gudbrandsdalen for å skaffe forvaltningen mer kunnskap om jervens rolle som tapsårsak på sau og lam, og om mulige effektive tapsreducerende tiltak. Det er lagt inn en prisjustering på 2,8 mill. kroner.

Av bevilgningen er 10 mill. kroner satt av til skadefelling av rovdyr gjennomført av kommunale og interkommunale skadefellingslag. Videre

er 0,5 mill. kroner satt av i tilskudd til å etablere en fagstilling i Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) som skal arbeide med løpende rovviltrelaterte oppgaver og problemstillinger, og legge til rette for at reindriften kan delta aktivt i prosesser innenfor dette området. Landbruks- og matdepartementet bidrar med tilsvarende beløp i Reindriftsavtalen 2024/2025 der organisasjonstilskuddet til NRL, kap. 1151, post 72, ble økt med 0,5 mill. kroner.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å forebygge rovviltskader i husdyrhold og tamreindrift gjennom å medvirke til å finansiere forebyggende tiltak. Videre skal midlene benyttes til godtgjøring ved forsøk på skadefelling av rovvilt og medvirke til å dempe konflikter og øke verdiskapingen knyttet til forekomster av rovdyr i lokalsamfunn. Innretningen av tilskuddene gjøres med utgangspunkt i Stortingets behandling av St.meld. nr. 15 (2003–2004) *Rovvilt i norsk natur*, jf. Innst. S. nr. 174 (2003–2004) og rovviltforliket på Stortinget våren 2011 (jf. Representantforslag 8:163 S (2010–2011)).

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er at tilskuddsordningen stimulerer til mindre tap og konflikter knyttet til forekomster av rovvilt i de ulike rovviltregionene ved å sette i verk effektive forebyggende og konfliktdempende tiltak.

Tildelingskriterier

Tilskudd til forebyggende og konfliktdempende tiltak blir fordelt etter gjeldende forskrifter. I tråd med føringene i rovviltpolitikken vil en hoveddel av midlene bli kanalisert gjennom de åtte regionale rovviltnemndene. Midlene skal benyttes til forebyggende tiltak i husdyrhold og tamreindrift og til konfliktdempende tiltak rettet mot kommuner og lokalsamfunn. I hver region har den regionale rovviltnemnda utarbeidet en forvaltningsplan som skal sikre at det over tid blir lagt til rette for tilpasninger som gir et best mulig skille mellom beitedyr og faste forekomster av rovvilt. De regionale rovviltnemndene har hovedansvaret for at tildelingene over posten skjer i tråd med egen forvaltningsplan i den enkelte regionen. Det er utarbeidet nasjonale standarder for noen av de ulike forebyggende tiltakene. Disse standardene skal følges ved iverksetting av tiltakene.

Midlene øremerket tilskudd til kommunale og interkommunale skadefellingslag blir fordelt til statsforvalterne etter behov. Kommuner kan søke om tilskudd til tilrettelegging for framtidige skadefellingsoppdrag i regi av kommunen.

Den todelte målsettingen og målet om en tydeligere soneforvaltning har ført til at vi har områder som er beiteprioriterte, og områder som er rovdyprioriterte. Tilskuddsmidlene skal benyttes til å støtte opp om den todelte målsettingen, og en må vurdere søknadene ut fra om tiltakene gir økt eller redusert konflikt mellom rovdyp og beitedyr. Dette innebærer at man bør være varsom med å støtte tiltak som stimulerer til økt antall beitedyr i rovviltprioriterte områder.

Oppfølging og kontroll

Det blir utført en generell formalia- og sannsynlighetskontroll av rapporter fra tilskuddsmottakerne om gjennomføring av tiltak og ressursforbruk. For å sikre effektiv bruk av midlene er det lagt vekt på kontroll med at tilskudd gitt til forebyggende tiltak, følger nasjonale standarder der slike er utarbeidet.

Rapport 2023

I 2023 ble det behandlet i alt 534 søknader om konkrete forebyggende tiltak, og det ble behandlet 239 søknader om tiltak for å dempe konflikter rundt rovvilt. Det kom inn 129 søknader om akutte tiltak, og det ble avslutta omstilling for fire bruk som hadde opplevd vesentlige rovviltskader i besetningene over flere år. Tilskudd til forebygging har trolig effekt for skade på og tap av sau. Reduksjonen i tap kan også henge sammen med den geografiske differensieringen av rovviltforekomster. For tamrein er det vanskelig å finne egnede forebyggende tiltak.

Post 74 CO₂-kompensasjonsordningen for industrien

Posten er knyttet til resultatområde Klima. 15. mars 2024 kom regjeringen, LO, NHO, Fellesforbundet, Norsk Industri og IE & FLT til enighet om forslag til en langsiktig og forutsigbar CO₂-kompensasjonsordning som også bidrar til reduksjon av klimagasser og energieffektivisering. Enigheten går ut på at det innføres krav i ordningen om at minst 40 pst. av kompensasjonen bedriftene får utbetalt over perioden må benyttes på tiltak som bidrar til utslippsreduksjoner og/eller energieffektivisering i bedriften eller i bedriftens

konsern. Tiltakene skal gjennomføres i Norge. Videre går enigheten ut på å innføre et årlig bevilgningstak på ordningen på 7 mrd. kroner som prisjusteres årlig. Kvotepriisgulvet i ordningen vil fjernes.

Med denne enigheten anser regjeringen at Stortingets anmodningsvedtak om ordningen fra desember 2023 er oppfylt. Miljødirektoratet har sendt forslag til endringer i forskrift om CO₂-kompensasjon for industrien på offentlig høring. Kvotepriisen som skal brukes til å beregne CO₂-kompensasjon for støtteåret 2024 er 1 019,30 kroner. Med utgangspunkt i denne kvotepriisen og bedriftenes gjennomsnittlige produksjon og kraftforbruk i 2021, 2022 og 2023, ville totale utbetalinger vært på om lag 14 mrd. kroner for støtteår 2024. Som følge av bevilgningstaket på 7 mrd. kroner vil imidlertid utbetalingene til bedriftene avkortes forholdsmessig, slik at total utbetaling ligger innenfor bevilgningstaket. Med denne bakgrunn blir det i 2025-budsjettet foreslått en bevilgning på 7 mrd. kroner. Det tas forbehold om at endringsforskriften kan endres som følge av innspill fra høringsrunden og at forskriften må godkjennes av ESA og endelig fastsettes av departementet. CO₂-kompensasjonen blir utbetalt etterskuddsvis. Det betyr at bevilgningen for 2025 gjelder for støtteåret 2024.

Mål

CO₂-kompensasjonsordningen kompenserer norsk industri for økende kraftpriser som følge av EUs kvotesystem for klimagassutslipp. Formålet med ordningen er å redusere faren for karbonlekkasje fra Europa til land med mindre streng klimapolitikk. Ordningen er basert på EFTAs overvåkingsorgan (ESA) sine retningslinjer for CO₂-kompensasjon, som åpner for statsstøtte til utvalgte industrisektorer som er ansett som særlig utsatt for karbonlekkasje. ESAs retningslinjer tilsvarer EUs retningslinjer.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er at kompensasjonsordningen reduserer faren for karbonlekkasje.

Tildelingskriterier

Ordningen omfatter industrivirksomheter i 14 utvalgte sektorer og undersektorer som i henhold til EUs regelverk er ansett for særlig utsatt for karbonlekkasje. Disse sektorene inkluderer blant annet aluminium, ferrolegeringer, kjemiske pro-

dukker og treforedling. I tillegg arbeider regjeringen med å inkludere to sektorer til i den norske ordningen, nemlig produksjon av andre organiske kjemiske råvarer og produksjon av gjødsel, nitrogensammenbindinger og vekstjord. Regjeringen er i dialog med ESA om dette.

Ordningen gjelder for perioden 1. januar 2021 til 31. desember 2030. EU-kommisjonen og ESA kan endre retningslinjene for CO₂-kompensasjon når de ser det som nødvendig. En endring i retningslinjene betyr at den norske forskriften må justeres tilsvarende.

Oppfølging og kontroll

Ordningen blir administrert av Miljødirektoratet, som i behandlingen av søknadene kontrollerer om de enkelte virksomhetene oppfyller vilkårene for utbetaling av CO₂-kompensasjon. Det blir årlig rapportert om bruken av midler til ESA og til Stortinget i forbindelse med budsjettet.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 4,56 mrd. kroner i kompensasjon for støtteåret 2022.

Post 75 Utbetaling for vrakpant til kjøretøy og tilskudd til kassering av fritidsbåter, overslagsbevilgning

Ordningen retter seg mot resultatområdet Forurensning. Tilskudd til kommunale anlegg for behandling av kasserte fritidsbåter ligger under post 63 Returordning for kasserte fritidsbåter. Posten dekker utbetaling av vrakpant og kostnader ved overføring av vrakpanten til bileieren. Foreslått bevilgning på posten er på 435,4 mill. kroner, en økning på 19 mill. kroner sammenlignet med 2024.

Mål

Målet med vrakpantordningen for kjøretøy er å stimulere bileiere til å levere utrangerte kjøretøy til godkjent biloppsamlingsplass, slik at bilvraket kan tas hånd om på en forsvarlig måte uten å forurense miljøet, og slik at materialene fra det kan materialgjenvinnes.

For enkelte kjøretøygrupper som mopeder, lette og tunge motorsykler, lastebiler, bobiler og campingvogner blir det betalt et tilskudd til behandlingsanlegget der eieren får en fastsatt del av beløpet for å levere kjøretøyet til vraking hos en godkjent biloppsamler, samtidig som en del av

beløpet går til behandlingsanlegget for å dekke kostnadene anlegget har med å miljøsanere vraket.

Fra 1. oktober 2017 utbetales tilskudd til kasserte fritidsbåter over denne posten. Det utbetales et beløp på 1 000 kroner per båt til båtieren. Samtidig utbetales et tilskudd til virksomheter som håndterer båtene. Dette beløpet er et tilskudd per kilo båt som blir håndtert. I de tilfellene båten håndteres av et kommunalt anlegg som ikke er selvstendig rettssubjekt, blir håndteringstilskuddet utbetalt over post 63.

Kriterier for måloppnåelse

Tilskuddsordningen skal bidra til økt innlevering av kjøretøy og fritidsbåter som skal vrakes, slik at de kan tas hånd om på en forsvarlig måte.

Tildelingskriterier

Vrakpanten for kjøretøy utbetales av Skatteetaten på vegne av Miljødirektoratet mot kvittering for at bilvraket er levert til godkjent biloppsamlingsplass for behandling. Ordinær vrakpant for 2025 er 3 000 kroner for personbil, varebil, campingbil, campingvogn, snøscooter og minibuss/buss under 6 meter og 500 kroner for moped og motorsykkel. Vrakpant til de nye kjøretøygruppene og tilskudd til behandlingsanlegg for disse gruppene utbetales også av Skatteetaten.

Tilskudd til båtieren og tilskudd til håndtering av kasserte fritidsbåter utbetales av Miljødirektoratet. Tilskudd til kommunale anlegg for håndtering av fritidsbåter utbetales fra post 63.

Oppfølging og kontroll

For å sikre at det kasserte kjøretøyet har rett til vrakpant eller tilskudd, blir vrakmeldingen for kjøretøyet kontrollert mot det sentrale motorvognregisteret. For varebiler og fritidsbåter blir dokumentasjon fra behandlingsanlegget sjekket av Miljødirektoratet. Kontrollen skjer ellers ved kontroll av lager på oppsamlingsplassene og regnskap med vedlegg.

Rapport 2023

Sammen med produsentansvarsordningen for kjøretøy bidrar vrakpantordningen for kjøretøy til at om lag 95 pst.¹ av de utrangerte bilene blir levert

¹ Bilvrak og kasserte bildekk – Miljøstatus (miljødirektoratet.no)

inn. Dette sikrer at ressursene blir utnyttet i en sirkulær økonomi og farlig avfall håndtert miljømessig forsvarlig. Av dette blir om lag 84 pst. materialgjenvunnet og 4 pst. av delene går til ombruk. I 2023 ble det samlet inn i overkant av 113 000 kjøretøyvrak, som er en nedgang fra året før. Tallet på vrak svinger fra år til år, men har minnet de siste årene. Det ble samlet inn 1 176 lastebiler i klasse N2 og N3, 4 280 mopeder og motorsykler, 2 684 campingvogner og 30 bobiler (247 i 2022).

Tilskuddsordningen for kasserte fritidsbåter har vært effektiv for å sikre innlevering av fritidsbåter, noe som sørger for at ressursene blir utnyttet i en sirkulær økonomi, og redusert forsøpling og forurensning. Evalueringen av ordningen fra 2019 peker på at mangelen på et register over fritidsbåtene gjør det vanskelig å føre kontroll med at det faktisk er båtieren som leverer båten. Det har vært flere eksempler på misbruk.

Det ble utbetalt tilskudd til om lag 10 470 båtiere i 2023. I 2022 ble det utbetalt tilskudd til om lag 10 150 båtiere. Det er ved utgangen av 2023 etablert 250 behandlingsanlegg for små kasserte fritidsbåter, samtidig som det er 77 behandlingsanlegg for større kasserte fritidsbåter over 15 fot. Det er utbetalt om lag 52,0 mill. kroner til behandling av kasserte fritidsbåter i 2023, sammenlignet med 48,5 mill. kroner i 2022.

Post 76 Refusjon ved innlevering av klima- og miljøskadelige stoffer, overslagsbevilgning

Refusjonsordningen for spillolje foreslås avviklet f.o.m. 1. januar 2025. En evaluering i 2023 viste at ordningens effekt på mengden spillolje som samles inn er liten. Posten foreslås redusert med 68 mill. kroner som følge av avviklingen av refusjonsordningen for spillolje. Foreslått bevilgning i 2025 er 179,8 mill. kroner til refusjon av avgift på klimagassene hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK)

Refusjonsordningen for spillolje

Rapport 2023

Spillolje er brukt smøreolje og transformatorolje og er klassifisert som farlig avfall. Refusjonsordningen for spillolje (t.o.m. 31.12.2024) innebærer at det blir utbetalt refusjon for de fleste typene brukt smøreolje og andre brukte oljer (transformatoroljer og annet) med tilsvarende egenskaper, med unntak av blant annet spillolje som kommer fra større skip (større enn 76 meter / 250 fot) i

internasjonal sjøfart. Refusjonen blir utbetalt til større mottaksanlegg (tankanlegg) med forhåndstilsagn fra Miljødirektoratet.

Innsamlingsgraden for spillolje (med og uten rett til refusjon) er beregnet til i overkant av 90 pst. i snitt over de siste årene. I 2023 ble det totalt samlet inn i overkant av 23 000 m³ olje som har krav på refusjon. Det ble i 2023 utbetalt omtrent 66,3 mill. kroner i refusjon. Refusjonsraten var på 2,78 kroner per liter.

Refusjon av avgift på hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK)

Mål

Ordningen retter seg mot resultatområdet Klima. Refusjonsordningen er hjemlet i forskrift 1. juni 2004 nr. 930 om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften) kapittel 8. Hydrofluorkarbon (HFK) blir i første rekke benyttet i kjøle- og fryseanlegg, varmpumper og mobil luftkondisjonering, og utslipp av perfluorkarboner (PFK) kommer fra aluminiumsindustrien.

Formålet med ordningen er å redusere utslipp til luft av HFK og PFK. Gassene er klimagasser, og reguleringa av disse er en del av strategien for å redusere utslippene av klimagasser i samsvar med Parisavtalen. Ordningen med avgift og refusjon skal medvirke til mindre bruk av de HFK- og PFK-gassene som har høyest klimapåvirkning (globalt oppvarmingspotensial), stimulere til produktutvikling, styrke arbeidet med å hindre lekkasjer og stimulere til innsamling og forsvarlig behandling av brukt gass. Målgruppen for refusjonsordningen er aktører som har avfallsgass eller kassert utstyr som inneholder HFK- eller PFK-gass.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse er totalt innsamlede mengde HFK og PFK målt i tonn CO₂-ekvivalen-tar.

Tildelingskriterier

Forskriften innebærer at kuldebransjen og andre som leverer HFK og PFK til godkjent destruksjonsanlegg, kan kreve refusjon av avgift på HFK og PFK. Forutsetningen er dokumentasjon som viser hvilken mengde og typer av HFK og PFK som er levert og forsvarlig destruert.

Det blir utbetalt refusjon for den mengden HFK og PFK som er levert til godkjent anlegg for destruksjon. Refusjonsratene vil være like de

gjeldende differensierte avgiftssatsene på HFK og PFK ved innleveringstidspunktet, jf. Stortingets årlige avgiftsvedtak og forskrift 11. desember 2001 nr. 1451 om særavgifter § 3-18-2.

Oppfølging og kontroll

Miljødirektoratet fører tilsyn med refusjonsordningen, jf. avfallsforskrifta § 17-3. Mengden HFK og PFK som blir samlet inn og sendt til destruksjon, varierer mye fra år til år. Årsaken er at gassen blir innsamlet på store tanker hos den største aktøren som benytter ordningen. Når en tank er full, blir den sendt til forsvarlig destruksjon. Avhengig av sammensetningen av gassene i tankene, vil hver tank som blir sendt til destruksjon utløse ca. 25–30 mill. kroner i refusjon med avgiftssatsen vi har i dag.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt et samlet refusjonsbeløp på 172,6 mill. kroner som følge av at syv tanker med gass ble levert til destruksjon, og noe mindre volum av HFK-gass fra husholdningskjølemøbler som ble tappet av på samme anlegget som gassen ble destruert. Utbetaling av refusjoner har holdt seg på et høyt nivå de siste årene fordi avgiftssatsen har økt, og som et resultat av at mer gass, særlig av de med høy avgiftssats, har blitt samlet inn og destruert.

Innholdet i tankene er i all hovedsak ulike blandinger av HFK-gasser, siden PFK-gasser er svært lite brukt i Norge. Det ble destruert gass tilsvarende ca. 180 000 tonn CO₂-ekvivalenter i 2023.

Post 77 Tilskudd til fagspesifikke miljøorganisasjoner og -stiftelser

Posten er tredelt, jf. omtale under. Midlene er rettet mot resultatområdene Naturmangfold, Friluftsliv, Forurensning og Klima. Bevilgningen er økt med 0,6 mill. kroner i prisjustering til 15,9 mill. kroner.

Det er en forutsetning at organisasjonene og stiftelsene som er nevnt som tilskuddsmottakere sender inn søknad om tilskudd. Det blir fortløpende vurdert om organisasjonene og stiftelsene tilfredsstillere kriteriene for å få støtte.

Det pågår et arbeid med å vurdere om ordningen skal gjøres søkbar fra og med 2026.

Frivillige miljøorganisasjoner innenfor forurensningsområdet

Mål

Tilskuddsordningen skal medvirke til å holde i gang et utvalg av demokratisk oppbygde, landsomfattende organisasjoner med arbeid mot forurensning som formål for å sikre frivillig engasjement og styrke medvirkning i miljøspørsmål lokalt, regionalt og nasjonalt, basert på faglig innsikt.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut ifra om tilskuddet bidrar til at organisasjonene skaper frivillig engasjement for arbeidet mot forurensning, og stimulerer til miljøaktivitet lokalt, regionalt og nasjonalt.

Tildelingskriterier

Størrelsen på driftstilskuddene blir fastsatt ut fra blant annet en vurdering av aktivitetsnivået til organisasjonene nasjonalt og lokalt, økonomien deres og alternative kilder til finansiering, sammen med medlemstallet i organisasjonene.

Ordningen omfatter tilskudd til

- Norsk vannforening (439 000 kroner)
- Norsk forening mot støy (1,363 mill. kroner)
- LOOP (635 000 kroner)
- Foreningen Hold Norge Rent (2,353 mill. kroner)
- Den europeiske standardiseringsorganisasjonen (CEN) for arbeid med å lage en ny standard for måling av utslipp fra vedovner (234 000 kroner)

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere bli fulgt opp for å kontrollere at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir gjennomførte. Oppfølging og kontroll foregår ved generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporteringer.

Rapport 2023

Midlene er brukt til grunnstøtte til drift, opplæringstiltak og informasjonstiltak og forebyggende arbeid generelt i de ulike organisasjonene.

Miljømerking, miljøvennlig forbruk og forbrukerinformasjon

Mål

Gjenbruk, miljømerking og standarder for miljøledelse, -produkter og -tjenester er viktige verktøy i en forebyggende miljøpolitikk. Standardisering innebærer utarbeidelse av krav og spesifikasjoner for varer, tjenester, prosesser og virksomheter. Miljømerking skal gi informasjon til- og gjøre forbrukere, næringsliv og offentlige virksomheter bevisste om miljøvennlige valg. De offisielle miljømerkeordningene som *Svanen* og *EU-blomsten* er et viktig supplement til lovpålagte krav og medvirker til redusert bruk av stoffer på den norske prioritetslista for kjemikalier. Merkeordningene er nærmere omtalt i budsjettproposisjonen til Barne- og familiedepartementet. Gjenbruk er et godt miljøtiltak for å redusere avfall og forbruk og bidrar til måloppnåelse for flere av FNs bærekraftsmål. Ordningen omfatter driftstilskudd til *Stiftelsen Miljømerking* (1,398 mill. kroner) og *Standard Norge* (1,864 mill. kroner).

Kriterier for måloppnåelse

Midlene skal brukes til virkemiddel som fremmer prioriterte miljø- og bærekraftsmål. Innen standardiseringsarbeidet er det viktig med europeiske og internasjonale standarder som er særlig relevante for miljøledelse og klima- og miljøhensyn i produksjon av produkt og tjenester. For miljømerking er det viktig å utvikle miljøkriterium, slik at flere produktgrupper blir merket. Det skal særlig legges vekt på å utvikle og videreutvikle kriteriesett for produktgrupper som fører til stor miljøbelastning. Det skal også legges vekt på tiltak for å få flere produsenter til å søke om merket innenfor områdene der det er utviklet kriterium, og for å gi forbrukere informasjon om spekteret av miljømerkede produkter på markedet.

Tildelingskriterier

Tildeling av midler er basert på resultatene organisasjonene hadde foregående år, og en konkret søknad om midler for kommende periode, satt opp mot prioriterte nasjonale miljø- og bærekraftsmål.

Oppfølging og kontroll

Drifts- og prosjekttilskuddene blir fulgt opp gjennom krav som blir fastsatt i hvert enkelt tilsagnsbrev. Det blir mottatt årsrapport og/eller regn-

skapsoversikt for alle tilskudd, i tillegg til at det er faglig kontakt med de enkelte tilskuddsmottakerne.

Rapport 2023

Midlene til Stiftelsen Miljømerking er brukt til å utvikle miljømerkingskrav for nye produktområde, skjerpede krav for eksisterende produktområder og til å øke kunnskapen om-, kjennskapen til- og aksepten for miljømerkingen. Midlene til Standard Norge er brukt til arbeid knyttet til europeiske og internasjonale standarder som er særlig relevante for klima- og miljøhensyn i produkter og tjenester.

Naturfaglige organisasjoner

Mål

Ordningen skal medvirke til å holde i gang et utvalg av demokratisk oppbygde, landsomfattende organisasjoner innenfor naturområdet for å sikre frivillig engasjement og styrke bevisstheten i miljøspørsmål lokalt, regionalt og nasjonalt, basert på faglig innsikt.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskuddet bidrar til at organisasjonene skaper frivillig engasjement innenfor naturområdet, og stimulerer til miljøaktivitet lokalt, regionalt og nasjonalt.

Tildelingskriterier

Størrelsen på driftstilskuddene blir fastsatt blant annet ut fra en vurdering av aktivitetsnivået til organisasjonene nasjonalt og lokalt, deres økonomi og alternative muligheter til finansiering, sammen med medlemstallet i organisasjonene.

Det er beregnet tilskudd til

- Foreningen Våre Rovdyr (417 000 kroner)
- Norsk Biologforening (338 000 kroner)
- Norsk Botanisk Forening (338 000 kroner)
- Norsk entomologisk forening (328 000 kroner)
- BirdLife Norge (2,601 mill. kroner)
- Norges sopp- og nyttevekstforbund (3,249 mill. kroner, inkludert 2,59 mill. kroner til soppkontroll)
- Norsk Zoologisk Forening (298 000 kroner)

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak

blir gjennomført. Oppfølging og kontroll foregår ved generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporteringer. I tillegg kommer faglig kontakt med de enkelte tilskuddsmottakerne.

Rapport 2023

Midlene ble benyttet til grunnstøtte til drift, informasjonsvirksomhet og prosjekter i de ulike organisasjonene.

Post 78 Tilskudd til friluftslivsformål, kan overføres

Posten er rettet mot resultatområde Friluftsliv.

Foreslått bevilgning er på 219,7 mill. kroner, en økning på 8,8 mill. kroner fra 2024. Til gjennomføring av Friluftslivets år 2025 er det lagt inn 10 mill. kroner. I delvis prisjustering er det lagt inn 3,8 mill. kroner. 5 mill. kroner som posten ble styrket med i Stortingets forlik om 2024-budsjettet, er ikke videreført.

Til posten ligger det flere tilskuddsordninger som er omtalt under.

Det er behov for en tilsagnsfullmakt på 3 mill. kroner knyttet til tilskudd til kjøp og reparasjoner av båter i Skjærgårdstjenesten, siden slike prosesser kan strekke seg over mer enn ett budsjettår fra kontrakt til ferdigstillelse, jf. forslag til vedtak VI.

Friluftslivsaktivitet

Tilskudd til friluftslivsaktivitet har en ramme på 64,3 mill. kroner, det samme som i 2024. 25 mill. kroner av bevilgningen ble fordelt gjennom tilsagnsfullmakt i 2024, og skal i 2025 utbetales til tiltak og aktiviteter i regi av lag og foreninger i forbindelse med Friluftslivets år 2025. Gjenstående midler til fordeling er dermed 39,3 mill. kroner.

Mål

Målet med ordningen er å medvirke til økt deltakelse i helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig friluftsliv for alle grupper i befolkningen, med vekt på de gruppene som er særskilt prioritert i ordningen.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tildelte tilskudd medvirker til økt deltakelse i friluftsliv for

alle grupper i befolkningen, med vekt på de gruppene som er særskilt prioriterte.

Tildelingskriterier

Frivillige medlemsorganisasjoner som er registrerte i Enhetsregisteret, og som arbeider med aktivitetsfremmende tiltak for friluftsliv, interkommunale friluftsråd og Friluftsrådernes Landsforbund kan søke om midler fra ordningen. Det blir primært gitt tilskudd til friluftslivsaktivitet, men også andre tiltak som bidrar til friluftslivsaktivitet kan få støtte fra ordningen. Det gis ikke tilskudd til fysiske tilretteleggingstiltak.

Det gis primært tilskudd til organisert aktivitet og andre tiltak som stimulerer direkte til friluftslivsaktivitet, som for eksempel organiserte turer, friluftslivsleire, praktiske kurs og annen opplæring i friluftslivsaktiviteter. Mindre deler av tilskuddet kan brukes til innkjøp av materiell og utstyr når dette medvirker til å fremme den friluftslivsaktiviteten det blir søkt om tilskudd til. Det kan også bli gitt tilskudd til informasjonstiltak om retter og plikter etter allemannsretten og informasjonstiltak som medvirker til å fremme friluftslivsaktivitet, inkludert også utvikling av digitale konsepter. Det blir ikke gitt midler til kostnadskrevenne utstyr, utstyrssentraler eller supplering av utstyrslager.

Disse typene aktiviteter blir prioriterte:

- aktiviteter som er lite ressurskrevende og lett tilgjengelige for ulike brukergrupper
- tiltak som gjennomføres i nærmiljøet med særlig vekt på byer og tettsteder
- tiltak som medvirker til økt deltakelse i friluftsliv over tid

Aktiviteter og tiltak som er rettet mot personer som er lite fysisk aktive, barn, unge og barnefamilier, personer med innvandrerbakgrunn og personer med nedsatt funksjonsevne, er prioriterte.

Miljødirektoratet tildeler midler til nasjonale aktivitetstiltak i regi av nasjonale organisasjoner, mens fylkeskommunene tildeler midler til lokale og regionale tiltak i regi av regionale og lokale organisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

Rapport 2023

Totalt ble det i 2023 gitt 57,3 mill. kroner i tilskudd til lag og organisasjoner som arbeider med aktivtetsfremmende tiltak for friluftsliv. Av dette fikk landsomfattende friluftslivsorganisasjoner 35,3 mill. kroner direkte fra Miljødirektoratet, mens lokale og regionale lag og organisasjoner fikk 22 mill. kroner fra fylkeskommunene. Totalt kom det inn 608 søknader om statlig støtte fra posten, og det totale søknadsbeløpet var på 98,5 mill. kroner.

Midlene er i all hovedsak brukt til å støtte tiltak for barn, unge og barnefamilier, tiltak som stimulerer nye grupper til å delta i friluftslivsaktiviteter, for eksempel personer med nedsatt funksjonsevne og personer med innvandrerbakgrunn. Tilskuddene har medvirket til at en rekke barn, unge og familier har fått positive opplevelser og bedre kunnskap om friluftsliv. Eksempel på tiltak som fikk tilskudd fra Miljødirektoratet, er Friluftsrådernes Landsforbunds prosjekt «Læring i friluft» og «Friluftsliv og folkehelse» og Norsk Friluftslivs prosjekt «Friluftslivets uke». Det er også gitt tilskudd til Wild X sitt Aktivitetsprogram 2023, til Norsk Botanisk Forening sitt arrangement «Villblomstenes dag», til Norges Naturvernforbunds prosjekt «Naturglede for alle» og til Mental Helse Ungdom sitt tiltak «Frisk Pust og Mestring». 14,3 mill. kroner ble tildelt Norsk Friluftsliv, som fordelte dette videre til sine egne medlemsorganisasjoner.

Driftsstøtte til friluftslivsorganisasjoner

Ordningen har en ramme på 46,2 mill. kroner, det samme som i 2024.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å styrke interessen i allmennheten for deltakelse i friluftsliv gjennom det arbeidet som skjer i de store friluftslivsorganisasjonene og de lokale lagene og foreningene.

Friluftsrådernes Landsforbund (FL) er paraplyorganisasjonen for de interkommunale friluftslivrådene. Det er for tiden 29 interkommunale friluftslivråd. Det er satt av 19 mill. kroner i administrasjonsstøtte til FL og de interkommunale friluftslivrådene. Det er et mål at flest mulig kommuner er med i et interkommunalt friluftslivråd.

Norsk Friluftsliv er paraplyorganisasjon for 19 friluftslivsorganisasjoner med til sammen over 950 000 medlemmer. Det er satt av 8,81 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Norsk Friluftsliv.

FL, Norsk Friluftsliv og Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) har etablert fylkesvise samarbeidsnettverk for natur og friluftsliv (FNF – Forum for natur og friluftsliv). Til FNF er det satt av 15 mill. kroner i administrasjonsstøtte.

Organisasjonen Wild X tilbyr friluftslivsaktiviteter med personer med innvandrerbakgrunn i alderen 12–25 år som hovedmålgruppe. Det er satt av 1,7 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Wild X.

Tjukkasgjengen driver med lavterskeltilbud innenfor friluftsliv og fysisk aktivitet, og hovedmålgruppen er personer som er lite fysisk aktive. Det er satt av 1,7 mill. kroner i administrasjonsstøtte til Tjukkasgjengen.

Kriterier for måloppnåelse

Vurderingen av måloppnåelse til organisasjonene skjer gjennom rapporteringen og i de årlige kontaktmøtene Miljødirektoratet har med disse organisasjonene.

Tildelingskriterier

Det tildeles driftstilskudd til et utvalg organisasjoner som har motivering til friluftslivsaktivitet og/eller fysisk tilrettelegging for friluftsliv som hovedformål.

Det tildeles også tilskudd til Forum for natur og friluftsliv, da disse i sin helhet jobber med ivaretagelse av arealer for friluftsliv og arealer med viktig naturmangfold.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med tanke på at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og gjennom et årlig kontaktmøte med hver organisasjon.

Rapportering om bruk av tilskuddsmidler skjer i årlige kontaktmøter med FL, Norsk Friluftsliv, FNF, Wild X og Tjukkasgjengen.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 39,02 mill. kroner i statlig driftsstøtte til fem nasjonale friluftslivsorganisasjoner.

Totalt ble det tildelt 17,35 mill. kroner til FL og interkommunale friluftslivrådene i 2023. Midlene er benyttet til drift, til å styrke arbeidet i FL, til å utvide FL sitt engasjement geografisk og gi FL og friluftslivrådene et bidrag til å holde i gang en god

drift. Det er stor interesse for interkommunalt samarbeid om friluftsråd, og i 2023 var det 28 interkommunale friluftsråd med 238 medlemskommuner. I hele landet er nå 82,5 pst. av befolkningen omfattet av et friluftsråd.

Det ble i 2023 inngått avtale med grunneiere om 57 km med nye turstier, skiløyper og turveier, og friluftsrådene har sammen med medlemskommunene arbeidet med å sikre 42 nye friluftsområder. Det er tilrettelagt 192 km med nye turstier og blant annet bygd 12 nye toaletter, 34 nye brygger og 10 nye parkeringsplasser.

FL og friluftsrådene har også i 2023 hatt stor aktivitet. Friluftsrådene har hatt åpne turer med 30 875 deltakere, tiltak for barn og ungdom med 31 617 deltakere og tiltak for personer med minoritetsbakgrunn med 17 509 deltakere. Friluftsrådene har fremdeles stor innsats rettet mot friluftsliv og bruk av naturen i læringsarbeidet i barnehage og skole, og 5 253 lærere og barnehagetilsatte var på kurs i regi av FL og friluftsrådene i 2023. Friluftsrådene engasjerer seg også i arbeidet med å ta vare på arealgrunnlaget for friluftsliv, gjennom deltakelse i fylkesvise Forum for natur og friluftsliv og gjennom uttalelser i ulike arealsaker. I arbeidet med forsøpling har friluftsrådene engasjert 25 285 frivillige som har samlet inn 1 165 tonn søppel. Turaktiviteter og turregistreringsopplegg har hatt høy aktivitet i 2023, og 95 665 personer har deltatt og samlet gått 1,96 mill. turer.

Friluftsrådene forvalter 867 offentlig eide friluftsområder med omfattende oppgaver knyttet til blant annet skjøtsel, vask av toalett og avfallshåndtering, og forvalter også 3 792 km turstier, turveier og skiløyper.

Norsk Friluftsliv ble tildelt 8,17 mill. kroner i administrasjonsstøtte. Norsk Friluftsliv får dessuten aktivitets- og prosjektmidler fra Miljødirektoratet for videre tildeling til sentralleddene i Norsk Friluftslivs medlemsorganisasjoner. Norsk Friluftslivs arbeid omfatter blant annet påvirknings- og informasjonsarbeid overfor offentlige myndigheter og andre organisasjoner, med sikte på å skape best mulig vilkår for friluftslivet.

Forum for natur og friluftsliv (FNF) ble i 2023 tildelt 13,8 mill. kroner i administrasjonsstøtte via sekretariatet med sentral ledelse av organisasjonen. Arbeidsgiveransvaret er plassert sentralt for alle ansatte. Statlig tilskudd bidro til at FNF ved utgangen av 2023 har 15 lokale FNF med i alt 17 fulltidsstillinger som koordinatorene og en stilling sentralt som daglig leder. FNF-koordinatorene gir et stort og viktig arbeid for natur- og friluftssinteressene i de enkelte fylkene.

Wild X fikk i 2023 utbetalt 1,55 mill. kroner i driftsstøtte. Statlig driftsstøtte og aktivitetstilskudd bidrar til at mange barn og unge med innvandrerbakgrunn får et godt tilbud om å delta i friluftslivsaktiviteter. Organisasjonen er under stadig utvikling, blant annet med opprettelse av flere lokallag.

Tjukkasgjengen fikk i 2023 utbetalt 1,55 mill. kroner i driftsstøtte. Organisasjonen arbeider med å skape aktivitet, særlig gjennom å motivere og støtte lokale «chapter» (lokale avdelinger).

Tiltak i statlig sikrede friluftslivsområder og områder vernet som friluftslivsområder etter markaloven

Ordnningen har en ramme på 36,1 mill. kroner, det samme som i 2024.

Mål

Målet med ordningen er å fremme friluftslivsaktivitet i statlig sikrede friluftslivsområder og områder vernet som friluftslivsområde etter markaloven, gjennom naturvennlig tilrettelegging og skjøtsel, slik at områdene blir lett tilgjengelige og attraktive.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tildelt tilskudd bidrar til tilrettelegging og skjøtsel i samsvarende med godkjente forvaltningsplaner i de statlig sikrede friluftslivsområdene og områder vernet som friluftslivsområde etter markaloven.

Tildelingskriterier

Kommuner og interkommunale friluftsråd med forvaltningsansvar for statlig sikrede friluftslivsområder og forvaltningsansvarlig for friluftslivsområder vernet etter markaloven kan søke om tilskudd fra ordningen.

Det blir tildelt tilskudd til tilrettelegging som har ett eller flere av disse målene:

- minske de fysiske hindringene for friluftsliv og legge til rette for økt friluftslivsaktivitet for alle
- ta vare på opplevelseskvalitetene i området og legge til rette for gode naturopplevelser
- hindre at friluftsliv fører til unødige naturinngrep, slitasje og forstyrning av plante- og dyrelivet, kulturminner og kulturmiljø

Tilskudd kan bare bli gitt der tiltaket inngår i en gjeldende og godkjent forvaltningsplan knyttet til tilrettelegging av sikrede friluftslivsområder. For

områder vernet som friluftslivsområder etter markaloven er det et vilkår at tiltakene er i tråd med markaloven, verneforskrift og eventuell forvaltningsplan for området.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med tanke på at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll i fylkeskommunene av innsendte rapporter.

Rapport 2023

Budsjettet for 2023 var 33,6 mill. kroner, som ble tildelt fylkeskommunene for videre tildeling til kommuner og interkommunale friluftsråd. Fordelingen ble utført på grunnlag av omfanget av sikrede friluftslivsområder og om det forelå forvaltningsplaner for friluftslivsområdene som dokumenterte behov for tiltaksmidler. I gjennomsnitt ble fylkene i 2023 tildelt 3,05 mill. kroner. Et fylke fikk tildelt 7,8 mill. kroner, mens det fylket som fikk minst, ble tildelt 0,28 mill. kroner.

Totalt fikk fylkeskommunene 345 søknader fra kommuner og interkommunale friluftsråd, og totalt søknadsbeløp var 76,8 mill. kroner. Tiltakene var kostnadsberegnet til nær 140 mill. kroner, noe som viser at mange søkere medvirker selv med egne midler og dugnadsinnsats. Det ble i 2023 gitt statlig støtte til 245 ulike tiltak. En stor del av tiltakene omfatter universell tilrettelegging slik at flere grupper av befolkningen får anledning til å benytte områdene. De fleste tilretteleggings tiltakene stimulerer til aktivitet, for eksempel etablering og merking av turveier og stier. Gjennom

en rekke nye toalett på friluftslivsområdene, skilt- og informasjonstavler, gapahuker, parkeringsplasser, opparbeidingstiltak, baderamper, bord og benker, bålplasser, skjøtselstiltak med mer, har tilskuddene bidratt til en oppgradering av mange områder til glede for brukerne.

Skjærgårdstjenesten

Ordningen har en ramme på 37,8 mill. kroner, en økning på 0,8 mill. kroner fra 2024.

Mål

Ordningen gir statlige budsjettmidler til drift av Skjærgårdstjenesten, inkludert kjøp og større reparasjoner av båter knyttet til tjenesten og Skjærgårdstjenestens arbeid med tiltak mot marin forsøpling.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert blant annet ut fra antall friluftslivsområder som er driftet i de enkelte driftsområdene, hvor mange dagsverk de enkelte driftsområdene har brukt til fjerning av marin forsøpling, og hvor mange dager de enkelte driftsområdene har brukt til hjelp til Statens naturoppsyn.

Tildelingskriterier

Fordelingen til de ulike driftsområdene står i tabellen under. Midlene blir fordelt til fylkeskommunene.

Miljødirektoratet kan i forbindelse med overføring konkretisere vilkår og forutsetninger knyttet til de statlige driftstilskuddene.

Tabell 6.3 Fordeling til driftsområde i Skjærgårdstjenesten

Driftsområdene som midlene blir fordelt til	(i 1 000 kr)
Ytre Oslofjord Øst (Østfold fylkeskommune)	3 600
Indre Oslofjord (Akershus fylkeskommune)	3 695
Ytre Oslofjord Vest (Vestfold fylkeskommune)	3 850
Telemark (Telemark fylkeskommune)	3 910
Aust-Agder (Agder fylkeskommune)	3 775
Vest-Agder (Agder fylkeskommune)	4 820
Vestkystparken (Vestland fylkeskommune)	5 875
Møre og Romsdal (Møre og Romsdal fylkeskommune)	1 650
Sum	31 175

5 mill. kroner av bevilgningen er øremerket til arbeidet med fjerning av marint søppel. Midlene til dette blir fordelt til de enhetene i Skjærgårdstjenesten som søker om å få øremerkede midler til fjerning av marint søppel. Tildelingen blir samordnet med de ordinære tilskuddsmidlene til tiltak mot marin forsøpling.

Resterende midler under Skjærgårdstjenesten, 1,62 mill. kroner, er øremerket tilskudd til båtinvesteringer og kostnadskrevenende reparasjoner og motorbytter. Det er kun de 26 kommunene og friluftsrådene som er definert som driftsenheter i Skjærgårdstjenesten som kan søke om tilskudd. Tilskudd gis etter rammesatser fastsatt av Miljødirektoratet. For reparasjoner og motorbytter dekker staten inntil 50 pst. av netto kostnad. Midlene til båtinvesteringer blir tildelt i tråd med Skjærgårdstjenestens vedtatte investeringsplan, godkjent av Miljødirektoratet. Båtene må være over åtte meter lange, og det er krav om lokal delfinansiering.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakerne blir fulgt opp for å sikre at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av rapporter sendt til fylkeskommunene.

Rapportering om bruk av tilskuddsmidler blir også tatt opp i møte mellom Miljødirektoratet/fylkeskommunen og Skjærgårdstjenesten i de tre regionområdene, og det skal rapporteres i forbindelse med søknader om tilskudd kommende år.

Rapport 2023

Skjærgårdstjenesten hadde i 2023 god drift og gode resultater i alle driftsenheter. To nye båter ble tatt i bruk i 2023. Skjærgårdstjenesten har også i 2023 gjennomført tiltak for å utvikle tjenesten videre og bidrar til at de sjønære friluftslivsområdene blir holdt i hevd. Det er blant annet gjennomført flere tiltak på kompetansesiden. Viktigste tiltak er at båtførere i alle driftsenheter fikk gjennomgått og godkjent nye kompetansekrav for båtførere som trådte i kraft ved utgangen av 2023, slik at alle enheter er operative til å betjene båtene fra 2024. Det ble videre gjennomført tiltak for oppfølging av nye forskrifter for bygging av mindre lasteskip, tiltak for å styrke styrings- og rapporteringsrutinene og oppfølging av fylkeskommunene som har den regionale styringen av Skjærgårdstjenesten. Skjærgårdstjenesten er også med i Felles Ressurs Register i regi av BarentsWatch.

Nasjonale turiststier

Ordningen har en ramme på 10,8 mill. kroner, det samme som i 2024.

Mål

Tilskuddordningen skal bidra til å ivareta opplevelses- og naturverdier, allemannsretten, forebyggende beredskapsarbeid og trygghet, lokal verdiskaping og god besøksforvaltning på stier med stor attraksjonsverdi og svært høye besøkstall, der internasjonale turister utgjør en stor del av de besøkende.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tilskuddet medvirker til redusert slitasje og forsøpling, om det blir færre ulykker og utrykninger fra hjelpepersonell i forbindelse med ferdsel på stiene, og om tilskuddet medvirker til å ta vare på natur- og miljøverdier på og i tilknytning til stiene. I tillegg vil det bli lagt vekt på om ordningen medvirker til lokal verdiskaping.

Tildelingskriterier

Destinasjonsselskap, kommuner, fylkeskommuner, kommunale eller interkommunale foretak, stiftelser, frivillige organisasjoner, regionråd og nasjonalpark- og verneområdestyrer kan søke på ordningen. Søknader med vekt på helhetlig planlegging og samarbeidsrelasjoner mellom reiseliv, frivillige, kommune og forvaltning vil bli prioritert. Det skal foreligge en prosjektbeskrivelse for stien og området som det blir søkt om tilskudd til.

Stier som er autoriserte som Nasjonal turiststi blir prioritert ved tildeling av midler fra ordningen, og får i tillegg et årlig grunntilskudd. Det er imidlertid ikke noe krav å være autorisert som Nasjonal turiststi for å få midler fra tilskuddsordningen. Alle fysiske tiltak som får tilskudd, skal i utgangspunktet være åpne for allmennheten. Det skal ikke legges til rette for mer utbygging og tiltak enn det som er nødvendig, og alle bygge- og anleggstiltak skal være tilpasset landskapet og natur- og opplevelseskvalitetene i området.

Tildelte midler skal i utgangspunktet brukes til tiltak på og i tilknytning til stiene. Det blir ikke gitt tilskudd til drift knyttet til stiområdene.

Det blir kun gitt tilskudd til søkere som medvirker med minst 25 pst. egeninnsats (økonomiske midler eller arbeidsinnsats som kan dokumenteres).

Det kan gis tilskudd til:

- prosjektledelse og planlegging knyttet til besøksforvaltning
- tilrettelegging, utbedring og merking av sti
- sikringsbuer og andre beredskapstiltak
- tilrettelegging av adkomstsoner
- etablering av toalett/sanitæranlegg
- etablering av søppelhåndtering
- informasjonstiltak, herunder også fjellvaktjeneste, stipatrukker og vertskap ved for eksempel startområdet/parkeringsplass for stien

Autorisering av Nasjonale turiststier

Det kan autoriseres inntil 15 Nasjonale turiststier. Miljødirektoratet fatter beslutning om autorisering etter søknad, på bakgrunn av et fastsatt kriteriesett. Stier som er aktuelle for autorisering må ha svært stort besøk, og internasjonale turister må utgjøre en stor del av de besøkende. Videre må nåværende situasjon og framtidige planer i nærområdet til stiene ta hensyn til naturmangfold, friluftsliv, sikkerhet og landskapskvaliteter for at stiene skal kunne bli autoriserte. De autoriserte stiene skal ha stor opplevelsesverdi og attraksjonsverdi, og skal gjennom helhetlig besøksforvaltning tåle mange besøkende uten at naturverdier blir forringet. Videre må sikkerheten være godt ivaretatt på disse stiene. God lokal forankring av arbeidet og helhetlig og langsiktig planlegging gjennom god besøksforvaltning med en besøksstrategi, er et krav for å kunne bli autorisert som Nasjonal turiststi.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakerne blir fulgt opp med tanke på at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere skjer gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

Rapport 2023

Det kom inn 36 søknader i 2023, og 21 søkere fordelt på 8 fylker fikk tildelt midler. For flere stier jobbes det med besøksforvaltning, brukerundersøkelser og sårbarhetsanalyser samt arbeid med besøksstrategier. Flere stier er utbedret for å tåle det store antall besøkende. Ulike sikrings- og beredskapstiltak, herunder stipatrukker og fjellvaktordning, er finansiert gjennom ordningen. Viktige informasjonstiltak ble gjennomført, og enkelte nye startpunkt ble tilrettelagt.

Andre friluftslivstilskudd

Det er satt av 6 mill. kroner til Miljødirektoratets ferdselsåreprosjekt og til forberedelse til et nytt prosjekt innenfor regional kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Ferdelsåreprosjektet har som mål å fremme planlegging, opparbeidelse, skilting og merking av sammenhengende nettverk av ferdselsårer for friluftsliv i kommunene.

Det er avsatt 5 mill. kroner til utvikling av blågrønn infrastruktur i områdesatsingene i Oslo. Dette omfatter Groruddalssatsingen, områdesatsing i Oslo sør og områdesatsing i Oslo indre øst. Områdesatsingene er et samarbeid mellom Oslo kommune og staten.

Regjeringen bidrar til friluftslivsorganisasjonenes gjennomføring av Friluftslivets år i 2025. Det er avsatt 13,5 mill. kroner til Norsk Friluftsliv, øremerket arbeidet med å gjennomføre Friluftslivets år i 2025. Bærekraftig friluftsliv, friluftsliv for alle, friluftsliv i nærmiljøet og virkningen friluftsliv har på fysisk og psykisk helse, vil være sentrale fokusområder i året. I tillegg vil året løfte fram det frivillige arbeidet i organisasjonene.

Rapport 2023

I 2023 ble det fordelt 6 mill. kroner i tilskudd til de fylkeskommunene som har en sentral rolle i ferdselsåreprosjektet. Disse fylkeskommunene stimulerer kommunene til å utarbeide egne planer for ferdselsårene til friluftslivet. Så langt har 240 kommuner startet arbeidet, og 45 kommuner har vedtatt en plan for ferdselsårene i sin kommune.

Tilskuddet til områdesatsingene i Oslo har bidratt til utvikling av en rekke grøntområder for friluftsliv i de aktuelle bydelene. Blant annet åpnet Skilpaddeparken i 2023, som er en helt ny park på Mortensrud, og Trosterudparken ble videreutviklet med hageanlegg, aktivitetsflater og parsellhauger.

Miljødirektoratet har i 2023 hatt kontakt og samhandling med Den Norske Turistforening om videreutvikling av den digitale turplanleggeren Ut.no. Miljødirektoratet har videre samhandlet med Norsk Friluftsliv om nødvendige avklaringer i oppstarten av arbeidet med å forberede Friluftslivets år i 2025.

Post 79 Oppryddingstiltak, kan overføres, kan benyttes under postene 39 og 69

Posten er tilknyttet resultatområdet Forurensning. Utgiftene må ses i sammenheng med midler til det samme formålet under postene 39 og 69.

I de fleste områdene som får støtte, stammer forurensningen fra langt tilbake i tid, og det er vanskelig å finne den ansvarlige forurenseren. Midlene staten bevilger over de tre postene 39, 69 og 79, er derfor nødvendige for at oppryddingen av forurensningen skal bli gjennomført. For de tre oppryddingspostene er det behov for en fullmakt til å pådra forpliktelser for fremtidige år på til sammen 5 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VII.

Foreslått bevilgning er på omtrent 0,5 mill. kroner.

Mål

Posten skal benyttes til å dekke utgifter som kommunale og interkommunale selskap og virksomheter, private virksomheter og privatpersoner har til å undersøke og gjennomføre oppryddingstiltak i grunnen på land og i bunnen i sjø og vann som er forurenset med helse- og miljøskadelige stoffer.

Kriterier for måloppnåelse

Både for forurenset sjøbunn og forurenset grunn er bruken av midlene knyttet til det nasjonale målet «forurensning skal ikke skade helse og miljø» og målet «utslipp av helse- og miljøskadelige stoffer skal stanses».

Tildelingskriterier

Posten skal benyttes til delfinansiering av oppryddingsprosjekt. Prinsippet om at forurenseren betaler, ligger til grunn for vurderingen av om det skal gis tilskudd. Se også omtalen under kap. 1420, postene 39 og 69.

Oppfølging og kontroll

Kontroll av bruken av midler skjer blant annet gjennom dokumentasjon av fremdrift og sluttrapporter innsendt av tilskuddsmottakeren.

Rapport 2023

Rapportering på resultat fra ressursbruken i oppryddingsarbeidet for 2023 er samlet under post 39.

Post 80 Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur, kan overføres

Tilskuddsordningene under posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold og Forurensning. Foreslått bevilgning på posten er 164,9 mill. kroner, en reduksjon på 1 mill. kroner fra 2024.

Det er lagt inn 20 mill. kroner for å styrke tilskuddsordningen til restaureringstiltak i naturen.

Fra Energidepartementets kap. 1820, post 60 under Norges vassdrags- og energidirektorat er det rammeoverført 9,5 mill. kroner knyttet til tilskudd rettet mot miljøtiltak i vassdrag. Det er lagt inn en samlet prisjustering på 2,5 mill. kroner. Fra post 85 er det flyttet 1 mill. kroner tilknyttet vil-

laks- og vannformål, jfr. nærmere beskrivelse under tilskuddsordningen for dette nedenfor.

Midlene til ordningen for tiltak i utvalgte kulturlandskap i jordbruket på 16,3 mill. kroner er flyttet til kap. 1429, post 76. Det samme er de søkbare midlene til å ta vare på natur i verdensarvområdene med 2,3 mill. kroner. Fra posten er det tatt ut 8 mill. kroner i samsvar med avslutning av den treårige finansieringsplanen for laksetrapper i Beirelva. Midlene til tilskuddsordningen for kommuner langs Oslofjorden til planlegging og prosjektering av nitrogenfjerning er redusert med 4 mill. kroner. 1 mill. kroner avsatt til Reisa villaks-senter fra Stortingets forlik om 2024-budsjettet er ikke videreført.

I 2025-budsjettet er åtte tilskuddsordninger for natur slått sammen til to forskriftsfestede ordninger. Ordningene er slått sammen for å bruke tilskuddsmidlene der effekten for naturen er best.

Følgende ordninger er slått sammen:

Tilskudd til kalking som vannmiljøtiltak, Tilskudd til vannmiljøtiltak for anadrom laksefisk og Tilskudd til generell vannforvaltning. Ordningene er slått sammen i ny ordning Tilskudd til vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk.

Tilskudd til tiltak i kulturlandskapsområder registrert som verdifulle kulturlandskap, Tilskudd til tiltak for ville pollinerende insekter, Tilskudd til truede arter, Tilskudd til truede naturtyper og Tilskudd til tiltak mot fremmede arter, er slått sammen til ny ordning benevnt Tilskudd til tiltak for å ivareta natur.

Tilskudd til vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk

Ordningen har en budsjetttramme på 40,7 mill. kroner. Dette inkluderer 9,5 mill. kroner som er rammeoverført fra Energidepartementet (jf. omtale ovenfor).

Av de 1 mill. kroner som er flyttet fra post 85 (jfr. omtale ovenfor), bidrar 0,2 mill. kroner til å øke mulig tilskudd til den delen av driften av Tanavassdragets fiskeforvaltning som ikke kan finansieres gjennom salg av fiskekort grunnet restriksjoner på fisket i dette grensevassdraget med Finland, slik at avsetningen til dette blir på 4,2 mill. kroner. I tillegg skal 0,5 mill. kroner lyses ut til tiltak for å videreføre tradisjonell kunnskap om laksefiske i Tanavassdraget, særlig rettet mot barn og unge. Øvrige 0,3 mill. kroner legges inn til generell styrking av ordningen.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til å nå miljømålene i vannforskriften, redusere de negative effektene av sur nedbør på naturmangfoldet i vassdrag og tilrettelegge for bevaring og forvaltning av ville anadrome laksefisk.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelsen blir vurdert ut fra tilskuddets medvirkning til å oppnå god tilstand i vannforekomstene, avbøte de negative effektene av sur nedbør på naturmangfoldet, og oppnå målene for viltlevende anadrome laksefisk.

Tildelingskriterier

Det kan gis tilskudd til

- miljøforbedrende tiltak
- tilrettelegging og organisering av arbeidet i vannområder og vannregioner
- informasjon og veiledning om vannforvaltning, kalking, villaks, sjørret og sjørøye
- utredninger og anvendt FoU-virksomhet
- forvaltningstiltak for villaks, sjørret og sjørøye
- overvåking som grunnlag for blant annet lokal forvaltning av lakse- og sjørretbestander
- kjøp, transport og spredning av kalk
- reetablering av opprinnelig naturmangfold i kalkede vassdrag.

Tilskudd kan bli gitt til kommuner, interkommunale organ, frivillige organisasjoner, forskningsinstitusjoner, vannområdeutvalg, interkommunale vannprosjekter, private virksomheter og fiskerettshavere. Det gis ikke tilskudd til en ansvarlig tiltakshaver som ut fra prinsippet om at forurenser betaler og naturmangfoldloven § 11 selv bør bære kostnadene ved miljøforringelsen.

Det kan bare gis tilskudd til kalkingstiltak i områder der tålegrensen for forsuring er overskredet, og hvor skader på naturmangfoldet skyldes menneskeskapt forsuring. Det gis ikke tilskudd til kalkingstiltak i naturlig sure vassdrag. Det gis ikke tilskudd til tiltak for anadrom laksefisk med formål om å legge til rette for fiske etter anadrome laksefisk. Disse kan søke tilskudd fra ordning beskrevet under kap. 1425, post 70.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakerne blir fulgt opp for å sikre at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir

gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottakerne foregår ved generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

I tillegg skjer resultatkontroll og oppfølging gjennom undersøkelser av vannkvalitet og biologiske forhold i vassdragene.

Rapport 2023

Tilskudd til vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk hadde hver sin tilskuddsordning i 2023, og resultatene fra disse er omtalt nedenfor.

Kalking

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny, felles tilskuddsordning for vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

Det meste av midlene under ordningen ble i 2023 brukt til kalking av innsjøer og bekker, hovedsakelig i Agder, Oslo og Viken. Det ble også gitt tilskudd til *Voss klekkeri* og informasjonstiltak, blant annet til bladet *pH-status*.

Anadrom laksefisk

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny, felles tilskuddsordning for vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

I 2023 er det gitt tilskudd til tiltak i regi av organisasjoner og til informasjonstiltak og formidling av kunnskap. Tanavassdragets fiskeforvaltning har fått tilskudd til den delen av driften som ikke kan finansieres gjennom salg av fiskekort på grunn av restriksjoner på fiske. Det er gitt tilskudd til bygging av fisketrapper i Beiarelva og Fusta-vassdraget, og til drift og investeringer ved Reisa villaks-senter. Videre er det gitt tilskudd til kunnskap-sinnhenting, overvåking av bestandssituasjonen for laks og sjøørret og til forskning og utvikling. Samlet har dette bidratt til bedre forvaltning og styrket kunnskapsgrunnlag for anadrom laksefisk.

Generell vannforvaltning

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for vannmiljøtiltak, kalking og anadrome laksefisk, omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

Midlene ble i 2023 brukt til tiltak i regi av kommuner, interkommunale vannområder og organisasjoner. For å bedre tilstanden for fisk og annet liv i elver, innsjøer og kystvann fikk 72 prosjekter i hele landet støtte til ulike tiltak. Restaurering har hatt hovedprioritet. Totalt sett har dette bidratt til satsing på restaurering av vann og vassdrag samt bedring av vannmiljøet lokalt.

I tillegg ble det gitt støtte til organisasjoner som medvirker til vannforvaltningsarbeidet.

Tilskudd til kommuner langs Oslofjorden til planlegging og prosjektering av nitrogenfjerning

Til formålet er det lagt inn 28,4 mill. kroner.

Mål

Tilskuddsordningen er rettet mot resultatområdet Forurensning og skal bidra til å redusere utslipp av nitrogen fra kommunalt avløp innenfor Oslofjordens nedbørsfelt.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse er å bidra til å nå målene om å bedre miljøtilstanden i Oslofjorden og redusere utslipp av nitrogen fra kommunalt avløp til fjorden.

Tildelingskriterier

Miljødirektoratet kan etter søknad gi tilskudd til kommuner, kommunalt eide selskaper og interesseorganisasjoner som søker på vegne av kommuner og selskap. Tilskudd kan gis til planlegging og/eller prosjektering av nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg, vurdering av egnet teknologi for nitrogenfjerning og kompetansehevingstiltak knyttet til nitrogenfjerning. Det er krav om at kommunen eller det interkommunale selskapet skal bidra med egeninnsats, at prosjektet skal bidra i arbeidet med å bedre miljøtilstanden i Oslofjorden og at prosjektet skal ha hensikt til å bidra til en raskere avgjørelse om eller innføring

av nitrogenfjerning. Årlige satsingsområde og prioriteringer for tilskuddsordningen blir kunngjort i utlysningen.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakerne blir fulgt opp for å sikre at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltak blir gjennomført. Kontrollen overfor tilskuddsmottaker foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

Rapport 2023

Den tilgjengelige budsjetttrammen for tilskuddsordningen var 6 mill. kroner i 2023. Ettersom forskrift om tilskudd til nitrogenfjerning ved avløpsrensaneanlegg ikke trådte i kraft før 1. september 2023, ble midlene lyst ut sent på året. Miljødirektoratet valgte derfor å lyse ut midler for 2023 og 2024 samlet, med søknadsfrist 1. desember 2023. Som følge av ingen utbetalinger i 2023, ble bevilgningen redusert med 6 mill. kroner i nysalderingen, og tilsagnsfullmakten ble økt tilsvarende.

Tiltak for å ta vare på natur i verdensarvområder

Til formålet er det satt av 10,6 mill. kroner. De søkbare midlene for å ta vare på natur i verdensarvområdene, er flyttet til kap. 1429 Riksantikvaren, post 76 Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder.

Mål

Målet med tilskudd til tiltak i norske verdensarvområder med viktige naturverdier er å sikre at naturverdiene som lå til grunn for innskriving av Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyan Verdensarv på Unescos liste, blir bevarte og overførte til kommende generasjoner.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tilstanden til naturverdiene er i tråd med kriteriene for tildeling av verdensarvstatus og forvaltningsplanene for områdene.

Tildelingskriterier

Mottakere er stiftelsene Vegaøyan Verdensarv, Geirangerfjorden Verdsarv og Nærøyfjorden Verdsarvpark. Posten dekker også tilskudd til Foreningen Norges verdensarv til gjennomføring

av arrangementet Verdensarvforum. Tilskuddet skal gå til konkrete naturtiltak i verdensarvområder og til prosesser som fører fram til slike tiltak.

Midlene må sees i sammenheng med midler til verdensarvområdene i Norge under kap. 1429, post 76 Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder, post 79 Tilskudd til verdensarven, og med investeringstilskudd til verdensarvsenter under kap. 1400, post 76 samt midler til autoriserte verdensarvsenter i Geiranger og Vega under kap. 1420, post 85.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at mottakerne av tilskudd blir fulgt opp av Miljødirektoratet for å se til at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskuddsmottakerne foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

Rapport 2023

I 2023 bidro midlene til gjennomføring av tiltak og aktiviteter som støttet opp om bevaring av verdensarven i Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap. Skjøtsel av kultur- og naturlandskap, kunnskapsinnhenting, arbeid mot barn og unge, formidling, skilting, besøksforvaltning og bidrag i lokalt og regionalt planarbeid, er eksempel på tiltak som har bidratt til bevaring av natur i verdensarvområder. Samarbeid og samfinansiering av tiltak med andre sentrale aktører er vektlagt. Et tilskudd til Foreningen Norges verdensarv delfinansierte konferansen Verdensarvforum 2023 som ble avholdt i Bergen.

Tiltak i utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Ordningen er i 2025-budsjettet flyttet inn under kap. 1429 Riksantikvaren, post 76 Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

I 2023 var det samlede budsjettet til arbeidet med utvalgte kulturlandskap på 35,9 mill. kr (herav 15,5 mill. kroner gjennom jordbruksoppgjøret over budsjettet til Landbruks- og matdepartementet, og 20,4 mill. kroner over budsjettet til Klima- og miljødepartementet). Det kom inn 960 søkna-

der med et samlet omsøkt beløp på 78 mill. kroner.

Midlene til utvalgte kulturlandskap blir fordelt på tiltak innenfor planlegging og prosess, skjøtsel og andre typer tiltak for å ta vare på kulturminner og kulturmiljø, biologisk mangfold og landskapsverdier, overvåking og dokumentasjon, formidling, tilrettelegging og tiltak som holder oppe landbruksdrift i områdene (næringsutvikling, seterdrift mm). I 2023 gikk 22 pst. av midlene til kulturminner- og kulturmiljøtiltak, 27,3 pst. til landskapsskjøtsel, 10,4 pst. til målretta tiltak for å ta vare på biologisk mangfold og 13,2 pst. til andre næringsrettede tiltak. Resten av midlene ble benyttet til tiltak knyttet til ferdsel og friluftsliv, planlegging, kartlegging, dokumentasjon og formidling. Miljødirektoratet, Landbruksdirektoratet og Riksantikvaren har utarbeidet en særskilt årsrapport for ordningen. Den gir nærmere oversikt over fordeling av midlene på ulike formål og informasjon om viktige utviklingstrekk i områdene.

Tilskudd til tiltak for å ivareta natur

Til formålet er det satt av 55,2 mill. kroner.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til bevaring av truede arter og naturtyper, utvalgte naturtyper, ville pollinerende insekter, verdifulle kulturlandskap og hindre negativ påvirkning fra fremmede arter.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse for ordningen blir vurdert ut fra om tilskuddene bidrar til å opprettholde eller bedre tilstanden til natur i tråd med nasjonalt regelverk og nasjonale mål.

Tildelingskriterier

Tilskudd kan blant annet bli gitt til:

- vedlikehold, skjøtsel og restaurering
- tilpasset jordbruksdrift som gjennomføres slik at det biologiske mangfoldet i og i tilknytning til arealer ivaretas eller forbedres
- innkjøp og montering av utstyr til skjøtselstiltak
- konkrete tiltak for enkeltarter, for eksempel bevaringsutsetting og innsamling av frø

- etablere leveområder for ville pollinerende insekter
- bekjempelse av fremmede arter
- kartlegging og overvåking i forbindelse med gjennomføring av tiltak
- utarbeidelse av tiltaks- og skjøtelsesplaner
- informasjonsarbeid

Det kan også gis tilskudd til andre, lignende tiltak innenfor ordningens formål enn de som er nevnt over.

I årlige utlysning av tilskudd gjøres prioriteringer innenfor og imellom ovenfor nevnte tiltak kjent. Alle, herunder privatpersoner, kommuner, organisasjoner, virksomheter og institusjoner kan søke om tilskudd.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakerne blir fulgt opp med tanke på at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskuddsmottakere skjer gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter.

Rapport 2023

Tilskudd til tiltak i kulturlandskapsområder registrert som verdifulle kulturlandskap, Tilskudd til tiltak for ville pollinerende insekter, Tilskudd til truede arter, Tilskudd til truede naturtyper og Tilskudd til tiltak mot fremmede arter, hadde hver sin tilskuddsordning i 2023, og resultatene fra dem er omtalt nedenfor.

Tiltak i kulturlandskapsområder registrerte som verdifulle kulturlandskap

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for Tilskudd til tiltak for å ivareta natur omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023 omtalt.

Rapport 2023

I 2023 kom det inn 38 søknader på ordningen. Av disse ble 25 søknader innvilget eller delvis innvilget. I alt 1,1 mill. kroner ble fordelt gjennom statsforvalterne. De fleste av de innvilgede søknadene omhandlet skjøtsel i biologisk viktige areal, til tiltak for å hindre gjengroing, til restaurering og til andre tiltak for å ta vare på naturverdier knyttet til verdifulle kulturlandskap.

Tiltak for ville pollinerende insekter

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for Tilskudd til tiltak for å ivareta natur omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

I 2023 kom det 126 søknader på ordningen, en økning fra 111 i 2022. I alt 97 søknader ble innvilget eller delvis innvilget. Alle tiltak som er innvilget støtte over ordningen er prioriterte tiltak i tråd med Tiltaksplan for ville pollinerende insekter. Den samlede budsjetttrammen for ordningen var som tidligere år på ca 3 mill. kroner. Miljødirektoratet tildelte hoveddelen av rammen til statsforvaltere for videre tilskudd til regionale og lokale tiltak. Fem prosjekter av nasjonal karakter om informasjons- og veiledningstiltak i regi av fagmiljø og organisasjoner mottok delvis støtte gjennom tilskudd fra Miljødirektoratet. Dette gjelder blant annet tiltak for tilrettelegging av aktiviteter for barn knyttet til ville pollinatorer i regi av *Miljøagentene* og utvikling av veiledningsmaterieell rettet mot bønder knyttet til pollinatorer i jordbrukslandskapet i regi av *La humla suse* og videreutvikling av veiledningstjenesten for blomstereng utarbeidet av *Norsk institutt for bioøkonomi*, inkludert mer innhold på nettressursen www.blomstereng.no.

Truede arter

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for Tilskudd til tiltak for å ivareta natur omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

I 2023 kom det inn 313 søknader på denne ordningen, og disse gjaldt tiltak for 127 truede arter. Søknadssummen var om lag 31,7 mill. kroner, mens tilgjengelig ramme var omtrent 13,8 mill. kroner. I alt 202 søknader ble helt eller delvis innvilget. Mesteparten av midlene ble tildelt statsforvalterne for videre tildeling, mens Miljødirektoratet tildelte seks søknader til landsdekkende tiltak. Tiltakene gjelder blant annet skjøtsel og tiltak som bedrer biotopen for arten (for eksempel hindre gjengroing og graving/restaurering av dammer), tiltak for hubro på linjenett og bevaringsutsettinger. Det ble også satt i verk flere gode informasjonstiltak knyttet til truede arter.

Truede naturtyper

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for Tilskudd til tiltak for å ivareta natur omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

Den tilgjengelige budsjetttrammen på 30,5 mill. kroner ble tildelt statsforvaltere for videre tildeling. I 2023 ble det søkt om 56 mill. kroner fordelt på 990 søknader for 22 ulike naturtyper. Antallet søknader var fremdeles størst innenfor de utvalgte naturtypene slåttemark (636 søknader), kystlynghei (154 søknader) og hule eiker (65 søknader). Om lag 920 søknader omfattet skjøtsel og vedlikehold. I tillegg kom det inn søknader om tilskudd til gjerding, informasjonstiltak, kartlegging og overvåking knyttet til tiltak, tilpasset drift på areal som inngår i drift av landbruksforetak, og innkjøp av nødvendig utstyr til skjøtsel. Det ble også i 2023 gitt høyest prioritet til tiltak for de utvalgte naturtypene etter naturmangfoldloven, og til tiltak som er forankret i skjøtelsesplaner og skjøtelsesavtaler.

Tiltak mot fremmede arter

Ordningen er i 2025-budsjettet lagt inn under ny felles tilskuddsordning for Tilskudd til tiltak for å ivareta natur omtalt ovenfor. Her følger kun rapport for utbetalinger i 2023.

Rapport 2023

I 2023 kom det inn 73 søknader til ordningen på til sammen 25,1 mill. kroner. Det ble tildelt midler til 29 prosjekt. En stor del av prosjektene som ble gjennomført handlet om å bekjempe høyt prioriterte fremmede skadelige arter som pukkellaks, sitkagran og havnespy (japansjøpung). I tillegg ble det gitt støtte til informasjonstiltak for å spre informasjon og bidra til kunnskapsoppbygging gjennom kursing og kartlegging.

Naturrestaurering

Til formålet er det avsatt 30 mill. kroner, en økning på 20 mill. kroner. Det er i tillegg lagt inn en økning på 8,8 mill. kroner til restaureringstiltak i naturen under kap. 1420, post 31, samt 1,2 mill. kroner under kap. 1420, post 01 for at Miljødirektoratet kan håndtere den økte saksmengden.

Mål

Tilskuddsordningen skal medvirke til å restaurere natur som har blitt forringet.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er om tiltakene som får støtte fra posten, medvirker til å restaurere natur som har blitt forringet, slik at den økologiske tilstanden blir bedre, som del av den norske satsingen i FNs tiår for restaurering av økosystemene 2021–2030.

Tildelingskriterier

Tilskudd kan bli tildelt til tiltak for å restaurere natur som har blitt forringet, blant annet i økosystem som skog, fjell, kulturlandskap og åpent lavland, og våtmark inkludert gruntvannsområder, tidevannsenner og -sumper og ålegressenger langs kysten. Tilskudd kan også gå til naturbaserte løsninger som forbedrer forholdene for naturmangfoldet og samtidig bidrar til klimatilpassning eller til å sikre karbonlager. Videre kan tilskudd bli tildelt for å planlegge og følge opp restaureringstiltakene.

Ordnningen er for kommuner, organisasjoner og private tiltakshavere. Ordnningen supplerer den statlig organiserte naturrestaureringen som blir finansiert over kap. 1420, post 31.

Tilskudd til restaurering vil særlig bli prioritert til planlegging og gjennomføring av konkrete naturrestaureringstiltak i kommuner som har vedtatt kommunedelplaner for naturmangfold, slik at tiltakene bidrar til å følge opp disse planene. Det kan også være aktuelt med tilskudd til andre restaureringstiltak i kommunal regi. Det stilles krav om langsiktige avtaler for bevaring av arealene. Det kan bli vurdert krav om en viss andel egenfinansiering.

Tiltak som er kostnadseffektive, og som kan gjennomføres med god faglig kompetanse på naturrestaurering, vil bli prioritert.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskuddsmottakerne rapporterer hvordan midlene blir benyttet, og om gjennomførte tiltak og resultater. Kontrollen foregår gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter fra tilskuddsmottakere.

Rapport 2023

Ordnningen er ny i 2024 og har derfor ikke rapportering for 2023.

Post 81 Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven, kan overføres

Midlene under posten er rettet mot resultatområdet Naturmangfold. Foreslått bevilgning er 13,2 mill. kroner, det samme som i 2024.

Posten har to tilskuddsordninger. Den ene er Verdiskaping basert på naturarven og den andre Villrein fjellene som verdiskaper.

Verdiskaping naturarv

Til formålet er det avsatt av 4,2 mill. kroner.

Mål

Målet med ordningen er å medvirke til at verneverdiene i verneområdene og andre verdifulle naturområder blir del av en bred verdiskaping som har en langsiktig positiv effekt på natur, lokalsamfunn og næringsutvikling.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tilskuddet stimulerer til at verneområdene og andre verdifulle naturområder blir del av en bred verdiskaping der natur, lokalsamfunn og næringsutvikling har en langsiktig positiv effekt av tiltakene.

Tildelingskriterier

Kommuner, regionråd, frivillige organisasjoner, virksomheter, grunneiere, naturinformasjonssenter, tilsynsutvalg og verneområdestyrer kan få tilskudd til tiltak for å kanalisere ferdsel, tiltak for å utvikle besøksforvaltning av nasjonalparker, naturfaglig kompetanseheving i reiselivsvirksomheter, tiltak for å bedre samarbeidet mellom naturforvaltning, næring og lokalsamfunn og til ulike typer av informasjon og ledelse av prosjekt som kommer inn under disse tiltakene.

Tilskudd kan også gis til implementering av merkevare- og kommunikasjonsstrategien for nasjonalparker i regi av nasjonalparkkommuner godkjent etter nye kriterium, nasjonalparklandsbyer og nasjonalparksenter. Det er krav om minst 50 pst. egeninnsats (økonomiske midler eller arbeidsinnsats).

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovedsakelig i form av fortløpende kontakt mellom Miljødirektoratet og prosjektene som får tilskudd. Kontrollen skjer i hovedsak gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte prosjektrapporter, årsmeldinger og revisorstadbekreftede årsregnskap.

Rapport 2023

Tilskudd gjennom denne ordningen har bidratt til en forbedret besøksforvaltning i tilknytning til verneområder og andre naturområder og til at flere besøkende har fått en god opplevelse i møtet med disse områdene uten skade på naturen. Det kom inn 50 søknader i 2023. 18 av søknadene fikk midler. Det ble gitt tilskudd til ulike typer av informasjons- og formidlingstiltak og tilrettelegging av turstier, utkikkspunkt og andre attraksjoner for å fremme naturopplevelser og øke verdiskapingen i nasjonalparkkommuner, nasjonalparklandsbyer og andre områder.

Villreinfjellet som verdiskaper

Til formålet er det avsatt 9 mill. kroner.

Mål

Målet er å stimulere til bred verdiskapning knyttet til de ti nasjonale villreinområdene, særlig innrettet mot ulike deler av reiselivet. Ordningen skal medvirke til god gjennomføring av de regionale planene for villreinområdene og til å utvikle og spre kunnskap om villreinen og villreinfjellet til ulike målgrupper.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert ut fra om tilskuddet stimulerer til at de nasjonale villreinområdene blir del av en bred verdiskaping der villrein, lokalsamfunn og næringsutvikling har en langsiktig positiv effekt av tiltakene.

Tildelingskriterier

Tilskudd kan bli tildelt til prosjekt i samsvar med den fastsatte programplanen. Prosjektene skal inkludere flere ulike tiltak og må være knyttet til et geografisk område eller et tema innenfor de kommunene som er omfattet av de nasjonale villreinområdene. Det er utviklet et eget sett med søk-

nadskriterium der det blant annet blir lagt vekt på god sammenheng med handlingsprogrammene knyttet til de regionale planene. Det blir også lagt vekt på at prosjektene skal ha geografisk spredning og dekke ulike tema og problemstillinger knyttet til de ulike nasjonale villreinområdene. Prosjektene skal omfatte både miljømessig, sosial-, kulturell- og økonomisk verdiskaping. Det er krav om minst 50 pst. egeninnsats i form av arbeid eller andre økonomiske midler.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovedsakelig i form av jevnlig kontakt mellom Miljødirektoratet og de prosjektene som får tilskudd, og ved at statsforvalterne deltar i de styrende organene for prosjektene. Kontroll skjer gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte prosjektrapporter og årsmeldinger og av revisorstadbekreftede årsregnskap. Norsk villreinsenter har en viktig rolle i faglig oppfølging og rådgiving for prosjektene og arrangerer også årlige nettverkssamlinger for alle prosjektene i samarbeid med Miljødirektoratet.

Rapport 2023

Det ble gitt tilskudd til 20 tiltak. Alle prosjektene er knyttet til- eller har relevans for de regionale planene for nasjonale villreinområder, og har ført til bred mobilisering til samarbeid mellom ulike aktører lokalt og regionalt. Prosjektene har også ført til at det er etablert gode koblinger til arbeidet med besøksstrategier for verneområdene. Temasider for verdiskapingsprogrammet ligger på nettstedet til Norsk villreinsenter, villrein.no.

Post 84 Tilskudd til internasjonalt klima- og miljøsam arbeid

Tilskuddsordningen er primært knyttet til resultatområdene Naturmangfold, Forurensning og Klima, men også til Friluftsliv og Polarområdene. Foreslått bevilgning er 9,1 mill. kroner, en økning på 0,3 mill. kroner grunnet prisjustering.

Mål

Målet for tilskuddsordningen er å støtte organisasjonene som er nevnt nedenfor i det internasjonale arbeidet innenfor naturmangfold, friluftsliv, forurensning, klima og polarområdene, og å sette Miljødirektoratet og andre deler av miljøforvaltningen i stand til å delta i det faglige internasjonale nettverket disse organisasjonene utgjør.

Kriterium for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er om Norge gjennom støtte til de internasjonale organisasjonene i rimelig grad medvirker til at de kan utføre oppgavene sine, og at Miljødirektoratet og annen miljøforvaltning får tilgang til arbeidet som skjer.

Tildelingskriterier

Posten skal dekke utgifter til kontingent i forbindelse med medlemskap i relevante internasjonale organisasjoner, herunder

- Naturpanelet (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, IPBES)
- Federation of Nature and National Parks of Europe (EUROPARC)
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) (Government Agency member)
- Wetlands International (WI)
- Nordisk kollegium for viltforskning (NKV)
- Den europeiske organisasjonen for bevaring av geologiarven (ProGEO)
- Konvensjon om langtransportert luftforurensning (LRTAP-konvensjonen), kjerneoppgaver som ikke blir omfattet av bidraget til EMEP-protokollen
- Common Forum on Contaminated Land
- Enforcement of Environmental Law (IMPEL)
- Organization of Economic Co-operation and Development (OECD)
- Det internasjonale ressurspanelet (The International Resource Panel)
- European Centre for River Restoration

Posten skal også dekke utgifter til relevante oppfølgingsprosjekter i tilknytning til ovennevnte mottakere eller som er nevnt som tilskuddsmottakere under kap. 1400, post 71.

Videre skal posten dekke norsk deltakelse i ekspertgrupper under FNs miljøprogram og Naturpanelet.

Organisasjonenes målsetninger, samt deres forhold til sentrale konvensjoner og avtaler og Miljødirektoratets nytte av medlemskap, vurderes kontinuerlig.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovedsakelig i form av deltakelse i og bidrag til møter i de styrende organene i organisasjonene, der det blir tatt avgjørelser om bl.a. arbeidsprogram, budsjett, kontingenter og økonomisk styring. Oppfølging av spesielle pro-

sjekter skjer gjennom deltakelse i referanse-, arbeids- eller styringsgrupper, ved kontakt med slike grupper eller ved direkte kontakt med prosjektet.

Kontrollen skjer i hovedsak gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte prosjektrapporter og årsmeldinger og av revisorstadfestede årsregnskap fra organisasjonene. I tillegg deltar Miljødirektoratet på møte i styrende organ i organisasjonene der det blir tatt avgjørelser om bl.a. budsjett, kontingenter og økonomisk styring.

Rapport 2023

Midlene dekket i 2023 medlemskontingenten i de internasjonale organisasjonene som er listet opp under «Tildelingskriterium» over, i tillegg til et avgrenset antall oppfølgingsprosjekter.

Post 85 Tilskudd til besøkssenter for natur og verdensarv, kan overføres

Midlene er i hovedsak rettet mot resultatområdene Naturmangfold, Friluftsliv og Kulturmiljø.

Autoriserte besøkssentre skal formidle kunnskap om naturen til lokalbefolkning og tilreisende, for kategoriene nasjonalpark, våtmark, villrein, villaks, rovdyr, verdensarv, Oslofjorden og skog, slik at natur-, kultur- og naturarvverdier blir ivaretatt.

Miljødirektoratet er i gang med å utarbeide en strategi for besøkssentre for natur som skal gjelde i perioden 2025–2035, basert på følgende mål:

Hovedmål: Besøkssentrene øker befolkningens kunnskap om natur og bidrar samtidig til lokal verdiskaping.

Delmål

1. Besøkssentrene er effektive og attraktive formidlere av kunnskap om natur
2. Besøkssentrene utfyller miljøforvaltningens øvrige virkemidler på en effektiv måte
3. Besøkssentre bidrar til lokal verdiskaping, samarbeider med lokale fagmiljøer og skaper synergier
4. Besøkssentrene har bærekraftig økonomi

Posten er redusert med 8,2 mill. kroner til 103,9 mill. kroner. 8,3 mill. kroner som tidligere har vært avsatt på posten til Norsk villreinsenter, er flyttet til kap. 1400, post 76. Det er midlene til senterets rolle som kompetansesenter for fagsaker og rådgivning til bl.a. myndigheter som flyttes til kap. 1400, post 76. Midlene til grunntilskudd for Norsk villreinsenters rolle som besøkssenter beholdes på kap. 1420, post 85. 3 mill. kroner fra

Stortingets forlik om 2024-budsjettet til Runde miljøsentere er ikke videreført.

I tillegg er 1 mill. kroner som har vært avsatt til Nasjonalt villakssentere sin enhet i Tana med formål om å videreføre tradisjonell kunnskap i laksefisket, flyttet til kap. 1420, post 80. Det er lagt inn en prisjustering på 4,1 mill. kroner.

I 2024 ble det utlyst autorisasjon av fire besøkssentere for villaks. Autorisasjonen vil gjelde fra og med 2025. Som en konsekvens av omleggingen, vil tilskuddet til Nasjonalt villakssentere utgå fra og med 2025, og beløpet flyttes til de kommende autoriserte besøkssentrene for villaks. Det vises til omtale og begrunnelse for dette i Prop. 1 S (2023–2024) og Prop. 1 S Gul bok (2022–2023).

Mål

Tilskuddsordningen besøkssentere for natur skal bidra til drift og utvikling av besøkssentere for natur, slik at sentrene kan formidle kunnskap om naturen til lokalbefolkning og tilreisende. Barn og unge er særlig prioritert. Sentrene skal også stimulere til lokal verdiskaping.

Tilskuddsordningen besøkssentere for verdensarv skal bidra til drift og utvikling av autoriserte besøkssentere for verdensarv, slik at sentrene kan formidle kunnskap om verdensarven til befolkningen. Barn og unge er særlig prioritert. Sentrene skal også bidra til lokal forankring og stimulere til verdiskaping.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse vurderes med utgangspunkt i om tildelte tilskudd bidrar til økt kunnskap om naturen og verdensarven i befolkningen, da særlig barn og unge. Måloppnåelse blir vurdert på bakgrunn av årlige rapporter der sentrene viser at de oppfyller autorisasjonskravene.

Tildelingskriterier

Autoriserte besøkssentere for natur og verdensarv kan søke om et årlig grunntilskudd til administrasjon, planlegging og gjennomføring av informasjonstiltak, og natur- og kulturmiljøveiledning rettet til lokalbefolkning og tilreisende der barn og unge bør være særlig prioritert. Miljødirektoratet publiserer egne retningslinjer for autorisasjon av besøkssentere. Besøkssentere som er autorisert skal til enhver tid oppfylle autorisasjonskravene for å kunne tildeles tilskudd.

Grunntilskuddet blir for 2025 1,263 mill. kroner per besøkssentere for nasjonalpark, våtmark, rovdyr, skog, villrein og Oslofjorden, inntil 2,315 mill. kroner per besøkssentere for villaks og inntil 2,076 mill. kroner per besøkssentere for verdensarv. For verdensarvsentrene kan det bare gis grunntilskudd når det foreligger avtaler om minimum 40 prosent medfinansiering fra andre aktører og en andel av medfinansieringen skal være kommunal eller fylkeskommunal.

Autoriserte sentre kan i tillegg søke om tilskudd til utvikling, som for eksempel ekstra publikumstiltak, kompetanseheving, utstillinger og informasjonstiltak. Utviklingsmidler for besøkssentere for nasjonalpark, fordeles likt mellom de autoriserte sentrene. Besøkssentere nasjonalpark trenger ikke sende separat søknad for utviklingsmidler, men kan søke både grunntilskudd og utviklingsmidler under søknaden for grunntilskudd.

Andre som arbeider med naturinformasjon, som museum og stiftelser, kan søke om tilskudd til utstillinger og informasjonstiltak. Dette gjelder ikke i kategorien verdensarv og nasjonalpark. Totale beløp satt av til ulike senterkategorier.

Tabell 6.4 Totale beløp per senterkategori

Senterkategori	(i 1 000 kr)
Besøkssentere nasjonalpark	45 615
Besøkssentere villrein	1 263
Besøkssentere våtmark	8 510
Besøkssentere rovdyr	9 395
Naturveiledning	8 321
Besøkssentere villaks	9 258
Besøkssentere skog	1 393
Besøkssentere Oslofjorden	1 686
Besøkssentere verdensarv	18 457
Sum	103 898

Naturveiledning er formidling av kunnskap om naturen og kulturmiljøet, og bidrar til økt forståelse av de økologiske og kulturelle sammenhengene, og menneskets rolle i naturen. Denne formidlingen styrker muligheten for positive naturopplevelser, økt miljøengasjement og en bærekraftig livsstil. Naturveiledning blir utført av naturveiledere som hovedsakelig gir deltakerne direkte opplevelser ute i naturen.

Norsk villreinsenter (Hjerkin og Skinnarbu), besøkssenter rovdyr Flå og Namsskogan, besøkssenter nasjonalparkene i Nordland, besøkssenter Færder nasjonalpark og Hardangervidda nasjonalpark, Skinnarbu, og besøkssenter våtmark Ilene og Nordre Øyeren kan søke om tilskudd til naturveiledning.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskuddsmottakerne leverer årsmelding, revidert regnskap, budsjettforslag, plan for virksomheten og eventuelt framdriftsrapporter med regnskap. Sentrene rapporterer om antall besøkende, aktiviteter og naturveiledning, salg av logoprodukter, resultater fra brukerundersøkelser og eventuelle evalueringer av innhold og aktivitet ved senteret og om andre forhold som var sentrale for å få tildelt tilskuddet. Det blir utført en generell formalia- og sannhetskontroll av rapportene og regnskapene. Det blir foretatt stikkprøvekontroll, blant annet ved gjennomsyn av utstillinger og informasjonsmateriell som det er gitt støtte til.

Ved autorisasjon og reautorisasjon av sentrene blir det gjennomført besøk med kontroll og gjennomgang av autorisasjonskravene.

Rapport 2023

Det ble gitt grunntilskudd til 18 autoriserte besøkssentre for nasjonalpark, 4 besøkssentre for rovdyr, 6 besøkssentre for våtmark, 7 besøkssentre for verdensarv, i tillegg til et besøkssenter for Oslofjorden og et besøkssenter for skog. Det ble også gitt grunn- og driftstilskudd til Norsk villreinsenter som har en utvidet rolle som informasjons- og kompetansesenter, og har driftsenheter på Hjerkin og Skinnarbu, herunder besøkssenter villrein på Hjerkin. I tillegg ble det gitt driftstilskudd til Nasjonalt villakssenter og Runde Miljøsentere. I 2023 ble besøkssenter Jotunheimen nasjonalpark på Fortun, besøkssenter Reinheimen nasjonalpark på Åndalsnes og verdensarvsenter for Struves meridianbue autorisert. Besøkssentrene for Folgefonna-, Færder- og Reisa nasjonalparker samt besøkssenter for rovdyr på Flå ble reautorisert i 2023.

Det ble gitt utviklingstilskudd til 36 prosjekter til besøkssentre for nasjonalpark, rovdyr, verdensarv våtmark, skog og Oslofjorden, og naturveiledningstilskudd til 8 sentre innen kategoriene nasjonalpark, våtmark, rovdyr og villrein.

Post 86 Tilskudd til frivillige klima- og miljøorganisasjoner og klima- og miljøstiftelser

Tilskuddsordningen er forskriftsfestet, og midlene fordeles med bakgrunn i objektive kriterier. Det er foreslått en bevilgning på 59,5 mill. kroner på posten. Sammenlignet med 2024 er dette en økning på 2,2 mill. kroner som følge av prisjustering.

Mål

Formålet med tilskuddsordningen er å skape engasjement for klima- og miljøsaker, og stimulere til miljøaktivitet lokalt, regionalt og nasjonalt. Tilskuddet kan gis til frivillige organisasjoner, stiftelser og paraplyorganisasjoner som jobber med nasjonalt fokus, og med hovedformål innenfor miljøforvaltningens ansvarsområder.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert med bakgrunn i om tilskuddet bidrar til at organisasjonene skaper bredt engasjement for klima- og miljøsaker, og stimulerer til miljøaktivitet lokalt, regionalt og nasjonalt.

Tildelingskriterier

Tilskuddsordningen er søkbar som gir grunntilskudd til frivillige klima- og miljøorganisasjoner og klima- og miljøstiftelser. Ordningen er hjemlet i forskrift og er bygd opp med både objektive og faglig skjønnsmessige kriterier. Det blir årlig gjennomført en søknadsrunde hvor nye søkere kan kvalifisere seg inn på ordningen. Fordeling av tilskudd til den enkelte tilskuddsmottaker bli fastsett etter at Stortinget har foretatt budsjettvedtak.

Oppfølging og kontroll

Bruken av tilskuddsmidlene blir fulgt opp gjennom kontroll av årsrapport og årsregnskap. Miljødirektoratet kan føre tilsyn med at tilskuddsmottaker oppfyller kravene i forskriften, at opplysningene i søknaden er riktige og at organisasjonen drives i henhold til sine vedtekter. Riksrevisjonen kan også gjennomføre slik kontroll.

Rapport 2023

Ordningen ble i 2024-budsjettet flyttet fra kap. 1400 post 70. Resultat for 2023 er derfor rapportert under nedlagt post 70 under kap. 1400.

Post 87 Tilskudd til natur og friluftsliv i områder berørt av landbaserte vindkraftverk

Posten ble opprettet i revidert nasjonalbudsjett 2024 (jfr. Prop 104 S og Innst. 447 S (2023–2024)).

I forbindelse med innføring av grunnrenteskatt på landbasert vindkraft ble det i statsbudsjettet for 2024 bestemt at et beløp tilsvarende 0,2 øre per kWh vindkraftproduksjon skal avsettes til lokale formål som natur, reindrift og eventuelt andre formål som er direkte berørt av arealbruken. Formålet er å sikre at interesser som berøres negativt av vindkraftproduksjon får en andel av verdiskapningen.

Midlene under post 87 dekker tilskudd til natur og friluftsliv i kommuner berørt av landbaserte vindkraftverk, mens tilskuddsmidlene til reindriften finansieres over budsjettet til Landbruks- og matdepartementet.

Norges vassdrags- og energidirektorat har ut fra faktisk vindkraftproduksjon i 2023 beregnet at andelen som tilfaller tilskuddsordningen for natur og friluftsliv utgjør 22,2 mill. kroner. I tillegg er det lagt inn 10 mill. kroner som et engangsbeløp, fordi bevilgningen i revidert nasjonalbudsjett på 15 mill. kroner var 10 mill. kroner lavere enn produksjonstallene fra 2022 tilsa (25 mill. kroner). Dette skyldtes at ordningen ble opprettet midt i året, og man antok at ikke flere prosjekter ville bli ferdigstilt for utbetaling innen årsskiftet.

Foreslått bevilgning til posten blir dermed 32,2 mill. kroner. I tillegg er det behov for en tilsagnsfullmakt på 10 mill. kroner for å kunne gi tilsagn til prosjekter som tar mer enn ett år å gjennomføre.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å bidra til å kompensere negative konsekvenser for natur og friluftsliv i områder berørt av vindkraftverk på land. Ordningen skal bidra til at natur blir reetablert eller får bedre betingelser, og at friluftslivsmuligheter bedres i disse kommunene.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelsen vurderes primært ut fra om naturmangfold som er direkte berørt av landba-

serte vindkraftverk blir reetablert eller får bedre betingelser et annet sted i kommunen, og om friluftslivsmuligheter som blir borte eller forringet som følge av landbaserte vindkraftverk blir etablert eller forbedret et annet sted i kommunen.

I tillegg vurderes måloppnåelsen ut fra om tilskuddsordningen har bidratt til å fremme natur og friluftsliv i de aktuelle kommuner, selv om tiltakene ikke kompenserer konkrete negative virkninger av vindkraftanlegget.

Tildelingskriterier

Kommuner, kommunale eller interkommunale foretak, interkommunale friluftsråd og frivillige organisasjoner kan søke om tilskudd.

Tilskudd kan gå til tiltak i kommuner som har landbaserte vindkraftverk, samt til tiltak i kommuner der natur eller friluftslivinteresser blir negativt påvirket av landbaserte vindkraftverk som er plassert i nabokommunen.

Tiltak som kan få støtte kan være å legge til rette for naturmangfold eller friluftsliv tilsvarende det som er påvirket av vindkraftverk et annet sted i kommunen.

Tilskuddsordningen kan også støtte tiltak som fremmer natur og friluftsliv som ikke er direkte påvirket av vindkraftverk. Innenfor natur er i slike tilfeller naturmangfold av nasjonal og vesentlige regional interesse prioritert.

Oppfølging og kontroll

Bruken av midler blir fulgt opp blant annet ved å kontrollere søknad med årsrapport og årsregnskap som tilskuddsmottakerne sender inn. Direktoratet kan føre tilsyn med at tilskuddsmottakerne oppfyller kravene i forskriften, at opplysningene i søknaden er riktige, og at organisasjonene blir drevet i samsvar med sine vedtekter. Riksrevisjonen kan også gjennomføre slik kontroll.

Rapport 2023

Posten er ny i 2024 og det er derfor ikke rapport for 2023.

Kap. 4420 Miljødirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Oppdrag og andre diverse inntekter	10 907	6 721	6 976
04	Gebyrer, forurensningsområdet hos Miljødirektoratet	69 263	58 745	89 045
06	Gebyrer, forurensningsområdet hos statsforvalter- embetene	46 439	39 249	53 590
07	Gebyrer, kvotesystemet	5 484	5 928	47 625
09	Internasjonale oppdrag	45 913	39 545	41 048
40	Salg av eiendom og innløsning av festetomter i statlig sikrede friluftslivsområder	1 017	1 069	
41	Salg av eiendom i verneområder, herunder makeskifte eiendommer og innløsning av festetomter	160		
50	Overføringer fra andre statlige regnskaper	9 189	6 000	
85	Overføringer fra andre		1 000	
	Sum kap. 4420	188 372	158 257	238 284

Post 01 Oppdrag og andre diverse inntekter

På posten er det budsjettert med ulike oppdragsinntekter og salg av tjenester knyttet til felles administrative funksjoner i miljøforvaltningen. Oppdragsinntektene er hovedsakelig knyttet til tjenester som Statens naturoppsyn utfører for andre. På posten blir det også ført diverse inntekter, blant annet diverse leieinntekter fra eiendommer Miljødirektoratet eier, inntekter fra salg av rapporter utarbeidet av Miljødirektoratet og enkelte andre produkt. Posten er grunnet prisjustering økt med 0,3 mill. kroner til 7 mill. kroner.

Det er merke- og registreringsplikt for dødt vilt som tilkommer Viltfondet, se vedlegg (artsliste) til forskrift 18. juni 2004 nr. 913 om håndtering av dødt vilt. De som vil overta merkepliktig vilt fra Viltfondet, skal betale et gebyr. Gebyret blir videreført på samme nivå som i tidligere år, det vil si 450 kroner. Innbetalte gebyr blir benyttet til drift og vedlikehold av en sentral database for å ta vare på informasjon om individene.

Miljødirektoratet krever dessuten refusjon for utgifter det har knyttet til kontroll av naturforvaltningvilkår i vannkraftkonsesjoner. Gebyret er hjemlet i vassdragsreguleringsloven § 12 punkt 19, i vassressursloven §§ 57–58 og i den enkelte konsesjonen.

Kap. 1420, post 01 Driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 04 Gebyrer, forurensningsområdet hos Miljødirektoratet

I samsvar med prinsippet om at forurenseren skal betale, er det innført gebyr på ulike områder innenfor forurensningsområdet. Foreslått bevilgning på posten er 89 mill. kroner, en økning på 30,3 mill. kroner sammenlignet med 2024. Økningen skyldes i hovedsak innføring av nye gebyrer, økte gebyrsatser og økt aktivitet.

Posten omfatter Miljødirektoratets inntekter fra følgende ordninger:

- gebyr fra de som får utstedt sertifikat under en sertifiseringsordning for virksomheter og personell som håndterer fluorerte klimagasser (produktforskriften kapittel 6 a). Ordningen er en del av EØS-avtalen som regulerer de fluorerte klimagassene HFK, PFK og SF₆ gjennom krav til blant annet dokumenterte kvalifikasjoner for teknisk personell og bedrifter som utfører arbeid på utstyr med noen av disse gassene. Den praktiske gjennomføringen av sertifiseringsordningene blir i dag utført av Isovalor AS (HFK i kuldeanlegg o.a.) og Incert AB (SF₆ i høyspentbrytere).

- gebyr for konsesjonsbehandling og kontroll i medhold av forurensningsforskriften
- gebyr for tilsyn og kontroll med importører og produsenter av kjemiske stoffer og stoffblandinger, i medhold av deklareringsforskriften, inkludert vedlikehold og videreutvikling av Produktregisteret som verktøy for effektiv kjemikaliekontroll
- årsgebyr for godkjendte biocidprodukter og gebyr for behandling av søknader om godkjenning av biocidaktive stoffer og biocidprodukter, i medhold av biocidforskriften. Gebyret skal dekke alle kostnader til søknadsbehandling og kjemikalietsyn, samt nødvendige kostnader for drift og utvikling av tilhørende systemer.
- gebyr for produkttilsyn. Ny forskrift om finansiering av produkttilsyn vil sørge for dekning av kostnader for varetilsynsområder som ikke tidligere var dekket av gebyr, inkludert tilhørende IT-kostnader.
- gebyr for deklarasjon av farlig avfall, i medhold av avfallsforskriften. Virksomheter som leverer farlig avfall, skal fylle ut et deklarasjonsskjema med opplysninger om opphavet til, innholdet i og egenskapene til avfallet. Det er fastsatt et gebyr for denne deklarasjonen, og gebyret skal dekke Miljødirektoratets kostnader ved drift og utvikling av systemet, inkludert kjøp av tjenester.
- gebyrer knyttet til ordninger for utvidet produsentansvar i medhold av avfallsforskriften. Dette gjelder 1) gebyr for å dekke Miljødirektoratets saksbehandling ved ny eller endret godkjenning av returselskap/-system, 2) årsgebyr som dekker Miljødirektoratets saksbehandling ved kontrolltiltak som direktoratet

- har knyttet til gjennomgang av og tilbakemelding på rapportering fra godkjente returselskap/-systemer og 3) gebyr for å dekke Miljødirektoratets arbeid med datasystemer som er nødvendig for å sikre overholdelse av krav i avfallsforskriften for produsentansvarsordningene. Dette gjelder i dag utvikling og drift av databasen Produsentansvar.no som brukes til rapportering og saksbehandling av produsentansvarsordningene for elektriske og elektroniske produkter (EE-produkter), batterier, kjøretøy og etter hvert emballasje. Disse tre gebyrene gjelder for EE-produkter, kjøretøy, dekk, drikkevareemballasje, emballasje og PCB-holdige isolerglassruter. Det er også foreslått tilsvarende gebyrer for kommende produsentansvarsordninger for enkelte engangs plastprodukter og utstyr i plast til fiskeri og akvakultur.
- gebyr for eksport og import av avfall, i medhold av avfallsforskriften. Virksomheter som importerer eller eksporterer meldepliktig avfall, må innhente samtykke til dette. Gebyret skal dekke kostnader knyttet til behandling av søknader om eksport og import av avfall, Miljødirektoratets kostnader ved drift og utvikling av saksbehandlingssystemer, inkludert kjøp av tjenester.

I tillegg vil det på denne posten kunne komme inntekter fra andre ordninger. Gjennom EUs regelverksutvikling knyttet til sirkulær økonomi vil nye krav og ordninger forutsette nye områder der det er relevant å ta gebyr, eller endring av det nåværende gebyret, for utvikling og drift av systemer, kostnader knyttet til godkjenninger, endring av godkjenning, kontrollopgaver, rapportering og tilsyn.

Tabell 6.5 Budsjettet for 2025 fordeler seg slik på de ulike gebyrordningene

Gebyrordning	Budsjett inntekt 2025 (tall i tusen kroner)
Sertifisering for fluorerte klimagasser	7 000
Konsesjonsbehandling etter forurensningsforskriften	10 000
Tilsyn etter forurensningsloven	12 570
Tilsyn med kjemikalier	8 075
Produkttilsyn	1 500
Deklarasjon av farlig avfall	26 850
Produsentansvarsordninger	3 000
Eksport og import av avfall	7 550
Godkjenning av biocider, biocidprodukter og årsgebyr for godkjente biocidprodukter	12 500
Totalt kap. 4420, post 04	89 045

Kap. 1420, post 23 Driftsutgifter, kan overskrides mot merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 06 Gebyrer, forurensningsområdet hos statsforvalterembetene

Posten omfatter inntekter til statsforvalteren fra gebyr for arbeid med konsesjonsbehandling og tilsyn med delegert industri. Gebyrplikten gjelder forurensningsmyndighetenes arbeid med tillatelse etter forureiningslovens §§ 11 og 18 og for vedtak gitt i medhold av forskrifter fastsatt med hjemmel i forureiningsloven som krever tillatelse. Gebyrplikten omfatter også arbeid med kontroll av virksomheter med og uten tillatelse.

Bevilgningen er økt med 14,3 mill. kroner til 53,6 mill. kroner, som i hovedsak skyldes økte gebyrsatser.

Kap. 1420, post 23 Driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 07 Gebyrer, kvotesystemet

Miljødirektoratet forvalter klimakvoteforskriften. Miljødirektoratets kostnader knyttet til forvaltningen, som omfatter kontroll og verifisering av overvåkingsplaner og klimagassutslipp til kvotepliktige aktører, samt forvaltning av klimakvoteregisteret, skal i samsvar med EU-reglene finansieres

av gebyrer. Dette er i tråd med forutsetningene i kap. 39 i forurensningsforskriften om at Miljødirektoratets kostnader ved utarbeidelse av tillatelse til kvotepliktige utslipp finansieres av gebyr. Videre gjelder denne forutsetningen også kap. 9 i klimakvoteforskriften hvor Miljødirektoratets kostnader ved saksbehandling og kontroll skal finansieres av gebyr. Miljødirektoratet har også ansvaret for å drifte det elektroniske kvoteregistret.

Bevilgningen på posten er på 47,6 mill. kroner i 2025, en økning på 41,7 mill. kroner. Økningen skyldes i hovedsak Klar for 55-pakken, som er en sentral del av EUs grønne giv. Klar for 55-pakken endrer store deler av klimaregelverket, herunder klimakvotesystemet. Spesielt endringer som utvider kvotesystemet (EU ETS) til å dekke maritim transport og at EU har opprettet et nytt kvotesystem for bygninger, veitrafikk og deler av industrien (ETS2) gir økte oppgaver og gebyrinntekter. Regelverket for tildeling av vederlagsfrie kvoter til industrianlegg er endret, og oppgaver knyttet til søknad om tildeling av kvoter for perioden 2026-2030 gir økte oppgaver og gebyrinntekter.

Inntektene vil variere fra år til år som følge av noen engangsinntekter og inntekter som følger en 5 års-syklus, men det legges til grunn at inntektene de neste årene blir vesentlig høyere enn tidligere år. På bakgrunn av dette foreslås det også at utgiftsbevilgningen til formålet økes, se nærmere omtale under kap. 1420, post 23.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Inntektene under posten kommer fra andre statsinstanser og fra internasjonale organisasjoner, og de skal finansiere Miljødirektoratets utgifter under kap. 1420, post 23, til internasjonalt miljø-samarbeid og bistandsarbeid, for eksempel institusjonsbygging i samarbeidsland.

Bevilgningen er økt med 1,5 mill. kroner til 41 mill. kroner som kommer av prisjustering.

Kap. 1420, post 23 Driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 40 Salg av eiendom og innløsning av festetomter i statlig sikrede friluftslivsområder

Miljødirektoratet eier en del områder gjennom statlig sikring av friluftslivsområder. På en del av disse har det fra tidligere tider eksistert festeforhold. Det vil bli mulig for en del av festerne å løse inn festetomtene sine, jf. krav i tomtefesteloven. I tillegg vil det i få tilfeller være aktuelt å selge eiendommer. Eventuelle inntekter fra dette blir ført under denne posten som for 2025 blir foreslått uten konkret bevilgning.

Kap. 1420, post 30 Statlige erverv, bevaring av viktige friluftslivsområder, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 41 Salg av eiendom i verneområder, herunder makeskifte eiendommer og innløsning av festetomter

Miljødirektoratet har føringer på at makeskifte skal benyttes i den grad det er mulig ved vern på privat grunn. Tiltaket skal virke konfliktdepnende i de tilfellene en privat grunneier ønsker erstatning oppgjort i areal i stedet for å få utbetalt et kronebeløp. Dette innebærer at staten kjøper

areal fra Statskog SF eller fra andre aktører som inngår i en makeskifteløsning. Det hender likevel at restareal og bygninger ikke blir benyttet til makeskifte blant anna på grunn av manglende interesse fra skogeiere. Disse områdene eller bygningene blir da lagt ut for salg.

Det forekommer også en sjelden gang innløsning av festetomter, etter tomtefesteloven kapittel 6, på statlig eid grunn som er innkjøpt for verneformål. Eventuelle inntekter fra dette blir ført under denne posten som blir foreslått uten konkret bevilgning, på samme måte som i 2024-budsjettet.

Kap. 1420, post 32 Statlige erverv, vern av naturområder, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 50 Overføringer fra andre statlige regnskaper

På posten er det budsjettetert med overføringer fra andre statlige regnskap til tidsavgrensede prosjekt i Miljødirektoratet. Overføringene vil variere noe fra år til år, og det blir for 2025 ikke foreslått en konkret bevilgning på posten. Posten er dermed redusert med 6 mill. kroner sammenlignet med 2024.

Kap. 1420, post 01 Driftsutgifter, kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Post 85 Overføringer fra andre

På posten er det budsjettetert med overføringer fra andre, ikke-statlige, regnskap til tidsavgrensede prosjekter i Miljødirektoratet. Overføringene vil variere noe fra år til år, og det blir for 2024 ikke foreslått en konkret bevilgning på posten. Posten er dermed redusert med 1 mill. kroner sammenlignet med 2024.

Kap. 1422 Miljøvennlig skipsfart

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter	8 794	9 005	9 347
70	Tilskudd til private, <i>kan nyttes under post 21</i>	37 687	39 135	37 508
	Sum kap. 1422	46 481	48 140	46 855

Sjøfartsdirektoratets rolle og oppgaver

Miljøvennlig skipsfart er et prioritert innsatsområde i klimapolitikken og i regjeringens maritime strategi. Bruk av mer klima- og miljøvennlig drivstoff og energieffektive skip er nøkkelfaktorer for å redusere utslippene fra skipsfarten. Norge er i dag ledende i utviklingen og bruken av lav- og nullutslippsløsninger for skip – et fortrinn som kan utnyttes og utvikles videre.

Sjøfartsdirektoratets rolle og oppgaver

Sjøfartsdirektoratet er underlagt Klima- og miljødepartementet i saker som gjelder forurensning og vern om det marine miljøet, og utfører viktig arbeid innenfor dette området. Arbeidet inkluderer blant annet utredningsoppgaver, arbeid med krav og regelverk, utferding av sertifikater, flaggstatskontroller og havnestatskontroller. Sjøfartsdirektoratet utfører oppgaver knyttet til internasjonalt miljøsam arbeid under FNs sjøfartsorganisasjon (IMO), EU, Nordsjøsamarbeidet og det arktiske samarbeidet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Forslag til bevilgning er 9,4 mill. kroner. Posten er prisjustert. Midlene er rettet mot resultatområdene Naturmangfold, Forurensning og Klima. Det er lagt inn en priskompensasjon på posten. Posten medvirker til å dekke lønn til fast og midlertidig ansatte og driftsutgifter for Sjøfartsdirektoratets arbeid med miljøvennlig skipsfart. Reduksjoner i utslipp av SO₂, NO_x og klimagasser fra skipsfarten står sentralt i dette arbeidet. Videre skal det gjennomføres tiltak for å redusere faren for utilsiktet introduksjon og spredning av fremmede arter i ballastvann og gjennom begroing på skipskrog. Posten dekker også midler til utredning, informasjon og formidling, og internasjonalt arbeid med miljøspørsmål.

Rapport 2023

Midlene til Sjøfartsdirektoratet har i hovedsak blitt brukt til nasjonalt og internasjonalt arbeid for

å redusere klimagassutslepp, redusere eller hindre forurensning til luft og sjø, forebygge introduksjon og spredning av fremmede arter, mer miljøvennlig opphugging av skip og arbeid med de helhetlige forvaltningsplanene for havområdene.

Post 70 Tilskudd til private, kan nyttes under post 21

Foreslått samlet bevilgning på posten er på 37,5 mill. kroner. Posten er økt med priskompensasjon på 1,4 mill. kroner. Samtidig er posten redusert med 3 mill. kroner til Maritime Clean-Tech sitt arbeid med grønn maritim omstilling. Om lag 8,3 mill. kroner er bevilget til det statlige bidraget til det offentlig-private samarbeidet Grønt Skipsfartsprogram. Videre er det foreslått å bevilge 29,2 mill. kroner til videreføring av Grønt Skipsfartsprogram sitt arbeid med å realisere grønn flåtefornyelse, spesielt grønn flåtefornyelse av lasteskip.

Rapport 2023

Midlene har gått til statens bidrag inn i Grønt Skipsfartsprogram (GSP), og programmets arbeid med å realisere grønn flåtefornyelse.

Piloter for grønn skipsfart er fortsatt bærebjelken i GSP sitt arbeid. 18 piloter har nå fått status som realisert/under realisering. Det er igangsatt nye piloter innenfor havvind og bygg og anlegg, som er viktige maritime markeder. Det pågår også piloter som ser på infrastruktur for bunkring ammoniakk og metanol som viktige barrierer for bruk av nullutslippsdrivstoff i skipsfarten. Midler er også brukt til programmets arbeid med å spre kunnskap gjennom debatter, seminarer, nyhetsbrev og medieoppslag.

Servicekontoret for grønn flåtefornyelse av lasteskip hadde i 2023 130 potensielle nybygg i sin portefølje, fordelt på 80 prosjekter, hvorav 16 nybygg i 9 prosjekter vurderes å ha en sannsynlighet for 50 % eller mer for realisering.

Kap. 1423 Radioaktiv forurensning i det ytre miljø

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	40 074	39 667	46 782
	Sum kap. 1423	40 074	39 667	46 782

Post 01 Driftsutgifter

Midlene under denne posten er rettet mot resultatområdet Forurensning. De tilhørende inntektene er ført under kap. 4423, post 01. Bevilgningen kan overskrides dersom det er tilsvarende merinntekt under denne posten, jf. forslag til vedtak II. Posten dekker utgifter som Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) har til lønn og godtgjørelse for fast og midlertidig ansatte. Videre dekker posten utgifter knyttet til oppdragsvirksomhet, ordinære driftsutgifter og utgifter knyttet til den samlede utrednings- og rådgivningsvirksomheten etaten gjennomfører på området radioaktiv forurensning i det ytre miljøet. Foreslått bevilgning i 2025 er 46,8 mill. kroner. Bevilgningen på posten foreslås økt med 6 mill. kroner for å øke kapasiteten i DSA til oppfølging av oppgaver knyttet til dekommisjonering av de norske atomanleggene. I tillegg er posten økt med prisjustering og lønnskompensasjon for 2025.

DSA er Klima- og miljødepartementets direktorat på området radioaktiv forurensning i det ytre miljøet og forurensningsmyndighet etter forurensningsloven, og har et beredskapsansvar for akutt radioaktiv forurensning. Direktoratets hovedoppgave er å utøve forvaltningsmyndighet, fremskaffe informasjon og kunnskap og å gi faglige råd. Dette omfatter forvaltning og kartlegging av radioaktiv forurensning og radioaktivt avfall og avfallsstrømmer med hjemmel i forurensningsloven. Virksomheter som er omfattet av DSAs forvaltningsmyndighet er blant annet petroleumsvirksomhet, sykehus og forskning, avfallsdeponier, atomanleggene i Halden og på Kjeller, radiofarmasiproduksjon og noe prosess- og mineralindustri.

Atomreaktorene på Kjeller og i Halden er permanent nedstengte, og overgangen til avviklings- og oppryddingsfasen er påbegynt. Norsk nukleær dekommisjonering (NND) har søkt om konsesjon for de norske atomanleggene. Planlegging av avviklingen og oppryddingen skaper nye oppgaver for DSA som forvaltnings- og tilsynsmyndighet, etter-

som aktivitet og anlegg knyttet til opprydding også vil kreve tillatelse etter forurensningsloven. DSA veileder både IFE og NND i arbeidet med avvikling og opprydding av norsk nukleær virksomhet. DSA gir også råd til departementene i arbeidet.

DSA skal i 2025 fortsette arbeidet med å følge opp NND og IFE som ansvarlig operatør for atomanleggene. Det er operatør som har ansvaret for å sikre tilstrekkelig lager- og deponikapasitet for eksisterende og framtidig avfall fra avvikling av atomvirksomheten. Dette omfatter også å finne og etablere løsninger for det brukte brenselet fra reaktorene og etablering av nytt lager for annet radioaktivt avfall. Arbeidet med å etablere nye løsninger for behandling, lager og deponi for radioaktivt avfall er høyt prioritert.

Utviklingen av teknisk-faglige støttefunksjoner for DSA fortsetter i 2025.

DSA skal også bidra i det offentlige utredningsarbeidet om ny kjernekraft som regjeringen har satt i gang.

DSA arbeider med å ivareta Norges forpliktelser etter felleskonvensjonen om radioaktivt avfall under IAEA for å sikre at norsk regelverk og forvaltningspraksis følger forpliktelsene i konvensjonen. DSA deltar og i annet relevant internasjonalt samarbeid om radioaktiv forurensning og radioaktivt avfall.

DSA skal fremskaffe mer informasjon om konsekvensene av forskning på, produksjon av, og økt bruk av radioaktive legemidler i miljøet. DSA skal også bidra i arbeidet med helhetlig plan for Oslofjorden, gjennom overvåkning av radioaktivitet i det marine miljøet, og deltar i arbeidet med forvaltningsplanene for norske havområder.

DSA skal i 2025 følge opp OSPARs strategi for å redusere forurensning i Nordøst- Atlanteren frem mot 2030, og særlig følge med på problemstillinger knyttet til små modulære kjernekraftverk, flytende/mobile kjernekraftverk, og nye kilder til radioaktive utslipp.

DSA skal i 2025 også følge opp Espoo-konvensjonen om konsekvensutredninger for atoman-

legg og andre tiltak som kan ha grenseoverskridende miljøvirkninger.

DSA har ansvar for å koordinere nasjonal overvåkning av radioaktivitet og stråling i det ytre miljøet, både marint og på land, i samarbeid med andre relevante institusjoner og fagmiljøer. Overvåkingen følger opp tidligere og pågående utslipp av radioaktiv forurensning, men skal også påvise eventuelle nye kilder. Forhold som økt risiko for hendelser knyttet til krigen i Ukraina, økning i tallet på reaktordrevne fartøyr i norske farvann og økt radioaktiv forurensning grunnet klimaendringer, har aktualisert behovet for overvåkning. Overvåkingen dokumenterer nivået og gir viktig kunnskap om langtidsutvikling av radioaktiv forurensning i miljøet.

Resultatene fra de nasjonale overvåkningsprogrammene er sentrale i vurderingene av måloppnåelse i nasjonale miljømål, Oslo-Paris-konvensjonen (OSPAR) og for rapportering til Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP).

For å redusere risikoen for forurensning fra utenlandske kilder skal DSA i 2025 fortsette den løpende dialogen med relevante myndigheter i andre land for å øke kunnskapen om, og beredskapen rundt, transport av radioaktivt avfall og trafikk av reaktordrevne fartøyr i nærområdene våre. Dette gjøres blant annet gjennom DSAs deltagelse i Arktisk råds AMAP- og EPPR-arbeidsgrupper, der DSA leder ekspertgruppene innen radioaktivitet. En ny rapport fra AMAP om radioaktivitet i Arktis vil publiseres våren 2025. DSA følger fortløpende utviklingen ved kjernekraftverkene i Ukraina og beregner mulige konsekvenser for radioaktiv forurensning for Norge og norske interesser. DSA har også ansvaret for å støtte og gi råd i oppfølgingen av beredskapsansvaret til departementet.

DSA bidrar til økt kunnskap for forvaltning av naturlig forekommende radioaktive stoffer (NORM) og radon gjennom samarbeidet i EURATOM-prosjektet RadoNorm. I samarbeid med NILU overvåker DSA UV-stråling fra sola for å følge med på konsekvenser for helse og miljø og påvirkning av utslipp av ozonnedbrytende stoffer til atmosfæren over tid. Data brukes blant annet til klimaforskning og informasjonskampanjer.

Rapport 2023

DSA har gitt betydelig veiledning knyttet til oppryddingen etter norsk atomvirksomhet og håndtering av brukt brensel til både IFE og NND. DSA har også gitt faglige råd til departementet, og bidratt til arbeidet med en strategi for trygg, sik-

ker og forsvarlig håndtering av radioaktivt avfall i Norge som ble fremlagt i juli 2024.

I 2023 har DSA samarbeidet med Miljødirektoratet om forvaltning av forurensningsloven, og om tilsyn, spesielt der etatene regulerer samme virksomhet som f.eks. petroleumsindustrien og innen massehåndtering. DSA og Miljødirektoratet har også samarbeidet i enkeltsaker hvor begge etater har myndighet.

DSA har jobbet med å videreutvikle planverket for akutt radioaktiv forurensning, inkludert en revidert instruks for samhandling med Kystverket for håndtering av hendelser til sjøs. DSA har også deltatt i den internasjonale atomberedskapsøvelsen Arctic REIHN i mai 2023 som ga flere lærdommer knyttet til håndtering av radioaktiv forurensning etter en uønsket hendelse med et reaktordrevet fartøy.

DSA har deltatt i Faglig forum for forvaltningsplaner for norske havområder og bidratt til oppdateringen av faggrunnlaget for forvaltningsplanene. DSA har også deltatt i Overvåkningsgruppen, rådgivende faggruppe i arbeidet med helhetlig økosystembasert forvaltning av norske havområder.

I 2023 har DSA deltatt i europeiske prosjekter om kunnskapsgrunnlaget for forvaltning av radon og NORM. DSA har deltatt i arbeid i regi av OECDs atomenergibyrå (NEA) og IAEA som fremskaffer kunnskap som Norge vil dra nytte av i arbeidet med dekommisjonering og håndtering av radioaktivt avfall.

DSA har rapportert tall fra miljøovervåkingen i norske havområde til OSPAR og har bidratt inn i arbeidet med gjennomføringen av OSPAR-strategi for å redusere forurensningen i Nordøst-Atlanteren frem mot 2030. DSA leder radioaktivitetsgruppen under FNs arbeidsgruppe GESAMP om klimaendringers påvirkning på forurensning i havet, og et prosjekt for å få en global oppdatering av radioaktivitet i det marine miljø.

Grunnet Russlands angrepskrig mot Ukraina i 2022, har det ikke vært samarbeid med Russland i ekspertgruppen for undersøkelser av radioaktiv forurensning under den norsk-russiske miljøvernkommisjonen i 2023.

DSA har i 2023 samarbeidet med Forsvaret om overvåkning knyttet til anløp av reaktordrevne fartøyr til norske havner.

De nasjonale miljøovervåkningsprogrammene (marint, terrestrisk og limnisk) ble i 2023 gjennomført som planlagt i samarbeid med Havforskningsinstituttet, Norsk institutt for naturforskning og Universitetet i Oslo. Utvikling av radio-

aktiv forurensning er sammenfattet i rapporter og rapportert til Miljøstatus.

DSA har gitt sytten tillatelser til utslipp av radioaktiv forurensning og håndtering av radioaktivt avfall, fordelt på petroleumsvirksomhet, sykehus og deponier. Dette er ti nye tillatelser og syv endringer i eksisterende tillatelser. DSA har i 2023 fattet vedtak om tillatelse til utslipp for protonterapien legget på Radiumhospitalet. DSA har gjen-

nomført totalt elleve tilsyn etter forurensningsloven. Dette omfatter tilsyn med petroleumsvirksomhet/deponi, et tilsyn innenfor prosess og mineralindustri, et tilsyn med bygg og anleggsvirksomhet i områder med potensielt syredannende bergarter og to tilsyn med sykehus og forskningsinstitusjoner. Det ble avdekket totalt ti avvik. I tillegg gjennomførte DSA tre tilsyn med IFE der det totalt ble avdekket ni avvik.

Kap. 4423 Radioaktiv forurensning i det ytre miljø

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2023	budsjett 2024	2025
01	Gebyrer, radioaktiv forurensning	396	1 127	1 170
	Sum kap. 4423	396	1 127	1 170

Post 01 Gebyrer, radioaktiv forurensning

Posten dekker inntekter som Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet har i forbindelse med gebyr forankret i forurensningsloven § 52 a, for-

skrift om avgrensede utslipp kapittel 39. Kap. 1423, post 01, kan overskrides tilsvarende eventuelle merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1424 Senter mot marin forsøpling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2023	budsjett 2024	2025
01	Driftsutgifter	25 618		
21	Spesielle driftsutgifter	1 048		
71	Marin forsøpling, <i>kan overføres</i>	29 307		
	Sum kap. 1424	55 973		

Senter mot marin forsøpling er fra 1. januar 2024 ikke lenger et eget forvaltningsorgan under Klima- og miljødepartementet, men har blitt lagt inn i Miljødirektoratet. Kap. 1424 vil derfor nå bare omhandle rapportering fra 2023. Kap. 1424, post 01, 21 og 71, er lagt ned og blir nå omfattet av kap. 1420, post 01, 21 og 71.

for frivilligheten og en kraftig oppgradering av Rent hav, et verktøy for forvaltningen og profesjonelle aktører. Senteret har også ledet Statlig samarbeidsforum og Nasjonalt samhandlingsråd. I forbindelse med styrket overvåking av marin forsøpling, har senteret utpekt 13 soner der overvåking vil gi viktig informasjon om omfanget og opphavet til marin forsøpling langs kysten i Norge.

Rapport 2023

Senteret har i 2023 levert på oppdrag i tildelingsbrev. Senteret har videreutviklet de digitale verktøyene Rydde og Rent hav. Resultatet av dette vil i 2024 gi en forenklet utgave av Rydde, et verktøy

Post 71 Marin forsøpling

Det ble i 2023 tildelt 37,8 mill. kroner til 30 prosjekter, hvorav 29,3 mill. kroner ble utbetalt i 2023. Resterende beløp blir utbetalt i 2024. Prøveordnin-

gen Fishing for Litter fikk utbetalt 2,5 mill. kroner. Senteret har i 2023 prioritert store samordnede prosjekter som organiserer regionale eller nasjo-

nale oppryddingstiltak. For å styrke frivillig opprydding har senteret også prioritert aktører som legger til rette for frivilligheten.

Kap. 1425 Fisketiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter	279	300	300
70	Tilskudd til fiskeformål, <i>kan overføres</i>	14 758	16 386	17 553
	Sum kap. 1425	15 037	16 686	17 853

Kap. 1425 Fisketiltak omfatter utgifter til fisketiltak og deler av fiskeforvaltningen. Midlene under kap. 1425 er primært rettet mot resultatområdet Naturmangfold, men involverer også resultatområdet Friluftsliv gjennom tilrettelegging for fiske.

Samlet sett er bevilgningen under kap. 1425 økt med 1,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Utgiftene over kap. 1425 er finansiert ved avgift på fiske, som sammen med utgifter til forvaltning av ordningen under kap. 1420, post 01, korresponderer med inntektsbevilgningene over kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet, post 72 Fiskeravgifter.

For nærmere beskrivelse om avgiftene og forholdet mellom kap. 1425, 1420, 5578 og inntektene til fondet, viser vi til omtale under kap. 5578.

Lønn og godtgjøringer til fast ansatte innen det statlige virksomhetsområdet blir ikke dekket over kap. 1425, men over kap. 1420 Miljødirektoratet og kap. 1520 Statsforvalterne.

Bruken av fondsmidlene blir drøftet med representanter for brukerinteressene. Dette må ses i sammenheng med at arbeidet er basert på driftsplaner, og at de sentrale leddene i frivillige organisasjoner skal arbeide for å oppnå den samme målsettingen.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlene under posten er rettet mot resultatområdene Naturmangfold og Friluftsliv.

Posten dekker utgifter til drift av betalingstjenesten for fiskeravgiftene. Bevilgningen er den samme som i 2024, 0,3 mill. kroner.

Rapport 2023

Bevilgningen er benyttet til drift av betalingstjenesten for fiskeravgift.

Post 70 Tilskudd til fiskeformål, kan overføres

Tilskuddsordningen er rettet mot resultatområdene Naturmangfold og Friluftsliv. Bevilgningen er økt med 1,2 mill. kroner til 17,6 mill. kroner. Bevilgningen skal gå til å dekke både lokale og sentrale tiltak.

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å medvirke til å sikre og utvikle bestander av vill anadrom laksefisk og legge til rette for og motivere til fiske etter anadrom laksefisk.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterium for måloppnåelse er om ordningen medvirker til å nå målsettingene for anadrom laksefisk. Den faktiske effekten av tilskuddene kan ikke måles fra år til år, men må vurderes i et langsiktig perspektiv og i sammenheng med andre virkemiddel og årsaksforhold.

Tildelingskriterier

Tiltak som kan få tilskudd, er tiltak knyttet til informasjon om og forvaltning av villaks, sjørret og sjørøye, under dette kultiveringstiltak, driftsplanlegging, bruksrettet forskning og overvåking. Det kan videre bli gitt tilskudd til tiltak som bedrer tilgangen på og høvet til fiske for allmenn-

heten, og tiltak rettet mot rekruttering eller stimulering til fiske.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskuddsmottakerne leverer sluttrapporter og regnskap og eventuelt framdriftsrapporter med regnskap. Det blir gjort en generell formalia- og sannsynlighetskontroll av rapportene og regnskapene.

Rapport 2023

I 2023 er det gitt tilskudd til utbedring av fiske-trapper og til tiltak i regi av landsdekkende organisasjoner, herunder informasjon og forvaltning av

anadrom laksefisk og tiltak rettet mot rekruttering og stimulering til fiske.

En stor andel av tilskuddsmidlene er disponert av statsforvalterne for å støtte tiltak som kunnskapsinnhenting om bestandene som grunnlag for lokal forvaltning, habitatforbedrende tiltak, tilrettelegging for fiske og rekrutteringsarrangement.

Samlet har dette medvirket til bedre forvaltning av laks, sjørret og sjørøye og en mer bærekraftig høsting av disse fiskeressursene. Tilskuddene har også medvirket til å styrke kunnskapsgrunnlaget, til informasjon og formidling av tilstand og utfordringer knyttet til anadrom laksefisk, og de har medvirket til å øke interessen for friluftsliv og fiske, særlig blant barn og unge.

Kap. 1428 Enova SF

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
50	Overføring til Klima- og energifondet	5 634 454	7 481 669	6 681 575
51	Midlertidig energitilskuddsordning til næringslivet ifb. høye strømpriser	1 200 000		
52	Tilskudd til landstrøm			100 000
	Sum kap. 1428	6 834 454	7 481 669	6 781 575

Statsforetaket Enova forvalter midlene fra Klima- og energifondet og er et virkemiddel for å fremme innovasjon og utvikling av nye klima- og energiløsninger. Regjeringen har ambisiøse mål i klimapolitikken, og det er nedfelt i klimaloven et mål om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050. Formålet til Enova under den inneværende styringsavtalen er å bidra til å nå Norges klimaforpliktelser og bidra til omstillingen til lavutslippssamfunnet. Formålet blir utdypet og konkretisert gjennom delmål som viser til at Enova skal bidra til a) reduserte ikke-kvotepålagte klimagassutslipp mot 2030 og b) teknologiutvikling og innovasjon som bidrar til utslippsreduksjoner fram mot lagutslippssamfunnet i 2050. Støtte fra Enova skal avlaste risiko og kostnader for de som er først ute med å teste nye løsninger. Aktiviteten skal innrettes med sikte på å oppnå varige markedsendringer slik at løsninger tilpasset lavutslippssamfunnet på sikt blir foretrukket uten støtte. Enova er lokalisert i Trondheim og hadde om lag 92 årsverk i 2023.

Statens styring av Enova skjer gjennom fireårige styringsavtaler mellom Klima- og miljødepartementet og Enova om forvaltningen av midlene fra Klima- og energifondet. Utgangspunktet for Enova som virkemiddel er effektiv bruk av midlene stilt til rådighet. Faglig frihet og overordnet styring innebærer lite øremerking av midler eller aktiviteter. Øremerking gjør Enova mindre fleksibelt og vil bidra til mindre effektiv måloppnåelse.

Enova er som virkemiddel rettet inn mot senfase teknologiutvikling og tidlig markedsintroduksjon. Senfase teknologiutvikling innebærer at den viktigste forskingsaktiviteten er avsluttet og at løsningene er modne for å utprøves i større skala. Støtte skal bidra til å øke tempoet og omfanget av pilotering, demonstrasjon og fullskala testing, slik at nye teknologier og løsninger kommer raskere ut på markedet. Dersom løsningene skal bidra til utslippsreduksjoner, må de tas i bruk i tilstrekkelig omfang, noe som avhenger av om de kan konkurrere med fossile løsninger. Etter at Enova har bidratt til introduksjon av en løsning, benyttes virkemidler som prising av utslipp og regulering for

å fremme utbredelse av løsningene i markedet. En viktig del av arbeidet til Enova er derfor å vurdere når nye løsninger og teknologier kan klare seg i markedet med mindre støtte, og når de kan stå på egne bein. Enova trapper ned og avslutter støtte til ulike segmenter etter hvert som markedet og teknologiene utvikler seg. Enova må stadig prioritere tiltak hvor innsatsen gir størst effekt slik at fellesskapets midler blir brukt mest mulig effektivt.

Ny styringsavtale gjeldende fra 2025

Dagens styringsavtale mellom Klima- og miljødepartementet og Enova utløper ved utgangen av 2024. Regjeringen har igangsatt arbeidet med å utforme en ny styringsavtale som skal gjelde fra 2025. Den nye avtalen vil bygge på erfaringene fra tidligere avtaler. Det legges opp til at Enova og Klima- og energifondets formål i den kommende avtaleperioden skal være å bidra til å nå Norges klimaforpliktelser, og å fremme effektive klima- og energiomstillingstiltak på veien mot lavutslippssamfunnet. Styringsavtalen skal særlig legge til rette for utslippsreduksjoner under innsatsfordelingsforordningen frem mot 2030. Videre skal Enova bidra til en effektiv energiomstilling som støtter opp om mål og satsinger i klima- og energipolitikken, og til innovasjon innen klima- og energiløsninger. En slik målstruktur ivaretar behovet for utslippsreduksjoner og omstilling både på kort og lang sikt, i tillegg til å sikre at energidimensjonen blir en viktig del av den kommende styringsavtalen.

Regjeringen legger opp til å holde fast ved gjeldende styringsmodell, som innebærer stor grad av frihet for Enova til å prioritere mellom områder, utforme programmer og tildele støtte til enkeltprosjekter slik at midlene fra Klima- og energifondet utnyttes mest mulig effektivt.

Samspill med øvrige virkemidler bør fortsatt være et sentralt prinsipp for Enovas virksomhet. En effektiv politikk innen klima og energi bygger på en kombinasjon av virkemidler som prising, regulering, informasjon og støtte. Enovas støtte vil ha størst effekt når den trekker i samme retning og inngår i en helhet sammen med øvrige virkemidler. Et viktig prinsipp for Enova vil i den kommende avtaleperioden være at virkemiddelbruken skal bidra til å fremskynde utvikling og utbredelse av klima- og energiløsninger med sikte på å oppnå varige markedsendringer slik at løsningene tilpasset lavutslippssamfunnet blir foretrukket uten støtte.

Videre legges det opp til en bred rapportering fra Enova på deres måloppnåelse, både kvalitativt og kvantitativt.

Regjeringen foreslår for 2025 en samlet bevilgning til Klima- og energifondet på 8 058 mill. kroner, hvorav 6 781 mill. kroner går over Klima- og miljødepartementet sitt budsjett. Dette er en betydelig styrking sammenlignet med regjeringens forslag for 2024. Inkludert i dette er en økning i bevilgningene til Enova under innsatsfordelingsforordningen med 1,7 mrd. kroner, hvorav 1,2 mrd. kroner er rettet mot tungtransporten, i tråd med målene og føringene i styringsavtalen for øvrig. Stortingets forlik om 2024-budsjettet er ikke videreført. 1 277 mill. kroner av bevilgningen til Enova går over Energidepartementet sitt budsjett. Enova skal tilby støtte til energieffektivisering i husholdningssektoren, uten krav til varige markedsendringer, som finansieres gjennom en øremerket bevilgning over Energidepartementets budsjett. Se nærmere omtale under budsjettet til Energidepartementet.

Resultatrapport 2023

I Enovas årsrapport, tilgjengelig på 2023.enova.no, finnes en utdypende rapportering fra virksomheten i 2023. Årsrapporten inneholder blant annet «Markedsutvikling med Enova» der det redegjøres for status i enkeltsektorer og hvordan Enova arbeider med disse sektorene for å realisere utslippskutt og omstilling gjennom varig markedsendring på kort og lang sikt.

I 2023 regnskapsførte Enova et administrasjonstilskudd på 188 mill. kroner. Enova SF hadde et underskudd på om lag 993 000 kroner. Dette dekkes av opptjent fri egenkapital. Annen egenkapital var om lag 41,4 mill. kroner per 31. desember 2023.

Enova skal være en liten og fleksibel organisasjon som forvalter offentlige ressurser på en mest mulig effektiv måte. Enova har de siste årene rettet stor innsats mot digitalisering og automatisering av arbeidsprosesser som gi en mer effektiv saksbehandling og det nødvendige handlingsrommet til å behandle et økende antall søknader.

Enova ga i 2023 tilsagn om støtte på om lag 6,3 mrd. kroner til mer enn 5 900 store og små prosjekt og over 35 000 tiltak i norske bosteder. Disse prosjektene er forventet å utløse kapital i størrelsesorden 10,5 mrd. kroner fra markedet. Dette vil i sum gi en samlet investering på om lag 16,5 mrd. kroner som følge av prosjekter vedtatt i 2023.

Transportsektoren

I 2023 ga Enova støtte på om lag 3,1 mrd. kroner til 4 600 prosjekter innen transportsektoren. Av de totale midlene utgjorde dette i underkant av 50 pst. av fondets disponeringer. Det høye antallet transportprosjekter er i stor grad en følge av støtteordningen til kjøp av tunge kjøretøy under Nullutslippsfondet (lansert i 2019). Den betydelige andelen midler tildelt tiltak innen transport, reflekterer også at denne sektoren er den som har størst potensial for å gjennomføre klimatiltak utenfor kvotepliktig sektor.

Transportprosjektene utgjør omtrent 80 pst. av de totale utslippsresultatene i 2023, og er også de prosjektene med størst resultatbidrag innenfor energi og innovasjon i 2023.

I 2023 støttet Enova 507 elektriske lastebiler mot 243 i 2022. Dette er en dobling av antall elektriske lastebiler, og en god utvikling. Enova støttet også 10 hydrogendrevne lastebiler i 2023. I tillegg delte de ut støtte på 230 mill. kroner til etablering av infrastruktur for tyngre kjøretøy. Enova har støttet ladepunkter for tunge kjøretøy hos bedriftene, og har sammen med Statens Vegvesen lagt til rette for, og støttet, ladepunkter langs Norges hovedferdselsårer. Enova har også støttet fire fyllestasjoner for hydrogenkjøretøy i 2023.

Også innenfor maritim transport har det vært mer oppmerksomhet på elektrifisering. I 2023 ble 113 fartøy med batteri støttet med 827,5 mill. kroner. Hybride løsninger er nå tilgjengelige i alle fartøyssegmenter og mange markedsaktører velger nå batteriløsninger. Enova har derfor hevet ambisjonsnivået og lansert nye programmer for batteri i nullutslippsskip.

Et eksempel på slike skip kom i tildelingen til ASKO Nord-Norgelinjen. ASKO vil etablere en utslippsfri sjørute mellom Bodø og Tromsø. Enova støttet i 2023 to skip som skal betjene ruten og de vil ha batteridrift med lading ved hvert havneanløp

Samtidig som vi ser en positiv utvikling av batteri i maritim sektor, må vi for de lange og tunge operasjonene til sjøs benytte oss av annen teknologi for å komme i mål med overgangen til lavutslippssamfunnet. Her har Enova gjennom det siste året støttet flere prosjekt som skal ta i bruk og demonstrere teknologier for nullutslippsdrivstoff.

I 2023 fikk åtte hydrogen- og ammoniakkfartøy tilskudd på mer enn 494 mill. kroner gjennom Enovas teknologiprogram. Flere av hydrogen- og ammoniakkprosjektene som er støttet har møtt utfordringer i form av en uventet kostnadsøkning, særlig etter krigsutbruddet i Ukraina. I tillegg til

at skipene har blitt dyrere, har den økte kraftprisen ført til at kostnadene for produksjon av hydrogen har blitt vesentlig høyere enn forventet.

Dette har betydd at mange av prosjektene ennå ikke har kunne tatt investeringsbeslutning. Flere av prosjektene er likevel i gang med realiseringen. Ett av disse er Samskip som bygger to utslippsfrie containerskip, som skal gå i fast trafikk mellom Nederland og Norge. Skipene vil bli utstyrt med elektrisk fremdrift, drevet av brenselceller på hydrogen.

Et skip som mottok støtte i 2023 var Yara Eide, som fikk tildelt et tilskudd på over 40 mill. kroner. Dette er verdens første containerskip som vil bruke ren ammoniakk som drivstoff og gå i trafikk mellom Oslo, Brevik, Hamburg og Bremerhaven. Prosjektet har tatt investeringsbeslutning og er planlagt satt i trafikk fra 2026.

Industri

Det ble bevilget 1,2 mrd. kroner i støtte til 160 industriprosjekter i 2023, noe som utgjorde nesten 19 pst. av den totale støtten. Industriprosjektene som er støttet i 2023, bidrar godt på målindikatoren for utløst innovasjonskapital. Bak transportsektoren er det industrien som bidrar mest i 2023 til at Enova når målene sine for reduserte klimautslipp.

Et eksempel på industriprosjekt som er støttet av Enova i 2023 er tildelingen til Hydro Aluminium AS' pilotering av nullutslipps aluminiumproduksjon i prosjektet HalZero. Aluminiumselektrolyse står for 4 pst. av Norges totale klimautslipp. I prosjektet skal det piloteres en ny kloridbasert elektrolyseprosess hvor CO₂ resirkuleres og blir gjenbrukt. Pilotprosjektet har ikke et klimareultat nå, men teknologien vil i vesentlig grad kunne bidra til å eliminere utslipp fra aluminiumproduksjon både i Norge og globalt.

Energisystem

I 2023 ble det gitt støtte på 506 mill. kroner til 235 prosjekter som bidrar til videreutvikling av energisystemet. Dette utgjorde omtrent 8 pst. av totalt disponerte midler. Støtte til fjernvarmeprosjekter bidrar til styrking av Norges forsyningssikkerhet ved å redusere effektuttaket fra strømmettet på de kaldeste vinterdagene.

Det er forventet en sterk vekst i etterspørselen etter elektrisitet i årene fremover. For å få til utslippsreduksjoner og gjøre overgangen til lavutslippssamfunnet enklere, støtter Enova prosjekt som bidrar til et mer effektivt energisystem. Enova vil få til markedsending innenfor energisystemet

på to måter. Den ene er å bidra til termiske løsninger som alene eller sammen med elektrisitet bidrar til avlastning, mens den andre er å stimulere til å utnytte den fleksibiliteten som allerede finnes. I tillegg har Enova en egen satsing rettet mot innovativ havvind.

Tjenesteyting og sluttbruk

Innen Tjenesteyting og sluttbruk har Enova støttet over 36 000 prosjekter med 1,2 mrd. kroner, som utgjorde hele 20 pst. av Klima- og energifondets disponeringer i 2023. Dette inkluderer mer enn 35 000 tiltak støttet med nærmere 600 mill. kroner over Enovatilskuddet, som er et viktig virkemiddel rettet mot boligeiere. Dette er mer enn det dobbelte av fjoråret, både i antall prosjekter og utbetalt støtte. Enovatilskuddet spiller en sentral rolle i å skape et bredt engasjement og fokus på gjennomføring av energi- og klimatiltak.

Ut over Enovatilskuddet har hoveddelen av midlene innen Tjenesteyting og sluttbruk gått til programmene Investeringstøtte til bygg (319 mill. kroner) og Mobile ladestasjoner for elektriske anleggsmaskiner (105 mill. kroner).

Dette er i tråd med Enovas styrkede satsning i 2023 på blant annet energieffektivisering.

Målingindikatorer

I tillegg til andre rammer i avtalen er det utarbeidet to målingindikatorer som underveis i avtaleperioden skal gi indikasjon på Enovas måloppnåelse og utgjøre ett av flere grunnlag for styringsdialogen mellom departementet og Enova. For avtaleperioden 2021 til 2024 er det lagt til grunn at følgende nivå indikerer god måloppnåelse:

- klimaresultat tilsvarende 1,6 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i ikke-kvotepliktig sektor
- innovasjonsresultat tilsvarende utløst innovasjonskapital på 12 mrd. kroner

I 2023 ga Enova tilsagn til prosjekt med klimaresultat på 0,39 mill. tonn CO₂-ekvivalenter og innovasjonsresultat på 4,7 mrd. kroner i privat innovasjonskapital.

Resultatene er forventet årlig resultat fra prosjekt som har fått tilsagn om støtte. Støtten blir utbetalt etter hvert som støttemottakeren kan dokumentere fremdrift i prosjektet.

Tabell 6.6 Klima- og energifondets resultat og disponeringer i 2023, korrigerede for kanselleringer

Område	Disponerte midlar (mill. kroner)	Klimaresultat (kilotonn CO ₂ -ekv.)	Innovasjonsresultat (mill. kroner)
Industri	1 193	26	1 299
Transport	3 108	345	2 552
Energisystemet	506	17	618
Tjenesteyting og sluttbruk	1 193	3	245
Avtalefestede aktiviteter	108		
Administrasjon	235		
Sum disponerte midler og resultat	6 342	392	4 714

Post 50 Overføring til Klima- og energifondet

Bevilgningen omfatter overføringer til Klima- og energifondet fra Klima- og miljødepartementets budsjett. Det er foreslått en bevilgning på 6 781 mill. kroner og en fullmakt til å gi tilsagn på inntil 400 mill. kroner utover gitt bevilgning, jf. forslag til vedtak VI. Bevilgningen inkluderer pris-kompensasjon.

Tildelings- og oppfølgingskriterium

Enova har fullmakt til å utforme virkemidler i samarbeid med rammene i styringsavtalen med departementet, oppdragsbrev, forskrifter og statlige regelverk. Midlene fra Klima- og energifondet skal forvaltes på en slik måte at målene blir nådd og pålagte oppgaver blir utført mest mulig kostnads-effektivt. Virkemidlene som blir benyttet, skal utformes for å utløse tiltak som ellers ikke ville ha blitt realiserte, og skal ta sikte på å oppnå varige

markedsendringer. Enovas virkemidler skal ikke intervensere i allerede velfungerende markeder.

Enovas tildeling av midler fra Klima- og energifondet bør skje etter objektive og transparente kriterium. Kriteriene for hvert av virkemidlene eller ordningene skal publiseres.

Det viktigste økonomiske virkemiddelet Enova har, er tilskudd. Tilskudd kan tildeles med krav om tilbakebetaling på nærmere definerte vilkår. Det er videre lagt opp til at Enova kan gi lån på vilkår. Dette er særlig relevant for demonstrasjonsprosjekt. Ved å gi lån på vilkår unngår man å overkompensere industrien. Det er lagt opp til at Enova kan gi tilsagn om inntil 60 pst. av godkjente kostnader i lån. Renter på lån skal ikke være lavere enn markedsrentene, i tråd med ESAs retningslinjer. I de tilfellene der teknologien lykkes, skal lån fra Enova nedbetales når den teknologiske risikoen i prosjektet er avklart.

Ventelig vil ikke alle demonstrasjonsprosjekt oppnå ønsket resultat, og enkelte lån på vilkår må gjøres om til tilskudd som følge av at teknologier ikke lykkes. Det er derfor foreslått at Enova får fullmakt til å gjøre om lån på vilkår til tilskudd etter forhåndsdefinerte og forutsigbare vilkår, jf. forslag til vedtak XII.

Søknader om lån skal behandles etter de samme kriteriene og rutineene som i dag gjelder for tilskudd. Søknad om tilskudd eller lån skal inneholde informasjon som forteller hvordan tiltaket vil underbygge relevante delmål og tilfredsstille de kravene som er stilt til resultatrapportering. Enovas utlysinger under hvert enkelt virkemiddel skal spesifisere ytterligere hvilke opplysninger som er påkrevd knyttet til det enkelte programmet, ordningen eller virkemiddelet.

Enovas virkemidler skal utformes med sikte på å oppnå varige markedsendringer. Enova skal sikre at de ikke unødig forstyrrer de markedene de berører med virkemidlene sine, men heller retter opp markedssvikt og bygger ned barrierer. Enova skal benytte tredjepartsvurderinger frem-

for å bygge opp særlig kredittvurderingskompetanse.

Tilsagn om tilskudd, lån og andre forpliktelser må holdes innenfor disponibel ramme og fullmakter for Klima- og energifondet. Midler fra tilbakebetalte eller refinansierte lån skal resirkuleres i fondet.

Post 51 Midlertidig energitilskuddsordning til næringslivet

Posten ble opprettet i 2022 da Enova fikk oppgaven med å administrere Energitilskuddsordningen. Formålet med Energitilskuddsordningen var å hjelpe energiintensive foretak i en overgangsperiode med å omstille seg i lys av de høye strøm- og fjernvarmeprisene.

Den samlede rammen for ordningen er 2,8 mrd. kroner. I 2022 ble det bevilget 1,6 mrd. kroner, samt en tilsagnsfullmakt på inntil 1,2 mrd. kroner. Det ble bevilget 1,2 mrd. kroner i 2023.

Rapport 2023

Totalt fikk Enova 3 338 søknader og ga 3 186 tilsagn på totalt 2 780 mill. kroner.

Post 52 Tilskudd til landstrøm

Det foreslås en bevilgning på 100 mill. kroner for 2025. Posten er nyopprettet fra 2025 som følge av regjeringens beslutning om å innføre krav om nulutslipp i verdensarvfjordene fra 1. januar 2026, jf. jf. oppfølging av anmodningsvedtak nr. 691, 25 februar 2021. Midlene skal finansiere landstrømsanlegget i Flåm.

Enova vil få et særskilt oppdrag knyttet til å administrere finansieringen av landstrømsanlegget, hvilket innebærer å vurdere kostnadsgrunnlaget, sikre at midlene administreres i tråd med statsstøtteregelveket, og følge opp rapportering av tiltaket.

Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
72	Fiskeravgifter	15 886	17 907	19 074
73	Påslag på nettatariffen til Klima- og energifondet	686 896	690 000	
	Sum kap. 5578	702 782	707 907	19 074

Post 72 Fiskeravgifter

Fiskeravgiftene som blir innbetalt til Statens fiskefond, blir inntektsført i statsbudsjettet på denne posten.

I 2025 er det budsjettert med en inntekt på 19,1 mill. kroner, en økning på 1,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2024.

Nærmere om Statens fiskefond

Fiskeravgift til staten skal betales for fiske i vassdrag med anadrom laksefisk. Det skal også betales avgift for fiske med faststående redskap i sjøen. Det er innført visse unntak, blant annet for fiske i medhold av reindriftslovgivningen, til undervisnings- eller behandlingsformål og til tidsavgrensede arrangement for rekruttering.

Bruken av midlene blir fastsatt gjennom statsbudsjettet.

Inntekter og avgiftssatser

Inntektene til Statens fiskefond kommer fra fiskeravgift på fiske etter anadrom laksefisk. Ordningen

med Statens fiskefond synliggjør at tilretteleggingstiltak, og deler av fiskeforvaltningen rettet inn mot anadrome fiskearter, for en stor del er basert på brukerfinansiering.

Årsavgiftene for fiske etter anadrom laksefisk gjelder fra og med 1. januar til og med 31. desember og ble sist justerte i 2024. For 2025 foreslår regjeringen å endre avgiftene i tråd med prisøkningen det siste året. Årsavgiften for fiske etter anadrom laksefisk i vassdrag i 2025 blir da 338 kroner for enkeltpersoner, mens familieavgiften blir 540 kroner. Familieavgiften gjelder for ektefeller/samboere med eventuelle barn mellom 18 og 20 år.

Personavgiften for fiske med faststående redskap i sjøen med sesongstart før 1. juli blir på 843 kroner, mens satsen for de som har fiskestart etter 1. juli, blir 512 kroner.

Inntektene fra avgiftene gjør at det er budsjettert med en kapitalstrøm i Statens fiskefond som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 6.7 Beregning av kapital til Statens fiskefond i 2025

Saldo pr. 31.12.23:	4 950
Budsjettert innbetalt i 2024 ¹ :	17 907
Budsjettert refusjon i 2024 (utbetalinger fra fondet):	-17 907
Budsjettert saldo pr. 31.12.24:	4 950
Budsjettert innbetalt i 2025 ² :	19 074
Budsjettert refusjon i 2025 (utbetalinger fra fondet):	19 074
Budsjettert saldo pr. 31.12.25	4 950

¹ Beløpet inkluderer stipulerte renteinntekter på 0,1 mill. kroner.

² Beløpet inkluderer stipulerte renteinntekter på 0,1 mill. kroner.

Administrasjon og økonomiforvaltning

Statens fiskefond blir forvaltet av Klima- og miljødepartementet ved Miljødirektoratet. Utgiftene over statsbudsjettet skal normalt svare til de inntektene man venter at fondet vil ha samme året.

Eventuelle overskytende inntekter skal overføres og blir kapitaliserte i fondet.

Inntektene over kap. 5578, post 72, finansierer utgifter til fisketiltak og fiskeforvaltning over kap. 1425 (post 21 og 70) og kap. 1420 (post 01).

Tabell 6.8 Samlet ressursbruk av inntekter til Statens fiskefond i 2025

Formål	
Betalingstjensten (kap. 1425.21)	300
Merverdiavgift som er ført under Finansdepartementet	25
Tilskudd til fiskeformål (kap. 1425.70):	17 553
Sum under kap. 1425:	17 878
Tilskuddsforvaltning i Miljødirektoratet (kap. 1420.01)	1 196
Totalsum	19 074

Spesielt om lokale tiltak

I fordelingen av fondsmidlene, fra regnet nødvendige driftsutgifter, er målet at minst 50 pst. av midlene går til tiltak som er initierte lokalt. Andre tiltak som er ment å gi effekt for et avgrenset område, et bestemt vassdrag eller fjordområde, og der lokale aktører deltar i stor grad, blir regnet som lokale tiltak selv om de er initierte og administrerte av offentlig forvaltning, organisasjoner eller institusjoner på sentralt nivå.

Post 73 Påslag på nettariffen til Klima- og energifondet

Fra og med 1. januar 2025 blir ansvaret for forskrift om innbetaling av påslag på nettariffen til Klima- og energifondet overført fra Klima- og miljødepartementet til Energidepartementet. Se mer utfyllende omtale av påslaget på nettariffen i Energidepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Programkategori 12.30 Kulturmiljø

Hovedinnhold og prioriteringer

Bevilgningene under programkategori 12.30 hører i hovedsak inn under resultatområdet *Kulturmiljø*. Bevilgningene omfatter virksomheten til Riksantikvaren og Norsk kulturminnefond (Kulturminnefondet).

Budsjettforslaget på området bygger opp under de nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken og prioriteringene i Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*. De tre nasjonale målene (se tabell 6.9) legger vekt på hvordan kulturmiljø kan bidra til å fremme en bærekraftig samfunnsut-

vikling. Det er utarbeidet indikatorer som måler utviklingen for de nasjonale målene over tid.

I oppfølgingen av stortingsmeldingen har regjeringen blant annet startet arbeidet med å utvikle bevaringsstrategier. Regjeringen har også nedsatt et lovutvalg som skal levere forslag til en ny kulturmiljølov innen 1. februar 2025.

Kulturmiljø kan bidra til både miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Å «styrke innsatsen for å verne om og sikre kultur- og naturarven i verden» er et delmål under FNs bærekraftsmål 11 *Bærekraftige byer og lokalsamfunn*. Videreføring av den internasjonale innsatsen på kulturmiljøfeltet er viktig for å styrke arbeidet for en bærekraftig utvikling nasjonalt og globalt.

Resultatområde

Tabell 6.9 Resultatområde under programkategori 12.30

Resultatområde	Nasjonale mål
Kulturmiljø	<ul style="list-style-type: none"> – Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø. – Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging. – Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk.

Politikk for å nå de nasjonale målene for kulturmiljø *Engasjement*

Regjeringen er opptatt av å legge til rette for at alle skal kunne engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø. Tilskuddsordninger og rådgivningstjenester er noen av de sentrale virkemidlene som skal bidra til dette.

Riksantikvaren og Kulturminnefondet har ulike tilskuddsordninger rettet mot private eiere, frivillige og andre aktører som gjør en uvurderlig innsats for å ta vare på kulturmiljø. Tilskuddsordningene er effektive virkemidler for både å ta vare på et mangfold av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, og for å gi private eiere og frivillige organisasjoner bedre muligheter til å engasjere seg og ta ansvar. Tilskuddsordningene til Riksantikvaren åpner også for at eiere og til-

takshavere kan få dekket utgifter til arkeologiske arbeider og til merkostnader for istandsetting av fredet kulturmiljø.

Bygningsvernsentre, fartøyvernsentre og andre rådgivningstjenester bidrar med kunnskap og kompetanse innen tradisjonshåndverk og materialbruk. Rådgivningstjenestene medvirker til å holde ved lag nødvendig kunnskap og kompetanse for å ta vare på kulturmiljø.

Bygg og bevar er et samarbeidsprogram mellom Klima- og miljødepartementet og NHO Byggenæringen. En ny avtaleperiode er satt til 2025–2028. I tillegg til å formidle kunnskap om fredete og verneverdige bygninger, skal *Bygg og bevar* koble kulturmiljøforvaltningen og byggenæringen tettere sammen, og styrke kompetansen i byggenæringen om rehabilitering og istandsetting framfor å bygge nytt.

Digitale tjenester kan også bidra til å øke engasjement og kompetanse om kulturmiljø ved å legge til rette for medvirkning og involvering i prosesser knyttet til vern og bruk.

Bærekraft

Gjennom samfunns- og arealplanlegging kan kulturmiljø inngå som ressurs for å utvikle bærekraftige og levbare byer og steder. Transformasjon og ny bruk av eksisterende bygningsmasse kan både bidra til å ivareta kulturmiljøverdier, vitalisere de historiske byområdene og redusere klimautslipp. Arkitektur, historiske bygninger og bymiljø kan medvirke til stedstilhørighet. Riksantikvarens bystrategi, klimastrategi og veilederen *Næring i kulturmiljø*, og andre veiledere og eksempelsamlinger, gir råd for forvaltning av kulturmiljø i by- og stedsutvikling og hvordan kulturmiljø kan bidra til verdiskaping, klimagassreduksjon og klimatilpassning.

Kulturmiljø er en viktig attraksjon i utvikling av opplevelsesprodukter og andre næringer. Samtidig vet vi at kulturmiljø, kunnskapen de representerer, og kulturhistoriske fortellinger har svært mye å si for enkeltmennesker og lokalsamfunn. Riksantikvaren samarbeider med Sametinget og fylkeskommunene om tiltak for å synliggjøre kulturmiljø i de lokale og regionale utviklingsprosessene.

Mangfold

I Norge er det spor etter menneskelig liv og virke over en periode på mer enn 11 000 år. Disse sporene viser et kulturelt, sosialt og geografisk mangfold fra ulike tidsperioder og bidrar til å dokumentere og forstå den historiske utviklingen. Riksantikvarens fredningsstrategi bidrar til bevaring av et større mangfold av kulturmiljø, effektive fredningsprosesser og god involvering av eiere. En oppdatering av strategien i 2024 inneholder også mål for å ivareta klimahensyn i fredningsvedtakene.

Riksantikvaren, Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet samarbeider om en felles satsing – *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket* (UKL). 51 landskap inngår i ordningen. Fra 2025 er tilskuddsordningen av administrative årsaker flyttet fra kap. 1420 Miljødirektoratet, post 80 til kap. 1429 Riksantikvaren, post 76.

Ordningen med verneplaner og rutiner for forvaltning av *statens kulturhistoriske eiendommer* (SKE) er et eksempel på hvordan sektoransvaret

medvirker til at departementer og underliggende etater og virksomheter tar ansvar for å nå miljømål innenfor egne ansvarsområder. Per 2024 har 13 departementer ferdigstilt 26 landsverneplaner der til sammen 2561 kulturminner og kulturmiljøer er fredet etter kulturminneloven. Ordningen ble evaluert i 2023 og viser at SKE har vært en vellykket ordning, men at det er viktig å vektlegge betydningen av sektoransvaret for å sikre en god og effektiv forvaltning av statens kulturhistoriske eiendommer fremover.

Ny kulturmiljølov

Kulturminneloven fra 1978 er blant de eldste forvaltningslovene i Norge. Det er behov for en grunnleggende revisjon av reglene i kulturminneloven basert på erfaringene med nåværende lov og samfunnsutviklingen for øvrig.

Kulturmiljølovutvalget ble oppnevnt av Kongen i statsråd 22. juni 2022. Utvalget skal gjøre en full gjennomgang av den nåværende kulturminneloven og regulering av kulturmiljø i andre lover, og fremme forslag til en ny lov om kulturmiljø. Utvalget skal levere utredningen sin innen 1. februar 2025. Når utredningen er mottatt vil den bli sendt på alminnelig høring.

Bevaringsstrategier

Bevaringsstrategier skal bidra til å strukturere, samordne og organisere innsatsen for å nå de tre nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken. Bevaringsstrategiene skal være uavhengig av type kulturmiljø og tidsperiode, og de skal favne geografisk, sosial, etnisk og næringsmessig bredde. Strategiene skal også legge til rette for samarbeid og koordinert virkemiddelbruk.

Innenfor hver bevaringsstrategi vil det beskrives et utfordringsbilde og velges ut noen deltema. På den måten vil bevaringsstrategiene også fungere som et strategisk verktøy for prioritering av virkemidler og tiltak der behovet er størst.

Bevaringsstrategier for temaene *Landbrukets kulturmiljø* og *Kystens kulturmiljø* er utarbeidet i 2024, og skal iverksettes i 2025. Det er også etablert et felles mål- og rapporteringssystem, som konkretiserer hvordan bevaringsstrategiene skal bidra til å nå de nasjonale målene og legge til rette for at utviklingen i måloppnåelse kan følges over tid.

I 2025 vil regjeringen utarbeide bevaringsstrategier for følgende tema:

- *Bygder og byers kulturmiljø*: Strategien skal få fram bygder og byers kulturmiljø, og hvordan

kulturmiljø kan være en ressurs i bærekraftig by- og stedsutvikling.

- *Næringers og industriers kulturmiljø*: Strategien skal bidra til at kulturmiljø kan være en ressurs i samfunnsutviklingen og synliggjøre viktig nærings- og arbeiderhistorie.

Sammen med *Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg*, som ligger under Barne- og familiedepartementet og som ble lansert i 2024, vil det dermed til sammen utvikles fem tematiske bevaringsstrategier.

Bevaringsstrategien for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg skal legge til rette for at verdiene tilsvarende statens andel av Opplysningsvesenets fond bidrar til en målrettet innsats for å sette i stand og sikre de kulturhistorisk verdifulle kirkene for både nålevende og kommende generasjoner. Bevaringsstrategien for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg følges opp gjennom en forskriftsfestet tilskuddsordning som Riksantikvaren er gitt forvaltningsansvar for. Nærmere omtale av prioriteringer og foreslåtte bevilgninger er tilgjengelig i Prop. 1 S (2024–2025) Barne- og familiedepartementet.

Bevaringsprogrammer

Bevaringsprogrammene var knyttet til de tidligere nasjonale målene (2020-målene), som nå er avløst av nye nasjonale mål. På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet har Riksantikvaren evaluert bevaringsprogrammene. Fra 2025 avsluttes samtlige bevaringsprogram, med unntak av *Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner* (TIK). TIK-programmet opprettholdes inntil det er utarbeidet en bevaringsstrategi for *Næringer og industriers kulturmiljø*.

Alle tilskuddsordningene på kulturmiljøområdet opprettholdes inntil videre, slik de er forskriftsfestet. Tilskuddsordningene skal på sikt justeres og skal ses i sammenheng med utviklingen av bevaringsstrategiene.

Kunnskap og forskning

Kulturmiljødata og digital dokumentasjon av kulturmiljø er en viktig kunnskapskilde for forvaltningen, forskere og andre tilgrensende sektorer. Riksantikvaren forvalter og videreutvikler flere digitale systemer og tjenester som samler inn, deler og formidler kulturmiljødata for hele kulturmiljøfeltet, både på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Analyse av kulturmiljødata sett i sammenheng med andre datakilder vil

kunne skape ny innsikt innen flere sektorer. Et viktig pågående arbeid er å forbedre kvaliteten på kulturmiljødata og legge grunnlaget for enklere forvaltning og deling av data. Et begrepsapparat som beskriver de mest sentrale begrepene innenfor kulturmiljøforvaltningen har blitt utarbeidet. Riksantikvaren vil starte implementeringen av begrepsapparatet i forvaltningen og de digitale tjenestene. Kulturmiljøregistrert Askeladden er sentralt i dette arbeidet, og en ny informasjonsmodell for registret skal utarbeides i 2025.

Riksantikvarens miljøovervåkningsprogrammer skaper grunnlag for tiltak med gode bruker- og samfunnseffekter. Programmene er godt faglig forankret, og følger Norsk Standard-kvalitetsnormer der dette er relevant. Data fra miljøovervåkningsprogrammene er forankret i nasjonale mål og strategier. En evaluering av miljøovervåkningsprogrammene ble gjennomført i 2023. For å øke effekten av programmene har Riksantikvaren i 2024 fulgt opp de kartlagte forbedringsmulighetene.

Samarbeid mellom europeiske land om forskningsprogram gjennom *Joint Programming Initiatives* (JPI) har fra 2010 bidratt til å samordne offentlig finansiert forskning i Europa innenfor ti områder. Fellesprogrammet *Kulturarv og globale endringer* er ett av disse. Norges deltakelse er med på å styrke det norske forskningssystemet og mobilisere nye forskningsmiljøer og brukergrupper på kulturmiljøfeltet. I EUs forsknings- og innovasjonsprogram *Horisont Europa 2021–2027* er *Kultur, kreativitet og inkluderende samfunn* ett av seks tematiske satsingsområder. I strategisk plan for perioden 2025-2027 er det fremmet forslag om å etablere et partnerskap om kulturarvforskning – *Resilient Cultural Heritage*. Partnerskapet vil bidra til å samordne og styrke forskning på dette området i Europa. Eventuell norsk deltakelse avklares høsten 2024.

Håndverkskompetanse

Kunnskap om tradisjonshåndverk og materialkunnskap er avgjørende for å ta vare på og vedlikeholde fredete og verneverdige bygninger, anlegg, fartøy og annen materiell kulturarv. Det er stort behov for flere håndverkere med relevant kompetanse, og markedet for disse håndverkerne vil trolig øke i årene fremover som følge av bevaringsstrategien for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg.

Utdanningstilbudene innen tradisjonshåndverk, restaurering og rehabilitering ved fagskolene og i tradisjonelt bygghåndverk ved Norges

teknisk-naturvitenskapelige universitet, samt de nasjonale fartøyvernsetrene, er eksempel på tiltak for å bidra til økt håndverkskompetanse. Regjeringen viderefører også samarbeidsavtalen om bransjeprogrammet *Bygg og bevar*.

Verdensarv (Unesco)

Som part til verdensarvkonvensjonen forplikter Norge seg til å bidra til å beskytte kultur- og naturarv av fremragende universell verdi. Hovedprioriteringene for Norges innsats i oppfølgingen av konvensjonen er å sikre verdensarvverdiene og å styrke institusjoner, eksperter og lokalsamfunn slik at de kan ta vare på verdensarven, både nasjonalt og internasjonalt. Klima- og miljødepartementet har hovedansvaret for å følge opp konvensjonen, samtidig kreves innsats på tvers av sektorer.

Kapasitetsbygging under verdensarvkonvensjonen er et viktig innsatsområde. Norge har bidratt finansielt i kapasitetsbyggingsprogrammet *World Heritage Leadership* fra oppstart i 2016, og er nå inne i andre fase som går frem til 2028.

Norge bidrar også til å styrke verdensarvbeidet i Afrika over Utenriksdepartementets budsjett. Gjennom en rettighetsbasert tilnærming og lokal involvering bidrar norsk støtte på 25 mill. kroner i året til Unescos verdensarvfond til ivaretagelse av kultur- og naturverdier, med særlig vekt på utsatte naturområder. Norge gir også årlig grunnstøtte til det afrikanske verdensarvfondet *African World Heritage Fund* med formål å bidra til styrket forvaltning.

Forvaltningen av de norske verdensarvområdene

Norge har som mål at de åtte norske verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for beste praksis for natur- og kulturmiljøforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formelt vern. Riksantikvaren og Miljødirektoratet arbeider sammen for å sikre god forvaltning av verdensarvområdene, blant annet gjennom forvaltningsplaner, bedre lokal organisering, kompetanse- og kapasitetsbygging og formidling.

Over flere år har det vært arbeidet for å etablere verdensarvsentre ved alle de norske verdensarvområdene. Revidering av prioritetsplanen for dette arbeidet (2017–2026) skal bidra til bedre forutsigbarhet i utvikling av sentrene. Det gjenstår å autorisere to sentre for å nå ambisjonen om verdensarvsenter ved alle de norske verdensarvområdene. Det legges opp til autorisering av verdensarvsenter for Bryggen i Bergen og Nærøy-

fjorden (Aurland, sørområdet av Vestnorsk fjordlandskap) i kommende år.

Hovedregelen er at etablering av verdensarvsentre skal skje ved samlokalisering med eksisterende relevante institusjoner. Erfaringen har vist at dette ikke lar seg gjøre i alle verdensarvområdene. Fra 2024 er det bevilget et årlig tilskudd på 5 mill. kroner til etablering av verdensarvsentre under Klima- og miljødepartementets tilskuddsordninger. Ordningen vil bli videreført i samme størrelsesorden med formål å støtte ulike utviklingstiltak. Store byggeprosjekter vil imidlertid være avhengig av andre hovedfinansieringskilder og eventuell statlige finansieringsbidrag må dekkes via andre eksisterende, relevante tilskuddsordninger. Fortidsminneforeningens planlagte nybygg for publikumsmottak på Ornes, hvor blant annet ivaretagelse av verdensarvsenterfunksjonen for Ornes stavkirke inngår, er fra 2025 foreslått prioritert over Kultur- og likestillingsdepartementets tilskuddsordning for nasjonale kulturbygg, kap. 322, post 70.

Forvaltningen av de norske verdensarvområdene innebærer forpliktelser for alle sektorer. God forvaltning av verdensarvområdene avhenger også av bedre samordning mellom de sektorene som påvirker utviklingen i områdene. Det er etablert et tverrdepartementalt verdensarvforum med dette som formål, der de aktuelle departementene deltar. Klima- og miljødepartementet leder forumet.

Europeisk og nordisk samarbeid

De siste årene har kulturarvfeltet fått stadig større oppmerksomhet i EU. For å styrke samarbeidet, dialogen og erfaringsutvekslingen på dette området, er det blant annet etablert en ekspertgruppe – *Commission Expert Group on Cultural Heritage* – der Riksantikvaren representerer Norge.

Gjennom kultur- og kulturarvprogrammene under EØS-midlene deltar norske aktører i internasjonalt samarbeid. Dette gir norske kulturmiljøaktører ny kunnskap og et utvidet nettverk.

Gjennom standardsetting for å verne om og fremme menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper bidrar Europarådet blant annet til at kulturarv forstås og forvaltes på en slik måte at det fremmer mangfold, dialog og gjensidig forståelse. Norge deltar i Europarådets mellomstatlige komité for kultur, kulturarv og landskap (CDCPP), der Kultur- og likestillingsdepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Klima- og miljødepartementet er representert. Regjeringen vil legge særlig vekt på arbeidet med

å se kulturarv, menneskerettigheter, demokrati og bærekraftsmålene i sammenheng.

Nordisk ministerråd arbeider for felles nordiske løsninger. Ministerrådet har vedtatt en deklarasjon om at Norden skal bli den mest bærekraftige og integrerte regionen i verden fram mot år 2030, og har i tillegg oppfordret ulike sektorer til å integrere kultur og kulturarv som en viktig

premiss for arbeidet med FNs bærekraftsmål. I tråd med dette utarbeides nye samarbeidsprogram som beskriver politiske prioriteringer og målsettinger for kommende visjonsperiode (2025–2030). Kulturmiljø inngår så langt i samarbeidsprogrammet for miljø og klima. Regjeringen vil følge opp programmene som ble vedtatt høsten 2024.

Nærmere om budsjettforslaget

Utgifter under programkategori 12.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1429	Riksantikvaren	694 794	706 613	737 694	4,4
1432	Norsk kulturminnefond	127 216	132 298	137 254	3,7
	Sum kategori 12.30	822 010	838 911	874 948	4,3

Inntekter under programkategori 12.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
4429	Riksantikvaren	4 941	5 604	5 123	-8,6
	Sum kategori 12.30	4 941	5 604	5 123	-8,6

Kap. 1429 Riksantikvaren

(i 1 000 kr)					
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	
01	Driftsutgifter	154 363	161 243	163 173	
21	Spesielle driftsutgifter	31 025	31 777	32 985	
22	Flerårige prosjekter kulturmiljøforvaltning, <i>kan overføres</i>	37 819	32 185	33 408	
60	Kulturmiljøkompetanse i kommunene	8 665	9 406	14 406	
70	Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner, <i>kan overføres</i>	39 846	41 522	41 952	
71	Tilskudd til fredet kulturmiljø i privat eie, <i>kan overføres</i>	142 456	151 889	153 459	
72	Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner, <i>kan overføres</i>	57 838	62 298	62 798	
73	Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalderen og brannsikring, <i>kan overføres</i>	71 351	57 850	52 850	

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
74	Tilskudd til fartøyvern, <i>kan overføres</i>	70 613	75 120	76 472
75	Tilskudd til fartøyvernssentrene, <i>kan overføres</i>	15 522	18 552	18 886
76	Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder, <i>kan overføres</i>			18 534
77	Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturmiljøområdet, <i>kan overføres</i>	11 150	7 986	11 986
79	Tilskudd til verdensarven, <i>kan overføres</i>	54 146	56 785	56 785
	Sum kap. 1429	694 794	706 613	737 694

Rolle og oppgaver for Riksantikvaren

Riksantikvaren, direktoratet for kulturmiljøforvaltning, er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet og skal sette i verk regjeringens kulturmiljøpolitikk og gi faglige innspill i departementets arbeid med politikktutvikling.

Riksantikvaren er frednings-, innsigelses- og klageinstans og har ansvar for den nasjonale fordelingen av tilskuddsmidler mellom fylkeskommunene og Sametinget. Riksantikvaren har et faglig veiledningsansvar overfor kommunene, fylkeskommunene, Sametinget, Sysselmesteren på Svalbard og forvaltningsmuseene på kulturmiljøfeltet. Riksantikvaren har også ansvar for å føre kontroll med at regionalforvaltningen og Sametingets dispensasjons- og tilskuddsforvaltning følger forskrifter om tildeling, reglement for og bestemmelser om økonomistyring i staten.

Riksantikvaren er også dispensasjonsmyndighet for de fire store middelalderbyene og enkelte bygninger og anlegg. Riksantikvaren har inntil videre forvaltningsansvaret for fredete og listeførte kirkebygg.

Barne- og familiedepartementet la i februar 2024 fram *Bevaringsstrategi for kulturhistorisk verdifulle kirkebygg*. Barne- og familiedepartementet har oppnevnt et programstyre for bevaringsstrategien som ledes av preses i Den norske kirke. Riksantikvaren har tre medlemmer i programstyret. Et programsekretariat bistår programstyret i forvaltningen av statens tilskudd til kulturhistorisk verdifulle kirkebygg. Programsekretariatet ledes av Riksantikvaren, og er lokalisert i Trondheim.

Riksantikvaren har videre et ansvar for utvikling av veiledningsmateriell, digitale tjenester med mer som sikrer en enhetlig kulturmiljøforvalt-

ning. De skal også forvalte sentrale data om kulturmiljø i offentlig forvaltning.

Post 01 Driftsutgifter

Det foreslås en bevilgning på 163,2 mill. kroner på posten. Posten er lønns- og prisjustert.

Hoveddelen av bevilgningen dekker lønn og godtgjørelser til ansatte, husleie og andre driftsutgifter for Riksantikvaren. Posten dekker i tillegg kjøp av tjenester til faglige prosjekter og utredninger, under dette kostnader knyttet til Riksantikvarens drift og oppfølging av elektronisk bildearkiv for miljøforvaltningen. Inntekter knyttet til dette føres under kap. 4429, postene 02 og 09.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 4429, post 02 og 09, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2023

I 2023 ble det benyttet 154,4 mill. kroner på posten. Størsteparten av midlene er lønnskostnader, som utgjør om lag 76 pst. av de samlede driftsutgiftene. Driftskostnadene har blitt redusert over tid som følge av effektivisering av driften.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Det foreslås en bevilgning på 33 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Posten er samtidig redusert med 1 mill. kroner på grunn av lavere forventete inntekter på kap. 4429, post 02.

Post 21 dekker prosjektmidler til faglig samarbeid med andre land i samsvar med norske prioriteringer, medlemsutgifter og utgifter knyttet til samarbeidsavtaler og utredningsarbeid, og utgif-

ter knyttet til forvaltning og videreutvikling av digitale tjenester som Askeladden og Kulturminnesøk.

Riksantikvaren skal utarbeide en ny informasjonsmodell, basert på den nye begrepsmodellen som har blitt utarbeidet i samarbeid med fylkeskommunene og Sametinget. Modellen planlegges implementert i Askeladden. Dette er et viktig initiativ som bidrar til å sikre tilgjengelige kulturmiljødata av høy kvalitet for fremtiden. Midler til det internasjonale kurset i konservering av tre

(ICWCT – *International Course on Wood Conservation Technology*) blir også dekket over denne posten. Midlene blir ellers brukt til kjøp av vedlikeholds- og istandsettingstjenester for bygninger som Riksantikvaren selv har et eier-/forvaltningsansvar for.

Riksantikvaren kan også lyse ut forsknings- og utviklingsmidler innenfor denne bevilgningen og bestille utredninger, blant annet på klima- og energifeltet.

Rapport 2023

I 2023 ble det benyttet 31 mill. kroner på posten.

Aktivitet	(i 1 000 kr)
Lønn, reise og kompetansemidler knyttet til prosjekter	6 118
Husleie til Kongsvoll fjellstue	3 754
Kjøp av tjenester ¹	21 153
Sum	31 025

¹ Digitalisering, forsknings- og utviklingsmidler mv.

Post 22 Flerårige prosjekt kulturmiljøforvaltning, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 33,4 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Bevilgningen på posten går til flerårige nasjonale bevaringsoppgaver der Riksantikvaren er prosjekteier. Dette gjelder for eksempel nasjonal oppfølging av verdensarven, drift, vedlikehold og brannsikring av stavkirker.

Bevilgningen gjelder også større digitaliseringsprosjekt som utvikler nasjonale digitale tjenester for kulturmiljøforvaltningen, som er planlagte å gå over flere år. Riksantikvaren har igangsatt to digitaliseringsprosjekt, *Spor*, en tjeneste for søk i Riksantikvarens arkiv- og fotomateriale, og *Digisak*, kulturmiljøforvaltningens søknads- og saksbehandlingstjeneste for tilskudd og dispensasjoner.

Riksantikvaren kjøper også tjenester knyttet til verdensarvutstillingen *Vår verdensarv*. Det er et mål at utstillingen skal installeres på alle verdensarvstedene.

Rapport 2023

I 2023 ble det benyttet 37,8 mill. kroner på posten. Det har vært tilfredsstillende drift og vedlikehold

av den tekniske og organisatoriske brannsikringen av stavkirkene i 2023. Det ble brukt 11,5 mill. kroner til sikringen til kjøp av tjenester til service og vedlikehold og til rådgivere for prosjektering og til vakttelefonordning for tilsynshavere. Digital tjenesteutvikling utgjør om lag 30 pst. av forbruket på posten.

Verdensarvutstillingen ble i 2023 installert på tre av de norske verdensarvområdene; Vega, Alta og Geiranger. Det arbeides for at neste utstilling skal installeres på Rjukan-Notodden industriarv.

Post 60 Kulturmiljøkompetanse i kommunene

Det foreslås en bevilgning på 14,4 mill. kroner på posten.

Posten foreslås økt med 5 mill. kroner. Økningen er et øremerket bidrag til Vega kommune, og er en videreføring av 5 mill. kroner bevilget ifm. Prop. 104 S (2023–2024) som del av et samlet bidrag på 10 mill. kroner i 2024 og 2025 til alternativ bærekraftig næringsutvikling innenfor rammen av verdensarvverdiene.

Mål

Tilskudd fra post 60 skal bidra til å bygge kulturmiljøkompetanse i kommunene, slik at kommunene kan ivareta kulturmiljø i samfunns- og arealplanleggingen. På den måten vil kulturmiljø kunne brukes som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til tiltak som bidrar til å øke kompetansen og kunnskapen om forvaltning av kulturmiljø i kommunene.

Tildelingskriterier

Riksantikvaren sender årlig ut informasjon om tilskudd og søknadsprosess. Kommunene sender søknad til fylkeskommunen, som videresender samlet til Riksantikvaren med vurdering av sin prioritering mellom søknadene. Riksantikvaren vil på grunnlag av søknadene fordele midlene og sende tilskuddsbrev til kommunene.

I 2025 vil det legges vekt på å videreutvikle arbeidet med kulturminner i kommunene. Bistand til både nødvendige revisjoner og ferdiggjøring av kulturmiljøplaner vil bli prioritert. I tillegg legges det vekt på å stimulere til at kommunenes helhetlige ROS-analyser (risiko og sårbarhet) også innbefatter kulturmiljø. Det legges til rette for samarbeid mellom fylkeskommuner, kommuner, museum, Sametinget og frivillige.

For å møte utfordringene og behovene de ulike kommunene har, ble det fra 2024 åpnet for å gi tilskudd til kurs og tiltak som bidrar til å styrke den lokale kulturmiljøkompetansen og samfunnsutviklerrollen. Dette forsterkes, og vil ses i sammenheng med både verdiskapingssatsingen og bevaringsstrategiene etter hvert som de implementeres.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det benyttet 8,7 mill. kroner på posten.

Det ble gjennomført to Kulturminne i kommunene-samlinger (KIK) i hhv. Innlandet og Agder fylkeskommuner. Samlingene var et samarbeid mellom fylkeskommunene og Riksantikvaren. 60 kommuner deltok på samlingene, og evalueringen viste svært god måloppnåelse. I tillegg gjennomførte flere fylkeskommuner egne samlinger, også digitalt, med støtte fra Riksantikvaren.

24 kommuner fikk støtte til å utarbeide kommunale kulturmiljøplaner, og ved utgangen av 2023 hadde over 96 pst. av landets kommuner ferdigstilt eller kommet godt i gang med å utarbeide en kulturmiljøplan.

Post 70 Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 42 mill. kroner på posten. Bevilgningen på posten er økt med 0,4 mill. kroner som følge av omprioritering fra post 73.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til forvaltning, sikring, restaurering, skjøtsel, tilrettelegging, formidling og dokumentasjon av automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til tiltak som bidrar til å bevare og forvalte automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Deler av tilskuddet kan gis til formål som tidligere var omfattet av *Bevaringsprogrammet for bergkunst* (BERG) og *Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner* (BARK).

Innenfor det samlede bevilgningsforslaget blir det lagt opp til at inntil omtrent halvparten blir benyttet til de lovpålagte oppgavene på området etter kulturminneloven §§ 8, 9 og 10 (refusjon av utgifter knyttet til mindre, private tiltak og særlige grunner). Ved særlige tilfeller kan det bli aktuelt å avvike fra denne fordelingen av bevilgningen.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det benyttet 39,9 mill. kroner på posten.

Det ble benyttet 20,9 mill. kroner til å dekke utgifter til arkeologiske undersøkelser i 60 ulike saker knyttet til ordningene der staten dekker slike utgifter ved mindre, private tiltak, og der det foreligger særlige grunner. 10,9 mill. kroner ble benyttet til arkeologiske undersøkelser ved ulike landbruks tiltak (drenering, nydyrking og landbruksvei).

Innenfor bevaringsprogrammene for bergkunst (BERG) og utvalgte arkeologiske kulturminner (BARK) er det utført dokumentasjon, sikring og skjøtsel av arkeologiske kulturminner, tilrettelegging for publikum og nettverkstiltak i 2023. Fra BERG ble det gitt tilsagn om tilskudd på 5,7 mill. kroner til ti fylkeskommuner og fem arkeologiske forvaltningsmuseer. Fra BARK ble det utbetalt 1,9 mill. kroner til Sametinget og ni fylkeskommuner. Midlene har utløst prosjektsamarbeid og samfinansiering regionalt og lokalt, og bidratt til frivillig innsats og engasjement for kulturmiljø. Samisk språk og kulturarv har stått sentralt i Sametingets BARK-prosjekter.

Post 71 Tilskudd til fredet kulturmiljø i privat eie, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 153,5 mill. kroner på posten. Bevilgningen på posten er økt med 1,6 mill. kroner som følge av omprioritering fra post 73.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til bevaring av fredet kulturmiljø i privat eie. Ordningen skal bidra til at kulturmiljø blir bevart i tråd med antikvariske retningslinjer, slik at deres egenverdi og verdi som kilde til kunnskap, identitet og opplevelse blir sikret. Ordningen skal også bidra til å legge til rette for bærekraftig verdiskaping og bruk.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd som gis til private eiere av fredet kulturmiljø, bidrar til at disse kan bevares etter antikvariske retningslinjer.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til fredete kulturminner i privat eie regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Tilskudd kan gis til sikrings-, istandsettings-, vedlikeholds- eller skjøtselstiltak. Ved krav om utførelse som fordyrer arbeidet sammenliknet med arbeid på ikke-fredete bygninger, skal tilskudd kunne dekke slike antikvariske merkostnader helt eller delvis. Tilskudd kan gis til både enkeltobjekter og til kulturmiljøer, som for eksempel kulturlandskap. Fredet kulturmiljø eid av privatpersoner skal prioriteres ved tildeling.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 142,5 mill. kroner til 305 eiere. Behovet for tilskudd til vedlikehold og istandsetting av fredete kulturminner og kulturmiljøer i privat eie er stort over hele landet. Fylkeskommunene og Sametinget fikk søknader fra om lag 459 eiere av fredete kulturminner og kulturmiljøer, på til sammen 332 mill. kroner.

Fylkeskommunene og Sametinget oppgir at teknisk tilstand, særlig tyngende vedlikeholds- og istandsettingsoppgaver for eier, samt fare for tap av særlig store kulturmiljøverdier, er det som vektlegges tyngst ved fordeling av tilskudd. Foreløpige tall tyder på at tilskuddsmidlene for 2023 har utløst i underkant av 100 mill. kroner i egeninnsats fra eierne.

Post 72 Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 62,8 mill. kroner på posten.

Det er rammeoverført 0,5 mill. kroner fra Energidepartementets kap. 1820, post 60 *Tilskudd til flom- og skredforebygging og miljøtiltak i vassdrag* under Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Dette tilsvarer tilskuddsmidler som har gått til kulturmiljø under denne posten i NVE.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til å sette i stand og holde ved like tekniske og industrielle kulturminner (TIK) for å bidra til kunnskap, opplevelser, bruk og verdiskaping.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til eiere og forvaltere av tekniske og industrielle kulturminner, bidrar til at disse settes i stand og holdes ved like.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Tilskudd kan gis til eiere og forvaltere av tekniske og industrielle kulturminner til sikring, istandsetting, vedlikehold, kulturminne- og tilstandsregistrering, dokumentasjon, mulighetsstudier, og lønn til stillinger som er direkte knyttet til forvaltning, drift og vedlikehold (FDV). Tilskudd til FDV av de 15 anleggene som inngår i *Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner* skal prioriteres ved fordelingen av tilskudd. Samtidig skal behovet vurderes opp mot de andre prioriteringene i forskriften for å stimulere til økt bruk av, interesse for og kunnskap om et mangfold av tekniske og industrielle kulturminner.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 57,8 mill. kroner fra posten. Elleve fylkeskommuner mottok 78 søknader på til sammen 174 mill. kroner. Den samlede søknads-

summen til fylkeskommunene var tre ganger større enn tilskuddspostens ramme. Fra 2022 til 2023 var det en økning i antall søknader fra tekniske og industrielle kulturminner utenfor bevaringsprogrammet. Utviklingen er en effekt av overføringen av tilskuddsordningen fra Riksantikvaren til fylkeskommunen, og er svært positiv. En økning i antall søknader har bidratt til økt kunnskap og til at et større mangfold av tekniske og industrielle kulturminner blir ivaretatt og satt i stand.

Riksantikvaren fordelte tilskudd til alle fylkeskommunene som søkte om det. Prioritering av de 15 anleggene i bevaringsprogrammet ga likevel betydelig utslag i fordelingen. Prioriteringen er ment å bidra til forutsigbare rammer for forvaltning, drift og vedlikehold ved de 15 anleggene. Det ble gitt et mindre tilskudd til vedlikehold av kulturminnet «Kreml» på Jan Mayen.

Post 73 Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalderen og brannsikring, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 52,9 mill. kroner på posten.

Posten blir samtidig foreslått redusert med 5 mill. kroner. Midlene foreslås omprioritert til post 70 og 71 for å styrke bevilgningen på posten og til post 77 i sammenheng med iverksettingen av bevaringsstrategiene.

Tilskuddsposten omfatter ulike ordninger. Riksantikvaren er ansvarlig for fordelingen av midler mellom de ulike ordningene.

Mål

Tilskuddsordningene skal bidra til å sikre bevaring, istandsettelse og konservering av stavkirker, kirkekunst og bygg, anlegg og ruiner fra middelalderen som unike kilder til bygnings- og kunsthistorien i Norge. Tilskuddsordningene skal også bidra til brannsikring av tette trehusmiljø. Tilskuddsordningene skal sikre kildematerialet og bidra til bærekraftig bruk av kulturmiljø og formidling av historien.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til eiere av stavkirker, kirkekunst og bygg, anlegg og ruiner fra middelalderen, bidrar til ivaretaging, sikring av kildemateriale, bærekraftig bruk og formidling, og til brannsikring av tette trehusmiljøer.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til stavkirker, bygg og anlegg fra middelalderen, konservering og brannsikring regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Eiere kan få hel eller delvis dekning av kostnader til vedlikehold, konservering, dokumentasjon og sikring av stavkirker, konservering av ruiner fra middelalderen, istandsettelse av fredete middelalderhus fra før 1537, brannsikring av tette trehusområder av kulturhistorisk verdi og middelalderkirker i stein, og konservering av kunst og interiør i kirker.

Ved tildelinger skal det legges vekt på tiltak som utvikler og formidler kunnskap, blant annet om tradisjonshåndverk og materialkvalitet, for å bidra til å sikre kompetanse og materialtilgang til istandsettelse og vedlikehold.

Ved tilskudd til brannsikring av tette trehusområdet skal det prioriteres tilskudd til utarbeiding av brannsikringsplaner for de områdene som mangler eller ikke har oppdaterte planer.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 71,4 mill. kroner fra posten. Riksantikvaren fordelte tilskudd til de enkelte ordningene som følger:

Ordning	Tilskudd 2023 (i 1 000 kr)
Middelalderruiner	13 290
Brannsikring av tette trehusområder	16 750
Profane (ikke-kirkelige) middelalderbygninger	13 672
Brannsikring og istandsettelse av stavkirkene	15 977
Konservering av kirkekunst	935
Sikring av steinkirker	6 961
Diverse	3 767

Middelalderruiner

Ved fordelingen av tilskudd ble tiltak knyttet til konservering og skjøtsel prioritert, men noe ble også satt av til formidling og kunnskapsutvikling.

Brannsikring av tette trehusområder

Antallet søknader økte fra 24 til 38 fra 2022 til 2023, og den totale søknadssummen var på 23 mill. kroner. Ved fordelingen av tilskudd på 16,8 mill. kroner ble søknader om tilskudd til brannsikringsplaner og tiltak som gjelder oppfølging eller iverksetting av tiltak basert på brannsikringsplaner prioritert.

Profane (ikke-kirkelige) middelalderbygninger

Ved fordelingen av tilskudd ble det lagt vekt på at prosjektene skulle bidra til å styrke tilgang på nødvendig håndverkskompetanse og materialer til ivaretagelse av middelalderbygningene.

Brannsikring og istandsettelse av stavkirkene

Ved fordelingen av tilskudd ble det lagt vekt på å opprettholde normal drift av samtlige installasjoner, planlegging av vedlikeholdstiltak og oppgraderinger. I 2023 har det blant annet blitt fordelt tilskudd til utvidelse av områdeovervåking og slokkesystem.

Stavkirkeprogrammet har forbedret tilstanden for stavkirkene vesentlig, men det er fortsatt behov for enkeltstående tiltak årlig. Ved fordelingen av tilskudd i 2023 ble det også fordelt midler til *Tjæreprosjektet*.

Konservering av kirkekunst

Tilskuddene gikk til tilstandsrapport, forprosjekter, konservering av altertavler, malerier, bøker, tapeter og frontaler.

Sikring av steinkirker

Det ble gjennomført ulike sikringstiltak av middelalderkirker i stein.

Post 74 Tilskudd til fartøyvern, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 76,5 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til at verne og fredete fartøy kan bli holdt ved like og satt i stand etter antikvariske retningslinjer og bli benyttet som ressurser i en bærekraftig samfunnsutvikling. Ordningen skal også medvirke til å stimulere kompetansen og innsatsen fra frivillige i verdiskaping lokalt og regionalt, og til å opprettholde kunnskapen om eldre håndverk og teknikker i tilknytning til tre- og stålfartøy, og fagmiljøer med slik kunnskap.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til tiltak som bidrar til at verne og fredete fartøy blir holdt ved like og satt i stand, og til tiltak som bidrar til stimulering av kompetanse og innsats lokalt og regionalt.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til fartøyvern regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Tilskudd kan gis til sikring, vedlikehold, istandsetting og restaurering av fredete fartøy. Eiere og forvaltere av fartøy som er fredet eller vernet kan få tilskudd. Det samme gjelder organisasjoner, foreninger og prosjekter som opererer innenfor formålet med tilskuddsordningen.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 70,6 mill. kroner fra posten. Fylkeskommunene og Sametinget fikk inn 141 søknader på til sammen 240,4 mill. kroner og ga tilskudd til 98 av søkerne.

Om lag 57,5 mill. kroner ble fordelt til fylkeskommunene og Sametinget. I tillegg ble 10,6 mill. kroner tildelt fylkeskommuner og kommuner gjennom SAVOS-ordningen. SAVOS er en samarbeidsordning der offentlige aktører som kommu-

ner, fylkeskommuner og Sametinget bevilger egne midler til verne og fredete fartøy, og kan søke Riksantikvaren om tilsvarende beløp fra post 74. På den måten kan de utløse det dobbelte av det de bidrar med selv.

2,4 mill. kroner ble gitt som grunntilskudd til Norsk Forening for Fartøyvern.

Post 75 Tilskudd til fartøyvernssentrene, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 18,9 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Formålet blir også ivaretatt av forslag til bevilgninger på budsjettet til Kultur- og likestillingsdepartementet.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til å ivareta og videreføre kunnskap om håndverk knyttet til antikvarisk istandsetting og vedlikehold av fredete og verne fartøy. Ordningen skal også medvirke til å skape solide fagmiljø gjennom å stimulere til samarbeid mellom de nasjonale fartøyvernssentrene og andre aktører.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til tiltak som bidrar til å ivareta kunnskap om håndverk knyttet til bevaring av fredete og verne fartøy.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til fagutvikling i fartøyvernet regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Tilskudd kan gis til de nasjonale fartøyvernssentrene og andre aktører med relevant kompetanse.

Tilskudd til fagutviklingsprosjekt skal bidra til økt kunnskap om fartøy, håndverk og teknikker nødvendige for vedlikehold og ivaretaking av fredete og verne fartøy. Bevilgningen skal bidra til å øke den antikvariske kvaliteten på istandsettings- og restaureringsarbeid. Tilskudd skal prioriteres til fagutviklingsprosjekt som foregår i samarbeid mellom de nasjonale fartøyvernssentrene og andre aktører. Prosjektene kan både være akademisk og praktisk rettet og bør som hovedregel være flerårige. Tilskuddsmidlene er ikke støtte til ordinær drift.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Oppfølging på stedet og i samarbeidsforum med blant annet de tre fartøyvernsentrene er viktig. De tre nasjonale fartøyvernsentrene skal sende inn revidert årsregnskap og årsmelding.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 15,5 mill. kroner fra posten. 14,6 mill. kroner ble gitt som kjerne- og prosjekttilskudd til de tre nasjonale fartøyvernsentrene; Nordnorsk Fartøyvernsenter og Båtmuseum i Gratangen, Hardanger fartøyvernsenter i Norheimsund og Bredalsholmen Dokk og Fartøyvernsenter i Kristiansand. Resten av midlene ble gitt til fire fagutviklingsprosjekter i regi av andre aktører

Prosjektene har som mål å sikre og ivareta kunnskap som er relevant for antikvarisk istandsetting av vernete og fredete fartøy, blant annet gjennom håndverksforskning, kurs og fagseminar.

De tre nasjonale fartøyvernsentrene søkte om til sammen om lag 18 mill. kroner i tilskudd til kjerneaktiviteter. Tilskuddsposten dekket om lag 56 pst. av den samlede søknadssummen for 2023.

Post 76 Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder, kan overføres

Fra og med 2025 overføres midlene som er hjemlet i *Forskrift om tilskudd til tiltak i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyen, Vestnorsk fjordlandskap og Røros bergstad og Circumferensen* fra kap. 1420 Miljødirektoratet, post 80 Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur til nyopprettet post 76.

Det foreslås en bevilgning på 18,5 mill. kroner på posten.

Det gis tilskudd til oppfølging av ordningen *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket*. Dette er en frivillig ordning og en felles nasjonal satsing fra landbruks- og miljøforvaltningen. Ordningen omfatter 51 områder fordelt over hele Norge. Midlene blir tildelt på grunnlag av godkjente forvaltningsplaner. Landbruks- og miljøvernavdelingene hos statsforvalterne, i samarbeid med regional

kulturmiljøforvaltning, er sentrale faglige rådgivere for ordningen. Landbruksavdelingene koordinerer fylkesvise budsjettinnspill og rapportering fra ordningen til nasjonale myndigheter. Et nasjonalt sekretariat ledet av Landbruksdirektoratet, sammen med Riksantikvaren, følger forvaltningen av de utvalgte kulturlandskapene i jordbruket, i samarbeid med fylkene. Miljødirektoratet bistår faglig ved behov. Kommunene har fra 2020 hatt ansvaret for administrasjon, tilskuddsforvaltning og prioritering av tiltak i samråd med områdeutvalg i de enkelte områdene.

Det gis óg tilskudd til å følge opp tiltaksplan for kulturlandskap i *Vestnorsk fjordlandskap*. Ordningen omfatter også midler som kanaliseres gjennom Landbruksdirektoratet på kap. 1150 *Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.*, post 50, og er hjemlet i samme forskrift om tilskudd til tiltak i *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene*.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til å sikre verdier knyttet til landskap, biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer, herunder sikre langsiktig skjøtsel og drift. Tilskuddsordningen skal også styrke landbruket i verdensarvområdene.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelsen blir vurdert utfra om tilskudd som gis til tiltak som bidrar til at tilstanden til de verdiene som omfattes av formålet med de to ordningene, ivaretas.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til tiltak i *Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområder* regulerer hva det kan gis tilskudd til fra posten.

Kommunen kan innvilge tilskudd i samsvar med formålet med tilskuddsordningen og målsettinger i eventuelle planer for de utvalgte kulturlandskapene i jordbruket. Eksempler på tiltak som mottar tilskudd kan være restaurering, istandsetting og skjøtsel av areal, bygninger og andre kulturminner, tilrettelegging for ferdsel, formidling, planlegging og kartlegging og dokumentasjon av landskap-, natur- og kulturmiljøverdier. I vurderingen av hvilke søknader og tiltak som skal prioriteres skal kommunene legge vekt på i hvilken grad kostnadene står i forhold til tiltakets mål og antatte effekt, og om tiltaket inngår i et målret-

tet og langsiktig arbeid som fremmer formålet med tilskuddsordningen.

Det må foreligge skriftlig tillatelse fra grunneier og eventuelle berørte rettighetshavere.

Midlene som følger opp tiltaksplaner for kulturlandskap i *Vestnorsk fjordlandskap* må sees i sammenheng med øvrige midler til verdensarvområdet.

Oppfølging og kontroll

Landbruksdirektoratet fastsetter krav til rapportering om måloppnåelse og bruk av tilskuddet. Rapporteringen skal skje til kommunen innen fristen fastsatt i vedtaksbrevet. Kommunen fører kontroll med at vilkår for utbetaling av tilskudd er oppfylt gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter. Kommunen kan foreta stedlig kontroll.

Statsforvalteren kontrollerer og rapporterer til nasjonale myndigheter gjennom landbruksforvaltningen sitt forvaltningssystem for tilskudd (Agros). Den fylkesvise rapportering utgjør grunnlaget for årlig rapport for ordningen fra Landbruksdirektoratet og Riksantikvaren.

Ved kontroll med kommunens forvaltning av tilskuddsordningen kan Landbruksdirektoratet foreta stedlig kontroll hos tilskuddsmottaker og innhente nødvendig dokumentasjon.

Rapport 2023

Tilskuddet for 2023 ble bevilget på kap. 1420 Miljødirektoratet, post 80 *Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur*. Se rapport for 2023 under denne posten.

Post 77 Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturmiljøområdet, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 12 mill. kroner på posten.

Posten økes med 3 mill. kroner som følge av omprioritering fra post 73. I tillegg er posten økt med 1 mill. kroner med tilsvarende reduksjon av tilsagnsfullmakten. Økningen på post 77 skal ses i sammenheng med iverksettingen av bevaringsstrategiene.

Mål

Tilskuddsordningen skal bidra til at kulturmiljø blir tatt i bruk som en ressurs, og til at kulturmil-

jøfeltet får en tydeligere plass i lokal og regional samfunnsutvikling.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til prosjekter som bidrar til å fremme samfunns mål om utvikling av lokalsamfunn, næring og økonomiske ringvirkninger, omstilling mv. Prosjektene skal samtidig bidra til å nå de nasjonale målene og bygge opp under en varig og bærekraftig forvaltning av kulturmiljø.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til verdiskaping på kulturmiljøområdet regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten.

Tilskudd kan gis til prosjekter der offentlige og private aktører inngår forpliktende samarbeid om formidling og tilrettelegging for bærekraftig bevaring og bruk av kulturmiljø; kompetanseutvikling, nettverk og samarbeid, næring-, steds- og lokal samfunnsutvikling. Verdiskaping inngår som en del av arbeidet med utvikling av bevaringsstrategiene. Søknader som har relevans for og bygger opp under målene for bevaringsstrategiene vil bli prioritert.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 11,2 mill. kroner i tilskudd fra posten.

I 2023 var det aktivitet i 33 prosjekter med tilskudd fra post 77. Verdiskapingsprosjektene kombinerer bevaring gjennom kulturmiljøarbeid med andre lokale og regionale utviklingsmål slik som attraktivitetsbygging, distriktsutvikling, livskraftige lokalsamfunn, reiseliv og folkehelse. Prosjekt-samarbeidet utløser virkemidler og innsats fra kommuner, fylkeskommuner, sektorer, næring og frivillige. Dette bidrar til bærekraftig distriktsutvikling.

Post 79 Tilskudd til verdensarven, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 56,8 mill. kroner på posten. Forslaget er en nominell videreføring av bevilgningen på posten.

Mål

Tilskuddsordningen skal medvirke til å oppfylle forpliktelser Norge har etter Unescos verdensarvkonvensjon. Ordningen skal medvirke til at verdensarvområdene blir utviklet som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturmiljøforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse blir vurdert utfra om tilskudd gis til tiltak som bidrar til å oppfylle Norges forpliktelser etter Unescos verdensarvkonvensjon.

Tildelingskriterier

Forskrift om tilskudd til verdensarv regulerer hvem som er tilskuddsmottaker og hva det kan gis tilskudd til fra posten. Tilskudd kan gis til fylkeskommuner, kommuner, museum, organisasjoner, bedrifter og privatpersoner.

Tilskudd kan gis til prosjekt og tiltak som er knyttet til områdene i Norge som er innskrevet på Unescos verdensarvliste, med tilhørende bufferzoner. Kriterier for å motta tilskudd er blant annet om tiltakene er knyttet til arbeidet med forvaltningsplan for verdensarvområdet, om tiltakene

bidrar til å bevare de fremragende universelle verdiene, styrker forvaltningen av verdensarven, stimulerer lokalt engasjement og eierskap mv. I særlige tilfeller kan det gis tilskudd til prosjekter og tiltak i områder som er oppført på Norges tentative liste.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere blir fulgt opp med kontroll av at midlene blir benyttet som forutsatt, og at tiltakene blir gjennomført. Kontrollen av tilskuddsbruken foregår gjennom møter, generell formalia- og sannsynlighetskontroll av innsendte rapporter og regnskap.

Oppfølging på stedet kan være særlig aktuelt og viktig for å sikre at arbeidet blir utført i samsvar med målene for verdensarv i Norge, retningslinjer og vilkår. Regionalforvaltningen rapporterer til Riksantikvaren.

Rapport 2023

I 2023 ble det utbetalt 54,1 mill. kroner fra posten, fordelt på de åtte norske verdensarvområdene. Foreningen Norges Verdensarv mottar i tillegg tilskudd for arbeid med det årlige Verdensarvforum og verdensarvutstillingen *Vår verdensarv*. I tillegg er det gitt støtte til tiltak i verdensarvområder fra andre poster, både på Riksantikvarens, Miljødirektoratets og Landbruks- og matdepartementets områder. Det rapporteres om et stort og økende behov for tiltak og oppfølging for å ivareta målene om best mulig tilstand, forvaltning og formell beskyttelse på de åtte norske verdensarvområdene.

Kap. 4429 Riksantikvaren

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
02	Refusjoner og diverse inntekter	1 609	1 404	763
09	Internasjonale oppdrag	3 332	4 200	4 360
	Sum kap. 4429	4 941	5 604	5 123

Post 02 Refusjoner og diverse inntekter

Posten gjelder refusjoner og innbetalte midler fra oppdragsvirksomhet for andre institusjoner m.m., jf. omtale under kap. 1429, post 01. Under posten

er det budsjettetert inntekter ved salg av Riksantikvarens rapporter og andre produkter, samt driftsvederlag fra Kongsvoll fjellstue. Merinntekter under posten gir grunnlag for merutgifter under kap. 1429, post 01, jf. forslag til vedtak II.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Inntektene på posten motsvares av tilsvarende utgiftene til internasjonale oppdrag. Merinntekter

under posten gir grunnlag for merutgifter under kap. 1429, post 01, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1432 Norsk kulturminnefond

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
50	Til disposisjon for tiltak på kulturmiljøfeltet	127 216	132 298	137 254
	Sum kap. 1432	127 216	132 298	137 254

Post 50 Til disposisjon for tiltak på kulturmiljøfeltet

Det foreslås en bevilgning på 137,3 mill. kroner på posten. Posten er lønns- og prisjustert.

Norsk kulturminnefond (Kulturminnefondet) er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Kulturminnefondet gir tilskudd til private eiere til istandsetting av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer. Frivillige lag og organisasjoner kan også søke støtte fra Kulturminnefondet.

Mål

Kulturminnefondet skal gi tilskudd til tiltak innenfor hele kulturmiljøfeltet og arbeide for å oppnå de nasjonale målene.

Kulturminnefondet skal utvikles som et lavterskeltilbud til private eiere av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer.

Kriterier for måloppnåelse

Tilskudd fra Kulturminnefondet skal bidra til å styrke arbeidet med å bevare verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, og at et mangfold av kulturmiljø kan benyttes som grunnlag for framtidig opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Tilskudd fra Kulturminnefondet skal bidra til at kulturmiljø kan benyttes som ressurser i en sirkulær økonomi.

Tildelingskriterier

Tilskudd blir gitt på grunnlag av en skjønnsmessig vurdering av den kulturmiljøfaglige verdien til objektet og virkningen tiltaket har på denne.

Det kan som hovedregel ikke gis tilskudd til tiltak som er slutførte på vedtakstidspunktet.

Dersom det foreligger særlige grunner, kan det likevel gis tilskudd til slutførte tiltak. Tilskudd fra Kulturminnefondet forutsetter minimum 30 pst. privat medfinansiering i det enkelte prosjektet. Det bør tilstrebes at finansieringsandelen til Kulturminnefondet i gjennomsnitt ikke overstiger 50 pst. av de samlede prosjektkostnadene.

For særskilte prioriteringer som departementet har fastsatt innenfor formålet, kan styret fra-vike kravet om privat medfinansiering. Kulturminnefondets andel i slike saker kan være maksimum 70 pst. Det samme gjelder i saker som gjelder kommunalt eide kulturminner, som overveiende kommer allmennheten til gode. I slike saker bør det settes vilkår om at kommunen inngår langsiktig avtale med private om samarbeid om drift, og at det for eksempel vedtas arealplan for bevaring av kulturminnet.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer overfor tilskuddsmottakerne gjennom generell formalia- og sannsynlighetskontroll av regnskap og sluttrapporter fra tilskuddsmottakerne. I noen tilfeller er det aktuelt med kontroll på stedet for å sikre at tiltakene er gjennomførte i tråd med retningslinjer og andre forutsetninger for tilskuddet.

Rapport 2023

Samlet bevilgning i 2023 var 127,2 mill. kroner, hvorav driftskostnadene utgjorde 24,7 mill. kroner. Det ble innvilget 752 tilskudd på til sammen 118,6 mill. kroner. Kulturminnefondet behandlet 1 685 søknader på til sammen om lag 550 mill. kroner. Det totale søknadsbeløpet er rundt 4,5 ganger høyere enn det totale tilskuddsbeløpet.

Kulturminnefondet har et bredt geografisk nedslagsfelt. I 2023 ble det gitt tilskudd til tiltak i alle fylker. Tilskuddsmottakerne er i hovedsak private eiere (553 tilskudd), men det ble også gitt tilskudd til selskap og foretak (90 tilskudd), foreninger (76 tilskudd) og stiftelser (29 tilskudd).

Fordelingen av tilskuddene på de seks søknadsordningene viser at 79 pst. av tilskuddene gikk til faste kulturminner. Det ble også gitt tilskudd til båter og fartøy (7 pst.), sikringstiltak (7 pst.) og rullende og bevegelige kulturminner (2 pst.). Tilskuddene fra Kulturminnefondet bidro også til kompetanseheving gjennom støtte til fagseminar (2 pst.) og formidlingstiltak (2 pst.).

Hovedvekten av tilskudd i 2023 gikk til kulturmiljø i byer- og tettsteder (221 tilskudd) og i landbruket (344 tilskudd). Det ble gitt 148 tilskudd til tiltak definert som kystmiljø.

For å tallfeste samfunnsnyten av tilskuddene begynte Kulturminnefondet fra 2023 å kategorisere søknader og tilskudd etter deres verdiska-

pingseffekter og klima- og miljøeffekter. Verdiskapingseffekter er kategorisert i miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping. Klima- og miljøeffekter kategoriseres i energieffektivisering, gjenbruk, ny bruk og klimatilpasning. Den største enkeltkategorien er søknader som ikke har noen særskilte verdiskapingseffekter. Mange prosjekter i enkeltkategorien ingen særskilt verdiskapingseffekt har imidlertid miljømessige verdiskapingseffekter ved at bygninger fortsatt kan brukes etter istandsetting og reparasjon. Totalt har halvparten av alle omsøkte prosjekt en eller flere tydelige verdiskapingseffekter.

I likhet med verdiskapingseffektene er det også flest søknader som er sortert i kategorien for prosjekt med ingen særskilte klima eller miljøeffekter. Prosjekter med tydelige klima- og miljøeffekter er likevel i høyere grad prioritert og rundt 60 pst. av slike prosjekt mottar tilskudd, i motsetning til kategorien for ingen særskilte hvor andelen ligger på rundt 40 pst.

Programkategori 12.60 Nord- og polarområdene

Hovedinnhold og prioriteringer

Bevilgningene under programkategori 12.60 hører inn under resultatområdene naturmangfold, forurensning, klima og polarområdene. Kategorien omfatter virksomheten til Norsk Polarinstitutt, Svalbards miljøvernfond, Kings Bay AS, Bjørnøen AS og FRAM – nordområdesenter for klima- og miljøforskning.

Bevilgningene går til forvaltningen av miljøet på Svalbard, miljøforvaltningen i Antarktis, miljø-samarbeid i Arktis, forskning og miljøovervåking i nord- og polarområdene og til drift av polare forskningsinfrastrukturer i nord og sør.

Svalbard

Regjeringen vil fortsette å ta vare på den særegne villmarksnaturen på Svalbard, videreføre miljømålene og dagens restriktive praksis for tillatelse til større naturinngrep utenfor planområdene. Det er en prioritert oppgave å vurdere om dagens vernebestemmelser er tilstrekkelige for å kunne håndtere konsekvensene av klimaendringer og aktivitet fremover. Arbeidet med forvaltningsplaner for verneområdene videreføres. Regjeringen vil også vurdere en revisjon av motorferdselsforskriften i lys av endrete naturforhold, ferdselsmønstre og ferdselsformer. Tiltak mot fremmede arter vil bli vurdert når kunnskapsgrunnlaget er oppdatert. Når det gjelder forurenset grunn, er det en prioritert oppgave for miljøforvaltningen å kartlegge og vurdere tiltak i slike lokaliteter.

Sysselmasteren skal fortsette sitt arbeid med å redusere marin forurensning på Svalbard i samsvar med egen strategi.

Forvaltning av kulturmiljø og kulturminner skal skje i samsvar med oppdatert kulturmiljøplan. Det er viktig at miljøforvaltningen tar hensyn til klimaendringer og natur og kulturmiljø i areal- og samfunnsplanleggingen innenfor planområdene på Svalbard.

Oppdatert kunnskap om effekter av klimaendringer, aktivitet og ferdsel er viktig som grunnlag for miljøforvaltningen, og det er prioritert å styrke kunnskapsgrunnlaget om effekten av ferdsel.

For å redusere den samlede belastningen av forskningsaktiviteten på Svalbard og sikre mer deling og samarbeid, skal Norsk Polarinstitutt sammen med Norges Forskningsråd arbeide med etablering av Svalbard forskningskontor. Kontoret skal følge opp forskningsstrategien for Svalbard, være et kontaktpunkt for forskningsmiljøene og utarbeide en årlig rapport over all forskningsaktivitet på Svalbard.

Kings Bay AS skal fortsette arbeidet med å vurdere tilstanden til bygningsmassen og infrastrukturen i Ny-Ålesund, og prioritere vedlikehold og investeringer i tråd med fastsatte planer.

Antarktis

Bred forskning av høy kvalitet og tilgang på første-håndskunnskap om Dronning Maud Land gir grunnlag for en solid og kunnskapsbasert antarktispolitikk, og gjør Norge til en relevant samarbeidspartner i antarktistraktatsammenheng. For å legge til rette for norsk antarktiskforskning er det nødvendig med en omfattende oppgradering av den norske forskningsstasjonen Troll, for å opprettholde en driftssikker helårsstasjon. Regjeringen har besluttet at arbeidet med en oppgradering av Trollstasjonen skal baseres på et konsept som innebærer et helt nytt bygg, dimensjonert for 65 brukere i sommersesongen og ti overvintre. Neste fase vil være et forprosjekt som vil kunne være ferdig første halvår 2026. Et eventuelt nybygg kan tidligst stå klart i 2032. Ettersom den gamle stasjonen nærmer seg slutten av sin levetid, er tidsaspektet avgjørende. Det forventes et økende behov for vedlikehold på Troll i årene fram til den nye stasjonen er på plass, for å sikre tilstrekkelig driftssikkerhet. Dagens forskningsstasjon er utsatt for stor påkjenning og slitasje på grunn av de ekstreme værforholdene i Antarktis. Den norske tilstedeværelsen og forskningen i Antarktis er helt avhengig av stabil og sikker drift av bygningsmasse og annen infrastruktur, og svikt i infrastrukturen ved forskningsstasjonen kan få svært alvorlige konsekvenser. Spesielt i vintersesongen, hvor overvintrene er helt isolert i mange måneder, vil svikt i infrastrukturen være kritisk. I verste fall kan det bli nødvendig å evakuere stasjonen. Vedlikehold og nødvendige oppgraderin-

ger for å sikre funksjonell og sikker drift av bygningsmasse og annen infrastruktur er dermed en forutsetning for fortsatt effektiv, stabil og sikker helårsdrift av den eksisterende forskningsstasjonen i årene frem mot 2032. Regjeringen foreslår derfor å øke bevilgningen til Trollstasjonen med 15 mill. kroner for å iverksette tiltak for trygg og sikker helårsdrift fram til ny stasjon er på plass. Dette vil omfatte løpende vedlikehold og oppgradering av bygningsmasse og infrastruktur som er nødvendig for å legge godt til rette for forskningsaktivitetene på Troll og sikre den norske tilstedeværelsen i Antarktis.

Prioriterte oppgaver for miljøforvaltningen i Antarktis er å sørge for et oppdatert miljøregelverk, bidra til økt forskning og miljøovervåking og bidra i det internasjonale samarbeidet om utvikling av et klart rammeverk for turisme og ikke-statlig aktivitet.

Norge deltar aktivt i arbeidet med nye marine verneområder i Antarktis, og leder arbeidet med etablering av et marint verneområde i Kong Haakon VII Hav utenfor Dronning Maud Land.

Forskning og miljøovervåking i polarområdene

God og oppdatert kunnskap om miljøtilstanden i polarområdene og om mulige utviklingstrender er avgjørende for effektiv miljøforvaltning. Lange og kontinuerlige tidsserier er viktig for å kunne følge med på og forstå endringer i miljø og natur og vurdere behov for tiltak og nye virkemidler. Det er fortsatt kunnskapshull om klima og miljø i polar- og nordområdene, og det er behov for å styrke kunnskapsgrunnet.

Polhavet er under stor forandring med stigende temperaturer og minkende isdekke. Deres klimaendringene fortsetter i samme tempo

som i dag, vil store deler av det indre Polhavet bli isfritt om sommeren innen 2050. Det er derfor spesielt relevant å styrke kunnskapsinnhentingene knyttet til de omfattende klimaendringene og et mer isfritt Polhav.

Antarktis er særskilt viktig med tanke på smelting av innlandsisen, som kan føre til havnivåstigning med store globale konsekvenser. Norges forskning og overvåking i Antarktis skal bidra til å løse problemstillinger knyttet til globale endringer og til kunnskapsbasert forvaltning av Antarktis og Sørishavet.

Miljøsamarbeid i nord

Internasjonalt og regionalt samarbeid er viktig for å håndtere felles utfordringer på tvers av grensene i nord. Norge leder arbeidet i Arktisk råd i perioden 2023–2025. Målet for det norske lederskapet er at rådet bevares som det viktigste multilaterale forumet for arktiske spørsmål. Norge legger vekt på å videreføre de lange linjene i Arktisk råds arbeid, og rådets kjerneoppgaver. Fire hovedtema: hav, klima og miljø, bærekraftig økonomisk utvikling og folk i nord reflekterer langsiktige prioriteringer i norsk nordområdepolitikk. I 2025 vil det bli lagt særlig vekt på aktiviteter som støtter opp om de norske lederskapsprioriteringene.

Samarbeid om forvaltning av grensenære områder mellom Norge, Sverige og Finland og styrking av kunnskapsgrunnet om klima og miljø i Barentsområdet er fortsatt viktig. Dette inkluderer prosjekter innen vannforvaltning, bevaring av naturmangfold, klimaspørsmål og kutt i forurensende utslipp. I 2025 er samarbeid om marin forsøpling og mikroplast i nordlige havområder særlig prioritert.

Resultatområdet

Tabell 6.10 Resultatområder under programkategori 12.60

Resultatområde	Nasjonale mål
Polarområdene	<ul style="list-style-type: none"> – Omfanget av villmarkspregede områder på Svalbard skal opprettholdes – Naturmangfoldet på Svalbard skal bevares tilnærmet upåvirket av lokal aktivitet – De 100 viktigste kulturminnene og kulturmiljøene på Svalbard skal sikres gjennom en forutsigbar og langsiktig forvaltning – Negativ menneskelig påvirkning og risiko for påvirkning på miljøet i polarområdene skal reduseres

Politikk for å nå de nasjonale målene for polarområdene

Svalbard

Regjeringen har som ett av de overordnede målene for svalbardpolitikken å ta vare på den særegne villmarksnaturen på Svalbard. De spesielle miljømålene for Svalbard fremgår av Meld. St. 26 (2023–2024) *Svalbard*. Miljøregelverket og målene for miljøvernet på Svalbard setter rammer for all virksomhet på øygruppen. Sysselmesteren på Svalbard er regional og statlig miljøvernmyndighet på Svalbard, håndhever miljøregelverket og fører oppsyn med at regelverket etterleves.

Kings Bay AS skal sørge for mest mulig effektiv drift, vedlikehold og utvikling av Kings Bays eiendom, bygningsmasse og infrastruktur, og tilrettelegge for bruk av bygninger og infrastruktur til forskningen i Ny-Ålesund.

Utdelinger fra Svalbards miljøvernfond bidrar til bevaring og beskyttelse av Svalbards natur- og kulturmiljø.

Antarktis

Det antarktiske kontinentet og de tilgrensende havområdene har et omfattende vern gjennom antarktistraktatsystemet. Miljøutfordringene krever samarbeid mellom partslandene og et godt kunnskapsgrunnlag. Gjennom arbeidet under Antarktistraktaten (ATCM) og i Kommissjonen for bevaring av marine levende ressurser i Antarktis (CCAMLR) bidrar Norge til internasjonalt samarbeid for bevaring av det sårbare miljøet i Antarktis.

Norge bidrar også gjennom forskningsaktivitet i Antarktis og Sørishavet. Norges egen aktivitet i Antarktis må finne sted på en måte som begrenser påvirkningen på det antarktiske miljøet, slik traktatsystemet krever.

Den norske forskningsstasjonen Troll i Dronning Maud Land er den viktigste plattformen for norsk forskning og miljøovervåking i Antarktis. En oppgradering av Trollstasjonen vil være nødvendig for norsk antarktiskforskning fremover i tråd med målene for norsk antarktiskpolitikk, jf. Meld. St. 32 (2014–2015) *Norske interesser og politikk i Antarktis*.

Forskning og miljøovervåking i nord- og polarområdene

På grunn av de raske endringene i nord- og polarområdene trengs det forvaltningsrettet forskning, kartlegging og overvåking knyttet til klima og

miljø. Norge bidrar til dette gjennom nasjonale satsinger og internasjonalt samarbeid. Sentrale virkemidler er Norsk Polarinstitutt, Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning og norske forskningsinfrastrukturer for polarforskning.

De viktigste infrastrukturene for norsk polarforskning er forskningsstasjonene Ny-Ålesund på Svalbard og Troll i Antarktis, og det isgående forskningsfartøyet Kronprins Haakon. Drift og vedlikehold av infrastruktur under ekstreme polare forhold er krevende og byr på særlige utfordringer. Både på Trollstasjonen og på Zeppelinobservatoriet i Ny-Ålesund er det behov for kritiske oppgraderinger og vedlikeholdstiltak. Driften av det isgående forskningsfartøyet Kronprins Haakon krever betydelige ressurser. Driftskostnadene har også økt de siste årene som følge av økte drivstoffpriser og uforutsette reparasjoner. De lange toktene til Antarktis og i Polhavet er viktige og ressurskrevende. Havet utenfor Dronning Maud Land er et nøkkelområde for det globale klimasystemet. Mer kunnskap om marine ressurser og kartlegging av viktige verneverdier i disse havområdene vil være viktige bidrag til det felles internasjonale kunnskapsgrunnlaget, og legge til rette for en kunnskapsbasert forvaltning av disse områdene. FF Kronprins Haakon var på sitt første tokt i Antarktis i 2019, og ambisjonen er å gjennomføre slike tokt med 5-6 års mellomrom. Et nytt tokt til Sørishavet kan være aktuelt sørsommeren 2026-2027. I Polhavet er det spesielt relevant å styrke kunnskapsinnhenting knyttet til de omfattende klimaendringene og et stadig mer isfritt hav. I 2024 ble et av Polarinstituttets planlagte tokt til Polhavet avlyst av budsjettthensyn.

Fram – nordområdesenter for klima- og miljøforskning i Tromsø er et senter for forsknings-samarbeid i nord, som omfatter tverrfaglig forvaltningsrelevant forskning på klima og miljø i nordområdene. En ekstern evaluering av forskningen ved Framsenteret har konkludert med at satsingen har vært svært vellykket. De faglige satsningene i Framsenteret blir videreført i 2025.

Miljøovervåking Svalbard og Jan Mayen (MOSJ) er et overvåkingssystem for strategisk viktig miljøinformasjon. En viktig funksjon er å gi grunnlag for miljøforvaltningen på Svalbard og Jan Mayen med tilgrensende havområder.

Miljøsamarbeid i nord

Arktisk råd har siden 1996 vært en viktig arena for å håndtere spørsmål av felles interesse for de arktiske statene. Norge leder Arktisk råd i 2023-2025. Norge vil videreføre de lange linjene i rådets

arbeid, og legge til rette for å videreføre og styrke samarbeidet om klima og miljø i Arktis under det norske lederskapet. Regjeringen støtter opp om aktiviteter som bidrar til at samarbeidsstrukturer i Arktis og Barentsregionen opprettholdes, aktiviteter som understøtter Norges rolle og posisjon i Arktis og prosjekter som bidrar til kunnskap om utviklingen i nord.

Norge leder også rådets arbeid med svart karbon og metan i perioden 2023-2025. Arktisk råd har et eksisterende kollektivt reduksjonsmål for svart karbon. Under det norske lederskapet arbeides det for å oppdatere dette målet og avklare hvordan man kan jobbe for å redusere metanutslipp betydelig. Det legges også til rette for oppda-

terte rapporter over medlemslandenes utslipp. Arbeidet tilpasses situasjonen i Arktisk råd.

Styrket nordisk miljø samarbeid vektlegges i Barentsregionen. For miljøforvaltningen er det viktig å videreføre arbeid knyttet til klima og miljø i Barentsområdet, inkludert Barentshavet. Prioriterte områder er klimaendringer, naturmangfold, grensenært samarbeid, havmiljø, marin plastforurensning og radioaktiv forurensning. Miljøovervåking, opprettholdelse av lange tidsserier og innhenting av kunnskap om klima og miljø er høyt prioritert. Miljødirektoratet, Norsk Polarinstittutt, Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet, Meteorologisk institutt, NIBIO Svanhøvd og Statsforvalteren i Troms og Finnmark har oppdrag knyttet til dette samarbeidet.

Nærmere om budsjettforslaget

Utgifter under programkategori 12.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1471	Norsk Polarinstittutt	451 674	401 133	396 147	-1,2
1472	Svalbards miljøvernfond	17 455	15 000	18 632	24,2
1473	Kings Bay AS	66 383	79 152	82 160	3,8
1474	Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning	54 651	57 755	59 948	3,8
	Sum kategori 12.60	590 163	553 040	556 887	0,7

Inntekter under programkategori 12.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
4471	Norsk Polarinstittutt	161 176	95 210	100 000	5,0
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet	16 344	15 012	18 632	24,1
	Sum kategori 12.60	177 520	110 222	118 632	7,6

Kap. 1471 Norsk Polarinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	304 186	254 830	265 927
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	146 927	145 706	129 623
50	Stipend	561	597	597
	Sum kap. 1471	451 674	401 133	396 147

Roller og oppgaver for Norsk Polarinstitutt

Norsk Polarinstitutt er et direktorat under Klima- og miljødepartementet. Instituttet er den sentrale statsinstitusjonen for kartlegging, miljøovervåking og forvaltningsrettet forskning i Arktis og Antarktis. Norsk Polarinstitutt har et særlig ansvar for å framskaffe kunnskap som skal bidra til å oppnå de nasjonale målene knyttet til klima og miljø i polarområdene. Norsk Polarinstitutt leverer vitenskapelig kunnskap og råd til norske myndigheter, og er faglig og strategisk rådgiver for norske myndigheter i polarspørsmål. Instituttet skal utøve myndighet i Antarktis, og bidra til relevante internasjonale prosesser. Norsk Polarinstitutt ivaretar infrastruktur og strukturer for forskningssamarbeid i nord- og polarområdene. Dette omfatter å drive forskningsstasjonen Troll i Dronning Maud Land, forvalte statens eierskap av det isgående forskningsfartøyet Kronprins Haakon og lede forskningsstasjonen i Ny-Ålesund.

Post 01 Driftsutgifter

Det foreslås en bevilgning på 265,9 mill. kroner på posten. Posten er lønns- og prisjustert.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 2,8 mill. kroner for å erstatte to automatiske målebøyer for havovervåking i Barentshavet og Framstredet.

Posten dekker utgifter til lønn og godtgjørelser for faste og midlertidige ansatte. Posten dekker også ordinære driftsutgifter, drift av forskningsstasjon og luftmålingsstasjon i Ny-Ålesund, fartøysdrift og andre utgifter knyttet til instituttets forsknings- og ekspedisjonsvirksomhet.

Posten dekker ellers utgifter knyttet til salgs- og oppdragsvirksomhet. De tilhørende inntektene er ført under kap. 4471, postene 01 og 03. Bevilgningen kan overskrides dersom det er tilsvarende

merinntekt under de to nevnte postene, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2023

I 2023 brukte Polarinstituttet om lag 37 pst. av bevilgningen til lønns- og driftsutgifter knyttet til administrasjon, kommunikasjon, drift til bygninger på Svalbard og i Tromsø, drift av forskningsfartøyet Kronprins Haakon og andre felleskostnader. Resterende 63 pst. er lønn og andre utgifter knyttet til forskningsavdelingen, programområde Polhavet, programområde Ny-Ålesund, programområde Antarktis, programområde Svalbard og miljø- og kartavdelingen.

Av forbruket på denne posten korresponderer om lag 115,7 mill. kroner med inntekter på kap. 4471. Dette er i all hovedsak knyttet til ekstern finansiering av forskningsaktivitet fra blant annet Forskningsrådet og EU.

Norsk Polarinstitutt har i 2023 videreført arbeidet med vitenskapelig og forvaltningsfaglig produksjon og rådgivning innen polare spørsmål. Instituttets satsing på å styrke kunnskapsgrunnlaget om klimautvikling i Arktis, med særlig vekt på Svalbard, ble videreført i 2023. Arbeidet med å kartlegge effekten av menneskelig aktivitet (inkludert ferdsel) på naturmiljøet på Svalbard ble prioritert i 2023, gjennom overvåkingsprogram og ved å utvikle metoder for effektstudier. Miljøovervåking Svalbard og Jan Mayen (MOSJ) oppdateres løpende med data som er relevant for forvaltningen. Norsk Polarinstitutt har også videreført sin produksjon av kart og geodata.

Feltarbeid og datainnsamling er en viktig del av instituttets virksomhet, for eksempel gjennom undersøkelser av dyrelivet og naturmiljøet ved Svalbard, iskjerneboringer i Arktis og Antarktis og målinger av havis i Polhavet. Norsk Polarinstitutt fremskaffer tverrfaglig kunnskap gjennom å kombinere tokt, faste instrumentinstallasjoner og

drivende isbøyer både i Polhavet og ved Svalbard. Instituttet ledet tre lengre tokt med FF Kronprins Haakon i 2023, to i Polhavet og et i Framstredet. To automatiske målebøyer for havovervåkning i Barentshavet og Framstredet gikk tapt i 2023 på grunn av uvanlige isforhold. Målebøyene er viktige for langtidsovervåking av havmiljøet i nordområdene, og regjeringen foreslår at de to bøyene erstattes i 2025.

Norsk Polarinstitut bidrar i arbeidet med videreutvikling av forvaltningsplaner for norske havområder, og gir faglige bidrag til oppdatering og revisjon av forvaltningsplanene. I 2023 ble faggrunnlaget for helhetlige forvaltningsplaner for norske havområder ferdigstilt. Dette dannet faglig grunnlag for Meld. St. 21 (2023–2024) *Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene*.

Norsk Polarinstitut bidrar med faglig støtte til norske myndigheters innsats under det internasjonale Antarktisarbeidet, og hadde lederskapet av miljøkomiteen under Antarktistraktaten fram til 2023. Norsk Polarinstitut vil fortsatt representere Norge i miljøkomiteen. Instituttet har gjort et omfattende arbeid med å sammenstille og vurdere kunnskapsgrunnlaget for et mulig marint verneområde utenfor kysten av Dronning Maud Land. Dette har gitt grunnlag for at Norge kunne fremme et forslag om marint verneområde i Sørishavet for Kommisjonen for bevaring av levende marine ressurser i Antarktis.

Norsk Polarinstitut har publisert en rekke vitenskapelige artikler som blant annet omhandler reduksjon i havistrykkelse, oppvarming av overflatevann i Framstredet og havforsuring i det nordlige Barentshavet. Til sammen har instituttet produsert 151 fagfelleverderte publikasjoner i 2023.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 129,6 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Posten dekker utgifter til de norske Antarktiskekspedisjonene og vitenskapelig samarbeid i Antarktis, forskningsaktivitet, drift av forskningsstasjonen Troll og det internasjonale Dronning Maud Land Air Network (DROMLAN).

I forbindelse med det planlagte forprosjektet for oppgradering av Troll forskningsstasjon er det rammeoverført 47 mill. kroner til kap. 2445 Statsbygg, post 30 Prosjektering av bygg. Det foreslås en bestillingsfullmakt på 227 mill. kroner i 2025 for kjøp av spesialkjøretøy og materiell som har lang bestillingstid. Transportmateriellet planlegges benyttet til frakt av byggmateriell over inn-

landsisen i Antarktis i forbindelse med oppgradering av Troll forskningsstasjon med planlagt oppstart 2026/2027.

Videre foreslår regjeringen å øke bevilgningen med 15 mill. kroner for å iverksette nødvendige tiltak for å opprettholde en trygg og driftssikker forskningsstasjon på Troll fram til en ny stasjon er på plass. Dette omfatter løpende vedlikehold og oppgradering av bygningsmasse og infrastruktur som er nødvendig for å legge godt til rette for forskningsaktivitetene på Troll og sikre den norske tilstedeværelsen i Antarktis.

Posten dekker utgifter knyttet til drift av satellittstasjonen TrollSat. De tilsvarende inntektene er ført under kap. 4471, post 21. Bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt ført under kap. 4471, post 21, jf. forslag til vedtak II.

Rapport 2023

Av midlene på posten var om lag 88 pst. brukt til lønn for de som arbeider på Trollstasjonen, drift av bygninger i Antarktis, fartøyleie, helikopterleie og andre logistikkutgifter. Resterende del av bevilgningen ble benyttet til forskning. Av forbruket på denne posten korresponderer om lag 35,1 mill. kroner med inntekter på kap. 4471.

I 2023 var det høy aktivitet ved Trollstasjonen, med forskningsarbeid, logistikkoppgaver og vedlikehold. Et overvintringsteam på seks personer drifter stasjonen gjennom vintersesongen. Norsk Polarinstitut har hatt betydelig forskningsaktivitet med utgangspunkt i stasjonen, og det ble registrert 1208 forskerdøgn på Troll i 2023. De første observatoriene i det nasjonale forskningsinfrastrukturprosjektet Troll Observing Network (TONE) ble etablert i 2023. Instituttet har samarbeidet godt med nasjonale og internasjonale partnere i Antarktis gjennom forskningsprosjekter, feltkampanjer, drift av infrastruktur og transportoperasjoner. Kartlegging av grunningslinjen i Dronning Maud Land og montering av havsensorer under Fimbulisen er eksempler på store feltprosjekter ledet av Norsk Polarinstitut i 2023. Det ble gjennomført fire interkontinentale flyvninger til Antarktis. På grunn av den geopolitiske situasjonen har flere land gått over til å bruke Norsk Polarinstituttets flyprogram fra 2023.

Norsk Polarinstitut drifter en aldrende og stadig mer nedslitt forskningsstasjon i Antarktis, med økende behov for vedlikehold. Dette krever høy kompetanse, god planlegging og erfaring. I 2023 vedtok regjeringen konsept for det videre arbeidet med å vurdere oppgradering av stasjonen; et nybygg dimensjonert for 65 brukere. Byg-

geprosjektet var i avklaringsfasen i 2023. Norsk Polarinstitutt har en sentral rolle i planleggingsarbeidet.

hovedsak gitt støtte til norske master- og doktorgradsstudenter. Ved tildeling blir det lagt vekt på faglig kvalitet og relevante polare problemstillinger.

Post 50 Stipend

Det foreslås en bevilgning på 0,6 mill. kroner på posten.

Stipendmidlene skal øke rekruttering til og kompetansen innenfor norsk polarforskning ved å dekke ekstrautgifter ved opphold i felt. Det blir i

Rapport 2023

Norges forskningsråd saksbehandler og administrerer stipendordningen på vegne av Norsk Polarinstitutt. Norsk Polarinstitutt bidrar med 0,6 mill. kroner til Arctic Field Grants tildelinger.

Kap. 4471 Norsk Polarinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Salgs- og utleieinntekter	10 352	7 327	7 605
03	Inntekter fra diverse tjenesteyting	115 750	71 835	75 737
21	Inntekter, Antarktis	35 074	16 048	16 658
	Sum kap. 4471	161 176	95 210	100 000

Post 01 Salgs- og utleieinntekter

Salgsinntektene gjelder salg av kart, flybilder og publikasjoner. Utleieinntektene gjelder utleie av feltutstyr, transportmiddel (inkludert utleie av forskningsfartøy) og andre inntekter. Kap. 1471, post 01, kan overskrides tilsvarende eventuelle merinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II.

under denne posten gir grunnlag for tilsvarende merutgifter under kap. 1471, post 01, jf. forslag til vedtak II.

Post 03 Inntekter fra diverse tjenesteyting

Oppdragsinntektene gjelder inntekter fra eksterne oppdrag for andre offentlige instanser og fra det private næringslivet. Merinntekter

Post 21 Inntekter, Antarktis

Posten gjelder refusjon av utgifter Norsk Polarinstitutt har for andre land og virksomheter knyttet til antarktissamarbeidet. I hovedsak gjelder dette refusjon av driftsutgiftene ved TrollSat etter avtale med Kongsberg Satellite Services og inntekter fra flygninger knyttet til DROMLAN-samarbeidet. Merinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende merutgifter under kap. 1471, post 21, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
50	Overføringer til Svalbards miljøvernfond	17 455	15 000	18 632
	Sum kap. 1472	17 455	15 000	18 632

Svalbards miljøvernfond gir tilskudd til tiltak som har til formål å beskytte miljøet på Svalbard, i sam-

svar med svalbardmiljøloven, forskrift om tilskudd fra Svalbards miljøvernfond, fondets vedtekter og

det årlige tildelingsbrevet. Fondet får i hovedsak inntekter fra en miljøavgift på 150 kroner for reisende til Svalbard, jf. forskrift om miljøavgift til tilreisende til Svalbard. Sysselmasteren er sekretariat for fondet. Vedtak om tildelinger fattes av et styre oppnevnt av Klima- og miljødepartementet. Fondskapitalen og avkastningen blir i samsvar med svalbardmiljøloven § 98 brukt til undersøkelser og tiltak for å kartlegge og overvåke miljøtilstanden, årsaker til miljøpåvirkning og miljøvirkning av virksomhet, til gjenoppretting av miljøtilstanden, til tilskudd til skjøtsel, vedlikehold og granskning av kulturminner, og til informasjons-, opplærings- og tilretteleggingstiltak. Fondet skal ikke brukes til å dekke forvaltningens ordinære administrative utgifter, oppgaver eller drift.

Post 50 Overføringer til Svalbards miljøvernfond

Det foreslås en bevilgning på 18,6 mill. kroner på posten, en økning på 3,6 mill. kroner, jf. omtale under kap. 5578 post 70.

Posten skal bare brukes til overføring av inntektene fra kap. 5578, post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond.

Rapport for 2023

I 2023 delte Svalbards miljøvernfond ut 18 mill. kroner til 52 ulike prosjekter. Fondet støtter både prosjekter med kortsiktige resultater og prosjekter med langsiktige effekter. Det er fortsatt flest søknader innenfor kategorien forskning og undersøkelser, og informasjon, opplæring og tilrettelegging. Informasjon om fondet, og prosjekter tildelt midler finnes på fondets nettside miljøvernfondet.no.

Kap. 5578 Sektoravgifter under Klima- og miljødepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond	16 344	15 012	18 632
	Sum kap. 5578	16 344	15 012	18 632

Post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond

Det foreslås en bevilgning på 18,6 mill. kroner på posten, en økning på 3,6 mill. kroner som skyldes økt antall tilreisende til Svalbard. Posten brukes

til avgifter som skal overføres til Svalbards miljøvernfond i samsvar med svalbardmiljøloven.

Merinntekter under kap. 5578, post 70, gir grunnlag for tilsvarende merutgifter som er budsjetterte under kap. 1472 Svalbards miljøvernfond, jf. forslag til vedtak II.

Kap. 1473 Kings Bay AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Tilskudd	66 383	79 152	82 160
	Sum kap. 1473	66 383	79 152	82 160

Kings Bay AS er et heleid statlig aksjeselskap med hovedkontor i Ny-Ålesund. Kings Bay AS eier infrastrukturen, grunnen og de fleste byggene i Ny-Ålesund, og har ansvaret for drift og utvikling i

Ny-Ålesund. Kings Bay AS leier ut 13 bygg til forskningsinstitusjoner fra 10 ulike nasjoner. Rundt 20 forskningsinstitusjoner har hvert år forskningsprosjekter i Ny-Ålesund. Kings Bay AS

eier og vedlikeholder Svalbards største samling av automatisk fredete bygninger på Svalbard. Selskapet er avhengig av statlige tilskudd for å dekke underskudd i driften og for å kunne gjøre investeringer i bygningsmassen, infrastrukturen og forskningsfasilitetene i Ny-Ålesund.

Post 70 Tilskudd

Det foreslås en bevilgning på 82,2 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Tilskuddet skal gå til administrasjon av Kings Bay AS, til driften av og investeringer i selskapets bygninger, infrastruktur og kulturminner i Ny-Ålesund. Tilskuddet skal også dekke nødvendige utgifter til administrasjon av Bjørnøen AS.

Tilskuddet skal sikre effektiv drift, planmessig vedlikehold og utvikling av Kings Bays eiendom og bygningsmasse, og sikre god ivaretagelse av

fredete kulturminner og det uberørte naturmiljøet i Ny-Ålesund.

Rapport 2023

Tilskuddet for 2023 var 66,4 mill. kroner, hvorav 17 mill. kroner var til dekning av økte kostnader til flytransport. Drifts- og investeringstilskuddet ble økt med 10 mill. kroner for å styrke vedlikeholdet av bygningsmassen og annen infrastruktur. Kings Bay AS fortsatte i 2023 arbeidet med å vurdere tilstanden til bygningsmassen, og arbeidet med en langtidsplan for nødvendige tiltak. Samtidig gjennomførte selskapet prioriterte vedlikeholds- og istandsettingsprosjekter på grunnlag av tilstandsvurderinger. Det ble også arbeidet med å sikre energiforsyningen, og en reservefjernvarmesentral ble prosjektert. Havneanlegget er rehabilitert, og årlig vedlikehold av flyplassen er gjennomført.

Kap. 1474 Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under postene 50 og 70</i>	143	266	274
50	Tilskudd til statlige mottakere, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	30 211	26 633	27 645
70	Tilskudd til private mottakere, <i>kan overføres, kan nyttes under post 50</i>	24 297	30 856	32 029
	Sum kap. 1474	54 651	57 755	59 948

Bevilgningene under kapittelet skal gå til å skaffe fremragende ny kunnskap om klima og miljø og om miljøkonsekvenser av ny næringsvirksomhet i nord. Kunnskapen skal bidra til å forvalte hav- og landområdene våre i nord og de ressursene som finnes der, på en enda bedre måte og sikre at ny næringsvirksomhet skjer innenfor forsvarlige rammer for miljøet. Forskning, miljøovervåking og sammenstilling av kunnskap danner grunnlag for tiltak for å begrense negative konsekvenser for miljø og samfunn i nordområdene. Bedre kunnskap om klima og miljø er avgjørende for ressursforvaltning, klimatilpasning, samfunnsplanlegging og beredskap i nord.

Den faglige aktiviteten skjer innenfor fire forskningsområder med varighet på fem år (2022–2026):

- Forskning for god forvaltning av Polhavet

- Den samlede effekten av flere stressfaktorer i økosystemene i nordområdene
- Sammenhengen mellom terrestriske, ferskvanns, kyst- og marine økosystemer
- Bærekraftig matproduksjon langs kysten i nord.

I tillegg samarbeides det om treårige prosjekter og insentiver for å videreutvikle forskningssamarbeidet.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under postene 50 og 70

Det foreslås en bevilgning på 0,3 mill. kroner på posten.

Posten dekker godtgjørelse og reiseutgifter til lederen av styringsgruppen for Framsenteret.

Post 50 Tilskudd til statlige mottakere, kan overføres, kan nyttes under post 70

Det foreslås en bevilgning på 27,6 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Mål

Midlene skal gå til de statlige partnerne i Framsenteret med mål om gjennomføring av forvaltningsrelevant klima- og miljøforskning av høy kvalitet i nasjonale og internasjonale nettverk og til å delta i og videreutvikle nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid. Midlene skal også gå til aktiv formidling av forskningsresultater fra klima- og miljøforskning i nord til næringsliv, skoler, forvaltningen og et bredt publikum. Prosjektene må ligge innenfor de vedtatte faglige satsningsområdene, være tverrfaglige og forvaltningsrelevante for nordområdene og innebære samarbeid mellom medlemmene i senteret.

Kriterier for måloppnåelse

Midlene på posten skal bidra til å:

- fremskaffe og publisere ny kunnskap av fremragende kvalitet
- medvirke til etablering av forsker- og mastergradutdannelse gjennom samarbeid med relevante institusjoner innen høyere utdanning innenfor klima og miljø
- etablere faglig forskningssamarbeid mellom relevante nasjonale institusjoner, fyller kunnskapshull og gi nasjonal merverdi
- etablere gode forskingsretta nettverk nasjonalt og internasjonalt og samarbeide med de andre FoU-miljøene i landsdelen
- flerfaglige og tverrfaglige samarbeidsprosjekt mellom institusjonene og forskere med naturvitenskapelig, teknologisk og samfunnsvitenskapelig kompetanse
- formidle forskningsresultater til brukere, for eksempel forvaltning, næringsliv, skoleverk, andre relevante brukere og et bredt publikum.

Tildelingskriterier

Tilskudd kan gis til statlige medlemmer i Framsenteret.

Oppfølging og kontroll

Det rapporteres årlig om bruken av tilskuddet, oppnådde resultater og forskningsaktivitet som er satt i gang.

Rapport 2023

Det rapporteres samlet for post 50 og post 70.

I 2023 hadde senteret fire store integrerte forskningsprogrammer og fire forskningsprosjekter som bidrar til ny kunnskap om isdekke og miljøpåvirkning i Polhavet, nordnorsk kyst og interaksjoner mellom ferskvann og saltvann, kulturmiljø på Svalbard og utvikling av genetiske metoder for overvåkning av dyrestander i nord. Det ble også gitt støtte til fem mindre ettårige aktiviteter i 2023 som siktet mot videre ekstern finansiering, blant annet innenfor alternativt for for rein, sporing av hai og stress-effekter på dypvannskoraller. Aktivitetene var tverrfaglige med fokus på brukermedvirkning og forvaltningsrelevans. Senteret ga ut 20 fagfelleverderte publikasjoner, formidlet en rekke foredrag og bidro med populærvitenskapelige bidrag i ulike medier, radio og avisartikler, egne nettsider og relevante konferanser. 2023-utgaven av magasinet Fram Forum ble publisert på engelsk i trykt og digital versjon med global distribusjon.

Post 70 Tilskudd til private mottakere, kan overføres, kan nyttes under post 50

Det foreslås en bevilgning på 32 mill. kroner på posten. Posten er prisjustert.

Midlene skal gå til de ikke-statlige partnerne i Framsenteret. Formål, kriterier for måloppnåelse og oppfølging og kontroll er tilsvarende som for post 50. Det rapporteres samlet for post 50 og post 70.

Programkategori 12.70 Internasjonalt klimaarbeid

Hovedinnhold og prioriteringer

Utgiftene under programkategori 12.70 gjelder resultatområdet klima. Kategorien omfatter Klima- og miljødepartementets virksomhet med kjøp og salg av klimakvoter og departementets arbeid med Klima- og skoginitiativet.

Klimautfordringen kan bare løses gjennom globalt samarbeid. Norge skal være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet. Klima- og skoginitiativet er Norges største internasjonale klima- og natursatsing. Sammen med kjøp av klimakvoter er det Klima- og miljødepartementets viktigste bidrag til å redusere utslipp i utviklingsland. Kategorien omhandler også samarbeid med EU-land

om utslippsreduksjoner. Andre viktige innsatsområder i det internasjonale klimaarbeidet – Parisavtalen, klimafinansiering, prising av utslipp og utfasing av subsidier til fossile brensler, initiativ for globale utslippsreduksjoner, kortlevde klimaforurensere og utslipp fra internasjonal transport – er også omtalt i dette kapitlet.

Budsjettmidler til Parisavtalen og kortlevde klimaforurensere er omtalt under programkategori 12.10 Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid mm. Klimabistand som er omtalt i dette kapitlet, er med unntak av Klima- og Skoginitiativet, finansiert over budsjettet til Utenriksdepartementet.

Tabell 6.11 Nasjonale mål under programkategori 12.70

Resultatområde	Nasjonale mål
Klima	<ul style="list-style-type: none"> – Norge har under Parisavtalen tatt på seg en forpliktelse til å redusere utslippene av klimagasser med minst 55 prosent i 2030 sammenlignet med nivået i 1990. – Norge har lovfestet et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050. – Norge skal være klimanøytralt fra og med 2030. – Medvirke til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og mer bærekraftig utvikling – Samfunnet og økosystemene skal forberedes på og tilpasses til klimaendringene.

Parisavtalen

Parisavtalen representerer, sammen med klimakonvensjonen, et solid rammeverk for global klimainnsats. Det overordnede formålet med Parisavtalen er å styrke den globale innsatsen mot klimaendringene. Målet er å holde økningen i den globale gjennomsnittstemperaturen godt under 2 grader sammenlignet med førindustrielt nivå, og tilstrebe å begrense temperaturøkningen til 1,5 grader. Dessuten skal evnen til å tilpasse seg skadevirkningene av klimaendringene styrkes i landene. Det er også et formål at finansstrømmer skal bli mer i samsvar med en klimarobust lavutslippsutvikling.

Ifølge Parisavtalen skal alle land melde inn sine mest ambisiøse nasjonale klimamål. Disse skal forsterkes hvert femte år. I 2025 skal alle land melde inn klimamål for perioden etter 2030. To år før NDC-ene leveres, gjennomføres det en global gjennomgang (GST) som vurderer status for framgangen mot avtalens langsiktige målsettinger. Dette var den viktigste saken under COP28 i Dubai desember 2023.

Norge arbeider med et nytt mål under Parisavtalen som skal legges frem for Stortinget. Regjeringen sendte forslag til Norges nye klimamål for 2035 på høring 1. oktober, med frist 1. januar. Etter høringen er gjennomført vil regjeringen vurdere høringsinnspillene og legge frem forslag til

nytt klimamål for 2035 for Stortinget. Regjeringen foreslår at det nye målet lovfestes i klimaloven.

I prosessen mot en beslutning fra den globale gjennomgangen, har mange aktører bidratt med innspill og kunnskap, blant annet FNs klimapanel med sin sjettede hovedrapport. Den sjettede hovedrapporten sier blant annet at for å begrense økningen i den globale gjennomsnittstemperaturen til 1,5 grader over forindustrielt nivå, må umiddelbare kutt i klimagasser i alle sektorer gjennomføres. De globale utslippene må nå toppen før 2025, deretter reduseres med 43 pst. innen 2030, og med 60 pst. innen 2035. I 2050 må CO₂-utslippene reduseres til netto null. Det vil si at vi må sørge for å fjerne like mye CO₂ fra atmosfæren som vi slipper ut. I tillegg kreves det kraftige reduksjoner i andre klimagasser.

Partene til Parisavtalen skal bruke funnene fra den globale gjennomgangen når de nå utvikler nye klimamål. På COP28 ble det også formulert kollektive mål på energiomstilling, blant annet å tredoble global kapasitet på fornybar energi og doble farten på energieffektivisering innen 2030, og at verden må omstille seg bort fra fossile brensler i energisystemet. Viktigheten av å bevare natur, og å stoppe og reversere avskoging innen 2030 ble også trukket frem i beslutningen.

På COP29 i Baku, Aserbajdsjan, blir det viktigste forhandlingstemaet å vedta et nytt kollektivt finansieringsmål.

Klimafinansiering

Internasjonal støtte til klimatiltak i utviklingsland, og støtte til å gjennomføre de nasjonalt fastsatte bidragene (NDC), er svært viktig for en effektiv gjennomføring av Parisavtalen. Dette er en viktig føring for norsk klimafinansiering framover. Det er videre bestemt at norsk bistand i hovedsak skal være i samsvar med Parisavtalen.

Klima- og skoginitiativet er den største internasjonale enkeltsatsingen under norsk klimafinansiering. Initiativet har gjort Norge til et foregangsland i langsiktig finansiering for å stanse tapet av naturskog og bidra til bærekraftig arealforvaltning.

Norsk støtte til klimatiltak i utviklingsland, utover Klima- og skoginitiativet, finansieres over budsjettet til Utenriksdepartementet, og det vises til deres Prop. 1 S (2024–2025). For å gi en samlet fremstilling av klimapolitikken, omtales likevel klimafinansiering kort her.

Norge har et mål om å doble klimafinansieringen til utviklingsland fra 7 mrd. kroner i 2020 til minst 14 mrd. kroner senest i 2026. Målet ble

nådd både i 2022 og 2023, og i fjor var norsk klimafinansiering på om lag 16,6 mrd. kroner. Støtten består av øremerkede midler til klima, og støtte til internasjonale organisasjoner som arbeider med klima i utviklingsland. Eksempelvis er Det grønne klimafondet (GCF) en hovedkanal for norsk multilateral klimafinansiering, med et bidrag på 3,2 mrd. kroner i perioden 2024–2027. Private, klimarelevante investeringer utløst av Klimainvesteringsfondet, og Norfunds offentlige investeringer, inkluderes også i måltallet for norsk klimafinansiering. Regjeringen etablerer også en statlig garantiordning for fornybar energi med en garantiramme på 5 mrd. kroner. For å følge opp regjeringen sin strategi *Klima, sult og sårbarhet* har regjeringen også styrket satsingen på bistand til klimatilpasning.

Norsk klimafinansiering blir rapportert til OECD og klimakonvensjonen basert på årlige tilskudd markert med Rio-markørene klimatilpasning eller utslippsreduksjoner. Disse rapportene blir laget først etter at tilskuddene er utbetalt. Derfor kan ikke totaltallet for norsk klimafinansiering leses direkte ut av budsjettforslaget.

Prising av utslipp og utfasing av subsidier til fossile brensel

I tillegg til klimafinansiering er det å sette en pris på utslipp som forurenser betaler, en effektiv måte å redusere utslipp på. Det skaper insentiver for grønn omstilling, og bidrar til å realisere målet i Parisavtalen. Prising av utslipp er mer effektivt jo flere land som innfører det, og Norge er en pådriver i dette arbeidet. I dag dekkes kun 24 pst. av de globale klimagassutslippene av karbonpris.² I tillegg er prisene ofte for lave til at næringslivet omstiller seg til lavutslippsløsninger. En mer ambisiøs klimapolitikk globalt krever både høyere priser på utslipp og i flere land. Det er mange land som har satt, eller vurderer å sette en pris på utslipp av klimagasser i sine nasjonale fastsatte bidrag (NDCer) til FNs klimakonvensjon.

Norge støtter Verdensbankprogrammet Partnership for Market Implementation (PMI) med 7 mill. USD fram til 2027. PMI støtter 17 land med å utvikle og implementere karbonpris. Deler av infrastrukturen for å prise utslipp, er også nødvendig for at land skal kunne handle med utslippsreduksjoner under artikkel 6 av Parisavtalen, jf. omtale under Initiativ for globale utslippsreduksjoner.

² Verdensbankens publikasjon «*State and trends of Carbon Pricing 2024*»

Globalt er det store summer som blir brukt som subsidier til produksjon og forbruk av fossilt brensel. Utfasing av fossile subsidier er viktig for å bidra til at utslippene av klimagasser går ned, og regjeringen arbeider internasjonalt for dette. Flere land har satt i gang reformarbeid for å fase ut fossile subsidier. Norge støtter reform av fossile subsidier på landnivå bl.a. gjennom Verdensbanken og Global Subsidy Initiative (GSI) og gjennom Vennegruppen for reform av fossile subsidier for at flere land skal fase ut slike subsidier.

Initiativ for globale utslippsreduksjoner

Utslippskuttene som meldes inn i lands NDCer, og offentlige bidrag til klimafinansiering, er ikke nok for å nå Parisavtalens temperaturmål. Det må gjøres mer. Parisavtalens artikkel 6 åpner for at land frivillig kan samarbeide om utslippsreduksjoner som kan overføres mellom land for bruk mot utslippsmål, kjent som kvotehandling. Ved overføring justeres bokføringen av utslipp til land og/eller private selskap, slik at utslippsreduksjonene kun telles ett sted, og ikke dobbelt. Det stilles strenge krav til måling, rapportering og verifisering av kvotene.

Slikt samarbeid åpner for at både vertslandet og kjøperland kan sette seg mer ambisiøse mål om utslippsreduksjoner, og gjennomføre flere klimatiltak enn de ellers ville gjort. Dette kan øke farten og omfanget på den globale omstillingen, og kan øke private investeringer til grønne løsninger. Arbeidet med å utvikle et detaljert regelverk under artikkel 6 har vært krevende og tatt tid. Etter at regelverket ble klart i 2021 har flere land nå åpnet for samarbeid.

Gjennom Initiativ for globale utslippsreduksjoner skal Norge bidra til å utløse varige utslippsreduksjoner i utviklingsland, gjennom samarbeid under Parisavtalens artikkel 6. Initiativet omfatter kapasitetsbygging, programutvikling og kvotekjøp fra partnerland, og bygger på tidligere arbeid gjennom det norske kvotekjøpsprogrammet. Innsatsen under initiativet vil støtte opp under utviklingen av Parisavtalens krediteringsmekanisme for samarbeid mellom land (artikkel 6.4) og vektlegge muligheten for å utløse private grønne investeringer i utviklingsland.

Norge har mål om å sørge for klimagassreduksjoner i andre land tilsvarende norske utslipp fra og med 1. januar 2030, kjent som klimanøytralitetsmålet. For å kunne etterleve Stortingets mål om klimanøytralitet arbeider Norge for å utvikle nye program for markedssamarbeid i samsvar med artikkel 6 under Parisavtalen. Utslippsreduk-

sjonene som Norge betaler for gjennom Initiativ for globale utslippsreduksjoner kan bidra til at Norge blir klimanøytralt fra og med 2030. Klimanøytralitetsmålet er ikke en del av Norges innmeldte bidrag til Parisavtalen, men vil bidra til at Parisavtalens temperaturmål kan nås. Utslippsreduksjoner oppnådd gjennom initiativet kan også benyttes til å dekke det som eventuelt mangler for å oppfylle Norges 2030-mål under Parisavtalen, i en situasjon der EU-samarbeidet ikke tar oss helt til 55 pst. utslippsreduksjon.

Det er usikkert hvor mange kvoter Norge vil trenge, og hvordan tilgangen til kvoter vil være framover. Arbeidet er fortsatt i en tidlig fase og foreløpig er det få kvoter tilgjengelig på markedet. Foreløpig må Norge derfor bidra aktivt til kapasitetsbygging og utvikling av nye programmer og samarbeid som kan resultere i kvoter vi kan kjøpe.

Erfaringsmessig er en risiko ved kvotekjøp at det leveres færre kvoter fra inngåtte samarbeid enn anslått og kontraktsfestet. For å redusere leveringsrisikoen vil departementet derfor inngå parallelle samarbeid med flere forvaltningsaktører og land. Departementet vil også samarbeide på ulike nivåer, som prosjekt og programnivå, men også bredere, mer transformative programmer på sektor-, jurisdiksjon-, og politikknivå. Det praktiseres resultatbasert finansiering. Det innebærer at kvoter først betales for når utslippsreduksjonene er gjennomført, verifisert og levert.

Kortlevde klimaforurensere

Norge har i flere år prioritert internasjonalt engasjement for å redusere utslipp som gir klimaeffekt på kort sikt og mindre luftforurensning, bedret folkehelse og økt matproduksjon. Arbeidet er rettet mot å redusere klimaforurensere som metan, svart karbon (sot) og hydrofluorkarboner (HFK). Disse har kort levetid i atmosfæren sammenliknet med CO₂. Utslippsreduksjoner kan derfor gi rask klimaeffekt og bremse oppvarmingshastigheten. Dette er essensielt for å nå Parisavtalens temperaturmål og reduserer risikoen for å krysse irreversible klimavippepunkter i Arktis, som vil ha store globale konsekvenser.

Norge jobber med tematikken i Arktisk råd, og har lederskap for arbeid med svart karbon og metan fram til mai 2025. Svart karbon har en særlig oppvarmende effekt når det slippes ut i nærheten av arktiske områder, siden partiklene legger seg på is og snø og hindrer at solstrålene reflekteres tilbake til atmosfæren. I 2017 vedtok Arktisk råd et felles mål om å redusere de samlede utslippene av svart karbon med mellom 25 og 33 pst.

innen 2025 sammenliknet med 2013. Målet er ikke juridisk bindende. Vi viser til nærmere omtale under programkategori 12.60 *Nord- og polarområdene*.

Norge er og styremedlem i den UNEP-baserte Koalisjonen for klima og ren luft (CCAC) og gir 8 mill. kroner i støtte i 2025. Koalisjonen jobber for å redusere utslipp av kortlevde klimadrivere globalt. CCAC har hatt en viktig rolle med å utvikle Global Methane Pledge, et globalt initiativ for å redusere verdens kollektive metanutslipp med 30 pst. fra 2020-nivå innen 2030.

Miljødirektoratet bidrar i tillegg i arbeid for internasjonal kunnskapsutvikling med å utvikle en metodologirapport for kortlevde klimadrivere under IPCC. Arbeid med HFker dekkes hovedsakelig under Montrealprotokollen, da disse brukes som erstatning for flere av de ozonreducerende gassene.

Reduserte utslipp fra internasjonal transport

For å redusere utslipp fra internasjonal transport arbeider Norge innenfor FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) og FNs luftfartsorganisasjon (ICAO) med å utvikle og gjennomføre regelverk for å redusere klimagassutslippene. IMO ble i 2023 enige om å kutte skipsfartens utslipp til netto-null i 2050 og forhandler nå om ytterligere klimakrav for skipsfarten slik at utslippsmålene nås. I henhold til IMOs plan skal de nye klimakravene det nå forhandles om fastsettes i 2025. ICAO har innført et markedsbasert virkemiddel for å medvirke til at videre vekst i internasjonal luftfart etter 2020 ikke øker netto karbonutslipp; «Carbon Offsetting Reduction Scheme for International Aviation» (CORSIA). De har også vedtatt et mål om at sektoren skal ha netto null karbonutslipp i 2050. Fra og med 2024 skal utslipp utover 85 pst. av 2019-nivået (før pandemien) kompenseres med utslippsreduksjoner, eller kvoter, fra andre sektorer. Kvotene må være fra reduserte utslipp etter 2020. Norge har deltatt frivillig fra start og regulerer tre luftfartøyoperatører gjennom klimakvoteloven. Fra og med 2024 er 126 land med i CORSIA. Andre fase, som er obligatorisk for de fleste landene, er fra 2027 til 2035.

Klima- og skoginitiativet

Å redusere og reversere tap av verdens tropiske skoger er avgjørende for å nå målene både i Parisavtalen, Naturavtalen og FNs bærekraftsmål. Skogen bidrar til et stabilt klima, til naturmangfold, og den utgjør livsgrunnlaget for millioner av mennes-

ker, spesielt urfolksgrupper. Den gir essensielle økosystemtjenester, også utover de knyttet direkte til klima og naturmangfold. Blant annet er regnskog avgjørende for vanntilgang, og dermed for verdens matproduksjon.

Hovedmålet til Klima- og skoginitiativet er å bidra til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og en mer bærekraftig utvikling. Hovedmålet er delt inn i to delmål:

- (i) å bidra til bærekraftig skog- og arealforvaltning i utviklingsland og
- (ii) å bidra til redusert press på tropiske skogarealer fra globale markeder.

Videre angir Klima- og skoginitiativets strategiske rammeverk åtte strategiske tverrgående områder som innsatsen rettes inn mot:

- (i) bærekraftig arealbrukspolitikk;
- (ii) styrkede rettigheter og bedre levekår for urfolk og lokalsamfunn;
- (iii) internasjonale incentivstrukturer for utslippsreduksjoner fra skog;
- (iv) global transparens (inkl. globalt tilgjengelige satellittdata);
- (v) avskogingsfrie råvaremarkeder;
- (vi) avskogingsfrie finansmarkeder;
- (vii) redusert skogkriminalitet; og
- (viii) global oppslutning rundt arbeidet mot avskoging.

Innsats som mest effektivt bidrar til kostnadseffektive og målbare utslippsreduksjoner prioriteres.

Strategien til Klima- og skoginitiativet er basert på anerkjennelsen av at det først og fremst er bedre og mer helhetlig arealpolitikk i skoglandene som må til for å redusere avskoging. Klima- og skoginitiativet har bilaterale samarbeidsavtaler med viktige skogland der det er politisk vilje til å bevare skogen, og potensial for store utslippskutt. Bærekraftig arealpolitikk legger også til rette for styrkede rettigheter og bedre levekår for urfolk og lokalsamfunn.

2023 representerte et betydelig momentum for skogbevaring i en rekke viktige skogland. Ifølge globale data fra norskstøttede Global Forest Watch ble avskoging av tropisk primærskog globalt redusert med 9 pst. i 2023. I Norges viktigste samarbeidsland ble den redusert med over 20 pst. iht. samme metodikk. Brasils foreløpige tall indikerer en halvering i avskogingen fra 2022 til 2023, og ytterligere 27 pst. ned første halvår 2024 sammenliknet med samme periode i 2023. Indonesia holdt avskogingen på et svært lavt nivå, nær

90 pst. reduksjon fra 2015 og blant de laveste årene på 20 år. Colombia rapporterte om den laveste avskogingen på 23 år. Samtidig øker avskogingen i land som i Bolivia og Laos, og avskogingen i D.R. Kongo er på et vedvarende høyt nivå. Det vil kreve en global mobilisering for å nå målet som over 140 land sluttet seg til på klimatoppmøtet i Glasgow i 2021 om å stanse globalt skogtap innen 2030, og som i 2023 ble referert i hovedbeslutningen på klimatoppmøtet i Dubai.

Det internasjonale samfunnet kan støtte opp om bedre arealpolitikk i skoglandene gjennom å skape effektive internasjonale insentiver for redusert avskoging, blant annet gjennom karbonmarkeder og annen internasjonal finansiering.

Etterspørselen etter råvarer som storfekjøtt, soya, palmeolje, tømmer, papirmasse og kakao har økt, drevet av en verdensbefolkning som blir stadig større og rikere. Økt etterspørsel etter mat og andre råvarer kan i stor grad møtes med mer effektiv arealbruk, og uten å føre til avskoging. Dette krever en effektiv arealpolitikk. I tillegg må alle ledd i global råvarehandel og forbrukere etterspørre bærekraftige produkter, og investorer og banker må i større grad inkorporere avskogingsrisiko i rammeverkene og beslutningene sine. Klima- og skoginitiativet støtter rammeverk, data, koalisjonsbygging og investeringer i bærekraftig produksjon for å legge til rette for bærekraftige råvaremarkeder.

Gode data om skogen og avskogingens årsaker er viktig for myndigheter i skogland som planlegger arealpolitikken eller driver lovhåndhevelse, for urfolk og lokalsamfunn som hevder sine rettigheter, og for selskaper og investorer som vil sikre at sine råvarer eller eierandeler har lav avskogingsrisiko. Derfor investerer Klima- og skoginitiativet i initiativer som forbedrer tilgangen til data om skogen, blant annet gjennom å frigi høyoppløselige satellittbilder av all tropisk skog, gratis, for alle.

Mye av avskogingen som skjer er ulovlig, og handel med ulovlige råvarer øker presset på skogen. En sentral del av innsatsen til Klima- og skoginitiativet retter seg derfor mot samarbeid mot skogkriminalitet. Det er økt interesse for samarbeid mot organisert kriminalitet. For eksempel ble landene som deler Amazonas-regnskogen under president Lulas Amazonastoppmøte i 2023 enige om økt samarbeid, blant annet mot nettopp skogkriminalitet.

Prioriteringer

De bilaterale partnerskapene vil fortsette å være en topp prioritet for Klima- og skoginitiativet. Gjennom disse støtter Norge opp om politikk som leverer store resultater. Gjennom bidrag til Amazonasfondet og andre tiltak vil Klima- og skoginitiativet fortsette å støtte Brasil i å nå sine ambisiøse mål, både for bekjempelse av ulovlig avskoging, for tilrettelegging for omlegging av landbruksproduksjonen uten avskoging, samt for å sikre urfolks rettigheter. Norge vil også støtte opp om arbeidet med å redusere avskogingen i savanneskogen Cerrado. I Indonesia vil en prioritet være å forankre samarbeidet med ny regjering og bidra til det ambisiøse målet om netto negative utslipp fra skog- og arealsektoren innen 2030. I Colombia vil synergiene mellom Norges engasjement på skog og fred styrkes ytterligere, gitt den tette koblingen mellom avskoging og konflikt. Colombia har redusert avskogingen betraktelig, men ønsker å avvente resultatbaserte betalinger under partnerskapet inntil reguleringer har kommet på plass for det innenlandske karbonmarked. I Peru vil en prioritet være å bidra til fortsatt gjennomføring av milepælene i intensjonsavtalen, og å legge til rette for resultatbaserte utbetalinger. Gitt ustabil politisk situasjon i Peru med hyppige skifter av regjeringer og ministre, vil Norge sammen med bl.a. Tyskland og Storbritannia gå i dialog med Peru om forutsetningene for videre samarbeid utover 2025. I Etiopia vil en prioritet utover å støtte den nasjonale strategien mot avskoging og for skogrestaurering være å bidra til å styrke skogovervåkningssystemet og legge til rette for at Etiopia kan utstede verifiserte utslippsreduksjoner. I 2025 vil Klima- og skoginitiativet sammen med andre toneangivende givere utrede mulighetene for å etablere et tilleggsinstrument til dagens Central Africa Forest Initiative (CAFI), som muliggjør mobilisering av privat finansiering av ulike tiltak som fremmer bærekraftig økonomi i landene i Kongobassenget.

Økt finansiering til skogbevaring gjennom karbonmarkeder av høy kvalitet vil prioriteres i 2025. Gjennom LEAF-koalisjonen samarbeider Norge med Storbritannia, USA og en rekke av verdens største selskaper om dette. Det er stor interesse fra skoglandene. Norge vil også fortsette å bidra til at skoglandene får den tekniske støtten de trenger for å dokumentere resultater og for å involvere urfolk og andre i arbeidet, og at de får juridisk støtte til å inngå kontrakter med LEAF-koalisjonen. Det er økt forståelse i markedet for at REDD+ bør gjøres på nasjonalt eller juridiksjo-

nelt nivå snarere enn gjennom enkeltprosjekter. Støtte til ART-standarder og LEAF-koalisjonen har bidratt til dette. Samtidig skaper utkast til reguleringer og til normer i det frivillige markedet usikkerhet om hvordan selskapene kan bruke frivillige karbonkreditter som del av sin overordnede omstilling, i tillegg til dype kutt i egne utslipp. En prioritet framover vil være å legge til rette for etterspørsel etter skogkreditter av høy kvalitet, i tillegg til at selskaper kutter egne utslipp.

På klimatoppmøtet i Glasgow i desember 2021 lovet ti av de største forhandlerne av råvarer som driver avskoging at de skulle oppnå bærekraftige forsyningskjeder, og ledende investorer lovet at investeringsporteføljene deres skulle bli avskogingsfrie. Gjennom bl.a. Tropical Forest Alliance har Norge bidratt til å legge til rette for økte ambisjoner fra de store råvareselskapene, og flere av dem strammet inn sine mål i 2023. Å legge til rette for denne omstillingen blir en viktig prioritet framover. Som del av dette vil det vurderes økt støtte til omlegging av kveg- og soyasektoren i Latin-Amerika. I 2023 vedtok EU et forbud mot import, eksport og omsetting av syv råvarer og tilknyttede produkter som fører til avskoging og skogforringelse.

Gode data er avgjørende for å kunne gjennomføre både frivillige forpliktelser og reguleringer mot avskoging i råvaremarkeder. Tilgang til data om skogen, som hvor og hvorfor den ødelegges, er også en forutsetning for at skoglandene skal kunne målrette innsatsen sin. Store deler av den globale avskogingen er ulovlig, og økt transparens kan endre den politiske viljen til å ta tak i dette. Klima- og skoginitiativet har vært ledende i å etablere en infrastruktur for offentlig tilgjengelig data om skogen. I dag er høyoppløselige satellittbilder av den tropiske skogen gratis og offentlig tilgjengelige for alle. Skogland, organisasjoner og privat næringsliv får støtte og verktøy for å bruke dataene. Klima- og skoginitiativet har startet en anbudsprosess for å kunne tilby et liknende produkt også i 2025 og fremover.

Klimatoppmøtet i Belém i Amazonas i 2025 blir en viktig milepæl for verdens innsats mot avskoging. I tillegg arrangeres naturtoppmøtet i 2024 i Cali i Colombia. Regnskog forventes å være høyt på agendaen begge steder. Norge vil fortsette å innta en ledende rolle for samarbeid om høye ambisjoner. Norge deltar i styringskomiteen av Forest and Climate Leaders Partnership (FCLP), etablert for å følge opp ambisjonene om å stanse og reversere globalt skogtap innen 2030, og å bidra til samarbeid, løsninger og finansiering for å

kunne nå dette målet. Brasil annonserte i 2023 forslaget om et nytt globalt skogfond med mobilisering av storskala privat kapital. Norge vil sammen med andre land fortsette dialogen om dette ambisiøse forslaget.

Høsten 2022 fikk verden en ny naturavtale under det 15. partsmøtet for FNs konvensjon for biologisk mangfold. Naturavtalen har globale mål på områder som vil gi direkte bidrag til skogsatsingen, og omvendt, inkludert mål om vern av natur (30 pst. innen 2030), restaurering av forringede områder, bærekraftig arealpolitikk, støtte til urfolks rettigheter, mobilisering av finansiering til natur, og utfasing av subsidier som er skadelige for biologisk mangfold. Det er stort sammenfall mellom drivere av tropisk avskoging og tap av biomangfold: ekspansjon av jordbruksvirksomhet, illegal virksomhet, og ineffektiv arealbruk. Den nasjonale oppfølgingen av naturavtalen i skoglandene vil derfor bidra til redusert avskoging og skogforringelse. Omvendt vil redusert avskoging og skogforringelse bidra til å oppnå mål i naturavtalen, og det er god overlapp mellom Klima- og skoginitiativets strategi og delmålene i naturavtalen. Klima- og skoginitiativet vil prioritere innsats i bilaterale partnerskap og globale strategier som bidrar både til klima- og naturmål.

Støtte til sivilsamfunnsaktører er en sentral del av innsatsen til Klima- og skoginitiativet. Sivilsamfunnsorganisasjoner fungerer som kunnskapsprodusenter og -formidlere, og de bidrar til økt forankring på tvers av politiske skillelinjer og regjeringer. Prioriterte innsatsområder er urfolk og lokalsamfunn, avskogingsfrie forsyningskjeder og finansmarkeder, innsats mot skogkriminalitet og for økt transparens, i tillegg til høyere klimaambisjoner og skogvennlig arealpolitikk. Klima- og skoginitiativet har en portefølje med støtte til rundt 40 sivilsamfunnsprosjekter globalt. I løpet av 2025 går de fleste av disse prosjektavtalene ut, og det vil arbeides med innretning- og utlysning av sivilsamfunnsstøtte for en ny periode.

Risiko

Skogbevaring er helt sentralt for å redusere risikoen for klimaendringer med alvorlige konsekvenser for menneskeheten. Skog, både planting og bevaring, spiller også en svært viktig rolle i å øke motstandsdyktigheten mot- og å tilpasse seg klimaendringer. Risiko knyttet til skogbevaring er størst ved å ikke gjøre noe. Risikoen som ligger i selve innsatsen, har i stor grad vært kjent gjennom hele Klima- og skoginitiativets levetid. Slik risiko inkluderer for eksempel lav kapasitet og

skiftende politisk vilje i skogland, korrupsjon, sterke økonomiske særinteresser i industrier som driver avskoging, markedssvikt og fattigdom. Politiske skifter vil også fremover kunne føre til forsinkelser og/eller endret strategi for- og innretning av samarbeidene. Globalt er markedskrefte som driver avskoging betydelige. Selv om skoglandene skulle lykkes med å forbedre arealforvaltningen, er presset på skogen sterkt. Å stoppe tropisk avskoging vil kreve en betydelig endring i det globale matsystemet.

Alle skoglandene som Klima- og skoginitiativet samarbeider med, har utfordringer knyttet til styresett. Flere av satsningene innebærer også betydelig risiko for økonomisk mislighold. Risikovurderinger og risikohåndtering er derfor en sentral del av initiativets innsats. Grundig kvalitetssikring før inngåelse av tilskuddsavtaler er sentralt i dette arbeidet. Som for alle bistandsprosjekter er nulltoleranseprinsippet lagt til grunn for økonomisk mislighold, se nærmere i omtale i Prop. 1 S (2023–2024) for Utenriksdepartementet.

Krigen i Ukraina har fått store konsekvenser for markeder for mat, råvarer, energi m.m., og dette vil fortsette også i tiden fremover. Svingninger i råvarepriser kan påvirke avskogingen. I stadig høyere grad kan det også oppstå målkonflikter mellom energiomstilling og skogbevaring, gjennom blant annet økt etterspørsel etter mineraler og landarealer til energiproduksjon.

Nærmere om budsjettforslaget

Foreslått bevilgning knyttet til programkategorien for 2025 er på 4,6 mrd. kroner. Dette er en økning på 260 mill. kroner, eller 6,1 pst. sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Overslaget over inntekter fra kvotesalg er satt til om lag 3,1 mrd. kroner. Budsjettmidler knyttet til Parisavtalen og kortlevde klimaforurensere er omtalt under programkategori 12.10 Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid mm.

Utgifter under programkategori 12.70 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
1481	Klimakvoter	80 350	122 798	302 873	146,6
1482	Internasjonale klima- og utviklings- tiltak	2 993 801	4 168 294	4 248 108	1,9
	Sum kategori 12.70	3 074 151	4 291 092	4 550 981	6,1

Inntekter under programkategori 12.70 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
4481	Salg av klimakvoter	3 022 743	2 826 518	3 135 116	10,9
	Sum kategori 12.70	3 022 743	2 826 518	3 135 116	10,9

Kap. 1481 Klimakvoter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2023	budsjett 2024	2025
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	244	2 798	2 873
22	Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6, <i>kan overføres</i>	80 106	120 000	300 000
	Sum kap. 1481	80 350	122 798	302 873

Post 01 Driftsutgifter, kan overføres

Posten dekker utgifter til drift av Initiativ for globale utslippsreduksjoner. Dette innebærer bl.a. kjøp av eksterne tjenester, som for eksempel juridisk rådgivning, og andre driftsutgifter i forbindelse med kjøp og ev. salg av kvoter (utslippsreduksjoner). Det foreslås å bevilge 2,9 mill. kroner under posten.

Post 22 Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6, kan overføres

Posten dekker utgifter under Initiativ for globale utslippsreduksjoner, herunder til kapasitetsbygging, programutvikling og kvotekjøp under Parisavtalens artikkel 6. Utgiftene kan ikke telles som bistand (klimafinansiering). Kvotekjøp i årene fremover kan bidra til å fremskynde den grønne omstillingen i utviklingsland.

Initiativ for globale utslippsreduksjoner er en del av Norges internasjonale innsats for den grønne omstillingen globalt. Kvotene som Norge kjøper kan bidra til at Norge oppnår klimagassreduksjoner i andre land tilsvarende norske utslipp fra og med 1. januar 2030, kjent som klimanøytralitetsmålet (jf. Innst. 407 S (2015–2016)). I en situasjon der EU-samarbeidet ikke tar Norge helt til 55 pst. utslippsreduksjoner, kan slike kvoter også brukes til å dekke det som eventuelt mangler for å oppfylle Norges mål under Parisavtalen.

Under Initiativ for globale utslippsreduksjoner arbeider Klima- og miljødepartementet gjennom flere kanaler og aktører for å utvikle programmer som kan bidra til utslippsreduksjoner, og for å forvalte kvotekjøpsavtaler. For 2025 foreslås det å øke bevilgningen på posten fra 120 mill. kroner til 300 mill. kroner. Økningen skyldes økt aktivitet med programutvikling, og at de første kvotene gjennom Verdensbankfondet Transformative Carbon Asset Facility (TCAF) planlegges levert og

skal betales for. Det er per nå én aktiv kjøpsavtale for utslippsreduksjoner under TCAF. Den gjelder energireform og utfasing av fossile subsidier i Usbekistan.

Departementet deltar i TCAF med 80 mill. USD, og årlige utbetalinger til fondet dekkes under posten. TCAF skal forlenges fra 2028 til 2031 for å kunne fortsette arbeidet med å utvikle programmer som kan levere kvoter Norge kan kjøpe. Programutviklingen i TCAF har tatt tid, og forlengelsen av fondet øker muligheten for at Norges eksisterende bidrag vil kunne brukes til kvotekjøp og omstillingssamarbeid.

Departementet arbeider også gjennom Global Green Growth Institute (GGGI) for å utvikle programmer for kvotekjøp på policynivå. Det er foreløpig tre programmer under utvikling i hhv. Indonesia, Marokko og Senegal. Programmene skal styrke insentivene til privat sektor for å øke investeringene i fornybar energi. Mer fornybar energi gir grunnlag for kvoter som Norge kan kjøpe. Det tas sikte på å ferdigstille programdesignet i 2025, og deretter starte implementeringen. GGGI jobber også med å identifisere flere vertsland for nye samarbeid. Det gis også kjernestøtte til GGGI på 8 mill. kroner årlig under posten i perioden 2024–2026. Det er viktig for at GGGI kan opprettholde kompetansen og kapasiteten i arbeidet med internasjonale karbonmarkeder.

GGGI er i gang med å sette opp en ny fasilitet, Carbon Transaction Facility (CTF), som skal bidra til å bygge opp markedet for kvotehandel under artikkel 6. Fasiliteten vil bestå av ett multi-donorfond for kapasitetsbygging, og flere ulike karbonfond som kan utvikle nye programmer, og forvalte kjøpsavtaler. Regjeringen foreslår at det under CTF etableres et eget norsk karbonfond på inntil 100 mill. USD. Fondet kan utvikle kjøpsprogrammer, forvalte norske kjøpsavtaler og betale for kvoter som Norge kjøper. Det vil oppkapitaliseres etter hvert som det utvikles programmer og

inngås kjøpsavtaler. GGGI stiller krav om at alle som etablerer karbonfond under CTF også må bidra inn i kapasitetsbyggingsfondet, slik at flere utviklingsland kan delta i kvotehandling under Parisavtalens artikkel 6. Det foreslås at det inngås en avtale på 5 mill. USD til kapasitetsbyggingsfondet over en femårsperiode.

Bevilgningen på posten benyttes også til Verdensbankprogrammet Partnership for Market Implementation (PMI). PMI arbeider med kapasitetsbygging på myndighetsnivå i 17 land for å etablere karbonprising og tilrettelegge for deltakelse i karbonmarkeder under Parisavtalens artikkel 6.

Langsiktige avtaler om utvikling og kjøp av utslippsreduksjoner (kvoter) blir inngått i tråd med fullmakten *IV Kjøp av klimakvoter under Parisavtalens artikkel 6*. Fullmakten dekker framtidige utbetalinger for flerårige avtaler til TCAF, GGGI og PMI, og åpner for at Klima- og miljødepartementet kan inngå nye avtaler om nye kvotekjøp.

For å sikre at Norge får kjøpt nok kvoter med høy miljøintegritet vurderes samarbeid om nye programmer og land fortløpende. En eventuell utvidelse av samarbeid kan enten skje gjennom eksisterende forvaltningskanaler, eller med andre aktører. Utvidelse av samarbeidet under Initiativ for globale utslippsreduksjoner skal skje i tråd med Klima- og miljødepartementets prioriteringer for kvotekjøp og innenfor fullmakten.

Rapport 2023

I 2023 fortsatte arbeidet med kapasitetsbygging og programutvikling gjennom TCAF, GGGI og PMI.

I juni 2023 ble den første kvotekjøpskontrakten signert gjennom TCAF med Usbekistan. TCAF utviklet også flere nye programforslag i samarbeid med nasjonale myndigheter.

Gjennom arbeidet med GGGI signerte Klima- og miljødepartementet høsten 2023 intensjonsavtaler (MoUer) med respektive departementer i Indonesia, Marokko og Senegal om fortsatt felles interesse for samarbeid under artikkel 6. Programmene som er under utvikling skal bidra til å styrke insentivene til privat sektor for å investere mer i fornybar energi.

I 2023 leverte Norge oppgjøret for Kyotoprotokollens andre forpliktelsesperiode (2013–2020). Norge har redusert gjennomsnittlige årlige utslipp i perioden 2013–2020 med 16 pst. i forhold til norske utslipp i 1990. Norges klimamål for 2020 ble oppfylt gjennom en kombinasjon av nasjonale utslippskutt og kjøp av klimakvoter i tråd med Kyotoprotokollens regelverk. Etter oppgjøret har Norge fremde-

les om lag 30 millioner klimakvoter til overs, som representerer ytterligere utslippsreduksjoner utover den norske forpliktelsen for 2020. Den norske sluttrapporten om forpliktelsesperioden ble sendt inn til FNs klimakonvensjon (UNFCCC) den 24. oktober. Rapporten kan leses på deres nettside.

Post 25 Fleksible mekanismer under klimasamarbeidet med EU

Norge skal oppfylle sitt klimamål for 2030 under Parisavtalen sammen med EU. Det gjør Norge til fullverdig deltaker i de tre pilarene under EUs klimamammeverk, herunder EUs kvotesystem, innsatsfordelingsforordningen og skog og arealbruk. For første periode av EUs skog- og arealbruksregelverk (2021–2025) ligger Norge an til et underskudd på om lag 33,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Anslaget er usikkert.

EU-regelverket åpner for at skogkreditter og utslippsenheter som anskaffes fra andre land kan benyttes til oppfyllelse av forpliktelsen under skog- og arealbruksregelverket. I statsbudsjettet for 2025 foreslår regjeringen å videreføre fullmakten fra Prop. 1 S Tillegg 1 (2023–2024). Fullmakt XIV for kjøp av skogkreditter og utslippsenheter, åpner for at departementet kan inngå avtaler og intensjonsavtaler om kjøp av skogkreditter og utslippsenheter innenfor en samlet ramme på 3 000 mill. kroner under posten.

Beregninger gjort av Miljødirektoratet i 2023 viste at med eksisterende virkemidler ligger EU, Island og Norge an til et samlet underskudd under innsatsfordelingen på 1,2 mrd. tonn CO₂ i perioden 2021–3030. Om det også tas hensyn til mulig bruk av kansellerte kvoter fra EUs kvotesystem, planlagt politikk og tiltak, reduseres dette gapet til 0,54 mrd. tonn CO₂ i perioden. Miljødirektoratets beregninger viste også et veldig lite samlet opptak under skog- og arealbruksregelverket i den første forpliktelsesperioden (2021–2025) for EU totalt, på om lag 5 mill. tonn CO₂ før kompensasjonsmekanismen er benyttet. Beregningene under skog- og arealbrukssektoren er imidlertid svært usikre, og det kan ikke konkluderes med at EU vil oppnå et samlet opptak i den første perioden. Tilgangen til kjøp av utslippsenheter og skogkreditter avgjøres av EU-landenes evne til å redusere utslippene under innsatsfordelingen og øke opptaket i skog- og arealbrukssektoren. Det er en stor usikkerhet om den samlede tilgangen til å kjøpe utslippsenheter og skogkreditter, og prisen er også usikker. Det har ikke vært gjennomført kjøp i inneværende periode og det finnes derfor ingen prisreferanser i markedet.

Kap. 4481 Salg av klimakvoter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Salgsinntekter	3 022 743	2 826 518	3 135 116
	Sum kap. 4481	3 022 743	2 826 518	3 135 116

Post 01 Salgsinntekter

Norge har deltatt i EUs klimakvotesystem siden 2008 gjennom EØS-avtalen. Reglene i klimakvotedirektivet er harmoniserte på EU-nivå. Utslippsreduksjonene som utløses gjennom kvotesystemet er sentralt for å sikre at EU oppfyller sine klimamål. Kvotene må gjøres tilgjengelig for de kvotepliktige. Kvoter som ikke blir tildelt gratis, skal selges til høystbydende gjennom auksjoner. Inntektene fra auksjonene fordeles etter en bestemt

fordelingsnøkkel. Norges andel av totalt salgsvolum er om lag 0,87 pst.

Fra 2013 auksjoneres klimakvotene gjennom en felleseuropeisk auksjonsplattform, for tiden er dette energibørsen European Energy Exchange (EEX) i Leipzig.

Basert på kvoteprisen i markedet sommeren 2024 er inntektene fra salg av klimakvotene for 2025 beregnet til om lag 3,1 mrd. kroner. Prisene kan svinge sterkt i kvotemarkedet. Overslaget er derfor usikkert.

Kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	106 743	67 459	79 357
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under 73</i>			60 000
73	Klima- og skoginitiativet, <i>kan overføres, kan nyttes under 21</i>	2 887 058	4 100 835	4 108 751
	Sum kap. 1482	2 993 801	4 168 294	4 248 108

Post 01 Driftsutgifter

For 2025 er det foreslått en bevilgning på 79,4 mill. kroner, noe som samlet sett øker posten med 11,9 mill. kroner fra saldert budsjett 2024. Økningen består av prisjustering og lønnskompensasjon på til sammen 1,9 mill. kroner, samt at 10 mill. kroner foreslås flyttet fra post 73, jf. omtale under post 73.

Midlene på posten dekker driftsutgifter knyttet til Klima- og skoginitiativet i Klima- og miljødepartementet og Norad. Posten dekker utgifter til lønn, reisevirksomhet, internasjonale møter, seminarer, informasjonsvirksomhet m.m.

I henhold til OECD/DAC-direktivet kan visse utgifter godkjennes som offisiell utviklingshjelp

(ODA-godkjente utgifter). Hele bevilgningen på kap. 1482, post 01, er godkjent som utviklingshjelp.

Fra og med budsjettåret 2024 er 39,2 mill. kroner rammeoverført fra kap. 1482, post 01, til Utenriksdepartementets kap. 140, post 01, for å dekke kostnader knyttet til spesialutsendinger for klima- og skog på seks ambassader.

Rapport 2023

En stor del av personalressursene har blitt brukt til å følge opp de bilaterale samarbeidene og internasjonale prosesser som bidrar til å nå målene for Klima- og skoginitiativet. Klima- og skoginitiativet samarbeider med en rekke partnerland og organi-

sasjoner internasjonalt. Dette innebærer å delta på og arrangere internasjonale møter og konferanser, og å bidra i prosesser for å etablere internasjonale samarbeid, ofte med flere aktører. Midler på posten har blitt brukt til å dekke utgifter knyttet til konsensusbygging, utvikling av analyser og løsninger m.m. Det har også blitt brukt midler til å innhente eksterne vurderinger av framdrifts- og utslippsrapporter fra partnerland, og til evalueringer av tilskuddet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 73

Det foreslås en bevilgning på 60 mill. kroner på posten. Midlene er overført fra tilskuddspost 73. Posten er nyopprettet fra 2025 for å ivareta kravet i bevilgningsreglementet om å skille mellom driftsutgifter og tilskudd. Det omdisponerte beløpet vil benyttes i tråd med formålet til Klima- og skoginitiativet, og påvirker ikke den samlede bevilgningen til formålet.

Midlene på posten vil dekke anskaffelser av høyoppløselige satellittbilder og verifisering av utslippsreduksjoner knyttet til bevaring av tropisk skog. Videre vil midlene også gå til kjøp av eksterne faglige tjenester for å gjennomføre studier, utredninger, faglig rådgivning, program- og prosjektvurderinger, revisjoner og andre forvaltningsfaglige tjenester.

I henhold til OECD/DAC-direktivet kan visse utgifter godkjennes som offisiell utviklingshjelp (ODA-godkjente utgifter). Hele bevilgningen på kap. 1482, post 21, er godkjent som utviklingshjelp.

Post 73 Klima- og skoginitiativet, kan overføres, kan nyttes under post 21

For 2025 er det foreslått en bevilgning på 4 108,8 mill. kroner på posten, noe som samlet sett øker posten med 7,9 mill. kroner fra saldert budsjett 2024. Posten er prisjustert med 77,9 mill. kroner. I 2024 ble posten styrket med 1 mrd. kroner sammenlignet med 2023. Budsjettet fra 2024 er foreslått videreført i 2025. Det økte bevilgningsnivået medfører at det er behov for å styrke kapasiteten til oppfølging av Norges innsats for å redusere tap av tropisk regnskog. Det foreslås derfor å flytte 10 mill. kroner fra post 73 til post 01. Videre er også 60 mill. kroner fra post 73 flyttet til ny post 21, jf. omtale under post 21.

Midlene på posten er i hovedsak rettet mot resultatområdet klima, se kapittel 2 i del I.

Tilskudd fra posten utbetales til en rekke samarbeidsland og partnerskap, der hovedvekten av bevilgningen settes av til å betale for oppnådde resultater, fortrinnsvis verifiserte utslippsreduksjoner fra skog.

I henhold til OECD/DAC-direktivet kan visse utgifter godkjennes som offisiell utviklingshjelp (ODA-godkjente utgifter). Hele bevilgningen på kap. 1482, post 73, er godkjent som utviklingshjelp.

Det er fremmet forslag om en tilsagnsfullmakt på 2 315 mill. kroner på posten, se romertallsvedtak VI. Fullmakten dekker de juridiske forpliktelsene Klima- og skoginitiativet har til betalingsmekanismen Emergent for utslippsreduksjoner fra skog, avtaler med organisasjoner som innebærer utbetalingsforpliktelser over flere år, og kontrakt om innkjøp av høyoppløselige satellittbilder som innebærer en økonomisk forpliktelse i flere år.

Mål

Hovedmålet for tilskuddet er at det skal bidra til at redusert og reversert tap av tropisk skog gir et mer stabilt klima, mer bevart naturmangfold og mer bærekraftig utvikling. Under hovedmålet er det to delmål:

1. å bidra til bærekraftig arealforvaltning av tropisk skog i utviklingsland
2. å bidra til redusert press på skogen fra globale markeder

Disse målene skal være styrende for ressursbruk, prioriteringer og for vedtak om støtte fra posten.

Kriterier for måloppnåelse

Måloppnåelse for ordningen samlet skal vurderes opp mot Klima- og skoginitiativets mål, og skal beskrives med utgangspunkt i det strategiske rammeverket for Klima- og skoginitiativet. Resultatene fra tiltak støttet under ordningen skal bidra til å sannsynliggjøre at norsk støtte har hatt samfunns effekt (effekt for hovedmål og delmål).

Resultatmålene er:

- Vedtatt og gjennomført politikk for bærekraftig skog- og arealforvaltning i tropiske skogland og delstater
- Styrkede rettigheter og bedre levekår for urfolk og lokalsamfunn i tropiske skogland
- Effektive internasjonale incentivstrukturer for redusert avskoging i tropiske skogland
- Økt transparens i arealforvaltning, arealbruk, verdikjeder og finansiering

- Råvaremarkeder stimulerer til avskogingsfri produksjon i tropiske skogland
- Finansmarkeder stimulerer til avskogingsfri råvareproduksjon i tropiske skogland
- Redusert skogkriminalitet
- Global oppslutning om bevaring av tropisk skog

Kriterier for måloppnåelse for hvert enkelt tiltak som støttes skal tilpasses de tre ulike fasene av REDD+. For tiltak i tråd med Klima- og skoginitiativets ordningsregelverk om tilskudd etter søknad skal tydelige mål defineres og avtales for hvert enkelt tiltak, med grunnlagsdata og klare indikatorer.

Tildelingskriterier

Tilskuddet dekker tre kategorier av tiltak: i) betaling for verifiserte utslippsreduksjoner, ii) finansiering av program- og prosjektporteføljer og iii) fondsoppbygging. Se nærmere beskrivelse av de ulike kategoriene Prop. 1 S (2023–2024) for Klima- og miljødepartementet.

Oppfølging og kontroll

Før hver utbetaling skal tilskuddsmottaker ha rapportert på framgang og oppnådde resultater i henhold til inngåtte avtaler. Tilskuddsmottaker skal ha sikringsmekanismer mot korrupsjon og negative sosiale og økonomiske konsekvenser.

Betaling for verifiserte utslippsreduksjoner skjer etterskuddsvis. Utbetalinger gjøres til fond, der fondsforvalteren er tilskuddsmottaker. På visse vilkår kan utbetalinger gjøres til nasjonale eller subnasjonale myndigheter, se under. I visse tilfeller kan en andel betales videre fra et fond på forskudd, blant annet ved deltakelse i fond under Verdensbanken. Ved delegert samarbeid om betaling for verifiserte utslippsreduksjoner kan forvaltningen delegeres til en annen donør. Klima- og miljødepartementets oppfølging av midlene blir da ivaretatt gjennom avtalen mellom Norge og den forvaltningen er delegert til. For tilskudd til FN-organisasjoner skal regelverket i den enkelte organisasjonen legges til grunn for oppfølgings- og kontrolltiltak.

Avtaler om utbetalinger til fond skal som hovedregel gi mulighet til kontroll og tilbakebetaling av tilskuddet innenfor et rimelig tidsrom dersom det ikke er forvaltet i tråd med intensjonen. Ved utbetalinger til fond, og til nasjonale eller subnasjonale myndigheter, må det avtales at fondet bare kan bruke norske midler på tiltak som er

godkjent som offisiell bistand (ODA). I tillegg skal avtalene slå fast at tilskuddsmottakere skal ha sikringsmekanismer mot korrupsjon og negative sosiale og økonomiske konsekvenser i de videre utbetalingene til ODA-godkjente aktiviteter, og at det blir rapportert eller offentliggjort informasjon om oppnådde resultater. Avtalene skal bidra til det overordnede målet til Klima- og skoginitiativet.

Det kan vurderes å gjøre etterskuddsvis betaling for verifiserte utslippsreduksjoner direkte til nasjonale eller subnasjonale myndigheter tilfeller der regelverket, systemet og kapasiteten landet har for håndtering og rapportering av mottatte midler er tilstrekkelig solide til å sikre god forvaltning, og det er åpenhet om hvordan pengene blir brukt. I de tilfellene myndighetene i et land blir vurderte å kunne sikre god forvaltning, vil myndighetene kunne rapportere på utbetalingene basert på den finansforvaltningen og den budsjett- og regnskapsrapporteringen landet har. Kriteriene for når denne modellen kan benyttes er fastsatt i ordningsregelverket for tilskuddsposten. Regelverket skal blant annet stille krav til at økonomisk mislighold blir fulgt opp og sanksjonert.

Rapport 2023

Klima- og skoginitiativet utviklet i 2019 et strategisk rammeverk som viser sammenhengen mellom målene som styrer innsatsen til initiativet, se figur 6.1.

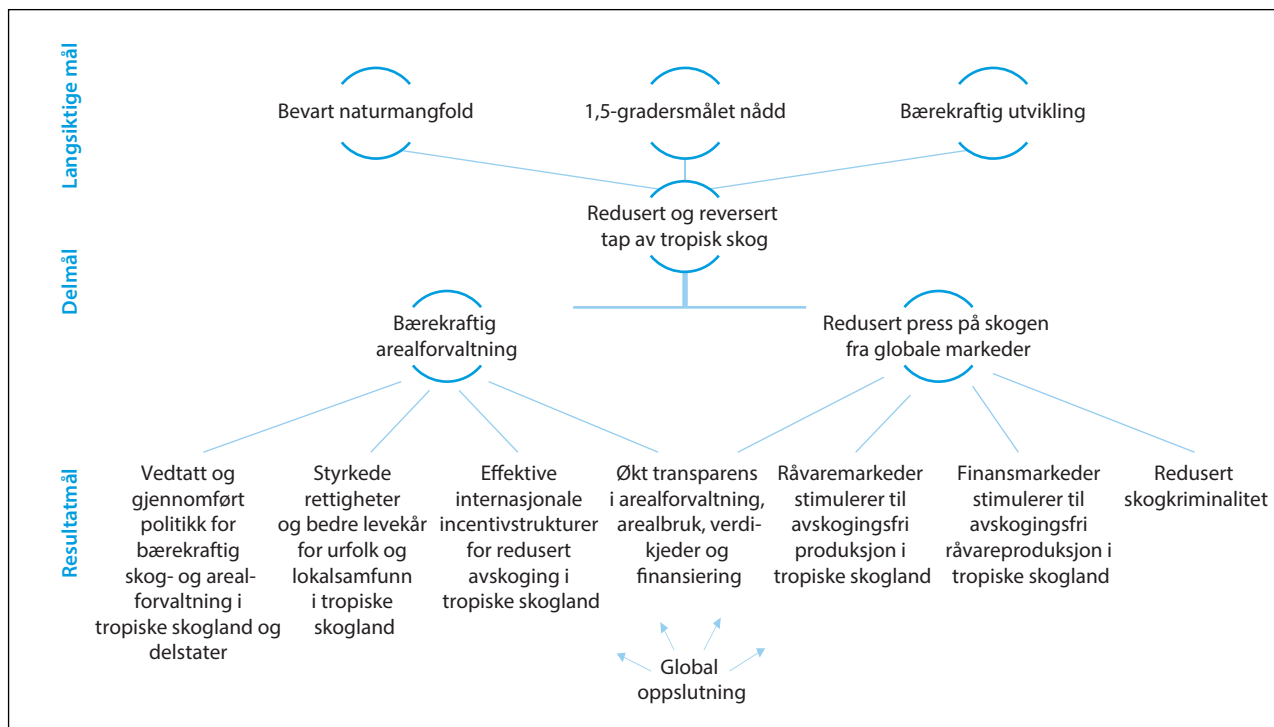
Rapporten for Klima- og skoginitiativet for 2023 er strukturert etter rammeverket:

- Rapportdel 1: Resultater under det overordnede målet om redusert og reversert tap av tropisk skog
- Rapportdel 2: Resultater under resultatmålene, det nederste nivået i det strategiske rammeverket
- Rapportdel 3: Resultater i samarbeidsland
- Rapportdel 4: Resultater knyttet til tverrgående innsats på tvers av resultatmålene

Rapport 2023

Rapportdel 1: Overordnet mål om redusert og reversert tap av skog

Tropisk skog lagrer store mengder karbon og er svært viktig for naturmangfold. Å ta vare på tropisk skog er derfor avgjørende for å nå målene i Parisavtalen og Naturavtalen. Det er et stort sammenfall mellom drivere bak avskoging og tap av naturmangfold. Viktige årsaker er ekspansjon av jordbruksarealer, illegale virksomheter og ineffektiv arealbruk. Tiltak for å stanse tap av natur,

Figur 6.1 Det strategiske rammeverket til Klima- og skoginitiativet

blant annet som følge av forpliktelser under naturavtalen, vil derfor også bidra til å redusere utslipp av klimagasser. I tillegg gir skogen rent vann, genererer og stabiliserer nedbør, den gir frisk luft og næring til jorda, og har viktige kulturelle verdier.

Ifølge analysene til den uavhengige sivilsamfunnsorganisasjonen Global Forest Watch er avskoging av tropisk skog redusert med 9 pst. fra 2022 til 2023. Avskoging samlet sett er omtrent på samme nivå som de siste 4-5 årene. I viktige samarbeidsland for Klima- og skoginitiativet, som Brasil og Colombia, er avskogingen betydelig redusert, med henholdsvis 49 pst. og 36 pst. lavere avskoging i 2023 sammenlignet med 2022, ifølge offisielle nasjonale tall. I Indonesia er avskogingen på et svært lavt nivå, selv om den økte noe fra 2022 til 2023. Disse landene har ført en tydelig politikk for å stanse avskogingen. Avskogingen i Den Demokratiske Republikken Kongo (DRK) er vedvarende høy.

Rapportdel 2: Rapportering på resultatmålnivå

Klima- og skoginitiativet har definert åtte resultatmål som bestemmer innsatsområdene for initiativet, se figur 6.1. Mer informasjon om de enkelte resultatmålene er å finne på www.nicfi.no.

Styrkede rettigheter og levekår for urfolk

Urfolks tradisjonelle kunnskap og forvaltning av natur forstås i økende grad som en sentral del av løsningen på klima- og naturkrisene. Derfor gikk en rekke bilaterale og filantropiske givere i 2021 sammen om å love å bruke 1,7 mrd. US dollar innen 2025 på urfolks landrettigheter og skogforvaltning, som en del av Glasgowerklæringene om skog. Ved utgangen av 2022 var 815 mill. US dollar, nær halvparten av den totale forpliktelsen, utbetalt. 2023-tall er enda ikke offentliggjort. Gjennom Forest Tenure Funders Group samarbeider Norge tett med andre givere og urfolksorganisasjoner om oppfølgingen av disse løftene.

Urfolk deltar i klima- og naturforhandlingene, og i internasjonale finansieringsmekanismer. Urfolk har de siste årene argumentert sterkt for å øke direkte støtte til dem. Klima- og skoginitiativet støtter denne ambisjonen, men hensyn til skala og forvaltningsrisiko gjør at Norge fortsatt benytter større organisasjoner som International Tenure Facility eller Regnskogfondet som mellomledd. Disse organisasjonene står ansvarlige overfor urfolksorganisasjoner og bidrar med kapasitetsbygging som kan sette urfolks egne organisasjoner og fond i stand til å motta direkte støtte på sikt.

Det ble i 2023 inngått avtale om ny støtte til International Land Tenure Facility, et internasio-

nalt instrument for å sikre landrettigheter og arealforvaltning for urfolk og tradisjonsbaserte lokalsamfunn. Siden oppstarten i 2017 er mange givere kommet til, og så langt er rettigheter til landområder på mer enn 24 mill. hektar anerkjent, hvorav 2 mill. hektar bare i 2023. Norge støtter også en rekke frivillige organisasjoner som arbeider i skoglandene og globalt med urfolksspørsmål. Ett eksempel er Gaia Amazonas i Colombia som støtter urfolk med å oppnå kommunestatus og kunne forvalte egne budsjetter.

Urfolksprogrammet administrert av ambassaden i Brasilia har i økende grad gått fra å støtte sivilsamfunnsorganisasjoner til å støtte urfolksamfunn direkte, inkludert å sette opp fondsstrukturer som kan motta støtte fra andre. Urfolksgrupper som har mottatt norsk støtte opplevde flere gjennombrudd i 2023, som opprettelsen av åtte nye urfolksterritorier og opprettelsen av et eget departement for urfolk. Utover omfattende støtte til urfolk via Amazonasfondet har bistand via organisasjonen Funbio støttet urfolksterritorier i savanneskogen Cerrado. I Indonesia har den nasjonale urfolksalliansen AMAN bidratt til kartlegging av mer enn 20 mill. hektar av urfolks tradisjonelle leveområder, hvorav 3 mill. hektar så langt er formelt anerkjent av myndighetene.

I tillegg til midler som utbetales direkte fra Klima- og skoginitiativet til programmer og prosjekter relatert til styrkede rettigheter og levekår for urfolk, bruker flere partnerland selv betydelige midler på å støtte urfolk med midler de har mottatt fra Norge som betaling for resultater.

I 2023 ble det utbetalt til sammen ca. 218 mill. kroner til tiltak for styrkede rettigheter og levekår for urfolk. Midlene omtales også under rapportering om landpartnerskapene.

Effektive internasjonale insentivstrukturer

Et sentralt mål for Klima- og skoginitiativet er å etablere en effektiv finansiell insentivstruktur for skoglandenes innsats. Initiativet har blant annet støttet multilaterale fond i Verdensbanken siden 2008. Midler har gått både til fond som har støttet skogland med kapasitetsbygging, og til fond for resultatbaserte utbetalinger, slik som Verdensbankens Karbonfond (FCPF) og Biokarbonfond. Innen utgangen av 2023 hadde Karbonfondet utbetalt totalt 3 mill. US dollar i resultatbaserte midler for redusert avskoging, og Etiopia ble det første landet til å signere en bindende kjøpsavtale med Biokarbonfondet om salg av karbonkreditter fra skog og annen arealbruk. Gjennom disse fondene har Norge også vært med på å teste ut en

mekanisme for at land kan få ytterligere finansiering fra privat sektor, gjennom karbonmarkeder for skog.

For at karbonmarkeder effektivt skal kunne bidra til å redusere avskoging, må utslippsreduksjonene ha høy miljømessig og sosial integritet. Norge har derfor vært med på å utvikle en standard, *Architecture for REDD+ Transactions (ART)*, for skogkreditter av høy kvalitet. For å skape et marked for slike kreditter, var Norge med på å lansere *Lowering Emissions by Accelerating Forest Finance (LEAF)*-koalisjonen i 2021. Koalisjonen samler offentlige og private kjøpere av ART-kreditter. I 2019 ble *Emergent Forest Finance Accelerator (Emergent)* opprettet som et juridisk bindeledd mellom de som ønsker å kjøpe, og skogland/delstater som ønsker å selge ART-tonn. Ved utgangen av 2023 hadde LEAF-koalisjonen signert de to første juridisk bindende kjøpsavtalene med Ghana og Costa Rica.

I løpet av 2023 sendte fem nye land og delstater inn konseptnotater til ART, som er det første steget for å kunne registrere seg som leverandør. I tillegg begynte to land tredjepartsverifisering av resultatene sine, et krav for å kunne få utstedt ART-kreditter.

Norge støttet også i 2023 UN-REDD-programmet, et samarbeid mellom FAO, UNDP og UNEP som bistår skogland i deres arbeid for skogbevaring. Dette inkluderer oppsett for å kunne møte krav og føringer i Parisavtalen og FNs klimakonvensjon, ART-standarden og å utarbeide søknader til LEAF-koalisjonen.

I 2023 var deler av det frivillige karbonmarkedet gjenstand for betydelig kritikk. Mange enkeltstående REDD-prosjekter hadde utstedt urimelig mange kreditter ved å bruke hypotetiske framskrivninger om framtidig avskoging, og flere prosjekter hadde ikke konsultert lokalsamfunn tilstrekkelig. Klima- og skoginitiativet sluttet seg til denne kritikken, og har siden oppstarten argumentert for at REDD+ bør gjennomføres på nasjonalt/jurisdiksjonært nivå for å unngå karbonlekkasje, det vil si at redusert avskoging ett sted fører til økt avskoging et annet sted i landet, og at insentivene treffer de viktige politiske beslutningene som må til for å bevare skogen. Dette er også i tråd med regelverket for REDD+ etablert under klimakonvensjonen. Markedet har nå økt forståelse for dette, men kritikken har bidratt til at flere potensielle kjøpere nøler med å kjøpe også kreditter av høy kvalitet, som kreditter etter ART-standarden. Selskaper venter også på klare retningslinjer om hvorvidt og i hvilken grad karbonkreditter kan brukes som del av en troverdig lavut-

slippsstrategi. I LEAF-koalisjonen er det satt en forventning om at private kjøpere betaler for skogkreditter i tillegg til kutt i egne utslipp.

I 2023 ble det utbetalt i underkant av 205 mill. kroner til tiltak for effektive internasjonale insentivstrukturer. Norge utbetalte også til sammen 160 mill. kroner til Emergent for fremtidige utbetalinger til Ghana og Costa Rica for verifiserte utslippsreduksjoner.

Økt transparens

Tilgang til informasjon om hvor, når og hvorfor avskoging skjer, og hvem som står bak, er en forutsetning for Klima- og skoginitiativets måloppnåelse

Klima- og skoginitiativet støtter samarbeidsland i utviklingen av nasjonale målesystemer. Gjennom støtte til FAO har Klima- og skoginitiativet bidratt til å utvikle analyseverktøyet SEPAL, som skogland kan benytte for å få informasjon om endringer i skogen. Den norske støtten går både til utvikling av analyseverktøyet og til kapasitetsbygging for at skogland skal kunne bruke det. Verktøyet har ved utgangen av 2023 mer enn 15 000 brukere globalt, og mer enn 1300 har deltatt på nettbaserte kurs. Det er brukere i alle verdensdeler.

Kapasitetsbygging har over tid gjort landene i bedre stand til å utarbeide, implementere og måle effekten av politikk mot avskoging. Gjennom FAO sitt Global Forest Observation Initiative (GFOI), et forum for å koordinere teknisk bistand til skogland, har Norge bidratt til å legge til rette for at den støtten skogland mottar skal være så god og samordnet som mulig. GFOI koordinerer givers arbeid med blant annet utvikling av metoder for å få fram data om skog, og kapasitetsbygging. For eksempel benytter Storbritannia GFOI for å sikre samordning av arbeidet de støtter gjennom sitt kapasitetsbyggingsprogram, Aim4Forests. Dette arbeidet startet i 2023 og løper til 2028 og vil være sentralt for å bygge opp kapasitet til skogovervåking i tropiske skogland.

I 2020 inngikk Klima- og skoginitiativet en avtale med Kongsberg Satellite Services om et omfattende satellittdataprogram, *NICFI Satellite Data Program*. Programmet gir gratis tilgang til høyoppløselige satellittbilder over all tropisk skog. I desember 2023 var det flere enn 25 000 registrerte brukere av satellittdataprogrammet fra 158 ulike land. I tillegg til å gi gratis lisensierte rådata til et utvalg strategisk viktige grupper, blir bildene gjort fritt tilgjengelig via offentlige dataplattformer, som Google Earth Engine og

Global Forest Watch. Gjennom disse plattformene når programmet ut til en bred og variert brukergruppe og det reelle tallet på brukere av dataene er betydelig høyere enn de registrerte brukerne. Satellittbildene brukes av myndigheter for å måle avskoging og effekten av politikken for å redusere denne. Bildene brukes også av private selskaper og investorer som vil måle og håndtere avskogingsrisiko i sine verdikjeder/porteføljer. Sivilt samfunn, urfolk og media bruker skogdata til å påpeke lovbrudd og overholde rettigheter. En evaluering viste nylig at satellittprogrammet har levert svært viktige bidrag mot Klima- og skoginitiativets mål.

Klima- og skoginitiativet fortsatte i 2023 å støtte Global Forest Watch som gir viktig supplerende informasjon til nasjonale skogtall, med årlige trender for avskoging. Global Forest Watch har også gjort data fra satellittdataprogrammet til et digitalt fellesgode gjennom tilgjengeliggjøring av dataene på GFW-plattformen.

I tillegg til data om skogen har Klima- og skoginitiativet fortsatt å medvirke til at data om handel med råvarer som driver avskoging er offentlig tilgjengelig. Transparensinitiativet Trase gir informasjon om 70 pst. av global handel med de råvarene som er mest knyttet til avskoging i verden, det vil si storfekjøtt, soya, palmeolje, kakao, kaffe og tremasse.

I 2023 ble det utbetalt til sammen 122 mill. kroner til tiltak for økt transparens.

Råvaremarkeder stimulerer til avskogingsfri produksjon

Produksjon av landbruksvarer er den største driveren bak avskoging og konvertering av økosystemer, spesielt i tropene/subtropene. Dette er først og fremst knyttet til globalt omsatte produkter som kjøtt/skinn, soya, palmeolje, kakao, kaffe, gummi og tømmer. Ulovlig gullgraving er et utbredt problem i flere skogland. Konvertering av økosystemer for å få tilgang til mineraler til det grønne skiftet er også økende. Å redusere etterspørselen etter råvarer dyrket på nylig avskoget land, og å øke etterspørselen etter de samme råvarene dyrket på bærekraftig vis, er sentralt i Klima- og skoginitiativets strategi.

I 2023 vedtok to av verdens største råvarehandlere av soya, ADM og Cargill, betydelig styrkede forpliktelser mot avskoging, og soyaselskapene som signerte «Traders roadmap» under klimatoppmøtet i 2022 gikk sammen om å love stans i avskoging også i andre økosystemer enn Amazonas. Dette skjedde etter oppfordringer og dialog

gjennom flere år. Mange av Klima- og skoginitiativets partnere har vært viktige bidragsytere.

Organisasjoner som Mighty Earth og Reporter Brasil har gjennom 2023 fortsatt å kartlegge og eksponere enkeltselskapers bidrag til avskoging. Aktører som Accountability Framework Initiative (AFI), Carbon Disclosure Project (CDP), Trase og Global Canopy's Forest 500 har gjort data og rapportering tilgjengelig, og synliggjort ambisjon og innsats på tvers av selskaper.

I 2023 bidro transparenssinitiativet Trase i utviklingen av appen «Do Pasto ao Prato» som gir forbrukere i Brasil muligheten til å spore kjøttprodukter fra supermarkedet tilbake til slaktehus i Brasil, samt se produktets avskogingsrisiko.

Asia, og særlig Kina, står for en økende andel import av landbruksvarer fra skogland. Som et resultat av arbeid fra blant andre WWF, forpliktet seks kinesiske selskaper som importerer palmeolje, soya og kjøtt seg til avskogingsfrie verdikjeder i 2023.

I 2023 ble også China-Brazil Beef Alliance lansert, på bakgrunn av arbeid fra blant andre Tropical Forest Alliance (TFA) og WWF. Alliansen har som mål å sikre overgang til en bærekraftig forsyningskjede mellom to av verdens største fremvoksende markeder. TFA jobbet også tett med det kinesiske Økologi- og miljødepartementet om å sette opp en arbeidsgruppe med aktører fra privat sektor for å utvikle en strategi for grønne verdikjeder, The Taskforce on Green Value Chains for China.

I 2023 ble det utbetalt ca. 111 mill. kroner til tiltak for avskogingsfrie råvaremarkeder. Av disse ble ca. 94 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad. Midlene omtales også under rapportering om landpartnerskapene.

Finansmarkeder stimulerer til avskogingsfri produksjon

Globale og regionale finansmarkeder bidrar til råvaredrevet avskoging i tropiske skogland gjennom sine investeringsporteføljer. Klima- og skoginitiativet støtter blant annet sivilsamfunnspartnere som utvikler standarder og verktøy finanssektoren kan benytte for å redusere avskogingsrisikoen i sine porteføljer.

Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD) er et markedsdrevet initiativ og rapporteringsrammeverk der bedrifter og investorer rapporterer på hvordan deres virksomhet påvirker og påvirkes av naturtap. Målet er å stimulere til et skifte i globale pengestrømmer fra

naturødeleggende til naturpositiv aktivitet. I september 2023 ble første versjon av TNFD gjort tilgjengelig for markedsaktører, og det ble utført pilotprosjekter som gir innsikt og læring til videre oppskalering av rammeverket.

Partnere bidro til at andelen finansinstitusjoner som signerte the Finance Sector Deforestation Action Initiative (FSDA) på klimatoppmøtet i 2022 og som selv har innført avskogingspolicyer, økte til 86 pst. Signaler fra investorer kan være et viktig element for å bidra til at selskaper reduserer avskogingsrisiko, som et supplement til økt ambisjonsnivå hos selskapene selv og ikke minst bærekraftig arealpolitikk i produksjonslandene.

Sivilsamfunnsorganisasjonen Ceres jobber med finanssektoren gjennom å kartlegge finansinstitusjoners avskogingsrisiko, koordinere grupper av investorer som stiller krav til enkeltselskaper, fremme resolusjoner og å støtte investorers dialog med selskaper. I 2023 bidro Ceres til investordialog som gjorde at 17 selskaper gjennomførte nye tiltak eller vedtok retningslinjer for å begrense avskogingsrisiko i sine verdikjeder.

I 2023 besluttet transparenssinitiativet Trase å gjøre endringer i sitt arbeid mot finanssektoren. Trase integrerer nå sine data om finanssektorens eksponering mot avskogingsrisiko i plattformen Forest IQ, drevet av Global Canopy. Forest IQ samler data om avskogingsrisiko i 2000 store selskaper fra ulike plattformer, aktører og initiativer som Trase, Carbon Disclosure Project (CDP), Forest 500, Deforestation Action Tracker, Zoological Society of London (ZSL) sitt Sustainability Policy Transparency Toolkit (SPOTT) Initiative, Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) og FN's organisasjon for ernæring og landbruk (FAO).

I 2023 ble det utbetalt ca. 6 mill. kroner til tiltak for avskogingsfrie finansmarkeder.

Redusert skogkriminalitet

Skogkriminalitet er en viktig årsak til avskoging i mange av samarbeidslandene til Klima- og skoginitiativet, og globalt. Innsats mot slik kriminalitet er derfor en sentral del av initiativets strategi.

Deler av den norske støtten til redusert skogkriminalitet kanaliseres gjennom bilaterale avtaler og til tiltak som skoglandene selv bestemmer. For eksempel har Brasil brukt deler av den norske støtten til å finansiere miljøpolitiet Ibama, som har vært svært viktig i kampen mot ulovlig avskoging. Under den bilaterale klima- og skogavtalen med

Indonesia støtter Norge blant annet myndighetenes overvåkingssenter for skogkriminalitet.

Klima- og skoginitiativet støtter i tillegg konkrete prosjekter og programmer som bidrar til myndigheters etterforskning og operasjoner mot organisert skogkriminalitet. Et av disse er LEAP-programmet, som er et samarbeid mellom Interpol og FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC). Prosjektet støtter politi, påtalemyndigheter, toll og etterforskningsenheter. I 2023 ble det gjennomført operasjoner, arrestasjoner, rettsaker og beslag av store verdier knyttet til organiserte kriminelle nettverk involvert i ulovlig avskoging. En slik operasjon var Operation Thunder, hvor 125 land deltok, som blant annet resulterte i beslag av til sammen mer enn 600 tonn ulovlig tømmer. I 2023 førte opplæring av nasjonale etterforskere i Colombia til at politiet gjennomførte en operasjon mot et kriminelt nettverk mistenkt for å drive med ulovlig avskoging. Dette resulterte i arrestasjon av 22 personer og videre etterforskning av 15 mistenkte.

Som et bidrag til den globale innsatsen mot ulovlig avskoging har Norge, sammen med partnere som FN, sivilsamfunn og samarbeidsland som USA, initiert et nytt globalt initiativ, *The Nature Crime Alliance*. Alliansen har som mål å bekjempe organisert naturkriminalitet gjennom operative tverrfaglige arbeidsgrupper. Alliansen ble lansert i august 2023.

Bekjempelse av skogkriminalitet er tett forbundet med Klima- og skoginitiativets støtte til økt transparens. For eksempel har satellittbilder fra initiativets satellittprogram blitt brukt i etterforskninger av ulovlig avskoging. Støtte til World Resource Institute (WRI) og det nettbaserte verktøyet Open Timber Portal har blant annet bidratt til økt transparens i tømmeruttak i kongobassenget.

I 2023 ble det utbetalt ca. 165 mill. kroner til innsats for redusert skogkriminalitet. Av disse ble ca. 85 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad. Midlene omtales også under rapportering om landpartnerskapene.

Tverrgående innsats: Global oppslutning om skogbevaring

For å oppnå Klima- og skoginitiativets mål er det nødvendig at flere forstår regnskogens betydning, hvorfor den ødelegges, hva som kan gjøres med det og hvordan det kommer alle til gode. Dette jobber initiativet med gjennom flere ulike innsatser, som Forest and Climate Leaders' Partnership

(FCLP), the Climate and Land Use Alliance (CLUA), Interfaith Rainforest Initiative (IRI), Pulitzer Center og The Food and Land Use Coalition (FOLU).

Forest and Climate Leaders' Partnership er et partnerskapet bestående av de mest ambisiøse landene som forpliktet seg til å stanse og reversere skogtap og landforringelse innen 2030 under klimatoppmøtet i Glasgow i 2021. Norge, ved klima- og miljøministeren, sitter i styringskomiteen. Partnerskapet skal bidra til å nå 2030-målet, og at skogbevaring forblir høyt på den internasjonale klima- og naturagendaen.

Det var gjennom hele 2023 høy aktivitet i partnerskapet, på både politisk- og embetsnivå, og gjennom ulike handlingsspor. Norge leder handlingssporet til støtte for urfolk- og lokalsamfunn sammen med Peru, og fremmet i 2023 behovet for styrket dialog og samarbeid mellom myndigheter og urfolk på egne arrangementer under New York Climate Week og FNs klimatoppmøte. Norge sluttet seg også til et veikart for karbonmarkeder med høy miljømessig og sosial integritet, og deltok i arbeidet for å fremme bruk av bærekraftig høstet tømmer.

I 2023 har Klima- og skoginitiativet fortsatt å støtte CLUA. CLUA er et samarbeid mellom fire store amerikanske filantropiske organisasjoner (David and Lucile Packard Foundation, Ford Foundation, Gordon and Betty Moore Foundation og ClimateWorks Foundation) som arbeider for å redusere utslipp fra avskoging og skogforringelse i utviklingsland. Klima- og skoginitiativet har støttet CLUA siden 2018, med særlig fokus på Brasil og Indonesia.

Interfaith Rainforest Initiative er en global satsing, initiert av Klima- og skoginitiativet i 2017, for å engasjere trossamfunn og religiøse ledere for økt oppmerksomhet rundt viktigheten av tropisk skog for å nå bærekraftsmålene og målene i Parisavtalen og Naturavtalen. Programmet har i dag etablert seg som en sentral plattform for religiøst engasjement rundt regnskogsaken. I 2023 har IRI videreutviklet arbeidet i de fem partnerlandene Indonesia, DR Kongo, Peru, Colombia og Brasil.

The Food and Land Use Coalition er en sammenslutning som arbeider med å sikre at verdens matproduksjon foregår innenfor planetens tålegrenser og ikke fører til avskoging. På klimatoppmøtet i 2023 gikk Norge, Brasil, Sierra Leone, Rwanda og Kambodsja sammen om å danne en allianse for transformasjon av matsystemer, ACT-Alliansen. Koalisjonen ledes av Norge ved utviklingsministeren, og Brasils minister for landbruksutvikling og familiegårder. Under samme

toppmøte signerte 134 land en deklarasjon om bærekraftig jordbruk, motstandsdyktige matsystemer, og klima. Med dette forpliktet landene seg til å inkludere mat og matsystemer i sine klimaplaner.

Gjennom Pulitzer Center støtter Norge to uavhengige fond for journalister. De siste årene har journalister jobbet fulltid med å rapportere fra regnskogen i New York Times, Bloomberg, NBC, Associated Press, Le Monde og El Pais, samt i en rekke toneangivende medier i Sørøst-Asia, Sentral-Afrika og Sør-Amerika. Prosjekter finansiert av fondene vant i 2023 til sammen 13 ulike journalistikkpriser og beregninger anslår at de har nådd ut til 1,3 milliarder mennesker gjennom internett. I tillegg har Pulitzer Center et informasjonsprogram rettet mot skoler, universiteter og sivilt samfunn. I 2023 inngikk Norge en ny avtale med Pulitzer Center på 170 mill. kroner for perioden 2024–2028.

I 2023 ble det utbetalt til sammen 322 mill. kroner til innsats for økt global oppslutning om skogbevaring. Av disse ble 118 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad. Midlene omtales også under rapportering om landpartnerskapene.

Rapportdel 3: Innsats i Klima- og skoginitiativets partnerland

De bilaterale partnerskapene utgjør den viktigste delen av porteføljen til Klima- og skoginitiativet, både strategisk, politisk og finansielt. I flere av de bilaterale partnerskapene samarbeider Norge tett med andre store givere, som Tyskland, Storbritannia og USA.

Indonesia

Indonesia har hatt en vedvarende og betydelig nedgang i avskoging siden 2015. Samarbeidet mellom Norge og Indonesia knyttet til den bilaterale samarbeidsavtalen som ble inngått i 2022 ga gode resultater i 2023. Gjennom samarbeidsavtalen støtter Norge Indonesias nasjonale plan for reduserte utslipp og økte opptak av klimagasser fra skog og arealbruk, FOLU Net Sink 2030, gjennom resultatbaserte bidrag for deler av Indonesias oppnådde og verifiserte utslippsreduksjoner.

I 2023 ble det gjennomført uavhengig verifisering av to skogår, 2017-2018 og 2018-2019, som viste totalt 185 495 973 tonn reduserte CO₂-utslipp disse årene. I desember ble det utbetalt 547,9 mill. kroner i resultatbasert støtte til Indonesias miljø-

fond for 10 mill. tonn CO₂e av utslippsreduksjonene oppnådd i 2017-2018.

Norge støtter kapasitetsbygging av Indonesias miljøfond gjennom et prosjekt med Verdensbanken. I 2023 fikk Indonesias miljø- og skogdepartement avansert tilgang til høyoppløselige satellittbilder gjennom Klima- og skoginitiativets satellitt-dataprogram, som vil bidra til å styrke Indonesias datasett og metoder for skogovervåkning.

I 2023 bidro Norge til flere tiltak for å fremme avskogingsfrie landbruksprodukter og redusert avskogingsrisiko ved palmeoljeproduksjon i Indonesia. Norge bidro også til å styrke Indonesias kapasitet til å motvirke skogkriminalitet, til styrkede landrettigheter for urfolk og lokalsamfunn, og til å mobilisere støtte til redusert avskoging. For første gang i Indonesias historie fikk urfolk i Aceh-provinsen helt vest i landet, og på Papua helt i øst, anerkjent offisiell råderett over skogområder de forvalter.

Det ble utbetalt til sammen omtrent 683 mill. kroner til innsatsen i Indonesia i 2023. Av disse ble 71 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Brasil

2023 markerte 15 år siden starten av klima- og skogsamarbeidet mellom Norge og Brasil. I løpet av samarbeidsperioden 2008 til 2018 reduserte Brasil utslippene fra avskoging med mer enn 4,3 milliarder tonn CO₂. Norge har betalt direkte for 252 millioner av disse tonnene.

I januar 2023 inntok president Lula presidentstolen, og signaliserte da en kursendring i Brasils klima- og miljøpolitikk. Regjeringen har holdt fast ved det tydelige budskapet ved å sette mål om nullavskoging i Amazonas innen 2030, bekjempe ulovligheter, fremme sosioøkonomisk utvikling i Amazonas og vise nulltoleranse for invasjon av urfolksterritorier og beskyttede områder. Urfolk er en politisk prioritet, og Brasils første urfolksdepartement ble opprettet på Lulas innsettelsesdag. Innsatsen for å redusere avskogingen i Amazonas har hatt umiddelbar effekt. Varslingssystemet DETER viste en reduksjon i avskogingen i Amazonas på rundt 50 pst. for kalenderåret 2023 sammenliknet med 2022.

I januar 2023 ble amazonasfondets styre gjeninnsatt, og fondet ble igjen fullt operativt etter at midlene var frosset mellom 2019 og 2022. I løpet av året ble det avholdt fire styremøter, alle med bred deltakelse fra føderale myndigheter, Amazonasdelstater og representanter fra sivilsamfunn. Brasil har fremhevet Amazonasfondet

som et strategisk virkemiddel for gjennomføring av brasiliansk klima- og miljøpolitikk. I 2023 besluttet flere nye givere støtte til fondet, slik som Storbritannia, USA, Sveits, Danmark og EU. Dette har Norge bidratt aktivt til.

Siden januar 2023 har Amazonasfondet godkjent ni nye prosjekter, og gjennomført tre store tematiske utlysninger. Fondet prioriterer innsats knyttet til restaurering og bevaring av skog, mat-sikkerhet og lokal matproduksjon, helse og sanitære forhold i Amazonas, lovhåndhevelse, urfolk og bioøkonomi. Under markeringen av Amazonasfondets første 15 år på FNs klimatoppmøte i Dubai (COP28), annonserte Norge en ny utbetaling til Amazonasfondet på inntil 550 mill. kroner.

Klima- og skoginitiativet har også gitt separat støtte til strategiske initiativer i Brasil utenfor Amazonasfondet. Dette gjelder spesielt innenfor feltet avskogingsfrie forsyningskjeder, se omtale i rapportdel 2 for Klima- og skoginitiativet.

2023 markerte 40 år med norsk støtte til urfolk i Brasil gjennom urfolksprogrammet *Norwegian Indigenous Peoples Program – NIPP*. Programmet har finansiert store deler av Brasils urfolksbevegelse, og bidrar til å styrke urfolks rettigheter og deres mulighet til å forvalte egne territorier. I 2023 fortsatte programmet å støtte bærekraftig utvikling av urfolksområdene i Amazonas og implementeringen av Brasils lovgivning knyttet til urfolks rettigheter. De forberedte også en strategi for å kanalisere en stadig større andel av tilskuddene direkte til urfolksorganisasjoner.

Det ble utbetalt til sammen 291 mill. kroner til innsatsen i Brasil i 2023. Av disse ble i underkant av 49 mill. kroner utbetalt til urfolksprogrammet og 82 mill. kroner til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Colombia

Siden klima- og skogsamarbeidet med Colombia startet i 2015 har landet gjennomført viktige reformer for å få ned avskogingen, og oppnådd store utslippsreduksjoner. I 2023 ble avskogingen ifølge offisielle nasjonale tall redusert med 36 pst. sammenliknet med 2022, det laveste nivået på 23 år.

Colombias avskoging foregår i de mest konfliktutsatte områdene i Amazonas, og fortsatt redusert avskoging vil i høy grad avhenge av status for fredsprosessen. I 2023 har synergiene mellom klima- og skogsamarbeidet og Norges freds- og menneskerettighetsinnsats blitt ytterligere styrket. I løpet av året har Norge hatt tett samarbeid med Høykommissærens kontor for fred for å

fremme økt kompetanse på miljø- og skogbevaring i fredsarbeidet.

I desember 2023 annonserte Norge et bidrag på 10 mill. US dollar til Colombia, basert på gode resultater i 2022 og politisk fremdrift under en rekke politikkområder knyttet til felleserklæringens målsetninger. Dette inkluderer utvidelse av verneområder og urfolksterritorier, økt bruk av betaling for økosystemtjenester (PES), lansering av en ny, ambisiøs, nasjonal restaureringsstrategi, godkjenningen av ny nasjonal politikk for bærekraftig kvegdrift, og ulike tiltak for å bekjempe skogkriminalitet.

Med støtte fra Norge har Colombia opprettet et insentivprogram for skogbevaring, der 2500 familier deltar. Programmet vil innlemmes i det nasjonale fondet «Fondo para la vida» og skal etter 2024 finansieres med inntekter over statsbudsjettet fra Colombias karbonskatt. En annen kanal for norsk resultatbasert støtte til Colombia, fondet *Colombia Sostenible*, hadde ved utgangen av 2023 bidratt til bærekraftig landbruk og tiltak mot avskoging i 75 kommuner, og nådd ut til nærmere 12 000 personer. Over 50 pst. av disse var urfolk eller del av den afrocolombianske befolkningen.

I 2023 har Norge fortsatt å støtte opp om urfolks rettigheter og selvstyre i Colombia, blant annet gjennom støtte til Gaia Amazonas. Dette har ført til at fem urfolksterritorier i Amazonas, tilsvarende totalt ca. 4 mill. hektar, har søkt innenriksdepartementet om å få formalisert status som «urfolkskommuner».

Til tross for sterkt redusert avskoging ble betaling for utslippsreduksjoner til Colombia satt på vent i påvente av reguleringer av det frivillige karbonmarkedet i landet.

Det ble utbetalt til sammen ca. 110 mill. kroner til klima- og skoginnsatsen i Colombia i 2023. Av disse ble omtrent 18 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Ecuador

Ecuador har lenge vært et pionerland på REDD+ og var blant de første landene globalt som oppnådde verifiserte utslippsreduksjoner fra redusert avskoging. Norge og Tyskland har vært hovedpartnere. Ecuador hadde en betydelig nedgang i avskogingen i 2021. Offisielle tall for avskogingen i 2022 og 2023 foreligger ikke ennå, men andre kilder, som Global Forest Watch, MAAP og EUs Joint Research Center, viste en økning i avskoging og skogferringelse i 2022. Ulovlig hogst og gruvedrift er blant hovedårsakene til avskoging i

Ecuador, og har sammenheng med økning i illegal aktivitet.

Sikkerhetssituasjonen i Ecuador har forverret seg de siste årene, og dette kan også få konsekvenser for skogen. Ecuador har hatt fortsatt framgang for avskogingsfri råvareproduksjon og har videreført viktige programmer for urfolk og skogvern, slik som Sociobosque og REM-programmet støttet av Tyskland og Norge.

Norsk støtte til ulike sivilsamfunnsorganisasjoner har i løpet av 2023 bidratt til at urfolk i Ecuador har fått økt tilgang på teknologi. I samarbeid med den nasjonale organisasjonen for urfolk i ecuadoriansk Amazonas, CONFENIAE, har sivilsamfunnsorganisasjonen Fundación Ecociencia designet en plattform for geografisk informasjon for å styrke urfolkenes overvåkning av sine territorier. Representanter fra flere urfolksgrupper har fått opplæring i bruk av plattformen og har i løpet av 2023 tatt den aktivt i bruk. Dette har bidratt til å sikre deres kollektive urfolksrettigheter. I løpet av 2023 har norsk støtte også bidratt til at flere lokale urfolksorganisasjoner har etablert avtaler med private aktører for videresalg av avskogingsfrie produkter fra Amazonas.

Det ble utbetalt ca. 9 mill. kroner til innsatsen i Ecuador i 2023. Midlene ble utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Guyana

Guyana har lyktes med å holde avskogingen svært lav siden Norge og Guyana inngikk et bilateralt klima- og skogpartnerskap i 2009. Norge har oppfylt betalingsforpliktelsene under avtalen, og har utbetalt 1,3 mrd. kroner for til sammen ca. 35 mill. tonn utslippsreduksjoner. I overkant av 200 mill. kroner er utbetalt til investeringer i reformer og tiltak mot avskoging.

Hovedandelen av de norske resultatutbetalingerne er plassert i Guyana REDD+ Investment Fund (GRIF), som forvaltes av Verdensbanken. Pengene har så langt blitt investert i prosjekter som skal styrke Guyanas klimatilpasning, digitalisering, sikring av landrettigheter for urfolk og deres økonomiske utvikling. I desember 2023 stod det i underkant av 52 mill. US dollar i GRIF, der rundt 46 mill. US dollar er tiltenkt et flomberedskapsprosjekt. Avtaleinngåelse er forventet i første halvdel av 2024.

Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) forvalter også en andel av resultatutbetalingerne fra Norge, som skal finansiere et solenergisprosjekt. Dette prosjektet vil øke andelen forny-

bar energi i Guyanas energimiks betraktelig. I 2023 ble det lyst ut anbud for bygging av åtte anlegg fordelt på de tre regionene Linden, Esse- quibo og Berbice.

I 2022 lyktes Guyana med å mobilisere stor- skala privat finansiering på opptil 750 mill. US dollar fra det internasjonale karbonmarkedet, med kreditter utstedt av ART-standarden. Guyanas myndigheter gjennomførte konsultasjoner rundt landets lavkarbonstrategi, der karbonmarkeds- strategien er beskrevet, i forkant av dette. Urfolks- organisasjonen *Amerindian People's Association* bestrider imidlertid at urfolkenes rett til fritt, forhåndsinformert samtykke har blitt respektert i prosessen, og leverte en klage til ART-standarden som senere ble avvist. I 2023 er landet i gang med å distribuere en andel av karboninntektene til Guyanas urfolk og lokalsamfunn.

Guyana klarte å holde avskogingen svært lav også i 2023 (28 000 hektar), noe som legger grunnlaget for framtidige utstedelser av kreditter verifisert etter ART-standarden.

Det ble utbetalt ca. 13 mill. kroner til innsatsen i Guyana i 2023. Midlene ble utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Peru

Klima- og skogsamarbeidet med Peru ble etablert i 2014 sammen med Tyskland. I 2021 ble samarbeidet forlenget til 2025 og Storbritannia og USAID sluttet seg til. Norge vil støtte Peru med opptil 375 mill. kroner årlig for utslippsreduksjoner som møter ART-standarden, og opptil 185 mill. kroner for oppnådde milepæler i form av politiske tiltak og reformer.

Perus foreløpige avskogingstall for 2021 viser en betydelig nedgang sammenliknet med de høye avskogingstallene for 2020, og avskogingen i 2021 var på det laveste nivået siden 2016, på 138 000 hektar. Avskogingstall for 2022 og 2023 er ikke ferdigstilte.

Politisk ustabilitet de siste årene i Peru har forsinket implementeringen av tiltak i skogsamarbeidet. I 2023 ble en rekke lovforslag fremmet, som potensielt vil kunne undergrave Perus internasjonale forpliktelser på klima og miljø. På tross av dette, har det vært fremgang på en rekke områder under felleserklæringen.

En viktig milepæl var etableringen av en finansieringsmekanisme for REDD+ under det nasjonale miljøfondet Profonampe. Urfolksorganisasjoner og regionale myndigheter deltar i styret, sammen med Perus landbruks-, finans- og miljø-

departementer. Mekanismen skal i første omgang finansiere tiltak blant 608 lokalsamfunn i Amazonas, og ca. en fjerdedel av midlene vil gå til urfolk.

I 2023 gav arbeidet med skogsjordbruk og insentiver for bærekraftig arealforvaltning gode resultater. Over 600 000 hektar skog ble underlagt myndighetenes satsning på småskala-, bærekraftig skogbruk og nærmere 600 konsesjoner for skogsjordbruk ble utstedt av lokale myndigheter. Flere enn 300 lokalsamfunn, inkludert urfolk, inngikk verneavtaler for å bevare totalt 3,1 mill. hektar skog. I tillegg ble 2,1 mill. hektar tilhørende urfolk titulert. Arbeidet knyttet til formell utstedelse av landrettigheter går imidlertid svært sakte.

Øvrig innsats under klima- og skogsamarbeidet har omfattet opprettelse av nasjonalparker og reservater for ikke-kontaktede urfolk, samt støtte til regionale myndigheters arbeid med arealplanlegging og skogovervåkning. Norge har fortsatt samarbeidet med USAID for å styrke sporbarhet i verdikjeden for tømmer og øke innsatsen mot ulovlig hogst. Norges sivilsamfunnstøtte har blant annet styrket urfolksgruppers evne til å beskytte sine landområder mot ulovlige inngrep.

Det ble utbetalt til sammen ca. 150 mill. kroner til innsatsen i Peru i 2023. Av disse ble ca. 25 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

DR Kongo

Sentral-Afrika huser verdens nest største regnskog. Ca. 60 pst. av denne ligger i DR Kongo (DRK). Tapet av primærskog i DRK var anslått til 526 000 hektar i 2023, ca. 3 pst. høyere enn i 2022, ifølge Global Forest Watch. Det meste av avskogingen skyldes småskala svedejordbruk og trekullproduksjon rundt byene. Den viktigste underliggende årsaken er fattigdom og høy befolkningsvekst.

I Kongobassenget arbeider Klima- og skoginitiativet gjennom det regionale flergiverinitiativet *Central African Forest Initiative* (CAFI) etablert i 2015 av fem giverland etter forslag fra Norge. Norske bidrag representerte ca 95 pst. av samlede bidrag til CAFI i perioden 2015-2019. I dag er 10 giverland tilsluttet CAFI, og for perioden 2020-2023 har Tyskland vært største giver med 48 pst. av samlede bidrag, og norsk andel er redusert til 34 pst. Resterende 18 pst. er fordelt på Nederland, Storbritannia, Frankrike, Belgia, EU, Sverige og Republikken Korea. I 2023 sluttet USA seg til CAFI, men uten å gi økonomisk støtte direkte.

Totalt er 749 mill. US dollar overført til fondet. I avtalen mellom CAFI og DRK inngått i november 2021 forplikter myndighetene seg til politiske reformer innen åtte ulike sektorer: jordbruk, energi, skog, arealplanlegging, eiendomsretter, styresett, demografi og skogvennlig mineral- og oljeutvinning. Giverlandene forplikter seg til å del-finansiere disse reformene og til tiltak for å redusere avskoging. Myndighetene har som målsetting å gradvis redusere avskogingen.

Det har vært framdrift på de politiske milepælene i samarbeidsavtalen mellom CAFI og DRK. En gjennomgang fra juni 2023 viser at 77 pst. av milepælene for 2021 og 2022 var oppnådd eller delvis oppnådd. Blant milepælene som har blitt oppnådde er vedtak av politikk for bærekraftig landbruk, som gir viktige føringer for hvordan DRK skal øke matproduksjonen sin og styrke landbrukssektoren samtidig som regnskogen og viktige torvmyrområder bevares. Videre har DRK vedtatt ny politikk for familieplanlegging for perioden 2021-2025 som ble utarbeidet med støtte fra CAFI. Styresmaktene har også vedtatt retningslinjer som gjør det obligatorisk å offentliggjøre hydrokarbon- og gruvekontrakter som inngås av myndighetene. Dette er viktig i en sektor som er assosiert med betydelige utfordringer knyttet til styresett og manglende transparens.

Støtte fra CAFI-fondet til DRK blir kanalisert gjennom det nasjonale REDD+-fondet FONAREDD. I 2023 har FONAREDD og CAFI godkjent prosjekter med et samlet budsjett på ca. 140 mill. US dollar. Prosjektene skal blant annet bidra til betaling for økosystemtjenester (PES), utvikling av regionale REDD+-programmer i provinsene Plateau, Equateur og Kwilu, samt forbedring av reguleringer innenfor gruve, hydrokarbon og jordbruk.

I 2023 lanserte CAFI en utlysning for støtte til privat sektor i Sentral-Afrika med et budsjett på 100 mill. US dollar. Finansiering fra CAFI vil være i form av investeringstilskudd som innebærer offentlig-private finansieringsløsninger eller lån med lavere rente enn markedsrente. Ved utgangen av 2023 hadde CAFI mottatt 13 søknader om støtte til løsninger innenfor renere kokeovner, landbruk, økoturisme og andre innovative tilnæringer til skogbevaring.

Det ble utbetalt 400 mill. kroner fra Norge til CAFI i 2023. Utbetalingen går hovedsakelig til DRK. Det ble også utbetalt ca. 20 mill. kroner til DRK i 2023 gjennom avtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner forvaltet av Norad.

Gabon

Gabon er et av landene i verden med høyest skogdekke. Omtrent 88 pst. av landarealet er dekket av skog. Tap av primærskog var i 2023 på 10 000 hektar, en liten nedgang fra 2022, ifølge Global Forest Watch.

Norge tok initiativ til at CAFI med norsk finansiering undertegnet en samarbeidsavtale med Gabon i 2017, revidert i 2019 og 2021. Under denne avtalen har Gabon satt seg som mål å ta vare på 98 pst. av skogen. Den største delen av avtalen er resultatbasert med betaling for utslippsreduksjoner og bevaring av skog etter ART-standarden. Under denne avtalen fikk Gabon i 2021, som første afrikanske land, en resultatutbetaling på ca. 148 mill. kroner, for 3,4 tonn utslippsreduksjoner.

Etter militærkuppet i august 2023 har Norge ikke hatt formelle møter på politisk nivå med myndighetene i landet. CAFI-giverne er enige om at godkjente programmer går som planlagt, mens nye avtaler er satt på vent. Gabon har utarbeidet et veikart for overgang til sivilt styre, og myndighetene har bekreftet at Gabon står ved sine forpliktelser knyttet til klima og skog.

Det ble utbetalt ca. 3 mill. kroner til Gabon i 2023 gjennom avtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner forvaltet av Norad.

Republikken Kongo

Tap av primærskog i Republikken Kongo var i 2023 på 24 000 hektar, en svak nedgang fra 2022, ifølge Global Forest Watch.

I 2019 inngikk CAFI en intensjonsavtale med Republikken Kongo med ramme på 65 mill. US dollar. Av dette har Norge bidratt med 200 mill. kroner. I intensjonsavtalen har Republikken Kongo satt seg som mål å verne om skogen og de store torvmyrområdene i landet.

Det er gjort fremskritt på milepælene i intensjonsavtalen. I 2023 ble det også lansert et prosjekt som har som mål å gi husholdninger bærekraftige alternativer til dagens bruk av trekull, samt et investeringsprogram med mål om å støtte innovative investeringer i bærekraftig landbruk.

Det ble utbetalt ca. 4,5 mill. kroner til Republikken Kongo i 2023 gjennom avtaler med sivilsamfunnsorganisasjoner forvaltet av Norad.

Etiopia

Norge har hatt et bilateralt klima- og skogpartnerskap med Etiopia siden 2013. Siden 2017 har nor-

ske midler hovedsakelig gått til å støtte myndighetenes reformer og tiltak gjennom det såkalte REDD+ Investment Programme (RIP). Programets hovedfokus er å beskytte den gjenværende skogen, restaurere forringede skogområder, og å etablere plantasjer og bufferskog for å redusere presset på naturskogene. Det er store synergier med den norske landbruksstøtten, og Etiopia er et godt eksempel på hvordan den norske innsatsen må sees i sammenheng.

De siste årene har det vært stort fokus på å oppnå et grønnere og mer klimatilpasset Etiopia fra aller høyeste politiske hold. Gjennom statsminister Abiy Ahmed sitt flaggskipprogram, *The Green Legacy*, hevder myndighetene å ha plantet så mye 25 milliarder treplanter i perioden 2019 til 2023. I juni 2023 ble andre fase av initiativet igangsatt, med tilsvarende mål for neste fireårsperiode. Den samlede innsatsen i skogsektoren bidrar til å nå Etiopias nasjonale mål om reduserte klimagassutslipp, bedre klimatilpassning, bevaring av natur, samt jobbskaping og bærekraftig utvikling.

I 2023 ble den første fasen av RIP (2017–2023) avsluttet, med svært gode resultater. Opp mot 1 mill. hektar skog ble avgrenset for deltakende skogbevaring, 1 mill. hektar skog ble restaurert, og 74 000 hektar plantasjeskog ble etablert. Mer enn 300 000 husholdninger fikk styrket levebrødet sitt gjennom programmet.

I september 2023 annonserte Norge ytterligere støtte på 270 mill. kroner til neste fase av RIP, i perioden 2023–2026. Denne fasen har som mål å avgrense ytterligere 2 mill. hektar skog for skogbevaring, og restaurere ytterligere 650 000 hektar forringet skog.

I tillegg skal programmet bidra til å etablere et nasjonalt skogovervåkningssystem som er robust nok til at Etiopia kan levere nasjonale utslippsreduksjoner fra redusert avskoging og skogforringelse, og opptak fra restaurering, og dermed mobilisere finansiering gjennom salg av karbonkreditter med høy miljømessig og sosial integritet i det frivillige karbonmarkedet. I 2023 lanserte FAO og myndighetene et prosjekt for teknisk kapasitetsbygging som skal bidra til at Etiopia oppnår dette innen utgangen av programperioden.

Utover støtte til RIP, fortsatte Klima- og skoginitiativet i 2023 å støtte en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner som på ulike vis støtter opp om myndighetenes egne planer.

Det ble utbetalt i overkant av 165 mill. kroner til innsatsen i Etiopia i 2023. Av disse ble ca. 14 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Liberia

Norge har hatt et Klima- og skogpartnerskap med Liberia siden 2014. I 2023 utløp det viktigste norskstøttede programmet for bærekraftig arealforvaltning, administrert av Verdensbanken. Programmet har gjennom mange år bidratt til opprettelse og drift av flere viktige verneområder. Det har også bidratt til utvikling av økoturisme i to pilotområder, en gjennomgang av hogstkonsesjoner, og støttet arbeidet med en ny lov om landrettigheter som for første gang formelt sikrer rettighetene til lokalsamfunn og kvinner.

Til tross for viktige resultater har Liberia ikke oppnådd utslippsreduksjoner fra redusert avskoging, som ville utløst de største delene av Norges opprinnelige løfte om opptil 900 mill. kroner.

The Sustainable Trade Initiative (IDH) fortsatte i 2023 å støtte formalisering og registrering av landrettigheter og deltakende arealplanlegging for lokalsamfunn i Liberia. Gjennom Norad har organisasjonene FERN og Client Earth i 2023 mottatt støtte til arbeidet med styrking av lokalsamfunnsbasert skogforvaltning.

Det ble utbetalt til sammen 67 mill. kroner til innsatsen i Liberia i 2023. Av disse ble i underkant av 11 mill. kroner utbetalt til sivilsamfunnsorganisasjoner gjennom avtaler forvaltet av Norad.

Tanzania

Norge innledet et klima- og skogsamarbeid med Tanzania i 2008. Det siste tiåret har samarbeidet vært kraftig nedskalert (se mer informasjon om Tanzania-samarbeidet i tidligere Prop. 1 S for Klima- og miljødepartementet), og er ved utgangen av 2023 avsluttet.

2023 var siste år med støtte fra Klima- og skoginitiativet til Tanzanias National Carbon Monitoring Centre (NCMC) og myndighetenes REDD+ prosjekt ved visepresidentkontoret. I 2023 fortsatte NCMC arbeidet med å estimere klimagassutslipp fra alle sektorer nevnt i de nasjonalt fastsatte bidragene (NDC), inkludert skog, og forbedre landet på å rapportere til Klimakonvensjonen.

Det ble utbetalt i underkant av 4 mill. kroner til innsatsen i Tanzania i 2023.

Del III
Omtale av særlige tema

7 Omtale av sektorovergripende klima- og miljøpolitikk

7.1 Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet

For å nå de nasjonale klima- og miljømålene må alle sektorer i samfunnet bidra. Regjeringen fører en bred klima- og miljøpolitikk som inkluderer virkemidler nevnt i kapittel 2 og virkemidler som ligger under ansvarsområdet til andre departementer.

Klima- og miljøprofilen i statsbudsjettet omfatter satsninger på hele klima- og miljøområdet, det vil si innsats for å ta vare på naturmangfoldet, kulturmiljø, medvirke til økt friluftsliv, redusere forurensning og klimagassutslipp og hindre negative virkninger av klimaendringene.

Det er viktig å påpeke at klima- og miljøpolitikk ikke bare er bevilgning og budsjettposter, men andre tiltak som reguleringer, skatter og avgifter. Det er ikke enkelt å avgrense utgifter til slike tiltak på en god måte. Mange tiltak kan begrunnes på flere måter og skal medvirke til å nå ulike mål. Tiltakene er og svært ulike: Noen tiltak er langsiktige, slik som forskning, mens andre har mer direkte virkning. Tabellen og beløpene under er derfor ikke nødvendigvis uttømmende. For en nærmere omtale av regjeringens klimapolitikk på områder utover budsjettbevilgninger se også *Regjeringens klimastatus- og plan*.

Tabell 7.1 Viktige satsninger i statsbudsjettet for 2025, alle departementer (økning fra saldert budsjett 2024)

		(i 1 000 kroner)
Tiltak	Departement	Utgifter
Kompensasjon til fylkeskommuner for krav til nullutslippsferjer	Kommunal- og distriktsdepartementet	50 000
Klimasatsing i forbindelse med gjødselsforskriften	Landbruks- og matdepartementet	8 000
Bærekraftig fôr	Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Kunnskapsdepartementet	15 000
Utvikling av norsk biodrivstoffproduksjon	Landbruks- og matdepartementet	10 000 ²
Naturdata	Klima- og miljødepartementet	50 000
Naturrestaurering	Klima- og miljødepartementet	30 000
Gyrobehandling av Drammensregionen	Klima- og miljødepartementet	22 000
Bekjempelse av pukcellaks	Klima- og miljødepartementet	28 000
Økt midler for drift av Troll forskningsstasjon	Klima- og miljødepartementet	15 000
Hurtigbåtprogrammet	Klima- og miljødepartementet	0 ¹
Carbon Boarder Adjustment Mechanism (CBAM)	Finansdepartementet og Klima- og miljødepartementet	50 000
Klima, miljø og bærekraftstiltak i forbindelse med ny langtidsplan for Forsvaret	Forsvarsdepartementet	119 800
Kartlegging av ubåtvraket U-864	Nærings- og fiskeridepartementet	50 000
Styrket ressurskontroll i Troms og Finnmark	Nærings- og fiskeridepartementet	4 000

Tabell 7.1 Viktige satsninger i statsbudsjettet for 2025, alle departementer (økning fra saldert budsjett 2024)

		(i 1 000 kroner)
Tiltak	Departement	Utgifter
Tiltak på det nukleære området	Nærings- og fiskeridepartementet	83 600
Tilskudd til byområder	Samferdselsdepartementet	639 100
Kjøp av persontransport med tog	Samferdselsdepartementet	613 300
Økt støtte til klimatilpasning i utviklingsland	Utenriksdepartementet	380 000

¹ Satsningen kommer i form av en økt fullmakt på 200 mill. kroner, se omtale under kap. 1420, post 62.

² Rammen økes med 10 mill. kroner, dette inkluderer tilsagnsfullmakt.

For omtale av viktige satsninger under Klima- og miljødepartementet, se kapittel 3 Hovedprioriteringer. Videre følger en kort omtale av satsninger som ligger under andre departementer.

Kompensasjon til fylkeskommuner for krav til nullutslippsferjer

Regjeringen vil innføre krav til nullutslipp i offentlige anbud for ferjer og ferjetjenester utlyst etter 1. januar 2025. Kravene blir utformet med unntak for ferjer som benytter biogass, for vedtatte ferjeavløsningsprosjekter, der det ikke kan sikres tilgang til strøm og der det ikke er teknisk eller økonomisk gjennomførbart. Der kravet ikke er gjennomførbart, bør det tilstrebes bruk av hybride løsninger. Som kompensasjon blir rammetilskuddet til fylkeskommunene i 2025 økt med 50 mill. kroner som blir fordelt særskilt (tabell C). Kompensasjon for merkostnader vil bli justert årlig for å reflektere merkostnadene ved innføring av kravet.

Klimasatsning i forbindelse med gjødselsforskriften

Regjeringen arbeider med å ferdigstille nytt gjødselregelverk som var på høring frem til sommeren 2024. Sentralt i regelverket er å sørge for at gjødsel blir spredd til rett tid, i rett mengde, og med rett kvalitet. Regjeringen foreslår 8 mill. kroner til å etablere et forvaltningsverktøy for forvaltning av nytt gjødselregelverk. Verktøyet vil òg være til hjelp for at næring og forvaltning kan vareta plikt til rapportering mellom anna av resultat fra jordprøver.

Bærekraftig fôr

Regjeringen har lansert et samfunnsoppdrag som har som mål at innen 2034 skal alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsys-

temet. Samfunnsoppdraget skal bidra til å bevare naturmangfold, utvikle en sterk fôringrediensindustri og øke forsyningssikkerheten i Norge.

Regjeringen foreslår å styrke innsatsen med totalt 15 mill. kroner i budsjettet for 2025 for å følge opp samfunnsoppdraget. Midlene skal sikre fremdrift og kontinuitet, og bidra til en helhetlig og koordinert FoU- innsats som dekker heile utviklingsløpet fra idé til marked. Innsatsen skal sees i sammenheng med allerede igangsett arbeid med regelverksutvikling på området.

Utvikling av norsk biodrivstoffproduksjon

Bionova skal bidra til reduserte klimagassutslipp og økt opptak og lagring av karbon i jord på gårdsnivå, og til økt verdiskaping gjennom en mer resurseffektiv og sirkulær bioøkonomi. Tilsagnsfullmakt og bevilgning knytt til Bionova har gradvis blitt økt siden etableringen. For 2025 blir Bionova styrket gjennom Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i jordbruksavtalen og det blir gitt en økt ramme på 10,0 mill. kroner til utvikling av norsk biodrivstoffproduksjon.

Klima, miljø og bærekraftstiltak i forbindelse med ny langtidsplan for Forsvaret

Forsvarssektoren skal trappe opp gjennomføringen av klima- og miljøtiltakene på en bred front. Dette i tråd med ny langtidsplan for forsvarssektoren, (jf. Stortingets behandling av Innst. 426S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024)). Regjeringen foreslår derfor å øke bevilgningene i forsvarssektoren til klima-, miljø- og bærekraftstiltak med 119,8 mill. kroner. Midlene skal blant annet gå til å igangsette tiltak som reduserer klimagassutslipp og energibruk, øker lokal fornybar energiproduksjon, rydder og restaurerer natur, og tilrettelegger for gode livsmiljøer for arter og naturtyper. Videre

skal kompetanse og tiltak styrkes for å kunne ta gode klima- og miljøvalg i anskaffelser. I 2025 planlegges i tillegg en rekke prosjekter og tiltak i forsvarssektoren som dekkes innenfor planlagte budsjetttrammer. Disse vil også forbedre sektorens samlede klima- og miljøavtrykk. Forsvarssektorens arbeid med klima og miljø er forankret i forsvarssektorens klima- og miljøstrategi og tilhørende handlingsplan.

Kartlegging av ubåtvraket U-864

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Kystverket, for å gjennomføre nødvendige undersøkelser av muligheten for å hente opp kvikksølv fra ubåtvraket U-864, vest for Fedje i Vestland. Totalt foreslår regjeringen å bevilge 50 mill. kroner til en kartlegging av ubåtvraket i 2025. Regjeringen følger opp ekspertutvalgets anbefaling for håndtering av kvikksølvforurensningen fra U-864. Regjeringens hovedmål for håndteringen av vraket og kvikksølvforurensningen er å sørge for lavest mulig risiko for utslipp av kvikksølv.

Styrket ressurskontroll i Troms og Finnmark

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Fiskeridirektoratets fiskerikontroll i Troms og Finnmark med 4 mill. kroner. Denne satsingen inngår i Nordområdepotten. Regjeringen styrker kontrollen med de viktige fiskeriene i Troms og Finnmark. Det er viktig for å sikre bærekraftig høsting og levende kystsamfunn i framtiden.

Tiltak på det nukleære området

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til tiltak på det nukleære området med til sammen 83,6 mill. kroner. Driftsbevilgningen til Norsk nukleær dekommisjonering (NND) økes med 18,6 mill. kroner, tilskudd til Institutt for energiteknikk (IFE) til drift av atomanlegg økes med 35 mill. kroner og bevilgningen til Direktoratet for at strålevern og atomsikkerhet (DSA) økes med 30 mill. kroner (Helse- og omsorgsdepartementet og Klima- og miljødepartementets budsjetttrammer). I budsjettforslaget foreslås nødvendige bevilgninger for at oppryddingen etter de norske atomreaktorene kan gjennomføres på en sikker, trygg og forsvarlig måte.

Tilskudd til byområder

I 2025 er det foreslått å øke bevilgningen på posten med 639,1 mill. kroner sammenliknet med sal-

dert budsjett 2024. Den foreslåtte økningen i bevilgningen vil i hovedsak gå til å starte opp flere nye tiltak for kollektivtransport, sykkel og gange i byvekstavtalene, som gang- og sykkelveier, kollektivfelt, kollektivknutepunkter og holdeplasser. Det vil trolig ha en positiv klimaeffekt på sikt dersom tiltakene fører til at flere bruker kollektivtransport, sykkel og gange i stedet for privatbil.

Kjøp av persontransport med tog

I 2025 er det foreslått å øke bevilgningen på posten med 613,3 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2024. Av økningen er det foreslått å bevilge 56,4 mill. kroner til å utvide togtilbudet på Meråkerbanen, Trønderbanen og Bergensbanen. Trønderbanen og Bergensbanen er i dag helelektrisk driftet, og et utvidet togtilbud vil ikke medføre noen nevneverdig økning i utslippene. Elektrifiseringen av Meråkerbanen er planlagt ferdigstilt i 2025. Det bevilges 262 mill. kroner til økt rabatt for student- og barnebilleter på tog. Reduserte billettpriser kan bidra til et mer attraktivt togtilbud og dermed gjøre at flere velger tog fremfor bil og fly.

Økt støtte til klimatilpasning i utviklingsland

Regjeringen vil i 2025 fortsette innsatsen for å nå målet om økt støtte til klimatilpasning i utviklingsland. Det foreslås en samlet økning til klimatilpasning på 380 mill. kroner i 2025. Arbeidet skal bidra til å redusere klimasårbarhet, ved at landenes evne til å tilpasse seg klimaendringene og forebygge og håndtere klimarelatert risiko blir styrket. Strategi for klimatilpasning, forebygging av klimarelaterte katastrofer og sultbekjempelse gir retning til arbeidet.

Matsystemet nasjonalt og globalt påvirkes gjensidig. Globalt samarbeid er en forutsetning for å redusere klimautslipp fra matproduksjon. Norge arbeider for å styrke matsikkerhet og matsoverenitet gjennom utviklingssamarbeidet på matsikkerhetsområdet, herunder å bidra aktivt til bedret ernæring og et sunt kosthold. Klimatilpasning gjennom matsikkerhetssatsingen er en prioritet, og dette utgjør hoveddelen av regjeringens satsingsforslag. Satsingen over denne posten skal i sin helhet benyttes til klimatilpasningstiltak rettet mot småbønder i Afrika.

Innsatsen vil gå til gjennomføring av klimatilpasningsstrategien som ble lagt fram i 2021. Ved langsiktig investering i klimatilpasningstiltak styrkes sårbare samfunn som er rammet av klimaendringene varig. Satsingen inkluderer støtte til

innovative finansieringsordninger som prognosebaserede utbetalinger knyttet til ekstremvær og forsikringsordninger rettet mot de gruppene som er mest sårbare for konsekvensene av klimaendringene. I tillegg kommer støtte til arbeidet for katastrofefordrevne, dvs. de som blir tvunget til å flytte midlertidig eller permanent pga. klimarelaterte katastrofer, og støtte til tiltak knyttet til varselingsystemer og klimatjenester.

Afrikabanken har opprettet Climate Action Window (CAW) for å løfte klima, utover målet om 40 pst klimafinansiering i Afrikafondet (ADF). Banken opplever stor etterspørsel fra afrikanske lavinntektsland etter finansiering av klimatilpasningstiltak. For å svare på behovene ble CAW etablert i 2024, som en integrert del av ADF. Fokus vil være på klimatilpasning i Afrikas fattigste land. Landbruk og matsikkerhet vil være høyest prioritert, som en av seks prioriterte områder. Regjeringen foreslår å støtte CAW med 50 mill. kroner i 2025, som en del av klimasatsingen i Afrika. Et norsk bidrag vil være et viktig klima-supplement til annonserte ADF-kjernebidrag for perioden (2024–2026).

7.2 Klima- og miljøpolitikk i departementene

7.2.1 Utenriksdepartementet

Beskrivelse av miljøområde, miljømål og miljøutfordringer

Matsikkerhet

Den globale matsikkerheten har stort sett blitt verre for hvert år siden 2014. Forverringen var raskest i deler av 2022, men har flatet ut noe i 2023. Det er nå over 900 millioner matusikre i mer enn 70 land. Væpnede konflikter, fattigdom og klimaendringer er de viktigste årsakene til matmangel og sult. Afrika importerer mat for 75 mrd. USD hvert år. Det svekker økonomien. Samtidig har Afrika ressurser til å brødfø seg selv. Norge vil i 2025 fortsatt ha som mål å øke lokal matproduksjon og lokal verdiskapning, redusere feil- og underernæring og redusere omfanget av sultkriser. Det vil fremover bli lagt økt vekt på å forebygge matsikkerhetskriser gjennom klimatilpasning og lokale verdikjeder i matsystemene.

Hav

Havretten vektlegger alle staters plikt til å bevare det marine miljø og rett til å utnytte egne ressur-

ser. Dette ligger til grunn for norsk havpolitikk – både hjemme og ute. Klimaendringene, forurensning og overfiske har ført til et økende press på havmiljøet og marine ressurser over hele verden. I arbeidet for bærekraftige verdenshav vil regjeringen bruke norsk kompetanse og ressurser, og slik bidra til gode havbaserte løsninger som vektlegger miljø- og klimahensyn og bidrar til aktivitet og arbeidsplasser.

Marin forsøpling

Plastforurensning og marin forsøpling er det raskest voksende miljøproblemet verden står overfor. Med havstrømmene blir avfall spredd til kyst og strender i nærheten av avfallskilden, men også til områder langt unna. Regjeringen vil lede an i innsatsen for å stanse plastforurensning og marin forsøpling.

Klimatilpasning

Klimatilpasning er en grunnleggende forutsetning for å nå bærekraftsmålene, og er et prioritert innsatsområde for regjeringen i utviklingspolitikken. Støtte til klimatilpasning står sentralt i utviklingssamarbeidet og det globale klimaarbeidet, samtidig som utslippene må reduseres. Verden må legge om til en klimarobust utvikling, og utviklingslandene må få støtte i dette arbeidet.

Fornybar energi

Globalt manglet omtrent 685 millioner mennesker tilgang til strøm i 2023 ifølge Det internasjonale Energibyrået (IEA). Størstedelen av disse bor i Afrika sør for Sahara, hvor over 50 pst. av befolkningen fortsatt er uten tilgang på elektrisitet. Selv om veksten i fornybar energi økte, har andelen fornybar energi i den globale energimiksen ikke endret seg særlig de siste årene, mens framgangen i forbedringen i energieffektivisering har avtatt. Ca. 2/3 av de globale klimagassutslippene kommer fra produksjon eller bruk av karbonintensiv energi. Kullkraftverk er fortsatt den største kilden til klimagassutslipp og må erstattes av fornybar energi. Omtrent 2,1 milliarder mennesker mangler tilgang til moderne energi til matlaging, hvorav omtrent en milliard av disse bor i Afrika. Regjeringen vil støtte tiltak for økt tilgang til bærekraftig energi og redusere fremtidige utslipp i utviklingsland. Samtidig vil regjeringen fortsette innsatsen for moderne energi til matlaging.

Miljø

Tap av biologisk mangfold og forringede økosystemer øker risikoen ytterligere for mennesker, miljø og utvikling. Regjeringen vil jobbe for å støtte opp om Naturavtalen (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) under FN-konvensjonen om biologisk mangfold. Regjeringen vil støtte tiltak i utviklingsland for gjennomføring av Naturavtalen i tillegg til andre globale avtaler på miljøområdet.

EØS-finansieringsordningene

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landegrensene. EØS-finansieringsordningene støtter tiltak som fremmer klima, miljø og fornybar energi. Midlene bidrar til at landene skal kunne oppfylle sine forpliktelser, inkludert EU-regelverk. EØS-finansieringsordningene styrker også de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Innenfor miljø og klima er miljøforvaltningens etater, herunder Miljødirektoratet og NVE, samt en rekke forskningsaktører og institusjoner aktive i flere land. Samarbeid mellom norske aktører og partnere i mottakerlandene er positivt for Norges nasjonale miljøarbeid, etter som forvaltningen får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid.

Rapport for 2023

Matsikkerhet

Matsikkerhet var fortsatt en av regjeringens hovedsatsinger i utviklingspolitikken. Regjeringen lanserte en ny strategi for matsikkerhet i 2022. Konflikter, klimaendringer, periodevis økende priser på gjødsel, såkorn og matvarer, fikk gjennomgående store negative følger for matsikkerheten i lavinntektsland. For småbøndene var det spesielt viktig at innsatsmidler var tilgjengelig i tide til vekstsesongen slik at de kunne holde matproduksjonen oppe. De mest sårbare landene og samfunnene mottok støtte både for å håndtere krisen og samtidig tilrettelegge for en langsiktig transformasjon til mer robuste og bærekraftige matsystemer.

Hav

Sammen med Palau leder Norge Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet) og fremmer betydningen av havets miljøtilstand for bærekraftig utvikling. Panelet har som ambisjon

at alle kyst- og havstater skal sikre 100 pst. bærekraftig havforvaltning gjennom Planer for bærekraftige hav innen 2030. I 2023 oppdaterte panelet rapporten «The Ocean as a Solution to Climate Change» med anbefalte havbaserte klimaløsninger som er klare til å settes i verk og kan bidra med inntil 35 pst. av nødvendige klimagassreduksjoner for å nå 1,5-graders målet innen 2050. Panelet presenterte også en veileder for beslutningstagerne i arbeidet med å integrere blått karbon som tiltak mot klimaendringene i større grad.

I 2023 ble en avtale for ny fase (2024–2028) av EAF Nansen-programmet inngått. Programmet hjelper land med å utvikle en ansvarlig og bærekraftig fiskeriforvaltning som ivaretar hensynet til marine ressurser og økosystem.

Det har i FN blitt forhandlet en avtale under FNs havrettskonvensjon om bevaring og bærekraftig bruk av marin biodiversitet i havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon, der Norge har deltatt aktivt. Avtalen ble vedtatt i juni 2023 og undertegnet av Norges statsminister i september samme år. Nasjonalt pågår det en prosess for å ratifisere avtalen i løpet av 2024.

Marin forsøpling

Norge er en viktig pådriver i forhandlingsprosessen for å få på plass en rettslig bindende global avtale mot plastforurensning. Det ble holdt møter i forhandlingskomiteen i Frankrike og Kenya i løpet av 2023. Norge og Rwanda har ledet høyambisjonskoalisjonen for forhandlingene i 2023, og koalisjonen teller i overkant av 60 land. Gjennom bistandsprogrammet mot marin forsøpling ble om lag 208 mill. kroner utbetalt til prosjekter i utviklingsland i 2023.

Klimatilpasning

Klimatilpasning og håndtering av tap og skade knyttet til klimaendringene er eksistensielle spørsmål for mennesker og samfunn som allerede nå må forholde seg til endrede rammer for levebrød og livsutfoldelse. Regjeringen er godt i gang med arbeidet for å øke innsatsen for klimatilpasning. Viktige innsatsområder er systemer for tidlig varsling, klimatilpasset matproduksjon og innovative finansieringsordninger.

Fornybar energi

Tilgang til moderne energi og reduserte utslipp av klimagasser er sentrale forutsetninger for å nå bærekraftsmålene for fattigdomsbekjempelse og

målene i Parisavtalen. Manglende tilgang og for lav andel fornybar energi krever satsing.

Det er et stort behov for å engasjere privat sektor for å satse på fornybare energiinvesteringer i utviklingsland. Regjeringen videreførte en garantisatsing for private aktørers investeringer i fornybar energi i utviklingsland for å senke terskelen for private investeringer i land der risikoen er høy. Ordningen er på 1,5 mrd. kroner fordelt over fem år (2022–2027) og består av to deler. Den ene delen består av et garantisamarbeid med to internasjonale garantiinstitusjoner (det multilaterale investeringsgarantiselskapet MIGA og African Trade Insurance Agency). Den andre delen er en søknadsbasert subsidieordning til garantipremier som forvaltes av Norad. I tillegg etableres det en ny norsk statlig garantiordning for fornybar energi. Ordningen skal forvaltes av Norad og det tas sikte på at de første garantiene utstedes første halvår av 2025.

Regjeringen opprettet Klimainvesteringsfondet i 2022. Fondet forvaltes av Norfund. Målet er å redusere eller unngå klimagassutslipp i utviklingsland som i dag har store utslipp fra fossilkraftproduksjon, særlig kullkraft. Det settes av 10 mrd. kroner over fem år for å oppkapitalisere fondet. Finansieringen kommer fra Stortingets årlige bevilgning over statsbudsjettet og overføring av totalt 5 mrd. kroner fra Norfunds overskuddskapital. I tillegg vil fondets kapital over tid kunne bidra til å utløse betydelige midler fra andre investorer. I 2023 bidro Klimainvesteringsfondet til finansiering av nye 4 244 MW fornybar energi, som er forventet at vil unngå utslipp av 8,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter årlig. Ved utgangen av 2023 var total avtalefestet portefølje for fondet på 3,8 mrd. kroner.

Miljø

Regjeringen har støttet tiltak i utviklingsland og globale avtaler på miljøområdet. Noen hovedkanaler for dette er Den globale miljøfasiliteten (GEF) og FNs utviklingsprogram (UNEP). Norge arbeidet aktivt for implementering av Naturavtalen (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) som ble vedtatt på det 15. partsmøtet under FN-konvensjonen om biologisk mangfold i desember 2022. Naturavtalen tar sikte på å reversere tapet av naturmangfold og gjenopprette alle økosystemer innen 2050 ved blant annet bevaring eller bærekraftig forvaltning av minst 30 pst. av alt land og hav på jorden. Minst 200 mrd. USD per år skal mobiliseres fra både offentlige og private kil-

der til finansiering av tiltak relatert til biologisk mangfold.

EØS-finansieringsordningene

Miljø, energi, klima og lav-karbonøkonomi er blant prioriterte hovedsektorer under EØS-midlene for 2014–2021. Støtten til pilaren «Et grønt Europa» omfatter i alt femten programmer med en samlet tildeling på om 419 mill. euro i tolv land. Målrettede tiltak inkluderer støtte til ren energi, energi sikkerhet, forurensning i luft, vann og jord, karbonfangst og lagring, biodiversitet og økosystemer, klimatilpasning og sirkulær økonomi, samt nasjonal og lokal forvaltning. Betydelig innsats er også gjort gjennom støtte til innovasjon og næringsutvikling gitt privat sektors rolle som en viktig aktør for å realisere grønn omstilling og sikre en bærekraftig økonomi.

Betongproduksjon fører til høye CO₂-utslipp. Betong er også verdens mest brukte byggemateriale. Det er derfor et stort potensial for å redusere karbonutslipp fra betongproduksjon- og produkter. Det estiske teknologiselskapet UP Catalyst og det norske selskapet Cemonite inngikk et samarbeid i Estland for å produsere CO₂-negativ betong. UP Catalyst sine carbon nanotubes tilsettes betongen som produseres av Cemonites. Resultatet blir mer bærekraftig og styrket betong. Equinor har siden investert i fabrikk som produserer den grønne betongen utenfor Stavanger.

Oppdrettsnæringen verden over har en felles utfordring i å finne riktig balanse mellom kostnad, forurensning og fiskevelferd. Dagens løsning for rengjøring av fiskegarn/fisketanker er kostnadskrevende og forurensende fordi den er basert på regelmessig rengjøring i stedet for analyse av behov for rengjøring. I *Kroatia* har bedriften Bedalov samarbeidet med den norske bedriften Njord Aqua AS. Njord Aqua AS er spesialist på inspeksjon av fiskegarn og -tanker ved bruk av sine Remote-Operating-Vehicles og undervannskameraer. Prosjektet har utviklet en løsning som automatisk analyserer behovet for rengjøring basert på forurensning (begroing) av fiskegarn og tanker. Løsningen er basert på kunstig intelligens og maskinlæring. Gjennom bruk av denne løsningen spares ressurser samtidig som forurensning fra fiskeoppdrettsnæringen reduseres.

Plan for videre arbeid 2025

Matsikkerhet

Norge vil i 2025 fortsatt ha som mål å øke lokal matproduksjon og lokal verdiskapning, redusere

feil- og underernæring og redusere omfanget av sultkriser. Det vil fremover blir lagt økt vekt på å forebygge matsikkerhetskriser gjennom klimatilpasning og lokale verdikjeder i matsystemene.

Hav

Sunne og bærekraftige hav er nødvendig for å nå bærekraftsmålene og klimamålene. Norge er en pådriver for å løfte havspørsmålene høyt på den internasjonale dagsorden, og jobber aktivt for bedre beskyttelse av havet og bærekraftig ressursutnyttelse. Havspørsmål er viktige i Norges forhold til en rekke land, og det er stor interesse for norske havnæring og for hvordan havet kan bidra til verdiskaping. Havbaserte klimaløsninger er viktige bidrag for å nå målene i Parisavtalen, og regjeringen vil sørge for at norsk kompetanse og ekspertise på områder som grønn skipsfart og bærekraftig havforvaltning bidrar inn i det internasjonale klimaarbeidet.

Marin forsøpling

En global plastavtale skal etter planen være ferdigforhandlet i november 2024. Norge har hatt en høy norsk profil i forhandlingene. Regjeringen har vedtatt at bistandsprogrammet mot marin forsøpling og plastforurensning videreføres fram til utgangen av 2028. Programmet vil fortsette arbeidet for å styrke nasjonale og regionale virkemidler for å forhindre plastforurensning. Norge vil dermed støtte opp om tiltak for å bidra til en god gjennomføring av plastavtalen.

Klimatilpasning

Regjeringen vil i 2025 fortsette innsatsen for å nå målet om økt støtte til klimatilpasning og styrker derfor innsatsen for klimatilpasning i budsjett for 2025. Arbeidet skal bidra til å redusere klimasårbarhet i utviklingsland, ved at landenes evne til å tilpasse seg klimaendringene og forebygge og håndtere klimarelatert risiko blir styrket. Strategi for klimatilpasning, forebygging av klimarelaterte katastrofer og sultbekjempelse gir retning til arbeidet.

Fornybar energi

Tilgang til moderne energi og reduserte utslipp av klimagasser er sentrale forutsetninger for å nå bærekraftsmålene for fattigdomsbekjempelse og målene i Parisavtalen. Manglende tilgang og for lav andel fornybar energi krever satsing.

Regjeringen vil, i tråd med Hurdalsplattformen, prioritere fornybar energi og gjøre ren energi til en hovedsatsing i norsk utviklingspolitikk. Regjeringen vil arbeide for å involvere privat sektor sterkere i innsatsen og etablerer derfor en statlig garantiordning for å utløse flere investeringer fornybar energi i utviklingsland. Ordningen vil ha en garantiramme på 5 mrd. norske kroner. Det tas sikte på at de første garantiene utstedes første halvår av 2025.

EØS-finansieringsordningene

Siste frist for gjennomføring av programmer for inneværende programperiode (2014–2021) var 30. april 2024. En hovedprioritering for 2025 vil derfor være å sikre at programperioden avsluttes i tråd med vedtatt regelverk

Det er oppnådd enighet med EU om en ny avtale om EØS-midler for 2021–2028. Forutsatt EU kommisjonens undertegning av denne avtalen, vil en av hovedprioriteringene for 2025 være å forberede og gjennomføre forhandlinger med mottakerlandene om landvise rammeavtaler for ny periode med EØS-midler. Grønn omstilling vil være ett av tre prioriterte satsingsområder, sammen med menneskerettigheter, demokrati og rettsstat, samt inkluderende og robuste samfunn. For grønn omstilling vil innsatsområdene fra 2014–2021-perioden i hovedsak videreføres, samtidig som privat sektors rolle vil tillegges større vekt. Fokus vil være på grønn og blå vekst og verdiskaping gjennom utvikling av ny og mer bærekraftig teknologi og produksjonsprosesser, produkter og tjenester. Det vil være en målsetting å knytte innsatsen til Norges politikk for et grønt industriløft og grønn allianse med EU. Flere andre programområder vil også bidra til grønn omstilling, herunder forskning og utdanning, lokal utvikling, kultur, sivilt samfunn, krisehåndtering og beredskap.

7.2.2 Kunnskapsdepartementet

Utdanning og forskning skal bidra til bærekraftig utvikling og omstilling til et lavutslippssamfunn ved å utvikle, formidle og ta i bruk kunnskap som bidrar til ny innsikt, gode løsninger og en befolkning med høy kompetanse.

Formidling av kunnskap og gode holdninger til miljøet er en integrert del av det pedagogiske opplegget i barnehager og skoler. Grunnlaget for gode holdninger blir skapt i oppveksten, og det er derfor viktig at natur og miljø også er en naturlig del av skole- og barnehagehverdagen.

Kunnskapsdepartementet støtter opp under klima- og miljøforskning gjennom ulike satsinger og programmer i Forskningsrådet. I tillegg er grønn omstilling og bærekraft i forskning, utdanning og opplæring fremtredende tema i EU-program for forskning og utdanning der Norge deltar.

Rapport 2023–2024

Kunnskapsdepartementet bidrar gjennom flere av Forskningsrådets virkemidler, for eksempel innen porteføljene for Klima og miljø, hvor også polarforskningen inngår, og Energi og transport. Videre er det betydelig andel av infrastrukturensatsingen, i porteføljen om forskningssystemet, som angår klima og miljø. Likeledes er det en stor del av FRIPRO, i porteføljen for banebrytende forskning, som er klima- og miljøprosjekter.

Klima og miljø er sentrale tema i norsk polarforskning. Det meste av norsk polarforskning skjer i Arktis og særlig på Svalbard og i Barentshavet. Raske klima- og miljøendringer i de polare områdene øker behovet for kunnskap. Kunnskapsdepartementet støtter også de to store forskerinitierte prosjektene Arven etter Nansen og GoNorth. Dette er samarbeidsprosjekter mellom de sentrale norske forskingsinstitusjonene på feltet og gir kartlegging og forskning av høy kvalitet ved hjelp av FF Kronprins Haakon. Begge prosjektene vil etter planen avsluttes i 2024.

Deltakelse i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont Europa, er også viktig, der klima og bærekraftig utvikling er et gjennomgangstema. 35 pst. av budsjettet skal gå til klimatiltak. Fire av fem samfunnsoppdrag i Horisont Europa er koblet til Europas grønne giv for klima og miljø med klare mål for blant annet tilpassing til klimaendringer. I 2024 ble det besluttet at ytterligere 10 pst. av budsjettet skal øremerkes natur og biomangfold.

Deltakelse i EUs program for utdanning, opplæring, ungdom og idrett (Erasmus+) er også viktig. Erasmus+ skal blant annet bidra til å løse viktige samfunnsutfordringer som bærekraftig utvikling gjennom internasjonalt samarbeid om utdanning og opplæring. I programperioden 2021 – 2027 legges det stor vekt på grønn omstilling og bærekraft, og det er blant annet innført tilleggsstøtte for elever, studenter, ansatte og øvrige prosjektdeltakere som velger grønne reiser.

Planer for videre arbeid

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning for 2023–2032, jf. Meld. St. 5 (2022–2023), gir

de politiske føringene for satsinga til regjeringen på dette området. Langtidsplanen har et tiårig perspektiv, men mer konkrete mål for innsatsen i den første fireårsperioden. I langtidsplanen er et av de tre overordnede målene miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Videre er klima, miljø og energi en av de seks tematiske prioriteringene. Utdanning, forskning og innovasjon som kan hjelpe oss å nå klimamålene, er prioritert videre framover.

Universitets- og høyskoleloven fastsetter at ett av de fire formålene med universiteter og høyskoler er å bidra til miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I kompetansepolitikken vil regjeringen blant annet prioritere utdanning og kompetanse for det grønne skiftet, jf. Meld. St. 14 (2022–2023) *Utsyn over kompetansebehovet i Norge* Universiteter og høyskoler driver klima- og miljøforskning og utvikler og tilbyr utdanning som bidrar til grønn omstilling innenfor rammetildelingen fra departementet.

Når det gjelder høyere yrkesfaglig utdanning, foreslår regjeringen midler til 1 000 nye studie-plasser til fagskolene i 2025. Utdanninger innenfor tekniske fag, helse- og velferdslag og områder som er særlige viktige for det grønne skiftet, skal prioriteres ved tildeling av midler til de nye studie-plassene, jf. Meld. St. 14 (2022–2023) *Utsyn over kompetansebehovet i Norge*.

7.2.3 Kultur- og likestillingsdepartementet

Frivillighet og idrett

Frivilligheten spiller en sentral rolle i arbeidet med å nå bærekraftsmålene innen klima og miljø. Idretten er på ulike måter preget av klimaendringene og har tatt grep om å utvikle mål og verktøy for å nå klimamålene. NIF vedtok mål om å redusere egne klimagass-utslipp med minst 55 pst. innen 2030. Basert på dette, igangsatte administrasjonen arbeidet med NIFs handlingsplan for klima og miljø. Arbeidet startet med å iverksette klimaregnskap, miljøfyrtårnsertifisering av organisasjonen og av NIFs største arrangementer. NIF har også utviklet en grønn, digital verktøykasse for idretten og har etablert klima og miljøfond. Regjeringen ønsker å bidra til omstilling til et reelt og bærekraftig alternativ til gummigranulat, i lys av EUs vedtatte omsetningsforbud, som trer i kraft 2031. Regjeringen foreslår å bevilge midler til å videreføre kartlegging av status og alternativer til gummigranulat på kunstgressbaner.

Kultur

I de årlige tilskuddsbrevene til institusjonene har Kultur- og likestillingsdepartementet lagt inn krav om rapportering av aktuelle miljø- og klimatiltak for den enkelte virksomhet. Rapporteringen for 2023 viser at mange har ambisjoner og vurderer bærekraft, klima og miljø inn i strategier, med konkrete tiltak for institusjonenes drift, produksjon og formidling. Flere institusjoner er sertifisert som miljøfyrtårn eller er i gang med å bli sertifisert.

En stor andel av kulturfeltets klimaavtrykk skjer i forbindelse med drift og utvikling av lokaler for kulturaktivitet. I 2023 etablerte derfor regjeringen *Grønnere investeringer for lokaler og utstyr* som en del av tilskuddsordningen Kulturrom. Målet med tilskuddsordningen er å sikre ombruk, gjenbruk og miljøvennlig drift av kulturlokaler i hele landet. Det er behov for økt kunnskap om kulturlivets klimaavtrykk og om gode bærekraftige løsninger for fremtidas kulturaktiviteter. Kultur- og likestillingsdepartementet jobber med å styrke sitt kunnskapsgrunnlag og har igangsatt en rekke FoU-prosjekter. Med støtte fra Kultur- og likestillingsdepartementet leverte Virke m.fl. rapporten «Kulturlivets klimapåvirkning» i 2024. Rapporten viser klimautslippene fra norsk, publikumsrettet kultursektor i 2022 og kommer med en rekke anbefalinger om veien videre.

I september 2024 inviterer Kultur- og likestillingsdepartementet til et dialogmøte med sektoren om utvikling av mål for klima og miljø i kulturpolitikken. Implementering av bærekraftsmål i sektorpolitikken er en særlig anbefaling i Klimautvalgets utredning (NOU 2023: 25 *Omstilling til lavutslipp – Veivalg for klimapolitikken mot 2050*). Klima- og miljøambisjonene er ikke omsatt i spesifikke mål eller tiltak i kulturpolitikken og målet med dialogmøtet er å bidra til at kultursektoren får felles mål og at det nasjonale ansvaret avgrenses og beskrives.

Kulturdirektoratet gjennomførte i 2023 et grunnlagsarbeid på bærekraft i kultursektoren som inkluderte sammenstilling av kunnskapsunderlag nasjonalt og internasjonalt. Våren 2024 publiserte direktoratet rapporten *Klima- og miljøarbeid i kultursektoren* basert på en kartlegging i sektoren. For å bygge videre på dette kunnskapsgrunnlaget har Kultur- og likestillingsdepartementet i 2024 bedt Kulturdirektoratet undersøke hvilke behov kultursektoren har for statlige tiltak som kan hjelpe sektoren å jobbe mer bærekraftig. Kulturdirektoratets arbeid med bærekraft skal

bygge på funn i direktoratets kartlegging av kultursektorens arbeid for grønn omstilling. Kulturdirektoratet skal dele kunnskap og iverksette konkrete tiltak som kan bistå sektoren. Arbeidet skal skje i tett dialog med sentrale aktører nasjonalt og internasjonalt.

Kulturdirektoratet har ansvar for tildeling og rapportering på tilskudd en rekke store kulturinstitusjoner, og har i 2023 utvidet krav til rapportering på klima- og miljøtiltak i institusjonenes årsrapporter. Det er særlig lagt vekt på bærekraft i arbeidet med nasjonale kulturbygg. Kulturrådet vedtok i 2023 en framdriftsplan for klima- og miljøarbeidet. Den omfatter gjennomgang av forventninger og krav i retningslinjer, kunnskapsheving, mulig bistand til kultursektorens omstilling og formidling av gode eksempler.

Kulturrådet, Fond for lyd og bilde og Statens kunstnerstipend har i 2023 gjennomgått retningslinjer og rutiner for relevante tilskuddsordninger for å tydeliggjøre overordnede mål om økt bærekraft. Det er i 2023 etablert et samarbeid med Arts Council England og Statens kunstfond Danmark om en særlig satsing for å øke bærekraften i internasjonal turnévirsomhet. Dette arbeidet fortsetter i 2024.

Kulturtanken deltar i styringsgruppen for Bærekraftige livsstiler i Norden på vegne av Kultur- og likestillingsdepartementet. Gjennom dette arbeidet har etaten holdt innlegg under klimatoppmøtet COP28 i Dubai, og bidratt med ekspertise i internasjonale podkaster med klima- og kulturpolitikk på agendaen.

Kulturaktørene selv har tatt initiativ til å utvikle verktøy for det grønne skiftet i kultursektoren. Norsk teater- og orkesterforening har på vegne av musikk- og scenekunstinstitusjonene utarbeidet en overordnet bransjestandard på klima- og miljøområdet. Sammen med Norske kulturaktører har det blitt utviklet en skreddersydd versjon av klimaverktøyet Green Producers Tool for musikk- og scenekunstsektoren. Klimaverktøyet ble lansert i september 2023 og er en del av Grønt veikart for kunst- og kultursektoren, som ble initiert og lansert av kultursektoren våren 2021. 90 pst. av museene i Det nasjonale museumnettverket har planverk eller strategier som omhandler organisasjonens arbeid med klima og miljø. 74 pst. av museene har gjennomført tiltak for energiøkonomisering (ENØK) i løpet av 2023. Flere har satt i gang tiltak for å kartlegge eget energiforbruk, og har klart å redusere forbruket med opp mot 30 pst.

Norsk filminstitutt (NFI) har jobbet med å strukturere sitt arbeid innen bærekraft, og i 2023

ferdigstilte NFI handlingsplanen deres for bærekraft, som også dekker klima og miljø. I løpet av 2024 skal NFI gjennomgå samtlige av tilskuddsordningene de forvalter for å se på hvordan ordningene kan gi insentiver til grønnere film-, serie- og dataspillproduksjon.

7.2.4 Justis- og beredskapsdepartementet

De viktigste oppgavene for politiet innenfor miljøvern er å kjempe mot miljøkriminalitet gjennom forebyggende virksomhet, etterforskning med høy kvalitet og adekvat reaksjon. Forebygging på miljøområdet innebærer særlig gjensidig informasjonssdeling med relevante samarbeidsaktører, slik at alle kan settes i stand til å utføre nødvendige tiltak på sitt eget ansvarsområde. Samarbeidspartnerne til politiet i miljøforvaltninga må derfor involveres både lokalt og sentralt. Regjeringen vil styrke innsatsen mot fiskeri- og miljøkriminalitet. Meld. St. 15 (2023–2024) *Felles verdier – felles ansvar*. Styrket innsats for forebygging og bekjempelse av økonomisk kriminalitet, inneholder flere tiltak særlig rettet mot fiskerikriminalitet, og mange av tiltakene i meldinga er relevante både for miljøkriminalitet og fiskerikriminalitet. Meldingen vil bli fulgt opp gjennom et tverrdepartementalt samarbeid.

7.2.5 Kommunal- og distriktsdepartementet

Flere viktige virkemiddel og verktøy for å ta hensyn til klima og miljø ligger i Kommunal- og distriktsdepartementet. Departementet har blant annet ansvar for plan- og bygningsloven, kommuneøkonomi, lokalforvaltning og regional- og distriktspolitikken. Gjennom videreutvikling av disse virkemidlene arbeider Kommunal- og distriktsdepartementet, i samarbeid med andre departement, for en helhetlig og effektiv klima- og miljøpolitikk.

Areal- og samfunnsplanleggingen legger ramme for bruk av arealene i Norge, og har gjennom det stor innvirkning på hvordan naturen blir ivaretatt og hvor mye klimagasser som blir sluppet ut. Som myndighet har kommunene en viktig rolle i å bidra til at Norge når de nasjonale natur- og klimamåla, samtidig som ulike sektorer, oppgaver og interesser blir sett i sammenheng. Kommunal- og distriktsdepartementet jobber mye med veiledning om hvordan klima og natur skal ivaretas etter plan- og bygningsloven. Blant annet lanserte Kommunal- og distriktsdepartementet sammen med Miljødirektoratet i januar 2024 en

webinarserie for å veilede om klima og natur i planlegging etter plan- og bygningsloven.

Regjeringens nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023-2027 ble vedtatt i juni 2023, og gir kommunene og fylkeskommunene oversikt over de viktigste føringene fra staten, og skal følges opp i all planlegging etter plan- og bygningsloven. I dokumentet legger regjeringen blant annet vekt på at planleggingen skal bygge opp under bærekraftsmålene og de nasjonale klima- og miljømålene.

Alle planer etter plan- og bygningsloven skal ha klimahensyn. Regjeringen arbeider med å videreutvikle veiledning og verktøy for å bidra til at klimahensyn blir ivaretatt, og har startet en utredning av hvordan hensynet til klima i plan- og bygningsloven kan styrkes. De konkrete føringene for hvordan klima skal ivaretas i planer, kommer blant annet frem av statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging og klimatilpasning. Regjeringen har foreslått en revidering av de statlige planretningslinjene, som har vært på høring våren 2024. I forslaget til reviderte planretningslinjer går det tydeligere frem hvordan klimahensynet skal ivaretas i planlegging og annen virksomhet i kommunene, og ansvarsdelingen mellom forvaltningsnivå.

Kommunal- og distriktsdepartementet har øg revidert og hatt på høring forslag til nye statlige planretningslinjer for samordnet bosted-, areal- og transportplanlegging våren 2024.

Retningslinjene tar i større grad hensyn til lokale forskjeller og legger til rette for bostadbygging i hele landet. De nye retningslinjene for arealbruk og mobilitet skal fremme et samfunn med lave utslipp gjennom utvikling av bærekraftige, kompakte og attraktive byer og tettsteder. De skal bidra til at vi planlegger slik at vi tar vare på kulturmiljø, og hindrer at dyrket mark, natur-, villrein- og friluftsområder og karbonrike areal blir bygd ned. Nye utbygginger av næring, bosteder, fritidsboliger og infrastruktur kan føre til inngrep i naturen. Blant hensynene som må tas i arealplanleggingen, er virkningen av foreslått arealbruk på klima, naturmangfold, landskap, jordvern, friluftslivsinteresser og samisk natur- og kulturgrunnlag. I regionale planer, kommuneplaner og reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal virkningene for miljø og samfunn konsekvensutredes. Klima- og miljødepartementet og Kommunal- og distriktsdepartementet har satt i gang et arbeid med å revidere forskriften om konsekvensutredninger. Videre har Kommunal- og distriktsdepartementet gitt ut en veileder om arealregnskap i kommuneplaner.

Dette skal legge grunnlaget for felles metodikk for bruk av arealregnskap i kommuneplanprosesser, som omfatter tema som natur og klima, samt lettere tilgang til relevant data om arealutvikling.

Kommunal- og distriktsdepartementet samarbeider med Klima- og miljødepartementet om plan- og bygningsloven som virkemiddel for å ta vare på naturmangfold og oppfølging av de regionale planene for villrein fjella. Villreinen er en viktig del av norsk natur og kultur. Nesten hele den europeiske bestanden lever i Norge, og vi har derfor et særlig forvaltningsansvar.

God planlegging er nøkkelen til bærekraftig bruk og vern av fjell- og utmarksområda. Fritidsboliger og reiseliv er viktig for verdiskaping og økonomisk bærekraft i mange distriktskommuner, men kan òg komme i konflikt med eksisterende næringer som reindrift og landbruk. Enkelte steder gir omfattende hyttebygging òg negative konsekvenser for friluftsliv, landskap og naturmangfold.

Å legge til rette for god planlegging i kystnære sjøområde er òg et tema som blir fulgt tett opp. Selv om det har blitt utredet rundskriv og veileder om planlegging i sjø, er det nødvendig å se videre på arbeidsdelingen mellom arealplaner og behandling etter sektorlover. Erfaringene med planlegging i sjø blir fulgt opp med en rapport som gir konkrete råd om hvordan planer og veiledning kan bli bedre.

Strandsonen langs sjøen og langs vann og vassdrag er viktig for naturmangfold, friluftsliv, næringsliv og bosted. I deler av landet er strandsonen langs sjøen under stort utbyggingspress, samtidig som store deler av strandsonen er lite tilgjengelig. Her må det føres en restriktiv praksis når det gjelder ny utbygging.

Arealplanlegging er òg avgjørende for å forebygge framtidige skader forårsaket av klimaendringer. Myndighetene må ta klimahensyn gjennom tilpasning til framtidige klimaendringer, og legge de høye klimafremskrivningene til grunn når de vurderer hvordan et planområde vil bli påvirket av framtidige klimaendringer.

Bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen står direkte og indirekte for en stor del av klimagassutslippene i Norge, og er også den største enkeltkilden til avfall. Byggenæringen har et stort potensial for å kutte utslippene, blant annet ved å bruke klimavennlig materiale og ombruk av byggevarer.

Bygningsregelverket skal sørge for at bosteder og bygg er sikre, energieffektive og miljøvennlige. Å fremme bærekraftig byggevirkosomhet er en prioritert oppgave for Direktoratet for byggekvalitet (DiBK), som har i oppdrag å utredemu-

lige krav i byggeteknisk forskrift som kan bidra til at klimaavtrykket fra bygging blir redusert. Regjeringen inviterte i 2023 byggenæringen til dialog om klimapartnerskap. Klimapartnerskapet skal være en arena for dialog om hva som skal til for å for å redusere klimafotavtrykket fra bygging.

Kommunal- og distriktsdepartementet forvalter flere næringsrettede tiltak for regioner og distrikt. Ordningene støtter virksomheter med tilskudd, lån og rådgiving, og flere av tiltakene har eksplisitte mål eller kriterium for miljø og bærekraft, blant annet ordningen for grønt investeringstilskudd som er avgrenset til store industriprosjekt med positiv miljøeffekt. Regjeringen arbeider med utvikling av kriterium og måling av miljøeffekter for næringsrettede tiltak, for å få bedre informasjon om miljøeffekt hos prosjekter som får støtte, og for å unngå grønnvasking.

7.2.6 Helse- og omsorgsdepartementet

Helse- og omsorgssektoren har startet arbeidet med å sikre at helsesektoren tar sin del av ansvaret for å nå klimamålene frem mot 2050 i tillegg til å være forberedt på følgene av klimaendringene for helse- og omsorgssektoren, jf. også omtalen av arbeid med klima og miljø i spesialisthelsetjenestene under Helse- og omsorgsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025) kap. 7 Klima- og miljørelevante saker.

Helse- og omsorgsdepartementet vil gjøre en vurdering av foreslåtte tiltak i rapportene fra Folkehelseinstituttet og Helsedirektoratet. Videre skal det etableres et veikart som skal gi retning mot en bærekraftig lavutslipps- og klimatilpasset helse- og omsorgssektor innen 2050. Veikartet skal ha med konkrete tiltak og bidra til det nasjonale målet om at Norge skal være et lavutslipps-samfunn innen 2050. Veikartet skal omfatte spesialisthelsetjenestene og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, men også den sentrale helseforvaltningen.

De regionale helseforetakene har vedtatt felles klima- og miljømål for spesialisthelsetjenesten. Et overordnet mål er at spesialisthelsetjenesten innen 2030 skal ha redusert utslipp av CO₂-ekvivalenter med 40 pst., sammenlignet med 2019. Et langsiktig mål er at spesialisthelsetjenesten skal være klimanøytral innen 2045.

De nye nasjonale kostrådene skal kommuniseres til befolkningen, og materiell skal oppdateres. Det blir ellers vist til planer for kostholds arbeidet i Helse- og omsorgsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Regjeringa vil vurdere hvordan regelverksinitiativene som blir fremmet gjennom EUs Farm to fork-strategi, skal følges opp.

Rapport for 2023–2024

Under klimaforhandlingene i Glasgow i 2021 sluttet Norge seg til et initiativ om helseprogram. Helseprogrammet oppfordrer land til å kutte klimagassutslipp fra helsesektoren og lanserte flere tiltak for å styrke helsesektoren slik at den er i stand til å møte klimaendringene. Folkehelseinstituttet leverte i 2023 en rapport der de beskriver sårbarhet og tilpassingsbehov i helse- og omsorgssektoren som følge av klimarelaterte endringer og akutte klimahendelser. Helsedirektoratet har utarbeidet en utvidet evaluering av status for klimagassutslipp fra helsesektoren. Forpliktelsene på klima- og helseområdet ble forsterket ved at Norge sluttet seg til ministererklæringen om miljø og helse i regi av WHO Euro, «Acceleration action for healthier people, a thriving planet, a sustainable future», i juni 2023.

Nordisk ministerråd publiserte i juni 2023 nye nordiske ernæringsstilrådninger (NNR). Disse danner grunnlag for de nye nasjonale kostrådene publisert av Helsedirektoratet i august 2024. Kostrådene er utformet på bakgrunn av sammenhengen mellom kosthold og helse. Klima- og miljøpåvirkning innenfor hvert av kostrådene er gjort tilgjengelig på Helsedirektoratet sine nettsider i en egen omtale. Det blir ellers vist til omtale av kostholdsarbeidet i Helse- og omsorgsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

7.2.7 Barne- og familiedepartementet

Direkte eller indirekte har alt forbruk klima- og miljøkonsekvenser. Et mål for forbrukerpolitikken er at forbrukerne skal kunne ta bevisste valg når de handler. Bedre informasjon om konsekvensene produksjonen og bruken av varer og tjenester kan ha, kan gjøre det enklere for forbrukerne å velge produkter som belaster miljøet og ressursene mindre. Ved i større grad å spørre etter slike varer og tjenester kan forbrukerne påvirke næringsdrivende til i større grad å ta hensyn til bærekraft ved avgjørelser om investeringer og produksjon.

Barne- og familiedepartementet arbeider for å legge til rette, forenkle og standardisere informasjon om miljøaspektene og de etiske sidene ved forbruk. Viktige virkemidler er de offisielle miljømerkingene den nordiske Svana og EU-miljømerket (EU Ecolabel), som blir forvaltet av Stiftelsen Miljømerking i Norge

Rapport for 2023/2024

På det norske markedet øker tallet på svanemerkede produkter med 10 pst. fra 2022 til 2023. I en undersøkelse i 2023 svarte 97 prosent av respondentene at de hadde kjennskap til Svanen. 18 prosent svarte at de hadde kjennskap til EU Ecolabel. Den brede kunnskapen til miljømerket tyder på at mange vet at de gir god veiledning om hvilket forbrukervalg som er mindre miljøbelastende og mer bærekraftige.

Kontaktpunkt for forbrukermakt i det grønne skiftet er et tiltak i den nasjonale strategien fra 2021 for en grønn, sirkulær økonomi. Forbrukerrådet etablerte høsten 2022 den første versjonen av kontaktpunktet som en tjeneste med produkttester med vekt på bærekraft. I 2023 vart 15 produkttester publiserte. Gjennom 2023 vart det arbeidet videre for å utvikle kontaktpunktet med sikte på å gi forbrukerne en enkel veg til troverdig miljøinformasjon og tips til bærekraftige valg. I august 2024 lanserte Forbrukerrådet et eget nettsted som samler slik informasjon; Kontaktpunkt bærekraft – Forbrukerrådet.

Det grønne skiftet har høy prioritet i EU. Våren 2023 la EU-kommisjonen fram forslag til et direktiv (Green Claims Directive) som blant annet innebærer strenge krav til underbygning og dokumentasjon av miljøpåstander brukt i markedsføring. Kravene vil òg gjelde ved bruk av miljømerker. Det foreslåtte direktivet kan legge til rette for gode miljøvalg for forbrukerne, og samtidig sikre en mer rettferdig konkurranse mellom næringsdrivende som bruker miljøstandard- og merke. Barne- og familiedepartementet har igjennom 2024 fulgt behandlingen av direktivforslaget i EU og formidlet innspill etter en norske høring av det i 2023.

Skolen er en viktig arena for å skape forståelse for ressurs- og klimaproblemer og reflekterte holdninger til forbruk. Barne- og likestillingsdepartementet førte i 2023 og 2024 videre arbeidet med å fremme undervisning i forbrukeremne som òg tok opp spørsmål knytte til dette. Barne- og familiedepartementet samarbeidet med Høgskolen i Innlandet og Ungt Entreprenørskap om disse spørsmålene.

I 2017 ble det inngått en bransjeavtale om matsvinn mellom daværende Barne- og likestillingsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet og de største organisasjonene i matbransjen. Målet er at svinnet i hele verdikjeden for mat innen 2030 skal halveres sammenlignet med 2015,

i tråd med FN sitt bærekraftsmål. Siden omtrent halvparten av matsvinnet kommer fra private husholdninger, har Barne- og likestillingsdepartementet har over mange år støttet organisasjonen Matvett AS, som har som formål å redusere matsvinnet i samfunnet. Støtten fra Barne- og familiedepartementet går til tiltak som kan redusere matsvinn blant forbrukerne.

Planer for videre arbeid

I 2025 vil Barne- og familiedepartementet arbeide videre med å gjøre det enkelt for forbrukerne å ta miljøbevisste valg. Svanen og EU Ecolabel vil fremdeles være de sentrale virkemidlene for å formidle standardisert og kvalitetssikret informasjon om varer og tjenester som er blant de minst miljøskadelige. Miljømerking vil fortsette arbeidet med å auke antall produkter med miljømerke på det norske markedet, og informere forbrukere og profesjonelle innkjøpere om at miljømerkede varer og tjenester er enkle og trygge miljøvalg. Miljømerking vil òg arbeide videre med å synliggjøre Svanen som verktøy for en mer sirkulær og bærekraftig økonomi. Arbeid med vedlikehold og videre utvikling av Kontaktpunkt for forbrukermakt i det grønne skiftet vil òg være viktig, i tillegg til innsats for å gjøre kontaktpunktet godt kjent blant forbrukerne.

7.2.8 Nærings- og fiskeridepartement

Forskning og innovasjon

Over Nærings- og fiskeridepartementets budsjett kanaliseres det midler til miljø- og klimarelevant forskning og innovasjon i næringslivet gjennom bevilgninger til aktørene i det næringsrettede virkemiddelapparatet, inkludert Norges forskningsråd, Innovasjon Norge og Siva. Regjeringen har tatt flere grep for å dreie innsatsen gjennom det næringsrettede virkemiddelapparatet mot grønn omstilling. Blant annet innførte regjeringen i 2023 et hovedprinsipp for grønn dreining av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Regjeringen foreslår i 2025 å gjøre mindre justeringer i hovedprinsippet for å tydeliggjøre at innsatsen gjennom virkemiddelapparatet skal være i tråd med Parisavtalen. Det justerte hovedprinsippet vil dermed være at prosjekter som får støtte gjennom det næringsrettede virkemiddelapparatet, skal ha en plass på veien mot Norges forpliktelser under Parisavtalen og lavutslippssamfunnet i 2050. Prinsippet favner både prosjekter med nøytral effekt og prosjekter med positiv effekt på grønn omstil-

ling og er for eksempel ikke til hinder for å støtte gode prosjekter i petroleumsnæringen. Regjeringen foreslår i 2025 at hovedprinsippet i utgangspunktet gjøres gjeldende for hele det næringsrettede virkemiddelapparatet. Justeringene følger av Stortingets anmodningsvedtak nr. 78 av 4. desember 2023, jf. omtale i kapittel. 4 i Prop. 1 S (2024–2025) for Nærings- og fiskeridepartementet.

Aktørene i virkemiddelapparatet forvalter både åpne konkurransearenaer og målrettede grønne ordninger for forsknings- og innovasjonsprosjekter i næringslivet. Miljø- og klimarelevant forskning og innovasjon kan for eksempel dreie seg om teknologier som reduserer utslipp og forurensning, om miljø- og klimavennlige produkter og produksjonsprosesser, om mer effektiv håndtering og utnyttelse av ressurser og om infrastruktur og energisystemer som reduserer miljøpåvirkningen.

Norge prioriterer forskning og annen kunnskapsoppbygging som skal gi bedre kunnskap om tilstanden i økosystemene i hav- og kystområdene, og om sammenhengene mellom hav og klima. Nasjonalt gjøres det gjennom prosjekter i regi av bl.a. Havforskningsinstituttet og Norges forskningsråd og gjennom programmer som MAREANO (havbunnskartlegging). Forskningsbasert kunnskap ligger blant annet til grunn for rammer og tiltak i havforvaltningsplanene. Internasjonalt prioriterer Norge deltakelse i samarbeid om havobservasjon, modellering og forskning. Regjeringen har lansert et samfunnsoppdrag om bærekraftig fôr, med mål om at innen 2034 skal alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsystemene. Dette følges opp i 2025 bl.a. med en utlysning av midler til forskning på fôrområdet.

Handelspolitikk

Velfungerende handelspolitikk kan bidra til å fremme bærekraftig utvikling, styrke konkurranseevnen til norsk næringsliv og ivareta miljøhensyn. Norge jobber aktivt med oppfølging av indre markedsrelaterte initiativer og lovgivning fra EU, herunder tiltak som skal styrke miljøvennlig handel og bidra til grønn omstilling. Norge har inngått industripartnerskap under Grønn Alliance med EU, med fokus på bærekraftige verdikjeder for batterier. Sammen med de øvrige EFTA-statene legger Norge fram et kapittel om handel og bærekraftig utvikling i alle frihandelsavtaleforhandlinger. Dette kapitlet omhandler ivaretagelse av miljøhensyn gjennom forpliktelser om blant

annet handel og skogforvaltning, biologisk mangfold, klimaendringer, multilaterale miljøavtaler og fiskeri og havbruk. Gjennom WTO jobber Norge for rettferdige og åpne handelsregler som støtter bærekraftige praksiser og reduserer miljøskadelige subsidier. Industripartnerskap for å legge til rette for grønn omstilling, er inngått med Tyskland, Sverige, Danmark, Frankrike, og Japan og partnerskap med USA og Storbritannia er under etablering.

Eksportfinansiering Norge (Eksfin) bidrar til grønn omstilling bl.a. gjennom målrettede ordninger/produkter for «grønne aktiviteter» med gunstigere finansieringsvilkår og utfasing av ikke-bærekraftig finansieringsaktivitet. I 2022 utvidet regjeringen eksportkreditordningen og den alminnelige garantiordningen til å omfatte lån og garantier for eksportrettede investeringer og klimavennlige prosjekter med eksportpotensial. I 2023 sluttet Norge seg til den internasjonale erklæringen Clean Energy Transition Partnership (CETP), som handler om å vri finansiering bort fra internasjonale olje- og gassprosjekter og over mot fornybar energi. Eksfin følger også internasjonale retningslinjer for å håndtere risiko for negativ miljøpåvirkning i transaksjoner, og akt-somhetsvurderinger knyttet til miljøpåvirkning er en integrert del av virksomhetens utlåns- og garantivirksomhet.

Statlig eierskap

Staten som eier stiller tydelige forventninger til selskaper med statlig eierandelers arbeid med klima og natur. Disse framkommer av Meld. St. 6 (2022–2023) *Et grønnere og mer aktivt statlig eierskap – statens direkte eierskap i selskaper*.

Opprydding etter industri og gruvedrift

På vegne av Nærings- og fiskeridepartementet gjennomfører Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard (DMF) tiltak for å redusere miljøkonsekvenser etter tidligere mineralvirksomhet i områder hvor departementet har et eier- eller forvaltningsansvar. DMF har siden 1989 gjennomført tiltak i disse områdene, og tungmetallavrenningen av kobber og sink er blitt vesentlig redusert i perioden. DMF vurderer i samarbeid med Miljødirektoratet ytterligere tiltak i disse og andre områder hvor det har vært mineralutvinning.

Håndtering av nasjonalt atomavfall og atomanlegg

Staten har ut fra et samfunnsmessig hensyn tatt ansvar for finansiering av oppryddingen etter den nukleære forskningsvirksomheten Institutt for energiteknikk (IFE) har drevet i Halden og på Kjeller. Det er etablert en egen etat, Norsk nukleær dekommisjonering (NDD), for å gjennomføre oppryddingen. Meld. St. 8 (2020–2021) *Trygg nedbygging av norske atomanlegg og håndtering av atomavfall* beskriver problemstillinger og prosesser i oppryddingsarbeidet. Oppryddingen innebærer håndtering av store mengder radioaktivt avfall.

Maritim næring og kystområdet

Gjennom nasjonale satsinger og virkemidler har norsk maritim sektor realisert teknologi, løsninger og forretningsmodeller som senere har dannet grunnlag for eksport. Norges forskningsråd og Innovasjon Norge støtter prosjekter innenfor grønn skipsfart og digitalisering, med sikte på å redusere belastningen på klima og miljø. Sjøfartsdirektoratets regelverksarbeid i samarbeid med næringen er viktig. En større flåte under norsk flagg gir Norge innflytelse på utforming av internasjonalt regelverk, og understøtter Norges pådriverrolle for et strengere klima- og miljøregelverk i Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO). Kystverket har utviklet en ny AIS-basert utslippsmodell (MARU- Maritime Utslipp) for estimering av sjøfartens utslipp til luft og sjø. Løsningen forventes å gi betydelig heving i kvaliteten på utslipps- og trafikkdata.

Fiskeri, havbruk og sjømat

Norge har lovfestet at forvaltningen av fiskeriresursene skal være bærekraftig og basert på best tilgjengelig kunnskap. Fiskerimyndighetene vurderer jevnlig bestandssituasjonen og behovene for å fastsette forvaltningstiltak i de ulike fiskeriene, for å sikre bærekraftig høsting. Det arbeides for et mest mulig klima- og miljøvennlig fiske. Fra 2024 inkluderer Fiskeridirektoratet vurderinger av klimahensyn i sine forvaltningsråd. Villfanget fisk har i utgangspunktet et lavt klima- og miljøavtrykk. Det legges vekt på ytterligere å redusere dette ved bruk av ny teknologi og tilrettelegging for et effektivt fiske.

Havbruksnæringen påvirker miljøet blant annet gjennom utslipp av lakselus og genetisk innblanding av rømt oppdrettsfisk blant villfisk. Viktige virkemidler for å regulere miljøpåvirkningen

er trafikklyssystemet for kapasitetsjustering og regelverk som skal forebygge rømming. Et nytt regelverk for forurensning fra kystnær fiskeoppdrett i sjø trådte i kraft i februar 2024. Regjeringen vil i 2025 legge fram en stortingsmelding om havbruk. Meldingen vil presentere et helhetlig forvaltningssystem som legger til rette for størst mulig verdiskaping innenfor økonomiske, miljømessige og dyrevelferdsmessig bærekraftige rammer.

Mat fra havet kan produseres med relativt lavt miljøavtrykk. Økt konsum av sjømat er tiltak for å fremme klima og bærekraft. Ifølge Miljødirektoratets rapport *Klimatiltak mot 2030* vil et kosthold i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger (mindre rødt kjøtt, mer plantebasert kost og fisk) være det klimatiltaket med størst potensial for reduksjon av utslipp av klimagasser samlet over perioden 2021-2030. Matsvinn bidrar til nesten 10 pst. av de globale menneskeskapte klimagassutslippene. Matsvinnet fra spiselige deler av sjømat i Norge var for 2020 beregnet å være 12 400 tonn. Målt i kilo per innbygger er matsvinnet i sjømatindustrien redusert fra 2,7 kilo i 2018 til 2,3 kilo i 2020. Matsvinnutvalget leverte sin rapport med 35 forslag til tiltak for redusert matsvinn i januar 2024 som nå følges opp.

7.2.9 Landbruks- og matdepartementet

Beskrivelse av miljøområde, miljømål og miljøutfordringer

Norsk landbruk tilbyr mat som er produsert på en helse- og miljøvennlig måte, forvalter store innmarks- og utmarksområder med tilhørende natur-, kultur- og friluftsverdier og forsyner samfunnet med fornybare byggematerialer og energi. Bærekraftig landbruk er et av hovedmålene i Landbruks- og matdepartementets politikk. Miljøsattingen i jordbruket skal medvirke til å redusere miljøbelastningen fra jordbruket og til å bedre miljøtilstanden og øke skjøtsel og istandsetting av kulturlandskapet fra jordbruket. Bare 3,5 pst. av arealet i Norge er jordbruksareal. Det er viktig å ta vare på gode jordbruksareal og matjord, men samtidig må jordvernet balanseres mot storsamfunnets behov. Omdisponeringen av dyrket jord har gått ned de siste årene.

Aktiv drift i landbruket er den viktigste forutsetningen for å ta vare på kulturlandskapet. Kulturlandskapet gir en ramme for satsinger på kultur, lokal mat, friluftsliv, bosetting, turisme og er i tillegg leveområde for mange arter av planter og dyr. Mangfoldet og kombinasjonen av natur- og

kulturverdier i jordbrukslandskapet er en karakteristisk og viktig del av landskapet i Norge. Variasjonen i kulturlandskapet må holdes ved like, og en målrettet forvaltning kan bidra til å stanse tapet av biologisk mangfold og ta vare på kulturmiljø og kulturminner. De kommunale miljøvirkemidlene og de regionale miljøprogrammene over jordbruksavtalen er derfor særlig viktige i tillegg til at kommunene forvalter landskapsverdiene i den kommunale planleggingen og lager planer som kan ligge til grunn for god forvaltning.

Reduksjon av vannforurensning fra blant annet avrenning av jord, næringsstoff og plantevernmidler er en viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Samlet gjennomføring av ulike jordarbeidingstiltak, gressdekte arealer m.m. i kornområdene har redusert erosjonsrisikoen på de dyrka arealene, men ikke tilsvarende det som har vært den påregnede virkningen av tiltakene. NIBIOs analyse med overvåkningsdata for 25 år konkluderer med at det er effekt av jordarbeiding på fosfortap og fosforkonsentrasjoner, men at nedbør og temperatur er de viktigste faktorene som bestemmer jord- og fosfortap. NIBIO viser til at jord- og fosfortap i et nedbørfelt blir påvirket av mange faktorer som bidrar til å tilsløre effekten av jordarbeiding. Effekten er størst når det er mye nedbør, stor avrenning og store jordtap.

Jordbruksaktiviteter, særlig husdyrhold, er opphav til utslipp av klimagasser, hovedsakelig i form av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Det meste av metanutslippene kommer fra dyras fordøyelse, særlig drøvtyggerne. Resten kommer fra lagring og spredning av husdyrgjødsel.

Skogressursene i Norge er tredoblet siste hundreårsperioden som følge av bevisst ressursforvaltning med etablering av skog etter hogst. Skogressursene er en del av løsningen på klimautfordringene, da skogen tar opp omtrent 37 pst. av de samlede norske klimagassutslippene. Tilveksten i skogen er mye større enn hogsten, noe som både gir økte karbonlager og styrket grunnlag for bruk av en fornybar ressurs innenfor bærekraftige og miljøvennlige rammer.

Mange rødlistede arter lever i skog og kulturlandskap. God kunnskap og oversikt over det biologiske mangfoldet er nødvendig, og skog- og miljøkunnskapen gjennom skogbruksplanlegging med miljøregistreringer er hovedplattformen for et langsiktig og miljøvennlig skogbruk. Landbruksdirektoratet og Miljødirektoratet har på oppdrag fra Klima- og miljødepartementet og Landbruks- og matdepartementet utarbeidet en rapport som gir et felles kunnskapsgrunnlag om den økologiske tilstanden i norske skoger. Direktora-

tene har vurdert utviklingen av indikatorer basert på overvåkningsdata fra Landsskogtakseringen. Oppsummert har sju av indikatorene hatt positiv utvikling, tre har vært stabile, to har hatt negativ utvikling og for to av indikatorene har det ikke vært mulig å angi utviklingen.

Rapport for 2023/2024

Miljøsatsingen i jordbruket er organisert under Nasjonalt miljøprogram, med brede nasjonale, regionale og lokale virkemidler for å redusere erosjon og avrenning av næringsstoffer, redusere utslipp til luft, hindre gjengroing og ta vare på verdifulle kulturlandskap og naturtyper.

I 2023 ble det gjennomført tiltak på litt over 21 600 foretak og 757 beitelag for om lag 997 mill. kroner innenfor de regionale miljøprogrammene (RMP). I fylkene rundt Oslofjorden blir miljøtiltak over RMP gjennomført på om lag 72 pst. av alle foretak som søker produksjonstilskudd. Jordbruksoppgjørene i 2023 og 2024 innebar en kraftfull satsing på vannmiljøtiltak i områder som drenerer til Oslofjorden. Det er også innført forskrift om regionale miljøkrav for jordbruket i store deler av Akershus og Østfold.

Drenering er et viktig ledd i tilpasningen til et endret klima med mer nedbør. Økte satser for tilskudd i jordbruksoppjøret 2023 førte til betydelig økt aktivitet fra midten av 2023.

Om lag 52 pst. av de lokale midlene (Spesielle miljøtiltak i jordbruket – SMIL) ble innvilget til tiltak for å fremme verdier i kulturlandskapene, kulturmiljøene, naturmangfoldet og friluftslivet til jordbruket i 2023, resten av midlene gikk til tiltak for å redusere forurensning til vann og luft. Landbrukssektoren og miljøsektoren samfinansierer ordningen. Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket går til 51 ulike områder over hele landet som har særskilte verdier knyttet til landskap, naturmangfold og kulturmiljø. Lignende samfinansiering gjelder også for verdensarvområdene Røros bergstad og Circumferensen, Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyene der verdiene i områdene blant annet er avhengige av aktiv jordbruksdrift og skjøtsel.

Foreløpige tall fra 2023 viser at utslippene av klimagasser fra jordbruket var på 4,5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter og utgjorde om lag 9,7 pst. av de samlede norske utslippene. Utslippene fra jordbruket har blitt redusert med 10,4 pst. fra 1990 til 2023. Redusert bruk av gjødsel og færre storfe grunnet økt effektivitet i melkeproduksjonen er hovedårsakene til nedgangen i utslippene fra jordbruket i denne perioden. Tallene viser at klimag-

assutslippene fra jordbruket gikk ned med 3,9 pst. fra 2022 til 2023.

I juni 2019 inngikk regjeringen, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukerlag en intensjonsavtale om klimamål for jordbruket. Avtalen handler om utslippskutt og økt opptak av karbon, som samlet skal redusere utslippene med 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter for perioden 2021–2030. Det er nedsatt en regnskapsgruppe som skal følge opp klimaavtalen med organisasjonene i jordbruket. Den første hovedrapporten fra regnskapsgruppa kom vinteren 2024. Rapporten ligger her: <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/miljo-og-klima/klimaavtalen-for-jordbruket>

Stortinget fastsatte i 2023 målet om at den årlige omdisponeringen av dyrket jord skal være under 2 000 dekar innen 2030. For 2023 viser KOSTRA-tallene fra SSB at det var omdisponert 2 740 dekar dyrket jord til andre formål enn landbruk, noe som er den laveste omdisponeringen siden registreringer startet i 1967. I 2023 ble hele 505 dekar dyrka jord ført tilbake til landbruksformål, noe som er det høyeste tallet siden registreringer startet i 2019. I 2023 ble det gitt tillatelse til å nydyrke 9 947 dekar, mot om lag 15 900 dekar i 2022. Til sammenligning har i gjennomsnitt 20 000 dekar blitt godkjent nydyrket årlig siden 2014.

Arbeid for å redusere både bruken av og risikoen ved bruk av plantevernmidler er en viktig del av miljøarbeidet i landbruket. Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler gjelder i perioden 2021–2025 og fastsetter mål og tiltak på området. For 2023 ble det avsatt 14 mill. kroner til å følge opp handlingsplanen.

Areal i økologisk drift utgjorde i 2023 om lag 4,7 pst. av det totale jordbruksarealet i Norge. Omsetningen av økologiske landbruksvarer i dagligvarehandelen i 2022 var på 2,5 mrd. kroner. Dette er en nedgang på 12 mill. kroner, tilsvarende 0,5 pst. fra året før, men grunnet at prisveksten på mat var om lag 10. pst i snitt, så regnes det at netto forbruk gikk ned.

Som oppfølging av Nasjonal pollinatorstrategi er det utarbeidet en tiltaksplan for ville pollinerende insekter (2021–2028). Landbruksdirektoratet står for en rekke tiltak gjennom tilskuddsordninger og forskrifter for pollinerende innsikter i skog- og jordbrukslandskapet. Forskrift om frøavl er endret, slik at den også omfatter stedeagne pollinatorvennlige blomsterfrø. NIBIO bidrar i tverrsjektorielt samarbeid om overvåking av pollinerende insekter.

Bevaring og bærekraftig bruk av genetiske ressurser innen arter av husdyr, kulturplanter og

skogtre er nødvendig for å blant annet å styrke landbrukets produksjonsevne og tilrettelegge for et mer klimavennlig og klimatilpasset landbruk. Svalbard globale frøhvelv er etablert av den norske regjeringen for sikker lagring av sikkerhetskopier av frøene i genbankene i verden. I 2023 ble totalt 71 895 nye frøprøver sikret i frøhvelvet, og på slutten av 2023 rommer frøhvelvet totalt 1 267 127 frøprøver fra 102 genbanker.

I 2023 ble det lansert en nasjonal tiltaksplan for arbeidet med bevaring og bærekraftig bruk av genetiske ressurser som vil operasjonalisere strategien fra 2019. Det er også fastsatt en egen handlingsplan for bevaring av de norske hesterasene. Tall fra 2023 viser at det fremdeles er en økning i tallet på avlsdyr av de bevaringsverdige husdyrrasene innad storfe, sau, hest og geit. Ingen av de truede storferasene er nå kritisk truet. Det ble innvilget 7,7 mill. kroner i tilskudd i 2023 fordelt på 60 tiltak. Tilskudd ble gitt til genressurstiltak som bidrar til å nå nasjonale mål og til å oppfylle Norges internasjonale forpliktelser. Som tidligere år gikk flere tilskudd i 2023 til tiltak for å sikre genressursene på lang sikt. Eksempler på dette er tilskudd til avslag, bevaringsbesetninger og klonarkiv, som tar hånd om truede husdyrraser, og plante- og skogtregenetiske ressurser i samarbeid med Norsk genressurscenter.

Det er lagt ned omfattende innsats i å styrke kunnskapen om skogbruk og det biologiske mangfoldet. Landbruks- og matdepartementet viderefører denne innsatsen og gav også i 2023 støtte til videre forskning og utredning i prosjektet Miljøregistreringer i Skog (MiS), som har utviklet et standardisert og dokumentert opplegg for registrering av areal som er spesielt viktige for biologisk mangfold i skog. I 2023 ble det benyttet 6,6 mill. kroner til arbeidet.

Plan for videre arbeidet

Jordbruksavtalen er over flere år vridd i en mer klima- og miljøvennlig retning. Det er viktig for regjeringen å vektlegge arbeidet med grønn omstilling og ivareta et bærekraftig landbruk, både knyttet til biobasert sirkulær økonomi, arbeid med miljørettede tiltak og reduksjon av klimagasser. I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bestemt en ytterligere styrking av klima-, natur- og miljøsatsingen. Oppfølging av Norges klimaforpliktelser gjennom klimaavtalen mellom staten og jordbruket prioriteres. Som del av regjeringens oppfølging av naturavtalen, prioriterer avtalen tiltak som bidrar til å styrke naturmangfold, kulturlandskap og bruk av beite, samt redusere foru-

rensning. Videre ble tiltak for å følge opp Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden og beitetilskuddene også prioritert. Avtalen styrker ordninger som vil bidra til en betydelig økt miljø- og klimainnsats i norsk jordbruk, både i form av målrettede tiltak og forbedring av kunnskapsgrunnlaget, herunder vesentlig økning på ordningene Regionalt miljøprogram, SMIL-ordningen, tilskudd til drenering og Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Økt bærekraft i sektoren kan bidra til oppfylling av de andre landbrukspolitiske målene, eksempelvis gjennom bedre ressursutnyttelse, klimatilpasning og omdømme. Totalt blir avsetningen til ordninger med klima- og miljøvirkning økt med 1 163 mill. kroner fra 2023 til 2024. Den totale avsetningen til ordninger med klima- og miljøvirkning for 2025 er 10,5 mrd. kroner. Se Prop. 105 S (2023–2024) for detaljer.

Regjeringen har opprettet Bionova. Bionova skal være et verktøy for å nå klimamålene til Norge for 2030 og målet om å være et lavutslipps-samfunn i 2050 gjennom å bidra til reduserte klimagassutslipp og økt karbonopptak og -lagring, samt å bidra til verdiskaping gjennom overgang til en mer sirkulær bioøkonomi basert på fornybare biologiske ressurser fra land og hav.

Landbruks- og matdepartementet vil følge opp arbeidet med genetiske ressurser, Svalbard globale frøhvelv og delta aktivt i de aktuelle internasjonale prosessene under FNs organisasjon for mat og landbruk, FAO (Food and Agriculture Organization), og den Internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og jordbruk.

Det er tverrpolitisk enighet i Norge for å arbeide for å redusere matsvinn. Landbruks- og matdepartementet viderefører arbeidet med å forebygge og redusere matsvinn, blant annet gjennom oppfølging av matsvinnutvalgets tilrådninger og bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn med fire andre departementer og matbransjen. Landbruksdirektoratet har ansvar for å kartlegge matsvinnet fra jordbrukssektoren, og la fram rapporten *Matsvinn i jordbrukssektoren. Kartlegging for 2022* i november 2023. Rapporten viser at matsvinnet for alle jordbruksproduksjoner i 2022 samlet er lavt og totalt utgjør 93 190 tonn, som er 3,6 prosent av de produserte mengdene i produksjonssektorene kjøtt, melk, egg, matkorn og grønt.

Arbeid med å følge opp Handlingsplanen for bærekraftig bruk av plantevernmidler (2021–2025) vil fortsette.

Landbruks- og matdepartementet viderefører tilskuddsordningen med midler til verdensarvsat-

singene Røros bergstad og Circumferensen, Vegaøyene og Vestnorsk fjordlandskap og til utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Tallet på utvalgte kulturlandskap i jordbruket er 51 områder over hele landet. Røros Bergstad og Circumferensen ble innlemmet fra 2024 i tilskuddsordningen med midler til verdensarvsatsingen.

Departementet vil fortsette og følge opp Nasjonal pollinatorstrategi og Tiltaksplan for ville pollinerende insekter på flere måter i virkemiddel-systemet i jordbruket. Element fra strategien blir fulgt opp gjennom ordningene Utvalgte kulturlandskap i landbruket, Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler, regionale miljøprogram, SMIL-ordningen og Klima- og miljøprogrammet. Norsk Landbruksrådgiving formidler kunnskap om gode tiltak for pollinerende insekter til bønder i hele landet.

Nasjonal strategi for urbant landbruk blir fulgt opp med tiltak innenfor de tre innsatsområdene bærekraftig by- og stedsutvikling, økt kunnskap om bærekraftig matproduksjon og økt bærekraftig verdiskaping og næringsutvikling

Landbruks- og matdepartementet legger stor vekt på at skogbruksaktiviteten blir basert på kunnskap som kan dokumenteres og etterprøves. Kunnskapsoppbygging gjennom forskning i MiS-prosjektet om biologisk mangfold og miljøregistreringer i skogbruksplanleggingen fortsetter i 2025. Dette er avgjørende for å få ny kunnskap til bruk i registrering, overvåking og forvaltning av naturmangfoldet. Landbruks- og matdepartementet vil fortsette med satsingen på Landsskogtakseringen. Statistikk fra Landsskogtakseringen viser økende volum av tre i alle dimensjoner og aldersklasser for både granskog, furuskog og løvskog. Mengde død ved øker og betydelig.

Regjeringen vil videreføre aktive miljøhensyn i skogpolitikken – tilskuddsordninger, miljøregistreringer, miljøtiltak i skog og forskning og kunnskapsoppbygging. Miljøetsatsingen til skognæringen, ikke minst Norsk PEFC Skogstandard, og virkemidlene i naturmangfoldloven gir et godt grunnlag for å vurdere hvordan uttaket av biomasse fra skog kan økes samtidig som det biologiske mangfoldet blir tatt vare på.

7.2.10 Samferdselsdepartementet

Klima- og miljøområdet i transportpolitikken, mål og utfordringer

Regjeringen la i mars i år frem Meld. St. 14 (2023–2024) *Nasjonal transportplan 2025–2036*. Meldingen skal bidra til at Norges klima- og miljømål blir

oppfylt. Ressursbruken i transportsektoren skal prioriteres slik at vi tar vare på det vi har, utbedrer der vi kan, og utnytter kapasiteten i både gjeldende infrastruktur og transporttilbud bedre. I tillegg skal vi bygge nytt der vi må. Dette er et viktig grep for å redusere negativ påvirkning på klima og natur.

Transportsektoren står for en tredel av klimagassutslippene i Norge. Det er særlig viktig å redusere utslippene fra tunge kjøretøy, anleggsmaskiner og sjøfart, fordi det er i disse delene av transportsektoren det er forventet at gjenstående utslipp er høyest frem mot 2050.

Samferdselssektoren påvirker naturmangfoldet gjennom å bygge og forvalte infrastruktur med tilhørende aktivitet. Støy og redusert luftkvalitet er lokale miljøproblem som kan påvirke helsen til folk negativt, og transportsektoren er en av hovedkildene til disse problemene.

Rapport for 2022 og status for 2023

For klimagassutslipp viser vi til det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan*.

For å følge opp målene i Nasjonal transportplan 2022–2033 er det utviklet en indikator for påvirkningen for transportsektoren på naturmangfold: *Netto tall dekar inngrep i naturområder med nasjonal eller vesentlig regional verdi. Denne indikatoren har transportvirksomhetene tatt i bruk i utbyggingsprosjektene sine*. Ingen av prosjektene til Statens vegvesen som ble åpnet i 2023 førte til inngrep i naturområder med nasjonal eller vesentlig regional verdi. Nye Veier og Avinor avsluttet ingen prosjekter i 2023. Den totale mengden nedbygd verdifull natur i ferdige jernbaneprosjekt i 2023 er beregnet til 121 dekar. Arealbeslaget kom i all hovedsak fra prosjektet Venjar-Langset (nord for Eidsvoll) på Dovrebanen og Follobanen. For ytterligere å styrke kunnskapsgrunnlaget og sikre at det blir tatt tilstrekkelig hensyn til natur og arealbruk, har transportvirksomhetene utviklet et arealregnskap som viser nedbyggingen av ulike naturtyper og dyrket mark i tillegg til naturmangfoldsindikatoren. Dette ble presentert i Nasjonal transportplan 2025-2036.

Plan for videre arbeid

For det videre arbeidet for å redusere utslippene av klimagasser viser vi til omtale i det særskilte vedlegget *Regjeringens klimastatus og -plan*.

I Samferdselsdepartementets forslag til budsjett for 2025 er det flere viktige tiltak innenfor klima og miljø som bl.a. omfatter å

- innføre krav til nullutslipp i offentlige anskaffelser av ferger og fergetjenester fra 1. januar 2025
- sette av midler til å starte Transport 2050
- bevilge 50 mill. kr for omstilling til null- og lavutslippsluftfart
- bevilge 27,4 mill. kr til pilotprosjekter for utslippsfrie anleggsplasser
- forsterke innsatsen for tungbillading og til utbygging og drift av døgnhvile- og rasteplasser
- styrke arbeidet med å videreføre satsingen på byvekstavtalene
- sette av midler til å starte opp flere nye mindre investeringstiltak i de fire største byområdene for å styrke satsningen på kollektivtransport, sykling og gange i byvekstavtalene
- øke innsatsen til vedlikehold og fornying på jernbane og fullføre tiltak som vil gi et bedre togtilbud.

For ytterligere omtale viser vi til Prop. 1 S (2024–2025) Samferdselsdepartementet.

Nedbygging av naturområder er den største trusselen for tap av biologisk mangfold. Transportvirksomhetene skal så langt som mulig unngå å planlegge samferdselsprosjekter gjennom områder med klima- og miljøverdier av nasjonal eller vesentlig regional interesse. For å øke kunnskapen om hvordan infrastrukturbygging påvirker naturen og effektene av skadereduserende tiltak skal arbeidet med før- og etterundersøkelser videreføres. Transportvirksomhetene skal videreutvikle arealregnskap og indikatorer på naturområder.

Transportvirksomhetene tar del i arbeidet med å rullere regionale planer og tiltaksprogram etter vannforskriften. Reviderte regionale planer er stadfestet av fylkestingene og ble godkjent av Klima- og miljødepartementet og Olje- og energidepartementet i 2022. Virksomhetene har tre år på seg til å sette i verk tiltak eller vurdere tiltakene som ligger i tiltaksprogrammene.

Transportvirksomhetene jobber med å redusere forurensning og utslipp av mikroplast. Det søkes å unngå at kjemikalier og mikroplast blir spredd til naturen og spesielt til vannforekomster i natur- og vannmiljø. Det søkes også å redusere negative helseeffekter av lokal luftforurensning og støy.

7.2.11 Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet

Digitalisering for en grønn omstilling

Digital teknologi og digitale løsninger er nødvendige for å nå regjeringens klimamål og digitalisering er derfor en viktig del av den grønne omstillingen. Den grønne og digitale omstillingen innebærer blant annet en overgang til en mer sirkulær økonomi med lavere ressursforbruk og økt bærekraft i alle deler av økonomien.

Digitalisering er et viktig bidrag til omstillingen til en mer sirkulær økonomi, med et mer resurseffektivt og bærekraftig produksjons- og forbruksmønster. Digitalisering og bruk av ny teknologi, blant annet bedre utnyttelse av data, vil være helt sentralt for å nå målet om et klimanøytralt Europa innen 2050. Samtidig er det et dilemma at IT-utstyr, datasentre og digitale nettverk allerede står for rundt 10 pst. av det globale energiforbruket, og at produksjon av energi er den største kilden til utslipp globalt. Digitalisering og kunstig intelligens er energikrevende, men har også et potensial til å spille en viktig rolle i det grønne skiftet. Regjeringen vil legge vekt på utvikling og bruk av mest mulig klimavennlig kunstig intelligens. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet arbeider med å legge til rette for at Norge kan oppnå sine klimamål gjennom målrettet digitalisering.

Bygge- og eiendomsnettverk i statlig sivil sektor

Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet har ansvaret for bygge- og eiendomsnettverket i statlig sivil sektor. I 2021 ble strategien En bærekraftig, kostnadseffektiv og samordna bygg- og eiendomsnettverk lagt frem. Strategien inneholder fire ambisjoner om klima, miljø og energi, og den peker på tiltak som vil bidra til å nå ambisjonene. Departementet fortsetter med oppfølgingen av strategien.

Staten er en stor eiendomsaktør. Statsbygg er staten sitt sentrale kompetansemiljø i sivil sektor. De forvalter en stor del av den statlige eiendomsmassen og sørger for en bærekraftig og effektiv forvaltning av eiendommene. I byggeprosjekter og leiesaker gir de råd til oppdragsdepartementet og statlige virksomheter med behov for lokaler. I byggeprosjektene gir Statsbygg råd om blant annet lokalisering, energiløsninger, miljøambisjoner, gjenbruk av byggematerialer og arealeffektivitet.

I åtte av tolv ferdigstilte byggeprosjekter og prosjekter under gjennomføring i 2023 var klimag-

assutsleppene lavere enn 5 kg CO₂-ekvivalenter per kvadratmeter per år. Statsbygg signerte for første gang kontrakt om utslippsfri byggeplass ved Tønsberg tinghus.

I eiendomsforvaltningen er det mye oppmerksomhet om energieffektivitet. I 2023 gjennomførte Statsbygg tiltak som gjør at det forventede energiforbruket er redusert med 10–12 GWh per år. Nye solcelleanlegg er i tillegg estimert å produsere 1–1,5 GWh per år.

Sammenlignet med 2020-nivå har klimagassutslippene fra Statsbygg blitt redusert med 11,7 pst. per 2023. 22 avtaler om leie av lokaler i markedet ble inngått med rådgivning fra Statsbygg i 2023. Sammenlignet med tidligere lokaler ble arealforbruket per ansatt redusert med 46 pst. Mindre areal, mer energieffektive lokaler og en lokalisering nær kollektivtransport ga 61 pst. lavere klimafotavtrykk.

7.2.12 Finansdepartementet

Sektorovergripende virkemidler som klimagassavgifter og omsettelige utslippskvoter er en bunnplanke i norsk klimapolitikk. Sammen med andre virkemidler bidrar prising av utslipp til reduksjoner i klimagassutslipp. Om lag 85 pst. av norske utslipp er pålagt avgift eller kvoteplikt. Det generelle avgiftsnivået på utslipp av klimagasser er 1 176 kroner per tonn CO₂ i 2024, og kvoteprisen er på rundt 830 kroner per tonn CO₂. Andelen utslipp som er priset er høy. Norge er et høykostland, og karbonprisen forurensere står overfor er også høy, sammenliknet med andre land. I Prop. 1 LS Tillegg (2021–2022) varslet regjeringen at den vil trappe opp avgiftene på utslipp som er omfattet av EUs innsatsfordeling (såkalte ikke-kvotepliktige utslipp) til om lag 2 000 2020-kroner i 2030, som tilsvarer om lag 2 400 2025-kroner. For å følge opp dette foreslår regjeringen å øke avgiftene med 16 pst. utover prisstigningen i 2025 til 1 405 kr/tonn fra 1. januar 2025. Dette er konsistent med en jevn opptrapping mot om lag 2 400 2025-kroner i 2030. Forslag om endringer i klimavgifter er også omtalte i Prop. 1 LS (2024–2025).

7.2.13 Forsvarsdepartementet

I en krevende sikkerhetspolitisk situasjon, og i lys av de overordnede målene for forsvarssektoren, må Forsvaret bruke materiellet, herunder fartøy og fly man har investert i, og sørge for å opprettholde evnen til å utføre Forsvarets oppdrag og oppgaver. Forsvarssektoren har et samfunnsoppdrag som krever nødvendig trening, øving og til-

stedeværelse. Tiltak for å redusere klimagassutslipp og miljøbelastning bør derfor ikke gå på bekostning av operativ evne. Dette er en viktig og krevende balansegang. En opptrapping i Forsvarets aktiviteter i tråd med ny langtidsplan for forsvarssektoren (jf. Stortingets behandling av Innst. 426S (2023–2024) til Prop. 87 S (2023–2024) kan få klima- og miljømessige konsekvenser, som blant annet økt drivstofforbruk og økt belastning på øvingsarealer.

Forsvarssektoren skal likevel bidra bredt til at de nasjonale klima- og miljøpolitiske målene kan nås, og etatene i sektoren har gjennomført en rekke ulike miljøtiltak i det foregående året. Sektorens klima- og miljøstrategi og tilhørende handlingsplan inneholder konkrete tiltak som sektoren i økende grad iverksetter. Det er samtidig et tett og viktig samarbeid mellom etatene om oppfølgingen av tiltak. Det fremgår i langtidsplanen at forsvarssektoren skal trappe opp gjennomføringen av klima- og miljøtiltakene på bred front. Klima- og miljøtiltak skal være en integrert del av styring, investeringsprosesser, budsjetter og planer i sektoren. Forsvaret bruker ulike simulatorer for fly, fartøy og kjøretøy til trening som supplement til annen trenings- og øvingsaktivitet. Dette reduserer forbruket av drivstoff, ammunisjon og slitasje på øvingsområdene. Det ble i 2023 investert i to simulatorsett til de 54 nye stridsvognene, og det er besluttet at det skal anskaffes en simulator til de nye P-8 maritime patruljeflyene på Evenes. Forsvaret har i tillegg en lang rekke øvrige simulatorer, deriblant for F-35 kampfly. Målsetningen for simulatorbasert trening for sistnevnte er 40 prosent, et mål som ble nådd i 2023 med en andel på 40,1 prosent. Etatene jobber med planer om å gjennomføre en rekke tiltak innenfor ulike miljøområder. Arbeid med energieffektivisering i sektorens bygninger har pågått i flere år og vil fortsette fremover. Tiltak har blant annet vært å optimalisere eiendomsdriften, skifte til LED- og sensorsstyrt belysning i bygg, strømsparingstiltak, og ta i bruk fossilfrie løsninger der dette er mulig. Det fremgår i langtidsplanen for forsvarssektoren at man skal bruke innkjøpsmakten til å redusere negativ klima- og miljøpåvirkning. Det inkluderer å planlegge med energiteknologi som møter de operative behovene og ambisjonene om redusert klimaavtrykk. Med en ny standardisert fartøyklasse vil man undersøke hvordan man kan bidra til nasjonale målsetninger for klima og miljø. Det inkluderer alternativt drivstoff der det er mulig og forenlig med Forsvarets bruk, og på andre måter bidra gjennom design og bærekraftige løsninger.

Sektoren øker lokal fornybar energiproduksjon i sektorens baser og leirer. Sektoren har det siste året etablert flere slike prosjekter. Blant annet monteres solceller og batteribank på Rygge flystasjon. Forsvarsbygg pekte i 2023 ut tre byggeprosjekter på Linderud med utslippsfri byggeplass. Fra 2024 er basene Haakonsvern, Ørland og Skjold pekt ut av forsvarssjefen som såkalte bærekraftspiloter i Forsvaret, med et spesielt fokus på nullutslippsteknologi mot 2050, energieffektivisering og energisikkerhet. På Haakonsvern er bl.a. fossil oppvarming faset ut, og erstattet med et fjernvarmeanlegg som bruker sjøvann. På Ørland flystasjon utvikles nå fleksible, mobile og klimavennlige bygg for utstasjonering av F-35 kampfly. Et av delmålene i dette prosjektet er å redusere klimaavtrykket ved transport av utstyr og verkstedfasiliteter. Forsvarsbygg har i løpet av 2023 gjennomført opprydding og restaurering i en rekkeområder. Forsvarsbygg gravde eksempelvis opp og fjernet cirka 50.000 tonn med forurensede masser fra strand sør på Møringa i Horten (Karljohansvern). Det sanerte området ble i etterkant restaurert og tilbakeført gjennom et samarbeid mellom Forsvarsbygg, Statsforvalter og lokale representanter fra Karljohansvern.

Forsvarssektoren er en stor bruker av naturen, og forvalter store naturarealer. Disse areaene brukes og forvaltes slik at naturmangfoldet tas best mulig vare på. Sektoren jobber for å øke naturmangfoldet på festninger og leirer. I 2023 er det gjennomført en rekke tiltak for naturmangfold på sektorens områder. På Kongsvinger festning restaureres en salamanderdam. På Rauer i Oslofjorden er det gjennomført slått for å restaurere eng for å bedre levevilkårene for den kritisk truede sommerfuglen prikkkrutevinge og den sterkt truede karminspinneren. Cirka 20 000 kvadratmeter ble ryddet i 2023. Naturrestaurering er gjennomført på Børja, et tidligere flybombefelt. Her har sektoren hevet vannstanden i myr og tjern for å gjenopprette naturlig tilstand etter mange års drenering. 300 mål er restaurert og inngår nå som en del av større myrkomplekser. Sektoren har også fjernet fremmede arter flere steder. Forsvarets miljøoffiserer og kompetansemiljøer i etatene har lagt ned en omfattende innsats for å redusere skader på miljøet under utdanning og øvelser. Å redusere PFAS-utlekking, en miljøgift tidligere brukt i brannskum, er et svært viktig miljøarbeid. Forsvarsbygg jobber med kartlegging, overvåking og gjennomføring av tiltak for å redusere utlekking fra Forsvarets flystasjoner. Per 2023 har Forsvarsbygg gjennomført tiltak ved fem flystasjoner på til sammen ti lokaliteter. Plan-

legging og gjennomføring av nye tiltak foregår kontinuerlig.

Forsvarssektoren har en egen miljødatabase som verktøy for å registrere, overvåke og rapportere etatenes miljøpåvirkninger. Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) utgir hvert år en rapport med årlig miljø- og klimaregnskap for forsvarssektoren. Regnskapet for 2023 er gitt ut i rapport 24/01046. Rapportene gir blant annet oversikt over resultat og utvikling for sentrale miljøaspekter over tid, som næringsavfall, energibruk, drivstofforbruk, ammunisjonsbruk, kjemikalier. I tillegg presenteres forsvarssektorens utslipp av klimagasser i et klimaregnskap.

7.2.14 Energidepartementet

Klima- og miljøområder, mål og utfordringer

For å redusere klimagassutslippene og nå Norges klimamål vil regjeringen satse på fornybar energi gjennom å øke norsk vannkraftproduksjon, legge til rette for en storstilt satsing på havvind samt tilrettelegging av vindkraft på steder der det er gode vindforhold og lokal aksept. Vassdragsutbygginger og andre energirelaterte utbygginger som vindkraft, gir inngrep i natur- og kulturmiljø. Ved utnyttning av fornybare energikilder og ved bygging av kraftledninger står en derfor overfor viktige avveier. Ved utbygging av ny produksjon og nye kraftoverføringer er det viktig å finne de beste løsningene ut ifra en helhetlig avveier av miljø- og samfunnshensyn.

Energieffektivisering vil være et viktig bidrag for å redusere forbruksveksten av energi og vil også bidra til å redusere utslipp fra fossile energikilder. Energieffektivisering og fleksibelt forbruk som reduserer forbrukstoppene for elektrisitet kan over tid medføre lavere investeringsbehov i strømmettet og redusere behovet for andre tiltak for å sikre effektbalansen i deler av året. Energieffektivitet kan også redusere behovet for ny kraftproduksjon og styrke forsyningstrykgheten. Regjeringen har styrket satsingen på energieffektivisering betydelig, blant annet gjennom en egen handlingsplan for energieffektivisering i alle deler av norsk økonomi, som ble lagt fram sammen med statsbudsjettet for 2023, og en styrking av økonomiske støtteordninger.

Flom og skred kan medføre skade på liv og helse, eiendom, infrastruktur og miljø. Befolkningsvekst og økonomisk vekst øker potensialet for slik skade. Klimaendringer vil igjen forsterke dette. Regjeringens overordnede mål er å bedre

samfunnets evne til å håndtere flom og skredrisiko under et klima i endring.

Klima- og miljøutfordringer ved olje- og gassutvinning er knyttet til utslipp til luft og til sjø. Hensynet til miljø og bærekraftig utvikling er en integrert del av den norske petroleumsvirksomheten. En rekke reguleringer sikrer at det blir tatt hensyn til miljøet i alle faser av petroleumsvirksomheten. Økonomiske virkemidler (deltakelse i EU ETS og CO₂-avgift) er de viktigste virkemidlene for å redusere klimagassutslippene, i tillegg til forskning og utvikling av mer klimavennlige teknologier og løsninger. Regjeringen skal i samarbeid med næringen jobbe for at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel blir kuttet med 50 pst. innen 2030 og til netto null i 2050 sammenlignet med nivået i 2005.

De samme faktorene som forebygger personskader og storulykker, vil ofte kunne bidra til å forebygge ulykker som kan medføre forurensning knyttet til petroleumsvirksomheten. Det er de enkelte petroleumsselskapene som selv er ansvarlige for at kravene til helse, miljø, sikkerhet og sikring blir fulgt opp. Havindustritilsynet fører tilsyn med at virksomhetene følger opp sitt HMS-ansvar. Departementet vil følge opp at Havindustritilsynet sitt arbeid med sikkerhet medvirker til at aktørene setter i verk effektive tiltak for å forebygge, avgrense og stanse ulykker, inkludert ulykker som kan medføre forurensning til sjø, luft og til havbunnen. Dette bidrar til å bygge opp om de nasjonale målsettingene i klima- og miljøpolitikken.

Energidepartementet vil i 2025 følge opp innsatsområdene i klimapolitikken og regjeringen sin klima- og miljøpolitikk gjennom satsing på forskning og teknologiutvikling, næringsutvikling og energiomlegging.

Rapport for 2023/2024

Departementet medvirket til en effektiv og miljøvennlig forvaltning av energiressursene, et effektivt og velfungerende kraftmarked, og en bedring av samfunnets evne til å håndtere risiko for flom og skred. Forebygging av flom- og skredskader er gode klimatilpassingstiltak. Dette arbeidet skjedde i et nært samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat og statsforetaket Statnett.

Regjeringen vil fremme en effektiv, klima- og miljøvennlig og sikker energiproduksjon, og samtidig sikre en bærekraftig forvaltning av naturen. Det er viktig at utbyggingen av fornybar energi

skjer uten at store verdier knyttet til bl.a. naturmangfold eller landskap går tapt.

Regjeringen fortsatte å arbeide med mål og forpliktelser etter EUs skog- og arealbruksforordning, med vekt på klimagassutslipp fra arealbruksendringer. Departementet vil gå gjennom praksis for klimagassutslipp fra arealbruksendringer i konsesjonsprosessen til energi- og vassdragsanlegg. De første prosjektområdene for havvind på norsk sokkel ble lyst ut i første kvartal 2023. Departementet fremmet Prop. 93 S om differansekontrakt for støtte til fornybar energiproduksjon til havs for første fase av Sørliche Nordsjø II for Stortinget. Videre, notifiserte departementet statsstøttemodellen til ESA, ferdigstilte auksjonsmodellen og tok imot søknader om å delta i auksjon for første fase av Sørliche Nordsjø. Området ble tildelt i 2024. Regjeringen planlegger for neste utlysingsrunde av prosjektområder for havvind i 2025. I det tilfellet har NVE sammen med en direktoratsgruppe identifisert 20 områder som kan egne seg for vindkraft til havs. NVE og direktoratsgruppen har fått i oppdrag å gjennomføre strategiske konsekvensutredninger for områdene.

CO₂-håndteringsprosjektet Langskip er under bygging og er ventet å starte fangst og lagring av CO₂ i 2025. Oslo Economics ved Sintef Energi har på oppdrag fra Energidepartementet utredet mulige virkemidler for fangst av CO₂ fra industri og avfallsforbrenning. For ytterligere rapport på arbeidet med CO₂-håndtering og på forskning og utvikling i energi- og petroleumssektoren, se omtale i Energidepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Havindustritilsynet gir senhøstes ut Risikonivå i norsk petroleumsvirksomhet, akutte utslipp (RNNP-AU). Gjennom dette arbeidet overvåker Havindustritilsynet trender for uønskede hendelser og ulykker i petroleumsvirksomheten som har, eller kunne ha, ført til akutt forurensning. Dette arbeidet gir viktig informasjon for å kunne bedre effekten av sikkerhetsarbeid og dermed kunne forebygge hendelser som kan gi akutt forurensning på norsk sokkel. For nærmere omtale av resultat fra RNNP-AU for 2023, sjå omtale av særskilte tema i del III av Energidepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Regjeringen har fulgt opp flere av tiltakene i handlingsplan for energieffektivisering i alle deler av norsk økonomi, og har mellom annet sendt på høring forslag til forskrift om energikartlegging i store foretak, forslag til forskrift om utnyttning av overskuddsvarme og forslag til endringer i energimerkeordningen. Regjeringen har videre fulgt opp flere av tiltakene og tilrådingene fremmet av

Energikommisjonen NOU 2023: 3 *Mer av alt – raske*. Se Energidepartementets Prop. 1 S (2024–2025) for en helhetlig oversikt over regjeringens oppfølging av Strømprisutvalget og Energikommisjonens tilrådninger.

Planer for videre arbeid

Departementet vil bidra til en helhetlig og miljøvennlig forvaltning av de fornybare energiresursene. Dette gjelder miljøhensyn ved utbygging av vind- og vannkraftanlegg og ved nettutbygging. Departementet vil også legge til rette for miljøforbedring i allerede regulerte vassdrag bl.a. for å følge opp godkjente forvaltningsplaner etter vassforskrifta. Departementet vil prioritere arbeidet med revisjon av konsesjonsvilkår for å oppfylle miljømålene innen de fristene som følger av planene. Departementet vil fortsette å følge opp regjeringens handlingsplan for energieffektivisering. Det er ventet at utslippene fra petroleumsvirksomheten vil gå ned frem mot 2030. En status for utslippene finnes i budsjettproposisjonen til Energidepartementet.

Departementet vil også følge opp NVE sitt arbeid med helhetlige analyser av utviklingen i kraftsystemet i lys av ulike utviklingstrekk på klima-, nærings- og energiområdet.

For en nærmere omtale av fornybar energi, regjeringens samarbeid med næringen for å redusere utslipp fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel, utvikling av teknologi for fangst, transport og lagring av CO₂ og regjeringens satsing på miljøvennlig energiforskning, sjå omtale i Energidepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Departementet vil følge opp NVE sitt arbeid med å betre samfunnets evne til å håndtere risiko for flom og skred. Departementet har gjennomgått rammene for forebygging av flomm- og skredskader, i forbindelse med at regjeringen la fram en ny stortingsmelding om flom og skred våren 2024. Arbeidet med meldingen tok utgangspunkt i anbefalinger fra Gjerdrumutvalgets NOU 2022: 3 *På trygg grunn – Bedre håndtering av kvikkleirerisiko*, samt deler av Riksrevisjonens rapport Dokument 3:6 (2021–2022) *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med å tilpasse infrastruktur og bebyggelse til et klima i endring* og Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Departementet er i gang med arbeid for å følge opp meldingen. Dette er også omtalt i særskilt vedlegg *Regjeringas klimastatus og -plan*.

Departementet vil følge opp Havindustritilsynets arbeid med å utvikle og forvalte sikkerhetsregelverket slik at krav til teknologi, operasjoner og styring av virksomhetene i petroleumssektoren underbygger nasjonale og regionale miljømål og klimapolitikken. Forebygging av akutt forurensning er slik et positivt miljøbidrag, som blir fulgt opp i tilsyn, trepartsfora og i samarbeid med andre myndigheter. Havindustritilsynet vil også videreføre et aktivt samarbeid med andre etater i samband med utvikling og oppfølging av helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene.

7.3 Klima- og miljøforskning i departementene

Klima, miljø og energi er en tematisk prioritering for den vedtatte Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032 (Meld. St. 5 (2022–2023)). Dette blir i stor grad fulgt opp av alle departementer gjennom deres bevilgninger og oppfølging av Norges Forskningsråd. Klima- og miljødepartementet har derfor bedt Forskningsrådet utarbeide en oversikt over hvordan regjeringens midler til Forskningsrådet blir tildelt forskning på klima og miljø. Disse tallene blir rapportert i årsrapporten fra Forskningsrådet til departementene.

Tabell 7.2 Oversikt over Forskningsrådets tildelinger til forskning på klima og miljø i 2023

Kategori	Sum i mill. kroner ¹	Antall prosjekter
Kutt i utslipp av klimagasser	1 584	805
Klimarelevant forskning	3 898	2023
Klimaeffekter og klimatilpasninger	361	253
Naturmangfold	591	380
Kulturminner og kulturmiljø	26	42
Forurensning	294	201
Polarforskning	376	296
Sirkulær økonomi	365	206

¹ Tallene er overlappende og kan ikke summeres på tvers av kategorier.

7.4 FNs bærekraftsmål

Norge undertegnet Agenda 2030 med universelle bærekraftsmål i 2015 og har med dette forpliktet seg til å gjennomføre og implementere målene. I 2016 la Norge fram den første frivillige nasjonale rapporten til FN om framdriften og rapporterte for andre gang i 2021. Rapportene viser at politikk og regelverk i Norge i stort er i samsvar med målene, men at det også er mål som utfordrer oss til å gjøre mer. Norges modell for oppfølging av bærekraftsmålene bruker det årlige arbeidet med statsbudsjettet for nasjonal rapportering.

Behovet for en mer integrert tilnærming til økonomiske, sosiale og miljømessige hensyn i politikktutforming går klart fram av Agenda 2030. Regjeringen ser at bærekraftsmålene kan fremme et bredere samfunnsansvar hos alle aktører, engasjere fagmiljøer på nye måter og bedre samarbeidet mellom dem. Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* ble behandlet i Stortinget våren 2022 (Innst. 218 S (2021–2022)).

Bærekraftsmålene fremhever miljø og klima både som egne mål og prioriterte felt og som tverrgående hensyn. Hovedinnsatsen til Klima- og miljødepartementet under de ulike målene er omtalt her. Mer omtale finnes i proposisjonene til andre departementer. En samlet rapport følger som et digitalt vedlegg til Prop. 1 S fra Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet. Status for bærekraftsindikatorer finnes på SSBs nettsider.

Mål 1 Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

Klima- og miljødepartementet medvirker til å nå delmål 1.5 om fattigdom og sårbarhet for klimarelaterte ekstremhendelser. Regjeringen trapper opp støtten til klimatilpasning og følger opp strategien om klimatilpasning, forebygging og kampen mot sult. Motstandskraften til fattige og personer i utsatte situasjoner er godt bygd opp, slik at de blir mindre utsatte for og mindre sårbare for klimarelaterte ekstremhendelser. Ringvirkningene av krigen i Ukraina, flere konflikter i verden og økte konsekvenser av miljø- og klimaendringene gjør det krevende å oppnå like stor fattigdomsreduksjon som tidligere.

Mål 2 Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

Klima- og miljødepartementet medvirker til flere delmål under bærekraftsmål 2. Det er flere initiativer som bidrar til bærekraftig jordbruk i Norge for å nå delmål 2.4 om bærekraftige systemer for matproduksjon. Jordbruksavtalen blir dreid i en mer klima- og miljøvennlig retning. Regjeringen og organisasjonene i jordbruket inngikk i 2019 en intensjonsavtale om å kutte 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter i sektoren innen 2030. Tiltaksplaner for pollinerende insekter og fremmede arter med målrettet tilskudd skal bedre leveområdene for biologisk mangfold i kulturlandskapet. Ordningen for utvalgte kulturlandskap i jordbruket (UKL) er mer enn doblet siden 2016 til 51 områder over hele landet. Skjøtsel i form av beite og slått av truede naturtyper som kystlynghei og slåttemark tar vare på artsrike arealer som også bruker nor-

ske fôrressurser og kulturlandskapsverdier. Kulturminner og kulturmiljø blir skjøttet og satt i stand og ivaretar kulturarven fra landbruket.

Det norske Klima- og skoginitiativet har som hovedmål å medvirke til et stabilt klima, mer naturmangfold og en bærekraftig utvikling. Se nærmere omtale av dette initiativet under programkategori 12.70 *Internasjonalt klimaarbeid*. Klima- og skoginitiativet jobber for at råvaremarkeder og de globale finansmarkedene skal stimulere til avskogingsfri råvareproduksjon, og medvirker slik til flere delmål under mål 2. Et viktig verktøy for delmål 2.5 er Nagoya-protokollen, se nærmere omtale under delmål 15.6. Det globale Kunming-Montreal-rammeverket for naturmangfold (naturavtalen) inneholder en rekke mål knyttet til bærekraftig matproduksjon.

Mål 3 Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 3.9 om å «[i]nnan 2030 redusere talet på dødsfall og sjukdomstilfelle på grunn av farlege kjemikalier og forureina luft, vatn og jord vesentleg». Mennesker kan utsettes for miljøgifter via produkt vi omgir oss med, drikkevann og mat eller fra byluft, støv og inneluft.

Norge er blant landene i Europa med lavest risiko for tidlig død på grunn av luftforurensning. Luftforurensningsstoffer som nitrogendioksid (NO₂) og svevestøv (PM_{2,5} og PM₁₀) kan føre til eller forverre både luftveissykdommer og hjerte- og karsykdommer. Barn, eldre og personer med diabetes, luftveissykdommer og hjerte- og karsykdommer er spesielt sårbare for luftforurensning. Selv om den lokale luftforurensningen er redusert de siste årene, er dette fremdeles en utfordring enkelt steder, spesielt i byer, tettsteder og rundt trafikkerte veier.¹ I europeisk sammenheng er Norge en sentral aktør i arbeidet for å hindre helseskadelig forurensning av luft, vann og jord og eksponering for helse- og miljøfarlige stoffer. Se nærmere omtale under delmål 11.6 og 12.4. Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til å støtte arbeid med strategier, planer og kunnskap for å styrke kontrollen med forurensning i land som får midler i Sentral-Europa. Norske forskningsmiljøer (NILU, NIVA og Meteorologisk institutt) har viktige roller i kunnskapsarbeidet under konvensjonen om langtransportert grenseoverskridende luftforurensning (CLTRAP), i tillegg leder NILU

et av det europeiske miljøbyråets (EEA) temasentre for luftkvalitet.

Mål 6 Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 6.1–6.4 om *trygt drikkevann, tilstrekkelige sanitærforhold, bedre vannkvalitet og bedre utnyttelse av vann i alle sektorer*. Se også omtale under resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I og programkategori 12.20 i del II.

Norge har fastsatt nasjonale mål og iverksatt en rekke tiltak i tråd med WHO-/UNECE-protokollen for vann og helse. For å møte utfordringene på vann- og avløpsområdet på en helhetlig måte, lanserte regjeringen nye nasjonale mål for vann og helse med gjennomføringsplan i februar 2024.

Utslipp av kjemikalier og materiale som kan påvirke vannkvaliteten og drikkevannet er strengt regulerte. Majoriteten av befolkningen er tilknyttet kommunale renseanlegg. Om lag 60 prosent av befolkningen er tilknyttet renseanlegg der avløpsvannet blir renset biologisk eller kjemisk. En stor del av det kommunale ledningsnett er gammelt og/eller dårlig, og mange avløpsrenseanlegg oppfyller ikke rensekravene i forurensningsregelverket. Dette fører til utslipp av urensset og dårlig renset avløpsvann og er en utfordring for måloppnåelsen til Norge. For langsom fornyelse av både drikkevann- og avløpsnett fører til risiko for spredning av urensset avløpsvann til vannforekomster og drikkevannet, og dermed fare for spredning av smittsomme sykdommer. Å tilpasse vann- og sanitærsystemene til forventede klimaendringer vil være en utfordring i en del kommuner.

For å styrke og samordne samfunnssikkerheten innenfor vannområdet på grunn av et endret risikobilde, forventede klimaendringer og stort vedlikeholdsetterslep, har regjeringen et interdepartementalt samarbeidsforum for vann og avløp med deltakelse på departementsrådsnivå fra Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Energidepartementet. Oppfølging av de nye nasjonale målene for vann og helse med gjennomføringsplan vil være sentralt i arbeidet framover.

I 2022 la Europakommisjonen fram forslag til revidert avløpsdirektiv. Norge har gjennomført gjeldende direktiv i forurensningsforskriften. Forslaget til revidert direktiv har som formål å sikre menneske og økosystem fra utilstrekkelig renset avløpsvann, og å gi et forutberegnelig rammeverk, bedre transparenss og styring av avløpssektore

¹ Miljømål 4.6 (miljødirektoratet.no)

ren. I tillegg skal direktivet bidra til å nå målene i den grønne given, oppnå klimanøytralitet og nullforurensning i 2050 og overgang til en sirkulær økonomi, samt støtte arbeid med folkehelse og bærekraftsmål 6. Dette gjør forslaget til revidert direktiv betydelig mer ambisiøst enn dagens direktiv. Forslaget foreslår blant annet nye renskrav for å redusere utslipp av mikroforurensning som bakterier og virus, mikroplast, legemiddelrester og miljøgifter som kan transporteres med havstrømmene. Direktivforslaget vil kreve endringer i norsk rett dersom det blir vedtatt og innlemmet i EØS-avtalen. Europaparlamentet og Rådet oppnådde politisk enighet om revidert avløpsdirektiv i januar 2024. Det er forventet at et revidert direktiv blir vedtatt i 2024.

Forslag til endringer i plan- og bygningsloven om håndtering av overvann trådte i kraft 1. januar 2024. Forslag til endringer i vass- og avløpsanlegglova og forurensningsloven var på høring i 2020 og er til behandling i Klima- og miljødepartementet. Forslag fra overvannutvalget² er også fulgt opp i Meld. St. 26 *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Regjeringen vil blant annet vurdere fordeler og ulemper ved å innføre et eget gebyr for overvann og utrede ulike gebyrmodeller. Regjeringen vil også sende forslag til nytt kapittel i forurensningsforskriften med krav til etablering, tømning og vedlikehold av sandfang, på høring og utrede behov for endringer i forurensningsloven om ansvar for skade forårsaket av avløpsanlegg.

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 6.5 om integrert forvaltning av vannressurser på alle nivå. Norge forvalter nasjonale og grenseoverskridende vannressurser, og verner og restaurerer vannrelaterte økosystem på en god måte. Vanddirektivet til EU er gjennomført gjennom nasjonal lovgiving. I tråd med vannforvaltningsplanene blir det iverksatt tiltak for å oppnå målene for vannforekomster. Planene skal revurderes og om nødvendig oppdateres hvert sjette år for å sikre en mer målrettet og bedre prioritering av innsatsen. Måloppnåelsen er forventet å øke ytterligere som et resultat av tiltakene som er gjennomførte i den forrige og den nåværende planperioden. Det er et godt samarbeid med nabolandene om grenseoverskridende vassdrag. Norge har inngått en rekke bilaterale avtaler med Finland, Russland og Sverige. Enkelte av disse avtalene er knyttet til oppnåelse av kravene i vanddi-

rektivet, mens andre regulerer konkret bruk av vassdraget til vasskraft eller fiske.

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 6.6 om å innen 2020 verne og gjenoppbygge vannrelaterte økosystem, inkludert fjell, skoger, våtmarker, elver, vannførende bergarter og innsjøer. I naturlige vannforekomster oppnår over 74 prosent i dag god eller særs god økologisk tilstand. For at mer av vannet skal nå målet, er det behov for miljøforbedrende tiltak. Innenfor jordbrukssektoren blir det blant annet arbeidet med strengere krav til lagring og bruk av gjødsel. For vannkraft blir revisjon av miljøvilkårene i konsesjoner benyttet i større grad.

Den økologiske tilstanden i våtmark er midtveis. Naturstrategi for våtmark fra 2021 har som mål å bremse nedbyggingstakten vi ser i dag, og bedre den økologiske tilstanden i våtmark. Flere av tiltakene i strategien er godt i gang. I nye nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, forventer regjeringen at omdisponering og nedbygging av karbonrike areal, inkludert myr, tidevann-sump og andre typer våtmark og skog blir unngått så langt som mulig i kommunale og regionale planer. Restaurering av våtmark fortsetter blant annet etter *Plan for restaurering av våtmark i Norge (2021–2025)*, *vannforvaltningsplaner*, *Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021–2030* og *Oppfølgingsplan for trua natur*. I 2023 ble det brukt 35 millioner kroner på restaurering av myr og annen våtmark og gitt tilskudd til 77 vannmiljøtiltak i vassdrag.

Miljødirektoratet har i samråd med relevante etater i Direktoratsgruppen for vannforvaltning utarbeidet en strategi for restaurering av vassdrag i Norge. Målet til strategien er å restaurere minst 15 pst. av vassdrag i Norge som har blitt forverret, i perioden 2021–2030 og reversere den negative trenden slik at vi i 2030 restaurerer vassdrag i en høyere takt enn vassdragene taper seg. Det blir arbeidet med en oppfølgende handlingsplan som skal inkludere konkrete forslag om prioritering av enkelte vassdrag for helhetlig restaurering.

Under bistandsprogrammet mot marin forsøpling blir det arbeidet for å redusere utslipp av plastavfall til vassdrag i utviklingsland.

Mål 8 Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle

Delmål 8.4 handler om å bryte koplingen mellom økonomisk vekst og miljøskader. De norske CO₂-utslippene er lavere enn for 30 år siden, til tross for sterk vekst i BNP. Målt i utslipp per innbygger

² NOU 2015: 16 *Overvann i byer og tettsteder – som problem og ressurs*

ligger vi likevel høyt over det globale gjennomsnittet. Det er framdeles et stort potensial for å frikople veksten i økonomien fra veksten i klimagassutslippene og klimaplanen for 2021–2030 forutsetter et temposkifte. Klima- og miljødepartementet bidrar til å nå delmål 8.4. I klimapolitikken er de viktigste virkemidlene avgifter på utslipp og deltakelse i EUs kvotehandelssystem. Mot andre typer av forurensning, og i forvaltning og vern av naturmangfoldet, bruker Norge i hovedsak direkte reguleringer. Regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi (2024–2025) ble lagt frem i mars 2024. Det vises ellers til relevant omtale under mål 12 om bærekraftig produksjon og forbruk, mål 13 om klima og mål 15 om natur.

Mål 9 Bygge solid infrastruktur og fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og innovasjon

Klima- og miljødepartementet bidrag til å nå delmål 9.4 om å *innen 2030 oppgradere infrastruktur og omstille næringslivet til å bli mer bærekraftig med mer effektiv bruk av ressurser og mer utstrakt bruk av rene og miljøvennlige teknologiformer og industriprosesser*. Dette blir blant annet gjort gjennom Enova som støtter klima- og energiløsninger, med mål om å oppnå varig markedsendring.

Mål 11 Gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 11.4 om å styrke innsatsen for å verne om og sikre kultur- og naturarven i verden. Norge har et vel fungerende forvaltningssystem for å ta vare på natur- og kulturarven. Endringer i arealbruk og klimaendringer legger imidlertid press på disse ressursene. Se også omtale under resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I og programkategori 12.20 og 12.30 i del II.

Norge er statspart til Konvensjon for vern av verdens kultur- og naturarv. Klima- og miljødepartementet har stor oppmerksomhet på å sikre de universelle verdiene til kultur- og naturarven. På kulturmiljøfeltet, bidrar Norge med finansiering av World Heritage Leadership Programme. Programmet skal bidra til globale kompetansehevingstiltak på verdensarvområdet. Programsamarbeidsavtalen mellom Norge, ICCROM og IUCN ble i 2023 forlenget for en ny seksårsperiode. I tillegg har Norge over flere år gitt betydelig med midler til sikring av afrikansk verdsarv, med vekt på naturarv.

Norske myndigheter har over tid styrket innsatsen for forvaltningen av de åtte verdensarvområdene i Norge. Verdensarvområdene skal være fyrstårn for den beste praksisen innenfor kultur- og naturmiljøforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse. Klima- og miljødepartementet har opprettet et verdensarvforum som skal legge til rette for samordning mellom departementene om forvaltningen av de norske verdensarvområdene.

Noreg har 40 nasjonalparker på fastlandet og 7 på Svalbard. Sidan 2013 er det opprettet 656 nye naturreservat i skog. Det er nå i alt verna et areal på om lag 62 000 kvadratkilometer på fastlandet i Norge. Klima- og miljødepartementet har utarbeidet handlingsplan for å styrke forvaltningen og ta vare på naturverdiene i nasjonalparkene og andre store verneområder.

Klima- og miljødepartementet bidrar til å nå delmål 11.6 om å redusere den negative påvirkningen på miljøet fra byene og lokalsamfunnet, knyttet til avfall og forurensning.

I internasjonal sammenheng er det lite luftforurensning i norske byer og tettsteder, og Norge er blant de landene i Europa der de er lavest risiko for tidlig død på grunn av dårlig luftkvalitet. Selv om den lokale luftforurensning er redusert de siste årene, er det framdeles utfordringer enkelte steder i større byer, tettsteder og rundt trafikerte veier. Det er beregnet at nesten 400 personer døde for tidlig i Norge i 2021 på grunn av eksponering av høyere nivåer av fint svevestøv enn det Verdens helseorganisasjon anbefaler. Luftforurensning kan føre til eller forverre både luftveissykdommer og hjerte- og karsykdommer. Barn, eldre og personer med diabetes, luftveissykdommer og hjerte og karsykdommer er spesielt sårbare for luftforurensning. Det er kommunene som er forurensningsmyndighet i saker om lokal luftkvalitet, og som blant annet kan gi pålegg om tiltak etter forurensningsforskriften kapittel 7. For å gjøre regionale og lokale myndigheter i stand til å sikre renere luft er det etablert en fagbrukertjeneste og en varslingsjeneste for luftkvalitet. God arealplanlegging er et viktig verktøy for å motvirke og begrense effekten av luftforurensning, og Regjeringa har igangsatt en revisjon av de statlige retningslinjene for behandling av luftkvalitet i arealplanlegging.

Kommunene har òg en viktig rolle i avfallshåndteringen og skal sikre forsvarlig håndtering av det avfallet som oppstår i norske husholdninger. I Norge blir om lag 45 pst. av det kommunale avfallet materialgjenvunnet, resten blir hovedsakelig energiutnyttet. Det kommer stadig stren-

gere krav til materialgjenvinning, som skal sikre at mer av ressursene kommer inn i kretsløpet igjen. Se mål 12 for nærmere omtale av dette.

Klima- og miljødepartementet bidrar til delmål 11.7 om gode og tilgjengelige grøntområder for alle. Bevaring av natur i byer og tettsteder er viktig, siden det har mye å si for både økosystem og trivsel. Årlig bidrar Klima- og miljødepartementet til at mellom 20 og 30 natur- og friluftslivsområder i og ved byer og tettsteder blir varig sikret gjennom ordningen statleg sikring av friluftslivsområder. Klima- og miljødepartementet utvikler og oppdaterer metodikk innenfor kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Dette bidrar til økt kunnskap om friluftslivsområder i kommunene og bidrar til at disse ikke blir bygd ned på grunn av mangel på kunnskap om de. Klima- og miljødepartementet har også et eget ferdselsåreprosjekt, som bidrar til at kommunene planlegger og legger til rette for nettverk av ferdselsårer for friluftsliv. . Også gjennom veiledning og kompetansebygging bidrar regjeringen til at kommuner sikrer og utvikler grøntområder i nærmiljøet. Data fra Statens kartverk tyder på at 40 prosent av turveiene er tilgjengelige for personer med funksjonsnedsetting. Tilgang til bostedsnære trygge og attraktive tur-, gange- og aktivitetsområder for alle uavhengig av alder, sosial bakgrunn og funksjonsnivå er viktig for folks daglige fysiske aktivitet og for helse og livskvalitet. Dette er vektlagt i Meld. St. 15 (2022–2023) *Folkehelsemeldinga – Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar* og i *Handlingsplan for fysisk aktivitet 2020-2029 – Sammen om aktive liv*.

Mål 12 Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre

Målet innebærer at produsenter og forbrukere skal ta hensyn til eksterne kostnader, særlig kostnader for miljøet, ved produksjon og forbruk. Norske myndigheter bruker økonomiske og rettslige virkemiddel for å fremme bærekraftig forvaltning og bruk av naturressurser. Enkelte virkemiddel er rettet inn mot grønne forbruksvalg og styrking av forbrukernes stilling, som rett til miljøinformasjon, merke- og sertifiseringsordninger for miljø og rett til reparasjon i forbrukerkjøp. Regjeringens handlingsplan for en sirkulær økonomi³(2024–2025) ble lagt fram i mars 2024. Handlingsplanen omtaler hvordan en omlegging til en mer sirkulær økonomi i Norge kan bidra til at man når klima- og miljømålene, og til mer

grønn verdiskapning i Norge. Plaststrategien (2021) har til formål å redusere miljøkonsekvenser av plastbruk og fremme bærekraftig bruk av plast. Arbeidet med miljøgifter og andre helse- og miljøfarlige stoffer er beskrevet i *Handlingsplan for en giftfri hverdag*, som gjelder for perioden 2021-2024. Denne vil nå oppdateres. Handlingsplan for klima- og miljøvennlige offentlige innkjøp og grønn innovasjon varer fra 2021-2030, med revidering i 2024 og 2027.

EU-kommisjonen publiserte mai 2023 et nytt oppfølgingsrammeverk for den sirkulære økonomien med indikatorer for blant annet miljøfotavtrykket fra forbruk (consumption footprint), materialbruk (material footprint) og materialavhengighet. Rammeverket inkluderer også indikatorer for å måle avfallsforebygging, klimagassutslipp fra produksjon, materialimportavhengighet og grad av EUs selvforsyning av kritiske råvarer. Utviklingsarbeidet for statistikk som er særlig viktig for å måle utviklingen i sirkulær økonomi styrkes. SSB og Miljødirektoratet har særlig ansvar for dette arbeidet.

Som del av EUs handlingsplan for sirkulær økonomi utvikler EU-kommisjonen nå et forsterket produktrammeverk med krav om at produkt blir designet for å være bærekraftige (ny økodesignforordning), og spesifikke regler for syv utvalgte produktverdikjeder: emballasje, plast, mat, tekstil, batteri og kjøretøy, elektriske og elektroniske produkt og byggevarer. Regelverkene vil stille krav til blant annet holdbarhet, innhold av materialgjenvunnet råvare og reparerbarhet for produkt, og skal fremme miljømessig og sosial bærekraft, økt ressurseffektivitet, økt konkurransekraft og tilgang til kritiske råvarer for det grønne, sirkulære skiftet. Den nye økodesignforordningen vil gi hjemmel for bærekraftskrav til alle produkt på markedet, og det vil over tid bli utviklet forordninger med spesifikke krav på en rekke produktområder. Forordningen inneholder også hjemmel for krav til offentlige anskaffelser og et forbud mot destruksjon av usolgte tekstiler og sko. Ifølge regelverket skal store virksomheter offentlig informere om destruksjon (ødelegging, kasting/kassering etc.) av usolgte forbrukerprodukt, og EU-kommisjonen kan senere vedta underliggende regelverk om forbud mot destruksjon også av andre typer usolgte forbrukerprodukt.

Regjeringen la våren 2024 frem et forslag til ny lov om bærekraftige produkter og verdikjeder for Stortinget, som ble vedtatt. Loven trådte i kraft 1. juli, og har til formål å hjemle dette nye og forsterkede produktrammeverket for bærekraftige pro-

³ Handlingsplan for en sirkulær økonomi – regjeringen.no

dukker som er under utvikling i EU. Regjeringen vil fremme forslag om at den ovennevnte økode-signforordningen gjennomføres i den nye loven.

Det er et nasjonalt mål å øke materialgjenvinningen av avfall. Videre er det et mål å koble veksten i mengden avfall fra veksten i økonomien. Regjeringen vedtok i 2022 endringer i avfallsregelverket som stiller krav til utsortering og materialgjenvinning av plastavfall og biologisk avfall. I mai 2024 ble det fastsatt krav til utsortering, separat innsamling og materialgjenvinning av glass- og metallemballasje, papp, papir og tekstiler fra husholdning og næringer som genererer husholdningslignende avfall. Forskriftsendringene vil tre i kraft 1. januar 2025. EU-kommisjonen la juli 2023 fram forslag til revidert rammedirektiv om avfall, som inneholder krav om alle EU/EØS-land skal innføre utvidet produsentansvar for tekstiler, og rettslig bindende mål for reduksjon av matavfall.

I 2017 signerte staten en bransjeavtale med aktørene i verdikjeden for mat, der målet er å halvere matsvinnet innen 2030. Første hovedrapportering fra arbeidet under avtalen viser at matsvinnet ble redusert med rundt 10 prosent i perioden 2015–2020. For å øke innsatsen for å nå målet om å halvere matsvinnet innen 2030, satte regjeringen ned et utvalg i 2023 som skulle utrede tiltaks- og virkemiddelbruk, og hvordan en matkastelov skal inngå i en slik samlet virkemiddelbruk. Utvalget leverte sin rapport i januar 2024, der de anbefalte 35 ulike tiltak. Med bakgrunn i matsvinnutvalgets anbefalinger har regjeringen satt i gang med å utarbeide forslag til en matkastelov, og tar sikte på å fremme en lov for Stortinget våren 2025. Det gjøres også utredningsarbeid for å få på plass utfyllende forskrifter til loven. Videre vil regjeringen også sette i gang en revisjon av bransjeavtalen om reduksjon av matsvinn, blant annet ved å vurdere hvordan kommunale og statlige virksomheter kan inkluderes i avtalen.

Internasjonalt arbeider Norge for en ambisiøs global avtale om plastforurensning i de mellomstatlige forhandlingene igangsatt av FNs miljøforsamling. Komiteens arbeid skal etter planen ferdigstilles innen utgangen av 2024. Norge leder en høyambisjonskoalisjon med 66 medlemsland sammen med Rwanda for å øke ambisjonsnivået i forhandlingene. Norge fremmer blant annet forslag om rettslig bindende forpliktelser rettet mot hele plastens livsløp og prioriterer tiltak så langt oppe i produksjonskjeden som mulig. Regjeringen har vedtatt å videreføre bistandsprogrammet mot marin forsøpling i perioden 2025–28. Innrettingen på programmet skal vurderes i lys av erfaringer fra den første perioden.

Norge er pådriver for å fase ut miljøgifter og for sterkere internasjonale regler for kontroll av helse- og miljøfarlige kjemikalier. For å sikre god, felles kunnskap som grunnlag for tiltak for å motvirke den tredje store miljøtrusselen, forurensning, er det sett i gang en internasjonal forhandlingsprosess for å etablere et vitenskapspanel for kjemikalier, avfall og redusert forurensning. Forhandlingene skal være ferdige i 2025. For perioden 2022–2025 har medlemslandene i FN sluttet seg til at FNs miljøprogram skal prioritere bærekraftig produksjon og forbruk på tvers av alle sektorer og miljøproblem.

Mål 13 Handle omgående for å motarbeide klimændringene og konsekvensene av disse

Oppfølging av Parisavtalen er grunnlaget for oppfylging av FNs bærekraftsmål 13. For en kort omtale av hvordan Norge skal nå klimamålene, inkludert klimatilpasning, se programkategori 12.20. For en bredere gjennomgang, se klimalov-rapporteringen i særskilt vedlegg *Regjeringens klimastatus og -plan*. Se også resultatområder og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I.

Norges klimamål i dag er 55 pst. reduksjon innen 2030. Det skal oppfylles sammen med EU. Som et delmål på veien mot netto-null-utslipp og lavutslippssamfunnet har regjeringen satt et omsillingsmål for hele økonomien i 2030. Dette er i regjeringsplattformen formulert som et mål om å kutte norske utslipp med 55 pst. sammenliknet med 1990. Det innebærer at regjeringen har et nasjonalt mål om å omstille både kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor. Hensikten er at hele det norske næringslivet skal omstille seg i retning lavutslippssamfunnet.

Norge har lovfestet et mål om å bli et lavutslippssamfunn i 2050. Målet er å redusere klimagassutslippene med 90–95 pst. innen 2050 sammenliknet med utslippsnivået i 1990.

De norske klimagassutslippene er på vei ned. De samlede norske utslippene av klimagasser i 2023 var 46,6 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Det er vel 17 pst. under toppnivået i 2007 og en reduksjon på 4,6 millioner tonn siden 1990. Se miljøstatus.no for nærmere oversikt over nasjonale klimamål og indikatorer.

Norge fører en ambisiøs klimapolitikk. Sektorovergripende virkemiddel i form av avgifter og deltakelse i det europeiske kvotesystemet er hovedvirkemidler og dekker om lag 85 pst. av klimagassutslippene i Norge. Norske klimaavgifter er svært høye i internasjonal sammenheng, både i utbredelse og nivå. Disse virkemidlene setter en

pris på utslipp og bidrar dermed til at produksjon og forbruk blir vridd i mer klimavennlig retning. I tillegg til kvoter og avgifter blir direkte regulering, standarder, avtaler, informasjon og subsidier til utslippsreducerende tiltak brukt som virkemiddel i klimapolitikken, inkludert støtte til forskning og teknologiutvikling.

Regjeringen legger årlig fram *Klimastatus og -plan* som et særskilt vedlegg til forslaget til statsbudsjett. I planen beregner regjeringen klimaeffekten av forslag til virkemidler i statsbudsjettet. *Regjeringens klimastatus og -plan* viser hvordan Norge ligger an til å nå klimamålene og presenterer et styringssystem og regjeringens plan for å oppfylle målene. *Klimastatus og -plan* er også regjeringens rapportering etter klimaloven. Blant tiltakene som skal bidra til dette, er en gradvis økning i avgiften på klimagassutslipp til 2 400 kroner per tonn CO₂ innen 2030, regnet i 2025-priser. I budsjettene for 2022, 2023 og 2024 er CO₂-avgiften økt i tråd med en opptrapping til 2400 (2025-kroner) i 2030. Klimaplanen viser også hvordan det vil bli lagt til rette for reduksjon i utslipp og økt CO₂-opptak i skog og andre areal, og dessuten virkemiddel for å stimulere lav- og nullutslippsløsninger i kvotepliktig industri. Et offentlig utvalg la i oktober 2023 frem en utredning om veivalgene Norge står overfor for å nå klimamålet for 2050.

Norske myndigheter arbeider for å gjøre samfunnet mindre sårbart for klimaendringer. Et godt naturvitenskapelig kunnskapsgrunnlag er sentralt i arbeidet med klimatilpasning. Norsk klimaservicesenter (KSS) skaffer, legger til rette og formidler klima- og hydrologiske data for bruk i arbeidet til forvaltningen med klimatilpasning, og gir råd om bruk av data. Det er bevilget midler til KSS til arbeidet med å utvikle en nasjonal dataplattform, kalt «Klimakverna». Klimakverna skal sørge for at det blir enklere å ta i bruk klima- og hydrologiske framskrivninger, for eksempel i planverket til kommunene. Nettstedet Klimatilpasning.no bidrar til å spre kunnskap om klimaendringer og klimatilpasning. Hensynet til klimatilpasning er innarbeidet i statlige planretningslinjer for klima- og energiplanlegging. Det er utarbeidet et forslag til nye statlige planretningslinjer for klima og energi. Formålet med retningslinjene er å sikre at klima og energi vektlegges i kommunenes arealplanlegging og virksomhet.

Flere nasjonale strategier for reduksjon av katastroferisiko i tråd med Sendai-rammeverket er på plass. Regjeringen arbeider med å videreutvikle risiko- og sårbarhetsanalysene i fylkene (fylkesRos) for aktivt bruk i arbeidet med klimatilpasning på regionalt og lokalt nivå. Regjeringen utar-

beider også den første nasjonale klimasårbarhetsanalysen for et bedre kunnskapsgrunnlag og videre politikktutvikling på feltet.

For å styrke klimaberedskapen la regjeringen 16. juni 2023 fram stortingsmeldingen *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn*. Meldingen inneholder regjeringens plan for det nasjonale arbeidet med klimatilpasning for perioden 2024–2028. Meldingen skal bidra til et rammeverk for økt tilpasningsinnsats i og på tvers av sektorer og samfunnsområder og et bedre styringssystem for det nasjonale klimatilpasningsarbeidet. Klimatilpasning skal bli vurdert og implementert systematisk i alle sektorer, bli mer helhetlig og bedre samordnet. Vi skaffer mer kunnskap om utviklingen i risiko og sårbarhet for Norge og om effekter av innsats og tiltak.

Internasjonalt skal norsk klimafinansiering til utviklingsland innrettes slik at den bidrar til at utviklingslandene når målene sine under Parisavtalen. Norge har et mål om en dobling av norsk klimafinansiering fra 7 milliarder kroner i 2020 til 14 milliarder kroner senest i 2026. Innenfor doblingsmålet har Norge også et mål om å minst tre-doble støtten til klimatilpasning. Tallene fra 2023 viser at norsk klimafinansiering var på om lag 16,6 milliarder kroner.

Klima- og skoginitiativet er den største internasjonale enkeltsatsing på klimafeltet i Norge. Initiativet har gjort Norge til et foregangsland i langsiktig finansiering for å stanse tapet av naturskog og bidra til bærekraftig arealforvaltning. Se omtale av Klima- og skoginitiativet under programkategori 12.70 Internasjonalt klimaarbeid og Prop. 1 S (2024–2025) for Utenriksdepartementet.

Mål 14 Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

Norges utstrakte bruk av havet og ressursene i havet fører med seg et ansvar for å forvalte havområdene på en langsiktig og ansvarlig måte. Norge baserer bruken av havet på bærekraft og økosystembaserte tilnærminger. Norge har omfattende reguleringer for å sikre god forvaltning av havområdene. Se også omtale under resultatområder og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I og programkategori 12.20 i del II.

Miljøtilstanden i de norske havområdene påvirkes i økende grad av menneskeskapte klimaendringer og økt havtemperatur. Havklimaet har endret seg i alle de tre forvaltningsplanområdene som følge av menneskeskapte klimaendringer. Dette gjør seg gjeldende gjennom forhold som økt temperatur, minkende havis i Barentshavet, og

formørking av vannet i Nordsjøen og Skagerrak. Økte utslipp av CO₂ fører også til at havet blir surere. Disse endringene har videre medført endringer i den økologiske tilstanden i økosystemene. I Nordsjøen og Skagerrak er økosystemet betydelig påvirket av menneskelige aktiviteter.

Norge er avhengig av et rent og rikt hav for å høste og produsere ren mat. Verdiskaping i havnæringene er avhengig av bærekraftig forvaltning av marine ressurser, god miljøtilstand og rikt naturmangfold i de norske kyst- og havområdene. Helhetlige forvaltningsplaner for de norske havområdene – Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, Norskehavet, og Nordsjøen og Skagerrak – er oppdatert og lagt frem i Meld. St. 21 (2023–2024) med rammer og tiltak for bærekraftig bruk og bevaring av økosystemene. Planene legger til rette for verdiskaping og matsikkerhet, og bidrar til å opprettholde miljøverdiene. Regjeringen vil legge frem neste melding til Stortinget om forvaltningsplanene for norske havområder i 2028.

I forbindelse med vedtaket om et nytt globalt rammeverk for naturmangfold under partsmøtet i Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) i 2022 har Norge sluttet seg til et globalt mål om å bevare minst 30 prosent av verdens havområder gjennom et nettverk av marine verneområder og andre effektive arealbaserte bevaringstiltak. Det blir arbeidet videre med å redusere utslipp fra hav- og landbaserte forurensningskilder, inkludert utslipp av mikroplast og tilførsel av nærings-salter.

God forvaltning og utnyttelse av ressursene i havet krever kunnskap. Bunnkartleggingen av norske havområder (Mareano-programmet) har dybdemålt om lag 300 000 km² av norske havområder. Dybdemålingene danner grunnlaget for detaljrike dybdekart over sjøbunnen og videre planlegging og kartlegging av geologisk, biologisk og kjemisk miljøtilstand på sjøbunnen. De årlige økosystemtoktene til Havforskningsinstituttet bidrar til kunnskap om miljøtilstanden og grunnlaget for bærekraftig havforvaltning.

Kunnskapsbaserte tiltak og forskningsinnsats er viktig for å sette i verk gode tiltak i havforvaltningen. Norge er kjent for å sørge for omfattende forskning som grunnlag for forvaltning av økosystem og ressurser i hav- og kystområdene. Prioriteringer innen kunnskapsoppbygging om hav og kyst er bl.a. omtalt i regjeringens langtidspan for forskning og høyere utdanning (2023–2032) og i forvaltningsplanene for havområdene.

Regjeringa har som mål at et representativt utvalg av natur i havområdene skal bevares. Det er til nå etablert 17 marine verneområder for å verne særlige naturverdier og stor biologisk produksjon, og fire nasjonalparker med stor del marine arealer. I tillegg brukes andre arealbaserte bevaringstiltak i havområdene. Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur* legger grunnlaget for videre arbeid med bevaringstiltak i norske havområde.

Internasjonalt er Norge en pådriver for å løfte havspørsmål på den internasjonale dagsorden, og prioriterer aktiv deltagelse i internasjonal regelutvikling for å sikre bevaring og bærekraftig bruk av havet. Havspørsmål er viktige samarbeidsområder i en rekke av de bilaterale relasjonene til Norge.

Norge arbeider aktivt for å sørge for at bærekraftig skipsfart, inkludert utfasing av klimagassutslipp og ivaretagelse av biologisk mangfold, er sikret i utvikling av skipsfartens regelverk under FNs sjøfartsorganisasjon (IMO).

Norge er en pådriver for at alle kyststater skal ha en helhetlig, økosystembasert havforvaltning blant annet gjennom den norske innsatsen i det internasjonale Havpanelet. Statsminister Støre leder panelet, som i dag består av 18 stats- og regjeringssjefer. Landene har forpliktet seg til blant annet å etablere en planmessig, bærekraftig forvaltning av sine hav- og kystområder innen 2025. Dette støtter opp under bærekraftsmål 14 om bevaring og bærekraftig bruk av marine ressurser.

I Den internasjonale havbunnsmyndigheten (ISA) blir det forhandlet et regelverk for utvinning av mineralressurser i områder utenfor nasjonal jurisdiksjon. Det har også blitt forhandlet en avtale under FNs havrettskonvensjon om bevaring og bærekraftig bruk av marin biodiversitet i havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon. Avtalen ble vedtatt i 2023 og undertegnet av Norges statsminister samme år. Nasjonalt pågår en prosess med å ratifisere avtalen i 2025.

Norge arbeider for en ambisiøs global avtale mot plastforurensning i de mellomstatlige forhandlingene igangsatt av FNs miljøforsamling, og under bistandsprogrammet mot marin forsøpling blir det arbeidet for å styrke avfallshåndtering i utviklingsland. Se mål 12 for nærmere omtale.

Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til å støtte arbeid med livet i havet i seks land i EØS-området. Støtten er primært rettet mot miljøvern og økosystemer.

Mål 15 Verne, tilbakeføre og fremme bærekraftig bruk av økosystem, sikre bærekraftig skogforvaltning, motvirke ørkenspredning, stanse og reversere landforringing og stanse tap av arts mangfold

Se også omtale under resultatområde og nasjonale mål i klima- og miljøpolitikken i del I og programkategori 12.20 i del II.

I Norge er mye gjort for å ivareta økosystemene gjennom en kunnskapsbasert forvaltning. Om lag 17,7 pst. av fastlandsarealet i Norge er vernet etter naturmangfoldloven – 25,7 prosent av landarealet når vernet på Svalbard og Jan Mayen også blir regnet med. Regjeringen mener at det ikke er behov for et omfattende nytt vern, men at skogvernet skal økes i tråd med målet fra Stortinget om 10 pst. vern av skogen. I resten av økosystemene er det behov for et begrenset vern av enkelte naturtyper som i dag ikke er godt nok sikret i de eksisterende verneområdene. Om lag 80 pst. av elver og innsjøer har god eller svært god tilstand i samsvar med klassifiseringen etter vannforskriften. Den samlede statusen for økologisk tilstand i elver og innsjøer er vurdert til middels god. Ifølge miljøstatus.no er tilstanden i hav og i fjell god. Siden 1990 har utviklingen i havet samlet sett vært stabil. I fjellet er utviklingen svakt negativ. Tilstanden for våtmark og kulturlandskap og åpent lavland er middels god, men har samlet sett hatt en negativ utvikling. Tilstanden i skog er også middels god, med en svak positiv tendens i utvikling.

Nedbygging og andre arealendringer fjerner og splitter opp leveområder for arter og påvirker naturmangfold, jordvern og klima. For å sikre bærekraftig forvaltning av verdifull natur, karbonrike arealer og matjord må myndighetene planlegge helhetlig og kunnskapsbasert. Miljødirektoratet og SSB utvikler naturregnskap for Norge. Forurensning, fremmede arter og klimaendringer, som er en stadig økende påvirkningsfaktor, påvirker også naturmangfoldet negativt. Det ble i 2021 laget en oppfølgingsplan for den mest truede naturen, og relevante direktorater samarbeider om å følge opp planen.

Arealendringer er den klart viktigste negative påvirkningsfaktoren for truede arter, i Norge og globalt. Artsdatabanken ga i november 2021 ut Norsk rødliste for arter. I overkant av 2700 arter har fått status som truet. Man mener at om lag 85 prosent av de truede artene er i nedgang. Nær halvparten av de truede artene lever i skog, mens om lag en tredjedel av de truede artene lever i kulturlandskapet.

Regjeringen vil intensivere arbeidet med å redde truede arter og naturtyper og ta vare på bier og andre pollinerende insekter. En tverrsektoriell tiltaksplan fra 2021 for pollinerende insekter inneholder en rekke tiltak for å ta vare på leveområder, bygge opp kunnskap og formidle kunnskapen om insekter. Et nasjonalt overvåkingssystem for insekter bidrar også til å hente inn ny kunnskap.

Som et ledd i å bedre tilstanden for naturen, restaureres forringet natur. I tillegg til at restaurering er viktig for å bedre tilstanden for naturen, kan det sikre karbonlagre og begrense virkninger av klimaendringene. Til grunn for arbeidet med restaurering ligger blant annet Plan for restaurering av våtmark i Norge (2021–2025), vannforvaltningsplaner, Nasjonal strategi for restaurering av vassdrag 2021-2030 og Oppfølgingsplan for truet natur. Regjeringen opprettet i 2024 en ny tilskuddsordning for naturrestaurering rettet mot kommuner, organisasjoner og private tiltakshavere. Videre var restaurering av leveområdene til villreinen et av fem strategiske områder regjeringen fremmet i Meld. St. 18 (2023–2024) *En forbedret tilstand for villrein*.

Om lag 40 prosent av landarealet i Norge er dekket av skog. Det er et krav at det skal legges til rette for at det kommer opp ny skog etter hogst, slik at produksjonsevnen til skogarealet kan utnyttes i et langsiktig perspektiv. Skogen er også viktig for å binde karbon. Kommunene kontrollerer foryngingsinnsatsen til skogeierne årlig. Det blir gjennomført miljøregistreringer for å skaffe et godt kunnskapsgrunnlag om livsmiljø for arter og andre miljøverdier. Samtidig er skogen leveområde for et stort naturmangfold. Regjeringen har satt i gang arbeid med å etablere en meny av ulike tiltak som bidrar til å opprettholde et mangfold av økosystemer i god økologisk tilstand, i første omgang for økosystem skog.

Tilgang til norske genetiske ressurser blir regulert av naturmangfoldloven og forskrift om tradisjonell kunnskap knyttet til genetiske ressurser. Norge gir årlige bidrag til fondet til plantetraktaten for fordelsdeling og gir tilgang til plante genetiske ressurser for mat og landbruk i tråd med forskriftene til traktaten. Regjeringen følger opp stortingsmeldingen om miljøkriminalitet med tiltak og virkemidler for å redusere den negative påvirkningen som miljøkriminalitet har på klima og miljø. I 2020 ble det vedtatt en kvalitetsnorm for villrein, og i 2022 ble klassifiseringen av de ti nasjonale villreinområdene etter kvalitetsnormen klar. Av disse har seks dårlig kvalitet og fire middels kvalitet etter normen. Ingen av områdene har

god kvalitet. Nå er også de 14 andre villreinområdene klassifisert, og av dem har seks dårlig kvalitet, syv har middels kvalitet og ett har god kvalitet. Våren 2024 la regjeringen fram en stortingsmelding om villrein (Meld. St. 18 (2023–2024)) med mål om å forbedre tilstanden for villrein for Stortinget. Stortingsmeldingen ble behandlet i juni 2024 og blir fulgt opp videre av regjeringen.

I 2022 ble det vedtatt et nytt globalt rammeverk for naturmangfold under Konvensjonen om biologisk mangfold (naturavtalen). Naturavtalens oppdrag er å handle raskt for å stanse og reversere tap av naturmangfold slik at naturen kan gjenopprettes. I rammeverket er det fastsatt fire overordnede mål fram mot 2050 og 23 handlingsrettede mål fram mot 2030. Målene spenner vidt, og handler om å redusere trusler mot naturmangfold, bærekraftig bruk og løsninger som må på plass for å muliggjøre gjennomføring. Målene er globale, og det er den samlede nasjonale politikken til hvert land, sammen med internasjonale initiativ, som skal sørge for at målene blir nådd. Regjeringen la i høst fram en stortingsmelding med ny norsk handlingsplan for naturmangfold som viser hvordan Norge skal bidra til å nå de globale målene.

Internasjonalt er den norske innsatsen rettet mot naturmangfold, stans og reversering av tap av regnskog, bærekraftig arealforvaltning, og miljøkriminalitet. Norge bidrar gjennom utviklingspolitikken og aktiv deltakelse i mellomstatlig samarbeid, inkludert i FN-organisasjonen for mat og landbruk (FAO) og konvensjonen om biologisk mangfold (CBD). Omtrent to tredjedeler av landjordas naturmangfold finnes i skog. Klima- og skoginitiativet har bilaterale samarbeid med de store regnskoglandene, som Brasil, Indonesia, DR Kongo, Colombia, Peru, og Ecuador. Disse landene er såkalte megadiversitetsland, som betyr svært mange og stedegne arter. Den norske støtten bidrar blant annet til å kartlegge, overvåke og verne spesielt naturrike områder, og til bærekraftig forvaltning i samarbeid med urbefolkning og lokalbefolkning. Norge har, sammen med 195 andre land, sluttet seg til Naturavtalen (det globale rammeverket for biologisk mangfold) som ble vedtatt på siste partsmøte i konvensjonen for biologisk mangfold. Naturavtalen har som mål om at minst 30 pst. av land og hav på jorda skal bevares / blir forvaltet bærekraftig, og at minst 30 pst. av naturen som i dag er ødelagt skal restaureres innen 2030.

Mål 16 Fremme fredelige og inkluderende samfunn for å sikre bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivå

Klima- og miljødepartementet bidrar internasjonalt gjennom Klima- og skoginitiativet til å oppnå delmål 16.4 om å motarbeide organisert kriminalitet ved å styrke evnen nasjonale styresmakter har til å nedkjempe ulovlig avskoging og ulovlig gruvedrift i tropiske skogland. Klima- og skoginitiativet støtter også sivilsamfunnsaktører, slik som uavhengige journalister i arbeidet deres med å avdekke de som profiterer på de ulovlige handlingene. Videre arbeider KLD med å følge opp stortingsmeldingen om miljøkriminalitet, blant annet gjennom FN-konvensjonene om korrupsjon og grenseoverskridende organisert kriminalitet og andre internasjonale forum. KLD har også tatt initiativ til å etablere en global allianse mot naturkriminalitet sammen med likesinnede partnere fra myndigheter og sivilt samfunn. Naturkrimalliansen ble lansert i 2023. Dette arbeidet støtter opp om delmål 15.7 og 16.4. Gjennom bidrag til World Heritage Leadership Programme har Norge medvirket til å nå delmål 16.6 om å utvikle effektive, ansvarlige og åpne institusjoner på alle nivå gjennom kapasitetsbygging for global oppfølging av verdensarvkonvensjonen.

Mål 17 Styrke virkemidlene som trengs for å gjennomføre arbeidet, og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

Klima- og miljøministeren har fast plass i Topplederforum for bærekraftsmålene som ble opprettet i 2022 og ledes av digitaliserings- og forvaltningsministeren. Topplederforum skal gi innsikt fra kommunesektoren, næringslivet, arbeidstakerorganisasjonene, frivillige organisasjoner og statlige virksomheter og er et viktig tiltak under mål 17. Klima- og miljødepartementet har en interdepartemental dialogarena for klima- og miljøkunnskap. Arenaen skal bidra til et systematisk interdepartementalt samarbeid om overordnede tema på tvers av sektorene i tråd med strategien for departementsfellesskapet *Gode hver for oss. Best sammen* (2021–2025). Miljødirektoratet samarbeider med Statistisk sentralbyrå i arbeidet med å utvikle nasjonale målepunkter for bærekraftsmålene.

8 Samfunnssikkerhet og beredskap

8.1 Ansvarsområde

Klima- og miljødepartementet skal bidra til å forebygge og redusere konsekvensene av uønskede hendelser i klima- og miljøsektoren. Arbeidet med risiko- og sårbarhetsanalyser, overordnet risikobilder for sektoren, beredskapsplanverk og øvelser er prioriterte oppgaver. Etatene i miljøforvaltningen medvirker i dette arbeidet ved blant annet å gjennomføre egne analyser av risiko og sårbarhet innenfor sitt område.

Meteorologiske tjenester

Meteorologisk institutt (MET) har en viktig rolle innenfor samfunnssikkerhet og beredskap i Norge. MET overvåker, varsler og formidler været og beregner klimaet i nåtid og fremtid for at samfunnet skal kunne sikre liv og verdier og verne miljøet. MET forvalter kritisk infrastruktur, og meteorologiske tjenester er en kapabilitet i den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø. Etableringen er en del av totalforsvaret ved at de leverer utvidet meteorologisk støtte etter avtale med de aktuelle enhetene i Forsvaret ved krise og krig og under større militære øvelser.

Tjenestene til MET er forskningsbaserte. De operative tjenestene tar i bruk resultat fra ny forskning, og instituttet driver forskning og utvikling på alle sine fagområder. Se omtale av MET i del II og i kap. 8.4 *Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø*.

Beredskap mot akutt forurensning og radioaktiv forurensning

Klima- og miljødepartementet har ansvar etter forurensningsloven dersom et uhell eller en ulykke fører til radioaktive utslipp og avfall. Det operative ansvaret ligger hos Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA). Direktoratet gjør også tiltak for utslipps- og avfallshåndtering og bidrar med utvikling av planverk for akutt radioaktiv forurensning. DSA gjennomfører også målinger av radioaktivitet og kan gi råd om konsekvenser som nedfall kan ha for det ytre miljøet. Miljødirektora-

tet kan bistå med kunnskap om naturverdier som kan bli berørt ved en eventuell hendelse. Norsk Polarinstitutt kan bistå med kunnskapsgrunnlag som spredningsmodellering og kunnskap om Arktis, blant annet iskart.

Ved atomulykker har Helse- og omsorgsdepartementet det overordnede beredskapsansvaret, mens DSA er fag- og forvaltningsmyndighet. Den nasjonale atomberedskapen er organisert gjennom *Kriseutvalget for atomberedskap*, ledet av DSA.

Ansvaret for den statlige beredskapen mot akutt forurensning er lagt til Nærings- og fiskeri-departementet med Kystverket som utøvende etat. Ved en statlig aksjon mot akutt forurensning har miljøforvaltningen en rådgiverrolle og ansvar for informasjon om miljøverdier og miljøkonsekvenser. Miljødirektoratet har ansvar for å stille krav til beredskapen private virksomheter har mot akutt forurensning, og for å kontrollere at kravene blir overholdt. Norsk polarinstitutt stiller krav om beredskap mot akutt forurensning og tiltak for å ivareta tryggheten for liv og helse ved gjennomføring av aktiviteter i Antarktis.

Klimatilpasning

Klimaendringene er en av de aller største utfordringene i vår tid. Alle departementene har ansvar for å ivareta hensynet til klimaendringer innenfor egen sektor. Klima- og miljødepartementet har et spesielt ansvar for å samordne regjeringens helhetlige arbeid med klimatilpasning. I Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn* presenterte regjeringen et forbedret styringssystem for det nasjonale klimatilpasningsarbeidet, jf. Innst. 161 S (2023–2024). Systemet skal bidra til at hensynet til et klima i endring blir vurdert og implementert systematisk i alle sektorer, og til at klimatilpasningsarbeidet blir mer helhetlig og bedre samordnet. Styringssystemet skal også bidra til at vi får mer kunnskap om utviklingen i risiko og sårbarhet for Norge.

Miljødirektoratet støtter departementene i arbeidet med klimatilpasning.

Se særskilt vedlegg Regjeringens klimastatus og -plan for ytterligere omtale av klimatilpasning.

Beredskap mot skader på kulturmiljø

Klima- og miljødepartementet har det overordnede ansvaret for forvaltning av kulturmiljø i Norge. Riksantikvaren samarbeider med andre myndigheter om beredskap og sikring av kulturmiljø. Økt forekomst av ekstremværhendelser som flom, skred, storm og kraftige nedbørmengder må tas hensyn til i arealplanleggingen fremover. Riksantikvaren bidrar med kunnskap og veiledning om hvordan hensyn til kulturmiljø kan tas inn i arbeidet med arealplanlegging og beredskap i fylkeskommuner, Sametinget og kommunene.

Beredskap mot utslipp av GMO

Genmodifiserte organismer (GMO) er mikroorganismer, planter og dyr hvor den genetiske sammensettingen er endret ved bruk av gen- eller celteteknologi. Klima- og miljødepartementet behandler søknader om omsetning og utsettelse av levende GMO i naturen. Miljødirektoratet har koordineringsansvaret og ansvar for å vurdere miljørisiko. Mattilsynet har ansvar for vurdering av helserisiko. Søknader som gjelder GMO-legemiddel til menneske og dyr, blir behandlet av Legemiddelverket, inntil videre.

Berørte virksomheter skal sørge for nødvendig forebyggende sikkerhet for å hindre helse- og miljømessige skadevirkninger av genmodifiserte organismer, se genteknologiloven § 21. Dersom utslipp skjer, skal forurensere straks iverksette tiltak for å begrense skadevirkningene. Tilsynsmyndighetene kan pålegge virksomheten å gjennomføre oppsamling eller andre tiltak mot organismene.

8.2 Informasjonssikkerhet i miljøforvaltningen

I «Nasjonal strategi for digital sikkerhet» og tilhørende handlingsplan er det slått fast at fagdepartementene har et overordnet ansvar for å ivareta sikkerheten i IKT-infrastrukturen i sin sektor. Det er etablert resposmiljø for IKT-sikkerhetshendelser i miljøforvaltningen (MiljøCERT). I tillegg har Meteorologisk institutt, Miljødirektoratet, Norsk Polarinstitut og Riksantikvaren etablert styringsystem for informasjonssikkerhet og er nå sertifisert etter ISO-27001-standarden. Norsk kulturminnefond og Artsdatabanken har etablert et sty-

ringssystem for informasjonssikkerhet som er tilpasset størrelsen og egenarten til virksomhetene.

8.3 Forebyggende sikkerhetstjeneste

De nasjonale sikkerhetsinteressene beskyttes ved at departementene identifiserer grunnleggende nasjonale funksjoner (GNF) innenfor sine ansvarsområder. GNF-prosessen vil være en kontinuerlig prosess. Denne prosessen kan føre til endringer når det gjelder å identifisere funksjoner og skjermingsverdige verdier, hvilke virksomheter som er av vesentlig og avgjørende betydning, og i hvilken grad en virksomhet er avhengig av eksterne ressurser (andre virksomheter). Hva som blir krevd for å oppnå et forsvarlig sikkerhetsnivå, kan også bli endret.

Klima- og miljødepartementet har identifisert en grunnleggende nasjonal funksjon i egen sektor. *KLD GNF 1: Klima- og miljødepartementets virksomhet, handlefrihet og beslutningsdyktighet* omfatter rollen departementet har som faglig sekretariat for politisk ledelse, utøvelse av myndighet og styring og oppfølging av underliggende virksomheter.

Departementet arbeider fortløpende med å kartlegge virksomheter som er av vesentlig eller avgjørende betydning for GNF, og å identifisere, vurdere og rapportere mulige avhengigheter. Identifisert GNF er innmeldt til sikkerhetsorganet.

8.4 Den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø

Arbeidet med å sikre samfunnet mot alvorlige hendelser er et ansvar som ligger til mange sektorer. I Meld. St. 10 (2016–2017) *Risiko i et trygt samfunn – Samfunnssikkerhet* blir det redegjort for hvilke funksjoner som til enhver tid må opprettholdes for å sikre samfunnet, og hvilket departement som har ansvar for å koordinere og samordne funksjonene. Klima- og miljødepartementet har ansvaret for den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø. Rollen som hovedansvarlig departement innebærer blant annet å sikre nødvendig koordinering og samordning mellom aktuelle departement.

Bakgrunnen for den kritiske samfunnsfunksjonen Natur og miljø er behovet for vern av naturen mot påvirkning fra menneskelig aktivitet i form av akutt forurensning (forurensningsberedskap) og vern av befolkningen mot naturfare (meteorolo-

gitjenester og flom- og skredvarsling). Det er definert tre tiltaksområder: forurensningsberedskap, meteorologitjenester og overvåkning av flom- og skredfare.

I forurensningsberedskap inngår privat, kommunal/interkommunal og statlig beredskap mot akutt forurensning til lands og i norske farvann og på norsk kontinentalsokkel.

I meteorologitjenester inngår METs tjenester:

- innsamling, behandling og tilgjengeliggjøring av meteorologiske data
- utarbeidelse og distribusjon av varsel av betydning for liv og trygghet
- utarbeidelse av spesielle meteorologiske beregninger og tjenester i anledning søk og redningsoperasjoner, kritiske operasjoner og sikkerhetstruende hendelser
- utarbeidelse og distribusjon av flymeteorologisk informasjon for sivil og militær luftfart

I Norge er MET gitt særskilte oppgaver tilknyttet meteorologiske tjenester. I vedtektene til MET heter det: «*Meteorologisk institutt står for den*

offentlige meteorologiske tjenesten for sivile og militære formål. Meteorologisk institutt skal overvåke, varsle og formidle været med høy kvalitet og regularitet og beregne klimaet i nåtid og fremtid. Instituttet skal arbeide for at myndighetene, næringslivet, institusjoner og allmennheten best mulig kan vareta sine interesser for sikring av liv og verdier, for planlegging og for vern av miljøet.» MET utvikler og leverer en lang rekke nyttige tjenester og sørger blant annet for at beredskapsetatene er forberedt på ekstremvær og annet farlig vær.

Overvåkning av flom- og skredfare omfatter de etablerte systemene for overvåkning og varsling av flom i større og mindre vassdrag og av flomskred og snø-, sørpe-, jord- og fjellskred. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har ansvaret for den nasjonale flom- og skredvarslingstjenesten og har også en døgnkontinuerlig beredskapstelefon for flom- og skredsituasjoner. NVE utarbeider i tillegg vannføringsprognoser for hele landet. Nedbørsvarsler fra MET er en viktig del av grunnlaget for overvåkning og varsling av flom og skredfare.

9 Arbeid med likestilling og mangfold i miljøforvaltningen

9.1 Rapport om likestilling og mangfold i miljøforvaltningen

Miljøforvaltningen er pålagt å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling og mot diskriminering. Departementet har i 2023 hatt en gjennomgang av omtalen av likestilling og mangfold i etatenes årsrapporter og gitt tilbakemelding i styringsdialogen. For rapportering fra etatene viser vi til deres årsrapporter.

Klima- og miljødepartementet

I 2023 lanserte KLD en ny HR-strategi for perioden 2023-2026. Strategien er et virkemiddel i arbeidet med å skape og bevare et bærekraftig arbeidsmiljø preget av trivsel, samarbeid og et lærende fellesskap. Departementet jobber målret-

tet med utarbeidelse av HR-statistikk og analyser som identifiserer utviklingstrekk og utfordringer departementet står overfor. Her inngår blant annet likestillingsoversikter som presenteres for toppledergruppen, arbeidsmiljøutvalg og tillitsvalgte. Likestilling og inkludering blir i tillegg årlig tema i møte med tillitsvalgte.

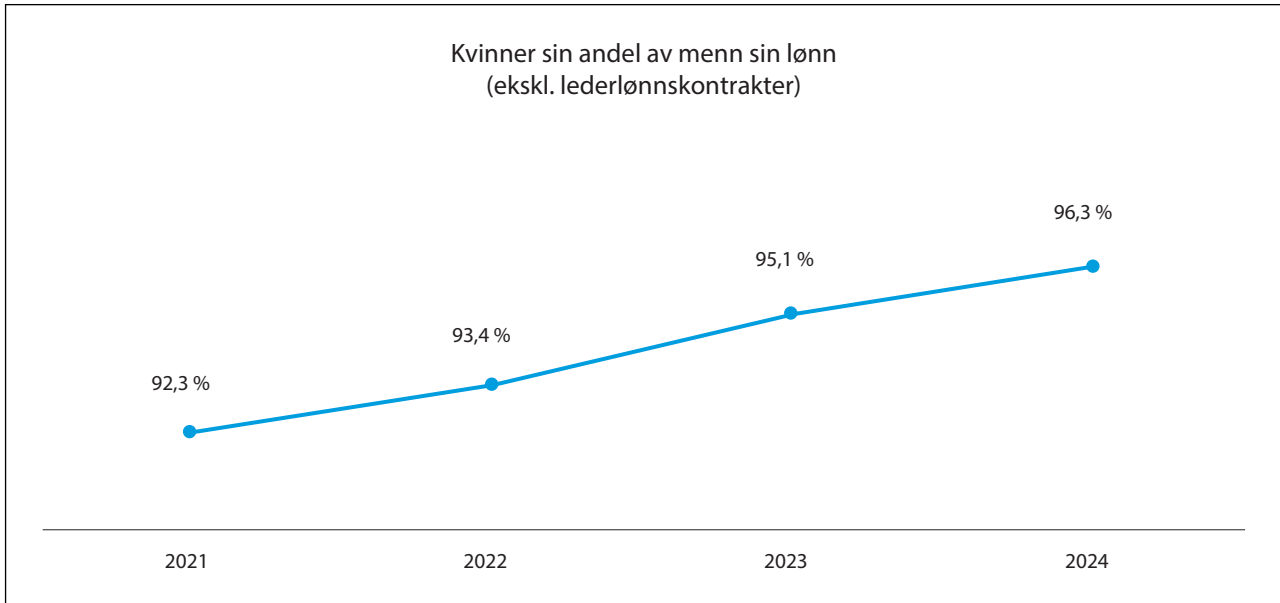
Departementet har hatt en utvikling hvor andelen kvinner har økt, og gjennomsnittsalderen har sunket. Dette er en følge av blant annet pensjonerings og at en stor andel yngre kvinner i 20- og 30-årene har blitt rekruttert de siste fem årene. Ansettelse av kvinner henger sammen med at det er en klar overvekt av kvinnelige søkere til saksbehandlerstillinger. I rekrutteringssammenheng påses det at minst én kvalifisert søker i hver av kategoriene nedsatt funksjonsevne, hull i CV eller innvandrerbakgrunn innkalles til intervju.

Tabell 9.1 Lønns- og kjønnsfordeling i de ulike stillingsgruppene, pr. 31. des. 2023

	Antall	Menn	Kvinner	Kvinner sin andel av menn sin lønn
Ansatte i KLD som er omfattet av hovedtariffavtalen i staten, totalt	255	36 %	64 %	94,8 %
Toppledere som ikke er omfattet av HTA i staten: departementsråd, ekspedisjonssjef	7	43 %	57 %	94,4 %
Mellomledere med personalansvar: avdelingsdirektør, kommunikasjonssjef, underdirektør, kontorleder	27	44 %	56 %	92,2 %
Avdelingsdirektør uten personalansvar, spesialrådgiver, fagdirektør, utredningsleder	55	44 %	56 %	100,2 %
Seniorrådgiver	132	35 %	65 %	98,4 %
Rådgiver	29	24 %	76 %	100,5 %
Førstekonsulent, seniorkonsulent	11	27 %	73 %	98,2 %

Per 1. mars 2024 er årslønn totalt for kvinner 96,3 % av totallønn til menn (ekskludert lederlønnkontrakter). I KLD er kvinneandelen 64 %, og det er flere yngre kvinner ansatt i stillingskodene førstekonsulent og rådgiver. Trekkes disse

to stillingskodene ut av totaloversikten, endres årslønns gjennomsnittet for kvinner til 98,0 % av menns snittlønn. Innad i den enkelte stillingskode er det små lønnsforskjeller og ingen indikasjon på ubegrunnede skjevheter.

Figur 9.1 Likelønnsutvikling totalt per 1. mars

Tabell 9.2 Prosentoversikt over deltid, midlertidig ansatte, legemeldt sykefravær og foreldrepermisjon for kvinner og menn

	Kvinner	Menn
Deltid ¹	3,7 %	1,8 %
Midlertidig ²	2,4 %	5,1 %
Legemeldt fravær 2023	4,4 %	1,3 %
Egenmeldt fravær 2023	1,3 %	1,4 %
Prosentdel foreldreperm.	88,4 %	11,6 %

¹ Prosentdel av kvinner/menn på deltid (av totalt antall kvinner og totalt antall menn) inkludert vikarer, ekskludert permisjoner og ansatte på pensjonistvilkår.

² Prosentdel av kvinner/menn i midlertidig stilling (av totalt antall kvinner og totalt antall menn) inkludert ansatte på pensjonistvilkår, ekskludert vikarer.

Andelen deltidsansatte har holdt seg relativt stabilt de siste årene. Det er ingen indikasjoner på at det er ufrivillig deltid i departementet. Flere utvalg og større arbeider knyttet til bl.a. lov- og meldingsarbeid bidro til en liten økning i antall midlertidige stillinger i 2023. I 2023 var den samlede sykefraværsprosenten 4,6 %, som er noe høyere sammenlignet med tidligere år. Tidligere år har sykefraværsprosenten tendert å øke i takt med alder, men i 2023 hadde aldersgruppen 20-39 år høyere fravær enn aldersgruppen 40-59 år. Kvinner har høyere legemeldt sykefravær enn menn. I 2023 tok flest kvinner foreldrepermisjon, noe som kan henge sammen med kjønns- og alderssammensetningen i departementet.

Arbeidet med likestilling, inkludering og mangfold er et viktig innsatsområde for departe-

mentet. I 2024 arbeider vi med en intern plan for mer målrettede tiltak som kan fremme inkludering og hindre diskriminering. Vi vil også opprette en mer planmessig dialog med tillitsvalgte og personalledere om verdien av mangfold for å løse samfunnsoppdraget.

Likestilling og mangfold på kulturmiljøfeltet

De nasjonale målene for kulturmiljøpolitikken understreker at et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. De nye bevaringsstrategiene er et viktig tiltak for å nå målet om mangfold. Bevaringsstrategiene er nærmere beskrevet i del II, og skal favne geografisk, sosial, etnisk og næringsmessig bredde. Riksantikvarens fredningsstra-

tegi skal bidra til at et større mangfold av kulturmiljø blir fredet. Fredning av kulturminner og kulturmiljøer som synliggjør kjønnsrollene i familie og samfunn gjennom tidene, sikrer også verdifulle kilder til informasjon om arbeidet som kvinner har gjort. De sektorvise landsverneplanene medvirker til å redusere tapet av kulturmiljø i statlig sektor. Bevaring av kulturmiljø i statlig sektor er en viktig kilde til kunnskap om likestilling i Norge, for eksempel anlegg med tilknytning til kvinners innsats og profesjonalisering innenfor helse- og omsorgssektoren.

Likestilling og klima

Kjønnsperspektivet er et gjennomgående tema i det norske internasjonale samarbeidet, inkludert internasjonalt samarbeid om klima og miljø. Dette er blant annet for å følge opp FNs bærekraftsmål nr. 5 og Norges handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling.

Videre arbeider Norge aktivt med å fremme kvinners rettigheter og meningsfylte deltakelse i de internasjonale klimaforhandlingene under FNs klimakonvensjon (UNFCCC). Vi er også opptatt av å fremme kjønnsbalanse og mangfold i nasjonale klimadelegasjoner. Som eksempel har den norske forhandlingsdelegasjonen to ungdomsrepresentanter, en representant for Sametinget og en representant for miljøorganisasjonene.

I Meld. St. 26 (2022–2023) *Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn* fremgår det at regjeringen vil fremskaffe mer kunnskap om hvordan klimaendringer og klimatilpasning kan påvirke likestilling innenfor ulike sektorer i

Norge. Dette skal blant annet gjøres i forbindelse med arbeidet med nasjonal klimasårbarhetsanalyse. Likestillingsperspektivet er blant et av flere tverrgående tema som er aktuelle å belyse i klimasårbarhetanalysen.

9.2 Tilsetningsvilkår for ledere i heleide statlige foretak under klima- og miljødepartementet

Enova SF

Administrerende direktør Nils Kristian Nakstad hadde en fastlønn på 2 461 643 kroner i 2023. I tillegg fikk han 11 882 kroner i annen godtgjørelse. Kostnadsførte pensjonsforpliktelser var 439 152 kroner.

Pensjonsordningen til administrerende direktør er basert på Statens pensjonskasses til enhver tid gjeldene regler for pensjonsalder og aldersgrense. Samlet kompensasjonsgrad skal ikke overstige 66 pst. av lønnen avgrenset til 12 G.

Gjensidig oppsigelsestid er seks måneder. Han har ingen avtale om etterlønn.

Kings Bay AS og Bjørnøen AS

Lars-Ole Saugnes er administrerende direktør for begge selskapene. Administrerende direktør fikk 1 589 411 kroner i fastlønn for 2023. I tillegg fikk han 139 669 kroner i annen godtgjørelse. Selskapet har avtale om innskuddspensjon for alle ansatte ut fra minimumskravet i lov om obligatorisk tjenestepensjon.

Klima- og miljødepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2024–2025) om statsbudsjettet for år 2025 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Klima- og miljødepartementet føres det i Prop. 1 S (2024–2025) statsbudsjettet for budsjettåret 2025 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1400–1482, 4400–4481 og 5578

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		
1400	Klima- og miljødepartementet		
	01	Driftsutgifter	352 514 000
	21	Spesielle driftsutgifter	99 693 000
	71	Internasjonale organisasjoner	104 283 000
	74	Tilskudd til AMAP, <i>kan overføres</i>	5 900 000
	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, <i>kan overføres</i>	111 244 000
			673 634 000
1410	Kunnskap om klima og miljø		
	21	Miljødata	517 321 000
	23	MAREANO, <i>kan overføres</i>	70 622 000
	70	Nasjonale oppgaver ved miljøinstituttene	58 007 000
	71	Grunnbevilgning til miljøinstituttene under Norges forskningsråd	248 021 000
	73	Norges forskningsråd, <i>kan overføres</i>	444 695 000
			1 338 666 000
1411	Artsdatabanken		
	01	Driftsutgifter	46 506 000
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	27 047 000
	70	Tilskudd til å styrke kunnskap om og formidling av naturmangfoldet, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	14 156 000
			87 709 000
1412	Meteorologiformål		
	50	Meteorologisk institutt	422 002 000
	70	Internasjonale samarbeidsprosjekter	163 000 000
			585 002 000
		Sum Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.	2 685 011 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Klima, naturmangfold og forurensning			
1420	Miljødirektoratet		
	01 Driftsutgifter	934 095 000	
	21 Spesielle driftsutgifter	729 873 000	
	23 Oppdrags- og gebyrrelatert virksomhet	249 601 000	
	30 Statlige erverv, bevaring av viktige friluftslivsområder, <i>kan overføres</i>	23 054 000	
	31 Tiltak i verneområder og naturrestaurering, <i>kan overføres</i>	151 252 000	
	32 Statlige erverv, vern av naturområder, <i>kan overføres</i>	380 247 000	
	39 Oppryddingstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under postene 69 og 79</i>	8 645 000	
	60 Tilskudd til natursats – tiltak og planlegging for natur i kommunene, <i>kan overføres</i>	18 226 000	
	61 Tilskudd til klimatiltak og klimatilpasning, <i>kan overføres</i>	173 300 000	
	62 Tilskudd til grønn skipsfart, <i>kan overføres</i>	34 027 000	
	63 Tilskudd til returordning for kasserte fritidsbåter	204 000	
	64 Tilskudd til skrantesykeprøver fra fallvilt	1 279 000	
	66 Tilskudd til kommuner for å bedre tilgangen til strandsonen langs Oslofjorden	3 199 000	
	69 Oppryddingstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under postene 39 og 79</i>	40 632 000	
	71 Tilskudd til tiltak mot marin forurensning, <i>kan overføres</i>	27 363 000	
	72 Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt, <i>overslagsbevilgning</i>	148 878 000	
	73 Tilskudd til rovvilttiltak, <i>kan overføres</i>	71 706 000	
	74 CO ₂ -kompensasjonsordning for industrien	7 000 000 000	
	75 Utbetaling for vrakpant til kjøretøy og tilskudd til kassering av fritidsbåter, <i>overslagsbevilgning</i>	435 350 000	
	76 Refusjon ved innlevering av klima- og miljøskadelige stoffer, <i>overslagsbevilgning</i>	179 800 000	
	77 Tilskudd til fagspesifikke miljøorganisasjoner og -stiftelser	15 856 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	78	Tilskudd til friluftslivsformål, <i>kan overføres</i>	219 680 000	
	79	Oppryddingstiltak, <i>kan overføres,</i> <i>kan nyttes under postene 39 og 69</i>	492 000	
	80	Tilskudd til tiltak for å ta vare på natur, <i>kan overføres</i>	164 908 000	
	81	Tilskudd til verdiskaping basert på naturarven, <i>kan overføres</i>	13 192 000	
	84	Tilskudd til internasjonalt klima- og miljøsamarbeid	9 086 000	
	85	Tilskudd til besøkssenter for natur og verdensarv, <i>kan overføres</i>	103 898 000	
	86	Tilskudd til frivillige klima- og miljø- organisasjoner og klima- og miljøstiftelser	59 533 000	
	87	Tilskudd til natur og friluftsliv i områder berørt av landbaserte vindkraftverk	32 176 000	11 229 552 000
1422		Miljøvennlig skipsfart		
	21	Spesielle driftsutgifter	9 347 000	
	70	Tilskudd til private, <i>kan nyttes under</i> <i>post 21</i>	37 508 000	46 855 000
1423		Radioaktiv forurensning i det ytre miljø		
	01	Driftsutgifter	46 782 000	46 782 000
1425		Fisketiltak		
	21	Spesielle driftsutgifter	300 000	
	70	Tilskudd til fiskeformål, <i>kan overføres</i>	17 553 000	17 853 000
1428		Enova SF		
	50	Overføring til Klima- og energifondet	6 681 575 000	
	52	Tilskudd til landstrøm	100 000 000	6 781 575 000
		Sum Klima, naturmangfold og forurensning		18 122 617 000
		Kulturmiljø		
1429		Riksantikvaren		
	01	Driftsutgifter	163 173 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	32 985 000	
	22	Flerårige prosjekter kulturmiljø- forvaltning, <i>kan overføres</i>	33 408 000	
	60	Kulturmiljøkompetanse i kommunene	14 406 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	
	70	Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner, <i>kan overføres</i>	41 952 000	
	71	Tilskudd til fredet kulturmiljø i privat eie, <i>kan overføres</i>	153 459 000	
	72	Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner, <i>kan overføres</i>	62 798 000	
	73	Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalderen og brannsikring, <i>kan overføres</i>	52 850 000	
	74	Tilskudd til fartøyvern, <i>kan overføres</i>	76 472 000	
	75	Tilskudd til fartøyvernsentrene, <i>kan overføres</i>	18 886 000	
	76	Tilskudd til utvalgte kulturlandskap i jordbruket og kulturlandskap i verdensarvområder, <i>kan overføres</i>	18 534 000	
	77	Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturmiljøområdet, <i>kan overføres</i>	11 986 000	
	79	Tilskudd til verdensarven, <i>kan overføres</i>	56 785 000	737 694 000
1432		Norsk kulturminnefond		
	50	Til disposisjon for tiltak på kulturmiljøfeltet	137 254 000	137 254 000
		Sum Kulturmiljø		874 948 000
		Nord- og polarområdene		
1471		Norsk Polarinstitutt		
	01	Driftsutgifter	265 927 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	129 623 000	
	50	Stipend	597 000	396 147 000
1472		Svalbards miljøvernfond		
	50	Overføringer til Svalbards miljøvernfond	18 632 000	18 632 000
1473		Kings Bay AS		
	70	Tilskudd	82 160 000	82 160 000
1474		Fram – Nordområdesenter for klima- og miljøforskning		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under postene 50 og 70</i>	274 000	
	50	Tilskudd til statlige mottakere, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	27 645 000	
	70	Tilskudd til private mottakere, <i>kan overføres, kan nyttes under post 50</i>	32 029 000	59 948 000
		Sum Nord- og polarområdene		556 887 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Internasjonalt klimaarbeid			
1481	Klimakvoter		
	01 Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 873 000	
	22 Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6, <i>kan overføres</i>	300 000 000	302 873 000
1482	Internasjonale klima- og utviklingstiltak		
	01 Driftsutgifter	79 357 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under 73</i>	60 000 000	
	73 Klima- og skoginitiativet, <i>kan overføres, kan nyttes under 21</i>	4 108 751 000	4 248 108 000
	Sum Internasjonalt klimaarbeid		4 550 981 000
	Sum departementets utgifter		26 790 444 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.			
4400	Klima- og miljødepartementet		
	03 Refusjon fra Utenriksdepartementet	37 405 000	37 405 000
	Sum Fellesoppgaver, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		37 405 000
Klima, naturmangfold og forurensning			
4420	Miljødirektoratet		
	01 Oppdrag og andre diverse inntekter	6 976 000	
	04 Gebyrer, forurensningsområdet hos Miljødirektoratet	89 045 000	
	06 Gebyrer, forurensningsområdet hos statsforvalterembetene	53 590 000	
	07 Gebyrer, kvotesystemet	47 625 000	
	09 Internasjonale oppdrag	41 048 000	238 284 000
4423	Radioaktiv forurensning i det ytre miljø		
	01 Gebyrer, radioaktiv forurensning	1 170 000	1 170 000
	Sum Klima, naturmangfold og forurensning		239 454 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Kulturmiljø			
4429	Riksantikvaren		
	02 Refusjoner og diverse inntekter	763 000	
	09 Internasjonale oppdrag	4 360 000	5 123 000
	Sum Kulturmiljø		5 123 000
Nord- og polarområdene			
4471	Norsk Polarinstitutt		
	01 Salgs- og utleieinntekter	7 605 000	
	03 Inntekter fra diverse tjenesteyting	75 737 000	
	21 Inntekter, Antarktis	16 658 000	100 000 000
	Sum Nord- og polarområdene		100 000 000
Internasjonalt klimaarbeid			
4481	Salg av klimakvoter		
	01 Salgsinntekter	3 135 116 000	3 135 116 000
	Sum Internasjonalt klimaarbeid		3 135 116 000
Skatter og avgifter			
5578	Sektoravgifter under Klima- og miljø- departementet		
	70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond	18 632 000	
	72 Fiskeravgifter	19 074 000	37 706 000
	Sum Skatter og avgifter		37 706 000
Sum departementets inntekter			3 554 804 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 1420 post 01	kap. 4420 postene 01, 50 og 85
kap. 1420 post 23	kap. 4420 postene 04, 06 og 09
kap. 1420 post 30	kap. 4420 post 40
kap. 1420 post 32	kap. 4420 post 41
kap. 1423 post 01	kap. 4423 post 01
kap. 1429 post 01	kap. 4429 postene 02 og 09
kap. 1471 post 01	kap. 4471 postene 01 og 03
kap. 1471 post 21	kap. 4471 post 21
kap. 1472 post 50	kap. 5578 post 70

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse, skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Fullmakt til overskridelse:

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan:

- overskride bevilgningen på kap. 1481 Klimakvoter, post 01 Driftsutgifter, til dekning av honorarer, transaksjonskostnader og utgifter til faglig bistand i forbindelse med salg av klimakvoter.
- overskride bevilgningen på kap. 1481 Klimakvoter, post 22 Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6, med et beløp som svarer til inntekter fra salg av klimakvoter under statens kvotekjøpsprogram som er regnskapsført på kap. 4481 Salg av klimakvoter, post 01 Salgsinntekter.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV

Kjøp av klimakvoter under Parisavtalens artikkel 6

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan inngå avtaler om kjøp av klimakvoter innenfor en samlet ramme på 8 200 mill. kroner for gamle og nye forpliktelser under kap. 1481 Klimakvoter, post 22 Internasjonalt samarbeid under Parisavtalens artikkel 6. Deler av midlene kan også benyttes til programutvikling og målrettet kapasitetsbygging i vertsland. I tillegg kan Klima- og miljødepartementet gi tilsagn om kjernestøtte til Global Green Growth Institute (GGGI) fra kvotekjøpsprogrammet.

V

Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan foreta bestillinger av materiell o.l. utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1411		Artsdatabanken	
	21	Spesielle driftsutgifter	17,3 mill. kroner
1420		Miljødirektoratet	
	31	Tiltak i verneområder og naturrestaurering	10 mill. kroner
	32	Statlige erverv, vern av naturområder	384,6 mill. kroner
1471		Norsk Polarinstitutt	
	21	Spesielle driftsutgifter	227 mill. kroner

VI

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
1410		Kunnskap om klima og miljø	
	73	Norges forskningsråd	1 370,8 mill. kroner
1411		Artsdatabanken	
	70	Tilskudd til å styrke kunnskap om og formidling av naturmangfoldet	30,7 mill. kroner
1420		Miljødirektoratet	
	30	Statlige erverv, bevaring av viktige friluftslivsområder	45 mill. kroner
	61	Tilskudd til klimatiltak og klimatilpasning	437,2 mill. kroner
	62	Tilskudd til grønn skipsfart	423,2 mill. kroner
	71	Tilskudd til tiltak mot marin forsøpling	15 mill. kroner
	78	Tilskudd til friluftslivsformål	3 mill. kroner
	87	Tilskudd til natur og friluftsliv i områder berørt av landbaserte vindkraftverk	10 mill. kroner
1428		Enova SF	
	50	Overføring til Klima- og energifondet	400 mill. kroner
1429		Riksantikvaren	
	70	Tilskudd til automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner	61 mill. kroner
	71	Tilskudd til fredet kulturmiljø i privat eie	15 mill. kroner
	72	Tilskudd til tekniske og industrielle kulturminner	10 mill. kroner
	73	Tilskudd til bygninger og anlegg fra middelalderen og brannsikring	17 mill. kroner
	74	Tilskudd til fartøyvern	10 mill. kroner
	75	Tilskudd til fartøyvernsentrene	1,5 mill. kroner
	77	Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturmiljøområdet	4 mill. kroner
	79	Tilskudd til verdensarven	15 mill. kroner
1482		Internasjonale klima- og utviklingstiltak	
	73	Klima- og skoginitiativet	2 315 mill. kroner

VII

Fullmakt til å inngå forpliktelser

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan pådra staten forpliktelser for fremtidige år til å kjøpe inn materiell og til å gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger under kap. 1420 Miljødirektoratet, postene 39, 69 og 79 Oppryddingstiltak, men slik at samlet ramme for nye forpliktelser og gammelt ansvar ikke overstiger 5 mill. kroner.

Andre fullmakter

VIII

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 gis unntak fra forutsetningene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetalinger av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas én gang i året for FNs klima- og skogprogram, FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC), Verdensbankens Forest Carbon Partnership Facility, Forest Investment Program, BioCarbon Fund plus og Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW).
2. Utbetalinger av kjernebidrag til Global Green Growth Institute kan foretas i henhold organisasjonens regelverk.
3. Utbetalinger av tilskudd til Det grønne klimafondet (GCF) og til fond forvaltet av FNs Multi Partner Trust Fund, Inter-American Development Bank (IDB) og Perus nasjonale miljøfond Profonanpe kan foretas i henhold til regelverket for det enkelte fond.

IX

Utbetaling for fremtidige utslippsreduksjoner

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 gis unntak fra forutsetningene i stortingsvedtaket fra 8. november 1984 om utbetalinger av gitte bevilgninger gjennom at tilskudd til Emergent Forest Financing Accelerator kan utbetales med det formål å betale for fremtidige verifiserte utslippsreduksjoner.

X

Utbetaling av tilskudd til risikoavlastning av private investeringer

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 gis unntak fra forutsetningene i stortingsvedtaket fra 8. november 1984 om at utbetaling av gitte bevilgninger kun skal skje ved behov, slik at det kan utbetales tilskudd til risikoreduksjon for investeringer i avskogingsfri og bærekraftig økonomi i tråd med kriteriene for kap. 1482 Internasjonale klima- og utviklingstiltak, post 73 Klima- og skoginitiativet.

XI

Utbetaling av renter på tilskudd

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalte fra Norge under Klima- og skoginitiativet på kap. 1482, post 73, kan benyttes til tiltak etter avtale mellom Klima- og miljødepartementet og den enkelte mottakeren.

XII**Omgjøring av betingede lån til tilskudd**

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan gi Enova SF fullmakt til å omgjøre betingede lån fra Klima- og energifondet til tilskudd etter forhåndsdefinerte og forutsigbare vilkår.

XIII**Fullmakt til å avhende areal innkjøpt for verneformål eller friluftslivsformål og for makeskifte i forbindelse med gjennomføring av skogvern**

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan godkjenne salg, makeskifte eller bortfeste av eiendom som Miljødirektoratet forvalter, for inntil 25 mill. kroner.

XIV**Fullmakt for kjøp av skogkreditter og utslippsenheter**

Stortinget samtykker i at Klima- og miljødepartementet i 2025 kan inngå avtaler og intensjonsavtaler om kjøp av skogkreditter og utslippsenheter innenfor en samlet ramme på 3 000 mill. kroner under kap. 1481 Klimavoter, post 25 Fleksible mekanismer under klimasamarbeidet med EU.

Vedlegg 1

Standardiserte nøkkeltall for nettobudsjetterte virksomheter under Klima- og miljødepartementet

Tabell 1.1 Meteorologisk institutt. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter	385 510	392 012	424 697	483 685
Varer og tjenester	166 125	151 424	191 825	186 102
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>551 635</i>	<i>543 436</i>	<i>616 523</i>	<i>669 787</i>
Investeringsutgifter				
Investeringer, større utstyrskaffelser og vedlikehold	45 459	55 384	51 865	61 549
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>45 459</i>	<i>55 384</i>	<i>51 865</i>	<i>61 549</i>
Overføringer fra virksomheten				
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	0	0	0	0
Andre utbetalinger	127 154	118 496	137 874	159 464
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>127 154</i>	<i>118 496</i>	<i>137 874</i>	<i>159 464</i>
Finansielle aktiviteter				
Kjøp av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle utgifter	227	554	589	500
<i>Sum finansielle utgifter</i>	<i>227</i>	<i>554</i>	<i>589</i>	<i>500</i>
<i>Sum utgifter</i>	<i>724 475</i>	<i>717 870</i>	<i>806 851</i>	<i>891 300</i>
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter fra salg av varer og tjenester	74 793	192 803	156 628	180 582
Inntekter fra avgifter, gebyrer og lisenser	0	0	0	0

Tabell 1.1 Meteorologisk institutt. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
	(i 1 000 kroner)			
Refusjoner ¹	0	0	0	0
Andre driftsinntekter	0	0	0	0
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>74 793</i>	<i>192 803</i>	<i>156 628</i>	<i>180 582</i>
Investeringsinntekter				
Salg av varige driftsmidler	0	0	0	0
<i>Sum investeringsinntekter</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Overføringer til virksomheten				
Inntekter fra statlige bevilgninger	510 760	490 193	478 747	516 412
Andre innbetalinger	127 045	118 496	137 821	159 464
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>637 805</i>	<i>608 689</i>	<i>616 568</i>	<i>675 876</i>
Finansielle aktiviteter				
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler	0	0	0	0
Andre finansielle innbetalinger	374	762	690	500
<i>Sum finansielle inntekter</i>	<i>374</i>	<i>762</i>	<i>690</i>	<i>500</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>712 972</i>	<i>802 254</i>	<i>773 886</i>	<i>856 958</i>
3. Netto endring i kontantbeholdningen (2-1)	-11 503	84 384	-32 965	-34 342

¹ Merk at denne linjen ikke skal benyttes ved standardrefusjoner for arbeidsmarkedstiltak, foreldrepenger, sykepenger, merutgifter til lærlinger og tilretteleggingstilskudd. Slike refusjoner skal inngå som utgiftsreduksjon (kreditpostering) på linjen for lønnsutgifter.

Tabell 1.2 Meteorologisk institutt. Inntekter spesifisert etter inntektskilde

Inntektskilde	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
Bevilgninger til finansiering av statsoppdraget				
Bevilgninger fra fagdepartementet	379 917	374 785	375 621	387 914
Bevilgninger fra andre departement	0	0	0	0
Bevilgninger fra andre statlige forvaltningsorganer	0	0	0	0
Tildelinger fra Norges forskningsråd	46 078	40 584	38 147	39 960
<i>Sum bevilgninger</i>	<i>425 995</i>	<i>415 369</i>	<i>413 768</i>	<i>427 874</i>
Offentlige og private bidrag				
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner	35 521	41 629	22 515	40 000
Bidrag fra private	5 001	4 730	3 681	4 038
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner	44 242	28 466	38 784	45 000
<i>Sum bidrag</i>	<i>84 765</i>	<i>74 824</i>	<i>64 979</i>	<i>89 038</i>
Oppdragsinntekter mv.				
Oppdrag fra statlige virksomheter	0	0	0	0
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter	0	0	0	0
Oppdrag fra private	74 793	192 803	156 628	180 582
Andre inntekter	127 419	119 259	138 511	159 464
<i>Sum oppdragsinntekter m.v.</i>	<i>202 212</i>	<i>312 061</i>	<i>295 139</i>	<i>340 046</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>712 972</i>	<i>802 254</i>	<i>773 886</i>	<i>856 958</i>

Tabell 1.3 Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Meteorologisk institutt

Balanse 31. desember (beløp i 1000 kroner)	Regnskap			Endring 2022 til 2023
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
Kontantbeholdning				
Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank	229 197	319 019	285 999	-33 020
Beholdning på andre bankkonti	5 490	49	97	49
Andre kontantbeholdninger	8	11	17	6
<i>Sum kontanter og kontantekvivalenter</i>	<i>234 694</i>	<i>319 079</i>	<i>286 113</i>	<i>-32 965</i>
Avsetninger til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår				
Feriepenger m.v.	32 225	34 764	38 262	3 497
Skattetrekk og offentlige avgifter	45 094	36 079	44 585	8 505
Gjeld til leverandører	8 968	26 258	15 914	-10 344
Gjeld til oppdragsgivere	-89 348	-35 982	-47 682	-11 699
Annen gjeld som forfaller i neste budsjettår	28 313	32 374	35 287	2 913
<i>Sum til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår</i>	<i>25 251</i>	<i>93 494</i>	<i>86 366</i>	<i>-7 128</i>
Avsetninger til dekning av planlagte tiltak der kostnadene helt eller delvis vil bli dekket i fremtidige budsjettår				
Prosjekter finansiert av Norges forskningsråd	69 774	82 655	64 838	-17 817
Større påbegynte, flerårige investeringsprosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	13 127	32 427	3 000	-29 427
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	18 690	27 940	5 200	-22 740
Andre avsetninger til vedtatte, ikke igangsatte formål	74 737	26 765	70 776	44 011
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av bevilgninger fra andre departementer				0
<i>Sum avsetninger til planlagte tiltak i fremtidige budsjettår</i>	<i>176 327</i>	<i>169 787</i>	<i>143 814</i>	<i>-25 973</i>

Tabell 1.3 Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Meteorologisk institutt

(i 1 000 kroner)				
Balanse 31. desember (beløp i 1000 kroner)	Regnskap			Endring 2022 til 2023
	2021	2022	2023	
Andre avsetninger				
Avsetninger til andre formål/ikke spesifiserte formål	5 000	20 800	18 289	-2 511
Fri virksomhetskapital	28 117	34 999	37 644	2 645
<i>Sum andre avsetninger</i>	<i>33 117</i>	<i>55 799</i>	<i>55 933</i>	<i>134</i>
Langsiktige forpliktelser (netto)				
Langsiktig forpliktelse knyttet til anleggsmidler	0	0	0	0
Annen langsiktig forpliktelse	0	0	0	0
<i>Sum langsiktige forpliktelser</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum netto gjeld og forpliktelser</i>	<i>234 694</i>	<i>319 079</i>	<i>286 112</i>	<i>-32 966</i>

Tabell 1.4 Norsk kulturminnefond. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
1. Utgifter				
<i>Driftsutgifter</i>				
Lønnsutgifter	9 727	9 340	8 421	10 886
Varer og tjenester	7 310	6 924	10 151	8 638
<i>Sum driftsutgifter</i>	<i>17 037</i>	<i>16 264</i>	<i>18 572</i>	<i>19 524</i>
Investeringsutgifter				
Investeringer, større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	1 793	1 559	2 751	1 245
<i>Sum investeringsutgifter</i>	<i>1 793</i>	<i>1 559</i>	<i>2 751</i>	<i>1 245</i>
Overføringer fra virksomheten				
Utbetalinger til andre statlige regnskaper	4 163	4 509	3 964	4 463
Andre utbetalinger	109 649	132 472	118 162	108 733
<i>Sum overføringsutgifter</i>	<i>113 812</i>	<i>136 981</i>	<i>122 126</i>	<i>113 196</i>
Finansielle aktiviteter				
Kjøp av aksjer og andeler				0
Andre finansielle utgifter				0
<i>Sum finansielle utgifter</i>				<i>0</i>
<i>Sum utgifter</i>	<i>132 642</i>	<i>154 804</i>	<i>143 449</i>	<i>133 965</i>
2. Inntekter				
<i>Driftsinntekter</i>				
Inntekter fra salg av varer og tjenester				0
Inntekter fra avgifter, gebyrer og lisenser				0
Refusjoner ¹				0
Andre driftsinntekter	262	15	1 091	1 267
<i>Sum driftsinntekter</i>	<i>262</i>	<i>15</i>	<i>1 091</i>	<i>1 267</i>
Investeringsinntekter				
Salg av varige driftsmidler				0
<i>Sum investeringsinntekter</i>				<i>0</i>

Tabell 1.4 Norsk kulturminnefond. Brutto utgifter og inntekter fordelt etter art

Utgifter/inntekter	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
Overføringer til virksomheten				
Inntekter fra statlige bevilgninger	135 614	121 276	127 216	132 298
Andre innbetalinger	845	632	221	400
<i>Sum overføringsinntekter</i>	<i>136 459</i>	<i>121 908</i>	<i>127 437</i>	<i>132 698</i>
Finansielle aktiviteter				
Innbetalinger ved salg av aksjer og andeler				0
Andre finansielle innbetalinger				0
<i>Sum finansielle inntekter</i>				<i>0</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>136 721</i>	<i>121 923</i>	<i>128 528</i>	<i>133 565</i>
3. Netto endring i kontantbeholdningen (2-1)	4 079	-32 881	-14 921	-400

1 Merk at denne linjen ikke skal benyttes ved standardrefusjoner for arbeidsmarkedstiltak, foreldrepenger, sykepenger, merutgifter til lærlinger og tilretteleggingstilskudd. Slike refusjoner skal inngå som utgiftsreduksjon (kreditpostering) på linjen for lønnsutgifter.

Tabell 1.5 Norsk kulturminnefond. Inntekter spesifisert etter inntektskilde

Inntektskilde	Regnskap			Budsjett 2024
	2021	2022	2023	
(i 1 000 kroner)				
Bevilgninger til finansiering av statsoppdraget				
Bevilgninger fra fagdepartementet	135 614	121 276	127 216	132 298
Bevilgninger fra andre departement	0	0	0	0
Bevilgninger fra andre statlige forvaltningsorganer	0	0	0	0
Tildelinger fra Norges forskningsråd	0	0	0	0
<i>Sum bevilgninger</i>	<i>135 614</i>	<i>121 276</i>	<i>127 216</i>	<i>132 298</i>
Offentlige og private bidrag				
Bidrag fra kommuner og fylkeskommuner	0	0	0	0
Bidrag fra private	0	0	0	0
Tildelinger fra internasjonale organisasjoner	0	0	0	0
<i>Sum bidrag</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Oppdragsinntekter m.v.				
Oppdrag fra statlige virksomheter	0	0	0	0
Oppdrag fra kommunale og fylkeskommunale virksomheter	0	0	0	0
Oppdrag fra private	0	0	0	0
Andre inntekter	1 107	647	1 313	1 267
<i>Sum oppdragsinntekter m.v.</i>	<i>1 107</i>	<i>647</i>	<i>1 313</i>	<i>1 267</i>
<i>Sum inntekter</i>	<i>136 721</i>	<i>121 923</i>	<i>128 529</i>	<i>133 565</i>

Tabell 1.6 Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Norsk kulturminnefond

Balanse 31. desember (beløp i 1000 kroner)	Regnskap			Endring 2022 til
	2021	2022	2023	2023
(i 1 000 kroner)				
Kontantbeholdning				
Beholdning på oppgjørskonto i Norges Bank	183 397	150 516	135 595	-14 921
Beholdning på andre bankkonti	0	0	0	0
Andre kontantbeholdninger	0	0	0	0
<i>Sum kontanter og kontantekvivalenter</i>	<i>183 397</i>	<i>150 516</i>	<i>135 595</i>	<i>-14 921</i>
Avsetninger til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår				
Feriepenger m.v.	1 251	1 206	1 209	3
Skattetrekk og offentlige avgifter	1 014	793	812	19
Gjeld til leverandører	482	347	633	286
Gjeld til oppdragsgivere	0	0		0
Annen gjeld som forfaller i neste budsjettår	744	153	-491	-644
<i>Sum til dekning av påløpte kostnader som forfaller i neste budsjettår</i>	<i>3 465</i>	<i>2 499</i>	<i>2 163</i>	<i>-336</i>
Avsetninger til dekning av planlagte tiltak der kostnadene helt eller delvis vil bli dekket i fremtidige budsjettår				
Prosjekter finansiert av Norges forskningsråd	0	0	0	0
Større påbegynte, flerårige investeringsprosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0	0	0	0
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av grunnbevilgningen fra fagdepartementet	0	0	0	0
Andre avsetninger til vedtatte, ikke igangsatte formål	172 300	142 018	123 121	-18 897
Konkrete påbegynte, ikke fullførte prosjekter finansiert av bevilgninger fra andre departementer	0	0	0	0
<i>Sum avsetninger til planlagte tiltak i fremtidige budsjettår</i>	<i>172 300</i>	<i>142 018</i>	<i>123 121</i>	<i>-18 897</i>

Tabell 1.6 Forholdet mellom kontantbeholdning, påløpte kostnader og avsetninger pr. 31. desember ved Norsk kulturminnefond

(i 1 000 kroner)				
Balanse 31. desember (beløp i 1000 kroner)	Regnskap			Endring 2022 til
	2021	2022	2023	2023
Andre avsetninger				
Avsetninger til andre formål/ikke spesifiserte formål	7 632	5 999	10 311	4 312
Fri virksomhetskapital	0	0	0	0
<i>Sum andre avsetninger</i>	<i>7 632</i>	<i>5 999</i>	<i>10 311</i>	<i>4 312</i>
Langsiktige forpliktelser (netto)				
Langsiktig forpliktelse knyttet til anleggsmidler	0	0	0	0
Annen langsiktig forpliktelse	0	0	0	0
<i>Sum langsiktige forpliktelser</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Sum netto gjeld og forpliktelser</i>	<i>183 397</i>	<i>150 516</i>	<i>135 595</i>	<i>-14 921</i>

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: Aksell AS – 10/2024

Trykksak
2041 0379